Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Hilkhot Rav Alfas

ʿim kol ha-nimtsa be-sifre ha-Alfasi she-nidpesu le-fanaṿ ʿad ha-yom ḥadashim gam yeshanim

Ḥeleḳ rishon me-Hilkhot Rav Alfas

Alfasî, Yiṣḥāq Ben-Yaʿaqov
יצחק בן יעקב <אלפסי>

Amśṭerdam, 480 [1719 oder 1720]

ברכות

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10380

Visual Library

נר מצוה

א

מאימתי קורין °את °שמע בערבין משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן עד סוף האשמורת הראשונה דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים עד חצות רבן גמליאל אומר עד שיעלה עמוד השחר : גמ'

רש"י

מאימתי משע' שהכהני' נכנסים לאכול בתרומתן כאיש שנטמאו וטבלו והעריב שמשן והגיע עתם לאכול בתרומה : עד סוף האשמורת הראשונה והוא שליש הלילה כמו שמפורש בגמרא ומשם ואילך עבר זמן שכיבה ולא קרינן ביה בשכבך ומקמי הכי נמי יממא הוא ולא זמן שכיבה ולפיכך הקורא קוד' לכן לא יצא ידי חובתו ואם תאמר אם כן למה קורא אותה בבית הכנסת כדי לעמוד בתפילה מתוך דברי תורה והכי תניא בברייתא דברכות בירושלמי ולפיכך חובה עלינו לקרותה משתחשך ובקריאת שמע פרק ראשון שאד' קורא על מיטתו יצא : עד שיעלה עמוד השחר דכל הלילה קרוי זמן שכיבה : ואף

א פ"ק מהל' ק"ש סמג עשין... טור א"ח סי' רלה

מאימתי קורין את שמע בערבין וכו' מאי דנקט ערבין ברישא סידרא דקרא נקט דכתיב בשכבך ובקומך ומשום הכי בעי מאימתי זמן שכיבה דמשם ואילך מחייבין למיקרי קריאת שמע ומפרש משעה שהכהני' נכנסין לאכול בתרומתן שזהו יציאת הכוכבים דכתיב גבי תרומה ובא השמש וטהר והיינו ביאת אורו לגמרי דהכי דרשינן בגמרא מאי וטהר טהר יומא ושלשה דיני יש בענין הקדשים דתנן טבל ועלה אוכל במעשר העריב שמשו אוכל בתרומה הביא כפרתו אוכל בקדשים פירוש מעשר שני הוא קדשים קלים והיו אוכלים אותם הבעלים בירושלם ואם נטמא הבעל כגון שנגע בנבל' או בשרץ צריך טבילה ומיד הוא טהור ואוכל ממנו בלא הערב שמש אבל אם הוא כהן ונטמא צריך טבילה והערב שמש לאכול תרומה ואם נטמ' טומאה יותר חמור' כגון זב או זבה וכיוצ' בהן שצריכין כפר' אין הטבילה והערב שמש מועיל לאכול קדשים דחמורי עד שיביא כפרתו הרי שזמן אכילת התרומה הוא מביאת אור השמש ואילך ולענין קריאת שמע גם כן מאותה שעה ואילך קורין אותה : **עד סוף** האשמורה הראשונה דהיינו שליש הלילה דג' אשמורות הוי הלילה דכתי' באשמורת התיכונ' ומדקאמ' תכונה מכלל דאיכ' לפניה ולאחריה וסבירא ליה לרבי אליעזר דמאי דכתיב ובשכבך אינו ר"ל כל זמן ששוכבים במטותיהן אלא כל זמן שהולכין לשכב ועד שליש הלילה דרך קצת בני אדם שמאחרין מלשכב ועדיין זמן שכיבה מיקרי : **וחכמים** אומרים וכו' חכמים ורבן גמליאל חולקין על רבי אליעזר בסוף הזמן ודרשין ובשכבך כל זמן שבני אדם שוכבין במטותיהן ואפי' חכמים דאמרי עד חצות אינם חולקין עם רבן גמליאל בענין הדרשה דובשכבך דמודו דמן התורה זמנה כל הליל' לא פלוגתא דר"ג וחכמים הוי בסייג דחכמים היו עושין סייג להרחיק אדם מן העבירה ור"ג לא חייש לסייג ומיהו בין חכמים בין רבן גמליאל כולהו מודו דלכתחלה צריך לקרותה מיד בצאת הכוכבים תדע דהא אמרינן לקמן כדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב וכו' ורוצה לומר שאפילו כשיבא מן השדה קודם זמנה אין לו לומר כיון שלא הגיע עדיין שעת זמן קריאת שמע אוכל ואשתה תחלה אלא יש לו לקרות תחלה או לשנות עד יציאת הכוכבים ויקרא קריאת שמע ויתפלל ואח"כ יאכל וכיון דחיישינן דאפילו כשיבא קודם זמנו חששו שמא יבא לידי פשיעה והצריכוהו לקרות או לשנות כדי שיתפלל מיד שמעינן דדברי הכל שצריך לכתחלה לקרות מיד ביציאת הכוכבים ופלוגתייהו לא הוי אלא בדיעבד חכמים סבירא להו דאפילו בדיעבד אינו יוצא אלא עד חצות משום סייג ור"ג ס"ל דבדיעבד יוצא כל הלילה :

ויש להקשות לרבנן דאמרי דאפי' דיעבד אינו יוצא אלא עד חצות אם עבר חצות מה יהא דינו שאם נאמר שלא יקרא כלל קשה כיון דקריאת שמע חיוב מן התורה היאך יכולין חכמים לפטרו ממנה ואית דאמרי דסבירא להו דלאחר חצות קורא אותה בלא ברכות שהברכות שאינן אלא מדרבנן יכולין הם בשלהם למנוע שלא יאמר אותן אחר שעבר זה הזמן אבל קריאת שמע שהוא מן התורה קורא אותה כל הלילה ואע"פ שאין שכרו כל כך כמו אם קרא אותה בברכותיה אבל הכי יש לו שכר כיון שיוצא מחיוב של תורה וא"ת ולמה אינו אומר הברכות והא אמרינן גבי קריאת שמע של שחרית שאע"פ שעבר זמן קריאתה שאומר הברכו' כדתנן הקור' מכאן ואילך לא הפסיד ודייקינן עלה מאי לא הפסיד לא הפסיד ברכות וי"ל דגבי קריאת שמע של לילה החמירו יותר מפני שהלילה היא זמן שינה ואם ידע שיכול לצאת מחיוב קריאת שמע ומחיוב הברכות אחר חצות יאמר בלבו מה לי ולצרה הזאת להכריח עצמו לקרות מיד כיון שאחר חצות אוכל לצאת ידי חובה מן הכל ונראה למורי הרב נר"ו דס"ל לרבנן שאפי' קריאת שמע עצמה שהוא מן התורה כל הלילה אינו קורא אותה אחר חצות שיכולין חכמים לפטרו ממצות עשה *כל זמן שעושין כן משום סייג או משום קיום המצוה עצמה דהכי חזינן בשופר שחיובו מן התורה יום ראשון ואפילו הכי כשחל יום ראשון בשבת פטרו חכמי' ליטלו משום גזרה דשמא יעבירנו ארבע אמות בר"ה וגבי סדין בציצית נמי אע"פ שהתורה חייבה אותו והתירה הכלאים לענין הציצית דכתיב לא תלבש שעטנז וסמיך ליה גדילים תעשה לך דאלמא משמע שהסדין שהוא של פשתן עם התכלת שהיה צבוע על הצמר מותר מן התורה אפילו הכי היו פוטרין אותו ב"ש גזירה משום כסות לילה כלומר שאע"פ שאם היה לובש אותו ביום מחויב להטיל בו ציצית מן התורה אפילו הכי פטרו אותו שילבשנו בלא ציצית כיון דלילה אינה זמן של ציצית דמצות ציצית אינה נוהגת אלא ביום דכתיב וראיתם אותו וזכרתם דמשמע כל זמן שיש בו ראייה יש בו זכיר' וכל זמן שאין בו ראייה אין בו זכירה וגזרו יום אטו לילה הרי שחייב מן התורה שלא ללבוש טלית של פשתן ביום בלא ציצית של תכלת ואפי' הכי פטרו אותו בית שמאי ללבשו בלא תכלת משום גזירה דשמא ילבש אותו בלילה ויעבור משום לא תלבש שעטנז ובהא הלכה כבית שמאי הכא נמי אע"פ שמצות קריאת שמע כל הלילה מן התורה אפילו הכי פטרו אותו חכמים משום סייג כדכתיבנא : **ואיפסיקא** הלכתא כרבן גמליאל דאמר שסוף זמן קריאת שמע עד שיעלה עמוד השחר וזמן התחלת קריאת' היא מיציאת הכוכבים ואילך כרבי אליעזר דהא ליכא מאן דפליג עליה ובירושלמי שו"ל על מה נהגו העולם לקרות ק"ש קודם זה הזמן והכי אמרינן התם הקורא קודם לכן לא יצא א"כ למה קורין אותה בב"ה ומהדרי לא לצאת בה אלא לעמוד בתפלה מתוך ד"ת וכיון שק"ש של בית הכנסת אינו לצאת ידי חובה וא"כ צריך לקרותה בבית לצאת ידי חיוב של תורה צריך כל אדם להיות נזהר בקריאתה ושלא יסמוך על הקריאה שקורא על מטתו מפני כמה דברים האחד מפני שאותה שעל מטתו קורא אותה אחר אכילה ושתייה וק"ש של חיוב צריך לקרותה קודם אכילה לכתחלה כדכתיבנ' לעיל ועוד שאותה שעל מטתו מתוך שחושב שאינה לא להבריח המזיקין בלבד כדלקמן פעמי' שאינו חושש ואינו קורא אותה ועוד שאינו מכוין לצאת בה ידי חובה מן התורה ומצות צריכות כונה דאפי' מי שאמר שאינו צריכות כונה מודה דלכתחילה צריכות ועוד שאפילו בלא זאת הכונה צריך כוונת הלב לקבל עליו עול מלכות שמים במורא ובאותה שעל מטתו אינו מכוין על זה ועוד שק"ש של חיוב צריך שיאמר אותה בברכה ושיקר' לפחות ב' פרשיות ראשונות שבהן עול מלכות שמים ועול המצות וקרית שמע שעל מטתו אומר אותה בלא ברכה ואינו אומר אלא פרשה ראשונה בלבד ומפני כל הטעמים האלו צריך שלא לסמוך לצאת ידי חובה על אותה שקורי' סמוך למטה וצריך ג"כ שלא להסמך על אותה של בית הכנסת : **אלא** כך הוא הענין שבבית הכנסת יקרא קריאת שמע עם ברכותיה ויתפלל ולא יכוין לצאת ידי חובת ק"ש באותה הקריאה אלא לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה וינצא ידי קריאת הברכות ואחר כך כשיהיה בביתו קודם שיאכל אחר יציאת הכוכבים יקרא אותם ויתכוין לצאת בה ידי חובה ויקרא אותה כולה במורא ובכונת הלב ואם לא ירצה לקרא לא השתי פרשיות בלבד סגי ליה בהכי ואע"פ דאמרי' בירושלמי וצריך להזכיר יציאת מצרים בזמנה דמשמע שצריך לומר פרשה שלישית שיש בה יציאת מצרים בשעה שקורא אותה לחובה אפי' הכי כיון שהזכיר יציאת מצרים בברכות בשעה שקורא אותה בבית הכנסת לא מצרכינן ליה להזכירה פעם אחרת וכתב רב עמרם ז"ל שבשעה שקורא אותה יברך אקב"ו לקרוא ק"ש ואומר הרב מורי שאין זה נכון שברכ' זו לא מצינו אותה בשום מקו' ולפיכך נראה לו שיותר נכון שיאמר אהבת עולם שנתקנה אלא ואפי' על קריאת הפסוקים

או קריאת

ד"א פ' בסכ וא' קעסס

לשון רבינו ישעיה אחרון ז"ל

א ראשית חכמה יראת ה' על כן היה הדר רבותינו הקדושים להתחיל סדר המשנה ביחודו של הקב"ה ואמרו שחייב אדם לקרות ק"ש לייחד שמו של הקב"ה ולקבל עליו עול מלכות שמים וז"ל קורים והמצוה ערב ובקר שנאמר ובשכבך ובקומך עכ"ל ריא"ז :

מסכת ברכות

המאור הקטן

מאימתי ה"נ וכן גמ' בגרס' הגאוני' ז"ל ופתחתי בה סימנ' ויקרא אלהים לאור יום ומשמאי דהאי ובא השמש וטהר ביאת אורו הוא והאי וטהר טהר יומא פי' שהוא שעת צאת הכוכבים דלמא ביאת שמשו הוא והאי וטהר בדיר נברא כלומר שהוא טהור לאכול בתרומה משעת שקיעת החמה ועל מה דאמרינן מכדי כהנים איכה אכלי תרומה משעת צאת הכוכבים עלה דייקינן דהאי ובא השמש וטהר הוא שעת צאת הכוכבים שמא אינו אלא שעת שקיעת החמה . ואית דמפרשי לה אברייתא דתניא ביאת שמשו מעכבתו מלאכול ואין כפרתו מעכבתו ונרסי דהכי משמאי דביאת שמשו הוא והאי וטהר טהר יומא מא"א להביא כפרתו מבערב דלמא ביאת אורו הוא שהוא לפנות בוקר לסהר והביאים ראיה לדבריהם מדכתיב קומי אורי כי בא אורך שפירושו לדבריהם כי זרח אורך והאי וטהר טהר גברא כלומר שהביא כפרתו ואם כן הרי כפרתו מעכבתו מלאכול בתרומה ואת הגירסא עם פירושה אינם דברים נכונים כי הראיה שהביאו מן כי בא אורך איננה ראיה ופי' אחר יש למקרא ההוא ועוד בההיא רבקו לה מבעיא ופשטו לה מברייתא אחריתא ממתניתין הוי להו לפשטא דקתני מאימתי קורין את שמע בערבין משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן ואם איתא דכפרה מעכבא לתרומ' האי בערבין בשחרין הוא ואי מוקמת למתניתין ברנך דלאו מחוסרי כפרה נינהו ברייתא נמי דהכי אפשר לאוקמה ולא תפשוט מינה כלל ועוד אמאי לא אפשטיה ממתניתין בהדיא דתנן טבל ועלה אוכל במעשר העריב שמשו אוכל בתרומה הביא כפרתו אוכל בקדשים הלכך מחוורתא נירסא ופירושא כדברי הגאונים ז"ל וכמו שפירשתי ולענין עונת ק"ש פסק דהרי"ף ז"ל משעת צאת הכוכבים ויש מקילין בדבר וסומכין על התלמוד ירוש' דתניא קרא קודם לכן לא יצא ידי חובתו א"כ למה קורין אותה בבית הכנסת לא בשביל לצאת בה ידי חובתה אלא כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה ועל זאת סמך רש"י בפירושו ויש מפרשים זה הדבר הירושלמי בענין אחר שלא היו קורין אותה בב"ה שלא בעונתה בברכות אלא עשאוהו כמו שאנו קורין אשרי קודם תפלת מוסף ותפלת מנחה כך היה מנהגם לקרוא את שמע בכל תפלה שאינה סמוכה אל הברכות ונראה הפירוש הזה מבואר בתלמוד ירושלמי בפרק זה ר' יוסי ור' אחאי נפקין להתעניתא אתא ציבורא בעין מקרא את שמע בתר תלת שעין בעיא ר' אחא מסחיא בידו אמר לו ר' יוסי והלא קראו בעונתה כלום אין קורין אותה אלא כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה אמר ליה מפני ההדיוטות שלא יהו אומרים בעונתה הם קורין אותה נראה מזה כי ברכות עשרים וארבעה דתעניתא היו מתפללין בעין מוספין והיו קורין לפניה קריאת שמע בלא ברכות כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה ועדיין אין לנו ראיה להקדים קריאת שמע קודם זמנה אלא נ"ל כיון דנפישין פלוגתא דהנאי בהאי מילתא ולא אפסיקא הלכתא בהדיא משום דחוקא דצבורא אם עשו כאחד מהם ידיו עשה עשוי וכדאי הוא כאחד מן התנאים הנזכרים בתנאי זה בענין הזה לסמוך עליו בשעת הדחק ועיקר קריאת שמע ק"ש דברי תורה הוא ויש בה להקל כדגרסינן בירושלמי ורבן גמליאל פליג על רבנן תבירר [illegible]

[illegible]

או קריאת תלמוד תורה מפני שנפטר מברכה באמירתה כדאמרינן הפסוק לקרות קודם שקרא קריאת שמע צריך לברך לאחר שקרא קריאת שמע אין צריך לברך מאי טעמא שכבר נפטר באהבה רבה ואם תאמר כיון שאינו אומר ברכת מעריב ערבים הוה ליה ברכה שאינה סמוכה לחברתה וכל ברכה שאינה סמוכה לחברתה צריך לפתוח בה בברוך יש לומר שכיון שמקיימה היא סמוכה לחברתה אין לחוש עכשיו כשאומר אותה על קריאת שמע אם אינו פותח בברוך שבינה כזה מפני בתלמוד בתפלת הדרך שאינה פותחת בברוך ואותם גם שומע תפלה מפני דכיון דכשמנה עשרה ברכת שומע תפיל' סמוכ' לחבירת' אם עכשיו אינה סמוכה לחבירתה לא חיישינן להכי ועדיין יש לשאול כיון שאינו זמן קריאת שמע בשעת שקורין אותה בבית הכנסת היאך יוצא ידי חובה מהברכות אם אינו לילה לענין קריאת שמע ויש לומר שאף על פי שאינו לילה ממש מפני שלא יצאו הכוכבים אפילו הכי כיון ששקעה חמה והוי לילה לענין תפילה של ערבית כדלקמן הכא נמי דיינינן ליה לילה לקריאת הברכות ויכול לומר גולל אור מפני חשך וחשך מפני אור כיון ששקעה חמה ואינו יכול להתפלל תפילת המנחה משם ואילך כדכתבי למימר פרק תפילת השחר וברכה אהבת עולם נמי אומרים אותה שהרי מצינו שבל קריאת פסוקים יכול לאמר' כדכתיב' לעיל ולפיכך לא חיישינן אם אומרים אותה קודם צאת הכוכבי' או אם אומרים אותה שתי פעמים וברכת גאל ישראל נמי אף על פי שהתקינו לאומרה בליל' כנגד יציאת מצרים שהיתה בלילה א"ה כיון שלא למדנו זכירת יציאת מצרים בלילה אלא מרבוי דכל ימי חייך ואין כתיב שם לילה בפירוש אלא מייתור כל בלבד דרשינן ליה לא חיישינן אם אין אנו אומרים אותה בליל' ממש דכיון שלילה הוא לענין תפלת ערבית לילה הוי להזכיר יציאת מצרים והכי חזינן לקמן שאמרו שקורא קרית שמע של לילה קודם הנץ החמה ואף על פי שהוא יום שכבר עלה עמוד השחר מזכיר מדת הלילה וכיון שאפילו כשמתחיל היום לכא אמרו שיוצא אחר שיעלה עמוד השחר מקריאת שמע כל שכן הכא שמתחלת כבר הלילה אע"פי שלא יצאו עדיין הכוכבים שיכול לומר מדת הלילה אף על גב שאינו יכול לקרות קריאת שמע עלמה וכי קומא כמו שיוצא לשם בדיעבד מקריאת שמע עלמה של לילה אף על פי שאינו לילה ממש הכא נמי אמאי אינו יוצא בדיעבד אחר שקיעת החמה אע"פי שאינו לילה ממש י"ל שכיון שהתורה תלתה אותן בזמן שכיבה ובשקיעת החמה אינו זמן שכיבה לשום אדם לפיכך אינו יוצא באותה שעה כלל אבל בבקר אע"פי שהוא יום יוצא בדיעבד מפני שעדיין זמן שכיבה הוא שקצת בני אדם שוכבין בבקר כמעוקין ולברכת המלך נכנוין והפסוקים שאומרים עליהם אין לחוש שזה אינו אלא מנהג. ברכעית למימר קמן הילכך קורא קריאת שמע בבית הכנסת עם הצבור בברכותיה ומתפלל עמהם ואינו קורא בכונה לצאת בו ידי חובת קריאת שמע אלא הברכות והתפילה בלבד ואחר צאת הכוכבים קודם שיאכל קורא קריאת שמע כו' או לפחות השתי פרשיות שבהן עול מלכות שמים ועול מצות ואומר ברכת אהבת עולם בלבד וקורא אותה בכונה לצאת ידי חובה של קבלת עול מלכות שמים ואע"פ שאינו אומר כל הברכות אין לחוש שהברכות אינן מעכבות ואחר שיאכל קורא פרשה ראשונה פעם שלישית סמוך למטתו כדי להבריח המזיקין וגם יצא ידי ספק מהכל : ורבינו האי גאון ז"ל אומר בדרך אחרת שמתפלל עם הצבור בבית הכנסת ויקרא ק"ש כמו שקורא פסוקים כדי להתפלל מתוך ד"ת כמו שאמרו בירושלמי ולא יקרא הברכות גם לא יענה אמן בכונה לצאת ידי חובה אלא אם ירצה לאומרם עם הקהל בלא חתימה ובלא פתיחה הרשות בידו ולאחר יציאת הכוכבים יקרא קריאת שמע עם ברכותיו לצאת ידי חובתו ואף על פי שאינו סומך גאולה לתפלה שהרי מתפלל תחילה וקורא קריאת שמע אחר כך עם ברכותיה לצורך חובה אפילו הכי מוטב לעשות כן כיון שמתכוין למצוה להתפלל עם הציבור שהתפלה בשעתה יותר ומקובלת לפני המקום וראיה לדבר מדאמרי' לקמן רב צלי של שבת בע"ש כלומר קודם שקיע' החמה ובודאי לא היה קורא ק"ש באותה שעה כיון שלא יצאו הכוכבים נמצא שלא היה סומך גאולה לתפלה ואפילו הכי לא היה חושש כיון שהיה עושה כן למצוה לקבל שבת מבעוד יום ולהוסיף מחול על הקודש שהוא מצוה גדולה הכא נמי אף ע"פ שאינו סומך גאולה לתפילה כיון שמתפלל עם הציבור מוטב : ומי שירצה להחמיר על עצמו יכול לעשו' בדרך אחרת יותר נכונה שיקרא בב"כ ק"ש והברכו' בלא חתימה ופתיחה ויתפלל עם הציבור ואותה התפילה יתפלל על שם *נדבה שהרי איברים ופדרים של עולה נדבה נמי קרבין כל הלילה ואחר כך בביתו יקרא ק"ש אחר יציאת הכוכבים בברכותיה בפתיחות והחתימות ויתפלל לשם *חובה וגם יהיה הכל מתוקן שאותה שבב"ה תהיה לעמוד בתפלה מתוך דברי תור' כמו שאמרו בירושלמי ויקרא ק"ש בעונתה ויסמוך גאולה לתפלה ומה שמתפלל אותה הנדבה כדי לסמוך גאולה לתפלה הוי כמי שמחדש דבר בתפילתו ואין צריך לחדש בה לשם נדבה דבר אחר : גמ' ואע"פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר ואנחנו עושים במלאכה וגו' יש לשאול היאך אמר שאין ראיה לדבר שנפי' נראה מהפסוקים שיציאת הכוכבים הוא לילה ואין לך ראיה גדולה מזו וגם במסכת מגילה מוכיח בפירוש מאלו הפסוקים שזהו נקרא לילה וי"ל שמפני שאינו מוכיח מהפסוקים בפי' שכל זה הזמן הוא זמן שכיבה אמר שאין ראיה לדבר ואע"פי שמוכח שהוא לילה : וזה

ר"ת ואף רבנן דאמרי עד חצות כר"ג ת"ל אלא שאשר חייש לדבריהם נרבנן לאשמר לקמן כש"ל

ר"א לשם חובה ר"ת כהלשם נדבה

נמ' תני רבנן מאימתי מתחילין לקרוא קריאת שמע בערבין משעה שבני אדם נכנסים לאכול פתן בערבי שבתו' דברי ר' מאיר וחכמי' אומרי' משעה שהכהני' זכאין לאכול בתרומתן סימן לדבר צאת הכוכבים וא"עפי שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר ואנחנו עושי' במלאכ' וחצים מחזיקין ברמחי' מעלות השחר עד צאת הכוכבים ואומר והיה לנו הלילה למשמר והיום למלאכה שמעינן השתא דבין למתניתן ובין לבריתא עונת קריאת שמע לרבנן משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן דהיא שעת צאת הכוכבים ודבין "הלכתא דקיימא לן יחיד ורבים הלכה כרבים והאי דאקשינן דר' אליעזר אדרבי אליעזר דתניא מאימתי מתחילין לקרות קרית שמע בערבין משעה שקדש היום בערבי שבתו' דברי רבי אליעזר ותנן נמי במתניתן משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן דברי ר"א לאו למימרא דההוא דקתני במתניתין משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן לר' אליעזר בלחוד היא אלא בין רבי אליעזר בין רבנן דהכי סבירא להו דהא לא אפליגו רבנן עליה דר' אליעזר אלא בעד סוף דר' אליעזר סבר עד סוף האשמורת הראשונה ורבנן סברי עד חצות אבל במשעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן לא פליגי דאי לא סבירא להו לרבנן משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן אלא ר"א בלחוד הוא דסבירא ליה הכי הוה להו לרבנן לאיפלוגי עליה במשעה כדאפליגו עליה בעד סוף ומדלא אפליגו עליה אלא בעד סוף שמעינן דבין לר"א ובין לרבנן כולהו סבירא להו משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן וכיון דס"ל לר"א בהדי רבנן משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן ואשכחינן ליה בבריתא דס"ל משעה שקדש היום בערבי שבתו' אקשינן דידיה אדידיה ופרקינן תרי תנאי אליבא דר"א ולהאיך פירוקא בתר' דאמרי' איבעית אימא סיפא ר"א רישא לאו ר"א ברירה מילתא דמשעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן לרבנן בלחוד היא ולאו ר"א הילכך בין לפירוקא קמא בין לפירוקא בתרא האי דקתני במתניתין משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן איתא לרבנן וכיון דאיתא לרבנן עבדינן כותיהו : עד סוף האשמורה הראשונה : אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבן "גמליאל" תניא

רש"י

ואף על פי שאין ראיה לדבר דלאו הכוכבים לילה הוא זכר לדבר : שנאמר ואנחנו עושים במלאכה וגו' בבנין בית שני בעזרא כתי' : משעה שקדש היום בערבי שבתות היינו בין השמשות : סיפא עד סוף האשמורה הראשונה רבי אליעזר : רישא משעה שהכהני' נכנסין לאכול בתרומתן לאו רבי אליעזר : ויוצא

שלטי הגבורים

א כתב רב אלפסי שקורא ק"ש קודם שיצאו הכוכבים אם נתכוון לכך לא יצא ידי חובתו וחוזר וקורא ויתפלל ואם לא נתכוון לכך ושנה ויתפלל אל יחזור ויתפלל שאלו לרבינו האי גאון שמקדימין לקרות להתפלל קודם צאת הכוכבים אינם צריכים [illegible] ק"ש עד צאת הכוכבים או להמתין עד צאת הכוכבים ולהתפלל ביחיד כדי לסמוך גאולה לתפלה והשיב [illegible] שיתפלל עמהם כדי שיתפלל בצבור אם הוא אחר פלג המנחה ולמעלה ויזהר לקרות ק"ש בזמנו :

ב תוספות וסמ"ג [illegible] ר"א [illegible] ז"ל ואותו דק"ש של בית הכנסת הוא שעיקר שקורין אותה בברכותיה [illegible] קורין אותה קודם צאת הכוכבים [illegible] [illegible] [illegible] לענין ק"ש [illegible] [illegible] [illegible] רבינו :

לשון ריא"ז

והצבור [illegible] קודם צאת הכוכבי' [illegible] [illegible] [illegible] קריאת שמע [illegible] [illegible] צאת הכוכבים [illegible] [illegible] [illegible] קריאת שמע בברכותיה קודם צאת הכוכבי' [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] פרקות : עכ"ל

ג וכתב הרא"ש ז"ל ולא [illegible] [illegible] ז"ל ראיה מתפלת המנחה [illegible] עד פלג המנחה [illegible] [illegible] [illegible] כל [illegible] קריאת שמע לא זמן שכיבה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] קורא אחר צאת הכוכבים [illegible] [illegible] [illegible] קריאת שמע לצאת הכוכבים [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] בצבור [illegible] לתפלת המנחה [illegible] את שמע ומתפללין תפלת ערבית עד צאת הכוכבים [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ומתפללין בציבור [illegible] לקרות ק"ש ולהתפלל קודם צאת הכוכבים [illegible] על [illegible] [illegible] אף על גב דלכתחלה אין לקרות ק"ש עד צאת הכוכבים [illegible] וכרבי יהושע דפליג אדרבי אליעזר בברייתא עכ"ל : לענין ברכה בק"ש של [illegible] כתב רב עמרם שצריך לברך עליה אשר קדשנו במצותיו [illegible] [illegible] [illegible] ועוד ק"ש של [illegible] הוא [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] לבתחילה כל הלילה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] קודם שיעלה עמוד השחר עכ"ל כמבואר בקונטרס פרקות :

ב תניא ר' שמעון בן יוחאי אומר ° פעמים שאדם קורא קרית שמע שתי פעמים בלילה אחת קודם שיעלה עמוד השחר ואחת לאח' שיעלה עמוד השחר ויוצא בהן ידי חובתו אחת של לילה ואחת של יו' א"ר אחא בר חנינ' א"ר יהוש' בן לוי הלכה כר"ש בן יוחאי ואיכא דמתני לה להא דר' אחא בר חנינ' אהא דתני' ר"ש בן יוחאי אומר משום ר' עקיבא פעמי' ° שאדם קור' קרית שמע שתי פעמים ביום אחת קודם הנץ החמה ואחת לאחר הנץ החמה ויוצא בהן ידי חובתו אחת של יום ואחת של ליל' א"ר אחא בר חנינ' א"ר יהושע בן לוי הלכה כר"ש בן יוחאי א"ר זירא ובלבד שלא יאמר [א] השכיבנו והני כולהו הלכתא נינהו מיהו הא דאמר רבן גמליאל ודאמר ר"ש בן יוחאי עד שיעלה עמוד השחר [ב] בדיעבד הוא ואפי' אי עבד הכי במזיד וקרא קרית שמע קוד' שיעלה עמוד השחר נפיק ידי חובתיה ואע"פ שאינו רשאי לעשות כן דתניא חכמים עשו סייג לדבריהם כדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב ואומר אלך לביתי ואוכל קימעא ואשתה קימעא ואישן קימעא ואח' כך אקרא ק"ש ואתפלל ואם הוטפתו שינה נמצא ישן כל הלילה אלא אדם בא מן השדה בערב ילך לבית הכנסת או לבית המדרש [ג] אם רגיל לקרות קורא ואם רגיל לשנות שונה [ד] ואח' כך קורא ק"ש ומתפלל וכל העובר על דברי חכמי' חייב מיתה והא דר' שמעון דאמר פעמי' שאד' קורא ק"ש של ערבית קודם הנץ החמה דוקא בשעת הדחק [ה] כגון מי שהי' שכור או חול' אבל אם עשה כן במזיד או בפשיע' לא יצ' ידי חובתו דאמרי' כי אתא ר' יצחק בר' יוסף אמר הא דר' יהושע בן לוי לאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר דהנהו זוגא דרבנן דאשתכור בהלולא דבריה דר' יהוש' בן לוי ולא קרו ק"ש אתו לקמי' דר' יהושע בן לוי אמר להו כדאי הוא ר' שמעון בן יוחאי לסמוך עליו בשע' הדחק [ו] וכן הא דר' שמעון בן יוחאי דאמר פעמים שאדם קורא קרית שמע של שחרית לאחר שיעלה עמוד השחר בדעבד הוא אי נמי בשעת הדחק כגון [ז] מי שהיה משכים לצאת לדרך וכיוצא בו אבל לכתחילה לא אמר כיר קורא קרית שמע ומתפלל ° מסייע ליה לר' יוחנן דאמ' ד אי זהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית [ח] ° ור' יהושע בן לוי אומר

תפלות

רש"י

ויוצא ידי חובתו אחת של יום ואחת של לילה כלומר אחת בשביל קריאת שמע שחייבין לקרות ביום ואחת בשביל ק"ש שחייבין לקרות בלילה וטעמא מפ' בגמ' משום דאף שעלה עמוד השחר לילה הוא הא דיוצא בה משום ק"ש דיום היינו משום דאיכא אינשי דמקדמי שהן מקדימין לעמו' קודם היום ולכך קרינן ביה בקומך דחשיב נמי זמן קימה : אחת קודם הנץ החמה ואחת אחר הנץ החמה וטעמא נמי מפרש בגמרא משום דהנץ החמה יממא הוא והא דיוצא בה משום ק"ש של לילה היינו משום דאיכא אינשי דגנו שישני' עד הנץ החמה ולכך קרינן ביה ובשכבך דהוו זמן שכיבה עד הויא שעת' : ובלבד שלא יאמר השכיבנו דלאו זמן תחילה שכיב' הוי אלא זמן סוף שכיבה הוי : קימעא מעט : אם הטפתו אונסתו דאיסתכור וישנו ונרדמו עד לאחר עמוד השחר : זה הסומך גאולה של ערבית וכל שכן דשחרית דעיקר גאולה היתה בשחר כדכתי' ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ממצרי' ודוד רמז בספר תהלים סמיכת גאולה לתפיל' דכתיב ה' צורי וגואלי וסמיך ליה יענך ה' ביום צרה ומי שאינו סומך גאול' לתפיל' דומה לאוהבו של מלך שבא ודופק על פתחו של מלך יצא המלך ומצא אותו שהפליג גם הוא הפליג אלא יהא אדם מקרב להקב"ה אליו בשבחות וקילוסין של יציאת מצרים והוא מקרב אליו ואז יש לו לתבוע צרכיו (ומפסיק בדברים אחרים) :

תפלות

גדולים לבינוניים נב"ל

מיי' פ"ק מה' ק"ש סמ"ג עשין י"ח טור א"ח סי' רלה

מיי' פ"ק מה' ק"ש סמ"ג עשין י"ח טור א"ח סי' רלה

ט"א לג

מיי' פ"י מה' תפלה טור א"ח סי' רלו

וכא לאמר' דמלאת הכוכבים ואילך הוא לילה דוקא ג' כוכבים בינוניים אבל פחות לא הוו לילה דהכי אמרינן במסכת שבת (דף לה) ככב א' יום ב' בין השמשות שלש לילה ואמרינן עלה לא ככבים גדולים הנראים ביום ולא ככבים קטנים הנראים בלילה אלא בינוניים וכיון שכן ואין הכל בקיאין בין (בינוניים לקטנים) צריך ליזהר עד שיראו הקטנים וכן במוצאי שבת צריך ליזהר גם כן שלא לעשות שום מלאכה עד שיראו ג' כוכבים קטנים ואם הוא יום מעונן ימתין עד שילך הספק מלבו וכע"ש גם כן אם הוא יום מעונן יקבל אותו מבעוד יום מפני הספק וזהו עיקר יראה ליזהר מהספקות ושלא לעשות המצות ע"ד הסרגל שעונש

נר מצוה

הספק יותר מהודאי וכן מצינו שעל הודאי מביא חטאת ואמרי' דחטאות דנקא כלומר שאפילו לא יהיו דמי כשבה או שעירה שיביא לחטאו' אלא דנקא די לו בזה ודנקא היא מעה והיא שתות הדינר כדאמר שש מעין כסף דינ' ואם מביא אשם על הספק כגון שהיו לפניו ב' חתיכות אחד של שומן ואחד של חלב ואכל א' מהן ואינו יודע אי זה מהן אבל צריך להביא ב' סלעים שהם מ"ח מעין כי הסלע ד' דינרים והדינר ו' מעין אישתכח דב' סלעי' הוו מ"ח מעין ועל הודאי סגי במעה א' בלבד והטע' בזה למה החמירו על הספק יותר מן הודאי אומר מורי הרב שהוא מפני שעל הודאי משים האדם החט' אל לבו ודואג ומתחרט עליו וחוזר בתשוב' שלימה אבל על הספק עושה סברו' ואומר אותה חתיכה שאכלתי אולי היתה מותרת ולא ישית אל לבו לשוב ולזה החמירו בו יותר : פעמים שאדם קורא ק"ש שני פעמים בלילה א"ע פי שאחר שעלה עמוד השחר יוצא ידי חובה מק"ש של יום קורא אותו לילה מפני שעיקר היום אינו אלא אחר הנץ החמה ואילך וכל דבר שמצותו ביום לכתחילה צריך לעשותו מהנץ החמה ואילך וכיון שלכתחל' אינו יום אע"פ שבדיעבד יוצא מק"ש של יום קורא אותו ליל' : אחת קודם הנץ החמה ואחת לאחר הנץ החמה דסבירא ליה להאי לישנא שאף על פי שכבר עלה עמוד השחר עדין זמן שכיבה הוא אבל קצת בני אדם ואית דגנו מימר דמהכא שמעינן סומך ק"ש אינו אלא לאחר הנץ החמה דהא חזינן דקודם הנץ החמה יוצא מק"ש של לילה ואין זה כלום דודאי זה הלשון אינו חולק על המשנה ששנינו בפיר' דזמן ק"ש של שחרית משיראה את חבירו ברחוק ד' אמות וזהו קודם הנץ החמה וגם אינו חולק על מה שאמרו ותיקין היו גומרין אות' עם הנץ החמה שלא היו ממתינין עד לאחר הנץ לא מתחילין אותה קודם בענין שהיו גומרין אותה בהתחלת הנץ החמה לאו דוקא אלא איידי דמעיקרא איצטריך למימר קודם הנץ החמה לאשמועי' שאפילו אחר שיעלה עמוד השחר יוצא ידי חובה משל לילה הוצרך לומר בסיפא גבי של יום לאחר הנץ ולא בא אלא למעט דלאחר הנץ אינו יוצא משל לילה מפי מורי הרב : וכתב רבי אלפס ז"ל דלא פליגי הני לישני אהדדי דתרוייהו הלכתא נינהו והכפרש שיש ביניהם דקודם הנץ החמה כיון שכבר עלה עמוד השחר אינו פוטר כלל אלא בשעת הדחק כגון שכו' אבל לא במזיד אבל קודם שיעלה עמוד השחר פוטר בדעבד אפילו לעושה במזיד אבל אחר שעלה עמוד השחר אינו פוטר אותו הואיל ועשה במזיד כדמפרש ואזיל : וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה יש לתמוה למה אמרו בזה חייב מיתה יותר משאר מקומות שאסרו חכמים כמה דברים וי"ל מפני שבזה אפילו חכמים מודים דמן הדין זמנה כל הלילה אלא שעשו סייג כדי להרחיק האדם מן העבירה ואולי יאמר בלבו כיון שאין זה אלא סייג בעלמא לא אחוש לדבר כי עדיין יש לי פנאי כל הלילה משום הכי הוצרכו בכאן להזהיר יותר ולהודיע שהעובר על דבריהם אפילו בדבר שמותר מן הדין כיון שגדרו הם והוא פורץ גדר ישכנו נחש : אי נמי בשעת הדחק כגון מי שהיה משכים לצאת לדרך וכו' יש מדקדקים על זה הלשון שכתב הרי"ף דהא אמרי' (דף ל) המשכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע מגילה וקורא בה כשיגיע זמן ק"ש קורא ק"ש אלמא משמע שיכול לקרותה בדרך והיאך אמר בכאן שיקרא אותה קודם הנץ החמה שנראה שהצריכוהו לאמרה קודם הזמן שיש לה לכתחילה מפני שאינו יכול לאומרה בדרך ואומר מורי הרב שאין זו קושיא דודאי דבר פשוט הוא שיכול לקרותה בדרך ומה שכתב כגון שהיה משכים לצאת לדרך ר"ל שמשכים לצאת לדרך ויודע שהשיירא הולכת במהרה ולא ימתינו לו כלל ולפיכך אמרו דכיון שהוא שעת הדחק שאינו יוכל לעשות בענין אחר קורא קודם הנץ : אי זהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית יש להקשות וכי מפני שסומך גאולה לתפלה יש לו שכר כל כך שיהיה בן עולם הבא ואומר מורי הרב שהטעם שזוכה לשכר גדול

א פירש הר"ן גאון ורא"ה צריך ליזהר שקים לבינים וסקים לאחריים אלא לא ימצא נוסח הברכה כמו שהיא אלא יתחיל וקקננו כעיבש טובה ומלפניך ע"כ והרא"ש כתב שלא יאמר ברכת השכיבנו כל עיקר :

לשון רא"ה

אבל לא יאמר ברכת השכיבנו אחר עלות השחר שהרי כבר מתחילין בני אדם לעמוד ממטותיהן עכ"ל :

ב כתב הטור והלכתא כר"ג דאפסיקא הלכתא כוותיה ואפילו לכתחלה יכול להתחיל לקרות עד שיעלה עמוד השחר וא"ה אין לו לאכול ולישן עד שיקרא דקניא וכו' ע"כ ובלשו' רא"ה דלעיל :

לשון רא"ה

ג אם היה רגיל לקרות קורא ואם לשנות שונה וקורא ק"ש ומתפ' דברי הגאו' ומתפלל ויש מקומות שקורין שום מזמו' קודם שיפתחו בברכו' של ק"ש ויש מקומו' שנוהגין לומר והוא רחום כמו שאנו נוהגין עכ"ל ואפשר שלא כנהגו בקצת מקומות לומר שיר המעלו' הנה ברכו וכו' :

ד דייק הטור מדקאמר בגמרא ואח"כ אוכל שמו אלמא בהגיע זמן ק"ש דערבית אסור לקבוע סעודתו עד שיתפלל :

ה סמ"ג עשין י"ח ז"ל מתוך כך מדקדק רבינו יעקב שעיקר ק"ש של שחרית את' הנץ החמה שקוד' לכן נחשב לילה לכל השמות לגבי [illegible] וכירושלמי דברכות גר' תשיאור המורח עד הנץ החמה ד' מילין ועוד מביא ראיה מדתנן ביומא פרק אמר להם הממונה דף ל"ז . אף היא עשתה נברשת של זהב בירושלמי כשהחמה זורחת ה"ו נצוצות יוצאות ממנה וידעו כל העם שהגיע זמן ק"ש פירוש נברשת זו מנורה וכן ברגאל לקבל נברשת ועוד ראיה מדתנן במסכת תמיד דף ל' . אין מוהלין ולא טובלין ואין מזין וכו' עד שהנץ החמה ומשמע שהברכות שמתוקן ביום עקר זמנן מהנץ החמה עכ"ל ועיין בתוספות דף ס' משנה מאימתי :

ו נראה דסבירא ליה לרבינו כרשב"א דפרק תפלת השח' דף ל' . דאמר גבי המחזיק בדרך בין כך ובין כך קורא ק"ש ומתפלל וכן פסקו ה"נ דהמשכי' לצאת לדרך קודם היום קורא ק"ש ומתפלל עמוד השח' ומתפלל והרא"ש והטור סימן פ"ח כתבו ברבינו גבי ק"ש ומן התימה שבפרק תפלת השחר פסק הרא"ש כאבוה ושמואל ולוי דהוו מצלו לאחר עמוד השחר ואח"כ היו קוראין ק"ש כוותיה' . וכן הטור סימן פ"ט פסק כאבוה ושמואל ומאי שלתי הכי תרי פסקי אסדרי ורבינו ספתים שמא דאבוה ושמואל ולוי בפרק תפלת השחר דאלמא לא סבירא ליה כוותייהו וכו"ע :

לשון רבינו ישעיה ז"ל :

ו המשכים לצאת לדרך קוד' הנץ החמה אל יקדים תפלתו לק"ש כדי להתפלל כיונו בעמידה אלא מוטב שיצא לדרך ויקרא ק"ש בזמנה כדי לסמוך גאולה לתפלה ואע"פ שצריך להתפלל כשהוא מהלך כגון שלא היו בני החבורה מעתיקים אותו וכן הכם המשכים לדרוש ברבים ואינו יכול להיזהר ולהתפלל בשעה שדורש מותר לו להתפלל בישיבה אחר שקרא ק"ש בתוך הדרשה כגון שהמתורגמן משמיע דבריו ואל יתפלל בעמידה קודם שיקרא ק"ש כמו שביאר ומ"מ יאחר הדרשה חוזר ומתפלל בעמידה [illegible] . ונראה בעיני שאם היה להם פנאי לקרות ק"ש ולהתפלל קודם לכן הרי אלו קורין ומתפללין אע"ג שמתפללין קודם הנץ בין שיצא לדרך בין הכם הדורש ובלבד שיהו קורין ומתפללין אחר עלות השחר ואם יכולין לקבץ לכן עשרה מקבצין להתפלל עשרה כמבואר בקונטרס הראיות עכ"ל : ח רב עמרם פליג על זה ואומר דמשום הכי אומרים קדיש בין גאולה לתפלה של ערבית דאין צריך לסמוך גאולה לתפלה :

המאור הקטן

תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר פעמים שאדם קורא את שמע שתי פעמים בלילה וכו' איכא דמתני להא דרבי אחא בר חנינא אהא דתניא רבי שמעון בן יוחאי אומר משום ר"ע פעמים שאדם קורא שמע שתי פעמים ביום . כתב עלה הרי"ף (הני כולהו הלכתא נינהו [illegible]) [illegible] והיכי אפשר לן למפסק הלכתא בתרוייהו [illegible]

עין משפט

תפלות באמצע תקנום שבשחרית קורא ק"ש ומתפלל ובשעת המנחה מתפל' תפלת המנח' ולערב מתפלל תפלת הערב ואח"כ קורא ק"ש נמצאת ק"ש של שחרית בתחילת היום וק"ש של ערבית בתחילת הלילה והתפלות כולן באמצע וליתא לדר' יהושע בן לוי וקיימ' לן כר' יוחנן דתני' מסייע' ליה ואע"ג דצ"ל [א] השכיבנו בין גאול לתפלה לאו מפסיק היא דכיון דתקינו רבנן השכיבנו [ב] בגאולה אריכת' דמיא ובתפלת שחרי' נמי בעי למסמך גאולה לתפלה ואע"פ שבתחלה אומר ה' שפתי תפתח כיון דתקינו רבנן ה' שפתי תפתח בתפלה כתפלה אריכת' דמיא [ה] אמר רבי יהושע בן לוי ° אע"פ שקרא אדם ק"ש בבית הכנסת מצוה לקרותה על מטתו ודוקא פרשה [ג] ראשונה כדאמרינן * בפרק הרואה אמר רב נחמן בר יצחק אם ת"ח הוא אינו צריך אביי אמ' אף ת"ח בעי למימר חד פסוקא דרחמי כגון בידך אפקיד רוחי אר"א כל הקורא ק"ש על מטתו כאילו אוחז חרב פיפיות בידו שנא' יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם רוממות אל בגרונם וחרב פיפיו' בידם : [ו] ° גרסינן * בפרק ידיעו' הטומאה שיר של פגעים בכנורות ובנבלים ובתופים ואומר יושב בסתר עליון וגו' עד כי אתה ה' מחסי ואומר ה' מה רבו צרי עד לה' הישועה וגומר : רבי יהושע בן לוי מסד' להו להני קראי וגאני היכי [ד] עביד הכי והאמ' ר' יהושע בן לוי אסור להתרפא' בדברי תורה להגן שאני תניא אבא בנימן אומר כל ימי הייתי מצטער על ב' דברים על תפלתי ° שתהא [ה] סמוכה למטתי ועל מטתי שתהא [ו] נתונה בין צפון לדרום : א"ר חמא בר חנינא ואי תימא רבי יצחק כל הנותן מטתו בין צפון לדרום הויין לו בנים זכרים שנאמ' ממתים ידך ה' ממתים מחלד חלקם בחיים וצפונך תמלא בטנ' ישבעו בנים וגו' תניא אבא בנימן אומ' שנים

רש"י

תפלו' באמצע בין שני קרית שמע תקנו תפלות של י"ח של כל היום כדמפרש ואזיל : להגן שאני כלומר אין זה קרוי להתרפאות שאינו כי אם להגן מן המזיקים : על תפלתי שתהא סמוך למטתי כל ימי מהרתי שלא לעשות מלאכה ושלא לעסוק בתורה מיד כשעמדתי ממטתי עד שאקרא קרית שמע ואתפלל : בין צפון לדרום ראשה ומרגלותיה זה לצפון וזה לדרום ונראה הטעם לפי שהשכינה במזרח או במערב לכך נכון להסב תשמישו לרוחו' אחרו' :

לג

רבינו יונה

גדול כזה מפני שהקב"ה כשגאלנו והוציאנו ממצרים היה להיותנו לו לעבדים שנאמר כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים ובברכת גאל ישראל מזכיר בה החסד שעשה עמנו הבורא והתפלה היא עבודה כדאמרינן (ב"ק דף נב) ועבדתם את ה' אלהיכם זו היא תפלה וכשהוא מזכיר יציאת מצרים ומתפלל מיד מראה שכמו שהעבד שקונה אותו רבו חייב לעשות מצות רבו כן הוא מכיר הטובה והגאולה שגאל אותו הבורא ושהוא עבדו ועובד אותו וכיון שמכיר שהוא עבדו מפני שגאלו ועושה רצונו ומצותיו נמצא שבעבור זה זוכה לחיי העולם הבא ועוד אמ' מורי נר"ו טעם אחר מפני שכשמזכיר גאולת מצרים ומתפלל מיד הוא מראה שבוטח בה' בתפלה כיון שמבקש ממנו צרכיו שמי שאינו בוטח בו לא יבקש ממנו כלום וכן נראה בתלה שמות רבה בפרשת בא אל פרעה שאומר לפי שכשראו ישראל הנסים והנפלאות שהיה עושה עמהם הבורא שלא כטבעו של עולם בטחו בו ועל זה נאמר וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים וייראו העם את ה' ויאמינו בה' וגו' וכיון שמזכיר עכשיו אות' הגאול' שבטחו אבותינו בשם והצילם ומתפלל מיד נמצא שגם הוא בוטח בו שיענה אות' כמו שענה לישראל בעבור שבטחו בו ומפני זה מזכיר אותה הגאולה ומתפלל מיד והבטחון הוא עיקר היראה והאמונה ולפיכך זוכה בסמיכתו לחיי עולם הבא : ומאי דאמרינן של תפלת ערבי' לאו דוקא אלא מפני שתפלת ערבית רשות נקט ערבית וכל שכן תפלת שחרית ואף על גב דצריך לומר השכיבנו בגאולה כגאולה אריכת' דמיא והטע' שאינו הפסקה מפני שהשכיבנו מענין הגאולה הוא שבשעה שעבר השם לנגוף את מצרים היו מפחדין ומתפללין לבורא לקיים דברו ושלא יתן המשחית לבא אל בתיהם שדרך הצדיקים שיראי' תמיד שמא יגרום החטא וכנגד אותה התפלה התקינו לומר השכיבנו שיצילנו השם מכל דבר רע וישמור צאתנו ובואנו וכיון שהתקינו לאמרו כנגד מה שהיה בשעת הגאולה אמרו דלא הוי הפסקה דכגאולה אריכתא דמיא : וייש לשאול על מה סמכו העולם להוסיף ולומר אחר כך פסוקים של ברכת המלך בכבודו שעל זה לא אמרו כגאולה אריכתא דמיא והוי הפסקה ומקצת החכמים היו נמנעים מלאמרם וכך היה מנהגו של מורי הרמב"ן נר"ו אבל מורי רבינו יונה קרובו נתן טעם למנהג שנהגו כל העולם ואמר שבתחילה שהיתה תפלת ערבית רשות היו אומרים אלו הפסוקים שיש בהם י"ח הזכרות כנגד י"ח ברכות ותוקעין עליהם ואומרים קדיש ויוצאין ואח"כ אף על פי שקבעוה חובה נשאר הדבר כמו שהמנהג כראשון ולא הוי הפסקה בין גאולה לתפלה דכיון שמתחילה אדעתא דהכי קבעוה חובה לא מקרי הפסקה : כיון דתקינו רבנן ה' שפתי תפתח בתפלה כתפלה אריכתא דמיא פירש זה הפסוק דבוק עם הפסוק שלאחריו שאומר כי לא תחפוץ זבח ואתנה וגו' ואמר אותו דוד כשהיה מתפלל על חטא בת שבע שחטא בו במזיד ועל המזיד אין מביאין קרבן שאין קרבן בא אלא על השוגג ועל כן היה מתפלל לבורא תסייעני שאוכל לכוין בתפלתי ולספר תהלתך כדי שתהא תפלתי מקובלת שכיון שלא תחפוץ זבח על המזיד תהיה תפלתי כפרה במקום קרבן ועכשיו נ"כ שאין לנו בית המקדש ואין אנחנו מקריבין קרבנות אנו אומרים אותה על אותו ענין שתהיה תפלתינו מקובלת ורצויה במקום זבח וקרבן ומפני שנתקן על ענין התפלה אמרו דכתפלה אריכתא דמיא מפי מורי הרב נר"ו : שנאמר יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם פירש אע"פ שהצדיקים אינן רודפים אחר הכבוד כי הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם כלומר מן העולם הבא אין זה הכבוד שלהם אלא כבוד התורה יקרך כמו שאמר בסוף המזמור הדר הוא לכל חסידיו ואותו הרוממות כמו חרב פיפיות לשמרן מן המזיקין ולעשות נקמה בגוים ואם ת"ח הוא אינו צריך משום דתורתו משמרתו וכדאמרינן בפ"ק דבב"ב (דף ח) ומאי דאמרינן (דף נד) ג' צריכי' שימור חולה חיה חתן וכלה וי"א אף ת"ח בלילה וזו כשעומד יחידי באישון לילה ואפלה : שיר של פגעים בכנורות ובנבלים ובתופים וכולי פירש כשקידש עזרא את ירושלים היו הולכים סביבות העיר ואומרים שיר זה להבריח הפגעים והמזיקין והיו אומרים אותו בשמחה ובשירים ומפרש והולך שאותו שיר של פגעים הוא יושב בסתר עליון ולא גרסינן ואומ' אלא אומר דפרושי הוא דקא מפרש מהו שיר של פגעים : והאמר ריב"ל אסור להתרפאות בדברי תורה וכולי מתוך כך הקשה כאן ולא הקשה לגבי קריאת שמע שעל מטתו מפני שאלו הפסוקים אינו אומר אותן לעולם לשם חובה והם של שמירה ונראה כמו שמתרפא בדברי תורה אבל בק"ש שהר' הוא לאומרו לשם חובה אינו נראה כמתרפא בדברי תורה : על תפלתי שתהא סמוכה למטתי ומיירי בתפלת שחרית שאין לו לעשות שום מלאכה קודם שיתפלל דאי בתפלת ערבית צריך שיתפלל אותה בתחילה ביציאת הכוכבים קודם שיאכל וישכב כדכתיבנא לעיל ורש"י ז"ל היה נוהג דאפילו לקרות לא היה רוצה אחר שעלה עמוד השחר עד שיתפלל ואומרים רבני צרפת ז"ל שלא מצינו בשום מקום שללימוד יהא אסור אפילו לדברי רש"י ז"ל אין לאוסרו אלא כשלומד לעצמו מפני שיכול להתפלל תחלה ולחזור ללימודו אחר כך אבל במי שמלמד לאחרים ודאי מותר כיון שהשעה עוברת וזכות רבים דבר גדול הוא ואם לא ילמדו עכשיו יתבטלו ולא יוכלו ללמוד אח"כ שכן מצינו ברבינו הקדוש ז"ל שהיה מלמד לתלמידיו וכשהיה מגיע זמן קריאת שמע היה מעביר ידיו על גבי עיניו וקורא ק"ש וחוזר ללימודו ואחר כך היה מתפלל ולא היה חושש אע"פ שהיה מגיע התחלת זמן התפלה ולא חיישינן שמא ישכח ויעבור השעה דכיון שהתפלה דרך הוא להתפלל אותה בכל יום יתן אל לבו לדבר ויתפלל ויזכר : כל הנותן מיטתו בין צפון לדרום הוין לו בנים זכרים שנאמר וצפונך תמלא בטנם ואין זו ראיה דודאי אינו לשון צפון אלא סימן לדבר בעלמא וכן הרבה פסוקים שמביא אינן אלא לסימן ואומרים שהטעם [illegible] וכדאמרינן (ב"ב דף כה) הרוצה להחכים ידרים והרוצה להעשיר יצפין וסימנך שלחן בצפון ומנורה בדרום : ועדיין

נר מצוה

שלטי הגבורים

א וכתב הרשב"א ז"ל ובן חס מזכירין ראיה אדם בין גאולה לתפלת ערבית הוה הפסק וס"פ ושמרו שאומר בשבת ופסוקים אלא מיוחדי בי"ט וכטור א"ח סי' רס"ז [illegible] ושמרו בשבת [illegible] א"צ לסמוך גאולה לתפלה [illegible] :

ב כתב הרא"ש ז"ל וקושיה על מנהגנו שאנו מפסיקין בערבית פסוקים יראו עינינו וקדיש ואין לומר דס"ל כרב דאמר לקמן בפרק תפלת השחר תפלת ערבית רשות ולכן אין אנו חוששין לסמוך א"כ דרבי יוחנן [illegible] ומנהג זה נהגו אותו משום שבימיהם הראשונים היו בתי כנסיות שלהם בשדות והיו יראים להתעכב שם עד אחר תפלת ערבית ותקנו לומר פסוקים אלו שיש בהן אזכרות כנגד י"ח ברכות של שמונה עשרה ותקנו אחרי כן ברכת יראו עינינו וקדיש [illegible]

[illegible]

לשון ריא"ז

ד וכן אם יש עליו קריאת חומר לקוראו ולהתרפאות בדברי תורה הואיל ואין בו מכה כמו שמבואר בגמ' בפרק כמה אשה יוצאה וכן היה מ"ס בפ' ידיעות הטומאה כמסדור' קבינא עכ"ל :

ה ואפילו ללמוד פירש"י ז"ל שאסור ור"י מפרש דבריו דהיינו דוקא מי שרגיל להתפלל בבית מדרשו ואינו רגיל לילך לבית הכנסת דחיישינן לאיתם דלאחר טריד בגירסיה ויעבור זמן תפלה וק"ש אבל מי שרגיל לילך לב"ה אין לחוש אע"פ שעיקר [illegible] עם הנץ החמה :

ו ודוקא [illegible]

מיי' פ"ז מה' תפלה סמ"ג עשין יח טור א"ח סי' רל"ט ד, ג"ט

מיי' פי"א מה' ע"ז פ"א סמ"ג עשין י"ח טור א"ח סי' ר"ל ד' ל"ט

מיי' פ"ו מה' תפלה טור א"ח סי' ס"ט

המאור הקטן

[illegible]

ועדיין הדבר קשה דמה טעם הוא לומר שבעבור זה יזכה לבנים זכרים ואומר מורי הרב נר"ו שהחכמים נתכונו בזה לומר שקודם שישמש מטתו שיזכור השולחן שהוא כנגד העושר והמנורה שהיא כנגד התורה ויתפלל על בניו שיהיו מצליחים בתורה ושיהיה להם עושר כדי שלא יצטרכו לבריות והתפילה שמתפלל קודם ההריון היא מועילה יותר מהתפילה שמתפלל אח"כ מפני שבשעת ההריון גוזרין מה יהיה משפט הנער ומעשהו כדאמרינן (נידה דף טז) מלאך הממונה על ההריון וכו' ואומר טיפה זו עשיר או עני טפש או חכם ואעפ"י שהתפילה מבטלת המזל כמו שאמרו (שבת דף קנו) אין מזל לישראל ורצונו לומר שאינו תלוין במזלם שאם זכו אע"פ שמזלם קשה הזכו' מבטלת אותו אפ"ה כדי לבטל הגזרה צריך תפילה ותחנונים יותר אבל כשהיה קודם הגזירה אין צריך להרבות בתפילה כל כך ולפיכך נתנו זה הסימן שיתפלל על בניו קודם התשמיש שיגיעו לאלה השתי מעלו' גדולת ומתוך כך גם כן יזכור זה ויקדש עצמו בשעת תשמיש ויחשוב באשתו כדי שיהיו בניו ראוי' :

שנים שנכנסו לבית הכנסת להתפלל וכו' והוא הדין אם נכנסו בני אדם הרבה לבית הכנסת אעפ"י שלא נכנסו ביחד שאותם שנשארו אחרונים יש לאחד להמתין לחבירו מיהו אם נכנס יחידי בשע' שלא יוכל לסיים עמהם תפלתו אין חבירו חייב להמתין לו דכיון שרואה שלא יוכל לסיי' עמהם ונכנס איגלאי מילתא דאדעתא דהכי נכנס ואינו מפחד אם ישאר יחידי וכי אמרינן שחבירו חייב להמתינו דוקא כשאינו מאריך בדבר אחר אלא בתפילתו אבל אם הוא מאריך בבקשו' ובדברים אחרים אין חבירו חייב להמתינו בשו' ענין : טורפין לו תפילתו בפניו שנאמר טורף נפשו באפו פי' נפשו תפילתו מלשון ואשפוך את נפשי ונפרעין ממנו מדה כנגד מדה כמו שהוא טורף לתפיל' חבירו שמתוך שהניחו יחידי נטרפה תפילתו כך טורפין תפילתו שלא תהיה תפילתו מקובלת: לו הקשבת למצותי יש מפרשים מלשון לוי רוצה לומר חבורה כלומר אם היית ממתין למצותי והם לאותן שעושין לי חבורה היית זוכה לכל זה ואומר מורי הרב נר"ו שנוכל לפרשו מלשון מצות כמשמעו ור"ל אם היית אתה מקיים שתי מצות שהיית מתפלל כראוי וממתין אחר כך לחבירך עד שיתפלל היית זוכה לכל זה : הא פרשוה רבנן ואוקמוה בתפילת ערבית וכו' כתב רבינו חננאל שבימיהם היו הבתי כנסיות חוץ לעיר ומתוך כך אם מניחו יחידי שמא מסתכן מהמזיקים שמצויין שם יותר ונראה דאפילו בבתי כנסיות שבעיר יש זה הדין שדרך העולם כשאדם עומד יחידי בתפילה תפלתו מתבלבלת : היה לך להתפלל תפילה קצרה אין לפרש שתפילת צרכי עמך ישראל מרובין קאמר מפני שתפלה זו אין מתפללין אותה אלא במקום סכנה כדתנן המהלך במקום גדודי חיות ולסטים אומרים צרכי עמך ישראל מרובין והכא ודאי לא איירי במקום סכנה שלא אמר מתירא הייתי מפני הסכנה אלא שמא יפסיקוני עוברי דרכים הילכך אעפ"י שבכל מקום שאומר בברכות תפלה קצרה רוצה לומר תפלת צרכי עמך ישראל מרובין הכא על כרחך אית לן למימר שתפלת הביננו קאמר כך פירש רבינו יצחק הזקן זכרונו לברכה ומכאן היה למד שאין אומר הביננו אלא בדרך שמפני שהיה בדרך אמר לו היה לך להתפלל תפלה קצרה דמשמע שאם לא היה בדרך לא היה לו להתפלל אלא תפלת י"ח שהיא ארוכה יותר ומביא עוד ראיה מדקאמר לקמן בפרק תפלת השחר מה בין הביננו לתפילה קצרה הביננו כי מטי לייתוב לא צריך לצלויי תפילה קצרה כי מטי לייתוב צריך לצלויי דמשמע שאין אומרים הביננו אלא בדרך ומה שאמרו כל השנה כולה מתפלל אדם הביננו חוץ מימות הגשמים אינו רוצה לומר בבית הכנסת אלא בדרך וכן נראה שסובר הרי"ף שכתב לשם כי מטי ליתוב לא צריך לצלויי מיהו שמעינן דלא מצלי איניש הביננו אלא בשעת הדחק כגון מי שהיה מהלך במדבר וכיוצא בו ונראה שאם עומד במקום שהוא טרוד ורואה שיפסיקוהו או שלא יוכל להתפלל בכונה תפלה ארוכה כל כך שאפילו בעיר מתפלל הביננו בימות החמה מפי מורי הרב ז"ל : **מפני** חשד פירוש שאע"פ שהאדם לא יעשה העבירה יש לו ליזהר ולברוח מן הדברים שמביאין לידי חשד שנאמר והייתם נקיים מה' ומישראל וכן אמרו חכמינו זכרונם לברכה הרחק מן הכיעור וכו' ומפני המפולת כלומר שאפילו תהיה החורבה במקום שאין שם חשד ולא חשש מזיקים יש לו ליזהר שלא יסתכן בעצמו : כל הקובע מקום לתפלתו אלהי אברהם יהיה בעזרו לא אמר זה במקומות של בית הכנסת דכיון שכולה מקום תפילה היא אין להקפיד אם יושב פעמים בזוית זו ופעמים בזו אלא רצה לומר שהקובע מקום לתפלתו בביתו שפעמים שאינו יכול ללכת לבית הכנסת מתפלל בביתו ומייחד מקום ידוע לכך והכי משמע בירושלמי דגרסי התם כל הקובע מקום לתפלתו בביתו להתפלל כאילו הקיפה מחיצות של ברזל ובשמת אומרים אי עניו אי חסיד ויש מקשים וכי מפני זה בלבד מספרים אחר מטתו שבח גדול כזה והלא שמואל הקטן (דנהירין ליה שבילין דשמיא כשבילי דנהרדעא) ושאמרו עליו שראוי שתשרה שכינה עליו כמשה רבינו אלא שאין דורו ראוי לכך אמרו זה עליו לשבח גדול והיאך אמרו בכאן שאומרים אותו על כל אדם שקובע מקום מיוחד בביתו להתפלל ויש לומר שלא אמרו בעבור קביעות המקום בלבד אלא רוצה לומר שכל כך מדקדק בתפלתו שגם בזה הוא נזהר שרוצה שתהיה תפלתו במקום מיוחד וכיון שכל כך הוא אוהב התפילה ודאי מדת ענוה יש בו כדי שתהיה תפלתו מקובלת לפני המקום כענין שנאמר זבחי אלהים רוח נשברה וגומר שאם לא יהיה לו הענוה לא יוכל לעולם להתפלל בכונה ולא תהיה מקובלת לפני המקום ברוך הוא וכיון שזכה לענוה יהיה זוכה למדת החסידות שהיא גדולה יותר שהאחת גורמת לחבירתה כדאמרינן (ע"א דף כ) ענוה מביאה לידי חסידות ונמצא שבעבור דקדוק התפלה זוכה לאלו המעלות ויאמרו אותם עליו כשנפטר מן העולם מפי מורי הרב נר"ו :

היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה הטעם מפני שנראה למי שיוצא מן הטורח אל המנוחה והוא הפך שבית הכנסת הוא בית התפלה היא המנוחה ויש לנו

נר מצוה

י ° שנים שנכנסו לבית הכנסת להתפלל וקדם א' מהן והתפלל ולא המתין לחבירו ויצא טורפין לו תפלתו בפניו שנ' טורף נפשו באפו הלמענך תעזב ארץ ויעתק צור ממקומו ואם המתין לו מה שכרו א"ר חנינא זוכה לברכות הללו שנא' לו הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך וגומ' הא פירשוהו רבנן ואוקמוה בתפלת ערבי' שאם הניחו יחידי ויצא חוששין שמא יבא לידי סכנ' לפיכך צריך להמתין לחבירו עד שמסיים את תפלתו : ח ° תניא א"ר יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה אחת מחרבות ירושלים להתפלל ובא אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח עד שסיימתי את תפלתי וכשסיימתי את תפלתי אמר לי שלום עליך ר' אמרתי לו עליך שלום ר' ומרי אמר לי בני מפני מה נכנסת לחורבה זו אמרתי לו להתפלל אמר לי היה לך להתפלל בדרך אמרתי לו מתיירא הייתי שמא יפסיקוני עוברי דרכים אמר לי היה לך להתפלל תפלה קצרה באותה שעה למדתי ממנו שלשה דברים למדתי שמתפללים בדרך ולמדתי שהמתפלל בדרך מתפלל תפלה קצרה ולמדתי שאין נכנסין לחורבה ת"ר מפני שלשה דברים אין נכנסין לחורבה מפני ב חשד ומפני מפול ומפני המזיקין א"ר חלבו אמר רב הונא ט ° כל ג הקובע מקום לתפלתו אלהי אברהם יהיה בעזרו וכשמת אומרים עליו אי עניו אי חסיד מתלמידיו של אברהם אבינו דכתיב וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם ואין עמידה אלא תפלה שנ' ויעמוד פנחס ויפלל : וא"ר חלבו אמר רב הונא י ° היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה אמר אביי לא אמרן אלא בדנפיק אבל בדעייל מצוה למרהט שנ' ונדעה ונרדפה לדעת את ה' וגומר אמר רבי זירא מריש כי הוה חזינן רבנן דרהטי לפרקא

רש"י

לו הקשבת לשון המתנה הוא : למצותי שצויתיך לגמול חסד זה לזה: ושמר לי המתין לי כמו שמור לי בלד ע"א פלונית : תפילה קצרה בפר' תפילת השחר מפרש לה : מפני חשד שלא יאמרו זונות מזונות עמו לשם : ומפני המפולת שחומות חורבה רעועות והוא מסוכן פן יפלו עליו : ומפני המזיקין המצוין שם : אלהי אברהם בעזרו לפי שאברהם קבע מקום לתפלתו כדמסיק : לא יפסיע פסיעה גסה שלא יהא נראה עליו כמו משוי : לפרקא

שלטי הגבורים

א כתב סמ"ג ותו' דר"י היה רגיל להמתין גם ביום וגם בבית הכנסת שלנו : לשון רבינו ישעי' אחרון ז"ל ונראה בעיני שלא נאמ' כן אלא בתפלת ערבית שאז יסתכן חבירו יחיד בלילה וכן ביאר ר"ח וכן נראה בעיני שלא נאמר אלא כשנכנסו שניהם כיחד אבל אם נכנס זה בסוף תפלתו אינו חייב להמתין לו כמו שמבואר בקונט' הראיות עכ"ל :

לשון ריא"ז

ב [illegible] שנים בשרי' שאין הפוסק לכן מפני החשד ומפני המזיקין חוששין לכן ומפני המפולת ואפי' אם היתה חורבה בריא' וחזקה לא יכנס לה אחד או שני' פרוצין מפני החשד ואפי' במקום שאין חשש מצוים שאין לחוש מפני החשד לא יכנס לה אחד מפני המזיקין שכ"ל :

ג ולא ישנה אלא לצורך גדול ואין די לו במה שיקב' בית הכנסת להתפלל בה תדיר אלא גם כל ה שמתפלל בה צריך שיהיה מקומו קבוע וידוע ולא ישב היום כאן ולמחר במקום אחר כדאיתא בירושלמי טור :

המאור הקטן

בגמ' דילן בגבר' של זהב אמ' אביי לשא' עמא דבירו' ואביי אזיל לטעמיה דפסיק הכא כותיקין כדאמרי' התם הקורא את שמע עם אנשי משמר לא יצא ירית בתר אתה לומר שהקורא את שמע קודם הנץ החמה אף על פי שלא עמוד השחר לא יצא ידי חובתו וכל שאינו זמן קימה מבעוד לילה עם הנץ החמה פי' זמן שכיבה הוא והוי לק"ש של לילה אע"פ שיקר' אותו במזיד ואי תשעה בבאי ראמרי' בגמר' הרשב"ל לאו בפי' אתמר אלא מכלל דתאי זוגא אתמר דסבי"ת סיתה דאלמא לא אמרינן הכי. במזיד הוי יודע כי כל שברות קרוב לטוי' הוא ואין להפיא' בין שכור למזיד בזו ובאתר שלא הגיע עדיין זמן קים' כמו שבררנו מדברי אביי בגבר' של זהב הלא זמן שכיבה בידוע ומנין לגו לבטל ק"ש מי ששחה אותו אף במזיד וזה שכתב הרי"ף ז"ל שפי שמשכי' לצא' לדרך קורא ק"ש של שחרי' לאחר שעלה עמוד השחר שעת הדחק קשיא עליה הא דתניא השכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע מגילה וקורא בה ומתפלל ולכשיגיע זמן ק"ש קור' ובידוע שאין מצות שופר ולולב אלא משיעלה עמוד השחר ואע"פ כן לא הותרה לו ק"ש אלא בעונתה ועיקרא דאבוה דשמואל ולוי והוו אייתו ומף זוטר' ורב אשי ליכא בכולהו כאן דמקרי' ק"ש משו' יציאת הדרך ושעת הדחק מאתי מברך אמר רב יהודה אמר שמואל על ר"ת ור' יוחנן אמ' הערב נא פירש רבי יוחנן פוסק' היה הער' נא על ברכ' של שמואל לעשו' לה חתימה ורב המנונ' אמ' אשר בחר בנו אמר רב פפא הלכך נמרינהו לכולהו פי' שלש ברכות דרב יהודה ורבי יוחנן ורב המנונא כנגד תורה ומשנה ומדרש רבי ישמעאל בי"ג מדות אבל בס"ת אנו תופסין בהר' המנונא שהיא מעולה שבברכות : סתגי'

מלחמות ה'

מסכת ברכות כתוב בספר המאור תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר פעמים שאדם קורא את שמע שתי פעמים בלילה וכו' · אוכא דתאני לה לבא דרבי אחא בר חנינא אכא דתניא ר"ש בן יוחאי אומר משום ר"ע פעמים שאדם קורא את שמע שתי פעמים ביום כתב עלה הרב אלפסי ז"ל הני כולהו הלכתא נינהו וכולהו כדמקיימא בהלכות ואכן קשיא לן בדברי הרב ז"ל היכי מוכי שטרא לבקרי דהא שלין קרתי ברייתא דר"ש ומתון פליגי אהדדי עד וכברייתא בתריקא קיימא לן משום דפסק אביי לק"ש כותיקין : אמר הכותב ותהא על פניך אי הכי היכי לא רמינן דר' שמעון אר"ר שמעון ואי איכא לרחויי לקשי ולפרוק הא דידיה הא דרבי' דהכי הוא אורחא דקלמודא בכל דוכתא ותו תיקשי דר' עקיבא אד"ר עקיבא דהכא תנא ולאחר הכן [illegible]

עד מצוה

לפרקא בשבתא אמינא קא מחללי רבנן שבת' כיון דשמעית להא דא"ר תנחום א"ר יהושע בן לוי לעולם ירוץ אדם לדבר מצוה ואפילו בשבת שנא' אחרי ה' ילכו כאריה ישאג אנא נמי מירהט רהיטנא א"ר חלבו אמר רב הונא כל° המתפל' אחורי ב"ה נקרא רשע שנאמ' סביב רשעים יתהלכון אמר אביי לא אמרן אלא דלא מהדר אפיה לבי כנישת' אבל מהדר אפיה לבי כנישתא לית לן בה ההוא גברא דהוה מצלי אחורי בית הכנס' ולא הוה מהדר אפיה לבי כנישתא חלף ההוא טייעא * חזייה אמ' ליה כדו בר קיימת קמי מרך שקיל ספסיר' ופסקיה לרישיה א"ר יהושע בן לוי אסו' לאדם שיעביר אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין: אמר אביי לא אמרן אלא דלא דארי טונא ודלא מנח תפילין ודליכא שני פתחים ודליכא כנישת' אחריתי אבל איכא חד מינייהו לית לן בה א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחאי כל הקובע מקום * לתורתו אויביו נופלין תחתיו שנא' ושמתי מקום לעמי ישרא' ונטעתיו ושכן תחתיו וגומר: אבא בנימין אומר אין ° תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת שנאמר לשמוע אל הרנה ואל התפלה במקום רנה שם תהא תפלה וא"ר יוחנן משום ר' יוסי בן זמרא אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת שנאמר ואני תפלתי לך ה'

עת

רש"י

לפרקא כדי לשמוע הדרשה: קא מחללי רבנן שבתא דאסור לפסוע פסיעה גסה בשבת דכתיב אם תשיב משבת רגליך: אחורי בית הכנסת כל פתחי בתי כנסיות שלהן היה במזרח כדאמרינן במגילה ואחוריהן היה למערב והמתפלל אחורי בית הכנסת ואינו מחזיר פניו לבית הכנסת נראה ככופר במי שהצבור מתפללין לפניו: חלף ההוא טייעא סוחר ערבי: כדו בר דו שתים בר וכו רשות כדאמרינן בסוכה הא דעייל בבר כלומר בשתי רשויות: דלא דרי טונא שאינו נושא משוי אבל נושא משוי רואין שמחמת טירחא עובר ואינו שבוק התפלה וכן אי מנח תפילין רואין שהוא ירא שמים הוא: איכא שני פתחים יאמרו שיכנס בפתח האחר וכן אי איכא בי כנישתא אחריתי:

עת

רבנו יונה

ויש לו לשמוח בישיבתו בה וכן אמרו ז"ל (מגילה ד"י) כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה מנוחה זו שילה נחלה זו ירושלים הנה שמקומות שהיו מקריבין בהם הקרבנות ומתפללין בהם נקראים מנוחה ונחלה: אבל בדעייל מצוה למירהט שנאמר ונדעה נרדפה לדעת את ה' כלומר כשנרדפה נזכה לידיעה שכל הדברים צריכין הקדמות והרדיפה בכאן היא הקדמה שמתוך הטקו וקלותו הוא הולך במרוצה ומזה יבוא אל הידיעה ואפילו בשבת הוא מצוה ואין בזה משום לא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול כיון שמתכוין למצוה: כל המתפלל אחורי בית הכנסת נקרא רשע וכו' פירש רש"י זכרונו לברכה שהפתחים של בתי כנסיות שלהם היו פתוחים כנגד המזרח לא בכותל מזרחי של בית הכנסת אלא בכותל מערבי שלו ופונים כנגד ההיכל שעומד בכותל מזרח ולאחורי בית הכנסת קורא אותו הצד שהפתחים פתוחים בו דהיינו במערב ולפיכך העומד שם ואחור אחוריו לבית הכנסת נקרא רשע מפני שלשה דברים האחד מפני שכולם בפנים והוא מבחוץ ועוד שאותם שבבית הכנסת מתפללין פניהם כלפי ההיכל ועומד במזרח והוא מתפלל ופניו כלפי מערב ועוד שאחוריו כלפי בית הכנסת ובעבור כל זה נראה שכופר במי שמתפללין לו הקהל ולפיכך נקרא רשע והוא הדין שאפי' כשעומד בבית הכנסת אין לו להתפלל למערב אלא שאינו נקרא רשע כיון שעומד בבית הכנסת ומשתתף עם הצבור אבל אם היה עומד מבחוץ לצד כותל מזרחי שבו ההיכל אע"פ שאחוריו כלפי כותל מזרחי של בית הכנס' כיון שמתפלל פניו כנגד המזרח כמו שהצבור מתפללין אינו נקרא רשע: אמר אביי לא אמרן אלא דלא מהדר אפיה לבי כנישתא וכו' כלומר כי אמרינן דנקרא רשע דוקא כשאחוריו לבית הכנסת מפני השלשה דברי' שאמרנו אבל אם חוזר פניו לבית הכנסת כיון שעומד בכותל מערבי של בית הכנסת נמצא שפניו כנגד ההיכל למזרח וכיון שמתפלל פניו כנגד המזרח כמו כל הקהל אע"פ שעומד בחוץ לית לן בה זו היא שיטת רש"י זכרונו לברכה: ורבינו יצחק הזקן מפרש בענין אחר שאחורי בית הכנסת ר"ל אחורי כותל מזרח שאין שם פתחים ולשון אחורי כך משמע שעל צד ששם הפתחים אינו קורא אותו אחורי וכשעומד אחר כותל מזרחי של בית הכנסת ואחוריו כלפי הכותל אע"פ שפניו כנגד רוח מזרח ונמצא שמתפלל לרוח שכל הצבור מתפללין אפילו הכי נקרא רשע מפני שני דברים מפני שכל הצבו' בפנים והוא מבחוץ ומפני שאחוריו כלפי בית הכנסת ומפרש דמאי דקאמר אביי לא אמרן אלא דלא מהדר אפיה לבי כנישתא רוצה לומר כי אמרי' דנקרא רשע דוקא כשאחוריו לבית הכנסת ופניו למזרח מפני השני דברים שאמרנו אבל כשפניו אל בית הכנסת כיון שפניו כלפי כותל מזרחי ששם ההיכל אע"פ שעומד בחוץ ונמצא מתפלל כלפי רוח מערב וכל הקהל כנגד המזרח לית לן בה כיון שפני כל הקהל כלפי ההיכל ופניו גם כן כלפי הכותל ששם ההיכל ומביא ראיה לזה הפירוש מדאמרי' לקמן בפרק תפלת השחר (דף ל) היה עומד אחורי הכפורת יראה את עצמו כאלו עומד לפני הכפורת כלומר יחזיר פניו לקיר מערבי ששם הכפורת ויראה בלבו כאלו היה עומד בפנים עם ישראל ופניו לפני הכפורת עצמו הרי שאע"פ שלא היה מתפלל לרוח שכל ישראל היו מתפללין שהכפורת היה נתון בצד מערב וכל ישראל שהיו בבית הכנסת היו מתפללין פניהם כנגד מערב ששם הכפורת וזה כשעמד אחרי הכפורת ופניו לכפורת נמצא שפניו כנגד המזרח ואינו מתפלל לצד שכל ישראל מתפללין ואפילו הכי אין בכך כלום כיון שפניו לקיר הכפורת ופני כל ישראל לכפורת הכא נמי אע"פ שמתפלל כנגד המערב וכל ישראל כנגד המזרח שעכשיו מתפללין למזרח שנאמר והתפללו דרך ארצ' אפ"ה כיון שפניו לקיר ההיכל ופני כל ישראל להיכל לא נקרא רשע ולדברי הכל אם עומד בחוץ לצד צפון או לצד דרום ואחוריו לב"ה נקרא רשע מפני שעובר על כולם הוא בחוץ ואחור אחוריו לבית הכנסת דברי הכל לא נקרא רשע אע"פ שעומד בחוץ כיון שפניו אל בית הכנסת ואע"פ שנמצא שאינו מתפלל לרוח מזרח כשאר הקהל אין לחוש כיון שאינו מתפלל למערב הפך ממה שמתפללין כל הקהל מפי מורי הרב נר"ו: **אמר** רבי יהושע בן לוי אסור לאדם שיעבור אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין וכו' לפירוש רש"י זכרונו לברכה אתיא מילתיה דר' יהושע בן לוי שפיר דהכא על כרחך לית לן למימר שרצונו לומ' מצד ששם הפתחים וכדאמר אביי לא אמרן אלא דלא דרי טונא ודליכא שני פתחי' דמשמע דמ"ה אסור מפני שיראו אותו ויחשדוהו שפורש ממנו על התפלה כיון שהצבור בתפלה והוא אינו נכנס לשם אבל היכא דאיכא שני פתחים אף על פי שיראו אותו לא יחשדוהו שיאמרו בפתח אחרת נכנס אבל לפירו' רבינו יצחק ז"ל שמפרש דאחורי בית הכנסת ר"ל הצד שאין בו פתח קשה הא חזינן הכא שהוא על הצד ששם הפתח כדקתיבנא ואפשר לתרץ לדבריו ולומר שפעמים קורא אחורי הצד שיש לשם פתחים ופעמים קורא ג"כ אחורי לצד שאין שם פתח ומילתיה דרבי יהושע בצד ששם הפתחים שבגמרא אינם סמוכים זה לזה לדברי רב הונא הם בכאן ודברי רבי יהושע במסכת מגילה אלא שהרי"ף הביא אותם בכאן מפי מורי הרב נר"ו: **והא דאמרינן** לעיל כדו בר קיימת קמי מרך רוצה לומר כשתי רשויות אתה קיים לפני בוראך שהקהל מתפללין לרוח אחת ואתה מתפלל לרוח אחרת ולדעת רי"ף נפרש שעל שלא היה מתפלל בפני' עם הקהל היה אומר לו אע"פ שהיה מתפלל ופניו כלפי המזרח כמו הקהל וזו ר"ל שני' אל"ו פרצופין (לקמן ד' ס"א) ועד למיתב טן דו (קדושין דף מ"ח) וכר ר"ל רשות מלשון הא דעיילו בכר והא דעיילו בלא בר (סוכה דף מה) ויש גורסין כדו נר ומפרשין אותו מלשון אתה בולאס ורוצה לומר כונן רשות אחר קיימת לפני בוראך שאינך מתפלל כמו כל הקהל: **כל** הקובע מקום לתורתו אויביו נופלין תחתיו שנא' ושמתי מקום לעמי ישרא' וגו' פי' זה הפסוק נאמר על בית המקדש שהקב"ה היה משרה שכינתו שם ובזכותו היו ישראל יושבים לבטח ולא היו מפחדים מהאויבים ועכשיו שאין בית המקדש קיים מקום התורה במקומו כדאמרי' (דף ח) מיום שחרב בית המקדש אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד ולפיכך בזה ינצל מהאויבים ואפי' מי שאינו יודע אלא מעט יש לו לקבוע באותו מקום וללמוד מה שיודע כדי שיזכה לזה ויתחזק בעניין ויכנס בלבו יראת שמים ואם אינו יודע כלל יש לו ללכת לבית המדרשות שלומדין ושכר הליכה בידו:

אימתי

שלטי הגבורים

א בתוספות תמיהן פרש"י שכל פתחי בתי כנסיות שלהם היו במזרח כדתנן בתוספ' דמגלה ואחוריהן למערב והמתפלל אחורי ב"ה נמצא שהופך אחוריו לכותל מערבי ששם שכנו' מתפללין ופניו למערב כמו שנאמר ור"י פי' שהוא במזרח ב"ה שהוא אחורי ששם ועמד אם הופך עצמו שלא כנגד ב"ה פוטר כדו בר כיון שאין מתפלל לרוח שכנגדו מתפללין שם ולפירש"י בא דאמר דכי מהדר אפיה לבי כנישת' לית לן בה אע"פ שאין הופך פניו לרוח שהצבור הופכין שם כיון שהוא ושם הופכין פניהם כלפי ההיכל ולפירוש ר"י שהופך אחוריו לב"ה אם עומד בכפ"ל כדי שיתפלל לרוח שהצבור מתפללין שם ובש"רב כאשר תמהתי דדוקא כשעומד שם מכוונת כנגד ב"ה וכנגד א"י יתפלל ושמיר דמי עוד מכאן אחורי אין משמע אפי' לצדדין וכן כר' במו אחורי הנדר דסוף מגלה וכן אחר בקלנא מ"ב:

לשון רבינו ישעיה אחרון ב מי שאינו יכול לילך לבית הכנסת מקדים פתיחה ומתפלל ואם אינו מוצא עשרה יכוין להתפלל בשעה שהצבור מתפללין: ש"ל

מלחמת ה'

[illegible]

[illegible]

נר מצוה

עת רצון אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללין רבי יוסי בר חנינא אמר מהכא בעת רצון עניתיך רב נחמן אמר מהכא הן אל כביר לא ימאס: תניא נמי הכי מנין שאין הקדוש ברוך הוא מואס בתפילתן של רבים שנאמר הן אל כביר לא ימאס וכתיב פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבי' היו עמדי אמר הקדוש ברוך הוא כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומצוי בבית הכנס' מעלה אני עליו כאילו פדאם לבני מבין האומות עד סוף כל הדורות: אמר ריש לקיש כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס שם להתפלל נקרא שכן רע שנאמר כה אמר ה' על כל שכני הרעים וגומר ולא עוד אלא שגורם גלות לו ולבניו שנא' הנני נותשם מעל אדמתם אמרו ליה לרבי יוחנן איכא סבי בבבל תמה אמר מכדי כתיב למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה הוא דכתיב אבל בחוצה לארץ לא כיון דאמרי ליה דמקדמי ומחשכי לבי כנשתא אמר היינו דקא מהני' להו כדאמר להו רבי יהושע בן לוי לבנוהי קדימו והשיכו לבי כנשת' כי היכי דתורכו חיי אמר רב אחא בר חנינא מאי קראה אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום לשמור מזוזות פתחי וכתיב כי מוצאי מצא חיים: גרסינן בפרק שלשה שאכלו כאחת· אמר רבי יהושע בן לוי לעולם ישכים אדם לבית הכנסת כדי שימנה מעשר' ראשונים שאפילו מאה באין אחריו נוטל שכר כולם שכר כולם סלק' דעתך אלא אימא נוטל שכר כנגד כולם אמר ר' חסדא לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים ואחר כך יתפלל שנאמר לשמור מזוזות פתחי אמר לי' רבא לרפרם בר פפא לימא לן מר מהנך מילי מעליתא דאמרת לן משמיה דרב חסדא במילי דבי כנישתא אמר ליה הכי אמר רב חסדא מאי דכתיב אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב אוהב ה' שערים המצויינין בהלכה יותר מכל בתי כנסיו' ובתי מדרשות שבעולם והיינו דאמר רבי חייא בר אמי משמי' דעולא מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד רב אמי ורב אסי אף על גב דהוו להו תליסר בי כנישתא בטבריא לא הוו מצלי אלא ביני עמודי היכ' דיתבי וגרסי אמר אביי מריש הוה גריסנא בגו ביתאי ומצלינא בבי כנישתא כיון דשמעיתה להא דאמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא לא הוה מצלינא אלא היכא דהוה גרסינא: ואמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא מאי דכתיב ועוזבי ה' יכלו זה המניח ספר תורה כשהו' פתוח ויוצא

רבי

רש"י

עת רצון אלמא יש עת שהוא של רצון: הן אל כביר לא ימאס פדה בשלום נפשי וזו מי שעסק בדברי שלום התורה דכתיב וכל נתיבותיה שלום וכן גמילות חסדים שלום הוא שמתוך שגומל חסד בגופו לחבירו מכיר שהוא אוהבו ובא לידי אהבה ושלום: מצוי בב"ה דכתי' כי ברבי' היו עמדי שמתפלל ברבים עם הצבור מקרב לי מן המלחמו' הבאו' עלי: על שכני הרעים ואין יכול לו להיות שכן רע להקדוש ברוך הוא אלא שאינו בא להשרות את שכינתו בבית הכנסת: שיעור שני פתחי' רוחב יש לו להכנס להתפל': כשהוא פנוי לקרות בה:

בין

רבינו יונה

אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללין. ואומרים הגאונים זכרונם לברכה שאפילו כשאין האדם הולך לבה"כ יש לו לשער שיתפלל בשעה שמתפללין הקהל ועוד אמרו שאפילו כשאין הצבור מתפללין יש לו לאדם להתפלל בבית הכנסת מפני שהוא קבוע ומיוחד לתפלה צבור והא דאמרי' אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בב"ה איירי בשאין תורתו אומנתו אבל תורתו אומנתו מתפלל בבית מדרשו כדבעינן למימר קמן: מעלה עליו הכתוב כאילו פדאם לבני וכו' פירוש כשהיה בית המקדש קיים היה זכות המקדש במקום זכות תורה וגמילות חסדים ועכשיו הם במקו' בית הכנסת וכשעוסק בהם נמצא שבזכותו עומדים ישראל כאלו היו נפדים ובית המקדש בנוי על מכונו ולפיכך אמרו שמעלה עליו הקדוש ברוך הוא כאלו הוא פדאם כיון שעומדים בזכותו כמו נפדים: אלא אימא נוטל שכר כנגד כלן כלומר כל אחד ואחד מעשרה הראשונים נוטל שכר כנגד כל הבאים אחריהם וטעם הדבר מפני שהשכינה שורה בבית הכנסת כשיש שם צבור דכתיב אלהים נצב בעדת אל: לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים ואח"כ יתפלל הטעם מפני שלא יראה כמי שרוצה לצאת ואינו נהנה בישיבת ב"הכ ודוקא בימיהם שלא היה מקום מיוחד לכל א' וא' אבל עכשיו שכל אחד ואחד מכיר את מקומו אם יש לו מקום מיוחד אצל הפתח אין בכך כלום שהדבר ידוע הוא שאינו יושב שם אלא דרך קביעות ולפי דרך זה נראה שמי שאין לו מקום ידוע אצל הפתח שאין לו לשבת שם ואית דמפרשי' שישהה כזה שיעור: אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב אוהב הקב"ה שערי' המצויינין בהלכ' וכו' כלומר הפסוק לא בא להשמיענו שאוהב הקב"ה שערי בית הכנסיות משערי בתים אחרי' שזה דבר פשוט הוא ומה חידו' יש בזה אלא ודאי רוצ' לומר שאוהב הקב"ה שערי ציון מכל בתי כנסיות ובתי מדרשות וכמו שאוהב בית המקדש יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות כך אוהב השערים המצויינין בהלכה כלומר ששם קביעות התורה וההוראות בכל יום יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות שלומדים בהם לפי שעה דרשו' או פסוק מפני שהמקומות הקבועים הם במקום בית הכנסת כדאמרינן מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמו' של הלכה בלבד וכמו שהמקד' חביב יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשו' כך מקום קביעות התורה חביב משאר בתי כנסיות ובתי מדרשות שאינם קבועים: **אלא** ביני עמודי היכא דהוו יתבי וגרסי פירש רבני צרפת זכרונם לברכה שאפילו בלא עשרה היו עושין כן מפני שיותר נכון להתפלל יחידי במקום ששם קביעות התורה יומם ולילה מלהתפלל בבית הכנסת בצבור כדאמרינן אוהב הקדוש ברוך הוא שערים המצויינין בהלכה יותר מבתי כנסיות ורבינו משה זכרונו לברכה פירש שלא אמרו אלא בעשר' וא"ת כיון שבעשרה היו מתפללין מה חידוש בא להשמיענו שחשוב מקו' קביעות התור' יותר מבית הכנס' שהרי כמו בבית הכנסת עושין יש לומר שבא להשמיענו שאע"פ שבבית הכנסת מתקבצין הרבה בני אדם וברב עם הדרת מלך אפילו הכי יותר היו רוצים להתפלל בעשרה בלבד בבית מדרשם מלהתפלל בבית הכנסת עם הצבור ואומר מורי הרב נר"ו שאפילו לדעת רבינו משה זכרונו לברכה אין צריך עשרה אלא למי שדרכו ללכת מביתו ללמוד למקום אחר דכיון שדרכו להתבטל מלימודו בשעה שהולך ללמוד יש לו להתפלל בעשרה או ללכת לבית הכנסת אבל מי שלומד בביתו כל היום במקום קבוע ותורתו אומנתו אין לו ללכת לבית הכנסת אם לא ימצא עשרה מפני שנמצא מתבטל מלימודו בשעת הליכה וטוב לו שיתפלל יחיד משיתבטל כלל תדע שהרי תפילה עצמה היו מבטלין גדולי החכמים מפני הלימוד כמו שמצינו שרבי שמעון בן יוחי לא היה מתפלל אלא משנה לשנה ורבי יהודה הנשיא מחדש לחדש כדי שלא יתבטלו מתורתם וכיון שהלימוד לא היו מבטלין אותו מפני התפלה עצמה כל שכן שאין לו לבטלו מפני ההליכה שיותר טוב שיתפלל בביתו בלא עשרה משיתבטל ללכת לבית הכנסת או למקום אחר מפי מורי הרב נר"ו :

רבי

שלטי הגבורים

א ואפילו הוא אנוס שאינו יכול לילך לבית הכנסת טוב לו לכוין השעה שהצבור מתפללין טור :

ב יש מפרשי' שישהה שיעור ב' פתחים קודם שיתפלל ואומר מהר"ם ז"ל דדוקא בששהה מכים ברה"ר אבל אם אינו מכים ברה"ר אין לחוש · וכטור כתב דהכל ענין צריך שיכנס לפנים תוך הכנסת כשיעור ב' פתחים :

ג כתב הרא"ש באורחות טוב הוא שגם ק"ש ילכו לבית הכנס' להתפלל כי זמן תפל' לאחר זמן קורא לאחר וגם אין קוראיהו אומנתיהו וגם אם אין ק"ש מתפלל עם הצבור ילמדו אחרים ק"ש מוטב ולא יחושו על התפל' ובמנהג בתי כנסיות בשלות כי לא ידעו אותו לכך זכות שאינו בא בשביל לימודו ע"כ טור ונהוג ראיה לאותם ק"ש שעוסקי' בקריה בבי' הכנסת ביום הבכורי' בשעה שהצבו' מתפללים ומשמיעים עצמם מלהתפלל אותם התחינות והסליחות והבקשות עמהם דלא שפיר עבדי :

מלחמת ה'

חכמים לכל המצות כלומר משעלה עמוד השחר ועד צאת הכוכבים לתרום כגמר' כשלשי פ' הקור' את המגלה ודכתיב ואנחנו עושים במלאכה חצים מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים ומכאן למדו חכמים לזמן ק"ש כשרכין כרים פירקין הא כל הדברי' פון אבל הרוצה לפרש פיסקו כל דברי חכמי' קיימי' וסמוך על דברי רבי' הגדול ז"ל בזה וכך עיקרן של דברים שזמן ק"ש לקיים מצות חכמים עד חצות ואם עבר עליו חצות לילה בשוגג או בפשיעה אחרת חייב מיהא אבל קורא הוא עד שיעלה עמוד השח' ואפילו לכתחל' דודאי לילה הוא לכל דבר ומשעלה עמוד השחר כמה' יום לכל דבריו ואף על פי כן כיון דכתב רחמנא בשכבך ולא כתב בלילה ובערב היה ר' שמעון אומר משום רבי עקיבא סוגיא ידי חובתו של לילה בדיעבד דהא איכא איכפ' תני בשעה שמתא ואמ"ג דמיעוטא הוא כיון דאפקיה רחמנא בלשון יחיד משמע בשכבך דידך כדדרשי' בפרק היה קורא בלכתך דידך וכיון דאיכא אינשי דגני והיינו כמי לא קרא עדיקאמי קרי עד הנץ החמה ומכאן ואילך ליכא דגני ואי משום בני מלכי' בשורין' הם כמשתן ואינן רוכין למעמד עד שלש שעות ואפשר שלא אחרי כן אלא בשכבו באונם והיינו דקתני שתי פעמים ביום ומשמע' בנוראה לעולם ומתאה הוא כלומר שאין זמנה של ק"ש דערבין אלא כאונס וכדתנא הכל שכלילי פסחים ואכילת פסחים וק"ש של ערבית מצותן עד שיעלה עמוד השחר ואיתוקמא כרבי עקיבא ואסר דרבי שמעון משמיה דרבי עקיבא לכל אדם היה אומר שיבא ככל דיעבד ואפילו ביטל כמזיד אלא שלא פתכו חכמים על דבריו אלא בשאנס והיינו בשעת הדחק כדאסיקו בגמרא של בלא אונס הלכה כרבן גמליאל דמתניתין כדרב יהודה אמר שמואל דלא חשכתן אמורא דפליג עליה והכי פסיק קמאי רבי' האי ור"ח והכי אמר רב יצחק בן גיאת משום דכולהו רשותא ומה כיונין שאתאי בירושלמי הלכה כרבי יהושע בשבירו וכי יש הלכה בשבירו אלא כך היא הלכה ולמה אמרו בשבירו כדי שיבא אדם מוריו עמו לקרותה בעונתה ודוגמת זה בגמ' דילן בפ' תפלת השחר אמר ר' יצחק אמר רבי יוחנן כגון שבטל במזיד אף כאן אין שעת הדחק ראוי לשלא נתוך דוחק וביוצא בה במסכת שבת פרק ב"ה אמרי ליה רב כהנא ורב אשי לרב הלכתא הכי אמר לכו כדאיר' שמעון בן יוחאי לסמוך עליו בשעת הדחק אלמא אין למדין הלכה משעת הדחק והכי נמי מוכח בעדיות בפ"ק דנדה שילבך כיון שפסקו רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' גמליאל שהם ומסקנא כדר' יהושע בן לוי כדאי הוא ר' שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק אבן מאי הכי פסקי' כמאי דמתפרש בגמ' ולא מבלבינן אמוראי אהדדי לחנם והוו זמן קריאת שמע של ערבית אבל בכל שחרית משנה שלימה שניכו ואיתוקי קורין וכו' ואע"ם שהוא קורא ק"ש של ערבית עד הנץ משום דכתיב בשכבך וחיישינן למיעוט' דגנו מיהו ודאי משעלה עמוד השחר יום הוא לכל דינין שבתורה ומפני שאין זמנו ידוע לכל אמרו כיולם וטבילם ושותם דבעי שהירה ביום הנץ החמה דהר שהיא ברור לכל שאם הקדים כאלו פסל והמאחר אינו מפסיד כלום שאין שהקדימתן מנום וזמנן כל היום ולעבין תמיד כמקדם דכתיב בקר קבעו באור המזרח שהקדימתן מנום וכלן לא אמרן אלא בלכתחלה ולמצום אלא לעבין קרית שמע דשחרין אף על גב דכתי' בקר ואיכא כל היום כיון דכתיב בקומך ורובא דאינשי לא קיימי עד שיכיר אחד את חברו ועוד מפני שקבענו פרשת ציצית בק"ש דכתיב וראיתם לו הסמוך לו ומפרשי' לפי' קבעו חכמים זמן קריאתה משיכיר בין תכלת שבציצית ללבן שבה וכדתניא בפרק שקודם וראיתם מנוס זו וזכור אחר' שתלוים בה וזהו זו ק"ש דתנן מאימתי קורין את שמע בשחרין וכו' וטעמא מתורם כורום' וראיתם אותו מנקמסמוך לו ונוהרם הקם מנין דמר כדי שיבא אדם רחוק ומכירו ד' אמות [illegible]

[illegible]

בפרקין כמו שהוא מבואר בפירוש רבינו הגדול ז"ל [illegible] של דברי רבי שמעון בן יוחאי שהיה אומר

רבי אבהו נפיק בין גברא לגברא בעי רבא בין פסוק לפסוק מאי תיקו רב ששת הוה מהדר אפיה וגריס אמר אנן בדידן ואינהו בדידהו ואמרו רבנן דוקא רב ששת דתורתו אומנתו אבל להורות לאדם ששאל לפי שעה או לפרש דבר אסור דהא אמר רבה בר רב הונא כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפילו בדבר הלכה אמר רב הונא בריה דרב יהודה אמר מנחם אמר רבי אמי לעולם ישלים אדם פרשיות' עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום ואפי' עטרות ודיבון שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום מאריכין לו ימיו ושנותיו : מתני' מאימתי קורין את שמע בשחרית משיכיר בין תכלת ללבן ר' אליעזר אומר בין תכלת לכרתי עד הנ"ץ החמה רבי יהושע אומר עד ג' שעות שכן דרך בני מלכים לעמוד בג' שעות הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם שקורא בתורה : גמ' תניא רבי מאיר אומר כדי שיכיר בין זאב לכלב ר' יהודה אומר כדי שיכיר בין חמור לערוד אחרים או' כדי שיראה חבירו ברחוק ארבע אמו' ויכירנו אמר רב הונא הלכה כאחרים אמר אביי לתפילין כאחרים לקרית שמע כוותיקין דאמר רבי יוחנן וותיקין היו גומרין אותה עם הנ"ץ החמה תניא נמי הכי וותיקין היו גומרים אותה עם הנ"ץ החמה כדי שיסמוך גאולה לתפלה ונמצ' מתפלל ביום אמר רבי זירא מאי קראה יראוך עם שמש וכן הלכתא אלא מיהו לית כל איניש יכיל לכווני ולמעבדכי הא מילתא ואפי' הכי מצוה למיקרי קודם הנ"ץ החמה מעט כדי שלא יתפלל אלא לאחר הנ"ץ החמה שנמצא מתפלל ביום ואף על פי שאינו עם הנ"ץ החמה דוקא : אמר רבי יוחנן בתחלה אומר ה' שפתי תפתח ובסוף אומר יהיו לרצון אמרי פי וגומר אמר ר' יוסי בר חנינא משום ר' אליעזר בן יעקב המתפלל

רש"י

בין גברא לגברא כשסיים אחד משבעת הקרואים לקרא קודם שעמד אחר : הוה מהדר אפיה היה מחזיר פניו מן הציבור ולומד : ישלים פרשיותיו של כל שבת ושבת : ואפי' עטרות ודיבון שאין בו תרגום : תכלת ירוק הוא וקרוב לגוון כרתי כרשינן : ערוד חמור הבר : לתפילין להניח תפילין שמנו' הנחתן הוא קודם ק"ש : ונמצא מתפלל ביום כלומר בתחלת היום : תפלה

עין משפט

מיי' פי"ב מה' תפלה סמ"ג עשין כב טור א"ח סי' קמו

מיי' פ"ד מה' תפלה סמג עשין י"ט טור א"ח סי' רפה

מיי' פ"ג מה' תפילין סמג עשין כב פסק ב טור א"ח סי' ל ומיי' פ"א מה' ק"ש סמג עשין יח טוש"ע א"ח סי' נח

מיי' פ"ה מה' תפלה סמג עשין יט טור א"ח סי' נ

רבינו יונה

רבי אבהו נפיק בין גברא לגברא לבאורה משמע דדוקא לצאת מותר בין גברא לגברא אבל לדבר בנ"כ אסור כדאמרינן כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר ואע"פ שסוגרים הספר בנתים אפי' הכי אסור שלא אמרו כל זמן שפתוח אלא כיון שנפתח דמשמע משעה שנפתח הפעם הראשונה אסור לספר כלל עד שיסיימו כל הפרשה מפי מורי הרב נר"ו : בין פסוק לפסוק מאי תיקו פירש מנהגם היה לתרגם כל פסוק ופסוק כדי להבין לדלת עם הארץ ומיבעיא לן אם מותר לצאת בשעה שמתרגמים כמו שמותר לצאת בין גברא לגברא וסליקו בתיקו והוי ליה תיקו לאורייתא ולחומרא : רב ששת הוה מהדר אפיה וגריס וכו' כתב הרי"ף ז"ל בשם הגאונים דדוקא רב ששת שתורתו אומנתו אבל להורות לאדם אחר אסור ואית דמפרשי' דדוקא רב ששת הי' מותר מפני שהיה סגי נהור ולא היה מחוייב בקריאת התורה דדברים שבכתב אי אתה יכול לאמרן על פה אבל אדם אחר שרואה וחייב בקריאת התור' אסור לספר ואפי' שתורתו אומנתו ונראה למורי הר' נר"ו שאם קודם שנפתח ס"ת חוזר פניו ומרא' עצמו שאינו רוצ' לשמוע ספר תורה אלא לקרות ומתחיל לקרות מותר ואפילו לכל אדם דכיון שכבר התחיל במשנ' מתחלה ורואין אותו אנשי ב"ה שקבע עצמו לקרות אינו פוסק גם בשביל ספר תורה אבל אם לא התחיל מתחלה אין לשום אדם אפילו מי שתורתו אומנתו לספר בשום ענין כלל אח"כ ודייק הכי מלישנ' דאמר הוה מהדר אפיה וגריס ולמה היה צריך להודיענו שהיה חוזר פניו אלא ודאי ר"ל שקודם שפתחו ס"ת היה מראה עצמו שלא היה רוצה לשמוע ס"ת לקרות ולפיכך היה מותר לו והוא הדין שכמו זה הענין מותר לכל אדם : לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור וכו' כלומר שקודם שיקראו הצבור הפרשה בבית הכנסת יקרא אותה בביתו בין בשנ' עצמו בבקר בין בכל אותו שבוע אבל אין לו להקדים משבוע זו לשני שבועות או לשלש ויש בני אדם שנוהגים לקרות מעט בכל יום ויום מהשבוע ומסיימין בשבת : ואפילו עטרות ודיבון יש מפרשים דנקט זה הפסוק מפני שאין בו תרגום וקאמר שאפילו הפסוקים שאין להם תרגום צריך לקרות אותם שלשה פעמים וזה אינו נראה שהרי מצינו הרבה פסוקים אחרים שאין להם תרגום כגון פסוקים של ברכת כהנים ואחרים הרבה ולמה לא הזכירם ועל כן נראה דמשום הכי נקט האי קרא לאשמועינן דאפילו עטרות ודיבון שאין לו תרגום ירושלמי שהוא מהלכתא ומלבשתא צריך לומר אותו והתרגו' שיש לו והפסוקים אחרים שאין להם לא תרגום אונקלוס ולא תרגום ירושלמי איפשר שדי בשיאמר אותם שני פעמים ואיפשר שצריך לומר אותו שלש פעמים מפי הרב נר"ו : מתני' מאימתי קורין את שמע בשחרית כו' כלומר מאימתי זמן קימה דמשם ואילך מתחלת זמן קריאת שמע ואם קרא קודם לכן לא יצא אלא בשעת הדחק ומפרשינן משיכיר בין תכלת ללבן בגמרא אמרינן בין תכלת שבה ללבן שבה ואית דמפרשי בין גבב אחד של תכלת לגבב של לבן ואין זה נכון שזה כשעלה עמוד השחר מיד יכול להכירו ולפיכך נראה יותר כמו שפירש בתלמוד ירושלמי שבחוליות שבציצית יש אחד של תכלת ואחד של לבן וכשמכיר בין חוליא של לבן לחוליא של תכלת אז הוא זמן קימה ומשם ואילך מתחילה קריאת שמע של יום : רבי אליעזר אומר בין תכלת לכרתי יש מפרשים מלשון החציר והבצלים דמתרגמינן כרתי ובצלי ואינו נראה דמה ענין תכלת אצל כרתי אלא ודאי הנכון כמו שפירש הרב רבי נתן בעל הערוך דכרתי הוא מין צבע שקורין סינדי והוא דומה לתכלת ולפי' אמרו דמשיכיר בין זה לזה הוא זמן תחלת קריאת שמע לכתחל' ומשם ואילך זמן קימה לרוב בני אדם והכי משמע בירושלמי : עד הנץ החמה כלומר סוף זמנה לכתחיל' עד שתנץ החמה והנץ החמה הוא מלשון הנצו הרמונים כלומר עד שעה שהחמה מתחלת לזרוח כראשי הפרחים ר' יהושע אומר עד ג' שעות שכן דרך מלכים לעמוד בג' שעות ואע"פ שנשאר מקומות אין אנו פוסקין הלכה דכל ישראל בני מלכים הם [illegible] וסוף זמן ק"ש הוא עד שלש שעות שעדיין זמן קימה לקצת ויוצאין בדיעבד : אמר אביי לתפילין כאחרים יש ספרים שגורסים לתפלה ואפילו לאלו הספרים פירושו תפילין וכה דאמרי' דזמן תפילין משיראה את חבירו ברחוק ארבע אמות ויכירנו לא משום דלילה לאו זמן תפילין הוא דודאי לילה זמן תפילין הוא אלא שחכמים חששו מפני שכוח וזמן שינה ושמא יפיח בהן ואמרו הלכה ואין מורין כן ואביי דאמר לתפילין כאחרים לא בא למעט שאין זמנן קודם אלא אתא לאשמועינן שאם בא לשאול מתי הוא זמנן נשיב לו משעה שיראה את חבירו אבל קודם זה הזמן אין מורין לו ומה שאמר משיראה את חבירו פירש בחבירו הרגיל אצלו דאי בשאינו רגיל אפילו לאחר כמה שעה לא יכול להכירו והטעם דתלו אותו כשיראה את חבירו משום דתפילין כתיב וראו כל עמי הארץ כי שם י"י נקרא עליך ותניא שמצותן ביום כדילף מקרא דוראיתם אותו אפשר שזמן תחלתו הוא גם כן משיראה את חבירו או אפשר שזמנו משיכיר בין תכלת שבה ללבן שבה מפי מורי הרב נר"ו : תניא נמי הכי ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה כדי לסמוך גאולה לתפלה כלומר קודם הנץ החמה וכדאמרינן ע"ש עם תפיכה ואינו רוצה לומר תפיכה ממש אלא קודם תפיכה ואמר מורי הרב נר"ו שאע"פ שהותיקין היו קורין אותו סמוך להנץ החמה אפילו הכי מודו דזמן התחלת קריאה קודם הוא דהלכה כאחרים שאמרו משיראה את חבירו ברחוק ארבע אמות דהא רב הונא דהוא בתרא פסק כוותיה ואביי

שלטי הגבורים

א כתב הרא"ש וא"ת הא אמרינן בסוטה פרק אלו נאמרים כיון שנפתח ס"ת אסור לדבר ואפילו בדבר הלכה שנא' ובפתחו עמדו כל העם ואין [illegible] דמסדר אפיה דא"כ הוי ליה לאתויי מלת' דרב ששת התם [illegible] ז"ל לפרש הא דקאמ' התם אסור לדבר היינו דוקא בקול רם לפי שמבלבל את אחרים שלומדים אבל בלחש שפיר דמי והא דמסדר אפיה היינו כ"ש לא מסדר אפיה [illegible] לא רבותא נקט אפילו במסדר אפיה [illegible] ס"ת שרי וכו' היה מהפך פניו כדי שיבין לבו בגרסתו והרמ"ם פי' דוקא רב ששת שתורתו אומנתו אבל להורות לאדם שואל לפי שעה ולפרש דבר איסור לא עכ"ל :

ב וכן כתב מיי' [illegible] דאסור לספר בדלכתא [illegible] לספר הוא אבל אי איכא עשרה [illegible] שפיר דמי ע"כ וסמ"ג פירש דהא דאסור לספר היינו דוקא בקול רם לפי שמונע אחרים מלשמוע אבל בלחש שרי ע"כ :

לשון רבינו ישעיה אחרון :

יש מגדולי חכמים שהיה מחזיר פניו וגורס תלמודו בשעה שקורין בתור' ואומרי' [illegible] שלא כוונתו בגאוה כי שתורתו אומנתו ע"כ :

כתב מיימון והפסוק שאין לו תרגום קורהו ג' פעמים ע"ב [illegible] כמו תרגום דידהו :

לשון רבינו ישעיה אחרון :

ואפילו עטרות ודיבון שאין לו תרגום קורהו שנים ג' פעמים ונראה שלא יקדים ולא יאחר לקריאתו בקהל' השנה או בסוף השנה אלא כל פרשה ופרשה קורא בשבת שלה קודם קריאתה בצבור ונראה [illegible] שאם קורא הפרשה בתוך ימי השבוע שלה שרי זה כהשלים עם הצבור כמבואר בקונטרים בראשית מכ"ל :

ג כתב הרא"ש [illegible] שבה ומקדים עם הצבור יתחיל במנחה דשבת שמתחילין לקרות את הפרשה [illegible] :

ד ואפי' עטרות ודיבון כתב הרא"ש ז"ל פירש"י שאין בו תרגום וקשה דה"ל למימר אפילו ראובן ושמעון וכיוצא בכן ונראה דנקט עטרות ודיבון לפי שיש ספרי' [illegible] תרגום בירוש' הוא [illegible] עטרות ודיבון את"ם שאין צורך כל כך בתרגום אבל ראובן ושמעון וכיוצא בהם [illegible]

[illegible]

מלחמת ה'

[illegible]

ואביי נמי הכי סבירא ליה שלא בא אביי להלוק על הפסק שפסק רב הונא אלא שאמר שהותיקין מתוך שהיו מדקדקין במצות והיו רוצים לסמוך גאולה לתפלה היו גומרין אותה עם הנץ החמה כדי שיתפללו מיד כשתנץ החמה ויסמכו גאולה לתפלה ואם היו מתחילים לקרותה מיד כשיכיר את חבירו היה הרבה בין זה השיעור ובין הנץ החמה והיה להם להתאחר אחר קריאת שמע ולהמתין עד שתנץ החמה ונמצ׳ שלא היו יכולין לסמוך גאולה לתפילה ומתוך כך היו צריכין לקרותה סמוך להנץ החמה אבל לאדם אחר שאינו חושש לסמיכות גאולה לתפילה מודה שיוכל לקרותה לכתחילה משירא׳ את חבירו ברחוק ד׳ אמו׳ ויכירנו וקודם לכן אין לו לקרות אלא בדיעבד אי נמי בשע׳ הדחק שקור׳ אותה אחר שעלה עמוד השחר כדכתבינן לעיל : הנה למדנו שיש בזמן התחלו׳ ק״ש שני זמנים לדברי הכל הראשון אחר שעלה עמוד השחר בדיעבד כגון בשעת הדחק והשנית זמן קריאתה לכתחיל׳ והיא משירא׳ את חבירו ברחוק ארבע אמות ויכירנו כדכתבינן וכמו כן יש שני זמנים בסוף הזמן אח׳ לכתחיל׳ ואחד בדיעבד ואפי׳ לותיקין האחד לכתחילה והוא עד שתנץ החמה והשנית בדיעבד והוא עד ג׳ שעות כר׳ יהושע וראיה לדבר דאין זמנה לכתחילה אלא עד הנץ החמה בלבד מדתנן בפרק מי שמתו ירד לטבול אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרו׳ עד שלא תנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא ואם לאו יתכסה במים ויקרא אלמא משמע דמ״ה הצריכוהו לקרות במים כדי שלא תעבור זמנה ואם איתא דזמנה לכתחילה אחר הנץ החמה למה הצריכו אותה לקרותה במים אלא ודאי מפני כך אמרו יתכסה במים ויקרא ולא חששו למה שאינו סומך גאולה לתפלה מפני שראוי לחוש יותר שתנץ החמה בנקים ויעבור זמן קריאת שמע לכתחילה ואף על פי שאינו סומך גאולה לתפלה שהרי אח״כ יש לו לעלות ולהתכסות ואין לך הפסקה גדולה מזו אפילו הכי רצו חכמים שיקרא קריאת שמע בזמנה והיינו קודם הנץ החמה משיסמוך גאולה לתפלה הרי נראה מכאן בהדיא שזמנה לכתחילה עד סוף הנץ החמה ובדיעבד עד שלש שעות כרבי יהושע דהא איפסיקא הלכתא כותיה וא״ת מנין לנו דותיקין סוברין דזמן ק״ש לכתחילה אינו אלא עד סוף הנץ דילמא ס״ל דאפילו אחר הנץ הוא זמנה לכתחילה ומה שהיו מדקדקים וקורין קודם הנץ לא היו עושין זה מפני שאין זמן קריאת שמע לכתחילה אח״כ אלא מפני שזמן התפלה הוא כשתנץ החמ׳ והיו צריכין להתפלל מיד היו מדקדקין וגומרין אותה עם הנץ החמה כדי שיסמכו גאולה לתפלה ולעולם זמן ק״ש הוא אפילו אחר הנץ לכתחילה דוייראוך עם שמש יכולין הם לפרשו גבי ק״ש כמו גבי תפלה שהכל הוא בכלל ייראוך וי״ל דההכרח אנו למדי׳ מדברי ותיקין דס״ל דסוף זמן ק״ש אינה אלא עד הנץ החמה לכתחל׳ דמסתמא לשון ייראוך עם שמש אינו רוצה לומר בזריחת השמש דוקא אלא לאחר שנתפשט השמש בעול׳ כדאמרינן גבי תפלת המנחה א״ר יוסי יהא חלקי עם מי שמתפלל אותה עם דמדומי חמה ודאי ר״ל בעוד שהשמש על הארץ עדיין ואם איתא שזמן ק״ש לכתחל׳ אחר הנץ כיון שזמן תפלה אינה בתחילת זריחת השמש דוקא למה היו צריכין להטריח ולדקדק כל כך מפני סמיכות גאולה לתפלה הרי אפי׳ בלא זה הדקדוק יכולין לסמוך שאע״פ שיקרא ק״ש אחר הנץ מעט עדיין הוא זמן תפלה לכתחלה ויוכל לקרוא ק״ש אח״כ ולסמוך גאולה לתפלה אלא ודאי אע״פ שזמן תפלה אחר הנץ החמה הוא וזמן ק״ש אינו מהנץ ואילך ומפני שלא יעבור זמן ק״ש דלכתחלה היו מדקדקין שיקראו ק״ש בעונת׳ קודם הנץ ושיגיעו לגאל ישרא׳ בתחלת הנץ שמשם ואילך זמן תפלה ויסמכו גאולה לתפלה וא״ת מנין לנו דותיקין סוברין כר׳ יהושע דבדיעבד יוצא עד שלש שעות דדילמא ס״ל דאפילו בדיעבד אינו יוצא מהנץ החמה ואילך י״ל דההכרח למדנו גם זה מדבריהם שסוברים דבדיעבד יוצא אחר הנץ מדחזינן שהיו גומרין אותה עם הנץ החמה ואם איתא דאינו יוצא בדיעבד אחר הנץ היאך היו מצמצמין כ״כ שיגמרו אותה עם הנץ החמה ממש היה להם לחוש שמא יעבור זמן ק״ש ולא היו מכניסין ק״ש בספק כזה אלא ודאי ס״ל דבדיעבד יוצא אחר הנץ ולפיכך היו מצמצמין כ״כ שהיו חושבין אפילו אם נטעה פעם אחת בשיעור לא נחוש שאע״פ שעבר זמן ק״ש דרבנן עדיין לא עבר זמן ק״ש של תורה שזמנה בדיעבד עד ג׳ שעות : ומצינו למדין שאפילו לותיקין זמן ק״ש לכתחלה משירא׳ את חבירו ברחוק ד׳ אמות ויכירנו עד סוף הנץ החמה ובדיעבד בשעת הדחק יכול להתחיל ולקרא אחר שעלה עמוד השחר ובסוף נמי קורא ק״ש בדיעבד עד שלשה שעות ואף ע״ג דאמרינן שזמנה לכתחלה אינה מהנץ החמה ואילך אפ״ה אם לא קרא אותו קודם הנץ יש לו להקדים ולקרותה במהרה כל מה שיוכל והכי משמע במסכת יומא (דף לז) דתנן התם הילני המלכ׳ עשתה נברשת של זהב על פתחו של היכל ואמרין עלה בשעה שהחמ׳ זורחת היו ניצוצות נוצצין ממנה ובה היו יודעין כשהגיע זמן ק״ש ואמר אביי לשאר עמא דירושלם כלומר לא היה צריך זה לכהנים שהיו בב״ה שהם היו קמים קודם אלא לשאר עמא דירושלם שלא היו קמים כל כך בהשכמה היתה הכירא הנה שאחר הנץ היו קורין אותה אלא שהיה מקדימין לקרותו מיד : וכתב הרי״ף ז״ל מיהו לית כל אינש יכול לכווני ולמעבד כי הא מלתא ואפ״ה מצוה למיקרי קודם הנץ החמה וכו׳ ותמהיני עליו על זה הלשון שזהו מה שהיו עושין ותיקין עצמן שהיו קורין מעט קודם הנץ כדי שיגמרו עם הנץ ויתפללו מיד ויסמכו גאולה לתפלה והיכי קאמר אלא מיהו לית כל אינש יכול לכווני וכו׳ דמשמע שבא לומר עת אחרת ואומר מורי הרב נר״ו שכוונת הרי״ף ז״ל היא דותיקין מפני שהיו משערין בדקדוק היו מצמצמין ומכוונין שמיד כשיגיעו לגאל ישראל תהיה הנץ החמה ושאר בני אדם אינם בקיאין לשער כל כך ואם יבואו לעשותו שמא יטעו ותנץ החמה קודם ק״ש ויעבור זמן לכתחילה ועל כן צריך שלא ישערו בצמצום אלא בענין שיוכלו לכל הפחות לקרות קודם הנץ פרשה ראשונה ושתהיה הנץ החמה מקריאת פרשה ראשונה עד גאל ישראל כי זה נקל הוא לכוון שתהיה הנץ החמה בשיעור גדול כזה ואע״פ שאינו מכוין בענין הנץ החמה שיהיה כשמגיע לגאל ישראל אין לחוש לזה שיותר טוב שיקדים הנץ החמה מעט מלצמצם ביותר ולבוא לידי ספק שמא תעבור השעה ופי׳ ותיקין ר״ל מפולפלים ומחודדים מלשון מפרק הרים דמתרגמינן מותק טוריא : המתפלל צריך שיכוין את רגליו שנאמר ורגליהם רגל ישרה כלומר צריך שיחבר אותם זה אצל זה כביכול כאלו אינם אלא אחת מלשון רגל קא דייק דמשמע שיהו סמוכים זה לזה כמו אחד ובירושלמי נחלקו אמוראים חד אמר ככהנים וחד אמר כמלאכים מאן דאמר ככהנים עקב בצד גודל שהכהנים לא היו יכולין לפסוע פסיעה גסה משום לא תגלה ערותך עליו והיו הולכים עקב בצד גודל וכמו כן בתפלה יש לו להתפלל עקב בצד גודל ומ״ד כמלאכים היה אומר שיהיו סמוכים ומכוונין זה כנגד זה שידמו רגל אחד שנא׳ ורגליהם רגל ישרה והתלמוד שלנו סובר כמאן דאמר כמלאכים הילכך צריך שיכוין את רגליו זה כנגד זה כדי שידמו רגל אחד ויש שנוהגין לתת ריוח למעלה אצל האצבעות משום דכתיב וכף רגליהם ככף רגל עגל ואין זה כלום שהרי בתלמוד לא הזכיר אלא שיכוין אותם ויסמכם בענין שידמו אחד : ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר ממעמקים קראתיך ה׳ מפני שפשט הפסוק ר״ל מתוך הדחקים והצרות קראתי׳ אמר שאינו ראיה וכתיב תפלה לעני כי יעטף פירו׳ שזה ודאי ר״ל שפל רוח כמה דאיתמר והשארתי בקרבך עם עני ודל ואת עם עני תושיע ר״ל השפלים ובעלי ענוה שא״א לומר שהעניים יהיה להם תשועה ולא בעלי עושר דהא כתיב בספם והנם אתם אלא ר״ל כתפילת השפל והעני נכנסת לפני המקום : לא תאכלו על הדם לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם וזה אסמכתא בעלמא הוא דפשטיה דקרא על אבר מן החי כאמר שלא יאכל הבשר בעוד שדמו בתוכו : כל האוכל ושותה קודם שיתפלל עליו הכתוב אומר ואותי השלכת וכו׳ אומר רי״ה ז״ל דדוקא להתחיל אסור אבל אם קודם שהגיע זמן תפלה התחיל לאכול אינו פוסק אבל בשחרית אם התחיל לאכול קודם שיעלה עמוד השחר מיד שעלה עמוד השחר פוסק דהא איכא לאו דכתיב לא תאכלו על הדם הילכך צריך ליזהר שיתחיל בענין שיגמור ר״ל קודם שיעלה עמוד השחר :

לא הפסיד

נר מצוה

המתפלל צריך שיכוין את רגליו שנא׳ ורגליהם רגל ישרה וא״ר יוסי בר חנינא משום ר׳ אליעזר בן יעקב מנין למתפלל שלא יעמוד במקום גבוה ויתפלל שנא׳ ממעמקי׳ קראתיך ה׳ תניא נמי הכי מנין למתפלל שלא יעמוד לא על גבי כסא ולא על גבי ספסל ולא על גבי מקום גבוה ויתפלל לפי שאין גבהות לפני המקום ואע״פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנ׳ ממעמקים קראתיך ה׳ וכתיב תפלה לעני כי יעטף: א״ר יוסי בר חנינא משום ר׳ אליעזר בן יעקב מאי דכתי׳ לא °תאכלו על הדם לא תאכלו קודם שתתפללו יא על דמכם אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב כל האוכל ושותה קודם שיתפלל עליו הכתוב אומר ואותי השלכת אחרי גוך אל תיקרי גוך אלא גאיך אומר הקב״ה לאחר שאכל ושתה ונתגאה זה קיבל עליו עול מלכות שמים: רבי יהושע אומר °עד שלש שעות : אמר רב יהודה אמר כ שמואל הלכה כר׳ יהושע : הקורא מכאן ואילך

לא

רש״י

תפלה לעני דרך עניו׳ : יכוין רגליו זה אצל זה : שנאמר ורגליהם רגל ישרה נראין כרגל אחד :

לא

א כתב מיי׳ שיעור הנכנסת ג׳ שעות ואם רצה בנכנסת ארבע אמות על ד׳ אמו׳ הרי הוא בכלל׳ ומותר להתפלל כן וכן אם היה הנכנסת יותר מחיצות אע״פ שאין בה ד׳ על ד׳ מותר להתפלל כי הרי הוא רשות לעצמו ע״כ :

ב כתב הרא״ש ז״ל מגלתי׳ כת׳ בשם ר״י ז״ל דאם התחיל לאכול קודם שעלה עמוד השחר כיון שעלה עמוד השחר פוסק אע״ג דאמרינן בתפילת המנחה אם התחילו אין מפסי׳ שאני הכא דאסמכוה אקרא והוכח לאו דלא תאכלו על הדם :

ג כתב הא״ז ז״ל דמותר לשתו׳ מים בבקר קוד׳ תפלה דלא שייך במים גאוה ודוקא בחול אבל בשבת וי״ט כתב דאסור אפילו מים משום קדו׳ והרא״ש ז״ל כ׳ היה שותה מים בשבת בבקר קוד׳ התפלה שאין הקדוש חוזר כיון שעדיין לא הגיע זמנו טור ועיין בפרק קורא דשבת בדין שהתחיל לאכול קודם שעלה עמוד השחר :

ד כתב סמ״ג וסרא״ב״ד וחכמי׳ שמחם ז״ל פירשו דהאי עד ג׳ שעות פירושו עד ג׳ ולא עד בכלל ואין הוון כמסקנא עד סוף ג׳ שעות וסמ״ג מוכיח דעד ועד בכלל וכן הסכימו כל הפוסקים :

מלחמת ה׳

שלא היום מצוה בהלכה שלו מקדימין וקורין קו׳ שיכיר בין תכלת ללבן ולא מאחרין עד לאחר הנץ ואפילו לר״י זמנה קודם הנץ היי דהוא זמן קימה לאינשי חוץ מבני מלכים וכל לכתחלה כוותיה דהכ׳ קרינן בין בשכבך בין בקומך וכדפ״ל ועוד ותיקים תפלה כותיקין אבל לאחור ולקרות אין לנו ושבינו כיוצא בא כל שלא אמר ג׳ דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו ולא היתה צריך לחזור ולאכול פסח מצה ומרור ורי״ץ בן גיאת ז״ל כתב כן לק״ש כותיקין והקורא לאחר שעלה ע״ה יצא שהרי אנשי משמר מקדימין וקורין דתניא הקורא עם אנשי משמר ועם אנשי מעמד לא יצא שאנשי משמר מקדימין ואנשי מעמד מאחרין פי׳ לא יצא ידי מצוה כוותה שהרי אמרו מצות׳ עם הנץ החמה ע״פ דברי הרי״ף ז״ל ודקא קשיא לך הא לא מלינכרייתו׳ אהדדי היכי אר״ם משמיה דנפשיה אחת קודם שיעלה ע״ה י״ל ללמד שאפילו היכא ק״ש של שחרית לא׳ מו׳ בשחר יצא ולא גולם ליליא הוא לגבי ערבית כדקתני בלילה וכן ר״ם משמיה דר״ש לא ולמוד שעד הנץ קורא של ערבית ושל שחרית אפילו לאחר הנץ החמה יוצא ידי חובתו לכוליה מדברי ת״ק דמתני׳ דאמר עד הנץ החמה וזה מספיק אבל שעיקר שנ״ל שלא התירו לו חכמים שיהא קורא ק״ש של ערבית בבת אחת זו אחר זו אא״כ הנץ החמה כחוים או שעלה עמוד השחר ובדבר הוא יש לו שחר תנו קיימנו דברי הרב הגדול ז״ל וזו שהוקשה לבעל המאו׳ ז״ל מוספיא דתניא השכים לצאת לדרך מביאים לו שופר ותוקע וכו׳ אינה קושי׳ דהתם לאו שעת הדחק הוא לק״ש אלא לתפלה ומעומד ולא רצו לרחות מפני תפלה וזמן ק״ש קודם שיכיר את חבירו אבל היה מקום רחוק לק״ש עצמה מקדים וקורא משעלה עמוד השחר ובירושלמי אמאתי דתני בשם ר״ם בן יוחאי פעמים שאדם קורא ק״ש שני פעמים אחת לפני עמוד השחר ואחת לאחר שעלה עמוד השחר ונמצא יוצא ידי חובתו וכו׳ ואתיא כה ר׳ גמליאל כר״ם בערבית אף בשחרית כן א״ר ייבא בר [illegible] רבי זעירא תני אחוי לר׳ חייא בר אבוי ודרב אחא בר חנא הקורא עם אנשי משמר לא יצא כי משכימין היו וזה נראה כפירוש לברייתינו שהקורא של שחרית קודם הזמן שהוא במשנתינו לדברי חכמים לא יצא ובריק׳ דיומא פליגי על ר״ם ובדברי חכמים הוא שנוי אלא כיון שאנו רואין אנשי משמר שיוצאין ונכנסי נורך שעתן כדאי הוא ר״ם לסמוך עליו בשעת הדחק ודיעבד וככי תלמוד ירושלמי כך במתפק לכן אם מודים ר״ג לדברי ר״ם לכתחילה או אינו סובר כך אלא דעבר הא כדיעבד הכל מודים שיצאו כאנשי משמר וכן אתה מכיר מתלמוד זה שהם אינם נוהגין בקריאה בלילה כמו שאמר בגמרא שלנו ולפיכך השוו לשם רבנן גמליאל ור׳ שמעון מ״מ כלל הדברים לגבי ערבית כרבן גמליאל היא וכר״ם בקריאה בשעת הדחק בדאמשיך בגמרין כהדיא ובשל שחרית לגאים וזן שמוכחר כותיקין ומנה אפילו לכתחילה כמתניתין ובשלו מחלוקותיו של בעלי המאור נוח : ועוד מה״ד שהי מליה רב יוסף אמר הכל סקרום ואחל שאמפש ורבה אמר שמלך סקרום שהולך שמשפם הלכתא כרבה למיעבד הכי לכתחילה ואי שני לא נוהדרי׳ ליה דלית לן ראיה מסכת לאסדוריה ודאמר רבה בר בר חנה משמיה דרב שמתפלל אדם שמלך סקרום שמלך שמשפט כשאר שנה יוצאים שכן ר׳ ה ליב לכתחלה קאמר שמתפלל כך ורבי אלעזר אמר אם אמר האל הקדוש יצא בדיעבד ולא פליגי אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא :

אמר הכותב הא לא תימא דהא לא פליגי היכי דקיימי בגמרא מאי הוי עלה סל״ל וכן אמר רבה ורב יוסף אמר מלך הקדוש מלך המשפט מדקא בעו הכי מ״ש פליגי ותפשוט להו במאן מקמאי עבדינן ואמר בקראי ופליגי בה פלוגתא תדתי ודכ״ע בגלבות תתנאי ודכ״ע לית להו דר״א דאמר יצא ועוד דלישנא דגמרא כמו דיקא דפלגי מדלא מגרינן הכי אר״א ואם אמר האל הקדוש יצא ואתנו היה הלכה כר׳ אליעזר לא ספקו פתח ברכה המלך הקדוש המלך המשפט וכן פסק רב יצחק בן גיאת בן שלמה בן גאונים ז״ל :

לא הפסיד כאדם שקורא בתורה ויש לשאול מה בא להשמיענו שלא הפסיד כאדם שקורא בתורה וזה דבר פשוט הוא ותירץ הרב רבי שלמה מן ההר ז"ל דלהכי להשמיעינן שאע"פ שהדברים שנכתבו לא נתנו לאומרן על פה ושאר פסוקים אינו יכול לקרות אפילו הכי ק"ש יכול לקרותה על פה ואף על פי שאינו קורא אותה לשם תורה דכיון שניתנה לאומרה על פה לא כה יכול לאומרה אפילו שלא לתורה כל הפעמים שירצה ומזה הטעם התקינו לומר פרשת קרבנות על פה בכל יום מפני שהיא ח כה כדאמרינן במדרש אמר אברהם אבינו במה אדע כי אירשנה כלומר באיזה זכות יתקיימו להם הנעתקין אמר לו בזכות הקרבנות שנאמר קחה לי עגלה משולשת וגו' תינח בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מאי איכא למימ' יאמרו לפני פרשת הקרבנו' ומעלה אני עליהם כאילו בנו בית המקדש והקריבו עליו קרבן ומזה הטעם נמי אומרים בברכה מקומו' פרשת ברכת כהנים דכיון שחובה לומר בכל יום ברכת כהנים על פה בשע' נשיאות כפים יכול לאומרה אפילו שלא במקום חובה ומזה הטעם אמרו (יומא דף סח) ובעשו' שבחומש הפקודים קורא על פה דכיון שהוא מענין הקרבנות ומצינו שמצוה לומר פרשת קרבנות על פה כדאמרינן לעיל לא חששו בקריאת' אפי' כשאינו לחובה כללו של דבר כל פסוק שניתן למצוה או לחובה לאמרו על פה יכול לאמרו כמה פעמים שירצה אפילו בשעה שאין בו מצ' כלל ואין בזה משום דברים שבכתב לא ניתנו לאומרה על פה הואיל וניתנו לאומרה פעם אחת:

מתני' בית שמאי אומרי' בערב כל אדם יטו ויקראו וכו' דסבירא להו ובשכבך רוצה לומר דרך שכיבה כדמפרש ואזיל: **גמ'** והני מילי בפרק ב' לא קאי אלא לעוסקים במלאכתן אבל בבני אחריני לא שנא פר' ראשון ולא שנא פרק שני מותר: כדברי ב"ש עשה לסבר רב יחזקאל דאע"ג דהלכה כבית הילל בכל מקום הכא כיון דבית הילל גופייהו סברי דמטין וקורין הי' אומ' שאם מטה לכתחיל' אין בכך כלום ורב נחמן בר יצחק אמר שאם מטה כדברי ב"ש חייב מיתה שאף על פי שאומרים ב"ה מטין וקורין והו כשהיה יושב מוטה מתחילה אבל כשיושב כדרכו או כשעומד והוא מטה עצמו ומתכוין לעשות כדברי ב"ש ולסתור דברי בית הילל חייב מיתה כיון שמתכוין לסתור דברי ב"ה:

מתני' בשחר מברך שתים לפניה וכו' אחת ארוכה ואחת קצרה וכו' פרש"י ז"ל שארוכה היא אמת ואמונה וקצרה השכיבנו שאין בה מטבע כל כך ומפרש למקום שאמרו להאריך קאי אמאי דאמר בריש' אחת ארוכה ור"ל שאמת ואמונה שהיא ארוכה לא יקצר ממנה והשכיבנו שהיא קצרה לא יוסיף בה והקשה עליו רבי יעקב ז"ל דהאיך אומר דהשכיבנו הוי קצרה דהרי יש בה מטבע יותר מקידוש והבדלה שהם ארוכות ועוד שבתוספתא מונה הברכות הקצרות ואינו מונה בהן השכיבנו ועוד שאם הוא כדבריו ואומר דבמקום שאמרו להאריך קאי אריש' לא היה לו לומר זה הלשון אלא ארוכה לא יעשנה קצרה קצרה לא יעשנה ארוכה ועוד שהיאך אומר שלא יוכל לקצר באמת ואמונה והא אמרינן בגמרא אמר אני ה' אלהיכם צריך לומר אמת ויציב לא אמר אני ה' אלהיכם אין צריך לומר אמת ויציב ואמרינן היכי לימא מודים אנחנו לך ה' אלהינו על שהוצאתנו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים ועשית עמנו נסים ונפלאות על הים ושרנו לך הנה דבזה בלבד שיאמר ושיאמר גאל ישראל סגי והיאך יאמר שאין לו לקצר בברכת אמת ואמונה ועוד שלפי דבריו שאומר שאין לו להוסיף בהשכיבנו קשה מה שנהגו בכמה מקומות לומר פיוטים בהשכיבנו ומשום הכי פירש א' ארוכה וא' קצרה ר"ל שאם ירצה יאריך בהם ואם ירצה יקצר בהם ואחד ארוכה ר"ל בין ארוכה בין קצרה ודומה לזה מאי דאמרינן (יבמות דף מח) אחת בתולות ואחת בעולות פי' ר"ל בין בתולות בין בעולות ומה שאמר מקום שנהגו להאריך אינו רשאי לקצר אינו חוזר לרישא אלא מילתא באפי נפשה היא שהברכות שהן ארוכות כגון קידוש והבדלה אין לו לקצר ממטבע שלהן כלום ומקום שאמרו לקצר כגון ברכת בורא פרי הגפן וכיוצא בה אין לו להאריך בהם ומה שאמר אחר כך לחתום אינו רשאי שלא לחתום הוא פירש מה שאמר תחילה מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר ור"ל ברכה שהיא ארוכה וצריכה חתימה אינו רשאי לקצר כלל מהמטבע כולה מפני דאם יקצר לא יצטרך לחתום בה ואינו רשאי שיעשה בענין שלא לחתום וברכה שהיא קצרה ואין לו לחתום בה אינו רשאי הוא להאריך במטבע ולהוסיף בה אחר כך שאם כן יצטרך לחתום ומקו' שאמרו שלא לחתו' אינו רשאי לחתום: **גמ'** מדת לילה ביום יוצר אור ובורא חשך וכו' יש שואלין למה ר"ל מדת יום בלילה ומדת לילה ביום הלא די כשיאמר מדת יום ביום ומדת לילה בלילה והיה אומר הרב רבי אליהו הצרפתי ז"ל שטעם הדבר משום מדאמרינן בגמרא ההוא מינאה דאמר לרבי מי שברא אור לא ברא חשך ומי שברא חשך לא ברא אור שנאמר יוצר אור ובורא חשך כלומר ממה שלא אמר יוצר אור וחשך משמע שלא אחד ואחד היה לו בורא לבדו אמר לו שוטה שפיל לסופיה דקרא ה' צבאות שמו שהוא לבדו ברא הכל ועל כן אנו אומרים מדת יום בלילה ומדת לילה ביום להודיע שבורא אחד ברא הכל: רבי יוחנן אומר למשנה צריך לברך שבמשנה גם כן מפרש הפסוקים ושם לומד טעמי המצות אבל לתלמוד שהוא פירוש המשנה לא לאין צריך לברך על הפירוש ורבי אלעזר אומר דאפילו לתלמוד צריך לברך שבתלמוד גם כן מפרש עיקרי הפסוקים ומסקנא דאפילו למדרש צריך לברך שבמדרש גם כן למד מהפסוקים מקל וחומר ומג"ש ומהמדות שהתורה נדרשת בהם מאי מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על דברי תורה: יש מפרשים שאומרים לעסוק בדברי תורה ובנוסחאות מדוייקות מצאנו על דברי תורה וגם בערב יש מקומות שחותמין ברוך אתה ה' נותן התורה ויש מקומות שחותמין ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל וכן מנהג מורי הרב נר"ו:

וכת

נר מצוה

לא הפסיד כאדם שקורא בתורה אמר רב חסדא אמר מר עוקבא מאי לא הפסיד לא הפסיד ברכות תניא נמי הכי הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם שקורא בתורה אבל מברך הוא לפניה ולאחריה: **מתני'** ב"ש אומרים כא בערב כל אדם יטו ויקראו ובבקר יעמדו שנא' ובשכבך ובקומך ובית הילל אומרים כל אדם קורין כדרכן שנאמ' ובלכתך בדרך אם כן למה נאמר ובשכבך ובקומך בשעה שבני אדם שוכבין ובשעה שבני אדם עומדין: **גמ'** תנו רבנן בית הילל אומרים עומדין וקורין יושבין וקורין מטין וקורין עוסקין ובמלאכתן וקורין וה"מ בפרק שני אבל בפרק ראשון אינו קורא ועוסק במלאכתו כדבעינן למימר קמן רתני רמי בר יחזקאל העושה כדברי ב"ש עשה כדברי ב"ה עשה ורב יוסף אמר העושה כדברי ב"ש לא עשה ולא כלום רב נחמן בר יצחק אמר העוש' כדברי ב"ש חייב מיתה דתנן א"ר טרפון אני הייתי בא בדרך והטיתי לקרות כדברי ב"ש וסיכנתי בעצמי מפני הלסטים אמרו לו כדאי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי ב"ה: **מתני'** כב בשחר מברך שתי' לפניה ואח' לאחרי' ובערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה אחת ארוכה ואחת קצרה מקו' שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר לקצר אינו רשאי להאריך לחתום אינו רשאי שלא לחתום שלא לחתום אינו רשאי לחתום: **גמ'** מאי מברך א"ר יעקב בר אידי אמר רבי אושעיא יוצר אור ובורא חשך ונימא יוצר אור ובורא נוגה אמר רבה בר עולא כדי להזכיר מדת לילה ביום ומדת יום בלילה מדת לילה ביום יוצר אור ובורא חשך מדת יום בלילה גולל אור מפני חשך וחשך מפני אור ברכה שנייה מאי היא אמר רב יהודה אמר שמואל אהבה רבה ורבנן אמרי אהבת עולם תניא נמי הכי אין אומרין אהבה רבה אלא אהבת עולם וכן הוא אומר אהבת עולם אהבתיך וקיימא לן כרבנן והאי דאמרינן לקמן אמר רב יהודה אמר שמואל השכים לשנות קודם שיקרא קרית שמע צריך לברך לאחר שקרא קרית שמע אינו צריך לברך מאי טעמא

שכבר

רש"י

לא הפסיד כאדם שקורא בתורה כלומר נהי שלא יצא ידי ק"ש בזמנו מ"מ יש לו קיבול שכר כאדם שקורא באחת מן שאר פרשיות שבתורה: יטו על צדיהן דרך שכיבה דכתיב בשכבך: יעמדו יקראו בעמידה דכתיב ובקומך: קורין כדרכן כלומר איך שרוצים או בשכיבה או בעמידה או בהליכה: בפרק ראשון לקמן מפרש: מברך שתים לפניה ושתים לאחריה והנך ז' ברכות כנגד ז' ביום הללתיך: א' ארוכה ואחת קצרה אברכות קאי אשתים של אחריה ארוכה אמת ואמונה קצרה השכיבנו וברכות יראו עינינו לא חשיב דלא ניתקן כי אם בדורות האחרונים משום סכנה כדפי' לעיל וכן ברכת ישתבח אינה מן המנין שהיא לאחר פסוקי זמרה כמו ברכ' יהללוך אחר הלל: להאריך כמו אמת ואמונה לא יקצר: לקצר כגון השכיבנו לא יאריך: לחתום בברוך:

שכבר

א כתב הרא"ש ז"ל יש להסתפק אם ר"ל עד חצות ושיעור תפלה תליא דרבנן או עד ד' שעות תליא דר' יהודה או אפילו כל היום לא הפסיד וכתב רב האי גאון ז"ל כתב אף כל שעה רביעית אע"פ שאינה עונת' מברך שתים לפניה ואחת לאחריה מטעם דזקח שעה ד' שהיא זמן תפלה לרבי יהודה אבל מכאן ואילך הפסיד הברכות ואם בירך עובר על לא תשא עכ"ל:

ב לדעת מיימו' וסמ"ג אפילו אחר ג' שעות יש לו לקרות ק"ש בברכותיה והטור כתב דאין קורא בברכותיה כשעבר זמנה לא כל שעה רביעית אבל מכאן ואילך אם בירך לפניה ולאחריה הוי ברכה לבטלה וכן הן דברי הרא"ה ז"ל שכתב בשם רב האי גאון ז"ל:

ג הרא"ש וכה דאמר רב יהודה עד על לבבך במעמד לא שהם יושב עומד וקורא מעומד אלא אם היה מהלך צריך עומד וקורא עד על לבבך ומכאן ואילך קורא בהליכה מהלך ע"ב בעמידה הרי"ף וכן כתב הסמ"ג והרא"ה כתב רב שרירא [illegible] לשחוזור לעמוד [illegible] [illegible] ולקרות מעומד [illegible] [illegible] [illegible] וצריך לעמוד בו [illegible] [illegible] מהלך צריך לעמוד בפסוק ראשון ע"כ:

ד כן הוא הרי"ף והרא"ש דקרינן קאי אאמת ואמונה כלומר בין ארוכה ובין קצרה יאריך או יקצר כלבך שכיר מכיון לאומר אור יום וכו' [illegible] קרינן בג' [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ברים ספק דהוי ברכה רבים ע"כ:

ה כתב מיימון בברכות אלו עם שאר כל הברכות אין אדם רשאי לשנות מהן או להוסיף עליהן [illegible] [illegible] [illegible] דדעת מיימון לאסור להוסיף בברכות [illegible] [illegible] קרובץ וכן כתב הרמ"ה ז"ל וכן הרא"ש [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] כתב הרא"ש ז"ל [illegible] [illegible] לברכות [illegible] [illegible] אין [illegible] [illegible] [illegible] להוסיף [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] וכן [illegible] ר"ת ז"ל לקיים [illegible] ומסקנא פטור [illegible] [illegible] לבטלה:

ו יש ברכה מהגאונים שמתקן שיש לברך [illegible] והטור כתב הרא"ש ז"ל [illegible] [illegible] ואמרו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] פסקו כדברי רבי':

ז ואם השכים קודם שיום וצריך על התורה כתב ר"י דאינו צריך לחזור ולברך כשאומר [illegible] וכתב רש"י [illegible] [illegible] [illegible] שצריך לחזור ולברך כשאומ' [illegible]:

לשון ריא"ז

ח ובתלמוד א"י מבואר שאין ברכה של ק"ש פוטרת של תורה אלא כשעוסק לאלתר אבל אם בא בשנות אחר פנים אינה נפטר בברכות של ק"ש שהרי דומה כאדם שהיה על הסיס וכה יא אחר הברכה עד שלא התחיל באמצע שצריך לחזור ולברך וכמסגה לאלתר בכתר [illegible] [illegible] כבר כרב' של ק"ש ואפילו אם שונה ונוזר עשרה פעמים ביום שבולאותו אחת הן כמבוטר בקו' בראשות עכ"ל:

מלחמת ה'

ועוד דכן נראה שיש שבוש בנוסחא שלו כן כתב' שלפני זה שמצינו כתו' בהלכות כענין פשוטה היכ' דנקיט בהא דתמר' כידי' וכך נמצ' בקו' כנכן הא כיכ' דנקי' וגו' זה שבוש דנקט בדשבר' ובשום בדתמר' לא אינבמית כן מתולם: דכת

המאור הקטן

מתני' מקום שנהגו להאריך אינו רשאי לקצר וכו' [illegible]

נר מצוה

א שכבר נפטר באהבה רבה ההוא מימרא דשמואל הוא דהוא מאריה דשמעתא קמיית' הוא ורבנן פליגו עליה וכבר ב אידחיא לה הא דשמואל דתניא כותיהו דרבנן וכל מאי דמשתכחת בתר הכי אהב' רבה אעיקרא דשמואל גריר אמר רב הונא למקר' צריך לברך למישנ' ולתלמוד אינו צריך לברך ור' יוחנן אמר למשנה צריך לברך לתלמוד א"צ לברך ור"א אמר אפי' לתלמוד צריך לברך למדרש א"צ לברך ורב אמר אפי' למדרש נמי צריך לברך דאמ' רב חייא בר אשי זימנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דרב לתנויי פרקי בספרא דבי רב וקדם ומשי ידיה ומברך ומתני לן פירקין וכתב רב האי גאון ז"ל דהלכתא כותיה דרב ומנהגא כותי' : מאי מברך אמ' רב יהודה בר אשי בא"י אמ"ה אשר ק"בו על דברי תורה ור' יוחנן אמר ג הערב נא ה' אלקינו את דברי תורתיך בפינו ובפיפיו' עמך בית ישרא' ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתיך לשמה בא"י המלמד תורה לעמו ישראל ורב המנונא אמר בא"י אמ"ה אשר בחר בנו מכל העמי' ונתן לנו את תורתו בא"י נותן התורה ד והיא דרב המנונא מעולה שבברכות היא אמר רב פפא הילכך נימרינהו לכולהו : לחתום אינו רשאי שלא לחתום : ה פשיטא היכא דנקיט כסא דחמרא בידיה וקסבר דשכר' הוא פתח ובריך בדשכרא וסיים בדחמרא יצא ואפי' סיים בדשיכרא יצא דתנן ועל כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצ' לא היכא דנקיט כסא דשכר' בידיה וקסבר דחמר' הוא פתח בדחמרא וסיים בדשכרא מאי בתר פתיחה אזלינן או בתר חתימה אזלינן ולא אפשיטא ולקולא עבדינן ולא מהדרינן ליה ו דספיקא דרבנן לקולא תניא

כג

כד

מיי' פ"ז מה' תפלה סמ"ג עשין יט טור א"ח מז

מיי' פ"ח מה' ברכות סמ"ג עשין כ"ז טור א"ח סי' ר"ט

רש"י

שכבר נפטר באהבה רבה שיש בה מעין ברכת התורה ותן בלבנו להבין ולהשכיל לשמוע ללמו' וללמד וכן ותלמדם חקי חיי' : לתלמוד אין צריך לברך אפי' קודם אהבה רבה : לתלמוד צריך לברך כי הוא עיקר התורה שממנו הוראה יוצא' תלמוד היינו טעמי משנה לתרץ משניות הסותרות זו את זו : ור' יוחנן היה מסיים בה והער' נא להתום בה גם בברוך והערב נא יערוב לנו לעסוק בהם מאהבה : בא"י המלמד תורה לישראל גר' ולא גר' בא"י למדיני חוקיך שאין ברכה זו על שעבר אלא לשון נקש' וגם דוד כי אמרה לא לשם ברכה אמרה אלא לשון בקשה והכי קאמר ה' שאתה ברו' למדיני חוקיך: זו היא מעולה שבברכות של ברכת התורה לפי שיש בה שבח וקילוס לתורה ולישראל : פתח בדשכרא בתחילת הברכה פתח על מנת לומר שהכל נהיה בדברו כיון שהגיע למלך נזכר שהוא יין : וסיי' בדחמרא שאמר בורא פרי הגפן : פשיטא מילתא דהא אפילו סיים כל הברכ' בדשיכרא שאמר שהכל נהיה בדברו יצא : אלא הא קא מיבעי' לן פתח בדחמרא אדעת' לומ' בורא פרי הגפן וכשהגיע למלך העולם נזכר שהוא שכר ואמר שהכל נהיה בדברו : מאי בתר פתיחה אזלינן שפתח אדעתא לומר בורא פרי הגפן והוי כמו שסיים כך ואין ברכ' זו מוציאה מידי שכר שאינו מין גפן:

פתח

והא דרב המנונא מעולה שבברכות מפני שמזכיר שם שבח ישראל ושבח התורה ואע"פ שסמוכה לחברתה פותחת בברוך מפני שדרך הוא לאמרה בפני עצמה כשמברכין על התורה ומסקנא כדרב פפא דאמר נמרינהו לכלהו וכנגד אלו השלש ברכות תקינו לומר בבקר שלש ענינים מקרא דהיינו פרשת קרבנות ומשנה דהיינו איזהו מקומן ומדרש דהיינו רבי ישמעאל אומר וכו' וברכת אשר בחר בנו שהיא מעולה למקרא וברכת הערב למשנה וברכת על דברי תורה למדרש ולדעת רבי יעקב ז"ל שאומר דלא אמרינן כל ברכה הסמוכה לחברתה אינה פותחת בברוך אלא כשהברכה הראשונה היא ארוכה אבל כשהראשונה קצרה צריכה אחרת שתהיה פותחת בברו' א"כ קשה שהרי בכאן הראשונ' קצר' והאחרת הסמוכה לה אינה פותחת בברוך ונצטרך לומר לפי דבריו שאינם אלא שתי ברכות והערב סוף הברכה הראשונה היא ור' יוחנן לא בא לומר שלא יאמ' הברכה הראשונ' אלא שיוסף עוד בסופה ויאמ' הערב וכו' ואשתכח דהוו להו שתי ברכות האחת כנגד תורה שבכתב והאחרת כנגד תורה שבעל פה שהמדרש והמשנה הכל בכלל שבעל פה הוי וסגי ליה בברכה אחת :

ולפי משמעות ההלכה נראה שזה אינו אמור אלא כשהשכים לקרות קודם שקרא ק"ש אבל לאח' שקרא ק"ש אין צרי' לברך כדאמרי' שכבר נפטר באהבה רבה אבל בירוש' אומר דכי אמר שברכ' אהבה רבה פוטרת דוק' בשקרא או בששנ' מיד שקורא ק"ש ומתפלל אבל אם לא קרא מיד ואח"כ בא לקרות אין אהבה רבה פוטר דהכי גרסי' התם והוא דשנה על אתר והעולם אינן חוששין לזה הירוש' ואפי' כשקורא אין שעה גדולה אחר קריא' אהבה רב' אינם מברכין כלל וחכמי לוניל ז"ל שאלו זה לר"יה ז"ל והשיב לה' דכיון שהדבר מסופק דבירושלמי משמע דאין ברכת אהבה פוטר' אלא כששנה על אתר ובתלמוד שלנו נראה שפוטר כל היום ואין צריך לברך אלא כשהשכים לקרות קודם קריאת שמע כדכתבי' לעיל ועולם נוהגין שלא לברך יש לנו לתת טע' למנהג כפי יכלתנו כמו שנאמר בירושלמי כל מקו' שאתה מוצא הלכ' רופפ' לא ורא"ה אך נוהגין ונהוג וטע' המנהג מפני שמנהגנו לומר בכל יום אלו הברכות קודם ק"ש ובאותה ברכה שבבקר פוטר כל היום וכי אמר בירושלמי והוא ששנה על אתר זהו בברכת אהבה רבה שחובה אינה אלא על ק"ש בלבד וכשקורא מיד אין צריך לברך ואע"פ שלא ברך בבקר ברכת התורה מפני שמאחר ששנה מיד שקורא ק"ש ויתפלל גלה דעתו שלדעת כן קרא אותה לצאת בה ידי חובת ק"ש וידי חוב' הקריאה וכשקורא אחר שעה אינו נפטר בה דכיון שאין תקנת חיובה אלא על ק"ש בלבד נראה שמתחלה לא קרא אותה אלא לדעת חיוב ק"ש בלבד ואינה פוטרת הקריאה שקורא אח"כ אלא כשקורא מיד אבל ברכת התורה שתקנוהו לחיוב קריאת התורה פוטר כל היום ואין צריך לברך בכל פעם ופעם שקורא ולכאורה היה נראה לחלק בין מי שקריאתו כל היום או רובו ובין מי שאינו קורא בקביעות אלא במקרה דמי שקורא בקביעו' דין הוא שיפטר בברכת התורה שאמר בבקר מפני שלדעת כן אומר אותה שיקרא כשירצה בין מיד בין אחר שעה כיון שכוונתו עכ"פ לקרות או לשנות ויודע שיקרא אבל אדם אחר שאינו יודע אם יקרא אם לאו אינו מברך לכונה שיקרא עכ"פ כשבא במקרה ללמוד היה לו לברך כיון שמתחילה לא נתכוין לאומרה על קריאה שיקרא ביום אלא שנהגו העולם שלא לברך כלל אפי' בנוא' ללמוד דרך מקרה משום דכיון דמצות הקריאה כל היום היא אותה הברכה שבבקר פוטרת כל מה שיקרא ביום אלו הם דברי ר' יצחק ז"ל : **ואומר** מורינו הרב נר"ו דהאכתי איכא למידק דהא חזינן בציצית ותפילין שמצותן כל היום ואפ"ה אם חלץ אותן וחוזר ומניחן פעם אחרת צריך לברך ובציצית נמי אע"פ שמצותו כל היום אם מתעטף בו הרבה פעמים ביום צריך לברך על כל פעם ופעם וקבלה בידו מרבותיו שאפי' נפל מעליו ולקחו מיד ונתעטף בו שמברך עליו ואע"פ שלא נתכוון להסירו מעליו והכא נמי אע"פ שמצות הקריאה כל היום היה לו לומר שיברך ברכת התורה בכל פעם ופעם ונראה לו לתרץ שאינו דומה זה לזה מפני שהתפילין כשחולצו או הציצית כשמפשיטין מעליו נגמרה מצותן ולפיכך כשחוזר ומניחן פעם אחרת מצוה אחרת היא וצריך לחזור ולברך אבל בקריאה שקרא פעם אחת עדיין לא נגמרה מצותה שהיא כל היום ולפיכך כשקורא וחוזר למצותו הוא חוזר ואין צריך לחזור ולברך ואפילו כשקורא בלילה לא נאמר שהלילה מהיו' האחר הוא שיצטרך לחזור ולברך שאע"פ שבשאר הדברים אנו אומרים היום הולך אחר הלילה גבי הקריאה הלילה הולך אחר היום כדאמרי' בירושלמי א"ר יוחנן אנא אגירי דיממא אנן יופיקן בימא ופרעינן בליליא כלומ' מי שהוא שכיר אין לו להתבטל ממלאכתו כל היום וכיון שכן ואנחנו מצוה עלינו לקרות כל היום א"כ אנו כמו פועלים שאין לנו להתבטל מהקריאה ומה שאנחנו מתבטלין ממנה ביום הוא כמו הלואה אצלינו ואנחנו פורעין אותה בלילה הנה שקריאת הלילה היא מהיום ההוא ולפיכך בברכה שבירך בבקר להפטר ממה שלומד ביום באותה ברכה נפטר גם כן במה שלומד בלילה :

וכיוצא בזה הורה רבי יעקב ז"ל לענין סוכה שאמר שאינו מברך כשנכנס לישן בה מפני שמא לא יוכל לישן והויא ברכה לבטלה וכ"ש יברך בשע' שמתחיל להתנמנם שמא באותה שעה אין ידיו נקיות דידים עסקניות הן ושאלו לו א"כ האיך ישן בה בלא ברכה והשיב שהברכה שמברך בשעת אכילה פוטרות הכל עד אכילה אחרת שהאכילה היא יותר עיקר מכל שאר הדברים ועל כן עשו עיקר ממנה לחייבו שיברך בשעת אכילה כדי שיפטור השינה והטיול וכל מה שמשתמש בה עד אכילה אחרת הכא נמי בברכה שבירך בבקר נפטר עד יום אחר : **פתח** ובירך בדשכרא וסיים בדחמרא יצא וכו' פי' רש"י ז"ל שבשעה שהתחיל הברכה טעה במחשבה שהיה סבור שהיה שכר ופתח ואמר בא"י אמ"ה על דעת שיסיים שהכל נהיה בדברו ובנקיס הכיר שהוא יין וגמר הברכה כראוי וסיים בפה"ג יצא כיון שהקים כראוי וכו' וכן מפרש באידך בריתא בשחרית פתח ביוצר אור וכולי א ר"ל שהיה מכיר שהוא יום והתחיל בא"י יוצר אור ואחר שהתחיל נתבלבלה דעתו וחתם בא"י המעריב ערבים : פתח

הר"ם
א איפו בן בפרש"י שלנו אלא ס"נ והתחיל אדעתא דליתא יוצר אור ובשחר מלך העולם מכר וסיים אשר בדברו מעריב ערבים :

שלטי הגבורים

א כתב הרא"ש בירוש' מפיק עלם א"ר אחא וכו' ששנה על אתר וקרא' דהיינו דוק' בברכ' של אהבה רבה דלא מתחיי' לשם ברכת התורה אלא כשנה על אתר ואם שנה לאלתר או בראיות ברכ' לשם עסק התורה כמו לשם ק"ש ותו לא יצטרך לברך אל אקו היו אחי' ישסוק ויעמד ויחזור וילמוד וכן המברך על התורה ולמד א"צ לחזור ולברך אם הפסיק באמצע לכך סובר לומ' והוא ששנ' על אתר על שנפטר באהבה רבה ולא על המברך ברכת התורה דאל"כ היה לו להשמיענו בעלמא דהפסק שלאמצע עסק דהוי הפסק וצריך לחזור ולברך כ"ש שנפטר באהבה רבה ואף אע"ל דאין חלוק בין שנפטר בברכ' התור' לנפטר באהב' רבה ת"מ מפני שבני אדם מרגילי' תמיד לעסוק בתור' ואפי' כשיוצאין לעסקיהם מחזרין לעסות ברכותי' כדי לחזור וללמוד ודעסק תמי' על לימוד לא חשיב הפסק לענין ברכה לכך אם לאחר בלילה שלילה הולכת אחר היו' וא"צ לברך כל זמן שלא ישן וכן הוי מרגיל לישן ביום שינת קבע על מטתו הוי הפסק וצריך לחזור ולברך כיוצא בזה עכ"ל :

ב כתב הרא"ש ז"ל ונהוגי' כתבו שיש לקרו' דברי שגיטם ועוד כאשבנו ונכרם' נהגו לומר בשחרית אהבה רבה ולומר בערבית אהבת עולם וכן סתמא דתלמודא לקמן כשמעתיה ונזכיר אהבה רבה של שחרית ע"כ :

ג התוספו' וסמ"ג והרא"ש וטור פליגי על זה וסברי דהיב רק שתי ברכו' וסברי לומר והערב בא בוין ומיומ' כתב כדברי רבי' :

לשון ריא"ז

וצריך ליטול ידיו תחלה ונהגו לומר שחרית פסוקי' של קרבנות כגון צו את בני ישראל את קרבני לחמי לאישי ופסוקים של ברכת כהני' ומברכין עליהן ברכו' שלנו עכ"ל :

ד כתב הרא"ש ז"ל ויש מקומות שחותמין בא"י המלמד תורה לעמו ישראל ולפי מה שרגיל ר"ת לפרש דכל היכא שהברכות קצרות אפי' ברכה שסמוכ' לחברת' פותח' בברוך כמו ברכו' של הודאה הברכה של חותם א"כ היה צרי' לברכ' אחרונ' שהיא פותחת בברוך שאינ' שלפניה קצרה לכך היה חוזר ר"ת שאין זה כ"א סיום ברכה ראשונה ואינו שתי ברכות והיה אומר והערב נא רב תחנוני אשר בחר בנו מכל העמי' ונתן לנו את תורתו בא"י נותן התורה וזו היא שמשול' שבברכו' אמ' רב פפא הילכך נמרינהו לכלהו ר"ת נר' נמרינהו לתרוייהו ע"כ ובתוספות פ' קמא דכתובות ד"ה שהכל ברא :

ה כתב הרא"ש נר' דס"י פשיטא היכא דנקט כסא דחמר' בידי' וקסבר שכרא הוא ופתח אדעתא דשכרא וסיים בדחמרא יצא א"כ סיים בדשכרא יצא דתקן על כלם מה חוזר שנ"ב יצא אלא נקט כסא דשכרא בידיה וקסבר דחמרא הוא וצריך אדעת' דחמרא וסיים בשכר' מאי בתר פתיחה אזלינן או בתר חתימה אזלינן ופירש בגירסא בקונט' בעמוד לפנינו וז"ל הרא"ש מקשה הראב"ד על גירסא זו ועל פירוש זה שלא מצינו בשום מקום שתקנה הברכה כמדרת בשביל חסרון כונה אפי' בלא שום כונת הברכה עולה לו כ"מ שהוא מתכוין לשום ברכה בעולם ונראה דלאו קושיא היא דטפי עדיף בלא כונה ממי שעקר הכונה לברכ' אחרת וניסו קשיא לתי' דהא תנן בבריתא פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים דלא משמע אדעתא דיוצ' או' אלא שחתם יוצ' או' דומיא דסיים במעריב ערבים הלכך נרא' כגירסת רב אלפס פשיטא היכא דנקט כסא דחמרא בידי' וקסב' דשכרא הוא פתח ובירך בדשכרא וסיים בדחמרא יצא ואפי' סיים בדשכר' יצא וכו' וזו פירושה פתח ובירך בדשכרא שאמ' שהכל [illegible] וכן היתה אמירתו בא"י אמ"ה שנ"ב יצא דאפי' סיי' בדשכרא אתא' שנ"ב ולא את' בפה"ג יצא דתקן על כלם וכו' אלא היכא דנקט כסא דשכרא בידיה וקסב' דחמר' הוא פתח בדחמר' ואת' בפה"ג וסיים בדשכרא את' גם שנ"ב מאי בת' פתיחה אזלינן ולא הוי ברכה או בת' חתימה אזלינן והוי ברכה כיון דלא אפשיטא אזלינן לקולא ולא מהדרינן ליה עכ"ל : ז התוספ' ור"ת פליגי על זה וכתבו דלא יצא ומהדרינן ליה : לשון ריא"ז בירך על השכ' ברכה של יין אע"פ שהי' דעתו בפתיחתו לברך על השכ' הואיל והוציא מפיו ברכת היין לא יצא וצריך לחזו' ולברך כמו שביא' מ"ש עכ"ל :

המאור הקטן

אבעיא לן אלא בטועה בפתיחה אבל בחתימה ליכא ספיקא דודאי לא יצא והא דאמרי' טעה בפתיחה יצא אפי' אבל נקט חמרא וקסבר דחמרי אבל פתח בדחמרי וסיים בדשכרא יצא דהיינו בעיין בפתח בדחמר' וסיים בדשכר' דלא אפשי' ולקולא עבדינן ולא מהדרינן ליה ואע"ג דמתמהא עלה בגמ' מאי קא נפיק לפום בעיין שהחתינן עלה כלומר או הכי תפשים בעיין ובמקום הזה לא נתברר דברי ריף כשפירש דין אבל תמר ולא פי' דין אבל נ"מא ואדרבה ההוא ה"ל לאשמועי' טפי והא דאמרי' לעיל היכא דטעה בפתיחתה לא יצא ה"מ בחותם בכסא דשכרא בדנהמ' א"נ בחותם בדהמרא בתמרי אבל בחותם בכסא דחמרא בדשכרא א"נ בחותם בדתמרא ברנהמא יצא ואין זו טעות ולא הוצרכתי לכתוב לך עיקר הגי' כי ידועה וברורה היא בכל ספרינו ופי' ההלכה תמצאנו על אופניו בפי' רש"י ז"ל

עין משפט

פתח במעריב ערבים וכו׳ פירש דמתחילה סבור שהיה לילה והתחיל לומר מעריב ערבים ונמצא שהיה יום והיה בא״י יוצר המאורות לא יצא כיון שהחתם נטעות שהכל הולך אחר החתימה כדמפרש ואזיל ומאי דמדמי להו תלמודא אהדדי משום דכמו דלקמיה אזלינן בתר חתימה ולא חיישינן למה שנתכוון נטעות בשעה שהתחיל הברכה הכא נמי אזלינן בתר חתימה ולא חיישינן למה שאמר ההתחלה בטעות ואם היה שחרית ופתח במעריב וסיים ביוצר המאורות יצא ולפי זה הפי׳ יש לשאול מאי קאמרינן אלא היכא דנקט כסא דשכר׳ בידיה וקסבר דחמרא הוא פתח בדחמרא וסיים בדשכרא מאי בתר פתיחה אזלינן או בתר חתימה אזלינן ולא איפשיטא ואם איתא אלינו לא במחשב׳ אמאי לא איפשיט׳ אא״ע פי שכוונתו היתה לברך בטעות על היין מה בכך הרי נעשית המצוה ומצות אינן צריכות כונה ולפי מה שפסק הרי״ף ז״ל דמצו׳ צריכו׳ כונה אתי שפיר דמצו׳ הכי אמרינן בתר פתיחה אזלינן שלא נתכוון לבר׳ על שכר ולא יצא דמצו׳ צריכות כונה או בתר החתימה אזלינן ויצא שהיתה החתימה כראוי:

אבל רבינו האי גאון זכרונו לברכה והרבה מן המפרשים פסקו דמצות אינן צריכו׳ כונה וקשה להם דהוה לן למימר שאע״פ שלא נתכוון לברך על השכ׳ מתחלה כיון שנעשית המצוה יצא ואמאי לא איפשיטא וי״ל דאפי׳ מי שסובר דמצות אין צריכות כונ׳ ה״מ בדבר שיש בו מעשה שהמעשה הוא במקום כונה כגון נטילת לולב דאמרינן מדאגבהיה נפק ביה וכן כל כיוצא בזה אבל במצות שתלויה באמירה בלבד ודאי צריך כונה שהאמירה היא בלב וכשאינו מכוין באמירה ואינו עושה מעשה נמצא כמי שלא עשה שום דבר מהמצות:

ורב׳ שמואל ז״ל סובר שאף על פי שמצות אין צריכות כונה ויצא בדיעבד זהו כשעושה המצות בסתם׳ אבל כשמתכוין בידיעה שלא לצאת ודאי אינו יוצא והכא מהאי טעמא לא איפשיטא משום דקסבר דחמרא הוא ופתח בדחמרא ונתכוון שלא לצאת מאשכרא בכלל אלא מחמרא ומזה׳ הטעם אומר שנוהגין העולם להבדיל בביתם במוצאי שבת אע״פ ששמעו הם ובניהן ובני ביתם הבדל׳ בב״ה ואין הברכה לבטלה מפני שבשעה ששמעו אותה בב״ה היתה כוונתם שלא לצאת בה כי אם באותה שמבדילים בבית׳ והכא נמי כיון שנתכוון שלא לצאת אלא מן היין לא יצא:

והרב״ב ז״ל מפרש בענין אחר שפתח בדשכרא וסיים בדחמרא יצא ר״ל שאמר כל הברכה כמו אם היה שכר ואח״כ סיים ואמר בפה״ג קודם שיסתיים כגון שאמר בא״י אמ״ה שהכל נהיה בדברו ובפה״ג יצא כיון שסיים כראוי ואפי׳ סיים בדשכר׳ כלו׳ שסתם מיד שאמר שהכל נהיה בדברו ונמצא שהיה הסיום כמו בשכר יצא אלא היכא דנקט כסא דשיכרא בידיה וקסבר דחמרא פתח בדחמרא וסיים בדשכרא כגון שאמר בא״י אמ״ה בפה״ג ושהכל נ״ב מאי בתר פתיחה אזלינן כלו׳ אחר מה שאמר בתחל׳ בפה״ג ולא יצא שהברכה לא היתה כלום או אחר מה שאמר בסוף שהכל והברכה נאמרה כראוי ויצא ולא איפשיטא וכיון דלא איפשיטא ה״ל ספיקא דרבנן ולקולא דמספיקא א״א ברכה לבטלה ושאי אפשר בריך לבסוף׳ פתח ביוצר אור מפרש אותה שהתחיל בא״י יוצר אור ובשעת החתימ׳ במקו׳ בא״י יוצ׳ המאורו׳ אמ׳ בא״י המעריב ערבי׳ וכן כולה על זה הדרך כמו שכתב למעל׳ בפירש״י ז״ל ויש קושיא לדרך הזה דבגמרא חזינן דמדמי הני ברייתות אהדדי ולזה הפירוש אינן דומות דהיקום האמור בכאן ר״ל היקום מדבר א׳ בלבד או מיוצר המאורות או ממעריב ערבים והיקום האמור למעלה הוא שבסוף אמר מענין אחד ובתוך החתימה עצמה אמר מתחילה מענין אחר ונמצא שבין בא״י ובין החתימה עצמה מפסיק ולפיכך נראה שהפירוש האחר הוא יותר עיקר: ואף ע״פ שהלכה מתפרשת בדוחק לפי׳ ר״מ ז״ל אפ״ה לענין הדין נראה׳ דבריו ואם אירע מעשה כך שאמר על היין בא״י אמ״ה שהכל נהיה בדברו בפה״ג יצא וכן על השכר אם אמר לדעת יין בא״י אמ״ה בפה״ג שהכל נ״ב יצא וכן ביוצר אור אם חתם בשחרית בא״י המעריב ערבים יוצר המאורות יצא ולא נחוש להפסק׳ מפי מ״ו הרב: א״נ סיים בהודאה כלומר שבמקום ברכת העץ ועל פרי העץ אמר ברכת המזון יצא דקאמרי נמי מזון וייני ולפיכך יצא בבה״מ דקאמרי מה״כ באחר פרי של ה׳ מינין ואומרים רבני צרפת ז״ל שגם על היין אם שכח אותו ובירך ברכת המזון (במקום) על הגפן ועל פה״ג יצא וכן נראה בפיר׳ בסוגי׳ הגמרא דאמרינן הכא דחמרא סעיד ומשמח והיינו כה אי הכי ניבריך עליה שלש ברכות ומהדרי׳ לא קבעי אינשי עליה דמשמע דמן הדין היה לברך עליה לכתחלה כמו על הפת אלא משום דלא קבעינן עליה ומדחזינן שהקשו גבי יין שנברך עליה לכתחלה ג׳ ברכו׳ ולא הקשו בתמרי משמע דיותר פשוט הוא דיין מזון ויין מתמרים וכיון שפוטרת התמרים בדיעבד הוא הדין נמי דפוטרת גבי יין בדיעבד שהרי אפילו לכתחלה היו אומרים שיברך עליו וה אלא משום דלא קבעי עליה ועוד אומרים רבני צרפת ז״ל שאפי׳ לא אמר אלא ברכת הזן בין על היין בין על התמרים יצא ואע״פ שאין בה לא מעין הזן בלבד וברכת על העץ יש בה מעין שלש כיון דמטעם שהם מזון אמרינן שיצא אפילו לא אמ׳ אלא ברכת הזן בלבד מספיק ויצא מפי מורי הרב נר״ו: **להגיד** בבקר חסדך ואמונתך בלילות פי׳ האמונה שהבורא עושה עמנו בכל יום שאנו מפקידין נשמותינו בידו והוא מחזירן אלינו בשבח שהנשמות הולכות עייפות מהעמל שטורחים בני אדם כל היום לבקש פרנסתם ובבק׳ הן שבות במנוחה ואינן כבד׳ והם שבשמפקידין בידו פקדון מחזיר אותו כמו שנתנוהו לו ולפעמים יוסף גרוע אבל הבורא יתעלה מחזיר הפקדון בשבח כאמו׳ ועל כך אנו משבחין אותו כל לילה כי הוא ה׳ אלהינו ואין זולתו ובבקר אנו משבחין אותו עם יציאת מצרים ועם החסד שעשה עמנו שגאלנו להיות לו לעבדים: **כשהוא** כורע כורע בברוך וכשהוא זוקף זוקף בה׳ ובגמרא פריך והא כתיב מפני שמי נחת הוא וכו׳ קאמרינן שזוקף בשם ומתרץ אי כתיב בשמי שמי אלא מפני שמי דמשמע קודם שיזכי׳ השם דהיינו כשמזכי׳ ברוך והטעם להיות כורע בברוך ולזוקף בשם מפני שבשעה שכורע מראה הפחד והיראה שיש מלפניו ובזוקף מראה הבטחון שיש לו בו בכל ענייניו שיטיב אליו וזה תלוי בזה שמי שיראת שמים הוא בוטח בו כענין שנאמר׳ יראת ה׳ מבטח עוז: [illegible]

נר מצוה

כה תנ׳ ° בשחרית פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים לא יצא פתח במעריב ערבי׳ וסיים ביוצ׳ איר יצא בערבית פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר המאורות לא יצא פתח ביוצר או׳ וסיים במעריב ערבי׳ יצא: כללו של דבר הכל הולך אחר חיתום ברכו׳: הכל לאיתויי מאי לאיתויי

כו היכא ° דאכל תמרי וסבר דנהמא אכל פתח ובריך בדנהמא וסיים ° בדתמרי יצא אי נמי סיים בדנהמא יצא מאי טעמא תמרי נמי מיזן זייני אמר רבה בר חנינא סבא משמיה דרב כל

כז ° שאינו אומר אמת ויציב ° בשחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו שנא׳ להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות ואמר רבה בר

כח חנינא סבא משמיה דרב ° המתפלל כשהוא כורע כורע בברוך וכשהו׳ זוקף זוקף בשם אמ׳ שמואל מאי טעמ׳ דרב דכתי׳ ה׳ זוקף כפופי׳ רב ששת כי הוה כרע כרע ° כחיזרא וזקף כחויא

כט ואמר רבה בר חנינ׳ סבא משמיה דרב ° כל השנה כולה מתפלל אדם האל הקדוש ומלך אוהב צדקה ומשפט חוץ מעשרת הימי׳ שבין ראש השנה ליום הכפורים שהוא מתפלל המלך הקדוש והמלך המשפט ר״א אומ׳ אפי׳ עשרת הימים שבין ראש השנה ליום הכפורי׳ אם אמר האל הקדוש והאל המשפט יצא שנ׳ ויגבה ה׳ צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה וגומר מאי הוי עלה

ואסינא

רש״י

פתח בשחרית אדעתא לומר יוצר אור: וסיים כשאמר מלך העולם טעה וסיים פתיחתו אשר בדברו מעריב ערבים: יצא שהרי מזכירין מדת יום בלילה ומדת לילה ביום כדאמרינן לעיל נמצא מעיקרא כי פתח על מנת לומר אשר בדברו מעריב ערבים היה דעתו לומר גולל אור והוי כאלו פתח אדעתא דשחרית וכן סיפא איפכא דלעולם אדעתא דתרוייהו פתח: ופתח ברכה אחרונה: בדנהמא על דעת לומר ברכ׳ לחם דהיינו על המחיה ועל הכלכלה וכו׳: להגיד בבקר חסדך והיינו אמת ויציב שכולה נתקנה על חסד שעשה לאבותינו שהוציאם ממצרים ובקע להם הים והעבירם וברכת אמת ואמונה על העתידות כמו כן מדברים שאנו מצפין שיקיים לנו הבטחות אבותינו לגאלנו מכף כל העריצים ולשום נפשנו בחיים וכה״ג שכל אלו נסים הקדירין תמיד: כשהוא כורע באבות והודאה כורע בברוך וזוקף עצמו כשהוא מזכיר השם: כי חיזר׳ כמקל שכוף אדם שחוטו בכח אחת כלפי מטה: זקיף כחויא בנחת בתחילה ראשו ואח״כ כל גופו שלא תראה כריעתו עליו כמשוי: כחויא נחש שזוקף עצמו כה״ג: המלך הקדוש לפי שימים אלו מראה מלכותו לשפוט העולם: המלך המשפט כמו מלך המשפט כמו נשואי הארון הברי׳ דפירושו ארון הברי׳:

מיי׳ פ״א מה׳ ק״ש טור א״ח סי׳ נט

מיי׳ פ״ח מה׳ ברכות טור א״ח סי׳ נט

מיי׳ פ״א מה׳ ק״ש טור א״ח סי׳ סו

מיי׳ פ״ה מה׳ תפלה סמ״ג עשין יט טור א״ח סי׳ קג

מיי׳ פ״ב מה׳ תפלה סמ״ג עשין יט טור א״ח סי׳ קיח קפב

הדרן עלך מאימתי

שלטי הגבורים

לשון ריא״ז

א חבל לחם וכסבור שהכל קמחים ופתח לברך על די׳ קמחים וכו׳ ברכת כן פרי זה ספק בתלמוד ופירש כמותו שצריך לחזור ולברך ונחלק לפי שברכ׳ אחרונה הן העיקר הוא וקרי הוא ספק תורה שכל״ל:

ב בתב פרק ס עוד אחרו בשם רבני ברכת שלש׳ לא אמ׳ אלא ברכת הזן בלבד בין על היין בין על התמרי יצא וברכות על הזן יש בה מעין שלש ולא״ס יצא בין דשוטם שהם מזון הנ אומרים שיצא אפילו לא אמ׳ אלא ברכת הזן בלבד יצא וכן כרמלא״ם סיים הברכה בא״י אמ״ה זאת הכל דמ״א לברך אחרון ולא ברכ׳ אחת אבל אם אחר כל נוסח הברכ׳ עד בא״י הזן לא חזר׳ ויתחיל ועל שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה וסיים ברכה מעין שלש כיון שלא׳ נוסח ברכת הזן הוא במקום על הגפן ועל פרי הגפן ע״כ:

ג והיתא בירושלמי צריך להזכיר באמת ויציב יציאת מצרים ומלכות וקריעת ים סוף ומכ׳ בכורי׳ ובור ישראל ונאלו ותקנו חכמים ואמונה ערבית על הגאולה של עתיד אי כמי על שאנו מפקידים בידו נשמותינו בכל לילה והחזירן בו שיאמינו אלינו ולא יצא ידי חובתו ר״ל לא יצא ידי חובת מצות בקבע אבל לעולם יצא דברכות אינן מעכבות זו:

ד רב פאי ז״ל פירש חוזרא הוא אחד ממיני הקנים וראשו כפוף וכן יכרע שלא יכרע במתניו ויגביה ראשו ישאר זקוף: ומיית׳ פי׳ שיתפקקו כל חליו׳ שבשדרים ויתם עצמו כקשת והכנסת פרק׳ פו׳ למי שמתפלל וכא לו כוקי כבגדו ויגם לו פורש בגדיו אלא יעקור בהודים ואמי יהיה לבו לשמים ע״כ:

מלחמת ה׳

ודא פשיטא היא דהא בהא דשכרא היא דנקיט בידיה לא יצא עד ולא בעיבכו לבקוב לך עיקר שר״ה כי ידוע׳ ובריר׳ היא בכל ספרינו ומי׳ שלב׳ קתכלו שלאחרונים בר׳ רבי׳ שו ל: אמר הכותב כבוד רבינו שלמ״ה ז״ל יצא מונח במקומו סדרים שבכי׳ לפי שכרו אלא שסברים מסוכסכ׳ נראה לו לגמר כן אבל אין בכל נוסחי הנוסחים מדעתם אלא בהכרח וכסבר״ה וכרכ״ה מחק כל מונו מסול כמסובכם כגון זו וגוד שסברים קתני פתח ביוצ׳ אור וסיים במעריב ערבים ולא קתני פתח על דעת יוצ׳ אור ואמר מעריב ערבים או פתח ב׳ מעריב ערבים ואמ׳ יוצ׳ אור דקתני בכל בו פתח פתוחם אלמ׳ בפסקת ומזיג׳ או׳ חתם בנוסת וכן סמוך פירש סיס עיקר בשחרית וכפי׳ של שרוי והו וחתם בכל שחרי יצא אלא כן פירשו ראשונים פתח בדשכר׳ וסיים בדחמר׳ כגון שאמר בריך שהכל נהיה בדברו בפה״ג וכל הסוגיא והמפרשת כן וכן כתבו ר״ח ורבי׳ חננאל ז״ל אלא סיום חתימה בכולם בהלכה

[illegible]

ואסיקנ' והלכת' המלך הקדוש והמלך המשפ' ומדאסיקנ' הכי שמע מינה דלית' לדרבי אלעזר דאמר אם אמר האל הקדוש והאל המשפט יצא אלא לא יצא וכיון שלא יצא צריך לחזור ג וכן הלכתא :

הדרן עלך מאימתי

היה ° קורא בתורה והגיע זמן המקר' אם ג כיון לבו יצא ואם לאו לא יצ' בפרקי' שואל מפני הכבוד ומשיב ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב דברי ר"מ ר' יהודה אומר באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבו' ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם : גמ' ת"ר ק"ש ° ככתבה דברי ר' וחכ"א בכל לשון מ"ט דר' אמר קרא והיו בהוייתן יהו' ורבנן מ"ט דאמ' קרא שמע בכל לשון שאתה שומע אבל והיו שלא יקרא למפרע הוא דאת' וק"ל כרבנן חדא דיחיד ורבי' הלכה כרבים ועוד דסתם לן תנ' דמתני' כוותייהו דתנן ואלו נאמרין בכל לשון פרשת סוטה וידוי מעשר וקרית שמע ותפלה וברכת המזון ושבועת העדות ושבועת הפקדון וקיימ"לן דסתם מתני' ומחלוקת דברייתא הלכ' כסת' מתני' והא דקתני ° תפלה בכל לשון ה"מ בצבור אבל ביחיד לא דאמר רב יהוד' אמר רב לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי וא"ר יוחנן כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו לפי שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמית תני° רבנן שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ע"כ צריכה כוונת הלב דברי ר"מ אמר רבא הלכה כר' מאיר : תני' סומכוס בן יוסף אומ' כל המאריך באחד מאריכין לו ימיו ושנותיו אמר רב אחא בר יעקב ובדלית מאריך אמר רב אשי

ובלבד

רש"י

היה קורא בתורה בפרשת ק"ש : והגיע' זמן המקרא זמן קריאת שמע : בפרקים לקמן מפרש להו : שואל בשלום אד' שראוי לכבדו ומשיב לו אם הקדי' לו שלום : באמצע הברכה או פרש' : מפני היראה אדם שירא' מפניו פן יהרגנו אבל לא מפני הכבו' : ככתב' בלשון הקדש : שלא יקרא למפרע כגון כשעריך ביתך מזוזו' : בדלית ולא בחית כי כל מה דאמר א' בלא דלית לא משמ' מידי ומה בלע במה שמאריך אבל בדלית יאריך עד שיעור שיחשוב בלבו יחודו בשמים ובארץ ובד' רוחות :

ובלבד

ג מיי' פ"ב מה' ק"ש טור א"ח סי' ס'

לא מיי' פ"ב מה' ק"ש סמ"ג עשין י"ח טו' א"ח סי' ס"ב

לב מיי' פ"ק מה' תפלה א"ח סי' ק"א

לג מיי' פ"ב מה' ק"ש סמ"ג עשין י"ח טור א"ח סי' ס"א ס"ג

ואסיקנא והלכתא המלך הקדוש והמלך המשפט אין לפרש דר' אלעזר היה אומר דלכתחילה לא יצא אלא בדיעבד דאם איתא דרבה ורבי אלעזר בהכי פליגי דרבה ס"ל בין בתחילה בין בדעבד צריך שיאמר המלך הקדוש והמלך המשפט ורבי אלעזר ס"ל דלכתחילה צריך שיאמר המלך המשפט והמלך הקדוש אבל בדעבד אם אמר האל הקדוש והאל המשפט יצא א"כ לא היה לו לומר במסקנא לשון והלכתא המלך הקדוש והמלך המשפט דלשון והילכתא ר"ל שכך יש לנו לומר ולא בענין אחר וכיון דבין רבה ובין ר"א תרוייהו ס"ל דלכתחיל' צריך שיאמר המלך הקדו' והמלך המשפ' מה הוצרך לומ' א"כ והלכת' צ"ל המלך המשפט והמלך הקדוש דפשיט' הוא לדברי הכל זה ומה בא להשמיענו ולפסוק הלכה במה שלא נחלקו וכי תימא משו' דבדעבד נקטיה דאתא לאשמועינן דאפי' בדעבד לא יצא ולא כרבי אלעזר שהיה אומר דבדיעב' יצא א"כ לא הל"ל זה הלשון אלא והלכתא אם אמר האל הקדוש והאל המשפט לא יצא ומדקאמר ליה בהאי לישנא משמע דמעיקרא רבה ורבי אלעזר אפילו לכתחלה נחלקו דרבה היה אומר בין לכתחלה בין בדיעבד צריך שיאמר לעולם המלך הקדוש והמלך המשפט ורבי אלעזר אומר שאפילו לכתחלה אם ירצה יכול לומר האל הקדוש והאל המשפט ומאי דאמר אם אמר האל הקדוש והאל המשפט יצא ר"ל שאם ירצה יאמר המלך הקדוש ואם ירצה יאמר האל הקדוש ואפילו לכתחלה אינו תלוי אלא ברצונו ולפיכך פסק התלמו' כרבה ואמ' והלכ' המלך הקדו' כלו' אין לו לומר בשום ענין אלא המלך הקדוש והמלך המשפט וא"ת מנא לן דרבה סבירא ליה דבדיעבד לא יצא דעד כאן לא שמעי' דאמר אלא שמתפלל המלך הקדוש והמלך המשפט ואפשר שסובר שכך צריך לומר לכתחלה אבל בדיעבד יצא והיכי פסק תלמודא אליבא דידיה דלעול' לא יצ' כלל י"ל שמתוך דר"א שאמר אם אמר האל הקדוש והאל המשפט יצא שמעי' דרבה ס"ל דלא יצא אפי' בדיעבד דכיון דר"א ס"ל דאפי' לכתחלה אם ירצה יכול לומר האל הקדוש והאל המשפט לא היה לו לומר לשון יצא דמשמע דעבד דוקא אלא ודאי משום דשמע ליה לרבה דאמר לא יצא ואפי' דיעבד נקט ר' אלעזר יצא ומ"ה פסק תלמודא אליבא דידיה דלעול' צ"ל המלך הקדוש והמלך המשפט ואם לאו לא יצא ואפי' דיעבד והיינו דכתב הרי"ף ז"ל ומדאסיקנא הכי שמעינן ליה דליתא לדרבי אלעזר דאמר אם אמר האל הקדוש והאל המשפט יצא אלא לא יצא וצריך לחזור דמשמע דסביר' ליה דרבה ואפי' בדיעבד היה אומר דלא יצא כדכתבינן ורבני צרפת חולקין על זה הפסק ואומרי' דאם אמר בדעבד האל הקדוש והאל המשפט יצא משום דסבירא ליה דפלוגתא דרבה ורבי אלעזר הוו בהכי דרבי אלעזר סבר דאפי' לכתחילה יכול לומ' האל הקדוש אם ירצה כדכתבינן ורבה סבירא ליה דלכתחלה צריך לומר המלך הקדוש והמלך המשפט אבל בדיעבד אם אמר האל הקדוש והאל המשפט יצא ומנא שכשפסק התלמוד אליבא דרבה לא פסק אלא לענין לכתחלה בלבד אבל בדיעבד יצא והוצרכו לפרש כן משום דלא שמעי' ליה לרבה דאמ' דלא יצא בדיעבד ואין זה נראה דמדברי רבי אלעזר שאמר יצא שמעינן לרבה שהיה אומר דאפי' דיעבד לא יצא כדכתבינן לעיל הילכך י' ימים שבין ר"ה ליום הכיפורים אם לא אמר המלך הקדוש והמלך המשפט צריך לחזור : מיהו נראין הדברים שאם אמר מלך אוהב צדקה ומשפט אין צריך לחזור הואיל ומזכיר לשון מלכות אבל אם אינו מזכיר לשון מלכות צריך לחזור מה שאין כן בשאר ימות השנה מפי מורי הרב נר"ו :

נר מצוה

הדרן עלך מאימתי

היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כיון לבו יצא וכו' בגמרא פריך שמעינן דמצות צריכות כונה כלומר מדקתני אם כיון לבו שמעינן דמאי דלא אפשיטא לן בכולה תלמודא בהדיא אי מצות צריכות כונה אי לא דפשטינן ליה מהכא דצריכות כונה שהרי אומר שלא יצא אלא בשכיון לבו ומהדרינן מאי אם כיון לבו לקרות כלומר לא תפשוט מהכא דמצות צריכות כונה דמאי דקתני אם כיון לבו אינו ר"ל שיכוין את לבו לצאת אלא שיכוין לבו לקרות בלבד ומקשינן לקרות והא קא קרי כלומר היאך אפשר לפרש אם כיון לבו לקרות שהרי מתחילה ג"כ היה קורא ומה מוסיף בכונה ותרצינן בקורא להגיה כלו' דילמא מצות אין צריכות כונה *והקריאה שהיה קורא מתחילה לא היתה לכונת קריאה אלא להגיה בלבד ולפיכך קתני שאם כיון לבו לקריאה ממש יצא ואע"פ שלא כיון לבו לצאת ידי קריאת שמע ויש מפרשים דקורא להגיה ר"ל דרך חסרות ויתרות כגון שהיה קורא לטוטפו' לטטפת ויש מפרשים עוד שהיה קורא כדינו אלא שהקריאה שהוא להגיה אינה חשובה כקריאה ואח"כ נתכוין לקריאה ממש וכל זה דוחק ומשום הכי נראה למורי הרב נר"ו דקורא להגיה ר"ל שהיה מגיה והדרך המגיה הוא כשמגיה בשני הספרים שלפניו כדי לתקן מאחד לחבירו שפעמים מזכיר התיבות והפסוקים כמו שזה ג"כ דרך הסופר בשעה שכותב לבטא בשפתים ומשום הכי אמר שאם היה קור' בזה הענין מתחלה ונתכון אח"כ כשהגיע לפרשת ק"ש לקרות כל הפסוקים כדינן יצא וביוצא בזה אמרו גבי שופר דהשומע מן המתעסק לא יצא והוינן בה שמעת מינה דמצות צריכות כונה ומהדרינן דילמא דקא מנבח נבוחי ור"ל שאפילו להשמיע קול לא נתכוון אלא שהיה מתעסק ולא חשיב להשמיע קול באותה שעה אלא שיצא הקול מעצמו : בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב וכו' כלומר כיון שמקדים לו שלום אין צריך לומר שמפסיק ומשיב ופלוגתא דר"מ ורבי יהודה הויא בהכי דר' מאיר סבר דאין הפרש בין שואל למשיב ולמי שאינו שואל אינו משיב ורבי יהודה סבירא ליה דאיכא הפרש דבאמצע אע"פ שאינו שואל מפני הכבוד אפילו הכי משיב כיון שהקדים לו והלכתא כותיה : גמ' אבל ביחיד לא דאמר רב הונא אמר רב אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמית וכו' דאסיקנ' דתפילת ביחיד אינה נאמרת אלא בלשון הקדש תימה היא על המנהג שנהגו בכל העולם שהנשים מתפללות בשאר לשונות שכיון שחייבות בתפלה לא היה להן להתפלל אלא בלשון הקודש ורבני צרפת ז"ל רוצים לתת טעם למנהג ואומרים כשהיחיד מתפלל התפלה בעצמה שמתפללין אותה הצבור כמו תפלת צבור דיינינן לה ויכול לאומרה

שלטי הגבורים

א כתב הרא"ש ז"ל ובלאו הכי פסקא ק"ל כרבה דרב' ורב יוסף הלכה כרבה ואם לא אמר מחזירין אותו מדקאמר רבי אליעזר אפילו אמר האל הקדוש יצא מכלל דרבה אמר דיעבד לא יצא ורבה ס"ל כרב וכן זכרנו ומי כמוך וכתוב לחיים ובספר חיים שמוסיפין בי' ימי תשובה אם לא אמר מחזירין אותו בין ביחיד בין בצבור דמשנה הוא מטבע ברכות ואם מסופק בו' אם הזכיר אם לאו יחזור ויתפלל דאמרי' בירושלמי דתעניות פ"ק תניא המתפלל ואינו יודע אם הזכיר לגשם אם לאו כל שלשים יום חזקה מה שהוא למוד מזכיר מכאן ואילך מה שצריך מזכיר כך כתוב בתוספות בשם ר"י ז"ל ותמהני למה מחזירין אותו כיון שאינו מוזכר בתלמוד דבמלך הקדו' ובמלך המשפ' אוקמא פלוגת' ופסיק תלמוד' דלא יצא אבל בזכרינו ומי כמוך אם תקנת גאונים היא לאמר מנ"ל דמחזירי' אותו אין זה נקרא משנה מטבע ברכות מאחר שלא הוזכר בתלמוד ע"כ :

ב וכן פסקו מיימון וסמ"ג ופרא"ם ומרדכי ורבינו פרץ' וראבי"ה כתבו דבדיעבד אם אמ' האל הקדוש והאל המשפט יצא והטור כתב דעות אלו בארוכות וי"א דלב"ע כשאמר מלך אוהב צדקה ומשפט יצא דהא הזכיר מלך ובזכור' זכרינו ומי כמוך וכתוב ובספר חיים אם טעה כתבו התוספות בשם ר"י שצריך לחזור וכן כתב סמ"ג ואחר הפוסקים פליגי עליהם :

לשון ריא"ז

ואם אמ' האל הקדוש ואוהב צדקה ומשפט אין מחזירין אותו כדברי רבה ורבי אלעזר' אומר שמחזירין אותו וכך נראה בעיני כמבואר בקונ' הראיות :

ג כתו' אם כיון לבו רבו כדעתו אם ר"ל ואם כיון לשם קריאה או אם ר"ל כיון לבו לצאת והיינו פלוגת' דמצות צריכות כוונה אם לאו והטור א"ח סימן תפ"ט מסתפק בדעת מיימו' ומה שיש להקשות על הטור כתבתיהו במקום א' בס"ד :

לשון ריא"ז

אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא שכל המצות צריכות כוונה ואין אדם יוצא עד שיתכוון לצאת כמו שביארנו בס' ר"ה בפרק ראוהו ב"ד :

ד כתב הרא"ש ואע"פ שלא קרא כברכותי' יצא וכן פר"ח ואמרי' נמי בירושלמי א"ר אבא זאת אומרת ברכות אינן מעכבות זו את זו ורב האי גאון ז"ל כתב הסדרן אינו מעכב אבל צריך לקרות את שתיהן ודייק מדקאמר תלמודא לעיל בפ"ק לא לישלם דאמ' אהבה רבה ולא אמר יוצר אור וכי מטא מעריב ערבים אמר נמי ברכו' אינן מעכבות לקדם אלמא סתמא דתלמוד ס"ל דסדרן אינו מעכב אבל אם לא אמר בכלל מעכב והא דדייק מהכי בירושלמי דברכות אינן מעכבות היינו ביחיד אבל בצבור מעכבין כהסי' דלעיל דקתני אמר להם הממונה ע"כ :

ה רבני צרפת חולקים בזה וס"ל דתפל' שנתקנ' בצבור יחיד אומר' בכל לשון ואפי' ארמית והרא"ש כמי פסק דאומרים בכל לשון חוץ מלשון ארמית : לשון ריא"ז כר"א ביחיד אבל בצבור שואל צרכיהן בלשון ארמית לפי שהתפלה מתפללין אותה בכל לשון ואין הצבור צריכין לסיוע מלאכי השרת כמו שמבואר בהס' סוטה פ' ואלו נאמרין בכל לשון ומה שנהגו לומר פסוקי דרחמי מלאכי רחמי [illegible] ומדברים למלאכים בלשון ארמית לפי שאמרו חכמינו שמלאך גבריאל מכיר בכל לשון כמבואר שם בקונטרס הראיות כ' ואלו נאמרין בראיות כ' ואם אין היחיד יודע להתפלל בלשון הקודש מתפלל בשאר לשונות כמבואר בקונטרס הראיות כס' ואלו נאמרים בראיות כ' : כתב הרא"ש ז"ל בלשון הקודש ורבני צרפת נותנין טעם למנהג כיון שהיא התפלה שבציבור מתפללין כמו תפלת צבור דיינינן ליה ויכול יחיד לאומרה בלשון אחרת והא דאמר רב יהודה אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמית [illegible] אבל תפלה שקבוע לציבור אפי' כשהיחיד מתפלל כציבור דמי שאינו צריך מליץ לפני הקב"ה ולי נראה דאינו קשה דוקא לשון זה קאמר רב יהודה לא ישאל אדם צרכיו וכן פקח כתב כה דקאמר שאין מלאכי השרת מכירין בל' ארמי ושלא אפילו מחשבות אדם הם יודעין ומכירין אלא לשון זה מגונה בעיניהם להזקק לו עכ"ל :

ובלבד שלא יחטוף בחית. ר' ירמיה הוה יתיב קמיה דר' חייא בר אבא חזייה דהוה קא מאריך טובא א"ל למה לך כולי האי א"ל ולא עד כמה א"ל כדי [ה] שתמליכהו על השמים ועל הארץ ועל ארבע רוחות העולם: אמר רב נתן בר מר עוקבא אמר רב יהודה עד על לבבך בעמידה שאם היה מהלך והתחיל בק"ש צריך שיעמוד עד על לבבך ואח"כ מהלך ומפרש בירושלמי רב הונא ורב אידי בר יוסף בשם שמואל אמרי צריך לקבל עליו עול מלכות שמים מעומד לא שאם היה יושב עומד אלא אם היה מהלך עומ' ור' יוחנן אומר כל הפרשה כולה בעמידה ולית הלכתא לא כרב נתן ולא כר' יוחנן דק"ל כרבא דהוא בתרא דפסק הלכה כר"מ דלא צרי' כונה אלא בפסוק ראשון בלבד הילכך א"צ לעמוד אלא בפסו' ראשון בלבד [ו] וכבר ראינו מי שדחה דברי ר' יוחנן מדפסק רבא הלכה כר"מ ופסק כרב נתן דאמר עד על לבבך בעמידה והדין פסקא לאו מעליא הוא דכי היכי דדחו דברי רבא ד"ר יוחנן הכי נמי דחי דברי רב נתן: אמ' רב יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב אמ' שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ונאנס בשינה יצ' א"ל רב נחמן לדרו עבדי' בפסוקא קמא צערן מכאן ואילך לא תצערן א"ל רב יוסף לר' יוסף בריה דרב' אבוך היכי הוה עביד א"ל בפסוקא קמא מצער נפשיה מכאן ואילך לא מצער נפשיה: אמר רב יוסף פרקדן לא יקרא ק"ש ק"ש הוא דלא ליקרי הא מיגנא שפיר דמי והא ריב"ל לייט אמאן דגני אפרקיד מגנא כי מצלי פורתא ש"ד מיקרי אע"ג דמצלי אסור והא ר' יוחנן מצלי וקרי [ז] שאני ר' יוחנן דבעל בשר הוה: ° בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב. ת"ר היה קורא קרית שמע ופגע בו רבו או מי שהו' גדול ממנו בחכמה בפרקים שוא' מפני הכבוד וא"צ לומר שהו' משיב ובאמצע שואל מפני היראה ואצ"ל שהו' משיב דברי ר"מ ר' יהודה אומר באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד ובפרקי' שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם וכן הלכת' בעא מיניה אחאי תנא דר' חייא מר' חיי' בהלל ובמגילה מהו שיפסיק מי אמרי' ק"ש דאוריי' פוסק הלל דרבנן מבעי' או דלמ' פרסומי ניסא עדיף א"ל פוסק ואין בכך כלום

אמר

רש"י

ובלבד שלא יחטוף בחית שלא ימהר בקריאת החית בשביל אריכו' הדלת כן יקרא אות' בחטף בלא פתח ואין זה כלום: עד על לבבך בעמידה אפי' לב"ה דאמרי עוסקין במלאכ' וקורין מהלכין וקורין מודים הם שצריך לעמוד עד המקרא הזה לפי שעד כאן מצות כונה: לא שאם יושב עומד אלא קור' מיוש': בפסוקי קמא צערן אם קראה אותי מנמנם צערני עד שאנער ישנה בפסוק ראשון: פרקדן שוכב על גבו ופניו למעל': לייט אמאן דגני אפרקיד כי שמא יתקש' אברו מתוך שנתו ויראה לרבים: מיגנא כלומר לישן: כי מצלי כשהוא מטה על צדו ש"ד: אבל מקרי קרית שמע אפילו מצלי נמי אסור לפי שמקבל עליו עול מלכות שמים דרך שררה ודרך גאוה: אחאי תנא דבי רבי חייא שהיה שונה בבי' ר' חייא:

ישים

רבינו יונה

לאמרה יחיד בלשון ארמית ומאי דאמר רב יהודה לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמית זהו כששואל צרכיו כגון שהתפלל על חולה או על צער שיש לו בביתו וכיוצא בזה אבל תפלה שהיא יודעה לצבור אפילו כשמתפלל אותה בביתו כשמתפלל בצבור דמי ואם אינו יודע לשון הקודש יכול לאמרה והטע' שצרכי צבור שואלין בכל לשון מה שאין כן בצרכי יחיד מפני שהצבור אין צריכין מלאך אלא הקב"ה אבל היחיד צריך אליו כענין שנאמר אם יש עליו מלאך מליץ וגו' ומלאכי השרת אין נזקקין אלא ללשון הקדש: שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד עד כאן צריכין כונת הלב דברי רבי מאיר אע"פ שהיה נראה דכונת הלב צריכה עד והיו הדברי' האלה וכו' כשיזכיר כונת הלב אפי' הכי ר"מ סבירא ליה דלא דרש את קרא לשמע ישראל ור"ל השכת ובין בלבך ודרשי' לקמן נאמר כאן שמע ונאמר להלן שמע מה להלן בהסכמה אף כאן בהסכמה: ובלבד שלא יחטוף בחית ואומרים רבני צרפת ז"ל דמכאן נראה שצריך להארי' מעט בחית כשיעו' (מעט) שימליכהו בשמים ובארץ ובדלית יאריך גם כן כשיעור שימליכהו בד' רוחות העולם והכי משמע במנחו' דאמרי' התם תגריה לגגיה דחית חי הוא ברומו של עולם כלומ' עושים כמו קו למעלה באמצע גג החית להודיע שהוא חי שהוא ברומו של עולם מושל על הכל לכך נרא' שצריך בקריאה להמליכו בחית בשמים ובארץ להודיע שהוא חי ברומו של עולם ובדלית להמליכו בארבע רוחות העולם כנגד הדלת וי"א שבשע' שמאריך ימליך אותו במחשב' ודיו וי"א שירמוז בעיניו בשעה שממליכו בשמים ובארץ וד' רוחות העול' ולזה נוטה דעת מורי הרב נר"ו מדאמר בגמ' דר' כשהיה לומ' לתלמידיו לא היה רוצה להפסי' אלא אלא היה מעביר ידיו על גבי עיניו וקורא שמע ישראל וכו' וחוזר ושונה ומה שהיה מעביר ידיו ע"ג עיניו היה מפני שלא יראו הרמיזו' שהיה עושה לכל צד דהכי אמרינן התם אמר ליה רב לרבי חייא לא חזינא לרבי דמקביל עליה מלכות שמים אמר ליה בר פחתי בשעה שמעביר ידיו על גבי עיניו מקבל עליו עול מלכות שמים: אמר שמע ישראל ונאנס בשינ' יצא אין לפרש שנאנס בשינה ולא אמר כי אם זה שאם כן האיך יצא ועוד דאמרינן בפסוקא קמא צערן טפי לא תצערן ואם לא היה קורא כלל האיך היה אומר שיניחוהו שלא יקרא והלא אינו יוצא בזה בלבד דאפי' למאן דאמר ק"ש מדרבנן מכל מקום צריך לאומרה ועוד דברכת אמת ויציב מן התורה כדבעינן למימר קמן ולפיכך נראה דנאנס בשינה ר"ל שהיה קורא כל השאר מתנמנם ולפיכך יצא דפסוק ראשון שהוא עול מלכות שמים אמר אותו בלא נמנום אע"פ שכל השאר קורא מתנמנם הואיל וקרא אותו יצא וגם בכל ספרי ספרד המדוייקים אינם גורסין בשינה וגם רבי' האיי גאון ז"ל כך כתוב ונאנס יצא ומפרשי רבנן דנאנס בשינה כלומר שאנס אותו השינה והיה מתנמנם ואין יכול לכוין כמו בפסוק ראשון: פרקדן לא יקרא קריאת שמע מי שוכב על אחוריו נקרא פרקדן והוא מלשון פורי הקדקד כלומ' שהוא שוכב על קדקדו ואית דאמרי פורי הקדן ומפרשינן קדן כמו קדל ור"ל שהיה שוכב על ערפו מלשון קשי עורף דמתרגמינן מחורי קדל והכל עולה לדרך אחד וכבר כתבתי זה בפסחים: ר' יהודה אומר באמצע שואל מפני היראה וכו' נחלקו המפרשים בענין הפסקה בקריאת שמע ובברכותיה לקדיש וקדושה ולברכו אם פוסק או לא יש מי שאומר שאע"פ שפוסק מפני היראה ומפני הכבוד אפ"ה אינו פוסק לקדיש ולקדושה דכיון שעוסק בשבחו של מקום אין לו להפסיק בעבור שבח אחר ורוב הפוסקים הסכימו שיפסיק אפילו באמצע הפר' דלא גרע ממה שמפסיק מפני היראה ומשיב מפני הכבוד ולזה נוטה דעת הרב נר"ו ומביא ראיה מדחזינן דפליגי בגמרא אם מפסיק בתפלה לקדיש ולקדושה אם לא ואע"פ שהלכה כמ"ד שאינו מפסיק אפ"ה כיון דבתפלה לדברי הכל אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו אפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק היו חולקין אם מפסיק לקדיש או לא מכלל דבק"ש וברכותיה לדברי הכל מפסיק מפני היראה ומשיב מפני הכבוד פשיטא להו לכולהו דמפסיק הלכך לקדיש ולקדושה מפסיק אפי' באמצע הפרק ולברכו נמי כיון שהיא הפסקה מועטת לענות ברוך ה' המבורך מותר דאין בו כדי שאילת תלמיד לרב דתוך כדי דבור כדבור דמי ואפי' למודים נמי מפסיק אבל נראה למורי הרב דבמודים די בשישחה בלבד שאם יאמר יוצרינו יוצר בראשית כו' ה"ל הפסקה גדולה: בהלל ובמגילה מהו שיפסיק וכו' אומר הרב מורי נר"ו שההפסק שהזכירו כאן הוא כענין ההפסק שהזכיר לעיל גבי ק"ש ומבעיא ליה אם יפסוק ג"כ באמצע הפרקים מפני היראה ומפני הכבוד מי אמרי' ק"ש דאורייתא פוסק הלל דרבנן מבעיא או"ד פרסומי נסים עדיף שהלל אומרים אותה לפרסם הניסים שעשה לנו הבורא בכל זמן וזמן ואע"פ שפוסק בק"ש מפני היראה ומפני הכבוד בהלל אינו פוסק כלל א"ל פוסק ואין בכך כלום ולפירוש זה קשה הלשון ואין בכך כלום שהיה די לו לומר פוסק אלא שנוכל ליישבו ולומר דה"ק פוסק כמו בק"ש ומשום פרסומי ניסא דקאמרת אין בכך כלום ומותר אבל ודאי הפסק אחר לשיחה בעלמא אסור ואפילו בין פרק לפרק:

אמר

שלטי הגבורים

א יש מי שממליכו במחשב' ויש שממליכו ברמיז' ויש נוהגים לנטות הראש כפי שמחשבה מעלה ומטה ולד' רוחות ויש מפקפקין בדבר משו' מה דתנן הקורא את שמע לא יקרוץ בעיניו ולא ירמוז בשפתיו וא"א ז"ל היה אומ' אין לחוש דהתם בקריצ' וברמיזות לצורך אחר ומבטלי' הכונה אבל הכא ברמיזו' הם צורך הכונה ועוזרות אותה [illegible]:

ב כן פסקו הרי"ף והרמב"ם והמרדכי אבל ה"ג והרא"ש ז"ל פליגי בצריך לעמוד עד על לבבך וכן נרא' דעת הרא"ש והטור [illegible] יש שפסקו שצריך לעמוד כל הפרק:

לשון הרא"ה

והראה בעיני שלא נאמר כן אלא בשקרא ק"ש בברכותי' עם הצבור בב"ה והוא [illegible] יציאת מצרים והצבור פעמים קודם [illegible] יום קודם צאת הכוכבים ומפני טורח הצבור וכל אחד ואחד [illegible] בק"ש שקור' על מטתו [illegible] יציאת הכוכבים וכך היה מנהג [illegible] ר"ת ורבינו חננאל אומר הקור' על מטתו פרש' שמע [illegible] זולתי פרשת [illegible] וכל אותם שקריאה [illegible] אין [illegible] אותו אלא בפסוק ראשון כדי לקרות ק"ש בזמנו [illegible] יציאת מצרים וצריך ברכות של ק"ש [illegible] מבעוד יום כמו שיתבאר בפ' תפלת השחר:

ג בפרק קמא [illegible] כתבו [illegible] ר"ל [illegible] ואינו יכול לקרות [illegible] קור' את כולה [illegible] רב נחמן לדרו עבדיה בפסוקא קמא צערן בלומ' [illegible] לבוין טפי לא תצערון [illegible] כלא כוונ' לא תצערוני [illegible] צריך לחזור את כולה [illegible] קורא פסוק ראשון בלבד ואומר [illegible] אחר [illegible] קודם [illegible] ואם כיון [illegible] הפסוק [illegible] מי שמורתו [illegible] דמכסי' לק"ש ז"ל [illegible] אדם שאומר לכתו אבל מי שאומר מורה נרכים אין לו להפסיק עכ"ל:

ד כתב [illegible] הולך כל זמן שהוא פוסק:

ה [illegible] ורבו לא [illegible] בכלל מפני היראה [illegible] ושואל [illegible] ורבו [illegible] בכלל מפני היראה ולענין להפסיק לקדיש ולקדושה ולברכו [illegible] יש אומרים [illegible] מפני היראה ומשיב מפני הכבוד [illegible] פוסק דכיון שעוסק בשבחו של מקום אין לו להפסיק בשביל שבח אחר [illegible] קדיש וקדושה [illegible] לשאול מפני היראה ולהשיב מפני הכבוד ולענין [illegible] בכל שמוניה הקורא את שמע וקורא כהוגן [illegible] לאהוב צריך לעמוד [illegible] פסק [illegible] בקריאתם [illegible]

מלחמות ה'

[illegible]

אמר רבא °ימים [א]שהיחיד גומ' בהן את ההלל בין פרק לפרק פוסק [ב]באמצע הפרק אינו פוסק וימים [ג]שאין היחיד גומר בהן ארת ההלל אפי' באמצע הפרק פוסק והלכתא כרבא : ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל כתבנום בענין חנוכ' : אמר רב כל [ד]הנותן שלו' לחבירו קודם שיתפלל כאילו עשאו במה שנאמר חדלו לכם מן האדם אשר נשמ' באפו כי במה נחשב הוא אל תיקרי במה אלא במה והני מילי במשכים לפתחו אבל בשאינו [ה]משכים לפתחו שרי דתנן בפרקים שוא' מפני הכבו' ומשיב שלו' לכל אדם א"ר יצחק בר אשיאן אסור לאדם לצאת לדרך קודם שיתפלל שנאמר צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו אמר רב אידי בר אבין כל המתפלל ואח"כ יוצא לדרך הקב"ה עושה לו חפציו שנא' צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו : מתני' אלו הן °בין הפרקי' בין ברכה ראשונה לשנייה בין שנייה לשמע בין שמע לוהיה אם שמוע בין והיה אם שמוע לויאמר בין ויאמר לאמת ויציב ר' יהוד' אומר בין ויאמר לאמת ויציב לא [ו]יפסיק : גמ' א"ר אבהו אמר ר' יוחנן הלכ' כר' יהודה ואמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן מאי טעמא דרבי יהודה [ז]דכתיב וה' אלהים אמת חוזר ואומר אמת או אינו חוזר ואומר אמת ר' יוחנן אמר חוזר ואומר אמת ורבא אמר אינו חוזר ואומר אמת והלכתא כרבא : מתני' אמר רבי יהושע בן קרחה °למה קדמה שמע לוהיה אם שמוע כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואח"כ יקבל עליו עול מצות והיה שמוע לויאמר מפני שוהיה אם שמוע נוהג בין ביום בין בלילה ויאמר [ח]אינו נוהג אלא ביום :

גמ'

רש"י

ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל שהוא חובה לכל אדם והן כ"א ימי' לכל שנה : פוסק לשאלות שלום : חדלו לכם מן האד' שיש לכם לעסוק בכבוד המקום דאי לאו הכי למה לו לחלול : אבל כשאינו משכים לפתחו אלא שדרך הילוכו פגע בו בדרך שהי' לו לשאול בשלומו : צדק לפניו יהלך והי' תפילתו שמצדיקתו לבור' והדר וישם לדרך פעמיו לדרכו חפצו : ה' אלהים אמת לכך אין מפסיקים בין אני ה' אלקיכם ובין אמת : של

אמר רבא ימים שהיחיד גומר בהם את ההלל בין פ' לפ' פוסק כמו בק"ש באמצע הפר' אינו פוסק כלל ורבא חולק על דברי רבי חייא ואומר דבאמצע הפ' לעולם אינו פוסק ואפילו מפני היראה כיון שאפי' היחיד חייב לגמור בהן את ההלל ואע"פ שפוסק באמצע ק"ש אינו פוסק בהלל שאינו פוסק בשבחו של מקו' וימים שאין היחיד גומר בהן את ההלל כלומר דבין צבור בין יחיד אין גומרין את ההלל כגון הלל דר"ח או הלל של פסח משני ימי' הראשוני' ואילך אפי' באמצע הפרק כלומר מפני היראה ומפני הכבוד כמו בקריאת שמע והיה יכול לומר ימים שאין גומרין בה' את ההלל אלא משום דנקט בריש' לשון יחיד תנא בסיפא נמי לשון יחיד : לה ונראה מכאן לפי זה שאפי' בימי' שאין גומרי' בהן את ההלל שהיחיד מברך עליו מדאמ' באמצע הפ' בלבד פוסק מפני היראה ומפני הכבוד ולא לשיחה אחרת משמע שאפי' היחיד מברך עליו דאם אית' לו שאינו אלא קריאה בעלמא למה לא יפסיק לכל דבר אלא שבפירוש נראה במס' שבת (בהרי"ף) שאין היחיד מברך מדאמרי' התם (תענית דף כח) תנא יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר ודאי ר"ל לא יתחיל בברכה ואם התחיל בברכה גומר בברכה וחותם בא"י מלך מהולל בתושבחות דאי בלא ברכה אמאי לא יתחיל וכי מונעין לו שלא יאמר הפסוקי' אלא ודאי לא יתחיל בברכ' לז קאמר ומאי דאמ' הכא שאינו פוסק לשיח' בעלמ' לא מפני שמברך עליו היחיד אלא אע"פ שלא בירך עליו כיון שהתחיל בשבחו של מקו' אין לו להפסיק בשיחה בטלה : ורבינו יעקב זכרונו לברכה אומ' שאפי' בימי' שאין גומרי' לח בהן את הלל היחיד חייב לברך ודייק מהאי דהכא שאסרו לפסוק בשיחה בטלה ומה שאמרו יחיד לא יתחיל לא נאמר על ההלל דר"ח וכיולא בו אלא כך הוא הענין שעיקר ההלל נתקן על כל צרה וצרה שלא תבא על הצבור שבשעה שהיה לכל ישראל צרה והיה הקב"ה עושה עמהם נס היו עושים יום טוב והיו אומרים הלל והיו חייבין לברך על קריאתן אף ע"פ שלא היו גומרין אותו ועיקר התקנה לא היתה אלא בנס שנעשה לכל ישראל דכתיב וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעותם וגו' אבל בנס שנעשה ליחיד לא התקינו לומר הלל ומה שאמר יחיד לא יתחיל רוצה לומר כשנעשה נס שלא בכנופיא לישראל לא יתחיל לברך על ההלל ואם התחיל ובירך מתחלה חותם גם כן בברכה ואומר דאפילו ליבור נקראין יחיד דכל היכא דלא הוו בכנופיא דכל ישראל יחיד מיקרו וכן נמצא כתוב בהלכות גדולות ומפרש דמאי דאמר הכא ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל שרוצה לומר ימים שהליבור גומר בהן את ההלל וכן מה שאמר ימים שאין היחיד גומר רוצה לומר שאין הצבור גומרין שאין הפרש בהלל בין יחיד לצבור שהכל נקרא יחיד וכי היכי שהצבור מברכין על קריאתו בימים שאין גומר בהן ה"נ מברך היחיד וכ"ז דוחק דמסתמא משמעות לשון יחיד אינו נופל על הליבור אלא על יחיד ממש והיחיד אינו מברך בימי' שאין גומרין בהן את ההלל וכן כתבה רי"ף ז"ל בהלכו' חנוכה דאמר הילכך אי בעי יחיד למיקרי הלל בראש חדש קרו ליה בלא ברכ' והרמב"ם ז"ל כתב שאפי' הצבור אינן מברכין על הלל דראש חדש והטעם שלו מפני שאינו אלא מנהג ואין מברכין על המנהג כדאמרינן בסוכה גבי ערבה חביט ולא בריך קסבר מנהג נביאי' הוא ואמנהגא לא מברכינן וכמו שאין מברכין על הערב' מפני שהוא מנהג כך אין מברכין על ההלל דראש חדש ואין זה נכון דבהדיא משמע במסכת שבת פ' במה מדליקין שהצבור מברכין דאמרינן התם יחיד לא יתחיל ורצה לומר לא יתחיל בברכ' כדקתני ומדקאמר דיחיד לא יתחיל בברכה מכלל דצבור צריך להתחיל בברכה וכן כתב הרי"ף ז"ל יחיד קורא בלא ברכה דמשמע מדבריו דיחיד קורא בלא ברכ' אבל הצבור צריך לברך : מיהו לדעת רב נטרונאי ורב האי ז"ל אין זה קושיא שהם מפרשים יחיד לא יתחיל כלל כלומ' שאינו חייב להתחיל ואפי' בלא ברכה ואם טעה והתחיל בברכה גומר עד יהללוך ואינו חותם בברכה אבל יש להקשות שהרי שני ימים טובים של גליות הכי נמי אינו אלא מנהג כיון דידעי בקביעא דירחא ואפ"ה מברכין על השני כמו על הראשון ועוד הביא ראי' רבינו יעקב ז"ל שמברכין עליו מדאמרי' רב איקלע לבבל חזא דהוו קרי הלילא בראש חדש סבר לאפסוקינהו כיון דחזא דקא מדלגי דלוגי אמר שמע מינה מנהג אבותיהם בידיה' ומדקאמ' איקלע לבבל ולא אמ' על לבי כנישתא משמע שבבה"כ היו קור' שיתחילו ההלל ורא' שהיו מברכין ומתוך כך היה רוצה להפסיק אות' שאם לא היו מברכי' אמאי סבר לאפסוקינהו ומאי אכפת ליה אם היו קורין פסוקי' בעלמא אלא ודאי מברכין היו והיו חושש שהיו גומרין אותו ומ"מ סבר לאפסוקינהו שהיה נראה כמו שהיו מוסיפין יום טוב מעצמם כיון דחזא דמדלגי דלוגי אמר שמע מינה מנהג אבותיהם בידיהם ומה שלא הכיר במה שהיו אומרי' לקרות ולא היו אומרי' לגמור מפני שמנהגם היה בכל הימים לומר לקרוא אלא שהשול' נהגו אחר כך להפריש ביניהם הלכך הליבור מברכין על ההלל דראש חדש והראיה שהביא רבי מאיר ז"ל מערבה אומר מורי הרב נרו דלא דמי אהדדי שאין כל המנהגות שוות דגבי מנהג ערבה דליכא אלא חבטה בעלמא לא מברכינן אבל מנהגא דהלל דאיכא שבח והודאה למקום מברכין : ודוקא במשכים לפתחו וכו' ואמרו חכמי פרובינ"צא ז"ל דאפי' במשכי' לפתחו אינו אסו' אלא כשמזכיר לו שלו' מפו' ששמו של הקב"ה שלו' כדבעינן למימר לקמן אבל מותר לומר לו צפרא דמארי טב כיון שאינו מזכיר לו שלום וגר' למו' הרב נר"ו שאפי' זה אינו מות' אלא כשהוצרך ללכת לראות לעסק מעסקיו או לשום ענין אבל אם אינו הולך אלא להקביל פניו קודם התפילה אפי' זה הלשון אסור : מתני' אלו הן בין הפרקי' וכו' ר' יהודה אומר בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק י"מ לא יפסיק כמו בין פרק לפרק שאינו שואל מפני הכבו' ואינו משיב לכל אדם אבל מפסיק כמו באמצע שאר הפרקי' ששואל מפני היראה ומשיב מפני הכבו' והנכון כמו שפירשו רבני צרפת ז"ל שאינו מפסיק כלל אלא שמיד שיאמר אני ה' אלהיכם יאמר אמת כמו שמלינו אותו בפסוק כלמפרש ואזיל בגמרא ואחר שיאמר אמת אם יצטרך לשאול מפני היראה או להשיב מפני הכבוד יפסיק כמו באמצע שאר הפרקים : גמ' חוזר ואומר אמת וכו' כלו' כל היכא שפסק מפני היראה או מפני הכבוד אחר שאמר אמת או כגון ששמע ק"ש קול' החזן וסמך אני ה' אלהיכם עם אמת וממתין שיתחיל החזן ושיאמר עמו צריך לחזור פעם אחרת אמת או לא והלכתא שאין צריך לחזור ולומר פע' אחרת אמת אלא מתחיל מויציב ואילך או ממקו' שפסק : מתני' אמר ריב"ק למה קדמה שמע וכו' : גמ'

שלטי הגבורים

א כת' הרא"ש כתו' בס"ג לא דוקא נקט יחיד אלא אפילו צבור נקראין יחיד כל זמן שאין כל ישראל מקובצין יחד כמו בתרבי פסחים וכשבין שתקנו הנביאים הראשונים שיאמרו על כל צרה שבגאלו' ממנ' בשביל ישר' כיחד ונמי' שאין היחיד גומר בהן את ההלל לאו דוקא נקט יחיד כדפי' אלא אפי' צבור נקראין יחיד משמע שאין לפסוק בו אלא מפני הכבוד דימים שהיחי' גומר בהם את ההלל פוס' בו כדין ק"ש אבל ימים שאין היחיד גומר בהם אפילו באמצ' הפ' שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אד' מה לאו הכי אין לו לפסוק מכאן מדקדק ר"ת דצריך לברך עליו אפי' בימים שאין היחי' גומר בהם דאי אין מברכין עליו תחלה וסוף הוי כאדם שקורא בספר תילי' ולא שייך ביה הפסקה ודלא כאותם שכתבו בשם רש"י שלא היו מברך על ההלל בר"ח משום דאמרינן בס' בקרא דתענית גבי הלל דר"ח דמנהג אבותיהם בידיהם ואמנהגא לא מברכי' וכו' ע"כ ע"ס :

ב כתב הר"א וכן דאמר באמצע שואל מפני היראה בחלק בו רבותי' בענין הפסק' וקריאת שמע וברכו' לקדיש ולקדוש' וברכו' אם פוסק אם לאו יש מי שאומר שאע"פ ששואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד אפ"ה אינו פוסק לקדיש ולקדושה דכיון שפוסק בשבחו של מקום אין לו להפסיק בשביל שבח אחר ורוב המפרשים השיבו שפוסק אפי' באמצע הפרק דלא גרע ממה שמפסיק לשאול מפני היראה ולהשיב מפני הכבוד וכן הסכי' ה"ר יונה וכו' וסוף לשונו הלכך לקדיש ולקדושה ולברכו מפסיק אפי' באמצע הפרק וכן דעתי מסכמת אף על פי שכשאתי ונתתי כדבר בפני ה"ר משה מרושב"רג והסכים דעתו שאין להפסיק עכ"ל :

ג וכיון שאין גומרין אותו ואין קורין אותו אלא בדלוג אינו חמור לענין הפסק כק"ש אלא אף באמצע שואל בשלום אדם נכבד שצריך לנהוג בו כבוד ומשיב שלום לכל אדם אבל כמנין אחר אין לו להפסיק : טור :

לשון ריא"ז

ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל בין פרק לפ' שהוא בין פרשה לפרשה פוסק להשיב שלום לכל אד' באמצע הפרק אינו פוסק כדרך שיארנו בק"ש וכן הקורא את המגלה עכ"ל ריא"ז : וכ"ש מה נקרא בין פרק לפרק גבי מגילה מאחר שצריך לקרות כולם כיחד כאגרת :

לשון ריא"ז

ד והוא שמשכי' לפתחו אבל אם פגעו בדרך מותר ליתן לו שלום עכ"ל :

ה מיימון וסמ"ג כתבו דלא יפסיק בדין בין פרק לפ' אלא כמו באמצע פס' לשאול מפני היראה ולהשיב מפני הכבוד ור"י פי' דלא יפסיק כלל אפי' כמו באמצע פס' אלא יאמ' אני ה' אלהיכם אמת ולא יפסיק כמו באמצע הפרק ואם אמ' אלהיכם אמת כדי שלא להפסיק וספק אחר כך הרב' אין צריך לחזור ולומר אמת אלא גומר והולך ואומר אמן אחר גאל ישראל ומתחיל להתפלל מיד ולא יפסיק רק אם אירע לו אונס כגון שלא הביא תפילין קודם ק"ש ונזדמנו לו קודם תפלה דיכול להפסיק ולהניחן כדי שיתפלל בתפילין אבל לא יפסיק על טלית ללובשו ע"כ ולזה הסכים הטור : לשון ריא"ז בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק שצריך לסמוך אני ה' אלהיכם לאמת ויציב שנאמר וה' אלהים אמת וכך נראה כשיבי שאינו מפסיק בין גאולה לתפלה שלא אמרו להפסיק אלא בין הפרקים שלנו • ס"ן שסיים קריאת שמע קודם הצבור וצריך לומר אני ה' אלהיכם בשמיעתו מהצבור אינו חוזר ואומר ויציב וכן נקים עכ"ל : ו כתב הרא"ש ז"ל יש להסתפק אי כוי למימ' לא יפסיק כלל אפילו להשיב דתנוי • מבאמצע בפרק או דלמא שאי דקאמר לא יפסיק היינו כדין כל הפרקים אבל לא חשיב שפי מבאמצע בפרק מיהו נראה מפל דמפרש טעמא משום וה' אלהים אמת דלא יפסיק כלל אלא אומר אמת ויציב ואחר כך יפסיק כמו באמצע הפרק עכ"ל : ז כתב הרא"ש מבהן אומר ר"ת דהלכ' כר' שמעון וכן כל האמוראים דלעיל דסברי דלאו אומרי' פרשת ציצית בלילה וכן משמע בסכת פרק במה מדליקין גבי רבי יהוד' בר שלמאי שהיו תלמידיו מגביהין בגדי בכותם ומפני שלא היו להם ציצית בעדיכין דקאמר ולאיכפי סבר משום כסות לילה ומדנקט תלמודא אחי שנמצא ושבק בני שנמלא אחרינא שבנחום ס"מ דאלימתא דשלבקתא נקט שנמלא דסוף לשונו ואנן נכתי לומר פרשת ציצית בלילה דקאמר בגמרא אמר רב יוסף כמה טוי מעלות אחי סמעתתא וכו' ע"ס ע"ב : לשון ריא"ז ח ואע"פ שמצות ציצית אינה נוהגת בלילה אומרים פרשת ציצית בק"ש של ערבית מפני שיש בה יציאת מצרים • עכ"ל :

עין משפט

מיי' פ"ג מה' חנוכה סמג עשין ד' טור א"ח סי' תכ"ב

סמ"ג עשין י"ט טור א"ח סי' פט

מיי' פ"ב מה' ק"ש סמג עשין י"ח טור א"ח סי' ס"ו

מיי' פ"ב מה' ק"ש סמג עשין י"ח טור א"ח סי' ס"ד

נר מצוה

גמ' כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו וכו' רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן כאילו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים הפירוש הנכון כך הוא דעולא ס"ל דכיון שהוא קורא וקשרתם לאות על ידכם והיו לטוטפות בין עיניכם ואינו מניחן נמצא שמעיד עדות שקר על עצמו שמה שאומר אינו אמת ואע"פ שעשה המצוה שיצא ידי ק"ש אפ"ה עבר עבירה אלא אחר שהעיד עדות שקר על עצמו ור' יוחנן ס"ל שאפילו המצוה עצמה אינה נעשית שלימה כיון שלא קבל עליו עול מלכות שמים דה"ל כמי שמקריב עולה בלא מנחה וכו' כיון שקורא בלא קבלת מ"ש מפי מורי הרב נר"ו :

גר מצוה

לט גמ' אמר עולא כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן כאלו הקריב תודה בלא מנחה זבח בלא נסכים וא"ר יוחנן הרוצה לקבל עליו עול מ"ש שלימה יפנה ונוטל ידיו ומניח תפילין וקורא ק"ש ומתפלל וזו היא מ"ש שלימה וכל הנפנה ונוטל ידיו ומניח תפילין וקורא ק"ש ומתפלל מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר ארחץ בנקיון כפי ואסובב' את מזבחך ה' א"ל ההוא מרבנן לרבא

מ חזי מר ההוא צורבא מרבנן דאתא ממערב' ואמר מי שאין לו מים ליטול יקנח ידיו בצרור ובעפ' ובקסמים א"ל שפיר קאמר מי כתיב במי' בנקיון כתיב כל מידי דמנקי לייט רב חסד' מאן דמהדר אמי' בעידן צלות' וה"מ בק"ש אבל לתפלה בעי להדורי ועד כמה עד פרסה וה"מ לקמיה אבל לאחוריה אפי' מיל אינו חוזר וש"מ מיל הוא דאינו חוזר הא פחות ממיל חוזר :

מא מתני' הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר לא יצא קרא ולא דקדק באותיותיה רבי יוסי אומר יצא רבי יהודה אומר לא יצא הקורא למפרע לא יצא קרא וטעה יחזור למקום שטעה : גמ' אמר רב יוסף מחלוקת בק"ש אבל בשאר מצות

מב דברי הכל יצא דתניא לא יברך אדם ברכת

מג המזון בלבו ואם בירך יצא : קרא ולא דקדק באותיותי' רבי יוסי אומר יצא ר"י אומר לא יצא א"ר יאשיה הלכה כדברי שניהם להקל שאם לא השמיע לאזנו יצא ואם לא דקדק באותיותי' יצא ודווקא דיעבד אבל לכתחלה לא תני רב עובדיה קמיה דרב' ולמדת' שיהא למודך תם כדי לית' ריוח בין הדבקים יעני רבא בתרי' כגון בכל לבבך על לבבך בכל לבבכם עשב בשדך ואבדת' מהרה על לבבכם הכנף פתיל אותו וזכרתם תזכרו ועשיתם אתכם מארץ : ירוש' ר' לוי ורבי איבו דמן חיפה בשם ר' סיסי צריך להתיז זיין של למען תזכרו ר' יונה בשם רב חסדא אמ' צריך להתיז כי לעולם חסדו גר' בפ' מקום שנהגו בענין ששה דברים עשו אנשי יריחו וכו' וכורכין את שמע היכי עבוד אמר רב יהודה

אומר

ריש"י

עול מלכות שמים בפרשה ראשונה יש בה קבלת עול מלכות שמים : כאלו הקריב זבח בלא נסכים שחיי' התורה להקריב עמה שלא' ונסכו רביעית ההין אף זה הקורא ואינו מניח תפלין אינו גומר את המצוה : יפנה לנקביו : בשיבין [?] ללוחא שלא יהא עובר זמן תפלה וה"מ בק"ש זמנו קבוע : ולא דקדק באותיותי' להפריסן כמו שמפרש בגמרא : כדברי שניהם ר' יהוד' ורבי יוסי : ליתן ריוח בין הדבקים כגון תיבות המדובקו' זו לזו אם אינם מפרידין כשהתיבה שניה היא מתחלת באות שהתיבה שלפניה היא נגמרת בה או הוא קורא אותם שתי אותיות כאחת אם אינו מתעסק ליתן ריוח ביניהם כגון בכל לבבך ועל לבבכ' ונתתי עשב בשדך וכי הלי בזולה [?] : צריך להתיז למען תזכרו שלא יהא נשמע כמו תשכרו על מנת לקבל שכר : צריך להתיז כל"ח דלא ליסתמע כלעולם וכן צריך להתיז ס' של חסדו : וכורכין את שמע כלומר מדביקין ולא היו מפסיקין בין אחד לבין ואהבת וצריך להאריך בא' כדי להפסיק בין קבלת מלכות שמים לדברים אחרים דפסוק שני לשון נותה הוא : רבי

מיי' פרק ד' מה' תפילין טור א"ח סי' כ"ה

מיי' פ"ב מה' ק"ש ופ"ד מה' תפלה סמג עשין י"ח טור א"ח סי' צ"ב

מיי' פ"ב מה' ק"ש סמג עשין י"ח טור א"ח סי' ס"ב

מיי' פ"ב מה' ברכות סמג עשין כ"ז טור א"ח סי' קפ"ה

מיי' פרק ב' מה' ק"ש סמג עשין י"ח טור א"ח סי' ס"א

הרוצה לקבל עליו עול מ"ש שלימה וכו' טעם הדבר מפני שבתפילין שבראש אדם משעבד לבורא ית' הנשמה שהיא במוח ובתפילין שבזרוע אדם משעבד גופו ומפני כך צוו להשים אותם כנגד הלב שהלב הוא עיקר התאוות והמחשבות ובזה יזכיר את הבורא וימעיט הנאותיו ובמזוזה משעבד לה' ממונו אך שלא הזכירו בכאן המזוזה מפני שמצות' נעשית בשעה אחרת וכשקורא קרית שמע ומתפלל כענין שמשעב' לו נשמתו וגופו זו מ"ש שלימה ומדאמר ומתפלל משמע שגם בתפיל' צריך שיתפלל ותפילין בראשו :

והורה רבי יצחק בר יהודה רבנו של רש"י ז"ל שאם לא היה הטלית מזומן לאדם קודם שיתחיל לקרות ק"ש והביאו אותו בעוד שהיה קורא שמפסיק ומברך ומתעטף בטליתו וחוזר וגומר ומתפלל והביא ראיה מדאמר בגמ' רב קרי קריאת שמע ומניח תפילין וצלי ואמרינן הא' שליח הוא דעויח כלומר שהשליח נתעכב ולא הביא התפילין מתחלה ולפיכך הניחם אחר שקרא ק"ש והתפלל עמהם והיה אומ' דכמו שמצינו זה בתפילי' כך הוא הדין בציצית ולא הודו לו רבני צרפת ז"ל מפני שאין לדמות ציצית לתפילין דתפילין מפני שהוא חוב' להתפלל עמהם כדאמר לעיל מפסיק אבל מצות ציצי' שאינו אלא חובת גברא אין לו להפסיק בברכות של ק"ש כדי שיתעטף ויברך ויתפלל בציצית :

לייט רב חסדא מאן דמהדר אמיא בעידן צלותא הרי"ף ז"ל כתב הני מילי לק"ש אבל לתפל' בעי לאהדורי וכו' וכן נמצא במקצת ספרי הגמר' ואומרים רבני צרפת ז"ל דלא גרסי' ליה ואינו אלא פירוש שהכניסו בספרי הגאונים הראשוני' ואינו נכון דמסתמא לשון צלותא יותר משמע תפיל' מק"ש ומה טעם להוציא התיבה ממשמעה ולפרש צלותא ר"ל ק"ש ולא תפילה ולפיכך מפרשי' דבין לתפלה בין לק"ש אסור ואי קשיא לך הא דגרסינן בפסחים (דף מו) לגבל ולתפלה ולנטילה ארבע מילין דמשמ' שחוזר בעבור שיטול ידיו להתפלל ארבע מילין הא כבר תרצה רש"י ז"ל דאינו ר"ל ליטול ידיו לתפלה כמו שסוברין אלא כך הוא הפירוש שמי שאוכל חולין בטהרה יש ללכת אצל מי שיודע שמגבל אותם בטהרה ד' מילין וכן אם יודע שימצא ב"ה שמתפללין בה בעשרה יש לו ללכת לשם ולהאריך ד' מילין וכן לנטילה ר"ל לצרך הסעודה ונלקט בנסחאות המדוייקות ומצאנו שלא היו גורסין כל זה וגם לא היו גורסין בעידן צלותא אלא הכי קא גרסי' לייט רב חסדא מאן דמהדר אמיא וה"מ בענין קריאת שמע דמשמע שלא בא להשמיענו אלא דין הזמן בלבד שאחר שיגיע הזמן לא יחזור בעבור המים לא לתפלה ולא לקריאת שמע וטעם הראשונים שהיו אומרים לקריאת שמע אינו חוזר ולתפלה חוזר משום דסברי דכיון דקריאת שמע מדאורייתא ותפלה מדרבנן החמירו בה שמא יעבור הזמן ופסק זה אינו נכון מהטעמים שקבלנו מפי מורי הרב נר"ו : מתני' הקורא את שמע וכו' קרא ולא דקדק באותיותיה אין זה הדקדוק שיתן ריוח בין הדבקים שזה דבר אחר הוא שהוסיף רבה ואמ' אחר כך אבל הדקדוק שהזכירו במשנה הוא שלא ירפה הדגש ולא ידגיש הרפה ויזהר בקריאת האותיות שלא תבלע אות אחת בחברתה שלא יאמר ואחרף במקום וחרה אף וכתב ר"מ ז"ל אפי' כשאומר אותה בלשון אחרת צריך ליזהר בכל זה : הקורא למפרע לא יצא פי' למפרע שקורא הפסוקים למפרע כגון שאמר בתחלה וכתבתם וקורא עד שמע וכתב ר' מאיר ז"ל שאם לא קרא הפרשיות על הסדר יצא שהרי בתורה אינם כתובים על הסדר ומקשינן עלה מדתנן למה קדמה שמע לוהיה אם שמוע כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים דמשמע דצ"ל פרשת שמע תחלה ואומר מורי הרב נר"ו שזו אינה קושיא דהתם קאמ' שתקינו לכתחלה כן מה הטעם והכא מיירי בדיעבד ומה שאמר בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק זה כשקורא הפרשיו' על הסדר דכיון שיש לו להזכיר אני ה' אלהיכם ויש לו להזכיר מיד אמת אין לו להפסיק בנתיים אבל כשקורא בענין שאינו דבוק זה עם זה לא חיישינן להכי : גמ' לא יברך אדם ברכת המזון בלבו ואם ברך יצא מאי לאו דאמרינן בלבו לא במחשבה לבד קאמר דודאי בהרהור לא יצא דהא ק"ל דהרהור לאו כדבור דמי אלא ר"ל אע"פ שלא השמיע לאזנו כיון שחתך בשפתיו יצא ואומר מורי הרב נר"ו שמי שמתחייב בברכה ואינו יכול לאומרה שאין ידיו נקיות או שעומד במקום שאינו נקי כגון החולה שאין מטתו נקיה ואינו יכול לנעה בשפתים התפילה יש לו להרהר הברכה או התפלה שנתחייב בה ואע"פ שאינו יוצא ידי חובה אלא באמירה יש לו להרהר בלבו וה' יראה ללבבו ויתן לו שכר המחשבה כדאמרינן הכי במדרש אמרי האזינ' ה' אמר דוד רבונו של עולם בשעה שאני יכול לדבר אמרי האזינה ובשעה שאיני יכול לדבר בינה הגיגי ופי' הגיגי ר"ל המחשבה שאם היה ר"ל דבור אפי' לב"ו אין לומר בינה בדבר ששומע אלא מתוך שאינו אלא במחשבה אמ' לשון בינה וכן נראה מהפסוק שאומר בהגיגי תבער אש דברתי בלשוני דמשמע שהדיבור דבר אחד והמחשבה דבר אחר : הלכה כדברי שניהם להקל שאם לא השמיע לאזנו יצא כיון דמסקנ' הוא שאפילו בק"ש יצא לא היה צריך להביא למעלה הרי"ף ז"ל מחלוק' בקריאת שמע אבל בשאר מצות דברי הכל יצא ואיפשר דלאשמעינן דבברכת המזון אע"פ שלא השמיע לאזנו יצא כתב דברי רב יוסף כדי ליתן ריוח בין הדבקים וכו' בספרים המדוייקים לא גרסי' וזכרתם תזכרו ועשיתם מפני שהם נחים ואע"פ שלא יתן ריוח ביניהם אין האות נבלעת בתוך חברתה בשעת קריאתה :

אומרים

שלטי הגבורים

א כתב הרא"ש ובספרים שכתוב בהם וה"מ לק"ש אבל לתפל' בעיא לאהדורי וכו' הם רב אלפס כתב כן ולא נמצאת גרסא זו בספרים ישנים וגם רב אסי לא פירש כן ואנחנו דלא גרסינן ליה דבי היכי דלית ליה לאהדורי בעידן ק"ש משום דלא יעבור הזמן ה"ה לענין תפלה דחשו דלא תפלה אף ע"ג דק"ש דאורייתא ותפלה דרבנן גמו רבנן חיזוק כשל תורה ורש"י נמי לא פי' שם שמע' דתפלה משום נטילת ידים אלא כדי להתפלל בעשרה וכן לקמן בפ' מי שמתו קאמר בשלהי כשלותא כרב חסדא דרב חסדא לייט אמאן דמהדר אמיא בעידנא דצלותא ולא סיכיר ק"ש בכלל תפלה :

ב תוספות פליגי על זה וכתבו שאין לו להפסי' זמן התפלה כדי ליטול ידיו במים ואם אין ידיו נקיות יקנחם בעפר או בצרור וכן לאחריו א"צ לחזור בשביל כדי ליטלם אפילו יש לו זמן ובשיטלם לתפלה א"צ לברך אם לא שעשה צרכיו וקנח או נטל מי' [illegible]

[illegible]

ודליקם אותם ושרקתם אותם ולא בק"ש בלבד אלא בפסוקי דזמרה ובתפלה כגון ספרו בגוים את כבודו שבחי ירושלים את ויראו בעם את טור :

המאור הקטן

פרק היה קורא מתני' הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו לא יצא וכו' אמר רב יוסף מח' בקריאת שמע אבל בשאר מצות דברי הכל יצא וכיון דסמך עלה הרי"ף ז"ל משום דההיא מסקנא דשמעתא נדחו דבריו דרב יוסף חסורא והבריי רב סחבא דהא מרמה שאר מצות כגון ברכת תרומה והקרא מגלה לקריאת שמע דעד כאן לא שני ליה לרב חסדא לבין דאורייתא לרבנן בדאורייתא לא שני ליה והא דתנן הכל כשרין לקרות את המגלה חוץ מחרש שוטה וקטן ואמר דקיימא לן כרב יוסף עד כאן אית ליה לשינויי הא בדאורייתא והא בדרבנן חרש דעבר שאיר דמי שוטה וקטן דעבר נמי לא ורבי יהודה מכשיר בקטן אפי' לכתחלה ולית הלכתא כוותי' דהי ליה רב [illegible] הא דעבר

אומר שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד ולא היו מפסיקין רבא אמר מפסיקין היו אלא שהיו אומרים היום על לבבך דמשמע היום על לבבך ולא למחר על לבבך תנו רבנן כיצד כורכין את שמע אומר שמע וגו' ולא היו מפסיקין דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר מפסיקין היו אלא שלא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעול' ועד ואנן מאי טעמא אמרינן ליה כדדריש רבי שמעון בן פזי ויקר' יעקב וגו' ראובן בכורי אתה בקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה אמר שמא יש במטתי פסול כאברה' אבי אבא שיצ' ממנו ישמעאל וכיצחק אבי שיצ' ממנו עשו אמרו לו שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד באותה שעה פתח ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אמרי רבנן היכי נעביד נימריה לא אמריה משה לא נימריה אמריה יעקב (א) התקינו שיהו אומרי' אותו בחשאי אמר ר' יצחק דבי רבי אמי משל לבת מלך שהריחה ציקי קדרה תאמר יש לה גנאי לא תאמר יש לה צער התחילו עבדיה והביאו לה בחשאי : קרא וטעה יחזור למקו' שטעה : תני תנא קמיה דר' יוחנן טעה בין פרק לפר' ואינו יודע באיזו פרק טעה הוזר לפר' ראשון באמצ' הפרק חוזר לתחל' הפרק בין כתיבה לכתיבה חוז' לכתיב' ראשונ' אמר ליה ר' יוחנן לא שנו אלא דלא אמר למען ירבו ימיכם אבל אמר למען ירבו ימיכם סירכיה נקט ואתי : מתני' האומנין קורין בראש האילן ובראש הנדבך מה שאינן רשאין לעשות כן בתפלה : גמ' תנו רבנן האומנין קורין בראש האילן ובראש הנדבך ומתפללין בראש הזית ובראש התאנה ובשאר כל האילנות יורדין למטה ומתפללין ובעל

רש"י

רבי יהודה אומר מפסיקין היו אלא לא היו שותקין אלא היו אומרי' ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד : קץ הימין שיחזור ימינו שהשיב אחור מפני אויב : ציקי קדירה עיסה שמבשלין בה את הקדירה שקשה שואבת הזוהמה : חוזר לראש לתחל' הפרק וכגון שיודע שבזה הפרק טעה ודילג ואינו יודע באיזה מקו' טעה : בין פרק לפרק שיודע שגמר פרשה וצריך להתחיל אחרת ואינו יודע איזה הוא' לפר' ראשון להפסק' ראשונה וסיה אם שמע : בין כתיבה שיודע שצריך הוא לומר וכתבתם ואינו יודע איזה ראשון או שני : סורכיה דרך רגילתו אמר כסדר ולא טעה ויאמר כסד' לפניו : הזית והתאנה יש להן ענפים רבים ואין לו שם פחד ליפול לפיכך מתפללים בראשו אבל לא בשאר אילנות לפי שאין דעתו מיושבת שמבעית : ובעל

רבינו יונה

אומרים שמע ישראל ולא היו מפסיקין כלומר שלא היו קורין אותה בנחת עם הטעמים שלה כמו שאנו נוהגין היום שעיקר מצות קריאת שמע הוא לקרותה עם הטעמים שלה : רב' אמר מפסיקין היו כלומר אומר' היו שמע ישראל בנחת אלא הכריכה היתה שהיו כורכים שמע עם ואהבת ולא היו אומרים בשכמ"לו ורש"י ז"ל מפרש בענין אחר דמאי דאמר ר"מ שלא היו מפסיקין ר"ל שלא היו מפסיקין כלל בין אחד ובין ואהבת שלא היו אומרים בשכמ"לו וגם לא היו מאריכין בדל"ת : ור' יהודה אמר מפסיקין היו כלומר מאריכין היו בדל"ת אלא שלא היו אומרים בשכמ"לו וקשה על זה שלא היה לו לומר לשון מפסיקין אלא מאריכין היו אלא ודאי הפירוש הראשון עיקר מפי מורי הרב נרו: התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי ר"ל שיאמר בשכמ"לו בלחש ואע"פ שאומ' כל הפסו' בקול רם אם ירצ' וכן נוהגי' היום בהרבה מקומו' ומנהג יפה הוא אלא שיש לחוש מפני עמי הארץ שירגילו עצמם לכב' כנקים : שהריחה ציקי קדירה כלומ' הדברי' שמבשמי' הקדירה ומתקנים אותה וגם כן זה הענין נאה לברך ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בשעה שיקבל עליו [עמ"ש]: באמצע הפרק חוז' לראש הפר' אין לפרש שאחר שקר' פסוק אחד או שני פסוקים טעה ואינו יודע באיזה מקום טעה שאם כן לא היה לו לומר חוזר לראש הפרק שהפסוק שקרא מתחל' למה חוזר אותו פעם אחרת דהוה ליה כקורא למפרע אלא רלה לומ' שטע' באמצע הפרק ואינו יודע באיזה מקום טעה וגם בכלל הטעות הוא שאינו יודע אם קרא כלום מהפרק אם לא ולפיכך חוזר לראש הפרק אבל אם היה ברור לו שקרא ממנו פסוק אחד או שני פסוקי' אין צריך לחזור אותם ויש להקשות דשמואל דאמר בפ' מי שמתו (דף כא) ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא ק"ש אינו חוזר וקורא ק"ש דק"ש דרבנן היכי אמרינן הכא שחוזר לראש הפרק יש לומר שאינו דומה זה לזה דבשלא קרא כלל אינו חוזר וקורא דק"ש דרבנן אבל כשהתחיל לקרוא אפי' שמואל מודה שאם טעה יש לו לתקן כיון שהתחיל מפי מורי הרב : מתני' האומנין קורין בראש האילן וכו' תנו רבנן האומנין קורין בראש האילן אינו דוקא אומנין דאפילו בעל הבית קורא ג"כ בראש האילן אלא איידי דאיצטריך למימר בסיפא ומתפללין בראש הזית שאינו מותר לבעל הבית אלא לאומנים בלבד כדי שלא יתבטלו נקט ברישא נמי האומנין ואמרינן בירושלמי מפני שטרחותן מרובה ופירשו בה כמה פירושים והנראה למורי הרב נר"ו יותר נכון שמפני שיש להם ענפים הרבה יותר משאר אילנות יש טורח גדול בעלייתן ובירידתן ויתבטלו ממלאכת ב"ה ולפיכך אמרו שיתפללו לשם אבל בשאר אילנות דליכא ביטול מותר למימר' דלא בעי כונה וכו' פי' קס"ד השתא דמאי דקתני האומנים קורין בראש האילן בעוד שעוסקין במלאכתם קאמר ומ"ה פסק כיון שעוסקים במלאכתם וקורין ודאי נראה דלא בעיא כונה דאי אפשר לכוין בעוד שעוסקין במלאכתם ורמינהי וכו' לא קשיא כאן בפרק ראשון כאן בפרק שני כלומר בפרק ראשון מבטלין ממלאכתן וקורין אבל בפרק שני עוסקין במלאכתן וקורין דלא בעי כונה אלא בפסוק ראשון וכתב הרי"ף ז"ל דהאי פירוקא לדברי ר' יוחנן הוא אבל לרבא דאמר דלא בעיא כונה אלא בפסוק ראשון אין טעם דמבטלין ממלאכתם בכל הפרק משום כונה אלא משום דלא לישוי ליה עראי כדמפרש ואזיל בהלכות אבל רבני צרפת ז"ל מפרשין דודאי הלכת' כרבא דאמר דלא צריך כוונה אלא פסוק ראשון בלבד ומאי דאמרינן לא קשיא כאן בפסוק ראשון כאן בפסוק שני לאו משום דצריך כל הפרק כונה דודאי לא צריך כונה אלא פסוק ראשון בלבד כרבא אלא שתירצו כן לרווחא דמילתא ואמרו אפילו לרבי יוחנן דאמר וס"ל כוונה בכל הפרק ל"ק כאן בפרק ראשון כאן בפרק שני וכיון דלית הלכתא כר' יוחנן בהא כדאמרינן שמעינן דא"צ כונה אלא פסוק ראשון בלבד ולא חיישינן משום דלישוי ליה עראי ומתוך מ"ש הרי"ף ז"ל משום דלא לשוי ליה עראי אמרו דבטלין ממלאכתן בכל הפרק הראשון שמעינן דמפרק ראשון ואילך אינו אלא מדרבנן דאם איתא דהוא מן התורה הוה לן למיחש דלא לישוי להו ארעי לשאר הפרקים כי היכי דחיישינן בפרק ראשון ועוד הביא ראיה מדאמרי' בגמרא והיו הדברים האלה על לבבך אמר מר זוטרא עד כאן מצות כונה וקריאה מכאן ואילך מצות קריאה בלא כונה וכו' ור' יאשיה אומר עד כאן מצות קריאה וכונה מכאן ואילך מצות כונה בלא קריאה כלומר כיון שיתכון לצאת אע"פ שלא יחתוך בשפתיו כלל והוינן בה מאי שנא מצות קריאה וכונה דכתיב ודברת בם התם נמי כלומר בפרק שני הא כתיב לדבר בם ומתרצינן הכי קאמר [רחמנא] אגמרי בנייכי תורה כי היכי דניגרסו בה כלומר מה שכתב בפרשה שנייה ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם לא נלמוד משם דצריך שיחתוך בשפתיו פרשה שנייה שזה לא בא אלא להשמיענו ללמוד את בנינו תורה ושהם ידברו בה ויקראו אותם תמיד אבל מה שאמר בפרשה ראשונ' ודברת בם לא בא אלא להודיענו שיתכון ויקרא בפרשה ראשונה ואע"פ שאין הלכה כר' יאשיה בעניין הכונה דהא ק"ל דא"צ כונה אלא פסוק ראשון בלבד אפ"ה בעניין הקריאה דאמרי' דמפרק ראשון ואילך א"צ קריאה אפשר שהלכה כמותו וכיון דחזינן לשמואל דאמר בפרק מי שמתו (דף כא) דק"ש דרבנן וסוגיין דעלמא בכמה דוכתי דק"ש דאורייתא בעניין פרשה ראשונה אמרינן דהויא מן התורה אבל מפרשה ראשונה ואילך שלא מצינו שנדחו דבריו אמרינן דלא הויא אלא מדרבנן ועוד הביא ראיה מדאמרינן בגמרא (דף יג) שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד זו היא קריאת שמע של ר' יהודה הנשיא מפרש מורי הרב נר"ו דר"ל כל הפרק ואם איתא דכולהו מן התורה הויא כשהיה לומד לתלמידיו למה לא היה פוסק לכולה אלא ודאי משום דלא הוי אלא מדרבנן לא היה פוסק ובירושלמי שואל למאן דסביר ליה דק"ש דאורייתא אמאי לא היה פוסק מן הלמוד לקריאת שמע כולה כמו שפוסק לשאר מצות כגון שופר ולולב ומקרא מגילה וביוצא בהן שחייב לפסוק בהם כדי לקיים המצוה והלא אמרו כל הלומד ואינו מקיים נוח לו שנהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם ומתרץ זה שינון וזה שינון יבא שינון וידחה שינון כלומר אין לדמות זה לזה שהדברי' שיש בהם מעשה אינן נידחין מפני הלימוד

אבל

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א וכראה בעיני שאם לא אמרו אין מחזירין אותו עכ"ל :

ב כתב הרא"ש ז"ל הא דתנא' ואינו יודע להיכן טעה חוזר לתחלת הפרק היינו דוקא שאינו יודע להיכן טעה אבל אם ידע דאת' וס הפרק ונוכ' שדלג בפסוק אחד וקיבה אחת אינו צריך להתחיל אלא מאותו פסוק ואילך והכי תניא בתוס' דמדלגין הקור' את שמע ושמע והמפסיק בו פסוק אח' לא יתחיל מראש ספר' אלא יתחיל מאותו פסוק וגו' וכן בהלל וכן במגלה וכן בתפלה עד כאן :

המאור הקטן

הא בפרק ראשון הא בפרק שני האי פירוקא רב מארי הוא דפריק ליה לרב' ולאו רבא קאמר ליה ולא קשיא דרבא אדרבא כמו שכתב הרי"ף ז"ל דרב מארי כרבי יוחנן ס"ל דבעי כונה בכולי' פרק ראשון ורבא הא פליג עליה בפירקא ואמר דלא צריך כונה אלא בפסוק ראשון ומפסוק ראשון ואילך פועלים עוסקין במלאכתן וקורין אליבא דרבא והיינו פירוקא דבמסכת יומא בפרק שבעת ימים (דף יט) לא קשיא הא בפרק ראשון הא בפרק שני ואע"ג דאליבא דרב הוא דמיפרקינן הכי ורב לית ליה כונה אלא בפסוק ראשון אפילו הכי לרווחא דמילתא הוא דקא משני' הכי ומילתא פסיקתא להיתירא נקיטא דליכא בכולהו תנאי ואמוראי מאן דאית ליה קריאה וכונה כי הדדי בפרק שני אבל בפרק ראשון איכא פלוגת' וכולהו טעמא משום כונה הוא ולאו משום דלא לישוי ליה קראי כדברי הרי"ף ז"ל ולטעמיה איכא לאקשויי מאי שנא בפרק ראשון דכתיב ודברת בם עש' אותם קבע בפרק שני הא כתיב לדבר בם ואפילו לבאן חדריש ליה אגמרינהו לבניך כי היכי דניגורסינהו אינו מוציאנו מידי קבע דכתיב בהם אלא איידי ואיידי להתוא דרשא דדרשינן התם בדברי תורה כתיבי קראי שיהא עוסק בה' בקבע ולא לשוינהו עראי ודוקא נמי דקתני רישא ודברת בם בם יש לך רשות לדבר ולא בדברים אחרים ואמר רבא עלה שח שיחת חולין עובר בעשה כלומר שאין לשוח אלא בדברי תורה ועלה אמרינן עשה אותה קבע והא דכתבו רבוואתא דלא קי"ל כר"ג גזרה הוא שגזרו שלא יהא כל אדם מיקל לעצמו לומר אני איני כשאר כל אדם ואסמכו' אדאורייתא דכתיב ויעש לאביו אבל שבעה ימים וכן נמצא במדרש אגדה וכולה אסמכת' בעלמא היא :

מלחמת ה'

פרק היה קורא

כתוב בספר המאור רמי ליה רב מארי בריה דרב שמואל לרב' וכו' ומסקנ' לא קשיא הא בפרק ראשון הא בפרק שני הא פירקא דרב מארי הוא דפריק ליה ולאו רבא קאמ' ליה ומפסוק ראשון ואילך פועלי' עוסקין במלאכתן וקורין אליב' דרב' דמשני הכי :

והאי פירוקא דכתבנ' יומא א"ג דאליבא דרב הוא דמפרקינן הכי ורב לית ליה כונה אלא בפסוק ראשון אפי' הכי לרווחא דמילתא הוא [illegible]

[illegible]

אבל מצוה שאין בה אלא אמירה בעלמא נדחה מפני הלימוד ואע״פ שמצות תפילין יש בהם מעשה והיה נראה שאינה נדחית מפני הלימוד אפילו הכי במכילתא אמרינן מי שעוסק בתורה פטור מן התפילין ואמרינן התם דטעמא דמילתא משום דבתפילין כתוב למען תהיה תורת ה׳ בפיך וכיון שטעם התפילין מפני התורה והוא עוסק בתורה כל היום והו מקום תפילין ומכל מקום לא נח לפטור שלא יניחם בשעת ק״ש ותפילה שהוא צריך הוא לקבל עליו עול מלכות שמים שלימה כדאמרי׳ לעיל אלא הרווחנו בזה שאע״פ שהחיות כל היום פוטר למי שעוסק בתורה אפי׳ מורי נר״ו :

ובעל הבית בין כך ובין כך ירד למטה ומתפלל לפי שאין דעתו מיושב׳ עליו ירושלמי למה לי בראש הזית ובראש התאנ׳ ר׳ אבא ור׳ סימון תרויהון אמרין מפני שטרחתן מרובה ראמי ליה רב מארי בריה דבת שמואל לרבא תנן האומנין קורין בראש האילן ובראש הנדבך למימרא דלא בעינן כוונה ורמינהו ר״ש בן יוחאי אומר הקורא את שמע צריך שיכוין את לבו שנאמ׳ שמע ישראל ולהלן הוא אומר הסכת ושמע ישראל מה להלן בהסכת אף כאן בהסכ׳ אישתיק א״ל מידי שמיע לך בהא א״ל הכי א״ר יוחנן בטלין ממלאכתן וקורין והתניא ב״ה אומרים עוסקין במלאכתן וקורין לא קשיא כאן בפרק ראשון כאן בפרק שני האי פירוקא לדברי ר׳ יוחנן הוא דסביר׳ ליה דבעי כונ׳ בכולי׳ פרק ראשון כדכתבי׳ לעיל אבל לרב לאו משום דבעי׳ כוונה בכולי פ״א הוא דאמר דבטלי׳ ממלאכתן אלא משום דלא לשוו לה עראי היא כי הא דגרסינן ביומא בפ״ק אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב הקור׳ את שמע לא ירמוז בעיניו ולא יקרוץ בשפתיו ולא יראה באצבעותיו ותני׳ רבי אלעזר חסמא אומר הקור׳ את שמע ומרמז בעיניו ומקריץ בשפתיו ומרא׳ באצבעותיו עליו הכתוב אומר לא אותי קראת יעקב וגומר ואוקימנא בפרק ראשון ופרישו לה רבנן משום דקא משוי לה עראי ה״נ אי לא בטיל ליה ממלאכ׳ קא משוי לה עראי דאי לא תימא הכי קשיא דרבא אדרב׳ דהתם אמר רבא הלכה כר״מ והכא קאמר דבעינן כונה בפרק ראשון אלא לאו ש״מ כדאמרינן כי היכי דלא תיקשי דרבא אדרב׳ גרסינן ביומא ת״ר ודברת בם בם ולא בתפלה ודברת בם בם יש לך רשות לדבר ולא בדברים אחרים ודברת בם עשה אותם קבע תנו רבנן הפועלין שהיו עושין מלאכה אצל ב״ה קורין ק״ש ומתפללין ואוכלין פתן ומברכין לפניה ולאחריה שתי ברכות כיצד ברכה ראשונה כתקנה שניה פותח ברכת הארץ וכולל בונה ירושלם בברכת הארץ וחותם בברכת הארץ בד״א כשעושין בשכרן אבל בעושין בסעודתן או שהי׳ בע״ה מסב עמה׳ מברכי׳ כתקנן ארבע : מתני׳ חתן פטור מק״ש בלילה הראשונה עד מ״ש אם לא עשה מעשה ומעשה בר״ג שנש׳ אשה וקרא לילה הראשון שנש׳ אמרו לו תלמידיו לא למדתנו רבינו שחתן פטור מק״ש בליל׳ הראשונ׳ אמר להם איני שומע לכם לבטל מבני עול מלכות שמים אפילו שעה אחת : גמ׳ מנא ה״מ דת״ר בשבתך בביתך פרט לעוסק במצו׳ ובלכתך בדרך פרט לחתן מכאן אמרו הכונ׳ את הבתולה פטור ואת האלמנ׳ חייב דלא טריד : מתני׳ רחץ בלילה הראשון שמת אשתו א״ל תלמידיו לא למדתנ׳ רבינו שאב׳ אסר לרחו׳ א״ל איני כשא׳ כל האדם אסטנים אני : גמ׳ מ״ט אנינות דאורייתא ביום הוא דכתיב ואחריתה כיום מר ורבנן הוא דגזרו בלילה ובאסטנים לא גזרו רבנן וחזינן למקצת רבוואת׳ דקא כתבי הא דר״ג דקסבר אנינות לילה דרבנן היא לא ק״ל כותי׳ ואע״ג דכתיב ז׳ ימים לילות בכלל ימים ומיחזיא מילת׳ דסבירא להו לרבי רבוואת׳ דז׳ ימי אבילות דאורייתא נינהו וגמרי לה מילת׳ מדכתיב ויעש לאביו אבל ז׳ ימים ולא הבין מילת׳ דהא בהדי׳ אמרי׳ בפרק טבול יום ומחוסר כפורים הן היום הקריבו את חטאתם

אני

רש״י

ובעל הבית בין כך ובין כך לפי שאלו פועלי׳ הקילו לפי שהן ברשות אחרי׳ ולא הקילו בבני ב״ה לפי שהן ברשות עצמו : הלכה כרבי מאיר דאמר שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד ע״כ כוונת הלב היא : ולא בדברים אחרים בטילי׳ מכאן אמר רבא הקם השח שיחת חולין הוא עובר בעשה : בד״א כשעושין בשכרן שנוטלין שכר פעולתן לבד סעודתן שאז צריכין למהר למלאכה אבל עושין בסעודתן בשביל אכיל׳ לבהו: הכונס את הבתולה פטור משום דטרוד משום ביאה : רחץ לילה ראשונה שמתה אשתו ונקברה בו ביום שלפניו : איסטנים מעונג ומפונק : אנינות דאורייתא ביום היא כלומר יום ראשון הוא נוהג אבלות מדאורייתא דאנינות כתיב בדאורייתא דכתיב לא אכלתי באוני והיא אינה פתו׳ מיום דכתיב ואחריתה כיום מר ורבנן הוא דגזרו בלילה כלומר לילה שלאחר יום קבורה היא דרבנן כשאר ימי האבילות לכך באסטנים כי איתא ליה נער ואינו רוקן נעבור קטנות סרי :

אני

רבינו יונה

ודברת בם ולא בתפיל׳ כלומר בק״ש יש לך רשות להפסיק לשאלת שלום מפני היראה ולהשיב מפני הכבוד כדאמרינן לעיל אבל לא בתפלה כדתנן (דף ל) ואפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו ורבני צרפת פירשו בם יש לך רשות להשמיע קולך אבל לא בתפל׳ (ברכו׳ דף כד) כל המשמי׳ קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנ׳ : בם יש לך רשות לדבר ולא בדברים אחרים כלו׳ אפילו בק״ש באילו יש לך רשות לדבר שהם מפני היראה ומפני הכבוד אבל בדברים אחרים אין לך להפסיק : ודברת בם עשה אותם קבע שיהיו כל דבריך בהם וכן אמרו בירושלמי מכאן שהשח שיחת חולין עובר בעש׳ ושיח׳ חולין מיקרי כשמדבר בדברי הבאי אבל כשמדבר בעסקיו לצורך פרנסתו אע״פ שאינה שיחה של תור׳ מותר : מתני׳ חתן פטור מק״ש לילה הראשון עד מוצאי שבת אם לא עשה מעש׳ פירו׳ מנהג׳ היה לכנוס את הבתולה ברביעי וכל אותן הב׳ ימים והב׳ לילות שמיום ד׳ ועד יום ראשון היה טרוד לחשוב מחשבות לעשו׳ מצוה מפני שמתיר׳ שלא יעשה מעשה כרות שפכה ולפיכך פטור אבל מזה הזמן ואילך אע״פ שלא עשה מעשה חייב דכיון שכבר עברו השלש׳ ימים ולא עשה מעשה מתיירא אחר כך מן הדבר ואינו טרוד כלל ולפיכך חייב ובגמר׳ דאפילו עד מוצאי שבת לא פטרו אותו אלא בטרדא כזו שהיא טרדא דמצוה אבל בטרדא שאינה של מצוה כגון שטבעה ספינתו בים אינו פטור שיש לו ליישב ולכוין : גמ׳ בשבתך בביתך פרט לעוסק במצות ובלכתך בדרך פרט לחתן דמדקאמר ובלכתך בדרך משמע בהליכה דידך הוא דמחייבת אבל בהליכה דמצוה פטירת וזה כמו הליכת מצוה הוא כיון שטרוד לבו במחשבת מצוה ומה שהוצרך לומר למעט חתן מולכתך בדרך ולא מיעט אותו מטעם שהעוס׳ במצו׳ פטור ממצוה משום דאי מהת׳ הוה אמינא שאינו פטור אלא בשעת מעש׳ בלבד ולפיכך הוצרך למעטו שאפי׳ שלא בשעת מעשה דוקא אם הוא טרוד טרדא דמצו׳ פטור : מתני׳ רחץ בלילה הראשון שמתה אשתו ובגמ׳ איני כשאר כל אדם איסטנים אני פר״ח ז״ל משום דהוה ליה סכנה ולפיכך מותר ואין זה נכון אלא אפילו בלא סכנה . כיון שיש בו צער מותר ורחיצה לדבר מדחינן ביום הכיפורים שאסור ברחיצה ואפ״ה אמרו (יומא דף פו) שאם יש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש הנה שאפילו בלא סכנה התירו לו . סוך וכיון שביום הכיפורים שהוא מן התורה הקלו כשכן באבלות שרוחץ אף על פי שאין שם סכנה כיון שיש שם צער כדאמרינן בנדרים (דף פא) ערבוביא דרישא מביא לידי עוורא פירוש מתוך שאבק שנעשה בראשו ובמאכול׳ מזיק לעינים אם מתאחר לרחוץ : גמ׳ מאי טעמא אנינות (לילה) דאורייתא ביום הוא דכתיב ואחריתה כיום מר אינו מביא הפסוק לראי׳ אלא לסימנא בעלמא שיום המיתה הוא יום המרירות ובקוצו היום הוא יום האנינות

שלטי הגבורים

א כתב הרא״ש בה לאו הכי שנו לתפלה ולא דחי לאה דאמרי׳ לעיל לא יעמוד אדם לא ע״ג כסא ולא ע״ג ספסל ולא ע״ג מקום גבוה ומתפלל דכיון דעולה בא אין לעשות מלאכה [illegible] ואפי׳ להתפלל לא שאין דעתו מיושבת עליו ע״כ :

ב מיימו׳ וסמ״ג וטור הסכימו׳ לדעת רבי׳ והגהות מיימו׳ ורבנו פרץ אומרים דאין צריך להתכוין אלא עד קריאת פסוק ראשון :

לשון ריא״ז

כר״א בפרק ראשון של ק״ש אבל בשאר פרקים מותר לעשות לו כל חפציו וכך היה פסק רבינו יצחק אבל הרמב״ם אומר שלא נאסר אלא פרק ראשון שצריך כונה ופסק רבי׳ יצחק עיקר כמבואר בקונט׳ הראיות עכ״ל :

ג וזה שנותנין להנות פרוש מהלכה ויושב ולהרבות ראיות בה ולא אין כאן משום ראיה : טור :

ד רב האי גאון סבירא ליה דאסור לרחוץ בלילה ראשון [illegible] טור :

מלחמת ה׳

בירושלמי גבי שואל מפני הכבוד ומפני היראה עד כאן [illegible]

ר״ת ז״ל

[illegible]

עין משפט

נר מצוה

דף כ"א

דף י"ד

מיי' פי"ג מה' אבלות סמ"ג עשין סי' ב טור י"ד סי' שעו

א אני היום אסור ובלילה מותר אבל לדורות בין ביום ובין בלילה ד"ר יהודה ר"ש אומר אנינות לילה אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים ואמרינן נמי התם עד מתי מתאוננין עליו כל אותו היו' בלא לילו ר' אומ' כל זמן שלא נקבר תופס לילו אמרו רבנן קמי' דרב' ואמ' מדאמ' ר' יו' קבור' תופס לילו עמו מדרבנן מכלל דיו' מית' תופ' לילו מדאוריי' וסבר ר' אנינות לילה דאוריי' והתניא הן היום הקריבו את חטאתם אני היום אסור ובלילה מותר ולדורו' בין ביום ובין בלילה אסור ד"ר יהודה ר' אומ' אנינות לילה אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרי' לעולם אימא לך אנינות לילה אינה מד"ת אלא דרבנן היא וחכמי' עשו חיזוק לדבריה' יות' מ'של תור' וגרסי' נמי * בפסחי' אונן טובל ואוכ' את פסחו לערב קסבר אנינו' ליל' דרבנן וגבי פסח לא העמידו דבריה' במקו' כרת וכיון דאשכחינן הני כולהו תנאי דסבירא להו דיו' ראשון בלחוד דאורייתא אבל לילו דהוא ליל יום שני למיתה לא תפיס אלא מדרבנן ורבי יהודה לחודיה הוא דסבר יום מיתה תופס לילו מדאוריתא שמעי' דלית הלכתא כותיה דקיימא לן יחיד ורבים הלכה כרבים הילכך יום ראשון דהוא יום מיתה הוא ניהו דאיתיה מדאורית' אבל מליל יום שני ° ואילך דרבנן נינהו והיינו סברא דרבן גמליאל דקסבר אנינות לילה דרבנן היא והלכתא כותיה והני שבעה יומי גופיהו לאו על ויעש לאביו אבל שבעת ימים אסמכינהו רבנן אלא אהאי קרא אסמכינהו רבנן דכתיב והפכתי חגיכ' לאבל מה חג ז' אף אבלו' שבעה ואי קשיא לך ההיא דגרסי' במס' * מועד קטן בפרק ואלו מגלחין אבל אינו נוהג אבלותו ברגל דכתיב ושמחת בחגיך אי אבלות דמעיקרא היא אתי עשה דרבי' ודחי עשה דיחיד ויש"מ דאיכא חיובא דאוריית' בתר דנפק ליה יומ' קמא דהוא יום מיתה ההיא ל"ק מידי דהכי קאמר אבל אינו נוהג אבלותו ברגל לדברי הכל ואפי' למ"ד יום א' תופס את לילו מדאוריתא דאי אבלות דמעיקר' נ"א היא אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד: מתני' ° וכשמת טבי עבדו קבל עליו תנחומין אמרו לו תלמידיו רבי' לא למדתנו שאין מקבלין תנחומין על העבדי' א"ל אין טבי עבדי כשאר כל העבדי' כשר היה: גמ' תנו רבנן העבדי' והשפחות אין עומדין עליהן בשורה ואין אומרים עליהן לא ברכת אבלים ולא תנחומי אבלי' ומעשה שמתה שפחתו של ראב"ע ונכנסו תלמידיו לנחמו כיון שראה אותם עלה לעלייה עלו אחריו נכנס לאנפילין נכנסו אחריו נכנס לטרקלין נכנסו אחריו אמר להם כמדומה שאתם נכון

רש"י

אני היום אסור ולילה מותר דכהן גדול אני ולא קא פסלה בי אנינות: לא העמידו דבריה' במקום כר' דמי שאינו עושה פסח הוא חייב כרת: אתי עשה דרבים ושמחת בחגיך שהוזהר לכל ישראל יחד ודחי עשה דיחיד אבילו' שעליו לבדו הו' מוטל: דאי אבילות דמעיקרא שחל עליו קודם הרגל: קבל עליו תנחומין כדלקמן: אין עומדין עליהם בשור' כשהם חוזרין מן בית הקברות היו עושים שורה סביבו' האבל ומנחמים אותו: לאנפולין בית קטן שלפני טרקלין: נכון

האנינות מן התורה ורבנן הוא דגזרו בלילה ורבני צרפת ז"ל פירשו שאפילו האבילות של יום ראשון אינו מן התורה אלא מדרבנן בלבד ואף ע"פ שאמרו בפירוש בכמה מקומות דאנינות יום אחד הוא מן התורה באבילות אינו אלא מדרבנן שאין לשון אנינות ולשון אבילות אחד שלשון אנינות נאמר בדברים ידועים שהוא אסור ביום ראשון מן התורה שיום ראשון אסור לאכול מעשר שני דכתיב לא אכלתי באוני ממנו וכן לענין אכילת החטאות אסור ביום א' כדמשמע בזבחים בפרק טבול יום אבל לא מצינו בשום מקום שיאמר שדין האבלות יהיה נוהג ביום ראשון מן התורה והכי תנן בסנהדרין (דף מו) ואין הקרובים מתאבלים עליו אלא אוננין דמשמע ששתי לשונות הוי ומאי דאמר רבנן הוא דגזרו בלילה לא מפני שהליל' בלבד דרבנן והיום הוא מן התור' אלא כך ר"ל שאע"פ שיו' ראשון הוא מדרבנן כיון שהוא כעין של תורה שבאותו היום הוא אונן ואסור במקל' דברים כדכתי' לעיל החמירו בו ג"כ ואסרו הרחיצ' ואע"פ שהוא אסטנים אסו' אבל בלילה שלא אמרו כעין של תורה אלא משום גזירה באסטני' לא גזרו רבנן ומכאן ראיה מדאמרינן בפ"ק דכתובות (ד' ג) גבי מי שהי' טבחו טבוח ויינו מזוג ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ונוהג שבעה ימי המשתה ואח"כ נוהג שבעת ימי אבלות ואם איתא דאבלות יום ראשון מן התורה האיך תדחה מצוה מן התור' מלפני המשתה דלכל הפחו' הוה לן למימר שנוהג יום א' תחלה אלא ודאי משום דלא הוי אלא מדרבנן לא חששו ועוד הביאו ראיה מדאמרי' בבכורו' (דף מט) גבי פדיון כל ששהה ל' יום באדם אינו נפל דכתיב ופדויו מבן חדש תפדה ואיבעיא לן יום ל' כלפני שלשים או כלאחר ל' ומסקנא דיום ל' כלאחר ל' לחומרא ואמר עלה התם ולענין אבל אינו כן אלא יום ל' כלפני ל' דק"ל הלכה כדברי המיקל באבל ואם איתא יום ראשון מן התור' ה"ל למימ' דמספק יום ל' כלאח' ל' לחומר' ונוהג אבלו' דספיק' דאורייתא לחומר': ויש להקשות לפי זה הפסק מהא דאמרינן בפרק ואלו מגלחין אבל אינו נוהג אבילות ברגל דכתי' ושמחת בחגיך דאי אבילו' דמעיקר' היא אתי עשה דרבי' ודחי עשה דיחיד וכולי דמשמע שהאבלו' מן התורה ולפי מאי דכתיב לעיל לליכ' מ"ד דהוי מן התור' אלא אנינו' בלחוד קשיא דהא אמרינן בהדיא לשון אבילות ואפי' הכי קרי לי' עשה ומתרצים שאע"פ שאינו אלא מדרבנן קרי לי' עשה שכך מצינו הרבה מקומות בתלמוד שקור' עשה לדבר שאינו אסור אלא מדרבנן כדאמר בזבחי' (דף לב) דטבול יום אם נכנס במחנה לויה עובר בעשה ובפי' מוכיח במסכת סוט' שאין בו אלא איסורא דרבנן וא"ה קורא אותה עשה וזו היא שיטת רבני צרפת ז"ל: אבל הגאונים והרי"ף ז"ל מפרשי' דאבלות יום ראשון דאוריי' וס"ל דליכא הפרש בין לשון אנינות ללשון אבלות ואנינות יום ראשון מצינו בפירש שהוא מן התורה לד"ה ולא נחלקו אלא בלילה שאחר יום המית' וקבורה כדמפרש ואזיל בהלכות מדאמר ר' יוסי יום קבורה תופס לילו מדרבנן מכלל דיום מיתה תופס לילו מדאורייתא פירוש דאמר לעיל דכל זמן שלא נקבר תופס לילו מדרבנן ור"ל אע"פ שאינו אלא יום הקבורה בלבד שלא נקבר ביום המיתה ממש כגון ששהה אותו שני ימים או ג' אפ"ה כיון שנקבר באותו יום הואיל ויום קבורה בלבד תופס לילו מדרבנן ומדאמרינן דיום קבורה בלבד תופס לילו מדרבנן מכלל דיום מיתה ויום קבורה כגון שקברוהו ביום שמת תופס לילו מדאורייתא ומקשי' וסבר ר' אנינות לילה דאורייתא אפילו יום מיתה ויום קבורה והתניא הן היום הקריבו את חטאתם וגו' ואכלתי חטאת היום אני היום אסור ובלילה מותר ולדורות בין ביום ובין בלילה אסור ד"ר יהודה רש"י ז"ל מפרש שבשעיר מוסף של ר"ח היה השעיר שנשרף וגם היו שעיר נחשון וקרבן יום א' למילואים ושעיר ר"ח ושל ר"ח נשרף ומרע"ה אמר להם ואכלוה מצות כי כן צויתי כלומר אפילו באנינות ולפיכך אמר להם אח"כ מדוע לא אכלתם את החטאות ואמר לאהרן הן היום הקריבו את חטאתם ואת עולתם וכו' כלומר אם שמע' בקדשי שעה שהאונן אוכל לא שמעת בקדשי דורות אני היום אסור ובלילה מותר משום דה"ל הוראת שעה שהצריכו להקטיר בלילה אבל בדורות הבאים בין ביום ובין בלילה אסור שאנינות לילה מיתה וקבורה דאורייתא היא רבי אומר אנינות לילה אינו מד"ת אלא מד"ס ואפילו לדורות מותר בלילה הנה סובר רבי שאנינות לילה מיתה וקבורה אינו מדאורייתא ומתרצים לעולם ס"ל לרבי דאנינות של מיתה וקבורה מדרבנן ומה שאתה מדקדק מדרי' דמאי דאמר יום קבורה תופס לילה מדרבנן מכלל דיום מיתה וקבורה תופס לילו מן התורה אינו כן אלא כמו שליל יום קבורה אינה אלא מדרבנן כך ליל יום מיתה וקבורה אינה אלא מדרבנן דחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה וא"ת והיכי קאמר יותר משל תורה שהרי שוה הוא וכמו שליל קבורה מדרבנן כך ליל מיתה וקבורה מדרבנן ולמה אמר לשון יותר יש לומר דה"ק חכמים עשו חיזוק לדבריהם בשל דבריהם יותר משל תורה בשל תורה דאילו ביום מיתה וקבורה שהוא מן התורה הלילה אינה מן התורה אלא מדרבנן ואלו ביום קבורה שהוא מדרבנן

הלילה

* ו ג ג א

א הרא"ש פ"ב היה קורא הביא כל מה שכתבנו וכתוב בתב אבל התוספות כתבו דליכא אבילות מדאורייתא כלל אע"ג דאנינו יום ראשון מן התורה אנינות לחוד ואבלות לחוד והאסור בזה מותר בזה וכו' דאונן אסור ביום א' מן התורה היינו לענין אכיל' קדשים כדאית' בזבחים פרק טבול יום ולענין אכילת מעשר דכתי' לא אכלתי באוני ממנו ועוד החמירו בו מדרבנן לאוסרו בדברים המפורשים בריש פרק מי שמתו כעוד שלא נקבר מתו אבל אבילות לא מצינו בשום מקום שנוהג ביום ראשון מן התורה והכי תנן בסנהדרין אין הקרובים מתאבלין אלא אוננין אלמא משמע דאנינות ואבילות תרי ענייני נינהו והאריך בזה ע"ש:

ב רב האי והגאונים חלוקי' על זה וסברי דכל שבעת ימי אבלות הם דאורייתא והתו' והסמ"ג ואחרי' סברי דליכא אבלות כלל דאורייתא אלא אנינות ומיימוני והסמ"ג סבירא להו כדברי רבי'.

כתב הסמ"ג ומשנקבר המת אפי' נקבר ביום המית' נהגו העם לבטל האנינות אעפ"י שלקרובי' אינו בטל כל היום אע"פ שנקבר המת והורה ר"י ז"ל על אחד שמת ותפסו המושל ולא הניח לקוברו כמה חדשים שאין אנינות חלה על הקרובים שאין מוטל עליהם לקוברו וכן אם האונן בבית האסורין מותר לאכול בשר ולשתות יין כיון שאין מוטל עליו לקוברו:

הלילה גם כן מדרבנן וגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת ומ"ה אמרו גבי פסח מפני שיש כריתות אחרות שהעמידו בהם דבריהם אבל
בזה לא העמידו אותם אלא אמרו שבלילה יוכל לאוכלו ואוכל פסחו שבכל הכריתות מצינו לאו אלא בפסח ומילה בלבד שאין בהם לאו :

הדרן עלך היה קורא

נכוין בפושרין ועכשיו אפילו בחמין אי אתם נכוין לא כך שניתי לכם העבדים והשפחות אין עומדי' עליהם בשורה ואין אומרים עליהם לא ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים אלא כשם שאומרין לו לאדם על שורו ועל חמורו שמתו המקום ימלא חסרונך כך אומרי' לו לאדם על עבדו ועל שפחתו שמתו המקו' ימלא חסרונך והעבדים והשפחות אין מספידי' עליהן ואין קורין אותם לא אבא פלוני ולא אימא פלונית ואין קורין אבות אלא לג' שהם אברהם יצחק ויעקב ואין קורין אמהות אלא לד' שהן שרה רבקה רחל ולאה : מתני' חתן אם רצה לקרות את שמע בלילה הראשון קורא רשב"ג אומר לא כל הרוצה ליטול את השם יטול והלכתא כתנא קמא :

הדרן עלך היה קורא

מי שמתו מוטל לפניו פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין נושאי המטה וחילופיהן וחלופי חילופיהן את שלפני המטה ואת שלאחר המטה את שלמטה צורך בהן פטורין ואת שאין למטה צורך בהן חייבין אלו ואלו פטורין מן התפלה : גמ'

רש"י

נכוין בפושרין כלומר הייתי סבור שתבינו לדברי ברמז מועט שרמזתי אתי סר מעליכם : אבא פלוני או אימא פלוני לא בבניהם קאמר אלא בשאר בני אדם כגון שאנו קורין עתה מורי פלוני מרת פלונית כך היו רגילין לומר לבני אדם חשובים אבא ואימא : לא כל הרוצה ליטול את השם אם לא שכבר הוחזק חכם והסיר לרבים דמיחזי כמו יוהרא' :

הדרן עלך היה קורא

מי שמתו מוטל לפניו פטור מק"ש לפי שהוא טרוד במחשבת קבורתו והוי כמו חתן דפטור משום טירדא דמצוה : וחילופיהן שכן דרך שהם מתחלפי' לפי שכולם רוצים לזכות בו : שלפני המטה יכנסו במט' כשהגיע אצל' : ואת שלאחר המטה נשאו כבר הכי גרסי' שלפני המטה את שלמט' צורך בהם פטורי' ואת שלאחר המט' אף אם למטה צורך בהם חייבין דכיון דכבר נשאוהו אינם כל כך טרודין במטה : אלו ואלו פטורין מן התפלה דלאו דאורייתא היא אבל בקריאת שמע שהוא דאורייתא חייבים :

שאין

מי שמתו מוטל לפניו פטור מקריאת שמע יש מפרשים דמ"ה פטור מפני שהוא טרוד בעסקי מתו וה"ל טרדא דמצוה כדאמר בחתן אבל אם רצה להחמיר על עצמו ולקרות הרשות בידו כדאמרינן נמי בחתן שאם רצה לקרות בלילה הראשון קורא ואין זה נכון שבפירו' נראה בסוגיית הגמרא שהוא אסו' דאמרינן התם דמאי דקתני מתו לאו דווקא מתו אלא ה"ה אם אינו מתו כיון שמשמרו טרוד הוא בשמירתו ודייקינן עלה מתו אי משמרתו אין אבל מהלכא והתניא לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וספר תורה בזרועו וקורא בה ואם עשה כן עובר משום לועג לרש חרף עושהו ומתרצינן התם תוך ד' אמות הוא דאסור חוץ לד' אמות שרי הכא אפילו חוץ לארבע אמות אסירי מדקאמר לשון אסור שמעינן מינה דמאי דקתני במתני' פטור ר"ל שאסור לקרות כלל ודוחק הוא לומר לשון אסור דקאמרי לאו דוקא אלא משמרו בלחוד שמפני השמירה טרוד יותר ולא יוכל לכוין בשום ענין דמסתמא דכיון דאמר בסתם הכא מכלל דאבל הדין קאי בין למתו בין למשמרתו ועוד דבירושלמי נראה ג"כ שאסור דאמרי' התם אם רצה להחמיר על עצמו אין שומעין לו ושאיל התם למה ומסדרינן מפני כבודו של מת או מפני שאין לו מי שישא משאו מה נפיק מביניהום לו מי שישא משאו כלומר דאי מטעם כבודו של מת שלא ידמה כמקולקל בהספדו ואינו חושש לכבודו אפילו יש לו מי שישא משאו אסור ואי מטעם שאין לו מי שיטפל בעסקי המת להביא לו ארון ותכריכי' ולהוליכו לבית הקברות כיון שיש לו מי שיטפל בדבר מותר שאין לו טרדא הנה נראה כפי' דמשום כבודו של מת אינו רשאי להחמי' על עצמו ובמסכת שמחות נמי אמרינן אם בא להחמיר על עצמו אינו רשאי מפי מורי הרב : פטור מן קרית שמע ומן התפלה ומן התפילין נושאי המטה. וכולי כך היא הגרסא בכל הספרים המדוייקים ויש מפרשים דכיון שלא שנינו במשנה בפירוש שפטור מכל המצות האמורות בתורה אינו פטור אלא מאילו השלשה בלבד אבל בכל השאר חייב ומביאין ראיה מדאמרינן בפרק הישן חתן פטור מכל המצות האמורות בתורה וקתני שילא חייב ואומרים דהתם משמע דהלכתא כשילא וכי היכי דחתן חייב בכל המצות האמורות בתורה ה"נ שאבל חייב בכולן אלא באילו השלשה בלבד שאסור מפני שצריכין לריכות כונה יותר משאר מצות ק"ש מפני קבלת עול מלכות שמים וצריך שיהיה בכונה ותפילין גם כן צריך שלא יסיח דעתו מהם ותפלה גם כן צריך כונה שאם לא כיון באבות צריך לחזור ולהתפלל פעם אחרת ומתוך שהוא נבהל על מתו וטרוד בעסקיו לא יוכל לכוין בהם ולפיכך פטור אבל בשאר מצות שאינן צריכות כונה כל כך חייב ואין זה נראה למורי הרב נר"ו שאותה הברייתא דשילא דמביאין ראיה ממנה שחייב בכל שאר המצות כבר קירלה רש"י ז"ל ואמר דלא סבירא ליה העוסק במצוה פטור מן המצוה אבל אנן דקיימא לן העוסק במצוה פטור מן המצוה ודאי פטור : ועל כן נראה לפרש שאע"פי שלא שנה במשנה אלא אלו השלשה בלבד הוא הדין לפטור מכל שאר המצות אלא דקתני אלו שהם חמורות שיש בהם קבלת עול מלכות שמים וכל שכן בכל שאר המצות שאינן חמורות כל כך ולפיכך אמר תפלה ותפילין עם ק"ש מפני שקבלת עול מלכות שמים שלימה היא עם התפילין כדכתבינן לעיל וגם צריך להתפלל עמהם ומביא ראיה מהירושלמי דגרסי' התם אם רצה להחמיר על עצמו אין שומעין לו למה מפני כבודו של מת או מפני שאין לו מי שישא משאו מה נפיק ביניהון יש לו מי שישא משאו כלומר דכיון שיש לו מי שיטפל בדבר אין לו טרדא ויכול לקרות ק"ש ולעשות המצוה כתקונה ומקשה עלה התם והתניא פטור מלולב כלומר היאך נחייב אותו אפילו כשיש לו מי שישא משאו מאחר שאין לו טרדא והרי ביום טוב אע"פ שהמת מוטל לפניו אין טירדא לו שאינו יכול לעשות לו ארון ותכריכין ולהוליכו וכמו שיש לו מי שישא משאו דמי ואפילו הכי פטור מלולב ומתרצין בחול כלומר כשאמרו דפטור לא אמרו ביום טוב עצמו אלא בחולו של מועד דחג הסוכות ולפיכך פטור מפני שהוא טרוד בעסקי מתו ומקשינן והא תני' פטור מתקיעת שופר איך לך למימר בחול ומתרצינן כאותה ששנינו (שבת דף ד) מחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין ונמצא שאפילו במועד הוא טרוד שיש לו לפעמים ללכת במועד עצמו עד אלפים אמה כדי שיהא מוזמן לדרכו כשיצא המועד ולפיכך אמרו שפטור מתקיעת שופר אלמא משמע הכא בהדיא דכי היכי דפטור מן התפלה ומן התפילין ה"נ פטור מכל שאר המצות כגון לולב ושופר וכיוצא בהן א תדע שבספרים המדוייקי' אינו גורס לא במשנה ולא בברייתא' ומכל מצות האמורות בתורה ובסוף הברייתא כשהוצרך להודיענו (עיקר) גבי שבת אמר וחייב בכל מצות האמורות בתורה ונראין הדברים דטעמא דמילתא הוי משום שמתחילה כשהיה פטור לא הוצרך לומר ובכל מצות האמורות דכיון שהיה פטור אלו שהם חמורות ממילא שמעינן דכל שכן השאר אבל בסיפא שהיה בא להקל הוצרך לומר וחייב בכל מצות האמורות בתורה שאם לא היה אומר אלא חייב בק"ש ובתפלה היינו אומרים דדוקא באילו חייבו אותו בשבת ואע"פ שמתו מוטל לפניו שהם חמורות אבל בכל שאר מצות האמורות בתורה פטור ולפיכך הוצרך להשמיענו שחייב גם כן בכל שאר מצות האמורות בתורה :

נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן וכו' ואע"פ שיש שהות לאחרונים לקרות בעוד שמשאין הכת השנייה אפילו הכי פטורין מפני שפעמי' במלכים שאותה הכת שלישית בשניים ישנו ומתוך כך אין להם להקהיל : את שלמטה צורך בהן פטורין וכו' בירושלמי מפרש שאין זה החילוק אלא באותם שלפני המטה בלבד אבל באותם שלאחר המטה מתוך כך הולכין אחר המטה מפני שלעולם אינן צריכין למטה ולעולם חייבים : אלו ואלו פטורין מן התפלה פירש רש"י ז"ל מפני שהתפלה אינה אלא מדרבנן והטעם היותר נכון מפני שהתפלה צריך להתפלל מעומד ואין יכולין לשהות כל כך אבל ק"ש יכולין לאומרה בעוד שמהלכין ודי לעמוד בפסוק ראשון בלבד שלא יתעכבו בו אלא מעט מפי מורי הרב נרו :

שלטי הגבורים

א ור"ח והרא"ש פליגי כאן ואמרי דאינו רשאי להחמיר על עצמו והרמב"ם וטור והפוס' פסקו כרבינו :

ב וכל שכן דהאידנא שאפי' אחר כל אדם אין יכולין לכוין שאין כל כך חילוק בין חתן לשאר כל אדם וכן כתב הרב ר' מאיר מרוטנבורק שלא אמרו לפטור חתן אלא בזמן הראשוני' שהיו מכוונין אבל עכשיו אפילו שאר אדם אינו יכול לכוין :

נר מצוה

בב

בבג

מיי' פ"ד מה'
ק"ש סמ"ג
עשין יח ח"א
סימן ע'

מיי' פ"ד מה'
אבל וט"ו
מה' ק"ש סמ"ג
עשין סי' ב
טור י"ד סימן
שמ א

חידושי ב"ח
א קדש וכו' [illegible]

גר' ד"א חייב

גמרא

גמ' ואינו מיסב וכו' בירושלמי אמרינן ואינו אוכל כל צרכו ונראה שהתלמוד שלנו אסר ההסבה מפני שלא יאכל בהסיבה בקביעות וישכח עסקי המת אלא אכילת עראי בלבד : ואין מברכין עליו וכו' כלומר אין מחזירין שיאכלו אחרים עמו כדי שיברכו אחרים ברכת המוציא ויפטר גם הוא שאין צריך דבלאו הכי פטור ובירושלמי אומר דאין מברכין רוצה לומר שאם היו מברכין ברכת המוציא לא יענה אמן וה"נ התם בירך לא יענו אחריו אמן ברכו הם לא יענה אחריהם אמן : **ובשבת** מיסב ואוכל בשר ושותה יין לא קאמר וחייב לאכול בשר ולשתות יין דכיון שהוא מתכוון למצו' אם ירצה יאכל ואם לא ירצה לא יאכל שאינו חובה על האדם שיאכל בשר וישתה יין בשבת שהרי אמרו עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות הילכך בכל דבר שהוא מצוה חייב לעשותו בשבת אבל זה רשות הוא אם ירצה יאכל בשר וישתה יין ואם לא ירצה יניח וא"ת וגם בחול למה אסרו אותו והלא אחר הקבור' שהל עיקר האבלות ואסור בנעילת הסנדל מותר י"ל שהטעם שאסרו אותו קודם קבור' מפני שאם יבא לאכול בשר ולשתו' יין ימשך אחר תענוגיו ויתעצל בקבורת המת ומפני זה הטעם נמי לא אסרו לו נעילת הסנדל שאם ילך יחף לא יוכל ללכת לכאן ולכאן ולהשתדל בקבורתו : **תשמיש** המטה איכא בינייהו פי' דת"ק ס"ל דחייב' בכל המצות האמורות בתורה אבל מתשמיש המטה אף על פי דיש בה מצות עונה אסור שמאחר שמתו מוטל לפניו קלות ראש הוי לשמש מיטתו בעת כזאת ורבן גמליאל הוסיף ואמ' נתחייב בכולן שמאחר שחייב בכל המצות האמורות בתורה גם בזה חייב לשמש עונה אבל לדברי הכל אין לו לשמש מטתו להנאתו יות' והלכה כת"ק דיחיד ורבים הלכה כרבים א והכי איתא מפרש דרי"ף ז"ל ומקשי' עלה מדאמרי' בפ"ק דכתובות הרי שהיתה פתו אפויה וטבחו טבוח ויינו מזוג ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל בעיל' מצוה ופורש ונוהג שבעת ימי המשתה ואח"כ שבעת ימי אבלות וכל אותן הימים הוא ישן בין האנשים והיא בין הנשים והוינן בה למימרא דאבלות קיל ליה מנדה כלומר מדחזינן שאסרו אותו לישן עמה בביתה מכלל דמשום הכי חששו מפני שהאבלות יהיה קל בעיניו ויבא לשמש מטתו ומאי קולא ימצא בענין אבלות שנחוש שילמוד משום ויביא גם כן להקל אלימא מה דאמר ובועל בעילת מצוה ופורש שמתוך שהקלו לו לבעול קודם קבור' יקל ג"כ אחר קבורה ויבטול זה אינו דהתם דהקלו משום דלאכתי לא חל עליה אבלות אי לרבי אליעזר דאמר משיסתום הגולל אי לרבי יהושע דאמר עד שיצא מפתח ביתו אלא מדקתני ונוהג שבעת ימי המשתה ואח"כ נוהג שבעת ימי אבלות ואם איתא כדברי הרי"ף ז"ל דאמר דאסור בתשמיש קודם קבורה היכי קאמר משום דלאכתי לא חל עליה אבלות שהרי חל עליה אבלות לענין איסור התשמיש וי"ל דהכי קאמר אי משום דקתני בועל בעילת מצוה ופורש מאי קילותא דהתם מתוך כך התירו לו בעילת מצוה קודם קבורה משום דלאכתי לא חל עליה אבלות שאע"פ שאסור הוא בתשמיש קודם קבורה והו מפני חומרא שהחמירו בו מפני שהוא קלות ראש ואם הקלו לבעול בעילת מצוה בזמן שאין בו אלא חומרא בעלמא מה טעם הוא שנחוש שיבא ג"כ להקל בעיקר זמן האבלות והשתא לא קשה מידי : **והרב** רבי יוסף הלוי ז"ל פירש דת"ק ורבן גמליאל בין רשות לחובה קמיפלגי דתנא קמא סבר חייב בכל המצות האמורות בתורה ובתשמיש המטה הרשות בידו אם ירצה ישמש מצות עונה ואם ירצה יניח ורבן גמליאל אמר לא קאמר רשות אלא כמו שבכל שאר המצות חייב לקיימן גם כן מצות עונה מצוה מן התורה הוא וחייב לעשותה וזה הפירוש יהיה מתקבל אלא שבירושלמי מוכח דאין לאוקומי פלוגתייהו בזה דגרסינן התם רבן גמליאל אומר מתוך שהתרת לו את אלו התרת לו את כולן ומדשמעינן ליה לרבן גמליאל דאמר לשון מותר מכלל דתנא קמא אוסר היא ופלוגתייהו הוי בין איסור לחובה כדכתבינן לעיל לדעת הרי"ף ז"ל : **אבל** לענין הפסק אומר מורי הרב נר"ו שאין הלכה כתנא קמא דאסר אלא כרבן גמליאל וחייב בכל המצות האמורות בתורה ואפילו במצות עונה ובירושלמי פסקו כפירוש כמותו וכי קימא לא נחוש לירושלמי דכיון שאנו רואים בתלמוד שלנו שחולקין עליו רבנן וקיימא לן כרבנן דיחיד ורבים הלכה כרבים לא נניח תלמוד ערוך שבידנו ונסמוך על ירושלמי וזו אינה קושיא מפני שזה הפסק גם כן בכל התלמוד שלנו דק"ל הלכה כדברי המיקל באבל ואע"פ שעדיין לא נקבר המת ולא חל עיקר האבלות אפי' הכי כיון שגם זה מפני האבלות הוא הלכה כדברי המיקל והשתא לא קשיא מידי ההיא דכתובות נקטינן השתא מהא שמעינא דמי שמתו מוטל לפניו פטור מכל המצות האמורות בתורה ואינו רשאי להחמיר על עצמו כדכתבינן והוא הדין במי שמשמר את המת אע"פ שאינו שלו ובשבת חייב בכל המצות ואפילו במצות עונה ואם ירצה לענג שבת לאכול בשר ולשתות יין הרשות בידו ודין שבת וי"ט שוין דכיון שאינו יכול לעשות לו הספד ביום טוב וגם אינו יכול לקוברו כמי שיש לו מי שישא משאו דמי וחייב בכל המצות שאין לו שום טירדא והיה נראה מתוך דברי הירושלמי שבשבת וי"ט פטור מכל המצות דמקשינן התם והתניא פטור מתקיעת שופר ומתרצינן דמשום הכי פטור משום דאפילו בי"ט טירדא דיש לו להחשיך על התחום על עסקי מתו נמצא שאפילו ביום טוב פטרו אותו מזה הטעם וה"ה לשבת נמי פטור מזה הטעם שגם כן בשבת מותר להחשיך על התחום על עסקי מתו ולפי זה נמצא שחולק על התלמוד שלנו שאמר שבשבת חייב בכל המצות ומסתמא ה"ה בי"ט ויכול לומר שאינם חולקין והירושלמי מיירי כגון שלא היה לו שופר בבקר ובערב היה לו ועל כן פטרו אותו לתקוע באות' שעה מפני שהוא טרוד ולהחשיך על התחום אבל בבקר שעדיין לא הגיע שעת הטירדא חייב ומעיקרא נמי כשהקשה והתניא פטור מלולב ותירץ בחול ה"ה שהיה יכול לתרץ דמבערב קאמר ומפני הטירדא שפעמים יצטרך להחשיך על התחום פטרו אותו אלא דניחא ליה לאוקומה בחול לרווחא דמילתא הילכך אפילו לדעת הירושלמי חייב בכל המצות בשבת וי"ט ואינו פטור אלא בערב בלבד כדכתבינן וכן ראיתי הלכה למעשה למורי הרמב"ן נר"ו שהיה מתו מוטל לפניו ביום ראשון של ראש השנה וצוה שיתקעו שופר לפניו להוציאו ידי חובה : **כל** זמן שמוטל עליו לקוברו כמוטל לפניו דמי ומעשה היה בצרפת באדם חסיד שתפסו השלטון ונפטר בתפיסה ולא רצה לתת אותו לקברו והורה רבי יצחק הזקן ז"ל שמותרין הקרובין לאכול בשר ולשתות יין אע"פ שלא נקבר מפני שאינן טרודין בענין הקבורה וכיון שאין קוברין אותו לא חיישינן שיתעצלו בכבודו ובעסקו ואע"פ שלא נתיאשו מלבקש להתפשר עם השלטון בכל היום אפילו הכי אין זה נקרא טרדא וחייבין במצות ומביא ראיה מדאמרינן במועד קטן מת שדעתם לפנותו ממקום למקום אין מונין משעה שיסתם הגולל הראשון אלא משיסתם הגולל השני ומסתמא ודאי ר"ל שאע"פ שלא נקבר עדיין קבורה שיתחייב עליה אבלות אפי' הכי אוכל בשר ושותה יין בנתיים שאם אין כונתו להוציאו משם מקברו עד זמן ארוך לא יניח מלאכול בשר ולשתות יין וכי היכי דהתם אוכל בשר ושותה יין הכא נמי אוכל בשר ושותה יין אע"פ שעדיין לא נקבר וכן כשנושאין המת מעיר לעיר אם המקום קרוב דייני' ליה כמי שמתו מוטל לפניו [ולפי] שחייב בקבורתו אסור לאכול בשר ולשתות יין שטרודים הם בענין קבורתו והספדו אבל כשנושאין אותו לעיר אחרת רחוקה כגון מהלך שני ימים מותר עד שיביאו אותו לעיר קבורתו והא דאמרינן דאין מונין

משעה

נר מצוה

גמ' מוטל לפניו אין שאין מוטל לפניו לא ורמינהי מי שמתו מוטל לפניו א אוכל בבית אחר אין לו בית אחר אוכל בבית חבירו אין לו בית לחבירו עושה מחיצה ואוכל אין לו דבר לעשות מחיצה מחזיר פניו ואוכל ואינו מיסב ואוכל ואינו ב אוכל בשר ואינו שותה יין ג ואין מברך ואין מזמן ואין מברכין עליו ואין מזמנין עליו ופטור מק"ש ומן התפילה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה ובשבת מיסב ואוכל ואוכל בשר ושותה יין ומבר' ומזמן ומברכין עליו ומזמנין עליו וחייב בקרית שמע ובתפלה ובכל מצות האמורות בתורה רבן גמליאל אומר מתו' שנתחייב באלו נתחייב בכולן ואמר רבי יוחנן תשמיש המטה איכא בינייהו קתני מיהת אוכל בבית אחר ואפי' הכי פטור מקרי' שמע ומן התפלה אמר רב אשי כל זמן שמוטל עליו לקוברו כמוטל לפניו דמי דכתיב ואקברה מתי מלפני אטו ההוא שעתא קמיה הוה רמיא אלא כל זמן שמוטל עליו לקוברו ד כמוטל לפניו דמי ת"ר °המשמר את המת ואף ע"פ שאינו מתו פטור מקרית שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורו' בתורה ואם היו שנים זה משמר וזה קורא זה משמ' וזה קורא תנו

מיימו' פ"ד מהל' ק"ש א"ח סי' עא

נד

רש"י

שאין מוטל לפניו לא כגון שהיה המת בבית אחר : אוכל בבית אחר שלא יהא נראה כלועג לרש : ואינו מיסב כדרך המסובין בהסיבות על לידו השמאלית ובמטה : ואינו מברך אינו צריך לברך ברכ' המזון : ואין מברכין עליו אין צריך שיברכו אחרים עליו ברכת הלחם : ואין מזמנין עליו ואינו מצטרף לזימון : תשמיש המטה איכא בינייהו דלר"ג חייב בזמן עונה לתנא קמא פטור : כל זמן שמוטל עליו לקוברו כמוטל לפניו דמי אפילו הוא בבית אחר :

וספר

חדושי פ"ע

א והכי איתא וכו'

א רש"י ז"ל פי' דהא דאינו אוכל ר"ל שרשות בידו ולאו כעי מחייב עצמו בכל המצו'. ותוס' ומפ"'. וטור ומרדכי וסמ"ק פירשו דאינו אוכל ויטור ר"ל אסור לאכל ולא מצי מחייב עצמו . ראיתי להרא"ש ז"ל שמת לו מת בשבת ובמוצאי שבת לא הבדיל ולא התפלל ולא ביום א' בבוקר ולאחר שנקבר המת התפלל תפלת שחרית שעדיין לא עבר זמנה אבל תפלת ערבית לא, שכבר עבר זמנה ולא דמי לשכח ולא התפלל ערבית שמתפלל שחרית שתים כיון שבשעתה לא היה חיי' להתפלל ובענין ההבדלה איכא פלוגתא הר"ם מרוטנבורק כתב שצריך להבדיל דק"ל מי שלא הבדיל במ"ש מבדיל והולך כל השבת כולה וה"ר יהודה כתב שאין להבדיל וכן הסכים הרא"ש ז"ל :

ב כתב מיימו' שכל זמן שלא נקבר המת אינו אסור בכל הדברים שאבל אסור מהם וכן כתב הרי"ף גאות שאינו אסור בין מיתה לקבורה בתכבוס ובתספורת וברחיצה ותשמיש המטה וכשאר צרת ז' וכתב הרמב"ן שנהגו העם שהחמירו בתשמיש המטה דבולי עלמא בחול אסור בו וכן קצת דיני אבלות נוהגין בו כגון רחיצה וסיכה קל וחומר מאכילת בשר ושתיית יין ואין צריך לומר בשחוק ובתספורת ואסור בהנחת תפילין ואסור בשאלת שלום שאף אחרים אסורין בשמחת כעיר ובמלאכה נמי או במלאכת עצמו אף אחרים אסורין בכך אמרו שאסור לישב אפילו על גבי מטה כאיום אלא על גבי קרקע צריך לישב ולא אמרו אלא שאינו חולץ מנעל וסנדל ואינו חייב בעטיפת הראש ובכפיית המטה והקילו באלו מפני שהוא טרוד בעסקי המת ומוטל עליו לקוברו ולילך מעיר לעיר ואם בא להחמיר עליו בחליצת מנעל וסנדל ועטיפת הראש אף עסקי המת נשמטין בכך לפי' לא החמירו עליו באלו אע"פ שמותר לאכל בשר ולשתות יין שאסור בתספו' היינו משום שאינו מוטל עליו לקוברו אבל בשידוכין ובשמחה אסור וכן כתב ה"ר פרץ שאסור בכל מה שנוהג באבל חוץ מנעילת הסנדל ומדברי בעל התוספו' יראה שאינו אסור אלא בבשר ויין ותשמיש המטה אבל בשאר כל דיני אבלות מותר :

ג כתב הרא"ש ואינו מברך פי' ברכת המוצי' ואינו מזמן לברך ברכת המזון ואין מברכין עליו דלא תימא הוא דאינו מברך אבל אחרים אוכלין עמו ויברכו ברכת המוציא ויזמנו ויצא הוא בשמיע' קמ"ל דלא צריך רש"י פי' אין צריך שיברך ברכת המוציא משמע שאם רצה לברך הרשות בידו ולא משמ' כן בשמעתין דקאמר הכא דחוק לד' אמות כמו אסור מכלל שאינו וי"א הא דמשמע דאסור לברך היינו כשצריך לעסוק בצורך מברכי המת אבל אם כבר עסק או אם יש עוסקין אחרים יכול לברך וירושלמי לא משמע כן ע"כ וצריך עיון ע"ש :

ד כתב רבי יצחק בשבספר מרים מורתי הודיענו הרבר לרבינו תם שהיה אחיו והיה דר בעיר אחרת ואכל בשר ושתה יין קודם קבורה ונתן טעם לדבריו שבין שהיה לה בעל שחייב בקבורתה מוטלת על בעלה ולא עליו ולא קרינן ביה מי שמתו מוטל לפניו וכתב הרא"ש ז"ל ובשרא תלמסו וקלוסם וקלוס הוא זו דאם כן אתו שאת יאכלו בשר וישתו יין כיון שבניו שורשין אותו חייבין בקבורתו אלא ודאי לא פליגי רבנן אלא בל שמתאבלים ומתאוננים קרויין מוטל עליו לקוברו ואפילו אינו בעיר דלא כעין מוטל לפניו :

מטעה שיסתם הגולל הראשון אלא מונין שבעה ימי אבלות משנסתם הגולל השני דוקא כשקוברין אותו מתחלה על דעת שיוליאוהו משם ויקברוהו במקום אחר אבל אם מתחלה לא נתכונו לקברו במקום אחר ואחר הקבורה נמלכו והוליאוהו משם לקברו במקום אחר לא הוי אלא ליקוט עצמות ואינו נוהג אלא יום ראשון בלבד ורבי' יעקב ז"ל הורה הלכה למעשה כשמתה אחותו שהיתה נשואה בעיר אחרת והודיעו לו שהיו מביאי' אותו לקבר' במקום שהיה הוא דר ואכל בשר ושתה יין קודם שנקברה ואמר דכי אמרינן דאסור לאכול בשר ולשתות יין דוקא למי שמוטל עליו לקברה דהיינו הבעל שיורש אותה וחיי' בקבורת' ולפיכך אסור לו כדי שלא יתעצל בעסקי הספדה וקבורתה דשמא ימשך אחר האכילה ואפילו לשכור לו מקוננות חייב כדאיתא בכתובו' אבל הוא כיון שאינו חייב בקבורת' מותר ואיפשר שאם לא היה בעיר אחרת והיה עמה שלא היה עושה:

לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וספר תור' בזרועו ויקרא בו ויתפלל הוא הדין שאפילו בלא ספר תורה אין לו לקרות בבית הקברות משום לועג לרש אלא מפני שאי איפשר לקריאת פסוקים של תורה אלא בספר דדברים שבכתב לא ניתנו לאמרן על פה לפי' אמר ס"ת אבל אפילו בלא ספר אסור ור"ל לא יהלך בתפילין וגם לא יקרא וגם לא יתפלל משום דכולהו איכא משום לועג לרש ודוק' בתפילין או בשאר מצות כיוצא בהן אסור אבל בציצית שהיא הוכח' מנא' מוקדם שאינו יכול להסיר המלבוש שלובש בשעה שהולך בבית הקברות וראיה לדבר מדאמ' ר' חייא ור' יונתן הוו שקלי ואזלי בבית הקברות הוה קא שדיא תכלתא דר' יונתן שלוי קברי אמר ליה רבי חייא דלייה שלא יאמרו למחר באין אצלנו ועכשיו מחרפין אותנו אלמא מדחזינן שלא חששו אלא שלא ישליכם על הקברים שמעינן שמותר ללבשו אלא שיש לו ליזהר בשעה שיהלך בבית הקברו' שיתלה הציציות מיכן אפשר לומר דדוקא בציצית שמטיל במלבוש שלובש לצורך עצמו כמו שהיה מנהגם באותו זמן שהיו הולכים כל היום מלובשין בטליתות כגון זה אמרינן דמותר ושני לה בדלוי' אבל בטליתות שאינם מכוונים בהם למלבוש אלא לקיים המצוה של ציצית בלבד כדי שלא תשתכח תורת ציצית יש לו ליזהר שלא יהלך בבית הקברות משום לועג לרש חרף עושהו מפי מורי הרב נר"ו : **ובדרך** שאמרו בעצמות כך אמרו בספר תורה הרי"ף ז"ל מפרש שאם מתירא מפני הגנבים שיניחם על גבי החמור ונראה מדבריו שסובר שאפי' בשעת הסכנה אין לו לרכוב עליה' שיותר טוב שיאבד אותם משינהג בהם בזיון גדול כזה וא"ת הא דאמרי' היה בא בדרך וביד' דסקיא מלאה ספרי' מפשילן לאחוריו הנה שאפי' שלא בשעת הסכנה מותר להניחן על גבי הבהמה שרוכב עליה ולפי זה פירו' נמצא שאין הפרש בין בשעת סכנה לשלא בשעת סכנה ויש לומר דהתם מיירי בשאר ספרים ולפיכך אמרו מותר להפשילן לאחוריו אפי' שלא בשעת הסכנה אבל בספר תורה אינו מותר אלא בשעת הסכנה בלבד אלא לעולם יש להוליכו לפניו זו היא שיטת הרי"ף ולחומרא אבל רבני צרפת ז"ל מפרשים כך כדרך שאמרו בעצמות שמותר לרכוב עליהם משם כך אמרו בספר תורה שאם מתירא רוכב עליו ולא חיישינן לבזיון ובריתא דהיה בדרך וביד' דסקיא מלאה ספרים מפרשים לה כשאינו מתירא שאין לו לרכוב עליהם אלא מפשילן לאחוריו כיון שאין לו סכנה ולפי זה הפירוש אפשר שאפי' ספר תורה מותר להפשילו לאחוריו ואפילו שלא בשעת הסכנה : **כל** הרואה את המת ואינו מלוה כלומר אע"פ שאינם נושאין אותו לקוברו כיון שרואה שנושאין אותו בדרך ואינו מלוה אותו עובר משום לועג לרש חרף עושהו ולפחות יש לו ללוותו ארבע אמות : **כל** המספר אחר מטתן של תלמידי חכמים וכו' כלומר שמספר בגנותן ואומר העבירות שעשו דכיון שהם תלמידי חכמים יש לו לחשוב בלבו שעשו תשובה כדאמרינן אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום והטעם שמא הרהר בתשובה : **אין** מוציאין את המת סמוך לק"ש וכו' י"מ דסמוך לקריאת שמע איקרי הני שעה כדאמרינן בפסחים סמוך למנחה ור"ל הני שעה קודם כדמוכח התם ור"ל דבשחרית דזמן ק"ש לכתחלה הוא משיראה את חבירו ברחוק ארבע אמות ויכירנו עד סוף הנץ החמה אין מוציאין את המת אלא חצי שעה קודם שיוכל לראות את חבירו ולהכירו שאם יוציאו אותו בפחות מזה השיעור יש לחוש שלא יספיקו לשאת אותו ולקברו ויעבור זמן ק"ש דלכתחלה אבל כשמוציאין אותו הני שעה קודם והיה שם שהות קודם זמנה שרי ולכאורה נראה שה"ה בק"ש של ערבית שצריך להוציאו הני שעה קודם לצאת הכוכבים כדי שלא יאחרו בתחלת זמנה אלא מפני שלא היה דרכם להוציא המת קרוב ללילה כל כך אמרי בשל שחרית אבל למורי הרב נראה שלפי שק"ש של ערבית אין להחמיר כל כך מפני שק"ש של ערבית מצותה עד שיעלה עמוד השחר ומה שאמר שתחלתה ביציאת הכוכבים לא אמרו אלא משום זריזות שלא יאמר אוכל קימעא כדכתבינן לעיל ויש לשאול דכיון דאמרינן ואין מוציאין אותו אלא הני שעה קודם התחלת הזמן בכדי שיוכלו לקברו תחלה ולקרות קריאת שמע אחר כך אמאי הוצרך לשנות במשנה נושאי המטה וחילופיהן את שהמטה צריך להם פטורין ואת שאין המטה צריך להם חייבין שהרי לא יצטרכו לעולם לקרות ק"ש בדרך ומתרצין דמתניתין איירי כשהוציאוהו בדיעבד סמוך לק"ש ובירושלמי מקשי' להאי קושיא ומתרץ כגון דהוו סבירין דאית בה עונה וליח בה עונה כלומר שמתחלה סיברו שיוכל להוציאו ולקברו קודם שיגיע ק"ש וטעו בזה השיעור ולא היה להם שעה גדולה כל כך ולפי פירוש' נראה דסמוך לק"ש אינו ר"ל חצי שעה דוקא אלא רוצה לומר שאין מוציאין אותו אלא בענין שישערו להוציאו ולקוברו קודם זמן קריאת שמע וה"ג התם אין מוציאין את המת סמוך לקריאת שמע אלא יקדימו לו שעה או יאחרו שעה כלומר יקדימו קודם שיגיע זמן ק"ש שעה שיוכלו להוציאו ולקוברו קודם או אם כבר הגיע הזמן יש להם להתאחר גם כן זמן שיוכלו לשער שכבר התפללו רוב הקהל בב"ה או בביתם ואחר כך יוציאוהו ומאי דאמר שעה לאו דוקא שעה ממש אלא שיעור שיוכלו להספיק לקברו או לקרות קריאת שמע כדכתבינן :

והטעם

נר מצוה

נה תנו רבנן °לא יהלך אדם בבית הקברו' ותפילין בראשו וספר תורה בזרועו ויקרא בה ויתפלל ואם עשה כן עובר משו' לועג לרש חרף עושהו ודוקא בתוך ארבע אמות דאמר מר מת תופס ד' אמות לק"ש אבל חוץ לד' אמות שרי א"ר זריקא אמר רבי אמי אמר ר' שמעון בן לקיש

נו אין °אומרין בפני המת אלא דבריו של מת אמר ר' אבא בר כהנא לא נצרכה אלא לדברי תורה אבל למילי דעלמ' לא ואיכא דאמרי א"ר אבא בר כהנא לא נצרכה אלא אפילו לדברי תורה וכל שכן למילי דעלמא וקא כתב רבינו האי גאון זצ"ל משמיה דקמאי דכלישנ' קמא עבדינן דאין אומרים דברי תורה לפני המת אלא דבריו של מת בלבד °אבל מילי דעלמא אמרינן תנו

נז רבנן °המוליך עצמות ממקום למקום הרי זה לא יתנם בדיסקיא ויניחם ע"ג החמור °וירכב עליהם מפני שנוהג בהן מנהג בזיון ואם היה מתירא מפני הגנבים או מפני הלסטים מותר

נח וכדרך °שאמרו בעצמות כך אמרו בספר תור' שאם היה מתירא מפני הגנבים או מפני הלסטים מותר להניחה על גבי החמור שהוא רוכב עליו אמר רחבה אמר רב °יהודה כל

נט הרואה מת ואינו מלוהו עובר משום לועג לרש חרף עושהו ואם לוהו מה שכרו אמר רבי אסי עליו הכתוב אומר מלוה ה' חונן דל וגמולו ישלם לו אמר ר' יהושע בן לוי כל המספר אחר מיטתן של תלמידי חכמים נופל בגיהנם שנא' והמטים עקלקלותם יוליכם ה' את פועלי האון : °נושאי המטה

ס וחילופיהן : תנו רבנן אין מוציאין את °המת סמוך לקרית שמע ואם התחילו אין מפסיקין

תנו

רש"י

ס"ת בזרוע וה"ה בעל פה אסור לקרות: אלא לדברי תורה משו' דהוי לועג לרש שהוא אינו יכול לעסוק בתורה : אבל בשאר מילי לא איכפ' ליה : לא יתנם בדיסקיא תרמיל גדול של עור : ואם היה מתירא וצריך לרכוב על הסוס ולרוץ : מלוה את ה' קרי ביה מלוה כלומר מלוה את המקום שחונן דל ואין לך דל יותר מן המת והמלוהו כאילו לוה את המקום : המספר אחר מטתן של תלמידי חכמים בגנותו של תלמיד חכם המת : והמטים עקלקלות' לעיל מיניה כתי' הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם' וסמיך ליה והמטים עקלקלותם כלומר המעבירים את התורה יותר על זוממים להטות אותם לכף חובה יוליכם ה' לגיהנם את פועלי האון : אין מוציאין את המת לקוברו סמוך לזמן קריאת שמע לפי שמבטלין מן הקריאה :

אין

א פ"ג פלוני על זה וספרי דאין אומר בפני המת אלא דבריו של מת בלבד אבל דברי דעלמא [illegible]

[illegible]

מיי' פ"ד מהל' תפילין [illegible]

נר מצוה

תנו רבנן העם העוסקין [א]בהספד בזמן שהמת מוטל לפניהם נשמטין אחד אחד וקורין אין המת מוטל לפניהם הן יושבין וקורין והוא יושב ודומם הם עומדי' ומתפללין והוא עומד ומצדיק עליו את הדין ואומר צדיק אתה ה' על כל הבא עלינו יהי רצון מלפניך ה' אלקינו שתגדור פרצותינו ופרצות עמך ישראל [ב]ברחמים :

מתני' קברו את המת וחזרו [ג]אם יכולין להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה יתחילו ואם לאו לא יתחילו העומדי' בשורה הפנימיים פטורים והחיצונים חייבין : גמ' תנא ואם יכולים להתחיל ולגמור אפילו פרק אחד או פסוק א' יתחילו ואם לאו לא יתחילו : העומדין בשורה וכו' : תנו רבנן שורה הרואה את הפנימה פטורה ושאינה רואה את הפנימה חייבת רבי יהודה אומר הבאים מחמת האבל פטורין ומחמת כבוד חייבין אמר רבי יהודה אמר רב °המוצא כלאים בבגדו [ד]פושטו ואפילו בשוק [ה]שנא' אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' כל מקום שיש בו חילול השם אין חולקין כבוד לרב : סא

מתני' נשים °ועבדים [ו]קטנים פטורין מקריאת שמע ומן התפילין וחייבין בתפלה ובמזוזה ובברכת המזון : גמ' קריאת שמע ותפילין דהוה ליה מצות עשה שהזמן גרמא וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורו' תפלה ומזוזה [ז]וברכ' המזון דהוה ליה מצות עשה שלא הזמן גרמא וכל מצות עשה שלא הזמן גרמא נשים [ח]חייבות ונשים חייבו' בקדוש היום דבר תורה דאמר קרא זכור ושמור כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה: סב

מתני'° [ט]בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה ועל סג

רש"י

אין המת מוטל לפניהם כגון שהמת מוטל בבית אח' והם מספידין אותו כאן וי"מ שהמת נתון לצד אחר : והוא יושב ודומם האבל : לשור' הלל היקף ושם האבל יושב מחמת כבוד שלו לנחם : אין חכמה חשובה נגד יי' : נשים ועבדים וקטנים פטורין מק"ש דהוי מצות עשה שהזמן גרמ' וכל מצוה שהזמן גרמא נשי' פטורות ותפילין נמי מצות עשה שהזמן גרמא דלילה ושבת לא הוי זמן תפילין : קטני' ואפי' הגיעו לחינוך מ"מ לא הטילו על אביו לחנכו בק"ש לפי שאינו מצוי תמיד כשמגי' זמן ק"ש וגם לא בתפילין משום דבעי גוף נקי דהאי קטן אינו יודע לשמור גופו שלא יפיח בהם : וחייבת בתפלה דתפלה רחמי נינהו ומדרבנן היא ותקנוה אף לנשי' ולחינוך הקטני' : ומזוזה וברכת המזון דהוי מצו' עשה שלא הזמן גרמא כדמפרש בגמרא : ונשים חייבות בקידוש היום מצות עשה שהזמן גרמא הוא דכתיב זכור את יום השבת לקדשו זכרהו על היין : בשמירה דלא תעשה מלאכה: והני נשי איתנהו בשמיר' דהכי כל מצות לא תעשה אפילו הזמן גרמא נשים חייבות : בעל קרי מתקנ' עזרא ואילך שתיקן טבילה לבעלי קריין לעסוק בתור' כדאמרי' בב"ק במרוב' : מהרה' ק"ש בלבו כשמגיע זמן ק"ש : ואינו מברך לא לפני' ולא לאחרי' אפי' בלבו דכיון דברכות לאו דאורייתא נינהו לא אצריכנו רבנן : ועל

רבינו יונה

והעם העוסקים בהספד בזמן שהמת מוטל לפניהם נשמטין אחד אחד וקורין אית דאמרי דדוקא קורין משום דק"ש דאורייתא אבל תפלה שהיא מדרבנן אין צריך ואומר מורי הרב נר"ו דהוא הדין לתפל' נמי נשמטין אחד אחד ומתפללין ומביא ראיה מדאמרי' בתוספ' העם העוסקים בהספד מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה מעשה היה והפסיקו רבותינו בין לק"ש בין לתפלה וכיון דחזינן לרבותינו דעבדו עובדא לתפלה שמעינן דהלכתא הכי דמעשה רב דמסקנא התלמוד שלנו כמו מעשה שעשו רבותינו סובר ואע"פ שלא הזכירו ברישא אלא קורין בלבד ובסיפא כשאין המת מוטל לפניהם אמרו קורין ומתפללין הכל דין אח' יש לו אלא דבסיפא בא להשמיענו הענין האיך הוא שהם יושבי' וקורין והוא צריך להיות יושב ודום ובשעה שמתפללין שצריך שיצדיק עליו את הדין כדמפ' ואזיל : מתני' קברו את המת וחזרו וכו' ואם לאו לא יתחילו טעמא דמילתא משום דתנחומי אבלים מדאורייתא דבכלל גמילות חסדים הוי וגמילו' חסדים מן התורה כדאמרינן והודעת להם את הדרך זו גמילות חסדים ולפיכ' אמרו דכיון שעוסק במצו' פטור מן המצוה ואע"פ שכבר נקבר המת לא יתחיל : גמ' אם יכולין להתחיל ולגמור אפי' פרק ראשון וכו' כלומר כי אמרו אם יכולין להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשור' יתחילו לא תימא לגמור את כולה אלא לגמור פרק אחד או פסוק אחד ודוקא בפנימיי' הרואים פני האבל אבל החיצונים לעולם יתחילו : ר' יהודה אומר הבאים מחמת האבל פטורים אית דמפרשי לחומרא דארישא קאי והכי קאמר כי אמרינן דהשורה הרואה את הפנימי' פטורה הני מילי באותן שבאין מחמ' האבל אבל הבאין מחמת כבוד אפי' רואה את הפני' חייבת ואית דמפרשי דאסיפ' קאי דאפי' בשורה שאינו רואה את הפנימ' אם באים מחמת האבל פטורין ומחמת האבל אית דאמרי בקרוביו ובמשפחתו בלבד נקראים מחמת האבל ואית דאמרי דאפילו שאר בני אדם שבאין לנחמו נקרא מחמת האבל ופטורין :

סא פושטו ואפי' בשוק וחק' בכלאי' דאורייתא דהיינו שעטנז שוע טווי ונוז אבל בכלאי' דרבנן לא דגדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה והיינו לאו דלא תסיר מפי מורי הרב נר"ו : מתני' נשים ועבדים וקטנים פטורים מק"ש וכו' פרש"י ז"ל דאפילו קטנים שהגיעו לחינוך פטורים ויש שמקשין עליו מדאמרינן בסוכה קטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה היודע לקרות אביו מלמדו פסוק ראשון של ק"ש היודע לשמור תפילין אביו לוקח לו תפילין ויש לומר דהתם לא קאמר ע"ד חיוב אלא להרגילו במצות ורבי' יעקב ז"ל מפרש דבקטנים שלא הגיעו לחינוך מיירי ולפי' פטורין ומאי דקתני בסיפא וחייבין בתפלה וכו' לא קאי לקטנים אלא לנשים ועבדים בלחוד אבל קטנים כיון שלא הגיע לחינוך פטורין מהכל : גמ' תפלה ומזוזה וברכת המזון דק"ל מצות עשה שאין הזמן גרמא וכו' ואע"פ שהתפלה יש לה זמן קבוע אפ"ה כיון שאמרו הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו כמצוה שאין הזמן גרמא דיינינן לה ולפיכך נשים חייבות אי נמי מפני שהוא רחמים ומאי דאמרי' דנשים חייבות בברכות המזון חיובא דרבנן הוא ולפיכך אינן מוציאות לאנשים שאכלו כדי שביעה ושיעור כדי שביעה אינו בפחות מכביצה שזה לא נקרא אכילה כדאמר בסוכ' מעש' ונתנו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו דאלמא משמע דלא חשבינן ליה אכילה ושיעור שביעה לא הוי אלא בכביצה או יותר ואשה אע"פ שחייבת בברכת המזון כיון שאין חיובה מן התורה אינה מוציאה לאיש שאכל כביצה מפני שהאיש כיון שאכל כדי שביעה חייב מן התורה ולא אתי דרבנן ומפיק דאורייתא ויש להקשות דהא אמרינן בפרק שלשה שאכלו להוציא אחרים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן ובשיעור כזית בלבד אינו חייב אלא מדרבנן ואפ"ה יכול להוציא אחרים שאכלו כדי שביע' וחייבין מן התורה והיכי אמרינן הכא גבי אשה דלא אתי דרבנן ומפיק דאורייתא ותירץ רבינו יצחק ז"ל דלא דמי משום דאיש אע"פ שלא אכל כלום מן הדין היה שיפטור לאחרים שאכלו דכל ישראל ערבים זה לזה אלא דרבנן הצריכוהו שלא לברך ברכת הנהנים בלא הנאה ואינו יכול לברך ולהוציא אחרים כשאינו אוכל כלל ולפיכך כשאכל כזית ונתחייב לברך עליו אע"פ שלא נתחייב חיוב מן התורה מוציא את אחרים שאכלו ושתו כדי שביע' שערב הוא בעבורם ועליו להציל' מן העון ולפטור אותם מן המצות אבל אשה אינה בכלל ערבות ולפי' אינה מוציאה אלא למי שחיובו דרבנן : מתני' בעל קרי מהרהר כו' כלומר מי שראה קרי ולא טבל והגיע זמן ק"ש כיון שקריאת שמע מן התורה מהרהר אותם בלבו בלא חתוך שפתים כלל ובגמרא פליגי רבינא ורב חסדא דרבינא אמר הרהור כדבור דמי ויוצא בהרהור ורב חסדא אמר הרהור לאו כדיבור דמי ומקשינן התם לרבינא דאמר דהרהור כדבור דמי א"כ למה התירו ההרהור כמו שהדבור אסור כך היו לנו לאסור ההרהור כיון שדינן שוה ומתרצי' כדאשכחן בסיני כלומר אע"פ שיוצא מק"ש בהרהור כמו בדבור ודיניהן שוה זה כזה אפילו הכי לענין הטהרה אין דיניהן שוה שלא נחוש אלא לדבור שכן מצינו בסיני שבעל קרי נאסר שם דכתיב והיו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה ולא נאסר שם אלא הדבור כדילפינן מדכתי' והודעת' לבניך ולבני בניך וסמיך ליה יום אשר עמדת לפני יי' אלהיך בחורב והודיע א"א אלא בדבור ובי היכי דהתם לא הוזהר בטהרה אלא לענין הדבור ה"נ לא נחוש אלא לדבור אבל בהרהור מותר תו מקשינן התם לרב חסדא דאמר דהרהור לאו כדבור דמי למה מהרהר שהרי אין הרהו' מועיל לו כיון שאינו יוצא כמו בדבור ומהדרינן כדי שלא יהו כל ישראל עסוקין והוא יושב בטל ולפיכך

שלטי הגבורים

א ודוקא שהם הבאים לשמוע ההספד אבל החונים שמספידים פטורים מק"ש ומיהו דוקא ביום הראשון אבל מיום ראשון ואילך גם החונים חייבין לשון הרמב"ן ההספד שקודם הקבור' לפני המטה נשמטין כל אחד וא' וקוראין ש"מ ואינן מתפללין כיון שאין שהם לפני המת קורין ומתפללין לאחר קבורה אין מפסיקין השורה לא לק"ש ולא לתפלה אבל בהספד מפסיקין בין לק"ש בין לתפלה ע"כ טור :

לשון ריא"ז

ב ואל יאמר לא נפרעת ממני כפי מעשי' וביוצא בדברים כאלו שהרי אמרו לעולם לא יפתח אדם פיו לשטן :

ג כתב הרא"ש ירושלמי כל העוסקי בהספד פטורין מן הק"ש ואין מפסיקין לתפלה מעשה הי' והפסיקו רבותינו לק"ש ולתפלה והא תניא אם יכולין להתחיל ולגמור וכו' מתני' ביום א' הא דתני תנא ביום שני ע"כ :

ד כתב מיימון הרואה כלאי' של תורה על חבירו אפילו הוא בשוק קורעו מעליו אפילו הוא רבו שלמדו חכמ' והרא"ש ז"ל כתב אף על פי שהמוציא כלאים דאורייתא פושטו אפילו אם הוא בשוק דוקא שהלבוש מוציאו מעצמו שהוא מזיד אבל הרואה כלאים על חבירו והלבוש אינו יודע אין צריך לומר לו בשוק עד שיגיע לביתו דמשום כבוד הבריות ישתוק ואל יפרישנו משוגג :

ה כתב הרא"ש ירושלמי תני אין מדקדקין בזוית ולא בכלאים בבית המדרש :

ו התוספות וסמ"ג כתבו דקטן שהגיע לחינוך חייב ורש"י פוטר אפילו הגיע לחינוך ודעת מיימו' כרא"ש כדעת התוספות ולא בריר' לי דברי המגדל עוז שכתב דדעת מיימון לפטור אפילו הגיע לחנוך :

לשון ריא"ז

הקטנים פטורים מן הכל ואם היה קטן שהגיע לחינוך חייב מדברי סופרי' כמבואר בקו' הראיות : ונראה בעיני שבכל מצוה שחייבים מדברי סופרים קטן שהגיע לחינוך מוציא בה הרבים ידי חובתן וכן בהלל ובמגילה ובנר חנוכה כמבואר בקונטרס הראיות :

ז וחיוב נשים בברכת המזון תוספות ומיימון ואחרי' כתבו דמספקא לן אם חייבות דאורייתא או דרבנן והלכך אינן מוציאות אחרים ידי חובתן וכתב הרא"ש ד' כתב הטור סימן קפ"ו דחיוב הנשים הוי דאורייתא והלכך מוציאות אחרים ידי חובתן והבנים ולא לפירש רש"י אינן חייבין בברכת המזון ולפירש התוספות והמרדכי חייבים :

לשון ריא"ז

האשה בברכת המזון ספק הוא בתלמוד אם חייבת היא בברכת המזון מן התורה ומוציאה את הרבים שאכלו שיעור שביעה או אם חייב' מדברי סופרי' ואינה מוציאת את אותן שחייבן מד"ס :

ח לענין חיוב נשים בברכת המזון אי הוי דאורייתא או דרבנן כתב הרא"ש לא אפשיטא הבעיא הלכך נשים אינן מוציאין את אחרים ידי חובתן וה"ה מ"ש מהא דאמרינן לקמן בפרק שלשה שאכלו להוציא את אחרים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן ובשיעור כזית אינו חייב אלא מדרבנן ואפ"ה מוציא אחרים שאכלו כדי שביעה וחייבין מן התורה ואם כן באשה נמי אע"פ שאינה חייבת אלא מדרבנן תוציא אחרים שחייבין מן התורה י"ל דלא דמי לאיש אע"ג שלא אכל כלום דין הוא שיפטור את אחרים דכל ישראל ערבין זה בזה אלא מדרבנן אמרו שלא יברכו ברכת הנהנין בלא הנאה לפיכך כשאכל כזית אף על פי שאינו מחויב אלא מדרבנן מוציא את אחרים שאכלו כדי שביעה שערב הוא בעבורם ועליו הוא להציל מן העון ולפטור אותו מן המצות אבל אשה אינה בכלל ערבות לפיכך אינה מוציאה אלא מי שחיובו מדרבנן ע"כ :

ט לענין הרהור אי הוי כדבור אי לאו כתב הרא"ש בשם ר"ח דהלכתא כרב חסדא [illegible]

עין משפט

מיימו' פ"ו מה' כלאים סמג לאוין רפ"ב י"ד סי' ש"כ

מיימו' פ"ד מה' ק"ש ופ"ק מה' תפלה ופ' כט מה' שבת ופי' ב' מה' ע"א וחקות הכותים סמג עשין כט פי' יח יט כב א"ח סי' לח ע' ק"ז קצו רעא

מיי' פ' ק' מה' תפל' ופ"ב מה' ק"ש סמ"ג סימן יח עשין יט א"ח סימן סו קו

ולפיכך אמרו שיהרהר במה שהלבור עסוקים ולע"פ שאינו יולא ידי חובה ולענין פסק הלכה נקטינן כרב חסדא דאמר הרהור לאו כדיבור דפי' דסוגייה דגמרא כותיה אולא וכן פסקו הגאונים ז"ל והביא ראיה לדבריה' מדאמרי' במסכ' שבת פ' שואל (ד' קנ) ודבר דבר דיבור אסור הרהו' מותר ומקשי' עלה והאמר רבי יוחנן. בכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא כלומר היאך מחלק בין דיבור להרהור שהרי אנו רואין בבית המרחץ ובבי' הכסא שגזה' שוין וכמו שהדבו' אסור כך ההרהור אסור ג"כ ומשני התם משו' והיה מחנך קדוש כלומ' כשאסור רבי יוחנן ההרהור כמו הדיבו' לא אסור אלא בבי' טינוף בלבד שנאמר ושבת וכסית את צאתך כתיב והיה מחנך קדו' משום הכי החמירו בו ואמרו שהרהור אסור והנה נראה מכאן בפיר' שלא אמר הרהור כדיבור אלא בבי' כגון זה בלבד משום דכתיב והיה מחנך קדוש אבל בשאר מילי הרהור לאו כדיבור דמי א ומהכא שמעינן דמאי דא' לעיל אם נירך בר"מ [כלבו] ינא אינו ר"ל בהרהור אלא בחיתוך שפתים לא שלא היה מסמיך לאונו דאי בהרהור הלב בלחוד ודאי לא ינא כדכתבי' התם : ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה כלומר אינו מהרהר בברכות דבק"ש שהוא מן התורה הלריכוהו להרהר אבל בברכו' שאינן אלא מדרבנן לא ואי אפשר לפרש אינו מבר' בפה שאם כן היה נראה שבפ' אינו מברך אבל מהרהר בלבו וגמ' שאין חילוק בין ק"ש לברכות אלא ודאי רוצה לומר שאף על פי שמהרה' בקריאת שמע אינו מהרהר בברכותיה :

ועל המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו ר' יהוד' אומר מברך לפניהם ולאחריהם : גמ' אמר רב יהודה אמר שמואל ספק קרא ק"ש ספק לא קרא אינו חוזר וקורא ספק אמר אמת ויצי' ספק לא אמר חוזר ואומ' ־מא קסבר ק"ש דרבנן אמת ויציב דאוריתא ורבי אלעזר אמר ספק קרא ק"ש ספק לא קרא חוזר וקורא ספק התפלל ספק לא התפלל אינו חוזר ומתפלל ר' יוחנן אמר ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו ולית הלכתא כשמואל דאמר קרית שמע דרבנן דקיימא לן קרית שמע דאוריתא והלכתא כר' יוחנן דאמר הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו ומפרשי ־ דרבנן הני מילי ביחיד וארעתא דרשות אבל ־ ארעתא דחובה אסור וציבור בין ארעתא דחוב בין ארעתא דרשות אסיר דקיימא לן דתפלות כנגד תמידין תקנום וכשם שאין הציבור מביא עולת נדבה כך אין הציבור מתפללין תפלת נדבה אבל היחיד מתפלל תפלת נדבה שכן היחיד מביא עולת נדבה הילכך אין היחיד מתפלל תפלת המוספין תפלת נדבה שאינו מתנדב בקרבן מוסף והא דאמר רב יהודה אמר שמואל היה

רש"י

ועל המזון מברך לאחריו דחיובא דאורייי' ולא לפניו דלאו דאורייתא היא : ר' יהוד' אומר כו' טעמא דר' יהודה מפרש בגמר' : אמת ויציב דאורייתא שמזכיר בו יציאת מצרי' דהוי דאורייתא דכתיב למען תזכור את יום צאתך וגו' : חוזר וקורא קסבר ק"ש דאורייתא : הלואי שיתפלל כה"ג פוסק הלכה כרבי יוחנן בספק התפלל והלכה כשמואל בודאי התפלל דאינו חוזר ומתפלל והאלפסי פי' כאן בעצמו קצת בע"א : ואם

ועל המזון · מברך לאחריו כלומר מהרהר אחריו מפני שהוא מן התורה דכתיב ואכלת ושבעת וגו' אבל אינו מהרהר לפניו שאותה ברכה אינה אלא מדרבנן כדי שלא יהנה מן העולם הזה בלא ברכה : רבי יהודה אומר מברך לפניהם ולאחריהם כלומר בפה ורבי יהודה בתרתי פליגי בהדי רבנן חדא בברכו' דת"ק אומר שאין קריאת שמע והברכות שוות ומהרהר על קריאת שמע ולא על הברכות ורבי יהודה אומר דדינם שוה ופליג עליה באידך דתנא קמא היה אומר מהרהר והוא היה אומר דאפילו הברכות מוליא בפה כל שכן קריאת שמע עלמה ואף על פי שהיה אומר רבי יהודה שקריאת שמע וברכותיה מוליא בשפתיו מודה הוא דבשאר דברי תורה אין לו להוליא בשפתיו מפני שמתוך הדיבור יעמיק בהם ולא התיר רבי יהודה אלא אלו וכיוצא בהם שאינו לריך להעמיק בהם והכי משמע בהדיא דגרסינן התם עשאן רבי יהודה כהלכות דרך ארץ פירוש מס' דרך ארץ שאין בה אלא הלכות פשוטות מענין דרך ארץ דאלמא משמע דכיוצא בה בלבד התיר ר"י ובירושלמי מפרש בענין אחר דפלוגתא דרבנן ורבי יהודה לא הוי בק"ש דבקריאת שמע מודו כ"ע שמוליא בשפתיו כיון שהוא מן התורה אבל נחלקו בברכות דרבנן סבירא להו דבעל קרי מהרהר בלבו בברכות אבל אינו מברך בפה לפניה ולאחריה ור' יהודה סבירא ליה דמברך לפניה ולאחריה כלומר דאפילו הברכות מוליא בשפתיו וזה הפירוש היה נראה אלא שבגמרא שלנו אינה הולכת על דרך זה כלל דבגמרא בהדיא משמע שנחלקו בקריאת שמע עלמה דאמרינן התם ולמה התירו להרהר בתהלה והרי תפלה שלא התירו להרהר ומשני שאני תפלה דלית בה מלכות שמים ומקשי' והרי ברכת המזון דלית בה מלכות שמים ותנן על המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו כלומר היאך אתה אומר שמפני שיש בקריאת שמע מלכות שמים התירו יותר שהרי אנו רואין שאפילו בברכות המזון שאין בה מלכות שמים התירו והלריכו אלא קריאת שמע וברכת המזון דאורייתא ותפלה דרבנן הנה למדנו בפי' דבקריאת שמע שהיא מדאורייתא נחלקו כדכתבינן לעיל מפי מורי הרב נר"ו : גמ' אמר רב יהודה אמר שמואל ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא אינו חוזר וקורא דסבירא ליה לשמואל דקריאת שמע דרבנן ואף על פי שכתוב בשכבך ובקומך סבירא ליה לשמואל שלא אמר' תורה דוקא קריאת שמע אלא שיקרא בתורה בכל מקום שירלה ומה שאנו קורין זאת הפרשה דוקא אינו אלא מדרבנן ולפיכך סבירא ליה אינו חוזר וקורא : ספק אמר אמת ויליב ספק לא אמר אמת ויליב חוזר ואומר דאמת ויליב דאורייתא כלומר זכירת יליאת מלרים ויש שואלין כיון שאמר יליאת מלרים בפרשה אחרונה של ק"ש כבר ילא ידי קריאת יליאת מלרים מן התורה ולמה חוזר ואומר אמת ויליב ויש להשיב דשמעתא אהדדי איתמר והכי קאמר ספק קרא ספק לא קרא אינו חוזר ואומר אבל ספק קרא קריאת שמע וספק אמר אמת ויליב ספק לא קרא קריאת שמע וספק לא אמר אמת ויליב חוזר ואומר אמת ויליב אבל אם ברור לו שכבר קרא קריאת שמע ואמר פרשה אחרונה אין לריך לומר אמת ויליב : והיכא שלריך לחזור ולומר אמת ויליב נחלקו המפרשים בענין הברכה אם חותם בא"י גואל ישראל אם לא יש אומרים דכיון שכבר ילא מספק של תורה בקריאת יליאת מלרים אינו חותם בברכה על ספק דברכות מדרבנן נינהו ומספיקא אינו מוליא שם שמים לבטלה ומשום סמיכת גאולה לתפלה אין לריך לאומרה דכיון שמזכיר יליאת מלרים ומתפלל מיד הוי סמיכת גאולה לתפלה שלא אמרו לסמוך גאולה לתפלה אלא מפני יליאת מלרים ואינו תלוי בשיזכיר לשון גאולה ממש ויש אומרים שלריך לחתום בברכה ולזה נוטה דעת מורי הרב נר"ו מפני שכיון שהוא מסופק בדבר של תורה אם אמר אם לא אמר מחוייב הוא עכשיו לומר הדבר כתקנו ואומר אותו בברכה כללו של דבר דכל דבר שהוא ספק של תורה מברכין עליו ומביא ראיה מדאמרינן בשבת בפרק במה מדליקין (דף כג) דאין מברכין על הדמאי בשעה שמפרישין ממנו המעשר ואמרינן התם טעמא מפני שהוא ספק של דבריהם ב דמשמע דוקא מפני ספק של דבריהם אין מברכין עליו הא אם היה ספק שלתורה לריך לברך עליו : ספק התפלל ספק לא התפלל אינו חוזר ומתפלל אינו ר"ל שאסו' לחזור ולהתפלל דמה טעם יש שאם ירלה אדם להתפלל דרך רשות שלא יתפלל אלא ר"ל אינו חובה עליו לחזור ולהתפלל דיקא נמי מדאמר רבי יוחנן הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו ונודאי ד"ר יוחנן לא נאמרו לחובה שלא אמר שיתפלל אדם כל היום כולו לחובה אלא לרשות ומדקוינא דרבי יוחנן מיירי ברשות שמעי' דרבי אלעזר נמי ברשות מיירי : והאי דאמרינן הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו אמר רבינו האי גאון ז"ל דהוקא על ידי חידוש אבל בלא חידוש אסור ומביא ראיה מדאמרינן לקמן אמר רב יהודה אמר שמואל התפלל ונכנס לב"ה ומלא לבור שמתפללין אם יכול לחדש דבר אחד בתפלתו כדי שתהא תפלתו תחנוני' יתפלל ואם לאו אל יתפלל כנה' ג שלא התירו אלא בחידוש ומאי דנקט לבור לא מפני שהלבור לריך חידוש והיחיד לא דה"ה דהיחיד נמי לריך חידוש אבל דנקא קמ"ל שאע"פ שהתפלל מתחלה לא אמרינן יחיד לגבי לבור כמאן דלא צלי דמי ואין לריך חידוש אלא אפילו בלבור לריך חידוש ונראין דבריו למורי נר"ו ד ודייק הכי מדאמרינן בגמרא אהא דאמר שמואל לעיל התפלל ונכנס לב"ה וכו' והא דאמר היה עומד בתפלה ונזכר שכבר התפלל פוסק אפילו באמלע הברכה תרוייהו לריכי שאע"פ שמאחד בלבד היינו יכולים ללמוד שאין לו לאדם להתפלל שני פעמים לריכא דאי אשמעינן קמייתא שהיה עומד בתפלה וכו' הוה אמינא ה"מ יחיד ויחיד לבור ולבור אבל יחיד לגבי לבור כמאן דלא צלי דמי וחוזר ומתפלל קמ"ל האי אידך דנכנס לב"ה ולא ואי אשמעינן האי דהמתפלל ונכנס לב"ה וכו' הוה אמינא הכא משום דלא אתחיל בה אבל התם כשהיה עומד בתפלה כיון דהתחיל בה גומרה קמ"ל דלא ואם איתא דבלבור דוקא לריך חידוש אבל לא ביחיד למה הולרך לומר לריכא דהרי מפני זה הולרך האי בריתא דנכנס לב"ה לאשמועינן דין החידוש שאע"פ שהיחיד אינו לריך חידוש ה"מ כשמתפלל בינו לבין עצמו אבל כשמתפלל עם הלבור לריך חידוש ואין לך לורך גדול מזה ומאי איצטריך למימר ולריכא בענין אחר אלא ודאי מפני שאין הפרש בענין החידוש בין יחיד ללבור הולרך לומר בענין אחר על מה הולרכו שניהם ועוד מביא הרב נר"ו ראיה לדברי רבינו האי גאון ז"ל מדאמרינן בפרק אין עומדין (ד' לא) יכול יתפלל אדם כל היום כולו כבר מפורש על ידי דניאל שנאמר וזימנין תלתא ביומא

שלטי הגבורים

א רבי לא קיבל כלל מברכו' ק"ש ותיימו ורא"ש ישור כתבו דמברך לפניה ולאחריה :

לשון ריא"ז

היה מסופק אם אמר אמת ויציב אם לאו אינו חוזר ואומר שהרי ברכות ק"ש מדברי סופרים הם ושבתן לספק ולא על פי שיש יציאת מצרים באמת ויציב שהיא מן התורה הרי הזכיר יציאת מצרים כבר בפרשת ציצית :

ב פרק"ם פאריך כיום בפסקיו פ' מי שמתו ד' ו' ע"א ק"ס :

ג התוספו' חלוקי על פרי"ף דהא אי מתפלל הס"ל לתוספו' דודאי התפלל אינו יכול לחזור ולהתפלל ואפילו בתחיל וגומ' שהתפלל מוסף ורב האי ורבינו יונה כתבו דודאי התפלל לא מצי להתפלל כבר אלא על ידי חדוש וכן כתב פרק"ם ז"ל וכן תפלת מוסף וכן שחר התפלות יכול להתפלל ברכה על ידי חדוש בין ביחיד בין בצבור ולרי"ף ותיימו' אבי התפלל ודאי חוזר ומתפלל נדב בלא חידו' כל התפלות חוץ ממוסף וארעתא דחובה לא מצי מתפלל בלא חדוש :

לשון ריא"ז

היה מסופק אם התפלל אם לאו חוזר ומתפלל אע"פ שהן מדברי סופרים כרי בקשת רחמים הוא ולואי שיתפלל אדם ויבקש רחמים כל היום כולו ואם יכול לחדש דבר בתפלתו מחדש אבל יבקש רחמים אבל מ"מ חוזר שאע"פ סופק שהתפלל ואע"פ שאינו כלו לחדש דבר בתפלתו יכול להתפלל כל היום ודברי הגאונים נבוחי' בעיני יותר כמבואר בקונטרס הראיות :

המאור הקטן

פרק מי שמתו

הא דאמר רב יהודה וכו' אמר רב יהוד' המוציא כלאי' בבגדו פושטו ואפילו בשוק דוקא בכלאים דאורית' דהוא שוא"ת אבל בכלאים דרבנן וכל כיוצא בה ק"ל גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתור' וכן בדבר של מצוה דכתיב והתעלמת ויכול שפורים בגמרא והרי"ף לא [illegible] עלה בבריתא ולאתויי בה תלמוד וכו' ואסיקנא דנגמר [illegible] [illegible] ומצאתי בנוסחאות הבאות מספרד [illegible] תוספתא [illegible] שכן לאו שאינו שוה בכל וכן הנוסחא אינה מצויה בכל הספרים שלנו וכן נראה מדברי רש"י ז"ל דלא גרסינן שכך כתב בפירושו ומטומאה נפשה שהוזהרו לכהן ולנזיר לישמא למת מצוה דלאו שב ואל תעשה הוא הוינו טעמא דלא נפריש דהתם לאו כבוד הבריות דהוא את לא תעשה דמעיקרא דלכתבן את לא תעשה ושמואה לא על מת מצוה נכתב כשם שלא נכתב על הקריבים בכהן הדיוט אבל השב' אבידה ופסח לבל ישראל ואצל כבוד הבריות נתנו לדחות אלו דברי רש"י ז"ל והקתי נשית לגרסת הגאונים ז"ל כמו שכתב בנוסחאות הבאות מספרד ונשם בברכת המזון בקיא ולא אפשיטא ואינה מרוצאה אחריות [illegible]

באה' אמרו בן מברך לאביו אשה מברכת לבעלה [illegible]

[illegible]

ביומא הוה בריך על ברכותי ומגלי ומודה דודאי לא קא מיבעיא ליה אם חובה שיתפלל אדם כל היום כולו שזה פשוט הוא שאינו חובה להתפלל כל היום כולו אלא מתפלת רשות קא מיבעיא ליה ואם איתא דבלא חידוש א"ר יוחנן דמותר להתפלל כל היו' כלו היכי אהדר ליה שלא יתפלל אלא ג' פעמי' והא אמרינן והלואי שיתפלל אדם כל היום כלו אלא ודאי דברי רבי יוחנן לא נאמרו אלא בחידוש ומאי דאמרינן יכול יתפלל אדם כל היום כולו תפילה בלא חידוש קאמר וקא מבעיא ליה כיון שאומר אותה כמו נוסח שאר תפלות של חיוב נאמר שהוא אסור שדומה כמי שמתפלל חובה או לא ומהדרי' כבר מפורש ע"י דניאל שנא' וזמנין תלתא ביומא וגו' כלומר אין לו להתפל' בנוסח החובה אלא ג' פעמים בלבד שמצינו בדניא' ומצינו בדוד שנאמר ערב ובוקר וצהרים אבל ודאי אם ירצ' להתפלל בחידוש אפילו כל היו' כולו יכול לעשות ועל זה אמרו ולואי שיתפל' אדם כל היו' כולו כדכתבינן : **ועכשיו** לפי זה הדרך שכתבנו יצאנו ידי שאלה אחרת ששואלין העולם למאן דאמר תפלת ערבית רשות למה הזכיר בפסוק ג' זמנים לא הי' לו לומר אלא ב' זמנים בלבד אלא ודאי כך הוא הענין מאן דאמר תפילת ערבית רשות ר"ל שזו התפיל' אם ירצה מתפלל אותה כנוסח ב' התפילות האחרות שהן חובה ואם ירצה יניח שלא יתפלל כלל אבל משלשה ואילך אין לו להתפלל אלא בחידוש ומפני שתפלה זו יכול לאומרה ג"כ בנוסח השתי' האחרות שהם חובה אומר בפסוק ג' זמנים : **ולפי'** מה שאמרנו שדברי ר' יוחנן אינן אמורין אלא בחידוש נמצא דרבי יוחנן ושמואל אינם חולקין דתרוייהו בעי חדוש אלא שבא להשמיענו שמוא' שאפילו בציבור צריך חידוש כדכתבי' ואומר מורי הרב נר"ו ודוקא כשיודע ודאי שהתפלל וחוזר ומתפלל בנדבה צריך לחדש דבר בתפלתו אבל בספק התפלל ספק לא התפלל כשחוזר ומתפלל על הספק אין צריך חידוש דכיון שצריך לחזור ולהתפלל על הספק אין לך חידוש גדול מזה וכן פסק רש"י ז"ל בשם בה"ג ז"ל שכתב והלכה כשמואל בודאי וכר' יוחנן בספק כלומר כשיודע ודאי שהתפלל ורוצה להתפלל נדבה הלכה כשמואל דאמר שצריך לחדש ושמסתפק אם התפלל אם לא התפלל הלכה כרבי יוחנן דאמר ולואי שיתפלל אדם כל היום כלו ואין צריך חידוש ואע"פ שהם חולקים על השיטה שכתבנו שהם מפרשים מילתיה דר' יוחנן בלא חידוש ומוכרים שנחלקו שמואל ור"י אפ"ה בענין הפסק מודי' דספק התפלל ספק לא התפלל א"צ חידוש בשעה שחוזר ומתפלל כדכתבינן : א **והרי"ף** ז"ל ס"ל נמי שנחלקו ר' יוחנן ושמואל ומפרש מילתיה דרבי יוחנן אפילו בלא חדוש וכתב ומפרשי רבנן ה"מ ביחיד ולדעתא דרשות אבל אדעתא דחובה אסור כלומר כי אמרי' דספק התפלל ספק לא התפלל חוזר ומתפלל דוקא אדעתא דרשות אבל אדעתא דחובה אסור דודאי אדעתא דחובה אינו חוזר ומתפלל כדכתבינן : ב **וזה** הלשון שכתב הרי"ף ז"ל אבל אדעתא דחובה אסור אינו מכוון דכיון שהוא מסופק אם התפלל אם לא התפלל היאך יתפלל אדעת' דחובה ואם בא לשאול היאך יעשה נאמר לו שהרשות בידו אם ירצה יתפלל ואם ירצה יניח והיאך אמר אסור ומה שכתב עוד כשם שאין הצבור מביא עולת נדבה וכו' אינו נכון דהא אמרי' בסוף כתובות מותר תרומת שקלים לקיץ המזבח פירש לאח' שהיו מקריבין הקרבנות היו מקריבין התמידין היו מביאין היחידי' בנדבה ופעמים שלא היו מביאין היחידי' ומפני שלא יתבטל המזבח היו קונים ממותר השקלים והיו מקריבין ממנו קרבנות ונקרא קיץ על שם שמביאין אותו אחר התמידין ודומה למגדי' שמביאין אחר האכיל' הנה שהיו הצבור מביאין קרבן נדבה כדי שלא יהא המזבח בטל וליכא לדחויי למימר דמן המותר דוקא הוו מביאין נדבה דמסתמא אם לא היה שם מותר היו עושין נדבה כדי שלא יהא המזבח בטל ג ומ"ש עוד אין היחיד מתפלל תפלת המוספין נדב' שאינו מתנדב קרבן מוסף מקשי' עליו מקצת המפרשי' דהא חזינן במוסף דר"ח שאע"פ שאינו יכול להביאו בתורת מוסף אפ"ה יכול להביא אותן הדברים עצמם בנדבה ויש שדוחים ואומרים שמפני השעיר שיש בו מוסף דר"ח שאינו יכול להביא היחיד בתורת נדבה קאמר ואכתי קשה שהרי מוסף של שבת אין בו שעיר (והצבור) יכולים להביא כל אותן הדברים בתור' נדבה וא"כ היאך אמר על כל מוסף סתם שאין (הצבור) מתפללין אותה נדבה ומתרצינן גם את זה ואומר שאע"פ שיכול להביא אותם הדברים בתורת נדבה אינו יכול להביאים בשבת בשום ענין דהא קי"ל דנדרים ונדבות אינן קרבין בשבת ולפי זה התירוץ נמצא שאפילו תפלת יוצר אין לו להתפלל אותה בשבת נדבה כיון שאין שום קרבן נדבה קרב בשבת : **ויש** בזה דעת אחרת לרבי' האיי גאון ז"ל שהוא אומר מתפלל תפלת נדבה בין תפלת שחרית ומנחה בין תפלת מוסף ונראה למורי הרב נר"ו שאפשר לתת טעם לדבריו מפני שאע"פ שתפלו' כנגד תמידין תקנום מאין לנו דבתפלה של נדבה ג"כ [נלך] אחר הקרבנות ואם אמרו בתפלת חובה [לא] נאמר בתפלת נדבה ועוד דכיון שהכל יכול להביא בתורת נדבה אלא השעיר בלבד מפני המיעוט שאינו יכול להביא נדבה נאמר שלא יתפלל נדבה אבל נראה למורי נר"ו יותר להעמיד דברי הרב אלפס ז"ל ולאו מטעמיה אלא מטעם שאין מתפללים תפלת מוסף נדבה כמו שאר תפלות של שחרית ומנחה מפני שתפלת שמנה עשרה הוא רחמים ובתפלה שיש בה רחמים יכול האדם לאומרה לבקש על עצמו רחמים כמה פעמים שירצה אבל בשאר תפלות של שבעה ברכות שאין בהם לא שבח אין לו להתפלל בברכות של שבת בנדבה אלא מה שהותקן בלבד ולפי זה נראה שאפי' בשבת תפלת שחרית אין לו להתפלל אותה נדבה כיון שהיא מטבע ברכות בלבד ואין בה לא שבח לא אפשר לומר שיכול להתפלל אותה נדבה אע"פ שהוא שבת משום דכיון שהותקנה כנגד תפלה של שמנ' עשרה שהוא רחמים לגבי זה דיינינן ליה כתפלת רחמים : **היה** עומד בתפלה ונזכר שכבר התפלל פוסק ואפילו באמצע הברכ' הרי"ף ז"ל מפרש דמ"ה פוסק מפני שאם בא לגומרה נמצא כמי שמקריב שני תמידין כדמפרש ואזיל וא"ת לפי פירושינו שאנחנו מפרשי' דברי רבי יוחנן בחידוש אמאי צריך להפסיק אח"כ והלא יכול לחדש בה ולא יפסיק כמי שמקריב שני תמידין י"ל דכי אמרי' שהחידוש מועיל ה"מ כשמתחיל מתחילה לדעת כן אבל כשהתחיל מתחלה לדעת חובה אין חדוש מועיל לו אח"כ לפיכך פוסק : **ומצא** ציבור שמתפללין אם יכול לחדש דבר בתפלתו וכו' הרי"ף ז"ל סובר שהיחיד יכול להתפלל בלא חידוש כדכתבינן לעיל וסובר דמ"ה נקט צבור לאשמועינן דדוקא בצבור צריך חדוש מפני שנראה כמתפלל עמהם שמתפלל לחובה אבל ביחיד לא ולדעת רבינו האי גאון ז"ל לאו דוקא צבור אלא ה"ה ליחיד ומאי דנקט צבור רבותא קמ"ל שאפי' [בציבור] סגי בחדוש ולא אמרינן יחיד לגבי צבור כמאן דלא צלי דמו כדכתבינן לעיל : **אמר** ליה גומר כל אותה ברכה היה או' הרב ר' אשר מלוניל ז"ל דדוקא בברכת אתה חונן בלבד שהיא הראשונה אמרי' גומר אותה ברכה אבל אם נזכר בשאר הברכות פוסק אפי' באמצע הברכה ואין זה נכון דהא אמרינן טעמא משום דבדין הוא דבעי לצלויי שמנה עשרה וכיון דאתינן בה מהאי טעמא שמעינן שאין לחלק בכל הברכות אלא כמו שגומר בראשונה כך גומר בכולן ודוקא כשטעה והתחיל בתפלת חול בשבת בתפלת שחרית אבל בתפלת המוספין אם טעה והתחיל בתפלת חול במקום תקנת שבת וכו' אינו גומר כל אותה ברכה אלא פוסק מיד דהשתא ליכא למימר דבדין הוא דבעי לצלויי שמנה עשרה שהרי אין תפלת י"ח בחול במקום מוסף וכן פסק רבי' מאיר ז"ל :

במאי

נר מצוה

היה עומד בתפלה ונזכר שכבר התפלל פוסק אפילו באמצע ברכה מפרישי לה רבנן כגון שהתפלל תפלתו אדעתא דחובה ושכח שכבר התפלל ועמד להתפלל אדעתא דחובה ונזכר שכבר התפלל פוסק ואפי' באמצע ברכה שאם בא לגומר' נמצא כמי שמקריב שני תמידין בשחרית שהוא עובר משום בל תוסיף ולפיכך פוסק ואפילו באמצע ברכה ובהא אפילו רבי יוחנן מודה דלא קאמר ר' יוחנן ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו לא תפלת נדבה כגון תחנונים וכיוצא בהן אבל תפלת חובה לא קאמר אמר רב יהודה אמר שמוא' התפלל ונכנס לבה"כ ומצא צבור שמתפללין אם יכול לחדש דבר בתפלתו כדי שתהא תפלתו תחנוני' יתפלל ואם לאו אל יתפלל אמר רב נחמן כי הוינן בי רבה בר אבוהו °איבעיא לן הני בני רב דטעו ומתחלו בתפלת חול בשבת מהו שיגמורו אמ' להו גומר כל אותה ברכה דבדין הוא דבעי לצלויי שמונה עשרה ומשום כבוד שבת לא אטרחוה רבנן אמר רב הונא °הנכנס לבה"כ ומצא צבור שמתפללין אם יכול להתחיל ולגמו' עד שלא יגיע שליח צבור למודים יתפלל ואם לאו לא יתפלל רבי יהושע בן לוי אמר אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע שליח צבור לקדוש יתפלל ואם לאו לא יתפלל

במאי

סד

סה

רש"י

אם יכול להתחיל ולגמור קודם שיגיע שליח צבור למודים יתפלל ואם לאו לא יתפלל שהיה נראה ככופר כששאר ציבור היו כורעים במודים והוא לא היה כורע :

רב

מיימו' פ"י מה' תפלה סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' רסח

מיי פ"ט ופ"י מה' תפלה סמג עשין יט א"ח סימן קט ק"י

שלטי הגבורים

א ואין חלוק בין אם נמצא בצבור ומתפלל אם לאו [illegible] אל יתפלל אא"כ ידע חדוש וי"א מורים שצריך חדוש בכל ברכה וברכה ומעניינה ולא נראה רק שיכול לחדש בה דבר אחד וי"א דראוי בכל ברכ' אחר ונוהגו צריך שיחדש' כאחד ומאחר שכל הברכות הן תכשיטי תפלה דלא מיחזי כל כך חידוש אם מוסיף בה כיון שהיא ברכה כללי' ויכול לשאול בה כל מה שירצה אבל בשאר ברכות שאינו יכול לשאול בהם אלא מענין הברכות הוי חידוש אם מוסיף בה והרא"ש ז"ל כתב לא ברירא לי שפיר פירוש' דהאי אלמא כי מי הוא זה שאינו יכול לחדש דבר באחד מכל הברכות למרבהם או למעוטם או לתלמודו ונראה לי אם יכול לחדש פי' אם נתחדש אצלו דבר שלא היה צריך לבקש עליו קודם ע"כ :

ב ודוקא בי"ח דערבית ושחרית ומנחה אבל במוסף פוסק אפילו באמצע ברכה לדעת מיימון וסמ"ג ור"ת ורבינו יונה אבל הרא"ש והטור כתבו דגם בתפלת מוסף דינו כשאר תפלות :

ג כתב הרא"ש הר"ר אשר מלוניל היה אומר דוקא בברכ' אתה חונן בלבד אבל ברכה אחרת אמרינן דגומר את כלה אבל אם נזכר בשאר ברכות פוסק אפילו באמצע הברכה ולא היא כיון דמפרש טעמא דמשום דבדין הוא דבעי לצלויי י"ח אם כן אין לחלק בכל הברכות אלא כמו שגומר בראשונה כך גומר בכולן עכ"ל :

ד כתב הרא"ש וה"ה אם יגיע למודים או לאחת מן הברכות שהותקנו בשליח ציבור ומגיע למודים ש"ץ כיון שהוא משתחו' עם חבירו אבל תלמודי' לא פסיק ליה למילתא וכה"ג לא מסתבר לפרושי דמשום מודים דרבנן צריך שיגמור תפלתו קודם מודי' וכו' ע"כ :

ה כתב הטור דאם אינו יכול לגמור קודם שיגיע ש"ץ למודים לא יתחיל כדי שלא יהא נראה ככופר אם אינו משתחו' עם הצבור ואם התחיל ושוה באמצע התפלה כשהגיע ש"ץ למודים ישחה גם הוא עם הצבור אלא אם הוא בסוף איזה ברכ' ומדברי מיימו' מוכח דאין לו קפיד' אפילו אם אינו יכול לגמור קודם שיגיע ש"ץ למודים דאין הלכה כרב הונא אלא כריב"ל ודברי רבינו אין להם הכרע :

המאור הקטן

השמיע לאזנו כו' ר' אבינא כר' יהודה ורב חסדא כרבי יוסי ואין זה מפירוש נכון משום דקשי' על רב חסדא דאמר הרהור לאו כדבור דמי דאי ס"ד כדבור דמי יוציא בשפתיו והרי רבי מאיר דאית ליה הרהור כדבור דמי דתניא אמר ליה ר"מ הרי הוא אומר על לבבך אחר כונת הלב הן הדברים ותני' בעל קרי שאין לו מים לטבול מהרהר ואינו מוציא בשפתיו והכי אמר רב חסדא אי פלקא דעתך הרהור כדבור דמי יוציא בשפתיו ואלא על כרחך יש הפרש בין המהרהר ובין הקורא לא השמיע לאזניו שזה מוציא בשפתיו וזה אינו מוציא בשפתיו וכיון דלא איפסיקא הלכתא נקטינן לחומרא בכל דאורייתא כרב חסדא דאמר הרהור לאו כדיבור דמי ואם הרהור בלבו ק"ש ולא הוציא בשפתיו לא יצא והא דתניא לא יברך אדם ברכת המזון בלבו ואם בירך יצא תרגומא ובלבד שיוציא בשפתיו ואע"פ שלא השמיע לאזנו יצא ודרב חסדא עדיפא דקם ליה רבי יוחנן כותיה דאמר רבי יוחנן במסכת שבת דבור אסור הרהור מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא תרגומא משום דבעינן והיה מחניך קדוש וליכא בראיתא במסכת שבת פ[illegible] קי"ל כר"א בן בתירא ובטלוה לטבילותא לעזרי בין לק"ש בין לד"ת שרין תפלה ודין ד"ת בענין הזה אחד הוא והרי"ף ז"ל לא הזכיר מדברי ר' אבינא ורב חסדא כלום :

מלחמת ה'

פרק מי שמתו כתב בספר המאור ונשים בברכת המזון בעיא ולא אפשיטא ואיכא מוציאה אחרים ידי חובתן דלמא דרבנן ולא אתי' דרבנן ומפקי דאורייתא וכו' והרי"ף לא פירש בזה כלום : אמר הכותב [illegible]

במאי קא מיפלגי רב הונא סבר היחיד אומר קדוש וכו' כלומר רב הונא היה חושש למודים ולא היה חושש שיאמר החזן הקדושה בעוד שהוא מתפלל משום דס"ל שהוא יכול לומר קדושה בתוך התפלה ונמצא שאין מפסיד כלום א אבל מודים אינו יכול לאומרה אלא עם הצבור ולפיכך היה אומר שיזהר קהלה שלא יתחיל בענין שלא יוכל לומר מודים עם הצבור ורבי יהושע סבר שאין היחיד אומר קדושה ולפיכך צריך ליזהר שלא יתחיל אלא בענין שיאמר קדוש עם הציבור וכן הלכה : **ומנהגו** של רבי' יעקב ז"ל היה שבשעה שהיה מתפלל והיו הקהל אומרי' מודים היה שוחה עמהם כדי שלא יראה כפורש מן הקהל ושאינו רוצה לקבל עליו לאמון למי שכל הקהל מקבלין אותו ואע"פ שאמרו שלא ישחה אלא בארבע מקומות ואם בא לשחות בסוף כל ברכ' מלמדין אותו שלא לשחות זהו לרשו' אבל לדבר הצריך כמו זה שלא יראה כמו שפירש מן הצבור מותר והוא שלא יאמר שום דבר אלא שישחה בלב' :

ונקדשתי בתוך בני ישראל כל דבר שבקדושה לא יהא בפחות מעשרה דילפינן תוך תוך מעדת מרגלי' דהת' נמי כתיב הבדלו מתוך העדה הזאת מה להלן עשר' אף כאן עשר' ולענין קדושה של ברכת יוצר אור וקדושה של ובא לציון גואל אם צריך עשרה אם לאו נחלקו בו המפרשי' יש אומרים דבכלל דבר שבקדושה הוי ואין אומרי' אותו בפחו' מעשר' ואומר כשמגיע לשפה ברורה ילבג אותו אבל רבני צרפת ז"ל ומקצת הגאונים ז"ל אומרי' שמותר היחיד לאומרו דלא הוי בכלל דב' שבקדוש' לא נקדישך שאנחנו מקדישין אותו ובכיוצ' בזה אמרו שאין לנו לעשותו בפחות מעשר' אבל קדושה של יוצר שאין אנו מקדשין אותו לא מזכירין הקדושה שאומרי' לו משרתיו מותר ביחיד דאינו אלא כמו כסיפור וכן ג"כ ובא לציון כיון שאינו אלא פסוקים בעלמא שאנו אומרים אותם אין בכך כלום ולזה נוטה דעת מורי הרב נר"ו ודייק הכי מדאמרינן כל דבר שבקדושה ובודאי בכלל דבר שבקדושה הוי ק"ש שאין לך דבר שבקדושה יותר מדבר שיש בו עול מלכות שמים ואפ"ה אינו בכלל זה הדין דמותר לקרותה ביחיד וכיון שאנו רואים שקריאת שמע אינה בזה הדין ומותר לקרותה ביחיד ש"מ דכל דבר שבקדושה אינו רוצה לומר כל דבר שיש בו קדושה אלא הכי קאמר כל דבר שהותקן לאומרו בעשרה מתחלה משום קדושה אינו בפחות מעשרה ומשום הכי קורין ק"ש ביחיד כמו בציבור מפני שלא הותקנה מתחלה בעשרה וקדושה של יוצר אור גם כן לא הותקנה בעשרה כמו הקדושה של נקדישך אם כן קורין אותה ביחיד ותדע שלא הותקנה מתחלה בעשרה כמו נקדישך שבכל נוסח התפלות שמצא כתוב בברכת יוצר בנוסח היחיד הקדושה וקדושת נקדישך אינה כתובה בנוסח היחיד דמשמע שזו בלבד שתקינו בי' : **ויש** שמקשים על זה הפסק מדתנן אין פורסין על שמע בפחות מעשרה שהחילו עשרה והלכו להם מקצתם גומרין ומפרשי' דפורסין על שמע הוא כך שאחר שהתפללו הצבור בבית הכנסת היה אחד חוזר כל הברכות ואומר קדיש וברכו מפני אותם האנשים שלא הספיקו לבא מתחלה כדי שישמעו עכשיו ויתפללו בעשרה ופורסין הוא כמו מברכין כמתרגמינן כי הוא יברך הזבח יפרוס דבהמא ור"ל מתחלה אין פורסין את בעשר' מפני הקדיש שיש להם לומר אותו אבל אם התחילו בי' והלכו מקצתן אחר שענו לקדיש ולברכו גומרי' והאמרי' אם איתא שהיחיד יכול לומר קדושה של יוצר למה הוצרך לומר התחילו בעשרה והלכו להם מקצתם גומרים דכיון שאין בו דין קדושה פשיטא שגומרין את מפני שאינן יכולין לומ' קדושת יוצר ולכן הוצרך להשמיענו דהכא כיון שהתחילו מתחלה גומרים אפי' בלא עשרה ואומר מורי הרב נר"ו שאין זה הפירוש נכון שאם כדברים למה לא הקשה מזו המשנה למ"ד היחיד אומר קדושה דהא בהדיא משמע מהאי מתני' שאין היחיד אומר קדושה אלא ודאי פי' אין פורסין על שמע הוא כמ"ש ר"מ שאע"פ שאמרו דעם דבשדו אנשים ולא מצי למיקרא בכנסת וס"ל מוציאין ידי חובתן מתפלל אפ"ה מק"ש אינן נפטרין אלא בהאמיר ובעניי' אמן אינו פוטר אלא בי' ולפיכך אין פורסין על שמע כדי לפטו' את השומעי' בעניית אמן אלא בי' שאם לא כן אין עניית האמן כלו' אבל אם התחילו בי' והלכו מקצתם גומרי' ועונין אמן אחריו ומסקנא דלא פסיק ונחלקו המפרשי' אם שותק בשעת התפלה בשעת עניית הקדיש אם לא יש אומרים שאינו שותק דלא דהא קי"ל שומע כעונה ומסקנא דהוי הפסקה כמו אם היה עונה וזו היא דעת רבינו יעקב ז"ל אבל רבינו האי גאון וסייעתו ורי"ף ז"ל אמרו שהשותק לכי אמרי' שומע כעונה והוי הפסקה דוקא בדברים אחרים אבל בזה שהוא שבחו של מקום לא דיינין ליה הפסקה וסרי ודבר שתלוי בעמודי עולם אין לנו כח להכריע ביניהם ודעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד ובלבד שיכוין לבו לשמים מפי מורי הרב נר"ו : בכל כחו כלומר בכל כונתו ומפני שיש בני אדם שאין הכונה שלהם מתעוררת אלא על ידי הכח אמר בכל כחו אבל א"ל להרים קולות בקולות שיתלוצצו ממנו בני אדם : על שאנו מודים פי' על שזכינו להודות לך . ועני קדישתא בהדי צבורא ולא קיימא דוקא לענות בלבד מותר אלא כל התיבות של קדושה אומר עם החזן תיבה בתיבה . שהיה מגמגם כלומר שהיה קורא התיבות בגמגום ולית דמפרשי שהיה קורא כלדרנו אלא שלא היה מזכיר האזכרות :

שאין

גר' נוסחא

במאי קא מיפלגי רב הונא סבר היחיד אומר קדוש ורי"בל סבר אין היחיד אומר קדוש וכן אמר ר' יצחק אין היחיד אומר קדוש : אמר רב אדא בר אהבה מנין שאין היחיד אומר קדוש שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מי' וכולי עלמא מידת מיפסק לא פסיק איבעי' להו מהו שיפסיק באמן יהא שמו הגדול מבורך ומסקנא דלא פסיק : גרסינן בפרק כל כתבי הקדש אמר ריב"ל כל העונה אמן יהא שמיה רבא מברך בכל כחו קורעין לו גזר דינו של ע' שנה שנאמ' בפרוע פרעות בישראל מה טעם משום דברכו ה' : גרסינן בסוטה בזמן שש"צ אומר מודים העם מה הם אומרי' אחריו מודים אנחנו לך ה' אלהינו על שאנו מודים לך ושמואל אמר ה' אלהינו ואלהי כל בשר על שאנו מודי' לך ר' סימאי אומר יוצרנו יוצר בראשית על שאנו מודים לך נהרדעי אמרי משום רבי סימאי ברכות והודאות לשמך הגדול על שהחייתנו וקיימתנו רב אחא בר יעקב מסיים בה הכי כן תחיינו ותחננו ותקבצנו ותקבץ גליותינו לחצרות קדשך לשמור חקיך ולעבדך ולעשות רצונך על שאנו מודים לך אמר רב פפא הילכך נימרינהו לכולהו דנימא הכי מודים אנחנו לך ה' אלהינו ואלהי כל בשר יוצרנו יוצר בראשית ברכות והודאות לשמך הגדול על שהחייתנו וקיימתנו כן תחיינו ותנחמנו ותקבצנו ותאסף גליותנו להצרות קדשך לשמור חקיך ולעבדך ולעשות רצונך בלבב שלם על שאנו מודים לך : כתב רבינו האי גאון זצ"ל דמנהגא דרבנן כד עייל איניש לבי כנישתא ואשכח צבורא דמצלי ברחש דמעכב עד דמסיימי וכד פתח שליחא דציבורא מתחיל ה' שפתי תפתח ואומר בהדי שליחא דציבור' מילתא בלחש ועני קדושה בהדי צבורא ושפיר דמי למעבד הכי דלית בה הפסקה והא דאמור רבנן אם יכול להתחיל ולגמור היכי דמתחיל מקמי שליח צבור אבל כד מתחיל בהדי ש"צ שפיר דמי °ר' יהודה אומר מברך לפניה' ולאחריהם סו תניא רבי יהודה בן בתירא אומר אין ד"ת מקבלין טומאה ומעשה בתלמיד אחד שהיה מגמגם וקורא למעלה מרבי יהודה בן בתירא ואמר לו בני פתח פיך ויאירו דבריך

שאין

רש"י

רב הונא סבר יחיד המתפלל עם הצבור אומר קדוש הילכך אם לא גמר עד שהגיע שליח צבור לקדוש ליה לן בה אבל מודי' אע"פ שיחיד אומר מודים מכל מקום אם לא היה אומר עם הצבור הרואה את כולם כורעי' והוא לא יכרע נראה ככופר : מיפסיק (לא) פסיק לענו' קדוש עם שאר הציבור וכן נמי מודים : ואשכח ציבורא דמצלי בלחש כלומ' שהציבור מתפללין שמונה עשרה : ואומר בהדי ש"ץ מילתא בלחש כלומר מתפלל עם החזן ה' שפתי תפתח עד קדושה ואומר קדושה עם הציבור : שהיה מגמגם וקורא בעל קרי היה :

נהוג

דף ח

א הרוצי' פ"ע כ"ל דה"ל שאינו יכול לאומרו בענין שיוכל שלא יהא כבוזר אלא עם הצבור דוקא כשאומר ביחיד לא ישתל לו שלא יהא נראה כבוזר אבל ודאי חייב לומר מודים ונ"פ וכ"כ רש"י ור"י מבוין כוה לדברי רש"י :

א וקדושה דיוצר אור מו' כתב דאין יחיד אומר אותה והרא"ש כתב דיחיד אומר אותה וכן עמא דבר וקדושה דובא לציון כתב הרב ב"י שאין ליחיד לומר סדר קדושה דכל דבר שבקדושה אינו בפחות מעשרה ואם היה בלחוד יפסק ויתרגם כמו' [illegible] והיחיד שלחני [illegible] סדר קדוש' זקנים ונביאים הראשונים תקנוהו ואין לו ליחיד לבטל תקנה [illegible] דבל דברים שבקדושה אינו בפחות מי' וש"מ כיון שהם פסוקים ובתרגום בקורא יחיד יכול לאומרן ובלבד שיאמר אותן בניגונן וטעמן כדרך המקריאין קורין לפני רבם והרא"ש ז"ל כתב שיחיד יכול לאומרם :

ב סמ"ג ור"ת ור"י כתבו ואין לשתוק דכיון דשומע כעונה הוי הפסק ורש"י פסק דיש לשתוק וכ"כ ר"ח שיש לשתוק ויכוין למה שאומר ש"צ והוי כעונה :

לשון רא"ש

היה עומד ומתפלל ושומע שהציבור עונין קדושה או אמן יהא שמיה רבא אינו רשאי להפסיק אלא שותק ומכוין לבו עם הצבור ואחר כך חוזר לתפלתו וכן היתה שמורה בפרק לולב הגזול וכן כתבו הגאונים ואע"פ ששותק כעונה הוה לפיכך צריך ליזהר שלא יתחיל בתפלתו אלא אם כן יודע שיוכל לגמור עם הצבור כדברים שאינו יכול לאומרן ביחיד כמבואר בקונ' בראיות בפרק לולב הגזול :

מלחמת ה'

דבקראו בלתי ר"מ סבר ותכלת זו תכילה ושבעת זו סקיים ותכילה כבוית רבי יהודה סבר תכילה שום כם שבישה הוי אומר כבכילה ושמעי' אינם דבוים ובבים ספיקא דאורייתא הוא והכי נמי אוקמה רב זביד בפרק יוה"כ ומיהא מיניה דמוקמת הגה שמאוה בחזקת חבבי' ואוקמתא דמוקמת נמי הכא ואלה במכינן נאורתו לא דהוין דאמרינן הכא כשמפרין כיון דאכיל סיפורא דרבנן דהוה כוית דלאו דרבנן הוה אלא דאורייתא ובחוץ מבוית לא נתחייב בלל לא מדרבנן ולא מדאורייתא ומאילא שמעינן מהא דתניא אבל מברך לבטלה דנשים כביה שאין דאורייתא ובדקו"ד בגמרא וא"ת כן לאו זו תכבר כשמנים לבטל שנוקיו לגוס גמרא דילן דלא קשיא לבו כן לאביי בעיקר כשתי והן ע"ג דבירושלמי אוקמוה בשונה אמרינן תם שבן אומרין אבן לגוס נמרין לא מקוקמא לנכבי דיותי בחמת אחרי בסוטה ומגילם לא פלס כל דינא בגמרא שלנו לומר כן ודיוס כמוסבר לב דנשים בכרב' פיוטן דאורית לא שאין נכיאין חמבו רחוב לבין ומניב ספרים כניכו בשאום נוסחאות ולפטמיך כן תכרך לאביו אלא שבור ביה דקטן אפילו בנים לאימך אינו מוציא אחרים אפילו בדרבנן כדתנן הכל בשרים לקרות את המגלה חוץ חרש שוטה וקטן

ומשמע דהלכתא משום דהיתר [illegible] כלל ובן אחרו בכלל בשפם [illegible] כתב עלה והא דהוה בעל [illegible]

[illegible]

המאור הקטן

ומה שכתב הרב ז"ל וצבור בין ארעתא רחובה ובין ארעתא [illegible] אסור דקי"ל הפולה כנגד תמידין תקנום ובשם שאין הצבור מביא עולה נדבה כך אין הצבור מתפלל תפלת נדבה ויחיד מתפלל תפלת נדבה שכן היחיד מביא

עין משפט

מיי' פ"ד מה' תפלה סמ"ג עשין סי' יט טו' א"ח סי' פא

מיי' פ"ד מה' תפלה סמ"ג עשין סי' יט טא"ח סי' פו

מיי' פ"ד מה' תפלה סמ"ג עשין סי' יט טא"ח סי' ע"ח צ"ב

מיי' פ"ד מה' תפלה טא"ח סי' צ"ב :

נר מצוה

שאין ד"ת מקבלין טומאה שנ' הלא כה דברי כאש נאם ה' מה אש אינה מקבלת טומא' אף ד"ת אינן מקבלין טומאה אמר רב נחמן בר יצחק נהוג עלמ' כתלת' סבי כר' יהודה בן בתיר' בדברי תורה כר' יאשיה בכלאים כר' אלעאי בראשית הגז כי את זעירי אמ' בטלו לטבילות' ואמרי לה בטלו לנטילות' מאן דאמ' לטבילות' כר' יהוד' בן בתירה ומ"ד לנטילו' כרב חסד' דרב חסד' לייט מאן דמהדר אמיא בעידן צלות' איכ' מ"ד האי דאמרי בטלוה לטבילות' בין לד"ת בין לתפלה ואיכא מ"ד ה"מ לד"ת אבל לתפלה צריך טבילה ולאו טביל' דוק' אלא רחיצ' בתשע' קבין וכתב רבינו האי גאון זצ"ל כיון דגמר' ליכ' בהא מילת' נקוט מנהג כל ישרא' שכל בעלי קריין אע"פ שאין להם [א] מים אין מתפללין עד שירחצו : מתני' היה עומד בתפלה ונזכר שהו' בעל קרי לא יפסיק אלא יקצר ירד לטבול אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד שלא תנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא ואם לאו יתכסה במים ויקר' ולא יתכסה לא במי' הרעי' ולא במי המשרה עד שיטיל לתוכן מים וכמה

סי ירחיק מהן ומן הצואה ארבע אמות : גמ' ° ת"ר היה עומד בתפלה וראה צואה כנגדו מהלך לפניו כדי שיזרקנה לאחריו ארבע אמות והתני' לצדדין ל"ק הא דאפשר והא דלא אפשר ° התפלל [ב] ומצא צואה במקומו הואיל וחטא אע"פ שהתפלל אין תפלתו תפלה אלא צריך לחזור ולהתפלל במקום טהור היה עומד בתפל' [ג] ומים שותתין לו על ברכיו ממתין עד שיכלו המים [ד] וחוזר להיכן הוא חוזר רב חסד' ורב המנונ' חד אמר חוזר לראש וחד אמר חוזר למקום שפסק וכתב רבינו האי גאון ז"ל דהלכתא כמ"ד חוזר למקום שפסק ואם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש [ה] גרסינן במגילה בפר' בני העיר תני ת"ק דרב נחמן בר יצחק המתפלל צריך שירחיק ארבע אמות ומשתין והמשתין מרחיק ארבע אמות ומתפלל א"ל רב נחמן בשלמ' משתין מרחיק ארבע אמות ומתפלל דתנן כמה ירחיק מהן ומן הצואה ארב' אמות אלא המתפלל מרחיק ארבע אמות ומשתין

אי

רש"י

נהוג עלמא כהני תלת' סבי דכולהו לקולא הן : בדברי תורה דבעל קרי מותר ללמוד כדאמר הכא : כרבי יאשיה בכלאים דאמר אינו מחייב משו' כלאי' עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד כלומ' ביחד דהוי כלאי הכרם וכלאי זרעי' יחד : כר' אלעאי בראשית הגז דאמרינן פ' הזרוע ראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ ולא בח"ל : לנטליאה נטילת ידים לתפלה כמו דמסיק : אלא רחיצת הגוף בט' קבין ששופך עליו : עד שיתן לתוכו מים וכמה ירחיק מהן ממימי רגלים : והתני' לצדדין וא"צ להלך עד שתהיה לאחריו : אפשר לילך לפניו ילך לפניו עד שתהי' לאחריו לא אפש' כגון שיש נהר לפניו מסלקו לצדדין : מי שותתין לו מי רגלים נוטפין לו על ברכיו :

קסתינהו

שאין דברי תורה מקבלין טומאה יש מפרשים דלא שנא ק"ש ולא שנא קריאה אחרת לכל מילי אמרינן אין דברי תורה מקבלין טומאה ואין זה נכון דבודאי לא אמרו אלא בק"ש בלבד אבל בשאר דברי תורה אסור דהא אמר כי דבר ה' בזה וגו' זה הקורא דברי תורה במבואו' המטונפות והחמירו בזה יותר משאר כריתות דבכל שאר כריתות הכרת מכפר ובזה אינה מכפר אלא אע"פ שנכרת עונה בה : **כר'** יאשיה בכלאי' דסבר שאינו חייב משום כלאים עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד דקרא דלא תזרע כרמך כלאים דריש ליה כלאים לבד מכרמך ועל כן היו אומר דבשני מינים דהיינו חטה ושעורה עם החרצן דהיינו הכרם לוקה משום כלאי הכרם אבל במין אחד מותר מיהו אפילו במין אחד צריך ליזהר הרבה שאם זורע על הזורה ואין בעפר העומד עליה גובה שלשה טפחים ודאי אסור דה"ל כהרכבה והרכבה אפילו בח"ל אסורה והכי תנא בהדיא גבי גפן בזמן שיש על גביו עפר גבוה שלש' טפחים מותר לזרוע עליו ואם לאו אסור :

כי את זעירי אמ' בטלוה לטבילות' וא"ת והא אמרינן דעזרא תקן טביל' לבעלי קריין והאיך היו יכולין לבטל תקנ' עזרא וא"ת דאמר מפני שראו שלא היו יכולין הציבור לעמוד בה והנכון יותר שלא פשטה ואת התקנה בכל ישראל ותקנה שלא פשטה בכל ישראל יכולין לבטלה וכתב רבי' האי גאון ז"ל דלא אמרי' בטלוה לטבילותא אלא לגבי ק"ש אבל לתפל' אין מתפללין עד שירחצו ואפשר היה לומר שכוונתו לומר שירחצו בארבעי' סאה אבל הרי"ף ז"ל כתב ולאו טבילה דוקא אלא רחיצ' בתשע' קבין ורחיצת ט' קבין צריך להטילם עליו בכלי שיוכל להריק' ממנו בלא שום הפסקה וכן מוכיח במשניו' של טהרות וזה שכתב הגאון ז"ל דאין מתפללין עד שירחצו אינו נר' למורי הרב נר"ו ואם אין לו מים או אפי' יש לו מים ואינו טוב' או אינו רוחץ אפ"ה אינו מפסיד התפלה מפני זה דודאי אף על פי שהתפלה יותר מקובלת עם הטבילה לדברי הכל אין לו להפסיד מפני זה תפלתו וכ"כ ר"מ ז"ל בכל ראשי ישיבות שבבבל תמהו עליו למה היה מיקל כ"כ בענין טבילות בעל קרי והוא ז"ל השיב להם שמימיו לא בטל אותם אפי' שעה אחת אלא שלא היה יכול לכתוב בחיבורו כ"א היוצא מן הדין ע"פ ההלכה : **מתני'** היה עומד בתפלה ונזכר שהוא בעל קרי לא יפסיק אלא יקצר כלומ' יאמר פתיחתה וחתימתה בלבד ואם לאו יתכסה במים ויקרא וכל זה דקדקו חכמי' בק"ש בזמנה לכתחלה כדי שלא תעבור הנץ החמה שלא חששו למה היה סומך גאולה לתפלה ולא הצריכוהו לעלות ולהתכסות אלא שיקרא בתוך המים : הא דאפשר הא דלא אפשר פירוש אם מתפלל כנגד המזרח וראה צואה כנגדו ויכול ללכת כנגד המזרח מהלך לפניו כדי שיזרקנה לאחוריו אבל אי אפשר לו ללכת כנגד המזרח כגון שמתירא שיפסיקוהו עוברי דרכים או שמא יראה צואה אחרת וכנגד המערב אינו רוצה לחזור פניו שהוא רוצה להתפלל כנגד המזרח ילך כנגד הצדדין עד שיתרחק ממנו ד' אמות : **הואיל** וחטא אין תפלתו תפלה כלומר הואיל וחטא שהיה לו לבדוק מתחלה ולא בדק צריך לחזור ולהתפלל ואומרים רבני צרפת ז"ל דדוקא כשהיה מקום שמצויים להם קטני' או שמצוי שם צואה בכי האי גוונא אמרי' דצריך לחזו' ולהתפלל אבל במקום אחר דמסתמא לא היה שם צואה אם מצא אחרי כן א"צ לחזור ולהתפלל ודייקינן הכי מדאמ' ינן הואיל וחטא אין תפילתו תפלה ואם הוא במקו' שלא היה לו לתת אל לבו שיהיה שם צואה ולא היה מחייב לבדוק מאי החטא שחטא שלא בדק אלא ודאי לא נקרא חוטא שיצטרך לחזור כי אם במקום שהיה לו לבדוק ופשע ולא בדק תדע דהא באידך ברייתא דלעיל אמרינן היה עומד בתפילה וראה צואה כנגדו מהלך לפניו עד שיזרקנה לאחוריו ארבע אמות ואם איתא דלעולם הצריכוהו לחזור ולהתפלל היאך אמרו דדי לו כשילך לפניו ארבע אמות והיה לנו לומר שיחזור ויתפלל אלא ודאי מפני שאפשר הוא שהיה במקום שלא היה לתת אל לבו שהיה שם צואה לא אמרו שיחזור ויתפלל מפי מורי הרב נר"ו :

היה עומד בתפלה ומים שותתין לו על ברכיו ממתין עד שיכלו המים וחוזר ויש לשאול היאך יכול לחזור ולהתפלל כנגד מי רגלים ויש מתרצים דהכי קאמר ממתין עד שיכלה המים להבלע בקרקע והנכון יותר דלא קאמר אלא עד שיכלה עמוד המים בלבד ור"ל ממתין עד שיכלה עמוד המים ואחר כך מרחיק ארבע אמות וחוזר ומתפלל ואכתי קשה דהיאך יכול להתפלל שהרי לחות המים שעל ברכיו עדיין לא סר ואית דאמרי שהמים שעל ברכיו ועל בגדיו במהרה הם מתנגבים ולפיכך לא חששו וזה דוחק ומשום הכי נראה למורי הרב נר"ו לתרץ שלא חששו למים שעל ברכיו שבבגדיו מפני שמן התורה אינו אסור אלא בשעה ששותתין בלבד כדאמרינן לקמן לא אסרה התורה אלא כנגד העמוד בלבד וכיון שהשאר אינו אלא מדרבנן די בשירחיק מאותן שנפלו בקרקע ארבע אמות ובאותם שעל ברכיו ועל בגדיו שהוא דבר מועט כיון שאין יוצא מהם ריח רע לא גזרו בהן ומותר :

וכתב רבינו האי ז"ל שאם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש ואע"ג דאמרינן בהלל ובמגילה אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר למקום שפסק שאני תפלה דמעירה עפי שאפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו אבל רבני צרפת ז"ל אין חולקין ביניהם ואומרים דאפי' בתפלה אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר למקום שפסק [illegible] שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש מדאמרינן בגמרא לימא כהני קמיפלגי דמר סבר אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש ומר סבר חוזר למקום שפסק אמר רב אשי האי שהה לא שהה מבעי ליה אלא דכולי עלמא שהה חוזר לראש והכא במאי עסקינן דלא שהה ואומר מדאמרינן שהה כדי לגמור את כולה כ"ע מודו דחוזר לראש ולא נחלקו אלא בשלא

שלטי הגבורים

א עי' זה רבו הדעות כמו שהביאם הטור אמנם הראה דנסרא נכרא ונפשטיה וכת' הטור סימן ק ו דהאידנ' נהגו שלא להצריך שום דבר אפי' לתפלה :

לשון ריא"ז

אבל נהגו העם כדברי האומר אין דברי תורה מקבלין טומאה ואין אדם צרי' ליטבול לקריו לא בריא ולא חולה ואפי' בתשעה קבין אינו צריך ומותר בין בדברי תורה בין בתפל' בין בברכו' ולא מיחו חכמים במנהג זה אלא הניחו העם במנהגם אע"פ שנהגו שלא כהלכה כמבו' בקו' הראיות :

ב ודוקא במקום שהיה ראוי להסתפק מתחלה שהם הי' צואה אבל אם אין במקו' ראוי להסתפק בו אין צריך לחזור ולקרות כך כר' דברי מיימון ותו' וטור :

ג כאלו כמים רבו הדעות ועיין בקו' והרא"ש :

ד כתב הרא"ש פסק ה"ר יוסף בר משה ז"ל דאפי' נפלו על בגדיו כיון דמטיף טיף טיף כבלעים והרים כדאמ' לקמן מי רגלים שנבלעו כנגד או בקרקע ואין בה' טופח כדי להטפיח מותרים ונר' דאפי' יש בהן טופח כדי להטפיח מותר מדאורי' ואיני אסי' אלא כנגד העמוד בלבד כדאמרי' לקמן ורבנן הוא דגזרי ופיוך סבבר הוא עומד בתפלה לא גזרי ואוקמי' אדאורייתא עכ"ל :

ה רוב הפוסקים מסכימים לדעת רבינו בתפל' [illegible] רבינו [illegible] ר"ת :

לשון ריא"ז

אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש שאין [illegible] דומה לק"ש וכך היא שיטת רבינו יצחק [illegible] :

מלחמת ה'

[illegible]

[illegible]

אי הכי קדישתינהו לכולהו שבילי דנהרדע׳ תני ישהה כלו׳ האי דקתני ירחי׳ ישהה הוא ואמרי׳ בשלמ׳ משתין ישהה כדי הילוך ארבע אמות ואח״כ מתפלל משום ניצוצות אלא מתפלל ישהה כדי הילוך ארבע אמות ואח״כ ישתין מ״ט אמר רב אשי שכל ארבע אמות תפלתו של אדם סדורה לו בפיו ורחושי מרחשן שפוותיה : ת״ר היה צריך לנקביו אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תועב׳ אמ׳ רב זביד ואיתימ׳ רב יהודה לא שנו אלא שאינו יכול לעמו׳ על עצמו אבל יכול לעמו׳ על עצמו מות׳ ועד כמ׳ אמ׳ רב ששת עד פרסה (א) תני׳ איהך הנצרך לנקביו אל יתפלל משום שנ׳ הכון לקרא׳ אלהיך ישראל וכתיב שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים ואמ׳ רב אסי ואיתמ׳ רב חנינא בר פפ׳ שמור נקביך בשע׳ שאתה עומד בתפלה לפני המקום : גרסי׳ בפ׳ אלו הן הלוקין אמ׳ רב אחאי המשהה נקביו קא עבר משום בל תשקצו את נפשותיכ׳ אמ׳ רב איבי בר אביי האי מאן דשתי׳ בקרנ׳ דאומנא קא עבר משום בל תשקצו איבעי׳ להו מהו שיכנס אדם בתפילין לבי׳ הכנס׳ קבוע וישתין בהן מים מי חיישי׳ שמא יפנה בהן או שמ׳ יפיח בהן או לא רבינא שרי ורב אדא בר מתנה אסר אתו ושיילוה לרבא אמר להו אסור גזירה שמא יפנה בהן או שמ׳ יפיח בהן ת״ר הנכנס לבית הכס׳ חולץ תפיליו ברחוק ד׳ אמות ונכנס וכשהו׳ יוצא מרחיק ד׳ אמות ומניחן אלו דברי ב״ש וב״ה אומר אוחזן בידו ונכנס ר״ע אומר אוחזן בבגדו ונכנ׳ בבגדו ס״ד דילמ׳ משתלי ושדי להו אלא אימ׳ אוחזן בבגדו ובידו ונכנס ולא יניחם בחורין הסמוכין לר״ה שמא יטלו אותן עוברי דרכים ויבא לידי חשד ומעשה בתלמיד אחד שהיה מניחן בחורין הסמוכין לר״ה ובאה זונה אחת ונטלתן ובא׳ לפני חכמי׳ אמרה להם ראו מה נתן לי פלוני באתנני כיון ששמע אותו תלמיד כך עלה לגג ונפל ומת באות׳ שעה התקינו שיה׳ אוחזן בבגדו ובידו ונכנס א״ר מיאש׳ בר בריה דרי״בל הלכה גוללן כמין ס״ת ואוחזן בימינו כנגד לבו אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן ובלבד שלא תה׳ רצועה יוצאה מתחת ידו טפח אמ׳ ר׳ יעקב בר אחא א״ר זיר׳ ביום גוללן כמין ס״ת ובלילה עושין להן כיס טפח ומניחן אמ׳ רבה בר בר חנ׳ א״ר יוחנן לא שנו אלא שיש שהות ביו׳ כדי ללובשן אבל אין שהות ביו׳ כדי ללובשן עושין להם כיס טפח ומניחן אמר אביי לא שנו אלא שהניחן בכלי שהו׳ כליין אבל הניחן בכלי שאינו כליין אפילו פחות מטפח אמ׳ רבה בר בר חנה כי הוינן אזלי בתריה דר׳ יוחנן כי הוה בעי למיעל לב״ה כי הוה נקיטא ספרא דאגדת׳ הוה יהיב לן׳ כי הוה נקיט׳ תפילין לא הוה יהיב לן אמר הואיל ושרו רבנן לא נטרח ת״ר לא יאחז אדם תפילין בידו וספר תורה בזרועו ויתפלל

ולא

רש״י

קדישתינהו לכולהו שבילי דנהרדע׳ שאין לך מקו׳ שלא התפללו לפעמי׳ או אמרו בו דברי קדשה : משום ניצוצו׳ שמטפין לאחר שהטיל מים : עד שיעור כדי הילוך ד׳ אמות : סדורה בפיו שגורה בפיו : שמור רגלך היינו נקביו שלשם מי רגלי׳ : בקרנא דאומני כלי שמקיזין בו דם שהוא מיאוס : בית הכנסת קבוע שיש שם עלה וכל נקי כשלות שבתלמוד על פני השדה הם בלא חפירה : מהו שיכנס בתפילין כשהן בראשו : שמא יפנה בהן כשהן בראשו יפנה לגמרי׳ : משתלי ישכח כשירצה לעמוד יפלו תפילין מתוך בגדו ולא ירגיש : גוללן ברצועה שלהן שלא תהא רצועה יוצאה מתח׳ ידו שהרי יש כאן משו׳ קדושה שהרי יש בהן אותיות מש״די : אוחזן בימינו שלא בבגדו כדי שלא יפלו : ביום כשהוא חולצן בשביל בית הכסא גוללן כמין ס״ת כדאמר : ובלילה כשחולצן כשהוא נותן על מנת להניחם בבקר עושה כמין כיס שהלכו טפח דחשיב כלי אהל : לא שנו הא דאמרן ביום גוללן : אמר אביי לא שנו הא דבעי טפח בכלי שהוא כליין כיס העשוי לצרכו כי כליין בטל אגבן הלכך בעינן דבר הניכר שיהן בפניה׳ : הוה יהיב לן לשומרן עד שיצ׳ : לא יאחז בו שירא פן יפלו מידו ולא יהא מתפלל כמונה : סכין

רבינו יונה

בשלא שהה כדי לגמור את כולה ורבני צרפת ז״ל אומרים שאין מכאן ראיה שאין אנו למדין משני לשונות שבתלמוד מביא האחד ומניח האחר אלא כשהיה יכול לומר גם את השני דכיון שהיה יכול לאומרו ומניחו ואומר האחד משמע שזו הלכה והאחר אינה הלכה אבל בכאן לא היה לו לומר דכ״ע שהה כדי לגמור את כולה חוזר למקום שפסק משום דכיון דאפילו בשלא שהה איכא מאן דסבר דנגררא דחוי הוא וחוזר לראש היאך היה יכול לומר לדעת זו כששהה חוזר למקום שפסק הילכך אין מכאן ראיה שהתלמוד סובר דאם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש : אי הכי קדישתינהו לכולה׳ שבילי דנהרדעא כלומר אם איתא דצריך להרחיק ממקום שהתפלל ד׳ אמות אם כן לא יוכל אדם להשתין בדרכי העיר לעולם שהרי לפעמים מתפללים בהם ומתרצינן תני ישהה וכו׳ ואומר בירושלמי שאפילו לרוק אין לו עד שישהה שיעור ארבע אמות ודוקא לרצונו אבל אם נזדמן לו רוק מותר כדבעינן למימר קמן :

אבל יכול לעמוד על עצמו מותר זו היא גירסתו של הרב אלפסי ז״ל ואינו נכון דאלו אע״פ שיכול לעמוד על עצמו כיון שנצרך לנקביו אינו מותר להתחלה כדאמר בסמוך איהך הנצרך לנקביו לא יתפלל ומשמע אע״פ שיכול לעמו׳ על עצמו אלא כך היא הגירס׳ בספרי׳ המדויקי׳ אבל יכול לעמוד על עצמו אם התפלל תפלתו תפלה וכ״כ הרמב״ם ז״ל :

מהו שיכנס אדם בתפיליו לבי׳ הכנסת קבוע וישתין בהן מים וכו׳ י״מ דלא גרסי׳ קבו׳ דהיכי מיבעי ליה אם מותר להשתין בקבוע אם לאו דהא חזינן בסמוך שאפי׳ הכניסה בלא השתנה אסור דתניא הנכנס לבית הכסא חולץ תפילין ברחוק ד׳ אמות ונכנס וכו׳ אבל רבינו האי גאון ז״ל גרים לנוע ומפרש דה״ק מהו שיכנס אדם בתפילין לבית הכסא לנוע שסופו להיות קבוע ומ״ה מיבעי׳ ליה אף ע״פ שעכשיו נקי כשהוא שאינם קבועי׳ מותר להשתין בזה שסופו להיו׳ קבוע מי גזרינן שמתוך זה יבא לפנות בו ואסור או הא כיון שעדיין אינו קבוע דיינינן ליה כבית הכסא עראי ומותר ומסקנ׳ לאסור חיישי׳ שמא יפנה בהם ואומר הרב מורי שכך הוא הפסק דבבי׳ הכסא עראי כיון שאסור להשתין בהם דחיישינן משום ניצוצות כלומר שמא ישפשף בהם שהניצוצות מגיעות לתפילין אבל כשהם בראשו דליכא חשש ניצוצות מותר להשתין בהם דכיון דבית הכס׳ עראי הוא ליכא למיחש שמא יפנה בהן ובית הכסא קבוע בראשו אסור שמא יפנה בהן ובידו מותר דבבי׳ הכסא קבוע ליכ׳ חשש ניצוצות ומשום שמא יפנה נמי לא חיישינן כיון שאוחז אותם בבגדו ובידו : רבי עקיבא אומ׳ אוחזן בבגדו ובידו ונכנס אע״ג דהלכה כר׳ עקיבא מחבירו ולא מחביריו בהא הלכה כמותו מדאמרינן התקינו שיהא אוחזן בבגדו ובידו ונכנס ואע״פ שאין למדין הלכה לא מפי המשנה ולא מפי ברייתא מ״מ למדנו מזה שהאחרים ס״ל כמותו ואינו יחיד אצל רבים : אמר רבי זירא ביום גוללן כמין ספר תורה וכו׳ פי׳ רש״י ז״ל דהכי קאמר כשחולץ אותם גוללן כמין ספר תורה ואין צריך להניחן בכיס אלא אפילו בקרקע כדי שיהיו מזומנים להניחם כשירצה כיון שמניחן כל היום אבל כשחולץ אותם בלילה כיון שא״צ להניחם כל הלילה אין לו להניחם על גבי קרקע אלא עושה להם כיס טפח ומניחן ורבינו האי גאון ז״ל מפרש דבנכנס לבית הכסא מיירי וה״ק כשנכנס ביום וצריך לחלצם כדי שלא יכנס עמהם לבית הכסא גוללן כמין ס״ת וא״צ להניחן בכלי כיון שצריך לחזור ולהניחן מיד אבל כשנכנס בלילה עושה להם כיס טפח ומניחן בתוך הכלי ומצניען כיון שאין לו לטלן ואמרינן עלה לא שנו דביום גוללן כמין ס״ת וסגי להו בהכי אלא בשיש שהות ביום כדי ללובשן דכיון שעוד היום גדול ויכול עדיין לקיים את המצוה לא נטריח אותו לתת אותם בתוך כיס אבל אם לאחר שיצא מבית הכסא אין שהות ביום כדי ללובשן אין לו להניחם כך בלא צורך אלא עושה להם כיס טפח ומניחן בתוכו ומצניען : הואיל ושרו רבנן לא נטרח כלומר לא אטריח להתלמידים שישמרו אותם ויש ספרים שגורסין אותו נטרין כלומר ישמרו אותו מן המזיקין ויש ספרים שגורסין אשמור אותם אני בעצמי :

ולא

שלטי הגבורים

א כתב הרא״ש אמ׳ רב זביד ואי תימא רב יהוד׳ ל״ש אלא שאינו יכול לעמו׳ על עצמו אבל אם יכו׳ לעמו׳ על עצמו מות׳ זו היא גירסת רב אלפס ול״נ אע״ג דיכול לעמוד על עצמו כיון שצריך לנקביו אינו מותר להתפלל כדאמר בברייתא בסמוך היה צריך לנקביו לא יתפלל וגירס׳ ספרים נר׳ אבל אם יכול לעמוד על עצמו תפלתו תפלה עכ״ל :

ב מיי׳ פ״ד [illegible] וסמ״ג [illegible] דאם יכול לעמוד על עצמו פרסה לא יתפלל לכתחלה ורש״י פסק כרבינו [illegible] שכתב דאם אינו יכול לעמוד על עצמו [illegible] ואם התפלל תפלתו תפלה [illegible] נקי ואם [illegible] הוא וזהו [illegible] [illegible] וכו׳ עכ״ל :

לשון ריא״ז

ואם יכול לעמוד על עצמו ולהתפלל כדי הילוך פרסה תפלתו תפלה :

ג כתב הרא״ש ואח״ג דקתני לקמן הנכנס לבית הכס׳ חולץ תפיליו ברחוק ד׳ אמות ונכנס לאו משום הכנס׳ צריך לחלוץ אלא משום שרוצ׳ להפנו׳ [illegible] [illegible] קושי׳ זו היא [illegible] רב האי גאון [illegible] שיכנס אדם לב״ה [illegible] שסופו להיות קבוע [illegible] [illegible] כדפרישית ע״כ :

ד הרא״ש ורבי׳ יונה כתבו דאסור ליכנס בב״ה קבוע אפילו אינו נכנ׳ להפנות ובבית הכס׳ מותר להשתין בהן כשהן בראשו [illegible] לא ישתין בהם [illegible] בשהן בידו אבל בראשו אסור [illegible] :

לשון ריא״ז

היו מונחין בראשו מותר להשתין בהם בבית הכסא שאינו קבוע [illegible] יפנה בהן [illegible] [illegible] [illegible] אסור [illegible] שאין [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] :

ה [illegible] [illegible] [illegible] צריך [illegible] בבגדו ובידו [illegible] אוחזן בידו [illegible] מותר ליכנס [illegible] [illegible] :

ו ואם אין בידו כיס [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ביד [illegible] :

[illegible]

ואם [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] :

עין משפט

נר מצוה

סו מיי׳ פ״ד מהל׳ תפלה [illegible] טוש״ע א״ח סי׳ צב

סז [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

סח [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

סט מיי׳ פ״ד [illegible] תפלה [illegible] טוש״ע [illegible] א״ח סי׳ [illegible]

נר מצוה

ע ולא [א] ° ישתין בהן מים ולא ישן בהן לא שינת קבע ולא שינת ארעי : אמר שמואל סכין וקער' וככר ומעות הרי אלו כיוצא בהן : ואע"ג דשרו בבית הכסא קבע כדאמרי' לעיל אוחזן בבגדו ובידו ונכנס ב"ה עראי אסיר מ"ט ב"ה קבוע [ג] ליכא ניצוצו' ולפיכך שרי וב"ה עראי איכא ניצוצות ולפיכך אסיר אפי' לאחזן בבגדו ובידו ולהשתין גרסי' בפרק * המקבל אמרי דבי רבי עא ינאי ° לתפלה ולתפילין ארבעה קבין לתפילה דתניא הנושא משוי על כתיפו והגיע זמן תפל' פחות מארבע' קבין מפשילו לאחוריו ומתפלל עב ארבע' קבין מניחו ע"ג קרקע ומתפלל ° לתפילין דתניא הנושא משוי על ראשו ותפילין בראשו אם תפיליו רוצצות אסור ואם לאו מות' באיזה משוי אמרו במשוי של ארבע' קבין תני ר' חייא המוציא זבל על ראשו ותפילין בראשו הרי זה לא יסלקם לצדדי' ולא יקשרי' בידו מפני שנוהג בהן מנהג בזיון אבל קושרן על זרועו במקום תפילין משום ר' שילא אמרו אפי' מטפחת * שלהן אסו' להניח על הראש שיש בו תפילין וכמה אמר אביי [ד] ריבעא דריבעא דפומבדית' א"ר יצחק הנכנס לסעודת קבע חולץ תפיליו ונכנס ופליגי דר' חייא בר אבא דא"ר חיי' בר אבא מניחין על שלחנו וכן הדור לו ועד אימת אמר רב נחמן בר יצחק עד זמן ברכה וכן הלכה אמ' רב חסד' האי סודרא דאזמניה למיצר ביה תפילין וצר ביה תפילין אסו' למיצר ביה זוזי אזמניה ולא צר ביה צר ביה ולא אזמניה שרי למיצר ביה זוזי מ"ט הזמנה לאו מילת' היא וכן הלכה ולית' לדאביי דאמר [ה] הזמנה מילת' היא דגרסינן בפרק * נגמר הדין איתמר האורג בגד למת אביי אמ' אסור ורב' אמר מותר אביי אמר אסור הזמנה מילת' היא ורב' אמר מותר הזמנה לאו מילת' היא וקיימ' לן דאביי ורב' הלכה כרב' בר מיע"ל קג"ם בעא מיניה רב יוסף בריה דרב נחוניא מרב יהודה מהו שיניח אדם תפיליו

תחת

רש"י

סכין שלא יפול ויזיקנו וקער' דוקא פן תשפך וככר פן יטנף ומעות פן יאבדו ואין דעתו מיושבת עליו בתפלתו : בית הכסא קבע ליכא ניצוצות שיהא צריך לשפשף אוחזם בידו : בית הכסא עראי דקיימ' להשתין מים איכ' ניצוצות הניתזו' על רגליו ואמרינן במסכת יומא (ד' קה) שמצוה לשפשף אות' שאסו' לאדם שילך בניצוצות שעל רגליו שמא יראה ככרות שפכה ונמצא מוציא לעז על בניו שהן ממזרי' ולכך אסור אפילו לאוחזן בבגדו בידו כשהוא משתין : חולץ תפילין שלא ישתכר בסעודה ויתגנה בתפילין : וכן הדור לו כדי שיהו מזומנים לו ויחזור ויניחם בברכת המזון : אסו' למיצ' ביה זוזי כיון שהקצהו לתפילין אביי אמר אסו' בהנא' כיון דאזמיני' למת דכל מילי דמת אסור בהנאה דילפינן ותמת שם מרים שם שם מעגלה ערופה :

מתחת

ולא ישתין בהם מים ודוקא בעודן בידו אבל בראשו מותר להשתין בהם בבית הכסא עראי דליכא חשש ניצוצות כיון שהם בראשו ומשום חשש שמא יפנה בהם נמי ליכא כדכתבינן לעיל וכן הא דאמר לא יישן בהם לא שינת קבע ולא שינת עראי בידו קאמר דכולה ברייתא בהכי מיירי וטעמא דמילתא דחיישינן שמא יפלו מידו אבל כשהן בראשו מותר לישן בהם שינת עראי דהכי אמרי' בסוכה (דף כו) הנכנס לישן ביום רצה חולץ רצה מניח ולא גזרינן עראי אטו קבע לגבי סוכה דשינה עצמה אסורה אמרו דגזרינן עראי אטו קבע אבל גבי תפילין דאפי' שינת קבע עצמה אינה אסורה אלא משום גזירה שמא יפיח בהן לא גזרי' עראי אטו קבע דגזרה לגזרה לא גזרינן ויש לשאול דאפי' שינת עראי היאך מות' והלא אסור להסיח דעתו מהן ובשעה שמתנמנ' נמצא שמסיח דעתו מהם ואומר מורי הרב נר"ו דמתוך דברי רמו"ל למדנו תירוץ לדבר זה דודאי היסח הדעת לא הוי אלא כשעומד בקלות ראש ובשחוק אבל כשעומד ביראה ומתעסק בצרכיו אע"פ שעוסק באומנותו ובצרכיו ואין דעתו עליה' ממש לא נקרא זה היסח הדעת דאי לא תימ' הכי היאך יוכל האדם להניח תפילין כל היום והכא נמי כשמתנמנ' ליכא היסח הדעת דאדרב' באותה שעה עומד יותר דרך מורא ושוכח הבלי העולם ולפי' מותר לישן בהן שינת עראי :

סכין וקערה וככר ומעו' וכיוצ' בהן פירש"י ז"ל דסכין בידו אסו' להתפלל מפני שנותן לבו על הסכין שלא יפול מידו ויזיקהו ואינו יכול לכוין בתפלתו וכן קערה עם אוכלי' מתייר' שמ' תפול ויפסדו האוכלים וטרוד לשמרה וכן הככר שמ' יפול ויטנף והמעו' שמ' יתפזרו וכן כל כיוצא בזה אבל שאר דברים שאין בהם הפסד אם יפלו מידו מותר להתפלל בעודן בידו ומאי דמיבעי' לן בסוכ' ולולב מאי נצטר' לפרש לפי' זה דהכי קא מבעי ליה לולב מי חיישי' שמפני חשש שלא יפול הלולב ויפסל טרוד לשמרו ואינו יכול לכוין בתפלתו ואסור או דלמא חביבה ליה מצוה ומתוך החביבות לא יפול ממנו ואינו טרוד בזה ומותר ומסקנא דחבובי מצוה עדיף ומותר ולא דיינינן ליה כסכין וקערה אלא כשאר דברים שאין בהם הפסד ואית דמפרשי דמאי דנקט סכין וקערה וככר ומעות לאו דוקא אלא אורחא דמילתא נקט והוא הדין שאין לו ליטול בידו שום דבר בשעת התפלה אלא לולב בלבד שהתירו משום חבובי מצוה לא ימנע בזה כונת התפלה ולפי זה הפירוש צריך ליזהר שלא יקח אדם שום דבר בידו בשעה שיתפלל מפי מורי הרב נר"ו : **מאי** טעמא בית הכסא קבוע ליכא ניצוצות ויש ששואלין היאך אפשר דליכא ניצוצות והלא אמרו אי אפשר לגדולי' בלא קטנים ונמצא דאיכא ניצוצות בשעה שמשתין וי"ל דהכי אמרי' דליכא ניצוצות הני מילי מיושב דאין מי רגלים כלים אלא מיושב אבל כשמשתין מעומד אינו כלה ואיכא ניצוצות לפיכך אסרו להשתין בהן בעודן בידו שמא ישפשף באותה יד נצוצות שמצוה לשפשף כדי שלא יראה ככרות שפכה ויוציא לעז על בניו שהן ממזרים אבל בבית הכסא קבוע ליכא ניצוצות ולפיכך מותר ורבינו האי ז"ל כתב דבתי כסאות שלהם היו עשויין במדרון בענין שהיו כל המים יורדין ולא היו שם ניצוצות כלל : **משום** רבי שילא אמרו אפי' מטפחות שלהם אסור להניחם על הראש מפני שראה בזיון כשמשים עליהם שום משוי ואפי' המטפחת שאוכלים בה ואע"פ שלא יהיה בה שום טינוף ויש ספרים שגורסין אפי' מטפחות שלהם אסור כלומר אפי' המטפחות של התפילין שהוא דבר מועט אסור מפני שנראה בזוי לשום עליהם שום משוי ורבינו משה ז"ל כתב שמותר לשום המצנפת בראש ואפי' בשעה שמניח התפילין נראה מדבריו שלא אסרו אלא מטפחת שנראה בזוי כדכתבינן אבל דבר שדרך לשום אותו כל היום בראשו כגון מצנפת וגלימא וכיוצא בהן מותר ויש שמקשים עליו מדאמרינן בירושלמי רבי יוחנן לא היה מנח תפלין אלא מפסחא לפסח' והיה מחזיק ברישיה מפסחא ועד עצרת פירוש ר' יוחנן היה חושש בראשו מקרירות ומפני זה לא היה מניח תפילין אלא פעם אחת בשנה כדי שלא יזיק אותו ואע"פ כן מפני אותו פעם בלבד היה חושש והיה צריך לחזק ראשו מפסחא ועד עצרת ואומרים אם איתא דמותר לשום מצנפת או כובע על התפילין למה לא היה משים אותו בכל יום וישים עליהם הכובע ולא יהיה לו היזק ואומר מורי הרב נר"ו שזו אינה קושיא דמי שהיה לו חשש גדול כזה שמפני פעם אחת היה צריך לחזק לראשו מפסחא ועד עצרת ג"כ היה חושש אפי' בכובע או במצנפת מפני שגובה התפילין מפסיק בין הכובע ובראש והרוח נכנס בנקבים ומזיק לו אבל לשאר בני אדם ודאי מותר : **וכמה** אמר אביי ריבעא דריבעא דפומבדיתא תימא הוא על הרי"ף ז"ל שהביא הברייתא של מעלה דאמרי' באיזה משוי אמרו במשוי של ארבעת קבין דהא הכא פסק הלכה כאביי לחומרא דאפי' ריבעא דריבעא דפומבדיתא אסור ולא היה לכתוב אלא זו שבזה נדחה אותה ברייתא שסוברת שאינו אסור אלא בארבעת קבין : **אביי** אמר אסור דהזמנה מילתא היא פירוש תכריכי המת אסור בהנאה כדילפינן מגזירה שוה מדכתיב ותמת שם מרים וכתיב בעגלה ערופה וערפו שם את העגלה מה להלן אסורה בהנאה דכפרה כתי' ביה כקדשים אף כאן תכריכין אסורים בהנאה וסבירא ליה לאביי דאפילו בהזמנה לתכריכין אסור דהזמנה מילתא היא ולית הלכת' כוותיה :

קחת

א כתב הרא"ש אבל כשהן בראשו מותר להשתין בהם בב"ה עראי וגם מותר לישן שינת עראי כדאמרי' בהנכנס הנכנס לישן ביום רצה חולץ רצה מניח וא"ת היאך שינת עראי מותר והלא אסור להסיח דעתו מהם וכשהוא שמתנמנם נמצא מסיח דעתו מהם והיה אומר ר' יהודה ז"ל מתוך דברי רבי' תם ז"ל מצאנו תירוץ לדבר זה דודאי היסח הדעת לא הוי אלא כשעומד בקלות ראש ובשחוק אבל כשעומד ביראה מתעסק בצרכיו אע"פ שעוסק במלאכתו ואומנתו ואין דעתו עליהן ממש אין זה נקרא היסח הדעת דאל"כ היאך יוכל אדם להניח תפילין כל היום וכן נמי כשמתנמנם אין כאן היסח הדעת כי הוא שוכח בבלי השינה ואין קלות ראש ע"כ :

ב מיי' פסק דכשהן בראשו ופורס סודר עליהם מות' לישן בהם עראי ראשו בין ברכיו וכן סמ"ג ואם הם בידו מותר לישן בין שינת עראי בין קבע והרא"ש ד' וסמ"ג והרא"ש אוסרין כשהן בידו לישן כלל :

לשון רבינו ישעיה אחרון : ואם הוא מונחין בראשו ישן בהם שינת עראי אבל לא שינת קבע שמא יפיח בהן חלצן ופירס הסודר עליהן מותר לו לישן בין קבע בין עראי ובתם שינת עראי כדי שילוך ק' אמה כמו שמבואר בה' סוכה : והילדים שהיו בשוקיהן עוסקין הולכין אפי' ביום שנכנסו לשינת עראי שמא יבאו לידי הרגל דבר :

ג כתב הרא"ש ואם תאמר היאך אפשר בב"ה דליכא נצוצות והלא אי אפשר לגדולים בלא קטנים וי"ל דמיירי בב"ה קבוע שהוא ברכיו מיושב ובלין מי רגלי' וליכא נצוצות אבל כשמשתין מעומד אינן כלים ואיכא ניצוצות ע"כ :

ד הרא"ש ובנו פסקו דאין איסור במשוי רק בשיעור ד' קבין ומיי' כתב כרבינו :

לשון ריא"ז

ואסור להניח משאוי על ראשו שיש בו תפלין ואפי' מטפחת שלהן אם דרך משאוי בכך ומה שיש לתלמוד על הרי"ף והרא"ש בתבתי במקום אחר בפי' :

לשון ריא"ז

ה ומ"ש חילק בהזמנה בין קרקע למטלטל שהקרקע אין בו הזמנה בדיבור שאם אמר קבר זה יהא למת אינו הזמנה עד שיעשה בו מעש' לשם מת אבל מטלטל יש בו הזמנה בדבור שאם אמר יהא בגד זה למת הרי זו הזמנה אפי' בדבור בלבד וכן אם אמר על הסודר יהא סודר זה לתפלין הרי זו הזמנה אפי' בדבור בלבד ואם קשר בו תפילין אפילו לפי שעה הרי זה אסור לקשור בו מעותיו הואיל והזמינו לתפלין וגם קשר בו תפילין ול"נ שאין חלוק בזה בין קרקע למטלטל אלא אף במטלטל אין בו הזמנה בדבור אלא על ידי מעשה כגון האורג בגד למת וכן סודר של תפילין אם עשה בו שום תיקון לצורך תפלין הרי זו הזמנה ואם קשר בו תפילין לפני שעה הרי זה אסור אבל אם לא עשה שום תקון לא הזמינו בדבור בלבד אין זו הזמנה ואם קשר בו תפלין לפי שעה מותר ואם ייחדו להניח בו תפילין לעולמות והניח בו תפילין אין לך הזמנה גדולה מזו וכן קבר [illegible] למת לקבור בו מת [illegible] קרקע למטלטל :

עין משפט

א מיי' פ"ד מה' תפילין סמ"ג עשין סי' כב א"ח סי' מג

דף קה

ב מיי' פ"ה מה' תפלה טור א"ח סי' כו

ג מיי' פ"ד מה' תפילין וסמ"ג עשין סי' כב טור א"ח סי' מג

ס נ"א ר"ת מטפחת של לחם .

מי

ד"ה [illegible] הוא על [illegible] ר"פ וכו לפי קוצר דעתי שהם [illegible] לבני' [illegible] הוא כדי להודיע לנו לגבי תפילין דפחות מד' קבין תפילין לאחוריו הוא היה מוכן לגבי בברייתא ובפה הדין הוא כמו שאומר בברייתא מהרש"ל ז"ל ועיין בב"י בא"ח ס' מג :

תחת מראשותיו [illegible] ליה הכי אמר שמואל מותר ואפי' אשתו עמו ופוסקים הגאונים הלכה כשמואל ואע"פ שחולק עם הברייתא ואין דרך האמוראים לחלוק על הברייתא אפילו הכי בדבר שהוא בדקדוק המצות כגון זה שהוא משום שמירה **א** יכול לפסוק כמו האמורא :

ולהניחן במטה כנגד לבו נראה דאזלינן לחומרא ודיינין ליה תחת מרגלותיו מפני שפעמים מתהפך במטה וישכב עליהן ונראה למורי הרב נר"ו דתחת מראשותיו יש בו שלשה דינין ואלו הן תחת מראשותיו כנגד ראשו אסור בכל ענין ואפילו כלי בתוך כלי ואפילו בלא אשתו עמו

תחת מראשותיו תחת מרגלותיו לא קא מיבעי לי דכיון דבזיון הוא אסו' כי קא מיבעי לי תחת מראשותיו מאי א"ל הכי אמר שמואל מותר ואפי' אשתו עמו והלכתא כשמואל ואע"ג דאיתותב מ"מ נטירינהו טפי עדיף והיכן מניחן א"ר ירמי' מניחן בין כר לכסת שלא כנגד ראשו אמר רב המנונ' בריה דרב יוסף יומא חד הוה קאימנ' קמיה דרבא ואמר זיל אייתי לי תפילי ואתאי ואשכחתינהו בין כר לכסת שלא כנגד ראשו והוה ידענ' דההו' יומא יום טבילה הוא' ולאגמורן הלכה למעשה הו' דבע' ° שני' שהיו ישני' בטלית אחת ב ק"ל כרב יוסף דאמ' אשתו כיון דכגופו היא ג מותר להחזיר פניו ולקרות אבל אח' כגון בניו ובני ביתו כיון דלאו כי גופי' הוא אסו' לקרות ק"ש עד שתה' טלית מפסקת בינידם ואם היו בניו ובני ביתו קטנים מות' ועד כמה תינוקת בת אחת עשרה שנה ויום אחד ותינוק בן י"ב שנה ויום אחד ואידי ואידי ד עד שיהו שדים נכונו ושערך צמח ת"ר היה ישן בטליתו ואינו יכול להוצי' ראשו מפני הצנה חוצ"ן בטליתו עד צוארו וקור' ק"ש וי"א עד לבו ות"ק הרי לבו רואה את הערו' קסבר לבו רוא' את הערוה מותר והלכת' לבו ה רוא' את הערו' אסור א"ר חנינא אני ראיתי ר' ° שתלה תפיליו מיתיבי התולה תפיליו יתלו חייו דורשי חמורות אמרו והיו חייך תלואים לך מנגד זה התולה תפליו ואסיקנא דר' בכיסיה תלה אבל תפילין גופיהו אסור לתלותן בין ברצועה בין בקצוצה ° המשמיע ו קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה והמגביה קולו בתפלתו הרי זה מנביאי השק' ° גיהק ופיהק לרצונו הרי זה מגסי הרוח אבל שלא לרצונו אין בכך כלום והמתעטש מלמטה סימן רע לו וי"א ניכר שהוא עכרן אבל המתעטש מלמעלה סימן יפה לו

כשם

רש"י

מתחת מראשותיו בלילה כשהוא ישן : יום טבילה הוה יום שאשתו טבלה דהוה ליל תשמיש והיינו כשמואל דאמר אפילו אשתו עמו : ולאגמורין הלכה למעשה הוא שאינו לבקיאין לו לא כיון אלא ללמדיני הלכה למעשה לעשות כשמואל אפי' אשתו עמו : אשתו כיון דכגופו היא כי רגיל בה וליכא הירהור : שדים נכונו ושערך צמח שאדם הולך הם נאים לכלל ביאה שאדם מתאוה להם : שתלה את תפילין בכיתו : זה התולה תפילין כי התורה היא חיים של אדם ולכך רמז לו הכתוב שיתלו לו חייו : בכיסיה נאים שהתפילין מונחין בו ותלה את הכיס : הרי זה מקטני אמנה ששוסה כאלו הקב"ה אינו שומע תפלה בלחש : מגביה קולו שצועק בקול רם הרי זה מנביאי השקר דכתיב בהו ויקראו בקול גדול : והמתעטש מלמטה שהוא מפיח : שהוא עכרן כלומר שהוא מכוער :

כשם

ושל' כנגד ראשו אם אשתו עמו צריך כלי בתוך כלי דהיינו כלי אחד והכר שהוא כלי שני ואם אין אשתו עמו אפי' בכלי אחד דהיינו בין הכר והכסת סגי ודייק הכי מדאמרינן בגמרא והיכא מנח להו א"ר יהודה מניחן בין כר לכסת שלא כנגד ראשו ומקשינן והתניא רבי חייא מניחן בכובע תחת מראשותיו כלו' היאך אתה אומר שלא כנגד ראשו מותר דמשמע דהא כנגד ראשו אסור והתניא ר' חייא מניחן בכובע תחת מראשותיו משמע אפי' כנגד ראשו מותר ויש לשאול כל זה ומאי קושיא דדילמא רבי חייא נמי מאי דאמ' תחת מראשותיו לא אמר כנגד ראשו ממש אלא שלא כנגד ראשו דה' הוינא בסוגיא דשמעתא שיותר פשוט להם לשון תחת מראשותיו שר"ל לומר שלא כנגד ראשו ותירץ הרב רבי יוסף תלמידו של רבינו שמואל ז"ל דמדאמר בכובע תחת מראשותיו שהוא כלי בתוך כלי הכובע כלי אחד והכר והכסת כלי אחר שמעינן דכנגד ראשו ממש מיירי דאי שלא כנגד ראשו בכלי אחד סגי ומאי הוצרך לומר מניחן בכובע די בשניח תחת מראשותיו בלא כובע ומ"ה פריך מיניה היאך אתה אומר דכנגד ראשו אסור הא' מאי הכא דכנגד ראשו היה מניחן בכובע תחת מראשותיו ומפרקינן דמפיק לה למורשא דכובע לבר כלומר מילתיה דר' חייא מיירי כגון שהי' יוצא הכובע חוץ מתחת ראשו ולא היה כנגד ראשו אלא מעט ממנו ובמורש' היוצ' לחוץ שם היו התפילין ולפיכך מותר אבל אם היו כנגד ראשו ודאי אסור היה מלתא מקשי והתני רבי חייא מניחן בכובע תחת מראשותיו ופריך אכנגד ראשו כדכתיב' שמעי' מינה דר' ירמיה אוסר כנגד ראשו אפי' בכלי בתוך כלי ומדחזינן שלא תירץ דהתם מיירי שלא כנגד ראשו שמעינן עוד דשלא כנגד ראשו היכא דאין אשתו עמו מותר אע"פ שאינה כלי בתוך כלי דאם איתא דשלא כנגד ראשו צריך כלי בתוך כלי היה יכול לתרץ ולומר התם נמי שלא כנגד ראשו מיירי ומה שאמר בכובע משום דשלא כנגד ראשו צריך כלי בתוך כלי אלא ודאי מ"ה לא תירץ לו כן משום דשלא כנגד ראשו היכא שאין אשתו עמו סגי ליה בכלי א' דהיינו בין כר לכסת אבל היכא דאשתו עמו ודאי צריך כלי בתוך כלי כדאמר לקמן כיון שיש שם ס"ת או תפילין אסור לשמש מטתו עד שיוציאם או עד שיניחם כלי בתוך כלי זה הנראה למורי הר' נר"ו מהלכות השמועה אבל רמ"ה ז"ל לא כת' כן שהוא לא חולק בין אשתו עמו ולשאין אשתו עמו ובכל ענין אמרינן שצריך כלי לחומרא : **והוה** ידענא דההוא יומא יום טבילה הוא כלומר שהיה יודע שטבל לקריו ושמש מטתו שמנהגם היה לטבול כשהיו משמשים מטותיהם ואית דאמרי שטבלה אשתו (והאחד עיקר :) ולאגמורן הלכה למעשה דשלא כנגד ראשו כלי בתוך כלי אפי' אשתו עמו מותר הוא דבעא מיניה דמאי דאמר אשכחתינהו בין כר לכסת ר"ל בכלי אחד ובין כר לכסת : **שנים** שהיו ישנים בטלית אחת כתב הרב האלפסי ז"ל ק"ל כרב יוסף דאמר אשתו עמו כיון דכגופיה היא מותר להחזיר פניו ולקרות וכן דעת הגאונים ורבני צרפת ז"ל פוסקין לחומרא כמו הברייתא האחרת שמביא בגמרא דמצריך הגולה ואומר שבדבר כזה יש לנו להחמיר ולומר כי שמא אם היה יודע רב יוסף זו הברייתא לא היה מיקל כל כך ואיכא למידק דהיכי אמר מחזיר פניו וקורא והיאך יכול לקרות ק"ש והוא שוכב מוטה על לבו דהא אמרינן מקרי אע"ג דמגלי אסיר ומאי דאמר מטין וקורין זה כמיושב אבל בהטיה בשכיבה לא אמרו והיכי אמרי הכא דשרי ואיכא דאמרי דכי אמרינן מיקרי אע"ג דמגלי אסיר וזהו בהטיה כמו פרקדן בשוכב על צדו קדקדו ומוטה מעט אבל זה שמוטה על לבו לגמרי מותר והנכון יותר לתרץ דכיון דחזינן דהיכא דאיכא טירחא שרי כדאמר דרבי יוחנן מגלי וקרי משום דהוה בעל בשר והוה ליה טירחא הכא נמי התירו לו מהטיה משום דה"ל טירחא כיון שפשט את בגדיו לחזור וללבשן : **ואידי** ואידי עד שיהו שדים נכונו ושערך צמח כלומר בין תינוקת שהיא בת י"א או בין תינוק בן י"ב מותר כל זמן שלא יהו שדים נכונו ושערך צמח שנאמר ואת ערום ועריה דמשמע שבזה דיינינן ליה ערום ואיכא ערוה וכתב רבינו משה ז"ל דדוקא לי"ב ולי"א בעינ' שדים נכונו ושערך צמח אבל כיון שהגיע התינוק לי"ב והתינוקת לי"א אע"פ שלא הביאו אלו הסימנים א"כ כבר יצאו מתורת קטנים ואינו קורא עמהם בלא הפסקה מיהו אם הביאו אלו הסימנים קודם י"א לתינוקת ולי"ב לתינוק לא חיישינן להו ומותר מפי מורי הרב נר"ו : **והלכתא** לבו רואה את הערוה אסור והטעם אפילו יכול להוציא את ראשו לא סגי בהוצאת ראשו עד שיהיה חולץ (ראשו) עד לבו דת"ק דאמר דסגי ליה בהוצאת הראש או בהגולית טלית עד טבורו סבר ליה דלבו רואה את הערוה מותר [illegible] הפסקה עד לבו : **דורשי** חמורות פירוש מלשון חומרא ומפרשין אותו מלשון מרגליות ור"ל דורשי הדברים שהם כמרגליות וי"מ אותו מלשון קשר ור"ל דורשי הדברים המקושרים והמתותמים : תלויים לך מנגד זה התולה תפליו כלומר שהוא אינו חושש לכבוד התפלין גם כן לא יצלחו מונחים בכבוד אלא מרחוק כי מנגד מלשון כי מנגד תראה את הארץ : המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה שנראה שחושב שאין הקב"ה שומע בלחש כמו בקול רם אבל אינו כך קשה כמו שמגביה קולו שדומה לנביאי השקר דכתיב בהו ויקראו בקול גדול וגו' : וי"א [illegible] וזה שפוס הגירסא מקולח ספרים : ויש ספרים שגורסין ניכר שהוא עכרן כלומר שהוא ניכר שהוא [illegible] ואפשר שרצונו לומר שהוא ניכר שהוא עכור בשעת שלא היה לו כח לפשוט בשעת התפלה ונראה שדוחק לומר שמפני זה ניכר שהוא עכור כיון שהוא אנוס מפני מורי הרב נר"ו :

כשם

לשון ריא"ז

א אסור אם היה אשתו עמו ומכוסה תחתו והוא ביטו כלי בתוך כלי :

ב כתב הרא"ש פסק רב אלפס כרב יוסף דאשתו כגופו ומותר להחזיר פניו ולקרו' אבל אחר לאו כגופו הוא ואסור ור"י ז"ל כתב כיון דלא פסק הלכתא לא כשמואל ולא כרב יוסף שבקי' לחומרא [illegible] ולא יקרא אפי' אשתו עמו אם אין טלית מפסקת ביניהם [illegible] [illegible] כרב לשמואל [illegible] [illegible] הברייתא ומסכם אותו אבל [illegible] [illegible] [illegible] דלא כותיה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] :

ג הג' מרדכי פלוני של זה וכן ר"ת פסק דגם באשתו אסור בלא הפסקת טלית וכמו שכ"ג פסקו כרב' :

ד פרא"ש כת' ר"מ ז"ל דוקא לי"ב לי"א בעינן שדי' נכונו ושערך צמח אבל בשנים תינוק לי"ג ותינוק לי"ב אע"פ שלא הביאו הסימנים כבר יצאו מתורת קטנים ואין קורא עמהם בלא הפסקה ואם הביאו אלו הסימנים קודם י"א לתינוקת וי"ב בתינוק לא חיישינן להו ומותר ע"כ :

ה כתב פרא"ש ס"ר פסקו' כתב כשם רש"י שהלכה בהפוכת שכבלי לבו רואה את הערוה מותר מדקסבר ת"ק די שלבו רואה את הערוה מותר וכוי' [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] לבו רואה את הערוה ע"כ :

רש"י פסק דלבו רואה את הערוה מותר ופלוג' עליה · ומיי' ופוס"ג נוטר כתבו כר' :

ו ויש אומרים לא דאמרינן אלא ישמיעו קולו בתפלתו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] · בירושלמי [illegible]

ר"א

א לא ידעתי [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] כשמואל [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

כשם שעושי' לו נחת רוח וכו' פירו' כשם שעושים לו מן השמים נחת רוח לגופו שהעיטוש מחוק האיברים כך עושין לו למעלה בענין תפלתו שתהיה מקובלת : ואי אנינא דעתיה שדי ליה לאחוריה כלומר אם יש לו אסטניסות שאפי' להבליעו באפרקסותו או בטליתו אינו יכול לשהות שדי ליה לאחוריה וכן אם אינו יכול לעמוד בלא רקיקה מותר לו לרוק שיותר טוב הוא שישב בנקיות משיהיה בקוצר רוח וכיון שאינו עושה דרך גאוה וטיול מותר לרוק לאחריו כדי שיכוין דבורו כראוי ואפילו לצד שמאל היכא דלא אפשר ליה להשליכו לאחוריו מותר ואם יהיה בב"ה קבן או נמי אין לו בשעת התפלה לרוק עליו ולומר שהוא כמו כיסוי שאין הקבן או הנמי מועי' אלא לענין ישיב' ב"ה בשעה שאינו מתפלל שכיון שיושב שם אין צריך לשפשפו שהרקיקה עצמה מותרת ואפי' שפשוף אינו צריך אלא מדרך מוסר בלבד אבל בשעת התפלה שאסרו לרוק אין לו לעשות בשום ענין אלא כשהוא אנוס ולאחריו או לצד שמאל כדכתבי' כל אלו הדינין למדנו אותם מתוך הירושלמי דגרסי' התם א"ר חנינא אני ראיתי את רבי מפהק ומעטש ונותן ידו על פיו אבל לא רקק ר' יוחנן אמר אפילו רוקק כדי שיהיה כוסו נקי לפניו אסו' לאחריו מותר לימינו אסור לשמאלו מותר הדא היא יפול מצדך אלף ורבב' מימינך כל עמא מודו בהדין דרקיק אנטליין דו אסור רי"בל אמר הרוקק בבית המקדש כרוקק בבת עינו ר' יונתן רקיק ושאיף למדנו מזה דהיכא שאינו עושה דרך גאוה וטיול שהוא מותר כדי שיהיה כוסו נקי ומה שאמרו אנטיילן דו אסור הנכון מה שפירש הנגיד רב שמואל ז"ל שר"ל דדברי הכל היכ' שרוק כמו המטייל שאינו עושה לצורך שאסור ויש שגורסין אנטליין דו אסור ומפרשי' דר"ל כ"ע מודו שאם הבליעו באנטלתו דהיינו הבגד העליון כיון שהרוק נראה אסור ולמדנו דהיכא דלא אפשר ליה לאחוריו אף לשמאל מותר ולכאורה נראה דלאו שמאלו דוקא אלא ימינו שהוא שמאלו של הקב"ה כדאמר גבי שלשה פסיעות ומדחזינן דרבי נתן הוה רקיק ושאיף כשהו' עומד בב"ה בשים שם תבן או נמי שהוא כמו שפשוף כיון שמכוסה נקוכו מותר שלא בשעת תפלה כמו שכתבנו למעלה אבל בשעת תפלה דלא סגי ליה בשיפשוף שהרקיקה עצמה אסורה אין התבן והנמי' מועיל ובסוף המסכתא נראה לדעת התלמו' שלנו הרקיק' בב"ה שלא בשעת תפלה מותרת מפי מורי הרב נר"ו : מבליעו באפרקסיתו פרש"י ז"ל דאפרקסיתו הוא הכובע שבראשו וקשה לי דהיאך שייך למימר מבליעו בכובע דודאי אסור להסיר הכובע בשע' התפלה ודוחק הוא לומר שמבליעו בחוטין התלוין ממנו אלא הנכון כמו שפי' רבי' האיי גאון ז"ל דאפרקסיתו הוא בגד התחתון ולובש אותו תחת החלוק ועל זה אמר צורר אדם מעותיו ותפליו באפרקסיתו ובודאי אינו ר"ל ביחד אלא זה בפני עצמו וזה בפני עצמו ומפני שזה המלבוש מנהגם היה לעשות בו כיסין סביב הגוף משום הכי אומר שצורר המעות בכיס אחד והתפלין בכיס אחר והכא נמי מבליעו באפרקסיתו ר"ל שמבליעו בכיס אחד מאפרקסיתו והכי אמרינן בהלכות דרך ארץ פושט חלוקו ואח"כ פושט אפרקסיתו דמשמע דאפרקסיתו תחתון מהחלוק : ואסור להתעטף ולהניח ידו על סנטרו פירש רש"י ז"ל מפני שזה דרך הגאוה וה"ה בכל דבר שהוא דרך גאוה כגון במתניו על הגרון וכיוצא בזה שאסור ובגמרא אמרי' אמר רבי חנינא אני ראיתי את רבי שממשמש בבגדיו אבל לא היה מתעטף ופירש רבי יצחק הזקן ז"ל דהרי מילי גינאו שהיה ממשמש בבגדיו מפני הכינ' שהיתה על בשרו שוקצת אותו אבל אם נפלה טליתו אח"כ לא היה רוצה להתעטף באמצע התפלה ורבינו חננאל ז"ל מפרש דהלא מילתא כוי דהוה ממשמש בבגדיו ר"ל שהיה ממשמש בטליתו ומתקן אותו כדי שלא יפול אבל כשהי' נופל לגמרי לא היה מתעטף משום דסבר שיותר טוב לו שיתפלל בגילוי הראש משיקח שום דבר בשעת התפלה ולשני הפירושים הללו היה נראה שאין ראוי ליקח תפילות ולא שום דבר אחר משעה שהתחיל להתפלל ואפשר שבתפלות כיון שהם לצורך התפלה אם הוכנה מתחלה במקום שידוע אלו שיהו מוכנים מותר : אבל אם אינו יכול לכוין את דעתו בלחש מותר והני מילי בינו לבין עצמו כלומר כיון שעושה לעורר הכוונה וליכא טרדא לצבורא מותר ואפילו בהגבהת קול דהכי אמרי' בירושלמי בפרק תפילת השחר רבי לא בר ובדא מגלו בקלא עד דילפנן בני ביתיה צלותה מיניה הנה שכל כך היה מתפלל בקול להעיר כח הכוונה שבני ביתו היו שומעין ולומדין התפילה ממנו : מהלך אחריו ארבע אמות ומתפלל לכאורה משמע דמשום הכי אומר לאחריו מפני שצריך שיהו פניו כנגד המקום שהתחיל להתפלל ואם היה מהלך לפניו היה מניחו לאחריו ודומה כמי שפוסק לגמרי שאין כונתו לחזור לתפלתו : וכשיכלה הרוח אומר רבון העולמים וכו' כתב בעל הלכות גדולות זכרונו לברכה חוזר לתפלתו ומתפלל נראה שבא להשמיענו שחוזר למקום שפסק ויש לשאול למעלה כשאמרו שאם היה מתפלל ומים שותתין לו על ברכיו ממתין עד שיכלו המים וחוזר אמאי לא הצריכוהו לומר יצרתנו נקבים נקבים וכו' כמו שהצריכוהו בכאן וי"ל דלא דמי דהתם בשמים שותתין על ברכיו איגלייא מילתא דפושע הוא מעיקרא דהצריך היה לנקביו מתחלה ולא בדק וברכ' זו תקנוה לאונס דמשום הכי אמרינן בה גלוי וידוע לפניך חרפתינו וכלימתנו להודיע שאונס היה ואין היכולת בידו ולפיכך בדב' שהוא בידו והוא פשע בנפשו אינו יכול לאמרו אבל הכא שהוא אנוס שזה אונס מצוי ואין אדם יכול ליזה' ממנו התקינו לאמרה : עליו הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חקים אשר לא טובים ומשפטי' לא יחיו בהם כלומר כיון שעושה הדבר בעבירה נמצא שלא יהיו החוקים והמשפטים טובים ולא יחיה בהם : רב אדא בר אהבה אמר כי דבר ה' בזה וכו' ואם תאמר ר' יהושע בן לוי למה לא היה סובר כרב אדא והלא אמרו בפ' חלק כל האומר דבר תורה במבואות המטונפ' עליו הכתוב אומר כי דבר ה' בזה וגו' והתם הוא לדברי הכל וי"ל דר' יהושע סבירא ליה דודאי כשמתחיל לקרות במבואו' המטונפות עונשו גדול כל כך אבל הכא שהתחיל מתחיל' במקום שלא היה שם טינוף אלא שאינו רוצה לפסוק היה סובר שאין העונש חמור' כל כך : רב אמר הוי מושכי העון כלומר דרך בני העולם שעושים העבירו' להנאת עצמן וזה עושה עבירה לחנם שהוא חושב שעושה מצו' בקריאה ועושה עבירה שמבזה את התורה באותה קריאה ועל כן הוי מושכי העון בחנם :

אבל

נר מצוה

כשם שעושין לו נחת רוח מלמטה כך עושין לו נחת רוח מלמעלה והרק בתפילתו כאלו רק בפני המלך ולא אם נזדמן לו הרוק כשהו' עומד בתפיל' מבליעו בטליתו ואם היתה טליתו נאה מבליעו באפרקסיתו ואי אנינא דעתיה שדי לי' לאחוריה ואסור להתעטף ולהניח ידו על סנטרו כשהוא עומד בתפילה והמשמי' קולו בתפילתו הרי זה מקטני אמנה אמר רב הונא לא שנו אלא שיכול לכוין את לבו בלחש אבל אם אינו יכול לכוין את לבו בלחש מותר והני מילי בינו לבין עצמו אבל בציבו' לא מאי טעמ' דילמא אתי למיטרד ציבורא תניא היה עומד בתפלה ונתעטש ממתין עד שיכלה הרוח ומתפלל בקיש להתעטש מהלך לאחריו ד' אמות ומתעטש וממתין עד שיכל' הרוח וכשיכלה הרוח אומר רבון העולמים יצרתני נקבים נקבי' חלולי' חללים גלוי וידוע לפניך חרפתינו ובשתנו וכלימתנו חרפה וכלימה בחיינו תולעה ורמה במותינו ומתפלל : אמר רב הונא תלמיד חכם אסור לעמוד במקום הטנופת שאי אפשר לו בלא תורה ואמר רבי יוחנן בכל מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא תניא לא יהלך אדם במבואות המטונפות ויניח ידו על פיו ויקרא ק"ש ולא עוד אלא שאם היה קורא ובא פוסק לא פסק מאי א"ר מיאשה בר בריה דרבי יהושע בן לוי משמיה דרבי יהושע בן לוי עליו הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חקים לא טובים וגו' רב אדא בר מתנה אמ' כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר רב אמר הוי מושכי העון בחבלי השוא פסק מאי אמ' ר' אבהו עליו הכתוב אומר ובדבר הזה תאריכו ימים וכשהוא חוזר חוזר למקום שפסק ואע"פ ששהה כדי לגמור את כולה והכין מסקנא בסוף מסכת ר"ה וכן בתקיעות וכן בהלל וכן במגילה

אבל

טז

חוי' פ"ג מה' ק"ש סמג עשין סי' י"ט טור א"ח סי' פ"ה

רש"י

כשם שעושין לו נחת רוח למטה בארץ שהעיטוש הוא נחת לאדם כך עושין לו נחת רוח למעלה בשמי' : והרק שרוקק על קרקע בתפלתו : באפרקסיתו סדין שבראש ושני ראשים תלויין לפניו : היה עומד בתפל' ונתעטש מלמטה : הוי מושכי העון בחבלי שוא בחבלים שאינם חזקים אלא נוחים ליפסק כך הם מושכים את העון על עצמן על ידי דיבור בטלה : ובדבר הזה שנזהרת' בו תאריכו ימים : היה

א הרא"ש כתב ומניח ידו על סנטרו פרש"י כשעושה סבי' מתעטש או מגהק אלא ירא"ה פתיחת פיו ופרי"ק גורס לא היה מניח ידו על סנטרו בשעת תפלה משום דגר' כנפי הרוח :

ב ואם משמי' קולו כשמתפלל' בביתו כדי שילמדו ממנו בני ביתו מות' כדאית' בירושלמי רבי יונה כד הוה מצלי בבי כנשתא הוה מצלי בלחישה וכד הוה מצלי בביתיה הוה מצלי בקלא עד דילפין מיני' בני ביתיה צלותא :

ג כתב הרא"ש ז"ל ומתפלל וכתב בכל בו"ג וחוז' לתפלתו בא להשמיענו שחוזר למקו' שפסק :

ד שלתו' וארחו' וסה"ג פליגי על זה וסברי דחוזר לראש והרא"ש כת' בשם רש"י דע"י אונס אם שהה חוזר לראש וכן דעת סמ"ג וקוש' ומיי' ססבים לדעת רבינו אבל דעת הטור הוא דאפי' שהה כדי לגמור כלה אינו חוזר לראש וכן כתב בסי' קכ"ב בדין הסלל ובסי' תר"צ בדין המגילה :

המאור הקטן

וזה שכתב הרי"ף ז"ל ואע"פ ששהה כדי לגמור את כו' חוזר למקום שפסק וכן בתקיעות וכן בהלל וכן במגלה אבל בתפלה לחוד אם שהה חוזר לראש לא נ"ל שום הפרש בין תפלה לכל אלו אלא בכולן אף ע"פ ששהה כדי לגמור את כולה חוזר למקו' שפסק וכראשונ' בר"ה והרי"ף סמך על הא דרב אשי דאמר האי אם שהה אם לא שהה מבעי ליה אלא דכ"ע אם שהה כדי לגמור חוזר לראש והב"ע כשלא שהה וכהא קמפלגי מ"ס גברא חזי הו' ומ"ס גברא דלא חזי הוא ולדעתי אין בדברי רב אשי שום ראיה דלרווח' דשמעתא קא מוקים לה' דאפילו מאן דאית ליה בעלמא אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש מוקים לה בלא שהה ומאן דאית ליה בעלמא אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר למקום שפסק דין שהה ולא שהה אחד הוא בכל מקום והכא היינו טעמא דחוזר לראש משום דגברא דחזי הוא איתמר צואה על בשרו או שהיו ידיו בבית הכסא וכו' נ"ל צואה על בשרו במקום ובכל מקום כיוצ' בו שהוא בסתרי' וליכא ריחא ולא עביד לאיגלויי ראי ברוכת' דעביד לאיגלויי היא לא גרע מצואה דבוקה בסנדלו הוא דאיבעיא ולא איפשיט' ולחומר' עבדינן וכן פי' שהיה ידיו בבית הכסא בלא שום טינוף ומחיצתו חוצצת בינו לבית הכסא דאי לאו הכי הא קיימא לן דאסור לקרות ק"ש ולהתפלל כנגד בית הכסא ישן ואף על פי שאין בו צואה : ובנוסחי

מלחמת ה'

יעיד וזה שכתב הרי"ף ז"ל אף ע"פ ששהה כדי לגמור את כולה חוזר למקום שפסק וכן בתקיעו' וכן בהלל וכן במגלה אבל בתפל' לחוד אם שהה חוזר למקום שפסק לא נראה לי שום הפרש בין תפלה לכל אלו וכו' והרב אלפסי ז"ל סמך על הא דרב אשי ולדעתי אין בדברי רב אשי שום ראיה דלרווח' דשמעתא קא מוקים דאפילו מאן דחזי' ליה בעלמא אם שהה וכו' :

אמר הכותב ולא ניחום לשני ספרי בעל הלכות כתבם ורבי' הגאון ורבינו חננאל ורבינו כולם ז"ל הסכימו על ידיו ובודאי אין ללמוד תפלה מדין ק"ש והלל ומגלה שאין דינן חמור אבל לשקל מליו ואמינו בכל מקום תפל' חמורה לענין שפסק שאפי' המלך שואל בשלומו לא ישיבנו ואפילו נחש על עקיבו לא יפסוק וצריכה אימה יתירה מק"ש כמו שמוזכר בכמה מקומות במסכתא זו וכן לענין היה צריך לנקביו טובירו בשמונה או תפלה ולא יכינו שמחמירו כך בק"ש ועוד שהחיק הראשונים ומיכרי רב אשי ראיה גדולה היא ומה שדחה בעל המאור ז"ל דלרווחא דמלתא קא מוקים לה שפך שחוק הוא שא"כ היה לו לומר איפכא דכ"ע שהה אינו חוזר אלא למקום שפסק והכא נמי קא מיפלגי כלומר דבין שהה בין לא שהה מר סבר חוזר לראש משום דגברא דחזי הוא ומר סבר למקום שפסק אי נמי לגמור ומעתה אם נאמר שהיא סברתו של רב אשי ככלו שהיה כדי לגמור את כולה שחוזרין לראש בין בק"ש בין בתקיעות ש"מ כסברא דקושטא קא מוקים לה דוקא בשלא שהה אבל שהה חוזר לראש בכל מקום ועוד שאפי' היתה סברתו של רב אשי כך לא היה כנה דחינו דבריו מכלל הלכה ואין ראוי לדחות דבריו כן שהוא עיקר דמסקנא דגמרא ראוי :

ד"ת א מדקאמר לימינו ולשמאלו . דומיא דלפניו ולאחריו משמע דלימינו ממש קאמר ולא לימין השכינה וקשה לי דהו"ם לא נוסא וכמפרש היה פי' אותו יצ"ד גם ספו' בג' פסיעות ולא מצאתי שום מבורר אחר שמפרש כוס מה שאמרו בג' פסיעות בפרק הוציאו לו ומייתי לה בהלכות סוף פרק אין עומדין : חדושי מ"ע ויש דבקש ראיה מדכתיב יפול מצדך אלף וכו' היינו משום שמבואר בו שימין חשוב משמאל ומגילה יש לנו לפרש נ"ם ימינו של הקב"ה יותר משמאלו כמו גבי ג' פסיעות ס"פ א"ע ורש"ל כתב שרוב הפוסקים כתבו שימין הוא כפשוטו לג' פסיעות שנוטל רשות מן המקום וחושב כאילו עומד לפניו ממש נשא"כ ברקיקה ומ"ש הסכימו שמאלו באחריו כי עיקר המנפסים וסוות סאדם אן ביד ימינו ויקנסמאלו סוא יד כסה עב"ל וסכ"י בא"ח סימן צ"ד ומיושב דברי הטור בע"א :

אבל בתפלה בלחוד אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש. ורבני צרפת ז"ל אומרים דלא שנא תפלה לא שנא ק"ש ומגילה חוזר למקום שפסק כדקתנינן לעיל ולתפילה עד שיכסה את לבו שאע"פ שיש הפסק בין לבו ובין הערוה אפ"ה מפני שהלב הוא הדבר הנכבד שבכול' אמרו שיהיה מכוסה : **איתמר** צואה על בשרו או ידיו מטונפת בבית הכסא וכו' הכי איתא הגרסא בס' הגמרא המדוייקים והכי פירוש' צואה שעומדת בבשרו תחת בגדיו או שהיו ידיו מטונפות מבית הכסא כלומר שהכניס ידיו מן הבית לבית הכסא דרך חור א' ולא הכניס שם את

נר מצוה

אבל בתפלה בלחוד אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש אמר רב הונ' היתה טליתו חגורה לו על מתניו קורא ק"ש תניא נמי הכי היתה טלית של בגד ושל עור ושל שק חגורה לו על מתניו קור' את שמע ולתפל' עד שיכסה את לבו אמר רב הונא שכח ונכנס לבית הכס' בתפליו מניח ידו עליהן עד שיגמור עד שיגמו' ס"ד אלא א"ר נחמן בר יצחק עד שיגמור עמוד ראשון וניפסוק וניקום סבר לה כדתני' רשב"ג אומר עמוד החוזר מביא את האד' לידי הדרוקן סילון החוזר מביא את האדם לידי ירקון איתמ' צואה על בשרו או ידו מטונפ' מבית הכסא רב הונא אמר מותר לקרוא ק"ש. רב חסדא אמ' אסור לקרוא ק"ש אמר רבא מאי טעמיה דרב הונא דכתיב כל הנשמה תהלל יה ורב חסדא מ"ט דכתיב כל עצמותי תאמרנה וקיימא לן כרב הונא הדא דהוא רביה דרב חסדא ועוד דקא מקשינן מינה בפרק אמר להם הממונה דאמר רב פפא צואה במקומה אסור לקרו' ק"ש פי' צואה בפי טבעת היכי דמי אי דנראית פשיט' ואי דלא נראית לא ניתנה תור' למלאכי השרת לא צריכ' דיושב ונראית ועומד ואינה נראית ומאי שנא מצואה שעל בשרו דאיתמ' צואה על בשרו או ידו מטונפת מבית הכסא ר' הונא אמר מותר לקרוא ק"ש ומשני במקומו נפיש זוהמ' שלא במקומו לא נפיש זוהמא מדקא מקשינן מינ' שמעי' דהלכת' היא איתמר ריח רע שיש לו עיקר ר' הונא אמר מרחיק ארבע אמות וקורא קריאת שמע ורב חסדא אמר מרחיק ד' אמות במקום שכלה הריח וקורא תני' כותיה דרב חסדא לא יקרא אדם קרית שמע לא כנגד צואת אדם ולא כנגד צואת כלבים ולא כנג' צואת חזירי' ולא כנגד צואת תרנגולין ולא כנגד אשפה שריחה רע ואם היה שם מקום שגבוה עשרה טפחים או נמוך עשרה יושב בצדו וקורא ואם לאו ירחיק מלא עיניו וכן לתפלה וריח רע שיש לו עיקר מרחיק ארבע אמות ממקו' שכלה הריח וקורא קרית שמע אמר רבא לית הלכתא כי הא מתני' אלא כי הא דתני' לא יקרא אדם קרית שמע

לא

רש"י

היתה טליתו לו חגורה על מתניו ומכסה אותו ממתניו ולמטה אף על פי שהוא ערום ממתניו ולמעלה : קורא ק"ש אבל לתפילה לא שצריך לראות בעצמו כאלו עומד לפני המלך ולעמוד באימה אבל בק"ש אינו מדבר אל המלך : הדרוקן חולי שמלאכת את הבטן : סילון של מי רגלים ועמוד הוא הריעי : ירקון חולי ירוקן : כל הנשמ' והפה והחוט' הם בכלל ההילול ולא שאר איברי' : ריח רע שיש לו עיקר כגון שצואה מונחת שם והיא מסרחת ושאין לו עיקר היינו הפחת רוח מרחיק ד' אמות מן העיקר ואע"פ שאין הריח כלה וכגון שהוא לאחוריו שאינו רואה אותו : לא כנגד צואת אדם ואפי' אין לה ריח : לית הילכתא כי הך מתני' דלעיל דאמר צואת כלבים וחזירים אפילו אין שם עורות כל זמן שיש בהן עורות אצואת כלבים וחזירים קאי שדרך לתת בהן עורו' אבל צואת אדם אפי' בלא עורות כי אין דרך לתת בו עורות הילכך על כרחך בלא עורות קאמר :

שאין

מיי' פ"ג מה' ק"ש וט"ד מה' תפלה סמג עשין יח טור א"ח סי' פד

מיי' פ"ד מה' תפילין סמג עשין כב טור א"ח סי' מג

מיי' פ"ג מה' ק"ש סמג עשין יח טור א"ח סי' עט

רבינו יונה

עצמו תלוייה ועומדין ואין ריח רע מגיע אליו כלל רב הונא אמר מותר לו לקרות ק"ש ואע"פ שאינה יבשה וטעמיה מפרש ואזיל דכתיב כל הנשמה תהלל יה (כלומר) כיון שמכוסה בבגדיו מותר דכי היכי דצואה אחרת אם מכסה אות' בכלי או בדבר אחר מותר לקרות ק"ש אפילו בתוך ד' אמות כיון שאינו מגיע אליו ריח רע משום הכי נמי כשעומדת בבשרו כיון שמכוסה בבגדיו ואינו מריח אותה כלל או כשידיו בבית הכסא כיון שאין מגי' אליו ריח רע כלל מותר ולא אמרינן אינו דומה צואה שעומדת בבשרו לצואה בעצמה דלא חיישי' להכי ולא דייקינן גופו אלא במקום אחד דהא כתיב כל הנשמ' תהלל יה ור' חסדא ס"ל שאע"פ שצואה אחרת כשהיא מכוסה מותר בזו שעומדת בבשרו אע"פ שהיא מכוס' אסור וכשידיו בבית הכסא כיון שעומדות במקום שאינו ראוי לתפלה אסור שצריך שיהיה הגוף כולו נקי ושיעמוד כלו במקום נקי דהא כתיב כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך וי"מ דפלוגת' דרב הונ' ורב חסד' לא הוי אלא בצוא' שעומד בבשרו במקום שמתכסה מאליו בלא המלבושי' כגון בין אצילי ידיו וכיוצא בו אבל במקום אחר שנרא' מ"ל אין כיסוי המלבו' מועיל ודברי הכל אסור ונרא' להעמיד פי' זה מדיוק הסוגיא דפרק אמר להן הממונה דאמר התם צואה במקומה אסור לקרות ק"ש כלומר אף ע"פ שלבוש בבגדיו ואינו יכול לראותה כיון שעומד' במקומה אסור לקרות ק"ש והוינן בה היכי דמי אי דנראי' פשיטא כלומר אם עומדת במקום שאם היה ערום אפשר לראותה פשיט' דאסור ומאין לנו שאם עומד' במקום שאיפשר לראותה שאע"פ שהבגדי' מכסין אותה שיהיה אסור דפריך בפשיטות אי דנראית פשיטא ואם באת לדחות ולומר דפשיטא הוי למקומה ור"ל פשיטא דכיון שעומדת במקומה ואיפשר לראות אסור וזה לא יתכן שהרי עדיין לא היה יודע המפרש שבין מקומה לשאינה מקומה שאחר כך תרין לן במסקנא אלא ודאי משמ' דפשי' לי' לתלמוד שאם עומדת בגופו במקום שאפשר לראותה שהוא אסור לדברי הכל ופלוגתא דרב הונא ורב חסדא לא הוי אלא במקום שאי אפשר לראותה כדקתנינן ומ"מ היה מקשה בפשיטות אי דנראית פשיטא דאסור וכו' : **והרי"ף** ז"ל ורבינו משה ז"ל גרסי' צואה על בשרו או ידיו מטונפות מבית הכסא ואינם מעמידים חלוק בין שהיה תחת בגדיו בין שלא יהיה בכל ענין מותר וקשיא הוא זה היאך איפשר שידיו מטונפות מן הצואה או כשהצואה בבשרו ועיניו רואות יקרא ק"ש והלא משנה שלימה שנינו כמה ירחיק מהם ומן הצואה ד' אמות ואפי' נאמר דהכא איירי ביבש' אפ"ה קשה שהרי אמרו לצואה כחרס אסור. אע"פ שהיא יבשה ואין ריח רע יוצא ממנה ואפילו הכי אסורה ורבינו משה ז"ל רצה ליזהר מזו הקושיא וכתב טיפה צואה על בשרו או ידיו מטונפות מבית הכסא כלומר שאין בו ממשות אלא ללכלוך בעלמא שנתפשט בבשרו או ידיו מטונפות ומתוך קטנותו ונבטותו נדון אותו כאלו אין שם צואה כלל ואפ"ה אינו מתקבל דאם איתא דאיירי בענין זה למה היה אוסר רב חסדא מטעם כל עצמותי תאמרנה דכיון שהוא כל כך מועט ונבטל הוא דנין אות' כאילו לא היה שם צואה כלל נמצא כל עצמותי נקיי' ורב הונא נמי הוצרך להביא טעמא דכל הנשמה תהלל יה שאפילו בלא זה מותר כיון שאין בו ממשות על כן נראה יותר נכון כמו שכתבנו תחלה דאפי' בצואה שאינה יבשה מיירי ולא גרסינן מטונפות דייקינן נמי דמקשי' ממילתיה דרב הונא גבי צואה במקומה ומסקנא צואה במקומה לא איירי ביבשה : **ולענין** פסק' פסק הרב אלפסי ז"ל דמותר כרב הונא והביא ראיה לדבריו כמו שכתוב בהלכות אבל רבינו האיי גאון ז"ל ומפרשים אחרי' פסקו לחומרא כרב חסדא ואע"פ שמכח ההלכה נראה כרב הונא מפני שהיה נראה רחוק בעיניהם להקל בענין זה כל כך רצו לפסוק מסברא כרב חסדא לחומרא ומסייעא קצת מדחזינן בהאי אידך מימר' דריח רע שיש לו עיקר דהלכה כרב חסדא דברייתא מסייעא ליה ואין זה כלום שאם הלכה כמותו בענין אחר שהברייתא מסייעת אותו מה טעם הוא שנפסק כמותו במה שלא סייעוהו אלא ודאי על פי ההלכה הנכון כמו שפסק הרב אלפס ז"ל מפי מורי הרב נרו : **ואם** היה שם מקום גבוה עשרה או נמוך עשרה וכו' רבני צרפת ז"ל אומרים דכי היכי שההפסקה מועילה לצואה עצמה כן ה"נ דמועילה לריח אבל רבינו משה ז"ל אומר דכיון שהריח מגיע אליו אין ההפסקה מועילה כלל ולפי דבריו צריך ליזהר כשמתפלל בביתו מריח רע ממקום אחר שיפסיק וישהה עד שיעבור הריח ואם לאו ירחיק מלא עיניו ובירושלמי מפרש שאפילו בלילה אם הוא במקום שאם היה יום היה רואה אותו אע"פ שאינו רואה אותה עכשיו אסור אם לא ירחיק ממנו מלא עיניו כמו שהיה מרחיק אם היה יום :

לא

שלטי הגבורים

א הרא"ש הביא כל הלשון שבתוס' ושם ז"ל ולמעלה כתבתי אף' בתפלה נמי אם שהה כדי לגמור אין חוזר לראש ע"כ :

ב כתב מו"ר לא כסה את לבו או שהלבוש שאין לו בית הצואר [illegible] וכסה ערותו והתפלל יפה ולבתחלה לא יעשה כך :

ג פירוש צואה על בשרו תלויה בגרסתו וכו' :

כתב הרא"ש ורב אלפס ואלינו גרסי' או ידיו מטונפות מבית הכסא מותר ולא כפירוש [illegible] ליה רב הונא כיון שצואה היא ואי מיירי ביבש' אפ"ה אסור לאתויי' צואה כחרס אסורה :

לשון רבינו ישעיה אחרון

מיהו פירוש צואה על בשרו או ידיו מטונפות לבית הכסא מותר לקרות ק"ש פירש צואה מכוס' בבגדיו וידיו היה לבית הכסא [illegible] וידיו בקירות כמבואר [illegible] פתוחות וכך היה [illegible] : פירוש צואה על בשרו מכוסה בבגדיו או שהכניס ידיו לבית הכסא דרך חור ואינו מריח ריח רע ר"ת פסק כרב חסדא וכן דעת הרא"ש ז"ל והתוספות כתבו דאפילו לרב הונא לא שרי צואה על בשרו אלא במקום שהוא מתכסה מאליו בלא מלבושים כגון בין אצילי ידיו וכיוצא בו : טור :

ד כתב הרא"ש ופסק ר"ת כרב חסדא דאמר אע"ג דרב הונא רביה דרב חסדא תלמידו [illegible] אין לנו לחזור מרב אלפס ז"ל שפסק דקי"ל כרב הונא והביא [illegible] כל הלכות שלהלכה מן התלמוד וכסוף כולו וכן [illegible] ע"כ :

ה וכן כתבו מיי' וטור דאין חילוק בין [illegible] שמגיע לו הריח ודלא כרבני צרפת :

לשון ריא"ז

היה עומד על גבי מקום גבוה עשרה טפחים או נמוך עשרה זה עומד בצדו וקורא אע"פ שרואה [illegible] בבגדו כמבואר [illegible] : טור :

ו כתב הרא"ש ז"ל ולשון ירושלמי [illegible] מותר לקרות [illegible] אפילו בתוך ד' אמות אם אין הריח [illegible] אין ריח [illegible] כמו [illegible] ע"כ :

ז אפילו אם הוא [illegible] שאינו מריח צריך להרחיק עד מקום שיכלה הריח [illegible] ולכן צריך להרחיק מלא עיניו אפילו בלילה שאינו רואה אותה צריך להרחיק עד מקום שאינו יכול לראותה ביום :

ח מיי' פ"ג [illegible] וכתב דאינו צריך להרחיק רק אם סגולה [illegible] ארבע אמות אם כשמריח [illegible] ולא משערין ארבע אמות ממקום [illegible] הריח רע שיש לו עיקר · וסמ"ג וטור פסקו כרבנ' :

המאור הקטן

ובנוסחי הרב ז"ל נמצא או ידיו מטונפות בבית הכסא וזו הנוסחא אינה נמצא' בכל ספרי בקיאות והרי"ף פסק בזו כרב הונא והגאון רבי' האי ז"ל פסק בזה כרב חסדא ודעתי נוטה לדברי הגאון משום דקי"ל כרב חסדא בריח רע שיש לו עיקר שמרחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח וקורא והם רואים בדעתם שהדברים קל וחומר :

פרק

מלחמת ה'

ראוי להכניסם לרב חסדא ורב המנונא במחלוקת והל"ל שהם כדאמרן אלא מ"מ [illegible] דכ"ע שהה חוזר לראש ואפילו לרבי יוחנן דהקיימות וחלוק דין ק"ש ודין תפלה [illegible] כמו שחלוק במקומות אחרים ומי שאומרים דכ"ע שהה חוזר לראש [illegible] כיון ששהה כל כך קודם [illegible] אין כדבריו טעם [illegible] אין לחלוק [illegible] שהה אלא כששהה [illegible] ואין לנו [illegible] שהוא חוזר [illegible] מפני שהתפלל ולא [illegible] תפלתו תועבה ועוד דמאי דאיתמר הכא [illegible] מאי שהה כדי לגמור את כולו חוזר לראש [illegible] למקום שפסק [illegible] אלא אתינן לאוקמיה בהלכתא [illegible] דהלל ומגלה וק"ש והקיימות [illegible] תפלה דכולי עלמא שהה חוזר לראש [illegible] דכולי עלמא שהה חוזר לראש וגרסא שהה [illegible] אחרינא [illegible] שהה [illegible] דוקא חוזר לראש [illegible] למקום שפסק [illegible] ועוד [illegible] שהה ולא שהה

מפני

לא כנגד צואת חזירים ולא כנגד צואת כלבים כל זמן שיש בתוכן עורות כלומר שאין צואת חזירים וצואת כלבים אסורה אלא בשעה שהיא בתוך העורות שמעבדין בה אבל כשאין בהן עורות מותר לקרות כנגדן רש"י ורוב המפרשים ז"ל אמרו דמאי דאמר רבא לית הלכתא כי הא מתני' לא בא לדחות כל הברייתא אלא להודיענו דין צואת חזירים וכלבים בלבד שאינו אסור לקרות ולהתפלל כנגדן אלא בזמן שיש בתוכם עורות שהם מסריחים הרבה אבל מה שאמרו שצריך להרחיק ארבע אמות ממקום שכלה הריח ושלא יתפלל כנגד צואת אדם ותרנגולים ואשפה שריחה רע ודאי הלכה היא : ובירושלמי אומר דצואת תרנגולין שאסורה דוקא באדומה כלומר כצואה שלה האדומ' שמסריחה הרבה אבל באחרת לא ורבני צרפת ז"ל היו אומרים שזה שאמרו ולא כנגד צואת תרנגולים אפשר שהוא בגלל שלבן שהוא מאוס אבל במקום אחר כיון שאין הריח מגיע אין מותר : וצואת כל שאר בהמות נרא' לרב מורי נר"ו דמותר ומביא ראיה מהירושלמי דגר' התם ר' יוסי בן חנינא אומר אין מרחיקין מגללי בהמה ד' אמות רבי שמואל בר רב יצחק אמר ובלבד בשל חמור ר' חייא בר אבא אמר כבא מן הדרך לוי אמר מרחיקין מצואת חזיר ומצואת נמיה ומצואת תרנגולין ד' אמות הנה שלא אסר שום בהמה אלא בחמור הבא מן הדרך שיש לצואתו ריח רע הרבה אבל שאר בהמות אע"פ שיש להם ריח רע מיד בשעת היציאה אין הריח רע כל כך ומותר לקרות ק"ש כנגד הצואה שלהם וצואת חתולים כיון שריחה רע מאד נראה שדינה כמו צואת נמיה אלא שאמרו נמיה בירושלמי מפני שהיו שם מגדלין אות' בבית' כמו שעכשיו אנו מגדלין החתולים : ולמדנו מזה שהאד' יכול להתפלל כשהולך בדרך ואף ע"פ שרואה צואה בשעת התפילה לא ניחוש כיון שלא אסרו אלא של חמור הבא מן הדרך בלבד ואינו מצוי ולמיעוטא לא חיישינן מיהו כשהוא סמוך לכפר שרוב הבהמות הם חמורי' ומצויים שם יש לחוש להתפלל באותה שעה : ור"מ ז"ל לא התיר אלא כנגד מי רגלי בהמה ותימא הוא למה החמיר כל כך ולא התיר אפילו כנגד כצואה שלהן שהרי בירושלמי התירו בפירוש גללי בהמה כדכתבינן ועוד יש לתמוה עליו שכתב דדי לו שירחיק מריח רע שיש לו עיקר עד שיכלה הריח בלבד דהא ודאי הלכה כרב חסדא דאמר שצריך להרחיק ארבע אמו' ממקום שכלה הריח ומה שאמר רבא לית הלכתא כי הא מתניתא לא בא לדחות כל הברייתא דמסייעה ליה אלא גבי צואת חזירים וכלבים בלבד כדכתבינן וכן הגיה עליו הראב"ד ז"ל : **הני** ציפי דבי רב דהני גאנו והני גרסי פירוש מחצלאות שיושבי' בהם התלמידים בבית המדרש ויושבים שנים או שלש במחצלת אחת ופעמים שאין במחצלות ד' אמות והאחד ישן והאחד לומד ואע"פ שהריח יוצא מאותו שישן אפ"ה אין חבירו מניח מלקרות : ובדברי תורה נמי לא אמרן אלא בחבריה כלומר כי אמרינן דריח רע שאין לו עיקר מותר לקרות בתוך ארבע אמות שלו דוקא בחבריה שאע"פ שהריח מאוס לו יותר הואיל ואין לו עיקר ואינו יוצא ממנו מותר אבל בדידיה אף ע"פ שאינו מאוס כל כך הואיל ויוצא ממנו אין לו לקרות : ופי חזיר כצואה עוברת דמי ובגמרא אמרי אע"ג דסליק ואתי מנהרא ר"ל שאין הרחיצה מועילה לו דכיון שדרכו ללכלך פיו כל היום מצואתו לא רוחץ ודיימין לי' כגרף של רעי: **כי** רגלים לא אסרה תורה אלא כנגד עמוד בלבד פי' קרי קראי כתיבי חד גבי צואה והוא ויתד תהיה על אזניך והיה בשבתך חוץ וחפרת בה וכסית את צאתך ר"ל שאע"פ שמחוץ למחנה מושבו צריך כיסוי שלפעמים מדברים שם דברי תורה כשהיו הולכים חוץ אבל כשהזכיר על מים קטנים בפסוק אחר כתיב ויתד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ לא הצריך כסוי אלא שישתין חוץ למחנה מפני שבמחנה מדברים דברי תורה תמיד ואם היה משתין שם היה אסור לדבר דברי תורה בשעת קילוח השתן ולפיכך אסור אבל בחוץ לא הצריך כיסוי מפני שאחר הקילוח אינו אסור אם מדברים ד"ת ויהיו שם מי רגלים : **היכי** דמי צואה כחרס כלומר שהיא אסורה אמר רבי יוחנן כל זמן שזורקה ואינה נפרכת וכו' יש מי שפסק הלכה ב כמו הלשון האחרון שאומר דכל זמן שגוללה ואינה נפרכת דיינין ליה כחרס ואסורה אבל אם גללה ונפרכת אע"פ שזורקה ואינה נפרכ' יוצאה מתורת חרס ומותרת דעפרא בעלמא הוא ורבינו משה ז"ל פסק כלשון הראשון לחומרא דאפילו כשזורקה ואינה נפרכת דיינינן לה כחרס ואסורה ולעולם אינה מותרת אלא עד שיהא יבשה כל כך שאם זורקה מתפרך וכן נר' למורי הרב יותר נכון משום דאע"ג דבעלמא אנו הולכין אחר הלשון האחרון ה"מ בדיני ממונות שאין בהם קולא וחומרא אי נמי באיסור והיתר במילתא דרבנן נלך ג"כ אחר הלשון האחרון אע"פ שמיקל אבל באיסורא דאורייתא לא נלך אחר הקולא ואם הלשון הראשון מחמיר יותר נסמוך עליו וכזה הורו הגאונים ז"ל בהרבה מקומות והכא כיון דאיסורא דאורייתא היא דגבי צואה כתיב והיה מחנך קדוש אזלינן לחומרא כלישנא קמא : **אבל** צלולין לא מפרש בגמרא שיעבירם ברגליו משום דלבו רואה את הערוה ומאי דלא אמר משום דעיניו רואות מפני שכיון שהגוף עומד בתוך המים המים עצמם הם חציצה בין עיניו והערוה ואע"פ שהם צלולים אבל הלב כשעומד בתוך המים עם הערוה אסור ולפיכך יש ליזהר בשעה שעומד בתוך המים והמים צלולים שאם ירצה לקרות ק"ש או ד"ת שיעשה הפסקה מבגד בין הלב והערוה ואומרי' רבני צרפת ז"ל שאם האדם מחבק גופו בזרועותיו דיינינן ליה כהפסקה מבגד ומותר : **והלכתא** עקבו רואה את הערוה מותר נוגע אסור מאי דנקט עקבו לאו דוקא דה"ה בכל אבר ואבר נוגע בערוה אסור אלא מפני שהעקב עומד כנגד הערוה והוצרך להשמיענו דלא חיישינן לראיית העקב ולא לשום אבר כמו שאנו חוששין בראיית הלב ולפיכך נקט עקבו : **ערוה** בעששית אסור לקרות ק"ש כנגדה וכו' וכתב רבינו האי גאון ז"ל דהוא הדין לכל אשה שמגלה טפח במקום מכוסה שבה שאסור לקרות כנגדה דטפח באשה ערוה וכן אין לו לקרות בשעה שמנגנת דקול באשה ערוה אבל כנגד פניה או כנגד המקום שאין דרך לכסות או בשעה שמדברת בדרכה מותר ואפילו בשעה שמנגנת אם הוא יכול לכוין בלבו לתפלתו בענין שאינו שומע אותה ואינו משים לבו אליו מותר ואין לו להפסיק קריאתו וכן כשמגולה טפח אינו אסור אלא כשמסתכל בה אבל בראייה בעלמא מות' :

צואה

לא כנגד צואת כלבים ולא כנגד צואת חזירי' כל זמן שיש בתוכן עורו' בעו מיניה מרב ששת ריח רע שאין לו עיקר מהו אמר להו תא חזי הני ציפי דבי רב דהני גאנו והני גרסי ולא אמרן דשרי אלא בדברי תורה אבל בקריאת שמע לא ובדברי תור' נמי לא אמרן אלא בדחבריה אבל בדידיה לא : איתמר צואה עוברת אביי אמר מותר לקרוא קרית שמע ורבא אמר אסור והלכתא כרבא אמר רבא ופי חזיר כצואה עוברת דמיא אמר רב יהודה ספק צואה בבי' מותר באשפה אסור ספק מי רגלים אפילו באשפה נמי מותר סבר לה כרב המנונא דאמר מי רגלים לא אסרה תורה אלא כנגד עמוד הראשון בלבד הא נפל להו לארע' מישרא שרו רבנן הוא דגזרו בהו וכי גזרו רבנן בודאן אבל בספיקן לא גזרו רבנן ובודאן עד כמה אמר רב יהודה אמר שמואל כל זמן שמטפיחין גניבא משמיה דרב אמר כל זמן שרישומן ניכר אמר רבא הלכתא צואה כחרש אסור מי רגלים כל זמן שמטפיחין אסורין היכי דמי צואה כחרש אמר רבה בר בר חנא אמר רבי יוחנן כל זמן שזורק' ואינ' נפרכת ואמרי לה כל זמן שגוללה ואינה נפרכת : ואם לאו יתכסה במים ויקרא : אוקימנא במים עכורין אבל צלולין לא משום דלבו רואה את הערוה והלכה עקיבו רואה את הערוה מותר נוגע אסור אמר רבא צואה בעששית מותר לקרו' קרית שמע כנגדה ערוה בעששית אסור לקרות ק"ש כנגדה מאי טעמ' התם והיה מחניך קדוש אמר רחמנא והא איכא והכ' כתיב ולא יראה בך ערות דבר והא קא חזי אמר אביי

צואה

ריש"י

שאין לו עיקר כגון הפחת ריח : ציפי מחצלות של בית המדרש : דהנהו גנו והנהו גרסי ואף על פי שדרך הישיני' להפיח : אלא לדברי תורה ומשום דלא אפשר אבל לק"ש יצא חוץ ויקרא ק"ש : אבל לדידיה הפיח הוא בעצמו ימתין עד שיכלה הריח : צואה עובר' אם העבירו לפניו גרף של ריעי מותר לקרות ק"ש ואין צריך להפסיק : בבית מותר דאין דרך להניח צואה בבית: לא אסרה תורה במי רגלים אלא לקרו' כנגד הקילוח בלבד : ובוודאן עד כמה ישהו על גבי קרקע ויהא אסור : כל זמן שמטפיחין שיש בהן טופח ע"מ להטפיח : שרישומן ניכר ע"ג קרקע : כל זמן שזורקה ואינה נפרכת או היא לחה דיבשה נפרכת יותר מן הלחה איכא דאמר אע"פ שנפרכה ע"י זריקה הואיל ואינה נפרכ' ע"י גלגול לחה היא : א עקבו רואה את הערו' רבותא נקט אפי' עקבו דכל אבר שאין דרכו לראות הערו' אם רואה את הערוה אסור דקרי' ביה ולא יהיה בך ערות דבר : צואה בעששית לנטר"נא כלומר מחילה זכוכית או קלף דק מפסיק בנתים והיא נרא' : התם בצוא' כתיב והיה מחניך קדוש וגו' ושבת וכסית את צאתך בכיסוי תלי' מילתא והא הוי מכוסה :

מבעלה

פא מיי' פ"ג מה' ק"ש סמג עשין יח טור א"ח סי' עו

פב מיי' פ"ג ופ"ג מה' ק"ש סמג עשין יח טור א"ח סי' עד

פג מיי' פ"ג מה' ק"ש סמג עשין יח טור א"ח סי' עה

שלטי הגבורים

א כתב הרא"ש פי' רש"י לית הלכתא כי הך מתני' דלעיל דאמרים צואת חזירים באין בהם עורות משמע אבל בצואת תרנגולים לא איירי ולא פליג אמתניתין דלעיל ומו' נראה מדבריהר' זו הברית' צואת אדם הוא דאסיר' בכל ענין כלבים וחזירים דוקא במקום שיש בהם עורות וצואת תרנגולי' ושאר בהמות לא הוזכר משמע שאין בהם איסו' כלל ואפילו את"ל לאסור צואת תרנגולין דוקא בגלל שבהם שיש בו סרחון אבל הגדלים בבית ואין שם אלא מעט אין לאסור עכ"ל :

ב צואת חמור הרבה לאחר שבא מן הדרך וצואת חתול ונמייה ובכלם מסרחת ריחם כצואת אדם להרחיק מלפניו אלא שיכיו ולאחריו ד' אמות ממקום שכלה הריח וכתב הרב יחיאל ז"ל שהולך בדרך יכול להתפלל אע"פ שרואה צואה כנגדו אם אין הריח בא לו דלא חיישי' למיעוט לתלות' כשחמור וכשמוך לעיר יש לחוש לפי שרוב הבהמות המצויות שם הם חמורים . צואת תרנגולין ההולכין בבית דינן כשאר צואת חיה אבל בגלל שלבן שיש בו סרחון וכוח ונמוש דינו כצואת אדם לפניו אלא עיניו . ולאחריו ד' אמות ממקום שכלה הריח :

לשון רבינו ישעיה אחרון

ג והרא"ש בשיבי שכין אם פי' תסופק אם יש בו צואה אם לאו בין אם היה ספק צואת אדם ספק צואת כלבים הרי זה ספק ומותר בבית ואסור באשפה כמבואר בקונטרים הראיות :

ד מיי' ותו"ג פליגי על זה ופסקו דכל שרישומן ניכר אסורין אפילו אינם טופחין והרא"ש ז"ל פסק כרבי' וכתב דאפילו טופחים אם אינן טופחים על מנת להטפיח מותרים :

לשון ריא"ז

מי רגלים אסורים כל זמן שמטפיחי' אבל אם אינו מטפיחי' אע"פ שרישומן ניכר מותר לקרות כנגדן כמבואר בקונ' הראיות :

ה ופסק הטו' שצריך שקשי' יכיסם עד שבגלילם תהיה נפרכ' :

לשון ריא"ז

שצואה אסור' אע"פ שהיא יבישה כחרס כל זמן שגוללה ואינ' נפרכ' כמבואר בקונ' הראיו' אבל אם נפרכ' מרוב היובש מותרת :

ו רש"י פליג על זה וס"ל דכל שמותר עד צוארו במים אפילו לבו רואה את הערוה מותר . וכל הפוסקים פסקו כרבינו :

לשון ריא"ז

ולא אמרו כן אלא לותיקין שהיו חרדין למצות [illegible] כשמכות' וקורין ק"ש סמוך להנץ החמה וסומכי' גאולה לתפלה ומתפללי' אחר הנץ מיד אבל שאר כל אדם קורין אחר הנץ עד שלש שעות כמו שביארנו ומתפללין אחר קריאת' כדי לסמוך גאולה לתפלה :

ז כתב הרא"ש וה"ה לכל האיברים הנתונים בערוה אסורין ואה דנקט עקבו משום דקאמר רואה את הערוה אע"פ שהוא כנגדו ורואה מותר ע"כ :

מלחמת ה'

[illegible]

פרק

חדושי מהר"ן שפירא

[illegible]

א כתב הרא"ש ירושלמי ר' זירא ורבי אבא יתבין ומיין גולה ר' אבא רקיק עלי' א' ר' זירא כמן ומה לגא"ח כלומר אין בטול ברוק מועיל אלא בשעה מועטת כשהלך זמן הוא לצואה שהוא דבר מועט ואח' כך הרוק מתיבש וחוזר הצואה למקומה ע"כ :

ב כתב הרא"ש שילבך שאם אם הוא צריך לכסות ערותו בשעת הברכה ויש שנוהגים ג"כ בשמלון את הקטן וי"א דאין צריך והסכים ברבינו יונה :

ג כתב הרא"ש ורבי' משה ז"ל בעת רביעית למי רגלים של פעם אחת ואם יותר צריך להוסיף לפי השיעור :

לשון רבינו ישעיה אחרון

ד פי' מי רגלים מותרין בכלי נקי שאינו מיוחד לכך אם נתן לתוכן רביעית לא מים מותר לקרות ק"ש כנגדן בין שהיו בכלי גדול בין שהיו בכלי קטן ואפילו אם היו מי רגלים רביעית צריך ד' רביעיות מים לבטלן בין שהיו מי רגלים בכלי ונתן עליהן [illegible]

[illegible]

לשון ריא"ז

[illegible]

ז בגמרא א"ר יוסי בעאי [illegible]

צואה כל שהוא מבטל' ברוק וכו' ודוקא תכף שריקק עליה אבל אחר שעה אין ביטול הרוק מועיל שהכל חזר להיו' כמו שהיה והכי אמרי' בירוש' ר' זעירא ור' אבא הוה יתבין תמיין טולפא קם ר' אבא ורקק עלה א"ל ר' זעירא כמן יתא לטינפא פי' טינפא שם מקום שהי' ממידלים ורגס לומר אין ביטול הרקיקה מועילה אלא כשהולך מהים לטינפא שהוא דבר מועט : צואה בגומא פורש סנדלו עליו ומותר דכיון שאין ריח רע מגיע אין כאן היתה מכוסה בכלי דמי ומותר ואפי' נוגעת בסנדלו ומאי דבעי מר בריה דרבינא דבוקה בסנדלו מאי מילתא באפי נפשה היא ור"ל היכא דכשהולך בדרך או כשעומד במקום אחד ונדבקה ממש בסנדלו מאי תיקו והוה ליה תיקו דאיסורא ולחומרא ואף ע"פ שאם נוגעת בסנדלו מותר כשנדבקה ממש אסור ורבי' משה ז"ל מפרש דבעי' דמר בריה דרבינא לצואה בגומא קאי ומפ' דבוק' בסנדלו כמו נוגעת לצואה בגומ' כשפורש סנדלו על הגומא ואינו נוגע בה כלל מותר אבל כשסנדלו נוגע בה אסור : הא כתיב בה ערות אביהם לא ראו יש שנוהגים בשעת שמוהלים את הקטן לכסותו בשעת הברכה כדי שלא יראו ערותו וסומכים על זה וי"א שאין צורך לזה דהא הוי' לעיני' שאם היו בניו ובני ביתו קטנים והוי' ישן עמהם בטלית אחת שקורא ק"ש ואינו חושש וזו אינ' ראי' דהת' אע"פ שישן עמהם בטלית אחת אינו רואה את הערוה ומה טעם הוא לדמותו לראיית הערוה מיהו נר' דודאי בקטן כל כך לא דיינינן ליה ערוה ואין צריך לכסותו בשעת הברכה אבל בגדול כגון שנתגייר בזה ודאי צריך לכסותו בשעת הברכה שלא יראה בך ערות דבר קרינא ביה מפי מורי הרב נר"ו : עייל לי רביעית כרבי זכאי ופי' רבי' משה ז"ל רביעי' למי רגלים של פעם אחת ועל פי זה השיעור צריך להטיל המים : לא שנא בתחלה ולא שנא בסוף כלומר לא תימא דדוקא כשהטיל הרביעית תחלה ואחר כך מי רגלים מותר משום דראשון ראשון בטיל אבל המים שהיו שם מתחלה אלא אפילו היו מי רגלים תחלה ואחר כך הטיל הרביעית מותר ולא אמרינן ראשון ראשון בטלי כיון דמטיל אותו בבת אחת : גרף של רעי ועביט של מי רגלים אסור לקרות ק"ש כנגדן וכו' נראה למורי נר"ו דכיון שמוכנים לכך אין ביטול רביעית מועיל ואפילו נתן רביעית מים וכיס בעביט של מי הרגלים אסור לקרות ק"ש כנגדו דכמו צואה דיינינן ליה ואסור בין מקורה בין זה בין מי המשרה וכיוצא בהם דבכלל והיה מחניך קדוש הוי ולפי' המור יותר ממי רגלים שאינה אלא מדרבנן כדאמר לעיל מי רגלים לא אסרה תורה אלא כנגד עמוד בלבד ואומרים רבני צרפת ז"ל דדוקא אותם שלהם שהיו נעשים של חרס שהם מאוסים ביותר דיינינן כצואה ואין המים מועילים אבל של מתכת או כגון שלנו שמקלחם של זכוכית אם נתן בהם המים מותר : רבן שב"ג אומר לאחר המטה קורא מיד כלומר כיון שהמטה מפסקת ביניהם אע"פ שאין ברוחב המטה ד' אמות קורא ק"ש מיד דסבר ליה בהכי אבל כשאין המטה מפסקת מרחיק ד' אמות וקורא רבי שמעון בן אלעזר אומר אפי' בית בן מאה אמה לא יקרא עד שיניחם תחת המטה או עד שיוציאם דסבר דאין הרחקת ד' אמות מועילה בבית דכל הבית כלו כד' אמות על ד' אמות דמי ופסק רבינו יצחק בן גיאות ז"ל כרבי שמעון בן אלעזר לחומרא דכל הבית כולו כד' אמות על ד' אמות דמי וקימה גדול הוא על מה סמך שהרי רבא דהוא בתרא אמר אין הלכה כר"ש בן אלעזר ונראה שסמך על מאי דאמרינן בגמ' מאן שמעת ליה דאמר בית כלו כד' אמות דמי רבי שמעון בן אלעזר לחומרא היא ורש"י ז"ל כתב דלא אתפרש לן בהיזה מקום אמר ר"ש בן אלעזר זה ור"ח ז"ל פי' דשמעינן ליה במסכת עירובין בפ' שני (דף כב) דאמר התם כל מקום שהוקף לדירה כגון הדיר והסהר והגנה ואפי' בבית חמשת כורין הרי הן כרשות אחד פי' אם לא הוקף מתחלה לדירה ממש ויש בו שיעור ורביעת סאתים אין מטלטלין בשבת בכל ההיקף אלא בארבע אמות בלבד אבל אם הוקף מתחלה לדירה אפילו יהיה ההקף (יותר) גדול מאד שיש בו שיעור ורביעת חמשת כורין או עשרה משתמשי' בכולו דכולי כארבע אמות על ד' אמות דיינינן ליה ור' יצחק גיאות ז"ל אפשר שעל זה סמך דכיון דחזינן בעירובין דהכי הילכתא שמעינן דהכא נמי הילכתא כוותיה וכולה ביתא כד' אמות על ד' אמות דיינינן ליה ואין זה נכון דאם איתא דמהתם לעירובין אתפרש לן כיון דהתם הלכה היא לדברי הכל היאך היה חולק רבא הכא על דבריו אלא ודאי לא אתפרש לן כמו שכתב רש"י ז"ל וכיון דלא אתפרש הלכה כרבא דהוא בתרא ונפסוק הלכה כרשב"ג דאמר לאחר המטה קורא מיד לפני המטה מרחיק ד' אמות : ובגמ' אמרינן אמר רב יוסף בעא מיניה מרב הונא מטה פחות מג' כלבוד דמי או לא ארבעה חמשה ששה שבעה שמונה תשעה מאי אמר ליה לא ידענא עשרה לא קא מבעיא לי א"ל אביי שפיר עבדת דלא איבעיא לך עשרה רשותא אחריתי היא ופי' רבי' האיי גאון ז"ל דהכי מיבעיא ליה מי אמרינן מטה שאין בגבהה שלשה טפחים כלבוד דמי ואם הגרף עומד לאחר המטה לא הוי הפסקה ואיצטריך להרחיק שיעור ארבע אמות או לא אמרי' כלבוד דמי והמטה הויא מפסקת ואין צריך להרחיק ארבע אמות ואת"ל דפחות משלשה הוי לבוד וצריך להרחיק ארבע אמות משלשה ועד תשעה מאי מי אמרינן כבר ילא מתורת לבוד ומפסקת או דילמא כיון שאין שם גובה עשרה לא דיינינן לה מחילה ולא הויא הפסקה : עשרה לא קא מיבעיא לי דודאי מחילה הויא ופי' הגאון ז"ל מפני שמנהגם היה שהמטות שלהם גול' סתומות וכיון שלא היה שם אדם דיכול לראות' כשיש בגובה המטה שיעור מחיל' מותר ואין זה נראה למורי הרב נר"ו דאם איתא דמיירי במטה סתומה אמאי הוי צריך רב יוסף למימר עשרה לא מיבעיא לי ואביי נמי אמאי איצטריך למימר שפיר עבדת דלא איבעיא לך שזה פשוט הוא דעשרה מחילה הוי כדקתני בהדיא ואם היה שם מקום גבוה עשרה או נמוך עשרה יושב בצלו וקורא ומי לא ידע בכל אלה דעשר' הוי מחילה ואפשר לתרץ לדבריו ולומר דמפני דאין ברוחב המטה ארבע אמות הוצרך לומר כן שאם לא כן שמא היינו אומרים דמשום מחנך קדוש יהיה אסור אפילו במחילת עשרה ומשום הכי אמר עשרה לא מיבעיא לי שאף על פי שעומד בתוך ארבע אמות המחילה מפסקת כיון שיש בגבהה עשרה ולא קרינן בה מחנך אבל דוחק נראה לפרש כן ונראה למורי הרב נר"ו דאפי' במטה שאינה סתומה מיירי ומשום הכי הוצרך לומר עשרה לא קא מיבעיא לי לאשמועינן שאף על פי שאפשר לראותה אפי' הכי כיון שיש בגובה המטה עשרה לית לן בה ורש"י ז"ל מפרש דלמאי דאמר עד שיניחם תחת המטה קאי והכי מיבעיא ליה לרב יוסף פחות משלשה כלבוד דמי וחשבינן ליה כמכוסה דאלו היה עומד מכוסה בטלית ובכלים היה מותר והשתא נמי שותר או לא הוי לבוד ולא דיינינן ליה כמכוסה ואסו' ואם תמצא לומר דהוי לבוד ודיינינן ליה כמכוסה משלשה ועד עשרה מאי דיינינן ליה כמכוסה כיון שאין בגבהה עשרה או אמרינן דכיון דילא מתורת לבוד לא דיינינן ליה כמכוסה עשרה לא קא מיבעיא לי דכיון שגבוהה כל כך ודאי אינה כיסוי למה שעומד בקרקע ואמר ליה אביי שפיר עבדת דלא מבעיא לך עשרה רשותא אחריתי היא כלומר כיון שגבוהה עשרה כבר נעשה משם ומעלה רשות בפני עצמו ומה שלמטה רשות בפני עצמו ואין זה הרשות נעשה כיסוי למה שברשות אחר וק'

על זה

נר מצוה

צואה כל שהוא מבטלה ברוק ואמר רבא
וברוק עבה אמ' רב צואה בגומא פורש סנדלו
עליה וקורא ק"ש בעי מר בריה דרבינ' דביקה
בסנדלו מאי תיקו ותיקו דאיסור לחומר' אמ' רב
יהודה כותי ע"א ערום אסו' לקרות ק"ש כנגדו
ואע"ג דכתי' ברו אשר בשר חמורי' בשרם הא
כתיב ברו ערוה שנא' ועורות אביהם לא ראו :
כד ולא יתכסה לא במים הרעים : פרישנא הכי
ולא יתכסה לא במים הרעים ולא במי המשרה
ויקרא ק"ש כלל ומי רגלי' לא יקרא עד שיטיל
לתוכן מים ת"ר כמה יטיל לתוכן כל שהוא רבי
זכאי אומר רביעית אמר ליה רבא לשמעיה
עייל לי רביעית כרבי זכאי וכן הלכה לא שנא
כה בתחלה ולא שנא בסוף תנו רבנן גרף של רעי
ועביט של מימי רגלי' אסור לקרות שמע כנגדן
בין לפני המטה בין לאחר המטה רבן שמעון
בן גמליאל אומר לאחר המטה קורא מיד לפני
המטה מרחיק ארבע אמות וקורא ר' שמעון בן
אליעזר אומר אפילו בית בן מאה אמה לא יקרא
עד שיניחם תחת המטה או עד שיוציאם מאי
טעמא דר' שמעון בן אליעזר קסבר כל הבית כלו
כארבע אמות דמי אמר רבא ואין הלכה כר' שמעון בן אלעזר תניא בית
כו שיש בו ספר תורה או תפילין אסור לשמש בו מטתו עד שיוציאם או עד
שיניחם כלי בתוך כלי אמר אביי לא שנו אלא שהניחן בכלי שאינו כליין

אבל

ריש"י

מבטלה ברוק שרוקק עליה וברוקו מכסה אותו : במים הרעים סרוחים : במי המשרה ששורים בהן פשתן וקנבוס והן מסריחין : עד שיתן לתוכו מים כדגמר' מפרש כמה מים יטיל למי רגלים שיהא מותר לקרו' ק"ש : לא שנא שנתן את המים לתוך הכלי קודם שהטיל בהן מי רגלים לא שנא בסוף לאחר שהטיל בהן מי רגלים : גרף ועביט שניהן כלי חרס הן אלא של ריעי הוא קרוי גרף ושל מי רגלים עביט : אסור לקרות קריאת שמע כנגדן הואיל ומיוחדים לכך ואע"פ שאין בתוכו כלום ומי רגלים בגמ' אפילו בכלי שאין מיוחד לכך : בין לפני המטה שאין המטה מפסקת בינו לבינם : בין לאחר המטה שהמטה מפסקת בינו לבינם : תחת המטה דאז הם כאלו טמונים ומכוסים כארץ :

אפילו

מיי' פ"ג ופ"ד
יוס' ק"ש
סמג עשין
סי' י"ח
טור א"ח סי'
עו ועו

מיי' פ"ג מה'
ק"ש סמג
עשין י"ח טור
א"ח סי' ע"ו

מיי' פ"ד מה'
מס' תפלה
סמג עשין כג
טור א"ח סי'
רמ וש"ע
סי' רמ"ב

נר מצוה

אבל הניחן בכלי שהוא כליין אפי' עשרה מאני ככלי אחד דמי אמר רבא גלימא אקמטר' ככלי בתוך כלי דמי : א"ר יהושע בן לוי ספר תורה [א] עושה לו מחיצה גבוהה עשרה טפחי' וה"מ היכא דאין לו בית אחר אבל יש לו בית אחר מנח ליה התם : כמה ° ירחק מהם ומן הצואה ארבע אמות : אמר רבא אמר רב סחורה אמ' רב הונא לא שנו אלא לאחריו אבל לפניו כמלא עיניו וכן לתפלה : לא יעמוד אדם כנגד בית הכסא ויקרא ק"ש ויתפלל ואע"פ שאין בו צואה דא"ר יוסי בר חנינא בית הכסא שאמרו אע"פ שאין בו צואה ודוקא ישן אבל חדש לא אמר רבא הני בתי כסאי [ב] דפרסאי אע"ג דאית בהו צואה כסתומות דמיין : גרסינן בפרק * יציאות השבת אמ' רב אד' בר אהבה מתפלל אדם תפילתו בבית המרחץ ואוקימנ' במרחץ חדש שעדיין לא רחץ בו אדם אבל מרחץ ישן לא ותניא הנכנס לבית המרחץ מקום שבני אדם עומדין לבושין יש שם ק"ש ותפלה וא"צ לומר שאלת שלום ומניח תפילין ואין צריך לומר שאינו חולץ נכנס למקום שבני אדם מקצתן עומדי' ערומי' ומקצתן עומדי' לבושין יש שם שאלת שלום ואין שם ק"ש ותפלה ואינו חולץ תפילין ואינו מניח לכתחלה מקום שבני אדם עומדין ערומים אין שם שאלת שלו' וא"צ לומר ק"ש ותפלה וחולץ תפליו ואין צרי' לומ' שאינו מניח אמר רב המנונ' משמיה דעולא אסור לאדם שיתן שלום לחברו בבית המרחץ משום שנאמר ויקרא לו ה' שלום כלומר שמו של הקב"ה שלמא הוא : אמר רב חמא בר גוריא אמר רב שרי לי לאיניש למימר [ג] הימנותא בבית הכסא ואע"ג דכתיב האל הנאמן הוא כמה דאת אמר אלהא מהימנא אבל שם גופיה לא איקרי נאמן והזמנה לבית הכסא [ד] למיק' בגויה וצלויי איבעיא ולא [ה] איפשיטא : מתני'

ריש"י

אפי' עשרה מאני אם הם כליין ככלי אחד דמי : קמטרא ארגז של ספרי' ככלי בתוך כלי דמי דהא גלימא לאו כליין הוא : כנגד בית הכסא ברחוק ארבע אמות אף על פי שאין בו צואה כגון שפינו אותו : דפרסאי בחפירה היו ופיהם רחוק הוא מן הגומא והוא בשיפוע והריעי מתגלגל ונופל לגומא : מקום שבני אדם עומדים לבושים רגילות היו שהיו שלשה חדרים במרחצאות שלהן בחיצון היו בני אדם פושטים עצמן עד חלוקם ליכנס למרחץ באמצעי היו פושטין חלוקם ונכנסין ערומים למרחץ וכן כשיוצאין מן המרחץ נכנסין לחדר האמצעי ללבוש חלוקם לצאת לחוץ ללבוש בגדיהם ופנימי היו כולן רוחצין ערומים והשתא קאמר במקו' שבני אדם עומדין לבושין דהיינו בחיצון : ואין צריך לומר שאינו חולץ תפילין אם כבר הם בראשו : מקצתן ערומים ומקצתם לבושים דהיינו האמצעי כדפירש' דהנכנסין לרחוץ פושטין את עצמן שם ערומים והיוצאים לובשין עצמן : ואינו חולץ תפילין אם הם כבר בראשו ואינו מניחם לכתחילה בראשו : שבני אדם עומדים ערומים היינו המרחץ הפנימי : זב

וקשה על זה הפירוש דמאי קא מיבעיא ליה פתוח מג' אי הוי כיסוי שזה פשוט הוא שלמה לא יהיה כסוי כשאר דברים וזה אפשר לדחותו ולומר דמי ידי *כשנוגע במטה עצמה ומשום הכי צריכא ליה למיבעי וזה דוחק ועוד דכיון דפתוח משלשה מספקי ליה אי הוי כיסוי או לא דוחק נראה לשאול מג' ועד ט' מאי וכו' ואת"ל שאין זה דרך התלמוד (כיון שאין טעם לדמות) ורש"י ז"ל חשב להשמר מכל זה וכתב דלא גרסינן פתוח מג' כלבוד דמי או לא דהאי לא מיבעיא ליה [אלא ה"ג פתוח משלשה ודאי כלבוד דמי אלא] משלשה ועד תשעה מאי וכו' ומצאנו ספרים מדוייקים שגורסים מטה פתוח מג' כלבוד דמי או לא אמר ליה לאו וכולי וקימה הוא זה היאך יוכל לומר שהשיב לו רב הונא דפתוח מג' לא הוי לבוד שזה אינו אפשר ובין לפרש"י ובין לפירש רבינו האי קשה למה לא כתב אותו הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו דלפירוש רבינו האיי ז"ל היה לו לכתבו לאשמועינן דאחר המטה בפחות משלשה [לא הויא הפסקה] ובעשרה הויא הפסקה וקורא מיד ומשלשה ועד עשרה איבעיא ולא איפשיטא ולפירש"י ז"ל היה לו לכתבו להודיענו דין תחת המטה דאפילו רבי שמעון בן אלעזר דאמר בית כולו כארבע אמות על ד' אמות דמי מודה דהיכא דהניח תחת המטה מותר ואין צריך ארבע אמות והיה לו להודיענו דפחות משלשה הוי כיסוי ומותר ובעשרה לא הוי כיסוי ומשלשה ועד עשרה איבעיא ולא איפשיטא ולחומרא מפי מורי הרב נר"ו : אבל הניחן בכלי שהוא כליין אפילו עשרה ככלי אחד דמי כלומר לא תאמר עשרה שהן כליין הוא דדמו ככלי אחד א אלא אפילו עשרה שאינן כליין דייניגן להו ככלי אחד ומינו אפילו אחד לבדו שאינו כליין לא נתמעט מאחד דייניגן להו ככלי אחד ועם הכלי שהוא כליין הוו להו כלי בתוך כלי ומותר : נלע"ד טעות בכאן : גלימא אקמטרא ככלי בתוך כלי דמי פירש אקמטר' כלי שמכניסין בו הספר כדאמר סני ובלי דחומשי וקומטרי דספרי ור"ל שהספר נתון בתוך אקמטרא שלו וגלימא מלמעל' ככלי בתוך כלי דייניגן ליה : ספר תורה עושה לו מחילה גבוהה עשרה וכולי יש שואלין ואמאי צריך למחילה גבוהה עשרה והא אמרינן לעיל שיניחם בכלי בתוך כלי ואית דמתרצי דהכא מיירי בשאין לו כלים ומכל מקום עדיין קשה למה לא אמר ספר תורה ותפילין כמו שאמר בברייתא שלמעלה ומשום הכי נראה למורי הרב נר"ו לתרץ כל זה ולומר דברייתא דאמר עד שיוציאם או עד שיניחם כלי בתוך כלי לצדדין קתני ורצה לומר בית שיש בו ספר תורה אסור לשמש בו המטה עד שיוציאנו ותפילין עד שיניחם בכלי בתוך כלי אבל בספר תורה לא מהני כלי בתוך כלי אלא להוציאו או לעשות לו מחילה כמפרש רבי יהושע ושאר ספרים דינם כתפילין וצריך כלי בתוך כלי וכדאמר לעיל גבי גלימא אקמטרא : אבל לפניו מלא עיניו ומי שקורא בלילה או סומא שאינו רואה צריך להרחיק מלא עיניו כאלו היה רואה והכין פירשו בירושלמי ותימה הוא למה הוצרך למר וכן לתפילה שזה פשוט הוא דכיון שמרחיק לקריאת שמע כל שכן לתפילה שהחמירו בה יותר משאר דברים : ודוקא ישן אבל חדש לא כל מ' אע"פ שאין בו עכשיו צואה כיון שהיה אסור מתחל' אסו' הוא מן התור' משום והיה מחניך קדוש וכל דבר שאסור מן התורה ה"ג אסור כנגד ד' אמות שלו אבל חדש אינו אסור כלל ואפילו בתוכו וכ"ש כנגדו מפי מורי הרב נר"ו : בתי כסאי דפרסאי אע"ג דאית בה צואה כסתומות דמיין ואומ' רבני צרפת ז"ל דבתי כסאות שלנו אע"פ שהם עשויים כמו של פרסיים כיון שמי רגלי' מצויין שם תמיד לא דיינינן להו כסתומות ואסור ורבינו האיי גאון ז"ל כתב שאותם שלהם היו עשויים במדרון בענין שהמים יורדים מיד ולפיכך דיינינן להו כסתומות ומות' אבל בשני דידן שאינן במדרון אסו' : אבל שם גופיה לא אקרי נאמן וכתב רבינו משה ז"ל שמות' לומ' בבית הכס' רחום שאינו אלא כינוי ולא מצינו שמו ממש שיקר' רחום והרא"ד ז"ל הביא עליו שלא מצינו בשום מקום רחום על האדם ואסור לאומרו בבית המרחץ או בבית הכס' ונראין דברי רבינו משה ז"ל למורי הרב נר"ו דהא כתיב זרח בחשך אור לישרים חנון ורחום וצדיק וזה נאמר על הצדיק כי למעלה דבר בענין הצדיק ובהצלחתו ואומר הון ועוש' בביתו וצדקתו עומדת לעד כי כשהצדיק יש לו הצלחה מעושר וכבוד ועושה צדקתו זרח במעלתו ובהצלחתו והצדקות שעושה אור לישרים שמתפארים בהצלחתו מפני שהו' רחום וחנון וצדיק : והזמנה לבית הכס' למיקם בגויה וצלוי בעיא ולא איפשיט' הרב אלפסי ז"ל לא כתב בכאן דעבדינן לחומר' כמו שכתב בבעי' דדבוקה בסנדלו וטעם הדבר דהוה ליה תיקו בדרבנן דלא אסרה תורה אלא בית הכס' עצמו או כל דבר של טינוף עצמו דומי' דצוא' כדכתבינן לעיל אבל כשאין בו צואה אינו אסור אלא מדרבנן ומבעי' ליה הזמנה בעלמ' אי חיישינן לבזיון או לא ולא איפשיטא ולקולא עבדינן דכל תיקו דרבנן לקולא דיקא נמי דאמרינן לעיל גבי לא יעמוד כנגד בית הכסא ויקרא ק"ש ודוקא ישן אבל חדש לא כנראה למורי הרב נר"ו שרצה לומר אבל חדש אינו איסור כלל דאפילו בתוכה מותר וכל שכן כנגדו :

א מיי' וסמ"ג כתבו דבכי מוציל כלי בתוך כלי כמו מחיצה וכרא"ש ורבינו יונה כתבו דאינו מוציל אלא רק מחיצה ותימה בכל ספרי הקדם אפילו בחומשים שני כלי בתוך כלי :

לשון רבינו ישעיה אחרון

הניחן בתוך טליתו והניח טליתו בתוך תיבה של ספרי' הרי הוא בכלי בתוך כלי ספרי שטלית אינו כליין · וס"ת שאינו ראוי להניחו בכלי בתוך כלי עושה לו מחיצה עשר ואם יש לו בית אחר צריך להניחן בבית אחר :

ב הכי כתב בתוס' דפרסאי וכו' פירש רש"י שהן בחפיר' והיה ברחוק ארבע אמו' מן הגומא והריעי מתגלגל ונופל למרחוק ואיירי שאין בהן ריח וכתב ר"י שלנו אע"פ שהן שווין רגילין להסתין בהן ואין ראוי לקרות בהן :

בתי כסאות של פרסיים אע"פ שיש בהן צואה הרי הן כסתומין לפי שהן עשוין במדרון והצואה מתגלגלת למרחוק ומיתקיים בקיים ואין בהן סוס ריח :

ג ורחום וכל הכינויין כתב מיי' שמותר לאומרן בבית הכסא והראב"ד כתב דאין לומר רחום :

ד ול"ד דכל היכא דלא אתי' רבינו דאית תיקו' לחומרא היא לקולא וכ"נ דעת מיי' וטור פסקו לחומרא והראב"ד לקולא והרא"ש דפליגי דלדברי מיי' והרא"ש דוקא נגד בית הכסא חדש מותר לקרות אבל תוכו אסור ולדברי רבי' והראב"ד ורבינו יונה בכסא חדש אפי' בזימונו מותר לקרות ולהתפלל אף בתוכו :

ה הרא"ש הביא לשון זה וכתב ז"ל ולא כתב כאן דעבדינן לחומרא כדבעיא דלעיל דדבוקה לו בסנדל משום דהתם הוה ליה ספיקא דאוריית' אבל הכא הוי תיקו וזלתא דרבנן דלא אסרה תורה אלא בבית הכסא ישן עצמו אבל ב"ה חדש שאין בו צואה אינו אסור אלא מדרבנן מדבעי' ליה בהזמנה בעלמ' אי חיישי' לבזוי או לא ולא אפשיט' ועבדינן לקולא ומינו נראה מדקאמר רב חסד' לעיל מתפלל אדם כנגד ב"ה דלית ביה צואה ודוקי' לה בחדתי משמע דבתוכו אסור עכ"ל :

מהר"ם

א ואין כלים כלל דייניגן להן ככלי א' דבטילו לגביה כיון שכולהן כליין או שאין שם כלי שאינן כליין בטלות : כך כ"ל יישוב הענין ופירוש וא"צ להשעות :

ר"ן

א לא ידעתי מנא ליה הא וגם שאר הנוסחים חלוקים עליו · תב"י :

עין משפט

נ' ד"ת שאונו כונס

גי' ר"ת

מיי' פ"ג מה' ק"ש סמ"ג עשין י"ח טו' א"ח סי' פו נג כד

דף י

מתני' זב שראה קרי ונדה שפלטה שכבת זרע צריכין טבילה פי' אע"פ שהטבילה אינה מועילה להם להעלותם מטומאתם שהזב והנדה טמאים טומאת שבעה ובשטובל הזב מיד שראה הקרי או הנדה מיד שפלטה ש"ז נמצא שלא הגיעו עדיין ימי טהרתם ולא יצאו מטומאתן' אפ"ה ס"ל לת"ק שצריכין טבילה קודם שיתפללו ור' יוסי סבר כיון שאין הטבילה מועילה להם אינם צריכין טביל' והאי דתנן שפלט' ש"ז מיירי כשפלט' בתוך ג' ימים של תשמיש אבל אחר ג' ימי' שהיא מסרחת אינו מטמא ומתני' מקמי דנטלוה לטבילותא היא אבל השת' דנטלוה לטבילות א"צ טביל' כלל:

נר מצוה

פח מתני' זב ° שראה קרי ונדה שפלטה שכבת זרע צריכין טבילה ור' יהודה פוטר: גמ' מהא מתני' שמעינן דזבין וזבות ונדות ויולדות כולהי חייבין בתפלה דדייקינן טעמ' דזב שראה קרי ונדה שפלטה שכבת זרע הוא דצריכא טבילה הא זב שלא ראה קרי ונדה שלא פלטה שכבת זרע אין צריכין טבילה לדברי הכל וכן הלכה:

הדרן עלך מי שמתו

פט **תפלת** °א השחר עד חצות ר' יהודה אומר עד ארבע שעות תפלת המנחה עד הערב ר' יהודה אומ' עד פלג המנחה תפלת הערב אין לה קבע ושל מוספין כל היום: גמ' תפלת השחר עד חצות ורמינהי מצותה עם הנץ החמה כדי שיסמוך גאולה לתפלה ונמצא מתפלל ביום כי תניא ההיא לותיקין דאמ"ר יוחנן ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה ב אבל כ"ע לדברי רבנן עד חצות ואע"ג דלית' לדרבנן דאמרי עד חצו' היכא דטעי וצלי לאחר ארבע שעות שכר תפלה יהבו ליה שכר תפלה בזמנה לא יהבו ליה נ א"ר יצחק א"ר יוחנן ° טעה ולא התפלל ערבית ג יתפלל שחרית ד ב' טעה ולא התפלל' שחרית יתפלל מנחה ב' איבעי' להו טעה ולא התפלל מנחה מהו שיתפלל ערבית ה שתים תא שמע דאמר רב הונא בר יהודה אמר רבי יצחק א"ר יוחנן טעה ולא התפלל מנח' יתפלל ערבית שתים ואין בזה משום עבר יומו ובטל קרבנו ודוק' ברשכח אבל במזיד לא ועליו נאמ' ו מעוות שאינו יכול לתקון וחסרון לא יוכל להמנות

תנו

רש"י

זב שרא' קרי אע"פ שטמא' טומא' שבעה משום זיבה ואין טבילה זו מטהרתו אפ"ה צריך טביל' לדברי תורה כתקנת עזרא וכן נדה אם באה להתפלל ופולטת שכבת זרע הרי זו כקרי כדאמרינן בסיני דכתי' שלשת ימים אל תגשו אל אשה לפי ששכבת זרע כפליטתו מטמא תוך שלשת ימים ואחר כך נבר הסריח בגופה ואינו ראוי להזריע עוד להיות ולד נולד הימנו: ונדה שפלט' שמש' אתמול קודם שרא': ורבי יהודה פוטר דהואיל וטומאת זיבה קודמת והרי טמאה טומאה חמורה ואינה אוסרתו בדברי תור' כדאמרי' הזבין והמצורעים מותרין בדברי תורה הו לא אתיא טומאת קרי דקילא ואסרא ליה:

הדרן עלך מי שמתו

תפלת השחר: עד הער' המנחה: עד פלג המנח' בג' מפר': אין לה קבע אלא כל הליל' ומג' ובגמ' מפרש אמאי נקט אין לה קבע: מצותה של ק"ש: ותיקין אנשים מקדימין למצות ומחזרין לעשו' דבר בזמנו ומצוה להקדים קודם הנץ החמ' וכי הנץ מתחילין למאחרין שלא יאחר יותר מהנץ שמשם ואילך עבר הזמן: אבל כ"ע אין המאחרים עד חצות יכולין לאחר והו לא: טעה ולא התפלל מנח' מהו התם כלא התפלל ערבית יתפלל שחרית שתים משום דחד יומא הוא אבל אחר מנחה יומ' אחרינא הוא ועבר יומא בטל קרבנו דתפילה במקום קרבן כדאמרינן לקמן:

שתים

הדרן עלך מי שמתו

תפלת השחר עד חצות דס"ל לתנ' קמא דתמי' של שחר קרב עד חצות דעדין בקר מיקרי ור' יהודה אומר עד ד' שעו' דסביר' ליה דתמיד של שחר אינו קרב אלא עד ארבע שעות בלבד:

תפלת המנחה עד הערב אין לפ' עד יציאת הכוכבי' שהוא לילה ממש דע"כ אית לן למימ' דעד הערב האמור כאן אינו ר"ל אלא עד שקיעת החמה משום דהכי אמרינן כוכבים מנין להם שנפסל בשקיעת החמה וכו' רוצה לומר דמשקיעת החמה ואילך אינו זמן זריקת דם תמיד של בין הערבים ותפלת המנחה היא כנגד תמיד של בין הערבים ועיקר התמיד הוא זריקת הדם וכי היכי שזריקת הדם אין זמנה אלא עד שקיע' החמה ה"נ תפלת המנחה שנתקנה כנגדה אין זמנה אלא עד שקיעת החמה בלבד ושל מוספין כל היום וגבי מנחה לא אמרו כל היום מפני שאין זמנה אלא משש שעות ומחצה ומעלה אבל של מוספים זמנה כל היום אלא שיש להקדים תפילת יוצר תחילה שהוא דבר יום ביומו כדאמרינן בברכות מנין לנסכים שקרבים בבקר וכו':

גמ' טעה ולא התפלל ערבית וכו' ויש לשאול דכיון דקיימא לן דתפלת ערבי' רשות למה צריך לשלם אותה ולהתפלל שחרי' שתים וכן יש לשאול כמאי דאמרי' בפירקין לקמן טעה ולא הזכיר של ראש חדש בערבית אין מחזירין אותו לפי שאין מקדשין את החדש אלא ביום ואמאי איצטרי' למימר האי טעמא תיפוק ליה משו' דתפלת ערבית רשות ותירץ בהלכות גדולות ז"ל דאע"ג דתפילת ערבית רשות כיון שמתפלל אותה קבעה עליו חובה ולפיכך צריך לחזור ולהתפלל שחרית שתים כמו שצריך תשלומים מתפלת יוצר ולמתפלל מנחה ולפיכך כשטעה ולא הזכיר של ראש חדש בערבית הוצרך גם כן לטעם אין מקדשין את החדש אלא ביום שאם לא כן היה לו לחזור ולהתפלל כיון שקבעה עליו לחובה: ורבי' יצחק הזקן ז"ל תירץ בענין אחר יותר נכון דכי אמרינן דתפלת ערבית רשות אינו רוצה לומר שאם ירצה לא יתפלל אותה כלל אלא רוצה לומר שאינה חובה כמו יוצר ומנחה אבל מצוה איכא דמצוה לגבי חובה רשות קרי ליה ומביא ראיה מדאמרינן במסכת שבת (דף ט) הני חברין בבלאין למאן דאמר תפלת ערבית רשות כיון דשרא המייניה לא מטרחינן ליה משמע דדוקא היכא דשרא המייניה לא מטרחינן ליה הא לא שרא המייניה מטרחינן ואם איתא דלית בה מצוה אפי' לא שרא המייניה אמאי מטרחינן ליה אלא ודאי תפילת ערבית מצוה היא ויש להתפלל אותה היכא דליכא טרחא אבל אכתי קשה מאי דאמרינן ביומא (דף פז) איבעיא להו תפלת נעילה פוטרת של ערבית וכו' ואם איתא דאיכא מצוה בתפלת ערבית היכי קאמר דתפילת נעילה פוטרת ואפשר לתרץ דהתם מפני שהוא עיף ויגע מהתפלות והתעניות כמאן דשרא המייניה דמי ולפיכך היו אומרים שהתפלת נעילה פוטרת אותה אבל אם לא מפני זה ודאי היה לו לקיים המצוה ולהתפלל אותה אבל לדעת בעל הלכות ז"ל קשיא דאי כשקבעה עליו חובה היאך יפטור אותה תפלת נעילה ואם כשלא קבעה עליו חובה כיון דלדבריו ליכא מצוה למה צריך שיפטור אותה תפלת נעילה אלא ודאי התירוץ האחר הוא עיקר והרב אלפסי ז"ל כתבם שניהם בפירקין לקמן ונראה מדבריו שסומך יותר על תירוץ בעל הלכות ז"ל אבל למורי הרב נראה שהאחר יותר עיקר כמו שכתבנו: טעה ולא התפלל מנחה יתפלל תפילת ערבית שתים ואומרים רבני צרפת ז"ל דדוקא כשטעה ושכח תפלה אחת יש לה תשלומין אבל אם טעה ולא התפלל ערבית ומנחה אינו מתפלל שלשה אלא שתים אחת של שחרית ואחת של ערבית שאין התשלומין מועילין אלא לתפלה אחת בלבד ויש מפרשים שאפילו לא התפלל תפילות הרבה לכולן יש להן תשלומין וגם אומרים שמי שהיה תפוס או חולה כשיצא מבית האסורין או שנתרפא שיתפלל כל התפלות שהפסיד ואין דעת מורי הרב נר"ו נוחה בזה אלא הנכון כמו שאומרים רבני צרפת ז"ל והוא גם כן דעת רבינו משה ז"ל מיהו אם ירצה להתפלל אותם בתורת נדבה ושיחדש בהם שום דבר הרשות בידו ונכון לעשות כן:

טעה

א כתב הרא"ש ז"ל ותפלת מוסף יר"א' משמע פרק בשחר ובערב כמו כשהוא מורי דהוא אקמיד בשחר אע"ג דעקר מצותה עם הנץ החמה כדכתיב ייראוך עם שמש וכו' אם התפלל כוו בשמש יצא דקא לא חש לפרש דולקא דבשמש' היה כמו דוקא שהמאוחר שלכ הוא כמו שתמיד ש"ס לבל וקן המוקר' עכ"ל:

לשון רבינו ישעיה אחרון

ב ונראה בעיני שאם לא התפלל תפלת השחר עד ד' שעות מתפלל והולך עד חצות ויש לו שכר תפלה אבל אין לו שכר תפלה בזמנה ומתפלל אחר ד' כמוהו כקורא בתורה. עבר חצות ולא התפלל אינו מתפלל עוד תפלת השחר שכבר הגיע זמן תפל' המנח' ואין לה תשלומין בשוגג ובמזיד בטלה:

ג שגג בשתים אינו משלם אלא האחרונה נמו' סמ"ג וטור דלא כה"ג:

לשון ריא"ז

ונראה בעיני שאם שגג ולא התפלל שחרית ולא נזכר עד הערב אינו מתפלל ערבית שתים שאין תשלומין לתפלת שחרית אלא בתפלה שלפני' אבל אח' תפלה שלפניה אין לה תשלומין וכן תפלת המנח' וכן תפלת ערבית אין לה תשלומין אלא בתפל' שלפניה כמו שאמר בקונט' הראיות:

ד כתב הרא"ש ז"ל ק' אמאי צריך להתפלל שחרי' שתים היכא דלא התפלל ערבי' הא קי"ל דתפלת ערבית רשות ובה"ג כתב כאיתורי וכן קשה לקמן בשלהי פרקין הא דקאמר טעה ולא הזכיר של ר"ח בלילה אין מחזירין אותו לפי שאין מקדשין את החדש בלילה הא לאו הכי מחזירין אותו ואמאי הא תפלת ערבית רשות ונראה ז"ל דנהי דהיא רשות אין לבטלה אלא מפני צורך שעה כגון מפני מצוה עוברת והרי בחייליה דלא מטרחינן ליה בפ"ק דשבת וכן עולה על שמעו בירושלמי דאין מטריחין אותו לירד תיבה ספרי ויעקב אבינו תקנה ואסמכוה אהקטרת איברי' ופדרי' שמתעכלין כל הלילה וכמו דאינו לא מעכבי כפרה ואין בהו מצוה איכא כמו מצוה בשלמא יש בה ואין לבטלה אלא מפני צורך שעה עכ"ל:

ה כאשורי פי' רשב"ם אבל לא מיבעיא ליה שגג ולא התפלל מוסף ודאי שיתפלל ערבית שתים דהא דלינו חוזר ומתפלל כיון שעבר זמן שמוסף כיון שעבר בקבלה את קרבן המוסף אינו ראוי לתפלל אלא כנגד הקרבת המוסף אבל שאר התפלות אפ"ה שתקנו כנגד הקרבנו' מ"מ אינו מזכיר בהם קרבנו' ורחמי' נינהו והלואי שיתפלל:

ו סם כתב [illegible] ז"ל ביטל [illegible] ולית ליה אלא שכר רשות בעלמא הוא אבל שכר מצוה לית ליה [illegible] לחזור ולהתפלל שתים לתשלומין שביטל רשות ושכר תפלת רשות אית ליה מ"כ:

המאור הקטן

פרק תפלת השחר

התפלל של שבת בערב שבת מאחר שהשלים חמש שעות ולמעלה צריך לפרוש ממלאכה כדתניא דא"ל ר' ירמיה לרב מי בדלת ואמר ליה אין בדילנא ואם כסבור שחשכה [illegible]

[illegible]

פרק אין עומדין

טעה ולא התפלל מנחה בערב שבת יתפלל ערבית שתים של שבת וקא משמע לן דהשתא שאע"פ שאינה עושה תשלומין מאותה תפלה בעצמה אפילו הכי מתפלל שתים מאותה של שבת ואומרים רבני צרפת ז"ל שאם טעה ולא התפלל תפילת המוספין כל היום שאין לה תשלומין דבתפלת שמנה עשרה שהוא רחמים יש לה תשלומין שאין זמן בקשת רחמים עובר אבל בתפילת מוסף שאינה אלא שבח כיון שעבר הזמן אין לה תשלומין תדע שהרי אנו רואין שהפסוקים של קרבן א מוסף אין אנו מזכירין אותם בתפילת יוצר ר"ל שלא התקינו לומר בה הפסוקים של קרבן [שחרית כמו שהתקינו בתפילת] מוסף וכיון שזו הי' כנגד קרבן מוסף וכבר עבר הזמן אין לה תשלומין אבל תפלת יוצר של שבת או של מנחה אע"פ שהם שבח כיון שהיא כנגד תפיל' רחמי' שמתפללין בכל יום בחול יש להן תשלומין כמו שיש לתפיל' חול ומזה הטע' אומרים גם כן שאם טעה ולא הזכי' של ר"ח במנחה ולא נזכר ביום אינו מתפלל בערב שתים אחת של ערבית ואחר של מנחה שכיון שהתפלל כבר י"ח והחזור' אינה צריכ' אלא מפני זכירת ר"ח הואיל ועבר היו' ולא נזכ' בעוד שהיה ר"ח לחזו' ולהתפלל אינו חוזר עכשיו דמה תועלת אחר שעב' ר"ח להתפלל פע' אחר' כיון שאינו מזכיר ר"ח עכשיו והי' ח כב' התפלל אות' אבל חכמי פרובינצ"א ז"ל אומרים דכיון שבאותה תפלה לא יצא ידי חיוב שלא התפלל אותה כדינה כמי שלא התפלל כלל דיינינן לי' ומתפלל שתים לערב ואע"פ שכבר עב' ר"ח ואינו מזכיר ענין ר"ח בתפלה ומורי הרב נר"ו היה מסופק בזה והי' או' שהנכון לצאת מן הספק שיתפלל אותה לערב בתור' נדבה ואין צריך לחדש בה דבר כיון שהוא מתפלל אותה על דרך הספק כי שמא הלכה הוא שצריך לחזור ולהתפלל אותה לחובה ואין לך חידוש גדול מזה :

העיד רבי יהודה בן בבא על תמיד של שחר שקרב בד' שעות ואומר במדרש שהמלך שלמה היה ישן עד ג' שעות כמו שדרך בני מלכים לעמוד בג' שעות ופעם אחת הטעתו בת פרעה וישן עד ד' שעות והקריבו תמיד של שחר בד' שעו' ב ומזה היתה קבלה ביד רבי יהודה בן בבא והעיד שתמיד של שחר קרב בארבע שעות :

דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד אע"פ שנראה מכאן שאם ירצה יכול להתפלל ערבית מפלג המנחה ואילך לדברי רבי יהודה משם ואילך אינו זמן תפילת מנחה ולדברי רבנן יכול להתפלל מנחה עד הערב אפילו הכי אין לו לאדם לעשות בענין שיהו מנהגותיו סותרין זה את זה שאם יתפלל מנחה לפעמים מפלג המנחה ואיל' כרבנן ולפעמים יתפלל ערבית באותו זמן קודם שקיעת החמה כרבי יהודה נמצאו דבריו סותרין זה את זה שפעמים דן אותו יום ופעמי' דן אותו לילה אלא יעשה כל שעה כמו רבנן שיתפלל מנחה עד שקיעת החמה ותפילת ערבית אחר כך או כמו רבי יהודה שיתפלל תפילת המנחה לעולם עד פלג המנחה בלבד ויתפלל ערבית אחר כך כל זמן שירצה ואפילו קודם שקיעת החמה ועכשיו כיון שמנהגינו להתפלל תפילת מנחה אחר פלג המנחה כרבנן אין לנו להתפלל תפילת ערבית קודם שקיעת החמה כרבי יהודה אלא לעשות הכל כרבנן מיהו בדיעבד אם התפלל תפלת ערבית בכוונה לצא' מפלג המנחה ואילך יצא ולא מחייבין ליה לחזור ולהתפלל מפי מו' י הר' נר"ו :

אסור לעבור כנגד המתפללין וכו' ודוקא כנגד פניהם אבל בצדם לא חיישינן לעברה בעלמא : אל יתפלל אדם אחורי רבו ולא כנגד רבו נראה בגמרא ג שהטעם שאסרו להתפלל אחורי רבו מפני ההפסקה כי שמא יצטרך רבו לפסוע ג' פסיעות לאחוריו בעוד שהוא מתפלל ולא יוכל להפסיק וכנגד רבו אסור נראה שהטעם הוא מפני שמשוה עצמו לרבו וכל שכן אם חוזר אחוריו כנגד רבו שהוא ביזוי יותר ואסור מיהו אם מרחיק ארבע אמות נראה שמותר להתפלל אחוריו או כנגדו שזה כרשות אחר בפני עצמה נראה :

נר מצוה

כא ת"ר ° טעה ולא התפלל מנחה בערב שבת יתפלל ערבי' שתי' של שבת טעה ולא התפלל א מנחה בשבת מתפלל במוצאי שבת שתים של חול מבדיל בראשונ' ואינו מבדיל בשנייה ואם לא הבדיל בראשונ' והבדיל בשנייה שניה עלתה לו ראשונה לא עלתה לו דמיבעי ליה לאקדומי תפלת חובה שעתיה בריש' וכיון דלא אבדיל בקמית' ואבדיל בבתרית' גלי אדעתיה דהא בתרית' היא חובת שעתיה הילכך בעי למיהדר צלויי אחריתי כדי לאקדומי חובת שעתיה בריש' ואי אבדיל בתרוייהו ואע"ג דלא מיבעי ליה למעבד הכי לא מחייב לאהדורי וא"נ לא איבדיל בחדא מנייהו לא מהדרי' ליה דתני' טעה ולא הזכיר גבורת גשמים בתחיית המתים ושאלה בברכת השנים מחזירין אותו הבדלה בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס : איתמר ר' יוסי בר ° חנינ' אמר תפלות אבות תקנום ריב"ל אמר כב תפלות כנגד תמידין תקנום תני' כותיה דריב"ל מפני מה אמרו תפלת השחר עד חצות שהרי תמיד של שחר היה קרב והולך עד חצות ר' יהוד' אומר עד ארבע שעו' שהרי תמיד של שחר היה קרב והולך עד ד' שעות ומפני מה אמרו תפלת ° המנחה עד הערב שהרי תמיד כג של בין הערבים היה קרב והולך עד הערב ר' יהודה אומר עד פלג המנחה שהרי תמיד של בין הערבים היה קרב והולך עד פלג המנחה ומפני מה אמרו תפל' הערב אין לה קבע שהרי איברי' ופדרי' שלא נתעכלו מבעוד יום היו קריבין והולכין כל הליל' ומפני מה אמרו ושל מוספין כל היום שהרי קרבן מוסף היה קרב והולך כל היום כולו ר' יהודה אומר עד שבעה שעות שהרי מוספין קריבין והולכין עד שבע' שעות אי זו היא מנחה גדולה משש שעות ומחצה ולמעלה ואי זו היא מנחה קטנ' מתשע שעות ומחצה ולמעלה פלג מנחה אחרונה י"א שעות פחות רביע איבעיא להו לר' יהודה עד ועד בכלל או דילמא עד ולא עד בכלל ומסקנא דעד ועד בכלל ודיקא נמי דקתני העיד ר' יהודה בן בבא על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות ש"מ עד ועד בכלל ש"מ אמר רב כהנ' הלכה כר' יהודה הואיל ותנן בבחירת' כותיה : תפלת המנחה עד הערב ר' יהוד' אומר עד פלג המנחה א"ל רב חסד' לר' יצחק הת' קאמר רב כהנ' הלכה כר' יהודה הואיל ותנן בבחירת' כותיה הכ' מאי אשתיק ולא א"ל ולא מידי ואסיקנ' השת' דלא איתמ' הלכת' לא כמ' ולא כמר ג מאן דעבד כמר עבד ד ומאן דעב' כמר עבד אריב"ל אסו' לעבור ה כנגד כד המתפללין איני והא רב אמי ורב אסי עברי רב אמי ורב אסי חוץ לד' אמות היא דעברי אמר רב יהודה אמר רב לעולם אל יתפלל תלמיד לא לפני רבו ולא אחורי רבו ולא כנגד רבו תניא רבי אלעזר בן חסמא אומר ° המתפלל כה כנגד רבו והמתפלל אחורי רבו

והנותן

רש"י

שתים של שבת בשתי התפילו' יאמר אתה קדשת : שתים של חול כל י"ח ברכות : מבדיל בראשונה תפילה ראשונה שמתפלל מתפלל בשביל עכשיו לכך אמר בה הבדלה בחונן הדעת : והשנייה שהוא בשבי' תשלומי מנחה של שבת אינו מבדיל בה : שנייה עלתה לו בשביל תפיל' מוצאי שבת ראשונה לא עלתה לו שאינה כלום שאין לו להקדי' תפילת שעבר זמנה לתפילה שזמנ' עכשיו והשנייה במי לא תעלה לו של שבת הואיל והבדיל בה : אבות תקנום כדמפר' לקמן : כנגד תמידין שהרי איברים ופדרים של שחר קרבנו' שנזר' דמן קוד' שקיעת החמ' קריבין כל הלילה וכנגדן תיקנו תפילת ערבי' : מנח' גדולה אם בא להקדי' תמיד של בין הערבי' [אינו] יכול להקדימן קוד' שש שעו' ומחצה דכתי' בין הערבים מכי ינטו צללי ערב משהחמה נוטה למערב דהיינו משש שעות ומחצה ולמעלה דחצי שש וחצי שבע חמה עומד' באמצע רקיע בראש כל אד' : מנח' קטנ' זמן תמי' של בין הערבי' בכל יום הוא מתשע שעות ומחצה ולמעלה כדתנן תמיד נשחט בח' ומחצה וקרב בט' ומחצ' וקת' מפרש טעמא : פלג מנחה אחרונה חלוק את [שתי] שעות ומחצ' הנותרי' ביו' לשנים נמצא שעה ורביע קודם הלילה : עד ועד כלומר עד ארבע שעות דקתני וכי שעה רביעי' היא בכלל או לא הוי בכלל : בבחירתא מסכת עדיות קרי בחירתא לפי שהלכה כאותו עדיות : כנגד רבו אצל רבו ומרא' כאלו הן שוין ואחורי רבו נמי יוהר' הוא : (אחוריהו כלו' אחורי רבו) :

והנותן

שלטי הגבורים

א ודוקא טעה ולא התפלל כלל אבל התפלל במנחה י"ח ברכות ולא הזכיר של שבת מחלוקת בין ר"י ובין חכמי פרובינצ"א והסברא הוא שיתפלל לתערב תפל' אחרת בתורת נדבה ולא צ' לחדש בה דבר דכיון דמתפלל תפל' אין לך חידוש גדול מזה וכן אם טעה בתפלת מנחה של ר"ח ולדברי הר"י וחכמי פרובינצ"א צריך לחזור ולהתפל' אע"פ שאינו מזכיר במוצאי ר"ח כלום והר"י וסמ"ג כתבו דאינו מתפלל במוצאי ר"ח שתים וכן הורו דפליגי במוצאי שב' בשתים ולא התפלל של שבת אלא י"ח ברכות :

ב כתב הרא"ש ז"ל נראה שאם שכח ולא התפלל יעלה ויבא במנחה לא יתפלל במוצאי ר"ח שתים כיון דאין לו להזכיר של ר"ח למה יחזור ויתפלל י"ח כיון שכבר התפלל אותם ולא דמי לבא דאמרי' שבת שמתפלל במוצאי שבת שתים של חול ויבא בה בשל שבת דשאני שבת דאף בשבת ראוי לו להתפלל י"ח אלא מפני טורח תקנו שבע ברכות הילכך כשלא התפלל במנחה ז' יצא כאילו י"ח שמתפלל במוצאי שב' דאוכן בתי שייכי לשבת עד כאן :

ג ובערב שבת היו אומרים באות' שעה קדוש על הכוס ובמוצאי שבת מבדילין על הכוס באותה שעה והרוצ' לעשו' כדברי זה עושה והרוצה לעשו' כדברי זה עושה ונראה כשינוי שראוי להזכיר באות' שעה יציאת הכרי' שמזכירין בלילות ומפני טורח הציבו' היה נוהג הרבה פעמים לקרות ק"ש בברכותי' באותה שעה ומתפללין תפלת ערבית כדי לסמוך גאולה לתפלה ובליל' קורא כל אחד ק"ש על מטתו או פרק אחד או שני פרקי' כדי לקרות ק"ש אחר צאת הכוכבים כמו שביארנו למעלה בפרק היה קורא בתורה :

ד הרא"ש כתב שהאי המנהג דמקדים ומתפלי' ערבית הו לא מצי לצלויי מנחה אלא עד פלג המנחה כר' יהודה דאם אוקמ' דרבי יהודה ליתא דרבנן ואם אית' דרבנן ליתא דרבי יהודה וכן או כלי תפלת המנחה עד הערב הו לא מצי לאקדומי לתפלת הערב כפלג המנחה דלא אפשר לו לעשות פעם כר' יהודה ופעם כרבנן עכ"ל :

ה כ"ל דמסקנא דאוקא בירושל' פ"ב דר"ס משום דר' חייא בר בא ורבי בסמכת מוכח דמותר להתפלל אחורי חבירו אף אם הוא גדו' ממנו ואם אותו שלפניו מסיים תפלתו קוד' שיסיים אותו שלאחריו אין לו לזוז ממקומו עד שיסיים אותו שלאחריו כדי שלא יעבור לפני המתפלל :

דית

א תיבת מוסף נמחק וצ"ל תמיד של שחר אין אנו מזכירין וכו' :

ב תימה לי מאוד על דברי זה שספרם איך חייב מזה הטעם' שאינו ק"ש ביותר מד' שעות כי זה שמכוון מדברת רבי יהודה ורש"י ז"ל פי' כמדומה של רבי יהודה שאמר ושל תמיד של שחר שקרב בד' שעות וכוונת רש"י ז"ל וגו לא עבד ד :

והנותן ה ב 52 *

ג רש"י פירש דמחוי כיוהרא והתוספות פירש דנחזי כמשתחוה לרבו ואולי לדעתם אפילו ברחוק ד' אמות אסור :

נר מצוה

א והנותן שלום לרבו והחולק על ישיבתו של רבו והאומר דבר שלא שמע מפי רבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל א"ר חייא בר אבין רב ב צלי ° של שבת ג בערב שבת ור' יאשיה צלי של מוצאי שבת בשבת: איבעיא להו רב צלי של שבת בע"ש אומרים קדושה על הכוס או אינו אומר קדושה על הכוס ת"ש דא"ר יהודה אמר שמואל מתפלל אדם של שבת בע"ש ואומר קדושה על הכוס ור' יאשיה צלי של מוצאי שבת בשבת אומרים הבדלה על הכוס או אינו אומר הבדלה על הכוס ת"ש דאמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת ואומר הבדלה על הכוס: תפלת הערב אין ° לה קבע: מאי אין לה קבע אינה קבע כמאן דאמר תפילת ערבית רשות אמר רב יהודה אמר שמואל תפילת ערבית ר"ג אומר חובה ור' יהושע אומר רשות אביי אומר הלכה כדברי האומר חובה ורבא אמר הלכה כדברי האומ' ד רשות וקי"ל דהלכה כרבא מיהו הני מילי היכא דלא צלי ליה כלל אבל היכא דצלי ליה לתפילת ערבית כבר שווי' עליה חובה ואיטעי הדר לריש כדאמר: אמר רב טעה ולא ° הזכיר של ר"ח בערבית אין מחזירין אותו שאין מקדשין את החדש א"א ביום ושמעינן מינה שאם טעה בערבית בשבת או בימי טובי' שמחזירין אותו ואמרינן נמי טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרי' שתים והא דברי הכל היא דהא ליכ' מאן דפליג ואפי' למאן דאמר רשות חובה היא דלית' אבל מצוה אית' והאידנ' נהוג עלמא לשוייה כחובה ת"ר היו לפניו ° שתי תפילות אחת ו של מנחה ואחת של מוספין מתפלל של מנחה ואח"כ מתפלל של מוספין ר' יהודה אומר מתפלל של מוספין ואח"כ של מנחה שזו מצוה עוברת וזו מצוה אינה עוברת א"ר יוחנן הלכה מתפלל של מנח' ואח' כך של מוספין א"ר אלעזר כל המתפלל תפילה של שחרית אחר ארבע שעות

דרבי יהודה עליו

רש"י

והנותן שלום לרבו כשאר כל אדם שאמר לו שלום עליך ולא אמר לו שלום עליך רבי: נוני

רבינו יונה

והנותן שלום לרבו ר"ל שמקדים לו שלום ואין לו לתלמיד להקדים שלום לרב אלא כמי שיש לו מורא ממנו ואינו יכול להקדים לו שום דיבור מרוב המורא וכן אמרו (שבת דף פ"ט) כלום יש עבד שמקדים שלום לרבו ומה שאמרו בהרבה מקומות כדי שאלת שלום תלמיד לרב אינו ר"ל אלא כדי חזרת שלום תלמיד לרב מפי מורי הרב נר"ו: האומר דבר שלא שמע מפי רבו ר"ל שלא שמע ממנו ואומר אותו בשמו: רב צלי של שבת בע"ש כלומר היה מתפלל קודם שקיעת החמה ולאחר יציאת הככבים היה קורא ק"ש בשעתה ואע"פ שלא היה סומך גאולה לתפלה כיון שהיה מתכוין למצוה לקבל שבת מבעוד יום ולהוסיף מחול על הקדש לא חיישינן להכי והוא מפלג המנחה ואילך דמשם ואילך יכול אדם לקבל השב' בתפלתו אבל קודם לכן לא וכשרוצה להתפלל ולקבל עליו השבת מבעוד יום צרי' שידליק כו קודם שאחר שקבל השב' בתפל' אינו יכול להדליק ולעשות שום מלאכה אח"כ וא"ת והיאך יכול להדליק כל כך מבעוד יום שהרי אמרו (שבת ד' כג) ובלבד שלא יקדים ובלבד שלא יאחר י"ל דהני מילי כשאינו מקבל השב' עד הערב דכיון שאינו מקב' השבת עד הערב אין לו להקדים ההדלקה כז אבל כשמקבל שבת מבעו"י ומדליק תחלה שמוקדם לקבל' אע"פ שעוד היום גדול אין בכך כלום והיה אומר ה"ר יעקב מאורלי"נש ז"ל שאע"פ שהו' שבת די בכל שהוא אפי' הכי אם הוא מוסיף הרבה א יותר בכלל תוספת הוי וחייב עליו אף על פי שאיפשר לומר שאינו אלא מדרבנן אפי' הכי אסור לעשות שום דבר כמו תוספת כל שהוא וכיוצא בזה כח אמרו לענין תרומה שאע"פ שחטה אחת פוטרת כל הכרי אפילו הכי אם תרם הרבה הכל דיינינן ליה תרומה מיהו אם התפלל מבעוד יו' בשעות שהיה יום מעונן והיה חושב שהיה לילה ואחר כך זרחה השמש צריך לחזו' ולהתפלל אע"פ שהתפלל מפלג המנחה ואילך כיון שלא נתכוון להתפלל אלא אחר שקיעת החמה והתפלל בטעו' ומותרין בעשיית מלאכה שקבלת טעות לא שמה קבלה וראיה לדבר מדאמר בגמרא וטעותא מי הדרא והא קאמר אבון פעם אחת נתקשרו שמים בעבים וכסבורין העם לומר חשיכה ובאו לבתי כנסיות והתפללו של מוצאי שבת בשבת ואחר כך זרחה חמה ובאו ושאלו לרבי ואמר להם הואיל והתפללו התפללו ומהדרי' שאני צבור דלא מטריחין להו דמשמע דדוקא מפני טורח הצבור חששו ואינם צריכין להתפלל אבל ביחיד לא חיישינן לטרחא והרב רבי משה בר יוסף נר"בוני ז"ל אמר שאם טעו הצבור בער' שבת והתפללו מבעוד יום שהיו סוברין שהיה חשכה אע"פ שלא נתחייב אותם לחזו' ולהתפלל מפני טורח הצבו' ואלאין בלוקה תפילה של שבת שהתפללנו כבר אפילו הכי מותרין בעשיית מלאכה ודייק הכי מדאמר שאני ציבור דלא מטריחינן להו דמשמע שלא חששו אלא משום טרחא בלחוד אבל מפני קבלת השבת בתפלת' לא חששו כלל ומותרין במלאכה: ורבי יאשיה מצלי של מוצאי שבת בשבת כתב רבינו האיי גאון ז"ל שזה לא היה עושה אלא למצוה שהיה לו להחשיך על התחום לדבר מצוה כגון על עסקי המת או על עסקי כלה אבל שלא לדבר מצוה כיון שכבר נהגו העולם להתפלל מנחה עד שקיע' החמה אין לו להתפלל ערבית אלא משקיעת החמה ואילך אלא כשצריך להקדים בעבור דבר מצוה שיש לו לעשות כמו שאמרנו:

מאי אין לה קבע אינו קבע כמאן דאמר תפלת ערבית רשות פי' בלשון אין לה קבע נכללים שני דברים האחד דאינה חובה כמו תפלת שחרית ומנחה אלא רשות והאחד שאין לה זמן קבוע אלא זמנה כל הלילה ומשום הכי לא פי' בה זמן קבוע כמו שפירש בשאר התפלות ומאי דאמר בגמרא אם כן לימא תפלת הערב כל הלילה לא בא לימנע שאין בכלל משמעות הלשון שזמנה כל הלילה אלא הכי קאמר אם איתא למאי דתנן תפלת הערב אין לה קבע אין בו משמעות אחר אלא שזמנה כל הלילה למה שנה לשון אין לה קבע ליתני תפלת הערב כל הלילה ומדלא תני הכא שמעי' דאיכ' נמי משמעות אחר אלא לאשמועינן שהיא רשות ומגלה שאין לה קבע ר"ל ב' דברים שהיא רשות וזמנה כל הלילה ועל זה אמרו לקמן מ"מ אמרו תפלת' הערב אין לה קבע שהרי איברים ופדרים שלא נתאכלו מבעוד יום קרבין והולכין כל הלילה ובודאי אינו נותן טעם למאי דאמר שהיא רשות שאין זה הטעם נופל בו כלל אלא למאי דאמר שזמנה כל הלילה ואמר קבע מפני מה שאמרו שזמנה כל הלילה מפני שאיברים ופדרים קרבים כל הלילה ומה שלא פי' זמנה בפירוש ולא אמרו תפלת הערב כל הלילה כמו שאמרו במוספין ושל מוספין כל היום אע"פ שאין להם זמן קבוע מפני שבא להשמיענו גם הלשון משמעות אחר שהיא רשות מפי מורי הרב נר"ו: שאין מקדשין את החדש אלא ביום דכתיב תקעו בחדש שופר וכתיב בתריה כי חק לישרא' הוא משפט וגו' וכתיב דינו לבקר משפט מה להלן אין דנין דיני ממונות אלא ביום אף הכא נמי אין מקדשין אלא ביום ומדחזינן שמפני שאין קדוש החד' בלילה אין מחזירין אותו כשלא הזכיר של ר"ח שמעינן דבשבתות וימים טובים שקדושתן גם כן בלילה אם טעה ולא הזכיר של י"ט או של שבת בערבית מחזירין אותו ואית דמפרשי דדוקא בשאר ימים טובים אבל ביום טוב של ר"ה כיון שתלוי בר"ח אם טעה ולא הזכיר של יום טוב בערבית אין מחזירין אותו דכר"ח דיינינן ליה ונוכל לומר שאע"פ שתלוי בר"ח כיון שהוא י"ט ומצות י"ט אלימ' שהרי יש בה איסור מלאכה מה שאין כן בראש חדש ובתפילה גם כן אין מזכירין ענין ראש חדש כלל אלא ענין י"ט יותר יש לנו לדון אותו כמו י"ט מלדון אותו כמו ר"ח ואם לא הזכיר בערבית מעין י"ט מחזירין אותו: רבי יהודה אומר מתפלל של מוספין ואח"כ של מנחה ורבי יהודה אזיל לטעמיה דסבירא ליה דתפלת המוספין זמנה עד שבע שעות בלבד וכיון שעוברת זמנה יש לו להקדים אותה תחלה ורבנן דסברי דתפלת המוספין כל היום ואינה עוברת זמנה ס"ל דמתפלל של מנחה ואח"כ של מוספין והלכתא כוותיהו: ויש לשאול ביום הכיפורים שאנו מתפללין מוסף אחר שש שעות ומחצה למה אנו מקדימין תפל' מוסף קודם תפל' המנחה דכיון שהגיע זמן המנחה היה לנו להקדים תפלת מנחה ותירצו רבני צרפת ז"ל דהכא במנחה קטנה שהי' מט' שעות ומחצה ומעלה עסקינן ובכי האי גוונא אמרו דכיון שהגיע זמן מנחה קטנה מתפלל מנחה תחילה ואח"כ מתפלל מוסף אבל בזמן מנחה גדולה כיון שעוד היום גדול מתפלל מוסף ואח"כ מנחה וביו"כ מ"מ אין אנו חוששין להתפלל מנחה קודם המוסף מפני שעדיין אינו זמן מנחה קטנה וסמכו לפרש כן על הירושלמי ואין זה נראה דעל כרחין אית לן למימר דבמנחה גדולה עסקינן מדחזינן לרבי יהודה דאמר מתפלל של מוספין ואח"כ מתפלל של מנחה ורבי יהודה ס"ל דזמן תפילת מוסף אינה אלא עד שבע שעות וכיון שמשם ואילך אינו זמן מוסף האיך היה יכול לומר שאחר שבע שעות ומחצה יתפלל מוסף תחילה שהרי כבר עבר זמנה אלא ודאי במנחה גדולה איירי ומשום הכי היה אומר רבי יהודה שמיד שהגיע זמן מנחה גדולה מתפלל של מוספין שזמנה עוברת ורבנן פליגי עליה וסבירא להו דמתפלל של מנחה תחילה

ומדברי

שלטי הגבורים

א כתב הרא"ש פירש"י כמו לשאר אדם ואינו אומ' שלום עליך ר' ובירושלמי משמע דהתלמיד אינו נותן שלום לרבו כלל תרגו' בירושלמי נטוני נטייהו דלא שייל זכור בשלמ' דרבה ומקוראי בנפשייהו ראוני נערים ונחבאו וישו' בגמרא דיזן לותרין קוך כדי דבור כדי שאלת תלמיד לרב ע"כ:

ב אע"פ שכך הלכה אין להתפלל של שבת בע"ש ולא של מוצאי שבת בשבת וכן בהבדלה וקידוש ואפי' בימים לא היו מתפללין את בשביל האנס גדול:

למען רבינו יונה שמתפלל תפלת ערבית של שבת בע"ש מבעוד יו' בזמן שפה ורבינו נאסר בעשיית מלאכה אע"פ שהיום גמור לפי שכבר קבל עליו כול השבת ואפי' טובה בארוכה אסור אע"פ שאסור מדברי סופרים ואם התפלל בטעות כגון שנתקשרו שמים בעבי' וכסבו' שהוא לילה והתפלל ערבי' ואח' כך זרחה השמש הרי זה מותר בעשי' מלאכה וחוזר ומתפלל תפל' ערבית אח"כ ואם הצבור התפללו בטעות כמו שכתבנו שהתפללו פטורה להם לצבור לחזור ולהתפלל ומותרין בעשיית מלאכה:

ג כתב הרא"ש מתפלל במנחה ולמעלה ולאחר יציאת הכוכבים היה קורא ק"ש בעונתו ואע"פ שלא היה סומך גאולה לתפלה כיון שהיה מכוין להוסיף מחול על הקדש לא חיים למנחה והיה מדליק את הנר ומקבל עליו שבת מבעו"י ולא דאמרינן בפר' במה מדליקין גבי הדלקת הנר ובלבד שלא יקדים ובלבד שלא יאחר אין זו הקדמה כיון שהיה מקבל עליו שבת באותה שעה כי יכול לקבל עליו שבת מבעו"י ובלבד מפלג המנחה ולמעלה ע"כ:

ד התוספות פליגי על פי' תפלת ערבית רשות [illegible]

[illegible]

עין משפט

מיי' פ"ה מה' תפלה וה"ש מה' שבת סמ"ג עשין [illegible] סי' [illegible] טוש"ע א"ח סי' רע"

מיי' פ"א וה"ג מה' תפלה סמ"ג עשין יט טור א"ח סי' רל"ה

ר"ת [illegible]

מיי' פ"ג מה' תפלה סמ"ג עשין יט טור א"ח סי' רפ"ו

תפלת שחרית יוכל עד אחר ז' שעות שיש להקדים תפלת המוסף קודם תפלת המנחה קודם וגורסי' דהיקין גרסינן רבי חייא בשם רבי יוחנן תפלת המנחה ותפל' המוסף תפלת המנחה קודמ' הוא בעון למימר שאין שהות ביום להתפלל שתיהם אבל אם יש שהו' בין להתפל' שתיהן תפלת המוסף קודמת רבינן בר טובי אמר אפי' יש שהות ביום להתפלל שתיהם תפלת המנחה קודמת [illegible]

נר מצוה

עליו הכתוב אומ' נוגי ממועד אספתי ממך היו:
אמר רבי יהושע בן לוי המתפלל תפלה של
מוספי' לאחר שבע שעות דר' יהוד' עליו הכתוב
אומר נוגי ממוע' אספתי מאי משמע דהאי נוגי
ממועד לישנ' דתברא הוא כדמתרגם רב יוסף
תברא על תברא איתי על שנאי הון דבית ישרא'
על דאהרו זמני מועדיא דבירושלם רב נחמן בר
יצחק אמר מהכא בתולותי' נוגות : א"ר יוחנן
אסור לאדם °שיקדים תפלתו לתפלת הצבור כם
אמר רב ובצבור שנו : אמר רב הונא אסור
לאדם °שיטעום כלו' קודם שיתפלל תפלת ק
המוספין ולית הלכתא כותיה ולא כר' יהושע
בן לוי דאמר כיון שהגיע זמן תפלת המנחה
אאסור לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל
תפלת המנחה : מתני' ר° נחוניה בן הקנה קא
היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו
תפלה קצרה אמרו לו מה מקום לתפלה זו א'
להם בכניסתי אני מתפלל שלא תארע תקלה
על ידי וביציאתי אני נותן הודאה על חלקי :
גמ' תנו רבנן בכניסתו מהו אומר יהי רצון
מלפני' ה' אלהי שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו
בי חבירייי שלא אומר על טהור טמא ועל טמא
טהור ולא על מותר אסור ולא על אסור מותר
ולא יכשלו חבירי בדבר הלכה ואשמח בהם
וביציאתו מהו אומר מודה אני לפניך ה' אלהי
ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת
חלקי מיושבי קרנו' שאני משכים והם משכימין
אני משכים לדברי תורה והם משכימין לדברים בטלים אני עמל והם עמלים
אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינן מקבלים שכר אני רץ והם רצים אני
רץ לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת שנאמר ואתה אלהים תורידם
לבאר שחת וגו' : מתני' ר"ג אומר בכל יום °מתפלל אדם שמונ' עשרה ר' קב
יהושע אומר מעין שמונה עשרה ר' עקיבא אומר אם שגורה תפלתו בפיו
מתפלל שמונה עשרה ואם לאו מעין שמונה עשרה : גמ' הני תמני סרי
תשסרי הויין א"ר לוי ברכ' המינין ביבנה תיקנוה ת"ר שמעון הפקולי הסדיר
שמונה עשר' ברכות לפני רבן גמליא' על הסדר ביבנה אמר להם ר"ג לחכמי'
כלום יש אדם בכאן שיודע לתקן ברכה למינין ירד שמואל הקטן ותיקנה
לשנה אחרת שכחה והשקיף בה שתים ושלש שעות ולא העלוהו אמאי לא
העלוהו והאמר רב יהודה אמר רב טעה בכל הברכות כולן אין °מעלין
אותו טעה בברכת המינין מעלין אותו חיישינן שמא מין הוא שאני שמואל
הקטן דהוא תקנה ודלמא הדר ביה אלא שאני שמוא' הקטן דאתחיל בה
דאמר רב יהודה אמר רב ואיתימא ריב"ל לא שנו אלא שלא התחיל בה
אבל התחיל בה גומרה : רבי יהושע אומר מעין שמונ' עשרה : מאי מעין
שמונ' עשרה רב אמר מעין כל ברכה וברכה ושמוא' אמר הבינו לדעת את
דרכי' ומול את לבבנו ליראתך לסלוח היה לנו להיו' גאולי' רחקינו ממכאוב
ודשננו בנאות ארצך והנפוצים מארבע כנפות הארץ תקבץ
והתועים

רש"י

נוגי ממועד מהמת שהיו מעבירין מועד התפילות והחגים היו נוגים וכלים ונאספים : בציבור שאני אם הוא בבית הכנסת עם הציבור לא יקדים ויתפלל : מה מקום לתפילה זו כלומר מה טיבה : ולא אכשל וישמחו חבירי על כשלוני הרי שתי רעות על ידי שאגרום להם שיענשו וכן שלא יכשלו בדבר הלכה ואשמח אני בהן : מיושבי קרנות עמי הארץ העוסקי' בדברי שיחה : מעין שמנה עשרה מעין כל ברכה אומר בקוצר ומברך על כל אחת : ברכת המינין היינו וכל המינים וכו' : ביבנה תיקנוה לאחר זמן מרובה : והשקיף חישב לזכור אותה : דהוא אתחיל בה התחיל לאומרה וטעה באמצעיתה : לא שנו הא דאמרן בברכ' המינין מעלים אותו אם טעה בה : מעין כל ברכה וברכ' או' בקוצר ומברך על כל אחת : הבינו כנגד אתה חונן ומול את לבבינו כנגד השיבנו לסלוח לנו כנגד סלח לנו ולהיות גאולי' כנגד גואל ישראל וכן כולם : בנאות ארצך לשון נוה כמו בנאות דשא ירביצנו והוא כנגד ברכת השנים :

רבינו יונה

ומדר' יהודה נשמע לרבנן דכי היכי דמילתיה דר' יהודה לא איירי אלא במנחה גדולה כדכתבינן ה"נ רבנן דפליגי עליה בהכי איירי ומה שהיה קש' לנו במנהג שנוהגים העולם להתפלל בי"ה מוסף תחלה ואע"פ שהגיע זמן המנחה אומר הרב מורי נר"ו דלא קשיא מידי דמאי דאמרינן הכא היו לפניו ב' תפילות מתפלל של מנחה ואח"כ מתפלל של מוסף אינו ר"ל שהגיע זמן שתי תפלות אלא בימי שרוצה להתפלל שתי תפלות מיד משהגיע זמן מנחה גדולה וכיון שרוצה להתפלל מוסף ומנחה מיד יש לו להקדים המנח' אבל אם אינו רוצה עכשיו להתפלל מנח' אלא מוסף לבד וכונתו להתפל' מנח' אחר שעה או שתי שעות יכול להתפל' של מוסף תחלה אע"פ שהגיע זמן מנח' גדול' ובי"ה כיון שאין כוונתינו להתפלל שתי התפלות זו אחר זו א אלא כוונתינו להתפל' מנח' אח"כ אין לחוש אם עכשיו אנו מתפללים מוסף קודם המנחה אע"פ שהגיע זמן מנחה גדול' מיהו לאחר שהגיע זמן מנחה קטנה נראה שיש לו להקדי' לעולם תפלת מנחה לתפל' מוסף ועל זה הדרך שאמרו בירוש' אע"פ שהלכ' אי אפשר לפרש אותה במנחה קטנה כדכתבי' לעיל אפ"ה לענין הדין כך הוא דמשעת מנחה קטנה ואילך מקדים תפילת מנחה לתפילת מוסף : עליו הכתוב אומר נוגי ממועד אספתי כלומר בעבור המועד שמאחרים הם עוני' והוא מלשון שבר כמו שהיה מפרש רב יוסף ופשטיה דקרא לשבח הוא כלומר כי בשעת קיבוץ גליו' יאמר הב"ה לירושלם אותם שהיו נאנחים ונוגים בעבור שלא היו עולין לרגל במועד כבר אספתי אותם בתוכך ולא תחשב כי אספתי כותי אחר אלא אלו שאספתי ממך היו וראויים היו לכך כי נשאו עליך חרפה וסוף הפסוק הוא לדברי הנביא : ובצבור שאני כלומר כשעומד בב"ה אין לו להקדים ולהתפלל אלא ימתין כדי שיתפלל עם הצבור שתפלת הרבים היא רצויה יותר לפני המקום אלא אם רואה שהשעה עוברת ואין הצבור מתפללין מתפלל הוא בפני עצמו : ולית הלכתא כותיה ולא כרי"בל דאמר אסור לאדם שיטעו' כלום וכו' ודוק' טעימא אינה אסור' כגון אכילת פירות או אכילת פת מועט ואפי' משעת מנח' קטנ' ואילך אבל סעוד' אסורה וכמש"כ בשבת פר' ראשון (ד"ט) גבי לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנח' ולא יכנס לאכול וכו' פסק הרי"ף ז"ל כמו הלשון שמפרש המשנה לחומרא במנחה גדולה ובסעודה קטנה דמשעת מנח' גדול' ואילך אין לו לאכול אפי' סעודה קטנה כגון הסעודות שלנו עד שיתפלל מנח' וכן כתב שמאותו הזמן ואילך לא ישב לפני הספ' אפי' בתספורת דידן ורבי יעקב ז"ל פסק לקול' כמו הלשון האחר שאינו אוסר בסעודות קטנות שלנו אלא ממנחה קטנה ואילך אבל משעת מנחה גדולה עד שעת מנחה קטנ' אינו אסור אלא בסעוד' גדולה בלבד כגון סעודות של אירוסין ונשואין וכיוצא בהן וכמו כן כתב שאינו אסור לספר משעת מנחה גדולה עד שעת מנחה קטנה אלא בתספורת בן אלעשה שהיתה תספורת כמו כ"ג והיו שוהין בה הרבה אבל בתספורת דידן אינו אסור אלא משעת מנחה קטנה ואילך: מתני' רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו וכו' : גמ' אני רץ לחיי העו"ה והם רצים לבאר שחת וא"ת ולמה הוצרך לומר זה והלא הוא בכלל מה שאמר תחלה אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר י"ל שהוא דבר בפני עצמו ור"ל כשאני רואה שעוברים הימים והזמני' אני מרגיש בעצמי שאני רץ בכל יום ומתקרב למיתה ומפני זה אני מכין צדה לדרך כדי שאזכה לחיי העולם הבא אבל הם אינם מרגישין במיתתם כלל עד שעת המית' ואינם מכינין צדה לדרכם מפי מורי הרב נר"ו : מתני' ר"ג אומר בכל יום מתפלל אדם י"ח וכו' : גמ' הסדיר י"ח ברכות על הסדר ביבנה שמתחלה לא היו מתפללים אותה על הסדר אלא כל אחד ואחד הברכה שהיתה צריכה לו ובא שמעון הפקולי לסדור אותם אח"כ על הסדר ולמד הסדר מכח הפסוקי' כדאיתא בגמרא דמגלה (דף יז) : טעה בכל הברכות כולן אין מעלין אותו ומ"ש העובר לפני התיבה וטעה יעבור אחר תחתיו זהו לפי טעה אבל בכאן אמר שאין מסירין אותו ש"ל ולא קשיין אהדדי : טעה בברכ' המינין מעלין אותו דחיישינן שמא מין הוא ומה שלא אמרו שאם טעה ולא הזכיר תחיית המתי' שמעלין אותו גם כן מפני שברכת המינין יש בה קללה למינין וכשאינו אומר אותה אנו חוששין שמפני שהוא מין אינו רוצה לקלל את עצמו אבל בברכת תחיית המתים כיון שאין בה קללה אין כזה היכר אם הוא מין או לא שאיפשר שאפילו שלא יאמין הוא בתחיית המתים עכ"ו יאמר

הברכה

שלטי הגבורים

א כתב הרא"ש ז"ל ולא כריב"ל דאמר כיון שהגיע זמן המנחה אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל תפלת המנח' ואפילו התחיל בהיתר צריך להפסיק כדמוכח פ"ק דשבת וכן משמע ליפנא דאסור לטעום כלום ואין הלכה כן ומותר לאכול כשיגי' זמן המנחה וכן פסק ר"ת פ' קמא דשבת ומוקי מתני' דלא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה ולא לאכול סעודה גדולה במנחה גדולה אבל סעודה קטנה סמוך למנחה גדולה מותר להתחיל וכן במי סמוך למנחה קטנה דלא חיישי' לאתמשוכי כלל בסעוד' קטנה דכל סופרים הלך אחר המיקל ובתר' דתלמוד' דקאמר סתם הא לישנ' קמא וליסנא בתרא רב אחא ב"ר יעקב קאמ' להו ואע"ג דסתמי דמשני תלמודא כלישנ' קמא איכא דרי"בל משני ולא ק"ל כוותיה משנה הא איכא לידן אין אנו צריכין להפסיק שמשנה במנחה גדולה ת"מ כיון דאוקמי הכי ולא קושיא מידי א"כ דידן ס"מ דהלכתא הכי רב אלפס כתב כלישנא בתרא לחומרא אפי' סעודה קטנה סמוך למנחה גדולה אסור עכ"ל :

ב וסטור כתב דאף ברכת תחיית המתים וברכת בונה ירושלם אם דילג אותם מסלקי' אותו וסכית ראי' מן הירושלמי וכ"פ על דברי הטור שכתב זה לשונו ואני אומר מין הוא עד כאן אסיב' קאי דאי אברכת תחיית המתים קאי ופליג על הירושלמי אם כן כיון שאמר תחיית המתים איתברר לן דלאו מין הוא וכי דילג תו ברכת המינין היה לנו לומר דאין לסלקו דהא תרוייהו מסו' חד שמא' הוא דמסלקי' ליה ואי אברכת בונה ירושל' קאי דקאמר ירושלמי דאינו מאמין בביאת משיח וקאמר איהו דהוי מין אבתי למה מסלקינן אותו הרי כבר אמר ברכ' המינין ואתבר' לן דלאו מין הוא ובספר פרישה ומחלוקו' שהארכתי בזה בס"ד :

ד"ת

א אולי אומר זה לפי שאותן פיוטים ודברים שאומרים חובת היום בין מוסף למנחה אי לאו זה כוונתינו היתה להתפלל מיד אחר מוסף תפילת מנחה ואע"פ שמאחרין במוסף אם הוא דבר שהוא חובת התפלה לא יקרא זה שאין כוונתינו להתפלל מיד מנחה :

מיי' פ"ו מה' תפלה סמג עשין סי' י"ט טור א"ח סי' כ

מיי' פ"ו מה' תפלה טור א"ח סי' רפ"ו

שו"ל פ"י מה' ברכות סמ' ג עשין סי' כז טוא"ח סי' קי

מיי' פ"ב ופ"י מה' תפלה סמג עשין סי' יט טור א"ח סי' קי קכ"ו

עין משפט

הברכה דמאי אוכפת ליה אם יאמר מחיה המתים כיון שאינו מקלל עצמו הילכך כיון שאיפשר שיאמר אותה ויהיה מין ולא נוכל להכיר אותו אפילו כשלא אמר אותה אין מעלין אותו עוד נוכל לומר שבתחיית המתים כשטעה אין מעלין אותו מפני שאיפשר שהוא מין ומאמין בתחיית המתים : **והתועים** בדעתך ישפטו כלומר אותם שהם תועים על דעתך ישפטו לא על פי מולם אלא אתה כבלמך השפוט אותם ואם מולם לטובה השפך אותו לרעה וכן גורסין בנסחאות המדויקות והתועים בדעתך השפוט וגירושלמי גם כן אומר בדעתך השפטם וקשיא לזה הפירוש

לכוון להבינו הוא מעין שמנה עשרה אם כן מהו הפיכו' שיש לזה עם ברכת הסינה שמפטנו שהוא כנגדה על כן נרא' יותר נכון שר"ל והתועים שהם ישראל המטויחים דברים בזה הגלות הארוך שעוב הקב"ה אותם ואינו משגיח בם יהי רצון שישפטו בדעתך כלומר כידיעתך אשר הוא חמל' וחנינה מלשון וידע אלקים והו שהי' אומר הנביא איה קנאתך וגבורתיך המון מעיך ורחמיך אלי יתאפקו וגו' למה התענו ה' מדרכך ואמר במקום אחר למה נמנו ולא ראית עינינו נפשינו ולא תדע ביאר שמפני הסתלקות רחמי השם אנו תועים בדרכיו הטובי' כלומר שאנו אומרי' שהוא אכזרי שהוא הפך ממדותיו כי הוא רחו' וחנון וכן אנו מתרעמי' שאינו רואה ואינו יודע אותנו ברחמי' וזהו ממש מה שנזכר בברכ' הסינה שיסיר ממנו יגון ואנחה שיש לנו בגלות וימלוך עלינו לבדו ברחמים בצדק ובמשפט והם דרכיו הטובים שאנו תועים עתה מהם : **כמפני** שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת ובגמרא פרש כמו שאומר מעין כל ברכה וברכה משמנה עשרה למה אינו אומר ג"כ מעין הבדלה ויתפלל הבינינו אפי' במוצאי שבתות ובמוצאי ימים טובי' ונשאר בקושיא ואפ"ה מילתיה דשמואל הלכתא כוי ואפשר לומר טעם בדבר דמשו' הכי לא תקינו מעין הבדל' מפני שההבדל' אינ' ברכה בפני עצמה אלא שאנו כוללים אותה בברכ' אתה חונן ואם היו אומרי' מעין הבדלה היה נרא' שההבדל' היא ברכה בפני עצמ' כיון שהתקינו מעין הבדל' כמו שתקנו מעין שאר ברכו' מפי מורי הרב נר"ו : **אמר** ר' אסי טעה ולא הזכיר גבורת גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותה מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה כך הוא הגירסא בכל הלכות הרב אלפסי ז"ל ומקצת נוסחי הגמרא והכי פירושה כשטעה ולא הזכיר גבורת גשמים בתחיית המתי' מחזירין אותו מפני שברכה זו אינה אלא שבח שאנו משבחים לבורא שהוא מחיה מתים ומוריד הגשם ואינו יכול לומר שבח בשומע תפלה שהיא תחנוני' אבל כשטעה ולא הזכיר שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו דכיון שהשאלה היא תחנונים שאנו מבקשים מהבורא שיתן גשמים לברכה על פני האדמה יכול לאומרה בשומע תפלה שהיא ג"כ תחנונים : **אבל** רבני צרפת ז"ל אומרים דאפילו כשטעה ולא הזכי' גבורת גשמים בתחיית המתים אין מחזירין אותו כמו שאין מחזירין אותו כשלא הזכיר שאלה בברכת השנים שהדינים שוים והוא תימה שהרי בפירוש אמרו בגבורת גשמים שמחזירין אותו ובדקנו בנוסחאות מדוייקים ומצאנו כך טעה [ולא הזכיר גבורת גשמים בתחיית המתים או] לא הזכיר שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שאומרה בשומע תפלה ונראה שהם היו גורסים כך ולפיכך אמרו שאין הפרש ביניהם בזה ואפ"ה לפי הגירס' הזו שאינ' מחלקת ביניהם הסברא היתה נוטה לחלק ביניהם כמו שכתבנו אבל בירושלמי נראה כדבריהם דאמרינן התם ומה שאלה שהיא מדוחק אין מחזירין שאלה שהיא מרווח לא כל שכן כלומר שאלה של ברכת השנים שהיא צריכה לצורך השעה אין אנו מצריכים אותו לחזור ודי בשיאמר אותה בשומע תפלה הזכרה של גבורת גשמים שאינה אלא שבח בלבד לא כל שכן שלא נצטרך להחזירו ושיאמר אותה בשומע תפלה הילכך אם טעה ולא הזכיר גבורת גשמים בתחיית המתים או שטעה ולא הזכיר שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו אלא אומרה בשומע תפלה אבל לא אידכר מקמי שומע תפלה מחזירין אותו : **ואומרים** רבני צרפת ז"ל דוקא כשלא הזכיר לא טל ולא מטר אבל אם הזכיר טל אע"פ שלא הזכיר מטר אין מחזירין אותו בשום ענין ואפי' נזכר אחר שומע תפלה ואו' הרב מורי נר"ו דדוקא בגבורת גשמים שאין הזכרה זו אלא שבח בלבד אם אינו מזכיר שבח הגשם כיון שמזכיר שבח הטל אין מחזירין אותו על זה אבל בברכת השנים שהיא ברכה לצורך שאנו שואלים המטר אם אמר טל בלבד מחזירין אותו מפני שהוא צריך לשאול וכשאינו אומר אלא טל בלבד נמצא שאינו שואל כלל שהטל אינו שאלה שבלא שאלתו הוא יורד לעול' כדאמרינן בתעניות (דף ג') שהטל והרוחות אינן נעצרין הילכך אם לא הזכיר מטר בברכת השנים אף ע"פ שהזכיר טל מחזירין אותו אבל בגבורת גשמים שהוא שבח כיון שהזכיר טל אין מחזירין אותו : **בירו'** בימות החמה אם הזכיר גשם במקום טל אפי' בגבורת גשמים מחזירין אותו מפני שמקלל בתפילתו שהגשמים בימות החמה סימן קללה לעולם והכי אמרי' בירושלמי לא דמי הוא דמללי ומיקל להוא דמללי ולא מיקל ור"ל בימות הגשמים כשאינו מזכיר גשם בגבורת גשמים אלא טל בלבד אינו מקלל בתפלתו ולפיכך אין מחזירין אותו אבל כשהוא בימות החמה ומזכיר גשם מקלל בתפילתו שהגשמים באותו הזמן קללה לעולם ולפיכך מחזירין אותו ואפילו במקומות שצריכין הגשם בימו' החמה אם הזכיר גשם במקום טל מחזירין אותו שאם הם צריכין לגשמים ישאל אותם בשומע תפלה אבל לא ישנה ממטבע שתקנו חכמים והכי אמרי' בתעניות (דף יד) שלחו ליה בני נינוה לרבי כגון אנן דצריכין למטרא אפי' בתקופת תמוז מאי אמר להו כיחידים דמיתו ובשומע תפלה : **והא** דאמרינן דאי לא אידכר מקמי שומע תפלה מחזירין אותו יש שפירשו שחוזר לראש או לכל הפחות לברכה שטעה בה שאם טעה ולא הזכיר שאלה בברכת השני' חוזר לברכת השנים ורב' צרפת ז"ל פירשו שחוזר לשומע תפלה ונראין דבריהם דכיון שאם היה נזכר מתחלה קודם שיגיע לשומע תפלה לא היה צריך לחזור ויכול לתקן בשומע תפלה עכשיו שלא נזכר אלא אח"כ די לו כשיחזור למקום שהיה יכול לתקן וכן נראה בפירוש בירושלמי דגרסינן התם בפרק אין עומדין אם לא הזכיר גבורת גשמים בתחיית המתים אומר בשומע תפלה היכן הוא חוזר בו אמר שמואל בשם ר' יוחנן בראש הדם אם עקר רגליו חוזר לתחילה ואם לאו לשומע תפלה הנה שכל זמן שלא עקר רגליו די כשיחזור לשומע תפלה : **ואם** טעה ולא הזכיר הבדלה בחונן הדעת אין מחזירין אותו היה אומר רבינו הקדוש ז"ל שאע"פ שסיים ברכת אתה חונן כל זמן שלא התחיל בברכה האחרת שחוזר לראש הברכ' ומבדיל בה דכלתו שמא עדיין נמצא בברכה דייניכן ליה ורבי' יצחק הזקן ז"ל אמר דכיון שגמר סיום כל הברכ' ולא נזכר כמי שטע' והתחיל האחרת דייניכן ליה ואין מחזירין אותו ולזה נוטה יותר דעת מורי הרב נר"ו . וכן משמע קצת מדיוק הלשון דאמרינן בסמוך טעה ולא הזכיר של ר"ח בעבודה חוזר לעבודה דמשמע שמיד שאמר ברכת עבודה דייניכן ליה כטעות ולפיכך אומר לשון חוזר ואף על פי שלא התחיל עדין בברכה האחרת הכא נמי כיון שסיים ברכת אתה חונן ואע"פ שלא התחיל עדיין הסיבנו כבר טעה ואין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס : **וכתב** בהלכות גדולות ז"ל דכיון דקלו הדבר מפני שיכול לפטור עצמו בכוס היכא שאין לו כוס יש לו לחזור ולהתפלל ונראה למורי הרב נר"ו שאם אין לו מזומן בלילה כוס כיון שמבדיל למחר אין לו לחזור ולהתפלל אלא אם כן חושב שאפילו למחר לא יהיה לו כוס :

טעה

נר מצוה

והתועים בדעתך ישפטו ועל הרשעים תניף ידיך וישמחו צדיקי' בבנין עירך ובתיקון היכלך ובהצמחת קרן לדוד עבדך ועריכת נר לבן ישי משיחך טרם נקרא אתה תענ' טרם נדבר אתה תשמע כי אתה ה' עונה בכל עת צרה וצוקה פודה ומציל ברוך אתה ה' שומע תפלה. אמר רב נחמן אמר שמואל כל השנה כולה מתפל' אדם הבינו חוץ ממוצאי שבתות וממוצאי ימים טובים מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדע': אמר רב ביבי בר אביי כל השנה כולה מתפלל אדם הבינו חוץ מימות הגשמים מפני שצריך לומר שאלה בברכת השנים וקאמרי רבנן הני מילי בשעת הדחק אבל שלא בשעת הדחק אין מתפלל הבינו. אמר ר' תנחום אמר רבי אסי טעה ולא הזכיר גבורת גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשומע תפל' והני מילי דאדכר מקמי שומע תפלה אבל לא אדכר מקמי שומע תפל' מחזירין אותו ואם טעה ולא הזכיר הבדלה בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומר' על הכוס

אמר ר' תנחום אמר רבי אסי אמר ר' יהושע בן לוי טעה

טוש"ע סי'

סמ"ג עשין

סי' קי"ז

רש"י

והתועים על דעתך המועים על דרך ישפטו נגל לצדק ומשפט ליסנא אחריבא והתועים במשפט על דעתך ישפטו הכינס ללמדם למשפט כדכריך וכן עיקר וכן הוא בהלכות גדולו': בשעת הדחק כגון בדרך או במקום סכנה : גבורת גשמים משיב הרוח ומוריד הגשם : שאלה ותן טל ומטר :

בעבודה

שלטי הגבורים

לשון רבינו ישעיה אחרון

א וצריך להתפלל משתחר גלא כשבוה מהלך בדרך ובשמעיו לשוב אין צריך לחזור ולהתפלל ואין להתפלל הבינינו כ?יר אלא כשהוא בדרך או בשעת הדחק כדברי הגאונים שכל השנה כולה מתפלל אדם הבינינו כשהוא בדרך או בשעת הדחק חוץ מימות הגשמים ומפני שצריך לומר שאלה בברכת השנים ואין יכול לכוללם באותה ברכה שהיא ישנם אבל במוצאי שבתות ובמוצאי ימים טובים מתפלל הבינו אף ע"פ שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת הואיל ויקתל' ברכה היא יכול לכללה ולומר הבינינו ה' אלהינו בין קודש לחול [illegible] את דרכיך כמבואר בקונ' הראיות :

ב כתב הרא"ש בשם ספ"ג שאם שכח אדם ושאלה ויצא או כל דבר שצריך לחזור ולהתפלל יכול דעתו ויחזור מפני ש' כל י"ח ברכות מראש עד סוף ואחר י"ח [illegible] בשם שהיא מוציא את שאינו בקי כך מוציא את הבקי אמ"ג דהתורי' בהם דלא פטר ר"ג אלא עם שבשדו' אריסי דלאנסי' ואפורי' אבל דעיר לא היינו סוכה דלא מתפלל כללי אבל היכא שבבר התפלל' מוציא את הבקי' וכן פירש בשלטי דרב אחאי כ"ב :

ג רבני צרפת פלגי על זה ואומרי' דאם סיים ברכת תחיית המתים יכול להזכיר גבורות גשמים בשומע תפל' ושומע' והתוספות והסמ"ג והרא"ש והטור כתבו כדברי רבי' ואם נזכר קודם שסיים [illegible]

[illegible]

ה ברכה לא יאמר אתה הבדלת וכו' כא"י חונן הדעת . ור"ת כתב דאפי' בתחי' בברכ' שלאחרי' חוזר אם ירצה וכן עשה הוא מעשה בעצמו ולרא"ש אם לא התחיל בברכה של אחרים [illegible] הבדלת ואם עקר רגליו כיון דפוטרים עלים חובה חוזר לראש [illegible] וכן [illegible] כתב דודאי אם נזכר כשמע תפלה אינו חוזר אבל עקר רגליו אם רוצה לחזור [illegible] וככל דבר דלא תיקנו חכמים לפחזור : ו כתב הרא"ש בשם בה"ג כיון שקלו' הדבר בכוס היכא שאין לו כוס צריך לחזור ולהתפלל וכ' ר' יונה ז"ל כיום אומר אף אם לא היה לו כוס בזמן בלילה אם יודע שיהא כוס למחר אין צריך לחזור ולהתפלל ע"כ :

נר מצוה

טעה ולא הזכיר ר"ח בעבוד' חוזר לעבוד' בשים שלום ובהודאה חוזר לעבודה ואם סיים חוזר לראש אמר רב פפא בריה דרב אחא בר אבא הא דאמרת אם סיים חוזר לראש לא אמרן אלא שעקר את רגליו אבל לא עקר את רגליו חוזר לעבוד' אמר רב נחמן בר יצחק הא דאמרת כי לא עקר את רגליו חוזר לעבודה לא אמרן אלא כשהוא רגיל לומר אחר תפלתו תחנונים אבל אם אינו רגיל לומר תחנוני' אחר תפלתו אף על גב דלא עקר את רגליו חוזר לראש וכן הלכה: מתני' ר' אליעזר אומר העושה תפלתו קבע קד אין תפלתו תחנונים ר' יהושע אומר המהלך במקו' סכנה יתפלל תפלה קצרה ואומר הושע ה' את עמך את שארית ישראל בכל פרש' העיבו' יהיו צרכיה' מלפניך בא"י שומע תפילה: גמ' מאי קבע א"ר יעקב בר אידי א"ר הושעי' כל שתפלתו דומה עליו כמשוי ורבנן אמרי כל קס שאינו אומרה בלשון תחנונים ת"ר המהלך במקום גדודי חיות ולסטים יתפלל תפלה קצר' מאי תפלה קצרה אחרים אומרים צרכי עמך ישרא' מרובי' ודעתם קצרה יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתתן לכל אחד ואח' כדי פרנסתו ולכל גויה וגויה כדי מחסורה והטוב בעיניך עשה בא"י שומע תפלה אמר רב הונ' ואיתימ' ריב"ל הלכ' כאחרים א"ל אליהו לרב יהוד' אחוה דרב סלא חסידא לא תרתח דלא תחטי ולא תרוי דלא תחטי וכשאתה יוצא לדרך המלך בקונך וצא מאי היא א"ר יעקב אמר רב חסד' זו תפל' הדרך וא"ר יעקב אמר רב חסד' כל היוצא לדרך צריך שיתפלל תפלת הדרך מאי תפלת הדרך יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתולכני לשלו' ותצעידני לשלו' ותסמיכני לשלום ותחזירני לביתי לשלום ותצילני מכף כל אויב ואורב בדרך ותנני לחן ולחסד ורחמים בעיניך ובעיני כל רואי בא"י שומע תפלה אמ' אביי לעולם לישתתף איניש נפשיה בהדי צבורא אימ' מצלי לה אמר רבי יעקב אמר רב חסדא משעה שיאחוז בדרך ועד כמה עד פרסה היכי מצלי לה

רב

רש"י

בעבודה ברצה חוזר לעבודה לרצה דכל שלש ברכות אחרונות חשובות כברכה אחת: תחנונים כגון אלקי נצור שאנו רגילין לומר לאח' תפל': אבל אם אינו רגיל הוי סיום תפלתו כמו עקיר' ואפילו אם לא עקר רגליו: קבע מפרש בגמ': הושע ה' את עמקו' והיינו תפילה קצר': ה"ג וכל פרשת העיבור מפר' בגמ' אפי' בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה יהיה צרכיהן לפניך לרחם: כמשוי דהיינו לשון קבע חובה עלי ואני צריך לצאת ידי חובתי: ודעת' קצרה אינם יכולים לפרש צרכם: והטוב בעיניך עשה אתה לכן: לא תרתח לא תכעים דל' תתע' שמתוך הכעס אדם בא לידי חטא: לא תירוי לא תשתכר ביין כי הוא גורם חטא: המלך בקונך טול רשות ממנו: לישתתף אינים נפשיה בהדי ציבורא כלומר לא יתפלל תפל' זו בלשון יחיד אלא בלשון רבים שמתוך כך תפלתו נשמעת: ועד כמה מנה להתפלל על פרסה ולא לאחר שהלך פרס' ונה"ג מפרש עד כמה יהא דעתו לילך שיתפלל זו עד פרסה אבל אם אין דעתו לפרסה לא יתפלל תפילה זו:

מהיות

טעה ולא הזכיר ראש חדש בעבודה חוזר לעבוד' וכו' עד ואם סיים חוזר לראש וכתב בה"ג ז"ל דהכי אמרינן שצריך לחזו' ולהתפלל ה"מ כשמתפלל יחידי אבל אם מתפלל בב"ה עם הצבור ולא הזכיר של ראש חדש אין צריך לחזור מפני שכיון ששליח צבור חוזר התפלה די לו כשישמע ענין ראש חדש משליח צבור כיון שכבר התפלל ואי קשיא לך הא דאמרינן במסכת ראש השנה (דף לג) רבן גמליאל אומר שליח ציבור מוציא את הרבים ידי חובתן ואמרינן עלה לא פטר רבן גמליאל אלא עם שבשדות דאניסי ולא מצו למיתי לבי כנישתא והכא אמרינן שיפטר שליח ציבור לזה שאין לו אונס ועומד בבית הכנסת יש לומר דהתם לא בא למעט אלא לאות' שעומדים בעיר ואינם באים לב"ה דכיון דלא אניסי ויכולין לבא לבית הכנסת ואינם באים אין שליח ציבו' מוציאם אבל זה שעומד בב"ה וכבר התפלל עם הציבור אלא ששכח ולא הזכי' של ר"ח ש"צ מוציא אותו וכאנוס דיימי' ליה ודוקא כשעומד שם מרא' התפל' ועד סוף ומתכוין לשמו' אותה מפי שליח צבור אבל אם אינו עומד שם לכל התפלה או שעומד ומתעסק בשיחה אחרת ואינו שומע התפלה בכונה אין ש"צ מוציאו וצריך לחזור ולהתפלל מפי מורי הרב נר"ו: לא אמרן אלא כשהוא רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו וכו' נראה מכאן שמנהגם היה לומר תחנונים אחר שהיו אומרי' יהיו לרצון אמרי פי שאם היו אומרים אותו בסוף התחנוני' היה לו לומר לא אמרן אלא בשלא אמר עדיין יהיו לרצון אבל אמר יהיו לרצון שהוא סוף הכל כמאן דעקר רגליו דמי וחוזר לראש ומדלא אמר הכי משמע שמיד שהיו מסיימין תפילת שמנה עשרה היו נוהגים לאמרו וכן נראה יות' נכון מדחזינן שהתקינו לאמרו כנגד מה שאמרו דוד אחר שסיים שמנה עשרה מזמורים ואם ירצה לחזור ולאמרו פעם אחרת הרשו' בידו ומה שאמרו בגמר' מר בריה דרבנ' בתר צלותי' אמר הכי אלהי נצור לשוני וכו' עד יהיו לרצון אמרי פי דמשמע שהיה אומר יהיו לרצון בסוף התחנונים איפשר לומ' שלא אמר בתר צלותי' מיד שהיה מסיים התפלה בעמידה אלא אחר שהיה מתפלל היה אומר אלו התחנונים מיושב ונראה שאפי' יאמ' אדם יהיו לרצון אחר התחנוני' אין בזה איסור ואין חוששין' שהרי אנו רואין שאפילו בברכות עצמן אם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה אומ' ובודאי לא עדיף יהיו לרצון מהברכות עצמן וכיו' דבאמצע הברכות אומר תחנונים כל שכן שיכול לאמרם קודם יהיו לרצון מפי הרב נר"ו: מתני' רבי אליעזר אומר העושה תפלתו קבע וכו' המהלך במקום סכנה יתפלל תפלה קצרה ואומר הושע ה' את עמך את שארית ישראל והרבה ספרים טעו הסופרים ותקנו תפלה קצרה מעין שמנה עשרה ואינו כלום שאין זה מעין שמנה עשרה: בכל פרשת העיבור יהיו צרכיהם מלפניך בגמרא מפרש אותו בשני פנים והכי גרסינן התם אמר רב חסדא אמר מר עוקבא אפי' בשעה שאתה מלא עליהם עברה כאשה עוברה יהיו צרכיהן מלפניך ואיכא דאמרי אפילו בשעה שעוברים על דברי תורה יהיו צרכיהן מלפניך ולשני הלשונות רוצה לומר בכל ענין שיעשה שיעברו עבירה או שתכעוס עליהם עשה בענין שלא יצטרכו לבוקי אחר אלא תראה צרכם ותספיק להם מה שצריכין כענין שהיה מתפלל כהן גדול ביום הכפורים ולא יצטרכו עמך ישראל זה לזה ולא לעם אחר: גמ' ורבנן אמרי כל שאינו אומרה בלשון תחנונים כתב רבינו האי ז"ל וסבירא להו לרבנן דאף ע"פ שתפילתו דומה עליו כמשוי ואינו מתפלל כמי שצריך הדבר אלא כמי שמתפלל מפני החוב בלבד אפילו הכי כיון שאומרו בנחת כמי שמבקש רחמים על עצמו הוא יראה דרבנן מחמירין מצד אחד ומקילין מצד אחר דסבירא להו שאף על פי שדומה עליו כמשוי כיון שאומרה בלשון תחנונים תפלתו תפלה ומחמירין מצד אחר שאף על פי שלא יתפלל כמי שדומה עליו כמשוי אלא שמתפלל כמי שצריך לו הדבר ביותר אפילו הכי אם אינו אומרה בלשון תחנונים אין תפלתו תפלה דלעולם אזלי' אחרי אמירה בלשון תחנונים ורבי יהושע היה אומר הפך מזה שלא יתפלל אותו לעולם כמי שתפלתו דומה עליו כמשוי ולא היה חושש לאמרה בלשון תחנונים מפי מורי הרב נר"ו: לא תרתח ולא תחטא דבעל חמה רב פשע: לא תרוי ולא תחטא כלומר לא תשבע כדי שלא תבא לידי חטא כי כשאדם שבע ונמשך אחר תענוגיו שוכח ענייני הבורא יתעלה: משעה שיאחז בדרך ועד כמה פרסה בעל הלכות גדול' ז"ל אומר שכשיש לו ללכת פרסה או יותר מברך אבל בפחות מפרסה אינו מברך דכמו שהוא בעיר דיינינן ליה ורוצה לומר עד כמה מהלך יהיה הדרך שהלך ושיברך ויש שמקשים עליו מדאמרינן בירושלמי כל הדרכים בחזק' מסוכנים ואפשר לומר שזה אינו אומר בקרוב לעיר אלא כשהולך בדרך בין הכפרים שהכל הוא בחזקת סכנה וצריך להתפלל לבקש על נפשו ויש מפרש הכי קאמר ועד כמה נתן אותה באחיזת הדרך ושיכול לברך אותו ומהדרין עד פרסה כלומר בתוך הפרסה הראשונה יכול לאמרה אבל אחר פרסה לא ונראה למורי הרב נר"ו דודאי הפירוש הנכון כך הוא דעד כמה ר"ל עד כמה הוי אחיזת הדרך אבל אינו כמו שאומרים שאם לא התפלל בתוך פרסה לא יתפלל אחר כך שזה לא יתכן דכל זמן שיש לו עדיין ללכת מחויב הוא בענין התפלה הצריכה אלא יש לו לאמרה לכתחלה לאחר שיצא מן העיר בתוך הפרסה הראשונה ואם שכח ולא אמר אותה בתוך הראשונה אומר אותה אחר כך על מה שיש לו ללכת כל זמן שרב ממנו הדרך עד שיתקרב למקום שהולך ודמי להא דאמרינן בתפילין מברך עליהם משעת הנחתן ועד שעת קשירתן ור"ל משעה שמתחיל להניחן מהם ואילך מברך כשירצה עד שעת קשירה אבל ודאי לא בא למעט שאם שכח ולא בירך עד שעת קשירה שלא יברך עליהם אחר כך כיון שלא הלך אותם עדין דכל זמן שהלכם מקיים המצוה אף על פי שלא בירך עליה מתחלה כיון שעדין

מקיים

שלטי הגבורים

א ואם לא היכי' יפלה ויבא בעבודה ונזכר קודם שעקר רגליו מיימוני' וסמ"ג ואשר"י ומרדכי וטור כתבו כדברי רבינו ורב עמרם כלנ ואמ' דהכל תלוי בעקירת רגליו. דאם לא עקר רגליו אפילו אינו רגיל לומר התחנונים אחר תפלתו חוזר לעבודה:

ב כתב הרא"ש נראה דהכל אותן שאין נחזרין בגון על הנסים דחנוכה ופורים ויעלה ויבא דר"ח ושבת וביוצא בהם כיון דסיים אות' ברכה אף ע"פ שלא פתח בברכה של אחריה אינו חוז' ואם חוזר הוי ברכה לבטלה וה"ר אלחנן ז"ל היה ר"ל כל זמן שלא פתח בברכה של אחריה חוזר והביא ראיה מהא דאמרינן לקמן בפ"ג שהכלו לגבי יעלה' ויב' רכס"ת שאם לא פתח בטוב והמטיב' תקנו ברכה חדשה אע"פ שאם פתח בטוב והמטיב אין מחזירין אם כן הכא נמי אע"פ שפתח בברכה אין מחזירין אותו כל זמן שלא פתח יחזור לראש לאותה ברכה עצמה כמו שתקנו שם ברכה חדשה ולא ראיה היא דשאני התם שכב' סיים [illegible] דהטוב והמטיב לאו דאורייתא ואין שם הפסק בתחלת הברכה אבל הכא אם יחזירוהו לאותה ברכה כדבר שאין צריך לחזור הוי הפסק בתחלת תפלתו וה"ר יונה ז"ל הביא ראיה דאין לחזור [illegible]

ג ופסק [illegible]

חדושי ר"ת

א וחתימתן לשומע כו' [illegible]

פוי' פ"ד מה' תפלה סמג עשין יט טור א"ח סי' [illegible]

פוי' פ"ד מה' תפלה סמג עשין יט טור א"ח סי' [illegible]

מקיים אותה יש לו לברך כשנזכר ולא קימא כיון שלא בירך מתחל' אין זה עובר לעשייתה שאחר שמקיים אותה עכשיו אע"פ שאינו עובר לעשייתה ממה שעבר אפ"ה עובר לעשייתה הוי ממה שמקיים אח"כ הילכך מי שלא בירך מתחלה כשנתעטף בציצית או כשהניח תפילין כל זמן שמעוטף בטלי' או שהתפילין מונחים עליו חוזר ומברך : רב חסדא אמר מעומד פסק הרב אלפסי ז"ל כותיה משום דרב ששת קאי כותיה ורבני צרפ' ז"ל אומרי' דהלכה כרב ששת דלא עבד רב ששת כותיה משום דסבר דהילכתא כבי' אלא משום מהיות טוב אל תיקרי רע אבל מן הדין סגי ליה במהלך :

מתני' היה רוכב על החמו' וכו' או בספינ' מפרש בירושל' שהיא רפסודות הכתו' בדברי הימי' ופי' רב נסים גאון ז"ל שקושרי' עצים גדולים זה עם זה והולכין עליהם על המים : **גמ'** בין כך ובין כך יושב במקומו ויתפלל כלומ' לפי' יהיה לו מי שיאחז חמורו אינו לרדת כי בירידה ובעלייה יתבלבל מחשבתו ולא יוכל לכוין ומכל מקום יש לו לעכב הבהמה דהא אמרינן בקידושין רכוב כמהלך דמי וכי היכי דמהלך על רגליו אינו יכול להתפלל בשעה שמהלך אלא יש לו לעמוד ה"נ כשרוכב אין לו להתפלל בעוד שהולך על הבהמה אלא יש לו לעכב הבהמ' קבע דהא אמור לעיל הביננו מעומד ולא התירו במהלך ואין להקשות דהתם מיירי בשאין השיירה הולכת והכא בשהשיירה הולכ' דמאי פסקת כיון שלא פירשו אותו בתלמוד שנחלק אנחנו ונאמר שזה מדבר בשהשייר' הולכת והאחר בשאין השיירה הולכ' אלא ודאי כמו שנפסק שמהלך על רגליו צריך להיות מעומד (ובכל ענין משמע אפי' השיירה הולכת) ה"נ כשרוכב על הבהמ' יעכב אותה וישב במקומו שהישיבה לא גרעא מעומד דהכי משמע מדאמרי' בבי ק"ג שאם היה מהלך בדרך עומד ואינו צ"ל לומר שאם היה יושב עומד אלא שאם היה מהלך די לו בעמידה וכל שכן שאם יושב שהוא יותר טוב וכן נראי' הדברים שצריך לעכב הבהמה כמו שכתבנו מיהו אפשר עמד שאע"פ שאמרו רכוב כמהלך דמי ומהלך ברגליו אין לו להתפלל בעוד שמהלך בשום ענין אפ"ה לענין זה בדיעבד אם השיירא הולכת יתפלל בלא עיכוב הבהמה שהתפלה כיון שתלויה בכוונה וכיון שהרוכבים בנחת אין לדמות הליכה ברגלים שיש לו עמל בהליכתו ולא יוכל לכוין כלל להליכה בבהמה שעומד עליה בנחת ובדיעבד אם השיירא הולכת מותר ובלבד שיעכב אותה באבות מפני שבאבות אפי' בדיעב' אמרו שצריך כוונה ואם לא כיון צריך לחזור ולהתפלל :

ותפלת יוצא לדרך נחלקו המפרשים יש מי שאומר שאם היה רכוב אין צריך לירד ולהתפלל דכיון שבתפלת י"ח אמרו שלא ירד כל שכן כזו וי"א שיתכן לומר דבתפלת י"ח שצריכה כונה יותר אמרו שלא ירד לפי שאין דעתו מיושבת עליו אבל בתפלה זו שאינה צריכה כוונה כל כך ולא נחוש לישוב דעתו צריך לירד מפי מורי הרב נר"ו : **היה** עומד בחוצה לארץ יכוין את לבו כנגד א"י לא תימא כנגד א"י בלבד אלא כנגד א"י וכנגד ירושלים וכנגד בית המקדש וכנגד בית קדשי הקדשים וכשעומד בירושלם א"צ לכוין כנגד ירושלם שהרי כבר עומד בתוכה אבל יש לו לכוין כנגד בית המקדש וכנגד בית קדש הקדשים וכשעומד בעזרה שאחורי הכפרת אם עומד בצפון יחזיר פניו לדרום כדי שלא יהיה אחוריו למקדש אלא פניו כלפי המקדש וכן לכל הצדדין שעומד בעזרה אחרי הכפרת יש לו להחזיר פניו כלפי המקדש כמפורש ונמצא כל ישראל מכוונין לבם למקום אחד : **מתני'** רבי אלעזר בן עזריה אומר אין תפלת המוספין אלא בחבר עיר [illegible] שאין בה אלא שבח שאין בה תחנונים כמו בשל י"ח וגם אין אנו מתפללים אותה כנגד תפלת תחנונים של חול כי אנו שאנו מתפללים תפלת יוצר או תפלת מנחה די שבצבור בלבד יתפללו אותה אבל היכא שאין הציבור מתפללי' אותה סבירא ליה לר"א שיחיד היה להתפלל אותה והיינו דאמר רבי יהודה משמיה כל מקום שיש חבר עיר היחיד פטור לאשמע שאם אין שם חבר עיר חייב : **גמ'** ודילמא מעיקרא לא כיון דעתו וכו' כלומר מנין לך שהתפלל יוצר ומוסף כי שמא תפלת יוצר לבדה היא ותפלה לא כיון דעתו בברכה ראשונה והוצרך לחזור ולהתפלל מראש פעם אחרת והסהדרינן קא הוי מאן גברא רבה דקא מסהיד עליה דלא הוי דהוה תפלה שנייה לתפלת מוסף היה לא קאמר :

נר מצוה

רב חסדא אמר מעומד ורב ששת אמר מהלך וכרב חסדא דאמר מעומד טפי עדיף. דהא רב ששת נמי קאי ומצלי תפלת הדרך אמר מהיו' טוב אל תיקרי רע מאי איכא בין הביננו לתפלה קצרה הביננו בעי תלתא קמייתא ותלתא בתריית' וכי מאטי לישוב לא צריך לצלויי תפל' קצרה לא בעי לא תלתא קמייתא ולא תלתא בתריית' וכי מאטי לישוב צריך לצלויי הבינני מעומ' תפל' קצר אפי' מהלך מיהא שמעי' דלא מצלי איניש הבינני אלא בשעת הדחק כגון מי

קי שהוא מהלך במדבר ומוצא בו : **מתני'** היה רוכב על החמור ירד ואם אינו יכול לירד יחזיר את פניו ואם אינו יכול להחזיר את פניו יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים היה יושב בספינה או באסדא יכוין את לבו כנג' בית קדשי הקדשים: **גמ'** ת"ר היה רוכב על החמו' והגיע זמן תפל' אם יש לו מי שיאחוז את חמורו ירד למטה ויתפלל ואם לאו ישב במקומו ויתפלל רבי אומר בין כך ובין כך ישב במקומו ויתפלל לפי שאין דעתו מיושבת עליו אמר רבה בר בר חנא ואיתימא ר' יהושע בן לוי הלכה כרבי ת"ר סומא ומי שאינו יכול לכוין את הרוחות יכוין את לבו כנגד אביו שבשמים שנא' והתפללו אל ה' אלהיהם היה עומד חוצה לארץ יכוין את לבו כנגד ארץ ישראל שנאמר והתפללו אליך דרך ארצם היה עומד בארץ ישראל יכוין את לבו כנג' ירושלם שנא' והתפללו אל העיר הזאת היה עומד בירושלם יכוין את לבו כנגד בית המקדש שנאמ' והתפללו אל הבית הזה היה עומד בבית המקדש יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים שנא' והתפללו אל המקום הזה היה עומד אחורי הכפרת יראה את עצמו כאלו הוא לפני הכפרת נמצא עומד בצפון הופך את פניו לדרום בדרום הופך את פניו לצפון במערב הופך את פניו למזרח במזרח הופך את פניו למערב נמצאו כל ישראל מכוונין את לבם

קי למקום אחד אמר רבי אבין ואיתימא רבינא מאי קראה כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות תל שהכל פונין בו : **מתני'** רבי אלעזר בן עזריה אומר אין תפלת המוספין אלא בחבר עיר וחכמים אומרים בחבר עיר ושלא בחבר עיר ר' יהודה אומר משמו כל מקום שיש חבר עיר היחיד פטור מתפלת המוספין: **גמ'** יתיב רבי חנינא קרא קמיה דרבי ינאי ויתיב וקאמר הלכתא כר' יהודה שאמר משום ר' אלעזר בן עזריה אמר ליה פוק קרא קראיך לברא דאין הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה אמר ר' יוחנן אני ראיתי את ר' ינאי דצלי והדר צלי אמר ליה ר' ירמיה לר' זירא ודילמא מעיקרא לא מכוין דעתיה והשתא מכוין דעתי' אמ' ליה תא חזי מאן גברא רבא דקמסהיד עליה

טוש"ע א"ח סי' רפ"ו

כמה

רש"י

מהיו' טוב אל תקרא רע הואיל ויכול אני להתפלל תפיל' זו מעומד שהרי הבורקי' היו עומדין לא אקרא רע להתפלל מהלך ואף על פי שמותר: וכי מטו לייתוב כשיגיע לביתו : צריך לצלויי שהרי לא התפלל כלום מתפלת י"ח : אלא בשעת הדחק מדקתני כי מטי לייתוב משמע דמיירי במהלך במדבר : אם אינו יכול לירד שאין לו מי שיאחז לו את חמורו כדתפ' בגמרא : שאין דעתו מיושבת עליו כי קשה לו עיכוב הדרך ומי שאינו יכול לכוין הרוחות כנגד ארץ ישראל כמו דמסיק לקמן אל שהכל פוני' לה : אחורי הכפר' שהיה במערב העזרה כי היה לשם י"א אמה חלל פנוי מכותל בית קדשי הקדשים עד כותל מערבי של עזרה והעומד שם מחזיר פניו לבית הכפרת אל המזרח : אלא בחבר עיר לא תקנוה אלא בציבור בחבור' עיר אבל לא ליחיד : משמו של רבי אלעזר בן עזריה מקום שיש בו אבל מקום שאין שם עשרה אין היחיד פטור : בגלוי ובלא גלוי ולא התפלל שתי תפילות אלא אחת של שחרית ואחת של מוספין : מעיקרא לא מכוין דעתיה ובתרוייהו הוי של שחרית : מאן גברא רבה ר' יוחנן דאסהיד עלי' ודייק ודאי בדבר יפה שהיה בשביל תפילות המוספין :

כאם

מיי' פ"ה מה' תפלה סמ' עשין י"ט טור א"ח סי' צד

שלטי הגבורים

א סמ"ג והטור ומרדכי פסקו כרבינו דיתפלל מעומד וכ"כ הר"ן דקי"ל דרכוב כמהלך דמי. אם כן הרוכב על בהמתו צריך להעמידה עד שיתפלל תפלת הדרך ורבינו ירוחם כתב דיכול להתפלל אף מהלך . ורבי' יונה כתב דיש להסתפק בהמה רוכב אם צריך לירד להתפלל או לאו ויש קיימא וקושיא על דבריו וכתבתי בכל' פסוקים ומחלוקת בס"ד :

ומיהו' מתיר להתפלל אותה [illegible] בהמה רחוק [illegible] ולאותו מחלק בין מהלך בדרך בין יושב בבית וכן הרא"ש והטור ודברי רבי' מוכיחין דלא שרי אלא אם כן הולך בדרך וכן סמ"ג ומרדכי :

ב הר"ר יונה כתב על זה וכתב רוקח במקום סכנה לא ירד מן החמור אבל אלא בזמן' שבני ירד ויתפלל וכל הפוסקים כתבו כרבינו אם צריך לעכב הבהמה וכן שהולך ברגליו אם צריך לעמוד בו שיתפלל הרא"ש ומרדכי והטור כתבו דאין צריך להעכב אלא יתפלל מהלך בין בהוא על הבהמה בין בהוא על רגליו ודלא כרבינו יונה :

לשון רבינו ישעיה אחרון

הרוכב על בהמה נר' בעיני שיש לו להחזיר בהמתו או תחזי' פניו [illegible] על גב בהמתו כדר' הפוסקים. אם [illegible] :

לשון ריא"ז

ג ויש מגדולי החכמי' שהיו מתפללים לכל רוח אלא היו [illegible] לכוין כנגד ארץ ישראל [illegible] כנגדו לפי שהמקו' שמתפללין אותו הרוח כמו שמבואר בפרק לא יעמוד [illegible] הראשונים שאין מתפללין בכנסיות במקום שהוא כנגד [illegible] כנגד ארץ ישראל כמבואר בקונטרס [illegible] :

ד כתב הרא"ש [illegible] :

ה כתב הרא"ש [illegible] להתפלל כיון [illegible] שצריך לחזור ולהתפלל עכ"ל :

נר מצוה

כמה ° ישהה בין תפלה לתפלה רב הונא ורב חסד' חד אמר כדי שתתחולל דעתו עליו וחד אמר כדי שתתחונן דעתו עליו מאן דאמ' כדי א שתתחולל דעתו עליו דכתי' ויחל משה ומאן דאמר כדי שתתחונן דעתו עליו דכתי' ואתחנן אל ה' תניא ° טעה ולא הזכיר של ר"ח שחרי' אין מחזירין אותו ב מפני שיש תפלת המוספין לפניו א"ר יוחנן ובצבור ג שאנו פי' מפני טורח ציבור אבל ד יחיד מחזירין אותו אמר רב חנין אמר רב טעה ולא הזכיר של ר"ח ה בערבית אין מחזירין אותו מפני שאין מקדשין את החדש אלא ביום גרסינן * בסנהדרין בפרק היו בודקין אותו א"ר יוחנן עד מתי ° מברכין על החדש עד שתתמל' פגימתה וכמה א"ר יעקב עד שבעה עש' נהרדעי אמרי ו עד ששה עש' א"ר יוחנן כל המברך על החדש בזמנו כאלו מקבל פני שכינה כתיב הכא החדש הזה לכם וכתיב התם זה אלי ואנוהו תנא דבי ר' ישמעאל אלמלא לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמי' בכל חדש וחדש דיין אמ' אביי הלכך מעומד מאי מברך כדרב יהודה דאמ' רב יהוד' בא"י אמ"ה אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבא' חק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם ששים ושמחים לעשות רצון קוניהם פועל אמת שפעולתו אמת וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן שהם עתידין להתחדש כמותה ולפאר ליוצרם על שם כבוד מלכותו ברוך אתה ה' מחדש חדשים :

הדרן עלך תפלת השחר

אין • עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש ° חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין כדי שיכוונו את לבם למקום אפי' המלך שואל בשלומו לא ישיבנו ואפי' נחש כרוך על עקיבו לא יפסיק : גמ' מנא הני מילי אמר רב נחמן בר יצחק אמר רב אמר קרא עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה מאי וגילו ברעדה אמר רב אדא בר מתנה אמר רב במקום גילה שם תהא רעדה אביי הוה יתיב קמיה דרבא חזייה דהוה קא בדח טובא אמר

רש"י

כמה ישהה בין תפלה לתפילה אדם שטעה ורצ' לחזור ולהתפלל אי נמי בין תפילת השחר לתפילת המוס' : שתתחונן שתהא דעתו מיושב' עליו לערוך דבריו בלשון תחינה : שתתחולל לשון חילוי והיא היא אלא בלישנא בעלמא פליגי ומפ' בירושל' דהיינו כדי הילוך ד' אמות : מפני שתפיל' המוספין עליו ויכול לאומרו בשל מוספין : מפני טורח ציבו' ויש מפרשים בציבור שנו אפני שיכול לשומעו מפי שליח צבור : מעומד מפני כבוד שכינה כדי לקבל פני שכינה במורא :

הדרן עלך תפלת השחר

אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש הכנע' : היו שוהין שעה אחת במקום שהיו באין להתפלל : בכל

רבינו יונה

כמה ישהה בין תפלה לתפלה וכו' כלומר היכא שטעה בתפלה וצריך לחזור ולהתפלל פעם אחרת אי נמי כשמתפלל יוצר ומוסף סמוכים ואינו אומר אשרי בנתים ולא שום פסוק כמה שעה צריך לשהות ומהדרי כדי שתתישב דעתו לתפלתו והוא שיעו' מהלך ד"א מפי מורי הרב נר"ו: **וכצבור** שאנו כלומר ש"צ שטעה אין מחזירין אותו מפני טורח ציבור כיון שתפלת המוספי' לפניו שיזכיר בה ענין ר"ח אבל יחיד מחזירין אותו בין כשהיה מתפלל בביתו יחידי בין כשהיה מתפלל עם הציבור מיהו אם רוצה לשמוע כל התפלה כשחוזר אותה כדי לצאת מענין וכיר' ראש חדש באמירת שליח צבור שני ליה בהכי והוא שיתכוון לצא' ויהיה לשם מראש התפלה ועד סוף כדכתוב לעיל : **נהרדעי** אמרי עד ששה עשר לסביר' להו שתתמל' פגימתו רוצ' לומ' כל העיגול לגמרי וכאן לא דברו בהתחלה אלא בסו' הזמן בלבד אבל במסכת סופרים אמרו מברכי' על הלבנ' משתתכסס ופירשו בו כמה פירושים יש אומרי' עד מוצאי שב' שמברכין על הבשמי' ואין זה מתקבל כלל דמה טעם הוא זה לתלות הדבר במוצאי שבת שהרי פעמי' שיהיה ר"ח יום ראשון ולמ' ימתין מלברך עד מוצאי שבת ויש מפרשים שתתכסס מלשון חופה ודומה לו עביד בוסמא לברי' כלומר עשה חופה לבנו ורוצה לומ' משעה שתיעש' כמו חופה שהיא גדול' קצת ומאיר' סביבותיה ונרא' למורי הרב נר"ו שפי' משתמתק מלשון לבסומי קלא שר"ל נמתק הקול ה"נ ר"ל משע' שמתוק האור שלה ואד' נהנה ממנה שזהו אחר ב' ימים או ג' אבל ירח בן יומו מתוך קטנותו אין האו' שלה מתוק שאין אדם נהנה ממנו : **כאילו** מקבל פני שכינה מפני שהב"ה אע"פ שאינו נרא' לעין נראה הוא ע"י גבורותיו ונפלאותיו כענין שנא' אכן אתה אל מסתתר אלהי ישראל מושיע כלומ' אע"פ שאתה מסתתר אתה הוא אלהי ישראל שעשית עמהם כמה נפלאות ואתה מושיע בכל עת ובכל שעה ועל ידי תשועותיך רואים אותך בני אדם ואתה מקבלה להם ומכירים אותך וג"כ בכאן ע"י שמחדש החדשים הוא מתגלה לבני אדם והוא כאלו מקבילין פניו מפי מורי הרב נר"ו : **פועל** אמת שפעולתו אמת לבורא הוא חוזר שהוא פועל אמת וגם הפעולה עצמה היא אמת שהיא קיימת כענין שנאמר ועמידה לעד לעולם שאם היה חוזר ללבנה היה מספיק בשיאמר פועלי אמת ולמה היה צריך לומר עוד שהפעולה שהם פועלים שהיא אמת אלא ודאי פועל גרסינן ולבורא חוזר כדכתיבנא :

הדרן עלך תפלת השחר

אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש לאו דוקא כובד ראש אלא דרך משל הוא כלומר מפני שראשו הוא עיקר כל האיברי' וכשמכביד אותו עליו כל איבריו נכנעים ויושב בהכנעה כך המתפלל צריך שישב באימה ובהכנעה כדי שתהא תפלתו רצויה ומקובלת : חסידי' הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין וכו' אע"פ שבהרבה מקומות כשאומר שעה אינו ר"ל שעה דוקא אלא זמן מועט הכא אינו כן אלא שעה ממש דהכי אמרי' בגמר' היו שוהין שעה אחת קודם תפלה ושעה אחת בתפלה ושעה אחת אחר תפל' ושאלו התם כיון שכך היו שוהין בכל תפלה תורתם ומלאכתם אימתי נעשית ומהדרינן מתוך שחסידים הם תורתם מתקיימת ומלאכתן מתברכת : **כדי** שיכוונו לבם במקום י"מ כדי שיפנו טרדת המחשבות ויכוונו באמירת התפלה ואין זה נראה למורי הרב נר"ו דא"כ לא היה לו לומר למקום אלא לתפלתו דהא חזינן לקמן כשהזכיר כונה לענין אמירת התפלה לא אמר למקום אלא המתפלל צריך שיכוין את לבו סימן לדבר תכין לבם תקשיב אזנך אלא ודאי כך הוא הפי' כדי שיכוונו שיהיה לבם שלם בעבודת המקום ויבטלו מלבם תענוגי העולם הזה והנאותיהם כי כשיטהרו לבם מהבלי העולם הזה ויהיה כוונת' ברוממות השם תהיה תפלתם רצוי' ומקובלת לפני המקום ועל כוונה זו נאמר תכין לבם תקשיב אזנך ומה שאמר תכין לבם מפני שכוונת טהרת הלב מעבירות ומתענוגי העולם הזה צריכה סיוע מהמקום כענין שנאמר תוכן לבות ה' וכתיב והכן לבבם אליך ועל זה אמר תסייע אותם ותכין לבם שיהיה טהור כדי שתקשיב תפלתם תדע שכן הוא עיקר פירש הדבר מדאמרינן לקמן סי' לדבר תכין לבם תקשיב אזנך ולמה אמר סי' והלא ראיה ברורה הוי אלא מפני שעיקר הפסוק לא בא על כוונת אמירת התפלה אלא על כוונת טהרת הלב כשהזכיר אותו לשם בכוונת אמירת התפלה אמר סי' לדבר : **ואפי'** נחש כרוך על עקיבו לא יפסיק ואע"פ שאין לו להפסיק ולדבר אפ"ה יכול ללכת כדי שישליכנו מעליו שלא מצינו הליכה שנקראת הפסקה בשום מקום מי' היכא דאיכא סכנה בכל ענין מותר להפסיק : **גמ'** וגילו ברעדה במקום גילה שם תהא רעדה טעם הדבר כדי שלא ימשך מתוך השמחה לתענוגי העולם וישכח ענייני הבורא על כן צריך לערבב זה עם זה כדי שיהיה על הקו הממוצע ופשטיה דקרא כך הוא שאע"פ שאלל בשר ודם היראה והשמחה הם דבר והפכו שבשעה שהאדם מפחד מזולתו הוא עומד ברתת וזוחל אבל הב"ה איננו כן אדרבה כשהאדם מתבונן בגדולתו וירא מפניו ישמח ויגיל באותה יראה מפני שבאמצעותה מתעורר לקיים המצות ושם ונעלם בקיומה שיודע כי שכרו אתו ופעולתו לפניו ועל שמחה כזו המלא שת' בפסוק אחד עבדו את השם ביראה וגו' ובפסוק א' עבדו את השם בשמחה ר"ל עבדהו את השם ביראה ובאותה היראה השמחו וקבלו בה כמו שאמר ואע"פ ששמחה אחרת אסורה כמו שכתוב למעלה שמחה זו מותרת ומצוה כענין שנאמר תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב וגו':

שלטי הגבורים

א שיעורו בירושלמי כדי שילך ארבע אמות : סמ"ג

ב סמ"ג ורא"ש וטור כתבו ברבינו דדוק' בשחרי' אין ש"ץ חוזר אבל במוסף אף ש"ץ חוזר וס"ג וכן משמע בגמרא דאף בתפיל' המוסף אינו חוזר :

ג וכתב' בצבור פלוני רש"י עם כל הפוסקי' לרש"י כל שהוא בציבור לש ש"ץ לש יחיד אינו חוזר אבל הפוסקי' ס"ל דוקא ש"ץ אינו חוזר אבל יחיד אפי' בשהוא בצבור חוזר וי"א דש"ץ אף כשב' וכתבו סימן קפ והביא כל הדיעות עש"כ :

לשון רבינו ישעיה אחרון

ויחיד שמתפלל עם הציבור אין מחזירין אותו שלשומע מפני ששומע התפל' מפי ש"ץ כמבואר בקו' שרלטי וכן ביאר נמו"ב :

ר כתב הרא"ש ולא סמכינן על מה שהזכיר בשחרית ודוקא בתפל' שעדיין לפניו סמכינן ולא על שתפלה שהזכיר בה כבר ולא סמכינן נמי על מה שיכול לומר במנחה כי דווקא בשחרית ומוסף שרגילין להתפלל כאחד הוא דסמכי' תפל' לתפל' אבל לא תתפלל במוס' לתפלת המנחה ע"כ :

ה ואם לא הזכיר ר"ח ערבי' קי"ל דאינו חוזר י"א דוק' בלילה הראשונ' אבל בשני' חוזר והתוספות כתבו דאין לחלק והכי כתב הטור :

ו והכי ששה עשר יום מונין מיום המולד לא מיום קביעות החדש ומ"ש פי' ברכת הלבנה והמשנה כברכת הלבנה על פירוש מסכת סופרים בריקוד לתניים וכמה דברי' הטור : נוסח במסכת סופרים כך היא ואין מברכין על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם ובכלים נאים כמ"כ וכן גירסת הטור :

מיי' פ"י מה' תפלה סמ"ג עשין סי' יט טור א"ח סי' ר' קה

מיי' פ"י מה' תפילה סמ"ג עשין סי' יט טור א"ח סי' קנו קכב

רף מא

מיי' פ"י מה' ברכות סמג עשין סי' כז טור א"ח סי' תכו

מיי' פ"ד מה' תפלה סמג עשין סי' יט טור א"ח סי' צג

עין משפט

א"ל וגילו ברעדה כתי' ר' ירמי' הוה יתיב קמי' דר' זירא חזייה דהוה קא בדח טובא א"ל לא סבר לה מר בכל עצב יהיה מותר א"ל אנא תפילין קא מנחנא וכל כך למה דא"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי אסור לו לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה שנא' אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה אימתי ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה בזמן שיאמ' בגוי' הגדיל ה' לעשו' עם אלה אמרו עליו על ר"ש בן לקיש שלא מלא שחוק פיו בעולם הזה מכי גמרה להא שמעתא מפומיה דרבי יוחנן רביה גרסי' בגיטין בפ"ק שלחו לי' למ' עוקבא זמרא מנא לן דאסו' שרטט וכתב ליה אל תשמח ישרא' אל גיל בעמי' ולשלח להו בשי' לא ישתו יין ימר שכר לשותיו אי מהתיא הוה אמינ' זמר' בגנא היא דאסור אבל זמר' בפומא מותר קמ"ל דאסיר רבינא אשכחיה למר בר רב אשי דקא גדיל כלילא לברתי' א"ל לא סבר לה מר שנא' הסר המצנפ' הרם העטרה בזמן שמצנפת בראש כהן גדול תהא עטרה בראש כל אדם נסתלקה מצנפת מראש כהן גדול נסתלקה עטרה מראש כל אדם א"ל חזיא דכהן גדול בגברי אבל בנשי לא וגרס' בסוף סוטה אמר רב אורנא דשמע זמרא תעק' אמר רבא זמרא בביתא חורבא בסיפא שנאמר קול ישורר בחלון חורב בסף אמ' רב יוסף זמרן גברי ועניין נשי פריצותא זמרן נשי ועניין גברי כאש בנעור' למאי נפקא מינה לבטולי הא מקמי הא אמר ר' יוחנן כל השות' יין בארבע' מיני זמר מבי' חמש פורעניות לעולם שנ' הוי משכימי בבקר שכר ירדופו מאחרי בנשף יין ידליק' והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם וגומר מה כתיב בתריה לכן גלה עמי' מבלי דעת וכבודו מתי רעב והמונו צחה צמא פירוש גאון הא דאמרינן זמרא בפומא אסיר הני מילי כגון נגינות של אהבת אדם לחברו ולשבח יפה ביפיו כגון שהישמעאלים קורים להם אש"עאר אבל דברי שירות ותושבחות וזכרון חסדיו של הק"בה אין אדם מישר' נמנע מזאת ומנהג כל ישרא' לאמרן בבתי חתני' ובבתי משתאות בקול נגינות ובקול שמחה ולא ראינו מי שמיחה בזאת גרסי' בפרק חלק ת"ר הקורא פסוק משיר השירים ועושה אותו כמין זמר והקורא פסוק בבית המשתה בלא זמנו מביא רעה לעולם מפני שהתור' חוגרת שק ועומד' לפני הקב"ה ואומ' רבש"ע עשאוני בניך ככנו' שמנגני' בו הכות' אמ' ל' הקב"ה בתי א"כ מה יעשו בני בשעה שהן אוכלין ושותים ושמחי' אמרה לפניו רבונו של עולם אם בעלי מקרא הם יעסקו במקרא בנביאים ובכתובים ואם בעלי משנ' הם יעסקו במשנ' בהלכות ובהגדות ואם בעלי תלמוד הם יעסקו בתלמוד בהלכו' פסח בפסח בהלכות עצרת בעצרת בהלכות החג בחג העיד ר"ש בן לעזר משום רבי יהושע בן חנניה הקורא פסוק אחר בזמנו מביא טוב' לעול' שנא' ודבר בעתו מה טוב ת"ר אין עומדין להתפלל מתוך דין הלכה אלא מתוך דבר הלכ' פסוקה היכי דמי והלכ' פסוקה אמ' אביי כי הא דא' רבי זירא

בנות

רש"י

בכל עצב יהיה מותר כשאד' מראה את עצמו כעצב יהיה לו שכר : תפילין קא מנחנא הם יעידו שמקבל' קוני ומלכותו עלי : ומדא מנלן לאסור לשורר בתו' ב"ה המשתאות : סרטט וכתב ליה לאסור לכתו' בלא שירטוט פסוקי של תורה או נביאי' או כתובים : ומדא במאי כגון בכלי שיר כגון כינור או עוגב : בסיפא בסף הבי' ליפנא קלילא קא נקיט : ועניין נשי שהנשים עונות אחר האנשים : כאש בנעורת לפי שצריכין האנשים להבין מאוד מה שאומרו' הנשי' שיודעו לענות אחריהן ומתוך כן מסתכלין בהן ומהרהרין אחריהן : בארבע מיני זמר אותם הנזכרים בפסוק דמייתי : חמש מיני פורעניות נם בזה הפסוק : אלא מתוך הלכ' פסוקה שאין צרי' עיון כדי שלא יהא מהרה' ומהסס בשעת תפלתו :

יוסבת

רבינו יונה

אמר ליה וגילו ברעדה כתב בהלכות הרי"ף ז"ל לא נמצא כתוב אנא תפילין מנחנא בהאי עובדא אלא באידך דרבי ירמיה בלחוד אבל בנוסחאות מדוייקות מצאנו שגורסין בהאי עובדא נמי אנא תפילין מנחנא שהיה אפשר שאביי היה שמח לדבר מצוה כיון שהשמחה שאין בה מצוה אסורה אלא ודאי גם הוא השיב תפילין מנחנא כמו שהשיב ר' ירמיה ופי' תפילין מנחנא ר"ל שמחת מצוה אני שמח כי חולה הייתי במעי ולא יכולתי להניח התפילין זה כמה ימים מפני חשש הנקיות ועכשיו שנתרפאתי אני שמח בקיום המצוה הגון מתוך תפלי בה מפי מורי הרב נר"ו : לא סבר לה מר בכל עצב יהיה מותר כלומר בכל עצב שהאדם עצב יש בו יתרון כדי שלא ישמח ויאמר אחר העמוני השעל' כזה ואינו רוצ' לומ' שישתד' האדם שיהיה עצב שהעצבון חולי הגוף וכשאד' חולה אינו יכול לעבוד הבורא יתברך כראוי אלא שלא יהיה שמח ולא עצב כי אם על האמצעי ופשוטו דקר' עצב הוא מלשון עמל כמו בעצבון תאכלנה ור"ל כל עמל שהאד' עמל במלאכתו יש בו תועל' ואפי' שאינו מרויח בה כלו' תועלת יש לו בה כיון שאינו יושב בטל שהבטלה מביא לידי שעמום ודבר שפתים אך למחסור כלומר אבל כשיושב בטל ומדב' כל היום לא יבא לו מהדיבור כי אם חסרון שברוב דברים לא יחדל פשע :

אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה וכו' י"מ שטעם הדב' מפני חורבן בי' המקדש אבל שלא בשעת חורבן מותר ואין זה נכון דא"כ לא היה לו לומ' בעול' הזה אלא משחרב בית המקדש אסור לאדם שימלא שחוק פיו וכו' ומדלא אמר הכי שמעי' שאינו תלוי בחורב' אלא אפילו בזמן בית המקדש אמר שאסור למלאת שחוק פיו בעול' הזה בשום ענין שהשמחה מרגילה את האדם שישכח המצוה כמו שאמרנו למעלה ומאי דאמרינן אימתי ימלא שחוק פינו ולשוננו רנ' בזמן שיאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה לא מפני המקדש בלבד אומר אלא הכי קאמ' אימתי ימל' שחוק פינו ותהי' השמחה מותרת בזמן שיעשה עמנו נסים ויושיענו ואז באותו הזמן נשמ' כדי לגלו' נפלאותיו וגבורותיו ויאמרו הגוים הגדיל ה' לעשו' עם אלה ויראו בשמחתנו ויבושו ושמחה כזו שהיא שמחת הבורא היא מצוה גדולה משום פרסומי ניסא ודומה לזה מה שאמרו במדרש זה היו' עשה ה' נגילה ונשמחה בו הוי אומר בה' כלומר אע"פ שזה היום הוא י"ט ונעשה לנו בו נסים ונפלאות ואנו שמחי' בהם אפי' הכי עיקר השמח' אינה בעבור יום טוב אלא בעבור השם לפרסם את כל הנפלאו' ואת כל הנוראות שהוא עושה עמנו :

נסתלקה המצנפת מראש כ"ג וכו' המצנפ' והמגבעות הן כעין כובע והמצנפ' שהיתה בראש כ"ג כדכתי' ומצנפת בד יצנוף שהיתה קטנה יותר מפני שלא היתה מכסה הלין שהיה בראש כ"ג בגובה של ראש כדאמרינן במנחות מקום היה בראש בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין אבל האחרת שהיתה בראש כהן הדיוט שלא היה לו ציץ והיה' מכסה כל הראש קרויה מגבעות כך פי' רבינו יצחק בר אשר ז"ל :

למאי נפקא מינה לבטולי הא מקמי הא כלומר לבטל כשמנגנים האנשים בפיהם או בכלי ניגון ועונות הנשים כדי שלא יבאו לעשות בעניין אחר שהוא כאש בנעור' והוא יותר קשה שבשנ' שהן מנגנות והאנשים עונים מתוך שמאריכות בדיבור ומניעין בהם האנשים באים יותר בנקל לידי עבירה : מפני שהתורה חוגרת שק וכו' דרך משל הוא מה שהתורה יכולה לומר ומה שיש לו להקב"ה להשיב :

הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעול' שנאמר ודבר בעתו מה טוב ראש הפסוק הוא שמחה לאיש במענה פיו וזהו פירושו כשהדברי' טובים בעיני האדם יש לו חשק לאמרם ומתוך שרואה אותם נאותים אינו מבקש עת ראוי שיצא מפיו כל דבר ודבר דבור על אופניו ואומר אותם לפעמים שלא בעתם ואין מעלתם ניכרת והוא טעות אלא לבקש עת לכל דבר ודבר כי הדבר האמור בעתו כמה הוא טוב מפני שבני אדם מכירים ומרגישים במעלתו וכמו כן אף על פי שקריאת הפסוקים טובה לכל העולם בכל זמן כשקורא כל פסוק ופסוק בזמנו היא יותר טוב מפני שמועילין בני אדם באותה קריאה כיון שהוא בשעת הצורך ונמצא שמביא טובה לעולם מפי מורי הרב נר"ו : אין עומדין להתפלל מתוך דין הלכה אלא מתוך דבר הלכה פסוקה כלומר הלכה שאין בה מחלוקת כדמפרש ואו"ל כדי שלא יצטרך לחשוב עליה היאך היא ההלכה ולא תהיה מחשבתו טרודה בשעת תפיל' ונרא' שצריך ג"כ שלא תהיה חמורה שאע"פ שאין מחלוקת בפסק אם היא חמורה להבין אותו יש לחוש שמא יחשוב בה בשעת התפלה :

בנוק

שלטי הגבורים

א מיי' כתב דלא נאסרו רק לחתנים ולכלות ובכהן של גדול אבל לשאר כל אדם אותם כן של בשם לא וכסתר קוה שלו וצריך לבאר דעת שמפרשים וכן סמ"ג : עש ב :

לשון רבינו ישעיה אחרון וכן גזרו שלא לעשות לחתני' עטרות שהיו רגילין לעשות [illegible] לכדולה [illegible] אבל עושין לשם של ויני עשבים ולא גזרו על עטרות חתנים אלא לאנשים ולא לנשי' כמו שמבואר בגיטין בפ"ק :

ב רש"י ותוס' פסקו דדוק' בבית המשתאות על היין מותר אסור אבל אם אינו על היין שרי ונקוטם מסכימים לדברי רבינו ומיהו הטור כתב בשם מיימון ואפילו שלא בבית המשתאות נמי אסור לא בכת' לשון עברי לא לשון ערבי שיר לשון שירים שבל אסור אם לא לשבח הבורא ית' ונקטלם שור עש כ :

לשון ריא"ז

בשירים שמנגנין בשעת שבני אדם יושבין ושותין או בשעה שמנגנין השורים לחרישה ומחרין שאינו אלא לתקן מלאכתן אבל בשירים שמנגנין שאומרין או שאר כאומנין באומנותן אומרין שאינן אלא לשמח לבבם ודבר זה אסור בכל פה ואפילו סומר שאומרים בהם בלא בלי זמר אסור שנאמר אל תשמח ישראל אל גיל בעמים כמו שמבואר בפ"ק דגיטין שהוא נמשך אחר השכרות ואחר עבירות הרבות : בשעת שבתו שמחות של רוחים של ישראל ובכביתו אותם בזמן בית שני גזרו שלא לנגן בכלי זמר בכל בתי קודשים ובמוררות ואפילו לנגן בפה לא נותרו לאסור :

בנות ישראל הן החמירו על עצמן שאפי' רואו' טיפת דם כחרדל יושבת עליו שבעת ימים נקיים רבא אמר כי הא דא"ר הושעיא מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה כדי שתהא בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר אי נמי כי הא דרב הונא דאמר רב הונא אמ' זעירי המקיז דם לבהמת קדשים אסו' בהנא' ומועלים בו מדרבנן

רבנן

ריש"י

יושבות עליו ז' נקיים לבד מיום שפוסקת בה ותורה לא הצריכה ז' נקיים אלא לזבה ואינו זבה אלא הרואה שלשה ימי' רצופין בתוך י"א יום שבין נדה לנדה : ומכניסה במוץ שלה לבית קודם שימרח אותה שאין מתחייבת במעשר מן התורה אא"כ רואה פני הבית משנתמר' בכרי אבל לפני מירוח אין ראיית פני הבית קובעתה דכתיב ראשית דגנך קרי ביה דיגונך דהיינו מירוח לכך כשמכניסה בבית קודם מירוח לא נתחייבה במעשר מן התור' ורבנן אסרו אכילת קבע בדבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר אבל אכיל' עראי לא אסרו ואכילת בהמה היא אכילת עראי דתנן במסכת פיאה מאכיל לבהמה ולחיה ולעופות עד שימרח לכך אוכלת ופטורה אבל הוא אסור באכילת קבע : אסור הדם בהנאה ומועלין בו ואע"ג דק"ל דאין מועלין בדמים ה"מ כשנכנסתו בעזרה דכתיב ואני נתתיו על המזבח לכפר לכפרה נתתיו ולא למעילה אבל בדם הקזה מועלים כלומר אם נהנה מביא קרבן מעילה והנך הווין הלכות פסוקו' שאין עליה' קושיות ופירוקים שיהא צריך להרהר בהן : מתני'

בנות ישראל הן החמירו על עצמן שאפי' רואות טפת דם כחרדל יושבת עליו שבעה נקיים פירש דין תורה כך הוא שהשבע' ימים הראשונים שרואה בהם האשה דם הם נקראים ימי נדותה ומסוף אלו השבעה עד תשלום שמונה עשר יום הם נקראים ימי זיבה וכל דם שתראה בכל אלו האחד עשר יום שמסוף הז' של נדות עד תשלום י"ח אינו דם נדות אלא דם זיבות ולאחר אלו הי"ח חוזרת לז' ימי נדותה וכן הוא הסדר לעולם והדין הוא כך שאם ראתה בימי נדותה לא שנא ראתה יום א' בלבד או ב' ימים לא שנא ראתה חמשה או ששה תשב ז' ימים בלבד בין הכל ויהיו ימי ראיית הדם בכלל ולאחר השלמת השבע' טובלת בלילה כדתניא כל חייבי טבילות טבילתה ביום חוץ מנדה ויולדת שטבילתה בלילה ואפי' ראתה ביום השביעי עצמו כיון שראתה בז' ימים של נידות טובלת בלילה ומותרת לבעל' ולאחר שעברו אלו הז' ימים ונכנסו בי"א יום שבין סוף נדה לתחלת נדה שהם ימי הזיבות יש לה דין אחר שאם ראתה בכל אלו הימי' יום אחד או שני ימים בלבד היא זבה קטנה ושומרת יום כנגד יום כלומר יום נקי כנגד יום טמא שראתה בו דם לא שנא ראתה ביום ראייה אחת לא שנא ראתה שנים ביום א' סגי לה ומן הדין היתה טובלת למחר מיד שתנץ החמה ומותרת לבעלה דמקצת היום ככולו אלא שחששו כי שמא באותו יום עצמו תראה דם אחר התשמיש ונמצא שסותר' מנין הראשון והויא לה טומא' למפרע ושמש בא"ים ומפני חשש הסתירה אסרו הקדמוני' ומפני התשמיש אסרו הטבילה שאם תטבול שמא תבא לשמש ולפיכך אינה טובלת עד הלילה וזהו דוקא כשראתה בכל י' ימי' אבל אם ראתה ביום י"א בלבד כיון שנשלמו ימי הזיבות אינה יושבות שום יום נקי כלל וכן מפרש במסכת נדה דף ע"ב ואם בכל אלו י"א יום ראתה ג' ימים רצופי' נקראת זבה גדול' והיא חמורה יותר מן הנדה שצריכה לשבת ז' ימים נקיים ואין ימי הראיה בכלל כמו בנדה ואם בתוך ז' ימים נקיים חוזרה ורואה כל הימים הראשונים יפלו וצריכה אחר כך לחזור עוד ולמנות ז' ימים נקיים ואפילו חוזרת ורואה כמה פעמים לעולם סותרת ואינה עולה מטומאת הזיבות עד שתשב ז' ימים נקיים בלא שום ראיה כלל ומתוך מה שכתב רבינו משה ז"ל נראה שסובר שאם חוזרת ורואה בתוך שבעה ימים נקיים אחר שנשלמו י"א יום של זיבות דין נדה יש לה ואינה סופרות אלא ז' ימים עם ימי הראיה ואין זה נכון שבפי' נראה במסכת ערכין דף ח' ובמס' נדה דף ע"ב שלעולם סותרות המניין עד שתשב ז' ימים נקיים בלא שום ראיה כלל כדכתבי' וכל זה הוא דין תורה אבל בנות ישראל מפני שלא היו כולן בקיאות באלו החילוקים ולא היו יודעות להפריש בין נדה לזבה ובין זבה קטנה לזבה גדולה החמירו על עצמן ויושבת על הכל ז' ימים נקיים כמו זבה גדולה כדי לצאת מספק ואפי' בלא חומרא כל כך היו יכולו' לצאת מספק כדאמרי' במס' נדה (דף ס"ו) רבי תיקן בשדה ראתה ביום אחד מונה ששה והוא שני' ששה והם שלשה יושבת ז' ימים נקיים פי' בכפרים מפני שלא היו כל כך בני תורה ולא היו הנשים יודעות אלו החלוקים כדי לצאת מן הספק תיקן להן רבי שבכל זמן שתראה יום אחד בלבד שתמנה ששה והוא ממה נפשך אם ראתה בימי נדה היה מונה שבעה עם יום הראיה כמו נדה ואם אינה אלא זבה הרי מונה ה' ימים יותר דדי היה לה ביום הראייה ויום אחר וכן כשראתה שני ימים מונה ששה והם שאם היא נדה הרי מונה כמו נדה ואם היא זבה הרי מונה חמשה ימים יותר ואם ראתה שלשה ימים יושבת שבעה ימים נקיים דממה נפשך אם היא זבה הרי יושבת שבעה ימים נקיים כמו זבה גדולה ואם היא נדה הרי יושבת ב' ימים יותר ובזה היה די לצאת מכל הספק אלא שהן אפי' זה החילוק לא רצו לעשותו ולרווחא דמילתא התקינו שתשב על הכל שבעת ימים נקיים :

ואיכא למידק בזאת התקנה שתקן ר' כשראתה ב' ימים שתשב ששה והם והלא די בה' והם שאפילו היא נדה סגי לה בשתשב שבעה עם ימי הראיה והתשובה בזה מפני שחשש כי פעמים תראה יום הראשון בימי זיבתה ויום השני בימי נדותה ונמצא שהיום הראשון שהיה בימי הזיבה אינו בכלל שבעת ימי נדותה שצריך שבעה מיום שראתה דם בימי הנדות ואם לא היתה מונה אלא ה' בלבד נמצא שלא ספרה לימי הנדות אלא ששה בלבד עם יום הראיה שיום ראיה ראשונה אינו בכלל המנין כמו שאמרנו ולפי' התקין ו' והם כדי לצאת מזה הספק שאמרנו :

שאפילו רואות טפת דם כחרדל וכו' י"מ שהחומרא היתה מפני שהיתה מראה הדם כעין החרדל ואין זה נראה דמה חומרא היתה זו שזה מן הדין הוא דהא בהדיא ק"ל במסכת נדה שדם כמראה החרדל מטמא והחומרא ג"כ אינה מפני שהיה מועט כחרדל שזה אף הוא מן הדין כדתנן דף מ' מטמאו' בכל שהוא אלא פשר הדבר הוא כך שאם היה אומר דם סתם היינו אומרים שאין בזה חומרא כל כך מפני שלש בקי' הם באשה חדר עלייה ופרוזדור והפרוזדור מרובה אפשר שמהיום ב' ימים נעקר ויצא ביום הראשון מעט בבית הפנימי וביום השני נעקר מעט ויצא בבית האמצעי ועכשיו ביום הג' נתקבץ הכל בבית החיצון ואע"פ שאינו מן הדין שיחוש האדם לדם שבפנים אלא כשבודקת ורואה בבית החיצון א"כ כיון שאפשר שיהיה בזה הענין הייתי אומרים שראוי לחוש ואם כן אין בזה חומרא גדולה שהרי אפשר נעקר הדם מהיום ב' ימים ודין הוא שנדון אותה כמו זבה גדולה ותשב ז' ימים נקיים אבל כשהדם הוא מועט רחוק הדבר לומר שג' משהווין היו ובכל יום ויום נעקר משהו אח' וקא משמע לן שאע"פ שהוא דבר רחוק שדבר מועט כל כך שיהיה נעקר מהיום ב' ימים א"כ החמירו על עצמן ודנו אותו כאלו נעקר לגמרי ויושבות עליו ז' נקיים ואומר רבי יצחק ז"ל שהאשה שלא ראתה דם אלא יום א' או ב' ימים בלבד ושמשה בלילה הסמוכה ליום שראתה צריכה שתשב ב' ימים תחלה ושתמנה ז' ימים נקיים אח"כ מפני שבודאי פולטת שכבת זרע אחר התשמיש ופולטת זרע סמוך לג' ימים של תשמיש מטמא מפני שמסריח אבל מג' ימים ואילך אינו מסריח שנקלט ונעשה עובר ובמסכת נדה מפרש דבעינן ז' ימים נקיים לגמרי בלא שכבת זרע ואם לא תשב תחלה ב' ימים שסמוך לתשמיש נמצא שפולטת בתוך הז' ימים ואינם נקיים לגמרי ואית דבעי למימר שטומאת שכבת זרע אינה אלא לענין אכילת תרומה בלבד שהיא חמורה יותר ואין זה נכון שהענין הזה כתוב במסכת נדה ומה טעם נקל ונאמר שלא נאמר בני נדה אלא גבי תרומה אלא ודאי הדין הוא כמו שפסקתי מורי הרב נר"ו :

מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה כדי שתהא בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר פי' מן התורה אינו חייב לא בתרומה ולא במעשר אלא היכא דהוא דגן דכתיב ראשית דגנך וכל זמן שאינה דגן כשרואה פני הבי' אינו חייב במעשר ולפיכך אמר שיכול האדם להערים בתבואתו ולהכניסה קודם שתהיה דגן בין בשבלים בין לאחר שדשו אותה כל זמן שלא נמרחה לגמרי שעדיין קלא מהתבן מעורב בתוכה וכיון שראתה פני הבית בפטור אוכלות בהמתו ממנו ואפי' אכילת קבע דאין אכילת קבע לבהמה אבל האדם אינו יכול לאכול ממנה אכילת קבע כל זמן שלא תרם אותה ולא עישר' ואפי' לאחר שנמרחה ונעשית דגן לגמרי נראה מהירושלמי שיכול להערים ולפוטרה כשיערב בה תבן דגרסינן התם תני ר' הושעיה מרבה אדם דגן בתבן ופעמים אותו לפטרו מן המעשרות הנה נראה שאף לאחר שהוא דגן גמור יכול לפוטרו מיהו צ"ע אם צריך שיערב בו כל כך תבן שירבה על הדגן ואית דאמרי שאפי' האדם אוכל ממנו אכילת קבע ומאי דנקט כדי שתהא בהמתו אוכלת לאו דוקא אלא אורחא דמילת' נקט ואין נכון כלל דבהדיא אמרינן במסכת י"ט הכני' שבולין לעשות מהם עיסה אוכל מהן אכילת עראי דמשמע דדוקא אכילת עראי התירו לו לאכול הא אכילת קבע אסור עד שיתרום ויעשר : **המקיז** דם לבהמת קדשים אסור בהנאה ומועלין בו כלומר מועלין בו מן התורה אבל לאחר שחיט' אין מועלין בו אלא מדרבנן דכיון שנתכפר בדם ודאי אין מועלין בו כדקיימא לן אין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו וכי היכי דאין מועלין בו לאחר כפרה ה"נ אין מועלין בו קודם כפרה כיון שנשחטה הבהמה דכיון שראוי לכפרה כמי שכפר דמי ויש ספרים שכתוב בהם ומועלין בו מדרבנן וזה טעו' דודאי לא אמרו שמעילתו מדרבנן בלחוד אלא לאחר שחיטה שהוא ראוי לכפר כדכתבינן אבל קודם שחיטה ודאי מועלין בו מן התורה לדברי הכל דכגוף הבהמה דיינינן ליה והכי אמרינן בתרומה כיון דרבי ביה כגופה הוי ותו דאם אית' דמועלים בו מדרבנן קא"מ מה בא להשמיענו רב הושעיה שאפי' אחר שחיטה מלינו לדברי הכל שמועלים בו מדרבנן כדאמר בסדיא כל הדמים מוציאין אותם לנחל קדרון ונמכרים לגננים לזבל ומועלין בהם הנה שבפי' אמרו שמועלין בהם אחר כפרה שאם לא כן הבנן הדמים מעל מדרבנן וא"כ מהו החידוש שמשמיענו רב הושעי' שקודם שחיטה מועיל מדרבנן אלא ודאי ומועלין בו בלבד גרסינן ור"ל מועלין בו מן התורה כדכתבינן וכן הגירסאות בנסחאות מדוייקות מפי מורי הרב נר"ו :

רבנן עבדי כמתני' ורב שימי בר אשי עביד כברייתא דתני' אין עומדין להתפלל לא מתוך שיחה ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים ולא מתוך עצלות ולא מתוך עצבו' א ה מתוך שמחה של מצו' וכן אל יפטר אדם מחבירו לא מתוך שיחה ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר הלכה שכן מצינו בנביאי' הראשוני' שסיימו את דבריהם בדברי שבח ותנחומין וכן תאני מארי בריה דרב הונא בריה דר' ירמיה בר אבא לא יפטר אדם מחבירו לא מתוך שיחה ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרו : ת"ר המתפלל צריך שיכוין את לבו אבא שאול אומר סי' לדבר תכין לבם תקשיב אזנך המתפלל צריך שירא' את עצמו כאילו שכינה שרויה לנגדו שנ' שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט * וגרסי' בפרק מצו' חליצ' ר' חייא ור' שמעון בר' הוו יתבי נפק מלת' מבינייהו פתח חד ואמ' המתפל' צריך שיתן עיניו למטה שנ' והיו עיני ולבי שם כל הימים פתח אידך ואמר המתפלל צריך שיכוין את לבו למעלה שנ' נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים אדהכי והכי אתא ר' ישמעא' בר' יוסי לגבייהו אמר להו במאי עסקיתו אמרו ליה ב בתפלה אמר להו כך אמר אבא המתפלל צריך שיתן עיניו למט' ולבו למעלה כדי שיתקיימו שני מקראות הללו אר"י כך ° היה מנהגו של ר' עקיבא כשהיה מתפלל עם הצבור היה מקצר ועולה וכשהיה מתפלל בינו לבין עצמו אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת ג מפני הכריעות והשתחויות יכול יתפלל אדם כל היום כולו כבר מפורש ע"י דניאל שנ' ° וזמנין תלתא ביומא הוה בריך על ברכוהי יכול משבא דניאל לגולה הוחלה ת"ל כל קבל די הוה עביד מקדמא דנא יכול יתפלל לכל רוח שירצה כבר מפורש על ידי דניאל וכוין פתיחן ליה בעליתיה נגד ירושלם

יכול

דף קפ

חיי' פ"ו או' תפלה סוד א"ח סי' ק

חיי' פ"ק ונ' אס' תפלה סמ"ג עשין סי' יט סור א"ח סי' פ"ט

רש"י

כמתני' לעמוד מתוך כובד ראש : כברייתא דמייתי מיד : תכין לבם אז תקשיב אזנך : היה מקצ' בתפלתו כדי שלא יטריח אחריו : יכול משנ' לגולה אז הוחלה כלומר התחיל אז נתפילה אבל קודם לכן לא היה מתפלל :

יכול

רבינו יונה

רבנן עבדי כמתני' ורב שימי בר אשי עביד כברייתא דתניא אין עומדין להתפלל לא מתוך שיחה ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר הלכה שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותנחומי' וכן תאני מארי וכו' וז היא גרסתו של הרב אלפסי ז"ל ורבי יונתן ז"ל פירשה שלא יעמוד להתפלל אלא מתוך דבר הלכה פסוקה דאילו בהלכה שאינה פסוקה הא אמרינן לעיל דאסור ומה דאמרינן דרב שימי עביד כברייתא וכו' ר"ל שאע"פ שהיה מתפלל בכובד ראש עדיין היה אחור להתפלל מתוך הלכה פסוקה כמו שאומר בברייתא ורבנן לא היו חוששין לחזר אחר הלכה פסוקה אלא היו מתפללין מתוך כובד ראש כמתני' ואין נראה זולא הפי' נראה למורי הרב נר"ו הא דלא שייך למימר שלא יעמוד אדם להתפלל אלא מתוך הלכה ולא יפטיר מחבירו אלא מתוך הלכה מטעם שסיימו הנביאים דבריהם בדברי שבח ותנחומים וכי כל אלו הדברים של נביאים אינם ג"כ דברי תורה וכיון שהכל הוא דברי תורה מה טעם הוא לומר שמפני הסיום שהוא של שבח לא יתפלל ולא יפטי' מחבירו אלא מתוך הלכה ומה שפי' שר"ל מתוך דבר הלכה פסוקה ג"כ קו' לפרש שהרי לא הזכיר כאן הלכ' פסוקה כמו שהזכיר למעלה אלא דבר הלכה סתם ועוד דאמרי' בכמו' וכן אל יפטיר אדם מחבירו אלא מתוך דב' הלכה ובודאי אינו ר"ל הלכה פסוקה דבשלמא גבי תפלה אמרו הלכה פסוקה כדי שלא יחשוב בה בשעת תפל' ויוכל לכוין בתפלתו אלא כשיפטר מחבירו מאי איריא הלכה פסוקה אפי' הלכה שאינה פסוקה קיד על כן נראה דלא גרסינן מתוך דב' הלכה כלל אלא הנכון כגרסת הספרים שגורסין ולא מתוך שחוק קט' ולא מתוך קלות ראש ולא מתו' דברי' בטלים אלא מתוך שמחה שנאמר ועתה קחו לי מנגן וכו' שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריה' בדברי שבח ותחנונים ולא גרסינן וכן תאני מארי אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרו שזה דבר אחר בפני עצמו הוא וכן הוא פי' הענין שלא יתפלל מתוך עצלו' ומתוך עצבות שבשעה שיהיה עצב או עצל אינו יכול לכוין כראוי דעצלה תפיל תרדמה ולפיכך כשרואה שהוא עומד בענין שלא יוכל לכוין מותר לו לשמוח כדי שיתקן איבריו שיהיו ראויים לעבודת הבורא ואע"פ שאמרנו למעלה שהשמחה היא אסורה זו היא עיקרה שמחה של מצוה היא כיון שעל ידה באה העבודה שהרי מצינו ג"כ שעל ידי השמחה היתה השכינה שורה דכתיב ועתה קחו לי מנגן ומאי דאמר שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו בדברי שבח ותחנונים ר"ל שכן מצינו שהנביאים סיימו דבריהם בדברי שבח כדי שעל ידי השבח יזכירו נפלאות הבורא יתברך ורבנן כיון שהיו מתפללין בכובד ראש לא היו חוששין להתפלל מתוך שמחה אבל רב [שימי] אע"פ שהיה עושה כמו המשנה היה מחזר שיתפלל לעולם מתוך שמחה כדתני' מיהו בירושלמי גרסינן תני לא יעמוד אדם להתפלל אלא מתוך שיחה נאה ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דברי תורה שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותחנונים ולפי שיטה זו נצטרך לומר למאי דאמר התם שכן מצינו דלא קאי למאי דאמר מתוך דברי תורה אלא למאי דאמר מעיקרא אלא מתוך שיחה נאה שכן מצינו בנביאים שסיימו בשיחה נאה כגון שבח ותחנונים ופריך בירושלמי והרי ירמיה שסיים בדברי תוכחה ומתרצינן גם הוא בדברי נחמות סיים שאין סוף דבריו ארוחת תמיד נתנה לו שהיא מפלת לנבוכ' אלא במפלת שונאיו סיים דכתיב ככה תשקע בבל ולא תקום דבסופי' דקרא כתיב עד הנה דברי ירמיה וכן ישעיהו בדברי נחמו' סיי' דמאי דכתיב והיו דראון לכל בשר כיון שהוא אמור על הרשעים מפלתם של רשעים טובה ונחמה היא לעולם וכן מאי דכתיב כי אם מאוס מאסתנו איננה תוכחה שכן ר"ל וכי מאוס מאסתנו קצפת עלינו כלומר לא היתה הכונה כ"כ שלא תשיב אלינו ונחזור כמו הדבר המאוס שאין אדם רוצה כלל אלא קצפת עלינו ומי שקוצף חוזר ומתרצה מפי מורי הרב נר"ו : המתפלל צריך שיכוין את לבו וכו' כלומר צריך שיכוין לבו לאמירת המלות שיוצא מפיו ומאי דאמר סימן לדבר ולא אמר שהוא ראיה מפני שעיקר הכונה שהוזכרה בפסוק זה אינה על כונת אמירת המלות אלא על כונת טהרת הלב כדמפרשינן במתניתין : שנאמר נשא לבבנו אל כפים ר"ל עם כפים כלומר נשא לבבנו למעלה והגבוה יותר הה"ק נשא לבבנו עם הכפים שדרך בני אדם בשעת הצורך שנושאים כפיהם ואנחנו לא נעשה כן אלא נשא לבבנו עם הכפים : צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה כלומר שיחשוב בלבו כאלו עומד בשמים ויסיר מלבו כל תענוגי העולם הזה וכל הנאות הגוף כענין שאמרו הקדמונים כשתרצה לכוין פשוט גופך מעל נשמתך ולאחר שיגיע לזו המחשבה יחשוב גם כן כאלו הוא עומד בב"ה שהוא למטה מפני שעל ידי זה תהיה תפלתו רצויה יותר לפני המקום מפי מורי הרב נר"ו : היה מקצר ועולה לא שהיה מקצר מנוסח התפלה אלא שלא היה מאריך הרבה בתחנונים שהיה אומר וגם לא היה מאריך כל כך באמירת המלות מפני טורח הצבור : יכול יתפלל אדם כל היום כולו לא מיבעיא ליה מחובה דודאי אין האדם חייב להתפלל כל היום אלא תפלת רשות קאמר וכי קימא לן כן מאי קא מסדר ליה כבר מפורש על ידי דניאל וזימנין תלתא ביומא דמשמע שלא יתפלל אלא שלשה פעמים והלא אמרו הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו יש לומר דמאי דאמרינן שיתפלל כל היום לא אמרו אלא בחדוש והכא מיבעיא ליה אם יכול להתפלל בנוסח התפלות של חובה בלא חדוש ומהדרינן כבר מפורש על ידי דניאל שאין לו להתפלל בנוסח החובה אלא שלש פעמים בלבד אבל ודאי אם ירצה להתפלל בחידוש אפילו כל היום כולו הרשות בידו וכבר הארכנו בזה בפרק מי שמתו : מפני הכריעות והשתחויות שהם השתחויה הוא פישוט ידים ורגלים וכשהאדם משתחוה בזה הענין ועוקר רגליו בשעה שעומד נמצא מרחיק עצמו ממקום שהיה עומד קצת וכריעה היא שכורע בראשו וי"מ שבאמצע התפלה היה כורע ומשתחוה קשה על זה מדתנן לקמן אם בא לשחות בסוף כל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא ישחה ומתרצין דהיינו בסוף הברכה או בתחלת הברכה אמרו שלא ישחה אבל באמצע הברכה כיון שהלכות ובהודאה אין דרך לשחות באמצע ליכא למיחש ונוכל לפרש דהני הכריעות והשתחויות אחר סיום התפלה של שמונה עשרה היה עושה אותם והשתא לא קשה מידי :

יכול

שלטי הגבורים

א אלא מתוך הלכה פסוקה שאין אדם נשאר בה אל מתוך שמחה כגון דברי תנחומין של תורה כגון גאולת מצרים או תהל' לדוד ומקראות המסודרו' בתפל' פרקים כי לא יטוש ה' את עמו וכיוצא בהן כמו שביאר במו"רם :

ב ויסיר הכונה ויסיר כל המחשב' הטורדו' אותו עד שתשא' מחשבתו וכונתו זכה בתפלתו ויחשוב כאלו היה מדבר לפני מלך בשר ודם שהיום כאן ולמחר בקבר היה מסדר דבריו ומכוין בהם יפה לבל יכשל ק"ו לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שצריך לכוין אף מחשבתו כי לפניו המחשבה כדבור כי כל המחשבות הוא חוקר וכן היו עושין חסידים ואנשי מעשה שהיו מתבודדין ומכוונין בתפלתן עד שהיו מגיעין להפשטו' הגשמיות ולהתגברות רוח השכלית עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה ואם תבא לו מחשבה אחרת בתוך התפלה ישתוק עד שתבטל המחשבה ולא יתפלל לא במקום שיש בו דבר שמבטל כונתו ולא בשעה שמבטל כונתו :

ג כתב הרא"ש ז"ל אם הא אמרינן לקמן בסוף פרקין אם בא לשחות בסוף כל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא ישחה ואין לומר דהכא איירי בתחנונים שהוא אומר אחר תפלתו ולא בי"ח ברכות דמסתמא דמיירי דומיא דסיפ' מתפלל עם הצבור וי"ל דודאי בסוף כל ברכ' וברכה אין לשחות אלא באמצע מות' לשחות ובאבות ומודים לסוף הברכה היה זוקף ולכך יש מפרש הרא"ש דהכא ויש כשמתפלל' וכרעו וכן הן באחד שמוא' ובשמונים לסוף הברכה וזוקפים שאין לשחות בסוף הברכה אלא היכא דתקנום וטפי אסור נ"ל דמיירי בתחנונים שהיו אומרי' אחרי י"ח ברכות דלא מתוך י"ח הוכי קאמר אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוי' אחרת ואלא אסור לצאת ממקומו עד שיגמור את תפלתו עכ"ל :

יכול יהא כוללן בבת אחת כבר מפורש על ידי דוד שנאמר ערב ובקר וצהרים וכו׳ יש שואלין למה הוצרך פסוק אחר והלא כבר אמר למעלה וזימנין תלתא ביומא וי"ל דאי מהתם הוה אמינא דדניאל לא היה עושה זה לחובה בזמני׳ ידועין אלא שהיה מתפלל שלשה פעמים ביום בכל עת שהיה צריך וכמו כן כל אדם יכול לעשות כן להתפלל אותם בכל זמן שירצה לפיכך אמר כבר פירש ע"י דוד דכיון דדוד קבע להם זמנים ידועים שמעינן שחובה הוא להתפלל אותם : אין אומרים דברי׳ אחר אמת ויציב כלומר אע"פ שכבר אמר רנה דהיינו ק"ש וברכותיה אפ"ה אינו שואל צרכיו עד שיתפלל כדי שיסמוך גאולה לתפלה : ואין שיחה אלא תפלה שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה יש שואלין דהכא ילפינן לפני ה׳ ישפוך שיחו שר"ל תפל׳ מלשון לשוח בשדה ובדוכתא אחריתא אמרינן בהפך דיצחק תיקן תפלת המנחה שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה ואין שיחה אלא תפלה שנאמר ולפני ה׳ ישפוך שיחו ואומר רבי׳ יצחק הזקן ז"ל דהתם אינטריך ולפני ה׳ ישפוך שיחו דאי לאו הכי הוי אמינא דלשוח בשדה ר"ל שילא בין השיחים לטייל ולמעט זה הפי׳ הוצרך להביא ולפני ה׳ ישפוך שיחו שהו׳ מלשון דיבו׳ וכיון שידענו שר"ל שדיבו׳ מסתמ׳ דיבורי׳ של תפלה היה והכא כשאמר ולפני ה׳ ישפוך שיחו הייתי אומר דשמא דיבור בעלמא הוא ולפיכך הוצרך להורות שאינו אלא דיבור של תפלה דכתיב לשוח בשדה ואותו הדיבור כבר ידענו שהוא דיבר של תפלה : **אף** ע"פ שאמרו שואל אד׳ צרכיו בשומע תפלה אם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה אומ׳ וענין זה מתחלק לארבעה דיני׳ חלוקים הא׳ שבברכת שומע תפלה יכול לשאול כל צרכיו בכל ענין שירצה שברכת שומ׳ תפלה כוללת כל הצרכים ולכך נתקנה : והדין השני שאם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכ׳ אומר ואפילו שלא יהיה לצרכו ממש מותר כיון שאומר אותן בלשון רבים מיהו בלשון יחיד אסור לאמרו כיון שאינו אומר אותו (אלא) בעבור כל ישראל והוי הפסקה ודוקא שיכול לאמרו בלשון רבים בסוף כל ברכה וברכה שכיון שהשלים כבר מה שתקנו חכמים לחוב גמור אין לחוש במה שמוסיף אח"כ אבל באמצע הברכה לא דכיון ששואל צרכי רבים באמצע הברכה נראה כמוסיף על המטבע שתקנו חכמים : והדין השלישי הוא שאם שואל הוא צרכיו ממש כגון ששואל על חולה שיש לו בביתו שיתרפא וכיוצא בו יכול לאמרו בלשון יחיד ואפי׳ באמצע הברכה והיינו דאמרינן אם יש לו חולה בתוך ביתו אומר בברכת החולים ולא הזכיר בכאן בסוף הברכה אלא ברכת החולים סתם קאמר דמשמ׳ דאפי׳ באמצע הברכה יכול לשאול צרכיו כיון שצריך לו לפי שעה והוא שיאמר אותו בלשון יחיד שלא ידמה כמוסיף על המטבע שתקנו חכמים : והדין הרביעי שבסוף התפלה בין קודם יהיו לרצון בין אחר יהיו לרצון יכול להאריך ולומר כרצונו בין בלשון יחיד בין בלשון רבים בין צרכיו ממש בין צרכי צבור מפי מורי הרב נר"ו : **אל** ישאל אדם צרכיו בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות וכו׳ ואמרו הגאונים ז"ל דדוקא צרכי יחיד אבל צרכי צבור מותר ומזה הטעם נוהגין לומר זכרנו ומי כמוך בעשרה ימים שבין ר"ה ליום הכפורים :

כל האומר תהלה לדוד שלשה פעמים בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא ובגמרא אמרינן מ"ט אלימא דאתי באלפא ביתא לימ׳ אשרי תמימי דרך דאתי בתמניא אלפי אלא משום דאית ביה פותח את ידך לימא הלל הגדול דאית ביה נותן לחם לכל בשר אלא משום דאית ביה תרויהו וכיון שעיקר אמירתו הוא מפני זה הפסוק להודיענו גבורותיו של הקב"ה שהוא זן מקרני ראמים ועד ביצי כנים אומרים הגאונים שצריך לכוין באמירתו ואם לא כיון צריך לחזור ולאמרו פעם אחרת ונראה שאע"פ שלא כיון בכולו כיון שכיון בפסוק של פותח את ידך סגי ליה בהכי כיון שעיקר האמירה היא בעבור זה הפסוק מפי מורי הרב נר"ו : והאמר מר הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף וקס"ד דמהלל דהללויה הללו עבדי ה׳ קאמר ומהדרינן לא אמרינן מזה ההלל אלא מהלל דפסוקי דזמרא דהיינו תהלה לדוד וכו׳ ויש לשאול מ"ט אמרו שמחרף ומגדף מפני שאומר הלל של הללו עבדי ה׳ וי"א מפני שחותם בו יהללוך ונמצא שאומר ברכה לבטלה ואינו נראה כלל דמה טעם לומר שמפני שאומר ברכה לבטלה יהא מחרף ומגדף ועוד הכא הקורא הלל סתם אמרו דמשמע אפילו בלא ברכה הוא מחרף ומגדף ומשום הכי נראה למורי הרב נר"ו שטעם הדבר הוא מפני שעיקר קריאת ההלל הוא על כל צרה וצרה שלא תבא על הצבור ואנו אומרים אותו באותה שעה כמו שאמרו דוד על הצרות שעברו עליו וכשאומר אותו בכל יום נראה כמי שאומר שאין הקב"ה עושה נפלאות בכל יום ולפיכך קורא הנסים שעברו כבר ונמצא שמחרף ומגדף כלפי מעלה אבל תהלה לדוד שייך בו גם כן מהעתיד וממה שעושה בכל יום אמרו שיאמר אותו בכל יום ומובטח לו שהוא בן הע"ה ובירושלמי נותן טעם אחר משום דכתיב ביה עלניהם כסף וזהב וכשאומר אותו בכל יום נראה כמתכוין לחרף ולגדף כלפי מעלה ולומר שאינו יכול לבטל מן העולם :

ותקינו רבנן למימר ברכה מקמיהו וברכה מבתריהו וכתוב רב עמרם גאון ז"ל שאם נכנס אדם לבית הכנסת ורואה שאם יתחיל לומר כל הפסוקים שלא יוכל להשלים ולהתפלל עם הצבור שיאמר ברוך שאמר ומזמור של תהלה לדוד בלבד וחותם בו בברכת ישתבח א שאע"פ שהגאונים תקנו לומר מתהלה לדוד עד כל הנשמה כיון שעיקר התקנה נראה שלא היתה אלא מפני המזמור של תהלה לדוד בלבד שהרי אנו רואין שעל קריאת אותו המזמור בלבד אמרו שמובטח לו שהוא בן הע"ה די לו בזה המזמור כדי שיאמר ק"ש עם התפלה עם הצבור ועוד אמר הרב נר"ו בשם רבותי׳ ז"ל שאם נכנס בשעה שמתחיל החזן יוצר ולא היה יכול לומר אפילו זה המזמור בלב׳ שיתחיל ק"ש וברכותיה ויתפלל עם הצבור ואחר כך יקרא פסוקי דזמרא עם הברכות שלפניהם ולאחריהם שיותר טוב הוא שיתפלל עם הצבור שהתפלה רצויה ומקובלת לפני המקום משיאמר מזמורים קודם ולא יוכל להתפלל עם הצבור וכיון שתקנו ברכה עליהם אין לו לשוח בהם ובמדרש אומר שאפי׳ בין ברכת ישתבח ליוצר אור אין לו להפסיק כלל וכן כתב הרב אלפסי ז"ל :

רש"י

יכול יהא כוללן לג׳ תפילות הללו בבת אחת בשעה אחת יהא מתפלל כל אלה התפלות : יכול ישאל צרכיו כגון ברכ׳ אתה חונן עד שומ׳ תפלה ואח"כ יתפלל ג׳ הראשונו׳ שהן שבח: רינה זו תפילה שבח : בקש׳ שאילת צרכיו : אחר אמת ויציב קודם ג׳ ראשונות : בברכת חולים היינו רפאינו : והולך לו ונוטל רשות מן רבנו : דלא

נר מצוה

יכול יהא כוללן בבת אחת כבר מפורש ע"י דוד שנ׳ ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה וגומר יכול ישמיע קולו בתפלתו כבר מפורש ע"י חנ׳ שנ׳ רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע יכול ישאל צרכיו ואח"כ יתפלל כבר מפורש ע"י שלמה שנ׳ לשמוע אל הרנה ואל התחנה רנה זו תפל׳ תחנה זו בקשה אין אומרים דברים אחר אמת ויציב כדי שיסמוך גאולה לתפלה אבל אם בא לומר אחר תפלתו אפי׳ כסדר יום הכפורים אומר וגרסי׳* בע"א בפ"ק תני׳ ר׳ אלעזר אומר לעולם ° ישאל אדם צרכיו ואח"כ יתפלל קיו שנ׳ תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה׳ ישפוך שיחו ואין שיחה אלא תפלה שנ׳ ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב ר׳ יהושע אומר לעול׳ יתפלל אדם ואח׳ כך ישאל צרכיו שנ׳ אשפוך לפניו שיחי וצרתי לפניו אגיד וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא שואל אדם צרכיו בשומע תפל׳ א"ר יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה אומר אמר רב חייא בר אשי אמר רב אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם יש לו חולה בתוך ביתו אומר בברכת החולים ואם צריך לפרנסה אומר בברכת השנים א"ר יהושע בן לוי אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם בא לומר אחר תפלתו אפי׳ כסדר יום הכפורי׳ אומר ובהאי פירקא לקמן אמרי׳ אמר רב יהודה לעולם אל ישאל אדם צרכיו לא בשלש ראשונות ^א ולא בשלש אחרונות אלא באמצעיות אמר רב הונא ראשונו׳ דומ׳ לעבד שמסדר שבח לפני רבו ואמצעיות דומה לעבד שמבקש פרס מרבו אחרוני׳ דומה לעבד שמקבל פרס מרבו ונפטר והולך לו דרש ר׳ שמלאי לעול׳ ° יסדיר אדם שבחו של מקום ואח"כ יתפלל מנא לן ממשה דכתיב ה׳ אלהים קיז אתה החילות וגו׳ וכתי׳ בתריה אעברה נא ואראה וגו׳ : ° וגרסינן בפ"ק א"ר אלעזר בר אבינא ° כל האומר ^ב תהלה לדוד בכל יום שלשה פעמי׳ מובטח לו קיח שהוא בן העולם הבא : וגרסינן בפרק כל כתבי הקדש* א"ר יוסי יהא חלקי עם גומרי הלל בכל יום איני והאמר מר הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף כי קא אמרינן בפסוקי דזמר׳ ומאי ניהו ^ג מתהלה לדוד עד כל הנשמ׳ תהלל יה ותקינו

דף ו

גוי׳ ח"ו ומ׳ תפלה הח"ג עשין סי׳ יט טור א"ח סי׳ קי"ב

מיי׳ פ"ד מה׳ תפלה טור א"ח סי׳ ק מיי׳ פ"ו מה׳ תפלה טור א"ח סי׳ נא דף קיח ד"ת מ"ו

א ובצרכי רבים כשאלים בג׳ ראשונות ואחרונות ושל כן נהגו לומר קרוב"ץ בג׳ ראשונות וגם אומר יעלה ויבא בג׳ אחרונות אלא בצרכי רבים שרי • וכתב בטור בשם הר"מ הסקור׳ פסוק ככתבו כותן שמכוין לקרות אותו ראשי לשנותו מיחיד לרבים או איפכא אבל פסוק של תפלה שאין כוונת הכתוב לקריאתו אלא לסתתן הרי כן בשא׳ תתפל׳ ורשאין לשנותו לפי צורך השעה והר"י כתב דוקא בשקורא כל המזמור או כל הענין כסדר אז אין לשנות אבל כשמתפלל ואומר פסוקי׳ הנה והנה יכול לשנו׳ מיחיד לרבים ומרבי׳ ליחיד • וכן כתב הרא"ש ז"ל :

ב לשון רבינו ישעיה אחרון לפי שמסכת לסקב"ס כאלפ׳ בית׳ ומזכיר בה גם כן פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון שמעתי טעם כדבר שלכל השבל׳ יש ווין באמצע שמקראות חוץ משנים שאין בהן ווין ואלו הן חנון ורחום ה׳ ארך אפים וגדול חסד ולא האומר וארך אפים קרוב ה׳ לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת ולא אמר ולכל אשר יקראוהו סי׳ כתן לך לדרוש את אל ה׳ שבחנון וק שבקרוב א׳ שבארך ל׳ שלכל לומר לך חק אל לאמרו בכל יום וכדי שלא ימנע חד׳ מלאומרו תקנו שיאמרו אותו ג׳ פעמים ביום דא"א דלא לאמרו ויגנא חדא • תוס׳ ריפ"ס :

ג פרא"ש כתב רב עמרם שאם נכנס אדם לב"ה וראה שאם יאמר כל אלו הפסוקי׳ שלא יוכל להשלים ולהתפלל תפלתו עם הצבור שיאמר ברוך שאמ׳ ומזמו׳ של תהלה לדוד דאמרינן בפ"ק כל שאומר תהלה לדוד בכל יום מובטח שהוא בן העה"ב ואגב אותו מזמו׳ תקנו לומ׳ עד היום הללים שילכך טוב שידלג כדי שיקרא ק"ש ויתפלל עם הצבור וכתבו בשם הר"י ז"ל שאמר בשם רבותיו ז"ל שאם נכנס בשע׳ שהש"ץ מתחיל יוצר ואין לו לצבות לומר אפי׳ מזמור תהלה לדוד טוב הוא שיקר׳ ק"ש בברכותיה ויתפלל עם הצבור ואחר כך יקר׳ פסוקי דזמרא עם הברכו׳ שלפניה׳ ושלאחריהם לפי שתפלה רבים ומקובלת עם הצבו׳ עכ"ל :

חדושי ד"ת

א. שאע"פ שהגאונים נתקנום תקנו לומר כן ומהגמרא נראה שקוד׳ הגאונים נתקנה • אם כן יסוד :

ותקינו רבנן למימר ברכ' [א] מקמייהו וברכה מבתרייהו ומאי ניהו ברוך שאמר וישתבח הילכך מיבעי ליה לאיניש דלא לאשתעויי מכי מתחיל בברוך שאמר עד דמסיים לי"ח : גרסי' בסוף * ר"ה א"ר אלעזר לעולם יסדיר אדם את תפלתו ואחר כך יתפלל אמר רבא מסתברא מילתיה דר' אלעזר בברכות של ר"ה ושל יום הכפורים ושל פרקים אבל של שאר ימו' השנ' לא צריך ועד כמה הוא פרקים משלשי' יום ולהלן אמר רב המנונ' כמה הלכת' גיבראת' איכא למשמע מהני קראי דחנה דכתיב וחנה היא

קיט מדברת על לבה א"ר אלעזר מכאן ° למתפלל שצריך לכוין את לבו רק שפתיה נעות א"ר אלעזר מכאן למתפלל שצריך שיחתוך בשפתיו וקולה לא ישמע מכאן למתפלל שצרי' שתהא תפלתו בלחש ויחשב' עלי לשכורה מכאן שהשכור אסור להתפלל ויאמ' אליה עלי עד

קכ מתי תשתכרין א"ר אלעזר ° מכאן לרואה דבר שאינו הגון בחברו שצריך להוכיחו ותען חנה ותאמ' לא אדני אשה קשת רוח אנכי ויין ושכ' לא שתיתי מכאן לחושדין אותו בדבר ואין בו שצריך להודיעו ויען עלי ויאמר לכי לשלום א"ר אלעזר מכאן לחושד את חברו בדבר ואינו בו שצריך לפייסו ולא עוד אלא שצריך לברכו שנ' ואלהי ישראל יתן את שלתך אשר שאלת מעמו אני האשה הנצבת עמכה בזה אמ' רבי יהושע בן לוי [ג] מכאן שאסור לישב [ד] בד' אמו' של תפלה גרסינן בפרק * הדר עם הנכרי בחצ' אמר רבה בר רב הונא שתוי אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תפלה שכור אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תועב' היכי דמי שתוי והיכי דמי שכו' [ה] שתוי שיוכל לדבר בפני המל' שכור [ו] שאינו יכול לדב'

קכא בפני המלך : ° חסידים הראשונים כו' מנא ה"מ א"ר יהושע בן לוי אמר קרא אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה : א"ר יהושע בן לוי המתפלל צריך שישהה שעה אחת קודם תפלתו ושעה אחת אחר תפלתו וקודם תפלתו מנין שנ' אשרי יושבי ביתך לאחר תפלתו מנין שנא' אך צדיקים יודו לשמך

קכב ישבו ישרים את פניך : אפי' ° המלך שואל בשלומו לא ישיבנו : אמר רב יוס' לא שנו אלא מלכי ישרא' אבל מלכי אומות העולם פוסק מיתיבי ראה אנס בא כנגדו ראה קרון בא כנגדו לא יהא מפסיק ועולה אלא מקצר ועולה ל"ק הא דאיפשר לקצר והא דלא איפשר [ז] לקצר אפשר לקצר מקצר ואי לא מפסיק : אפי' נחש כרוך על עקבו לא יפסיק אמ' רב ששת לא שנו אלא נחש אבל עקרב פוסק ירושלמי מאי טעמ' דנחיא בתר דמחיא : אמר רב יצחק ראה שורי' פוסק דתני ר' אושעי' מרחיקין משור תם חמשים אמה ומשור מועד מלא

קכג עיניו : מתני' מזכירין גבורת ° גשמים בתחיית המתים ושאלה בברכת השני' והבדלה בחונן הדעת ר' עקיבא אומר אומרה ברכה רביעית בפני עצמה רבי אליעזר אומר בהודאה : גמ' א"ר חייא בר אבא אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישרא' ברכות ותפלות קדושו' והבדלות בתחלה קבעוה בתפל' העשירו קבעוה על הכוס חזרו והענו קבעוה בתפלה והם אמרו המבדיל בתפלה צרי' שיבדיל על הכוס איתמר נמי א"ר בנימין בר יפת שא' ר' אסי את ר' יוחנן בצידן ואנא שמעית המבדיל בתפל' צריך שיבדיל על הכוס אמר ליה אין המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס אמר ליה רבינא לרבא הלכתא מאי אמר ליה כקידושא מה קידוש אע"ג דמקדש בצלותא מקדש אכסא אף הבדלה נמי אע"ג דמבדיל בצלותא מבדיל נמי אכסא :

בעו

רש"י

דלא לאישתעויי שלא לדבר : יסדיר יחזור תפלתו עד שתהא סדורה בפיו : ושל פרקים תפלה שאין מתפללין תדיר אלא לפרקים כגון מר' משלשים יום לשלשים : מכאן שמי שחושדין אותו בדבר ואין בו צריך להודיעו הנחשד כדי לנקות את עצמו ולהודיע את מי שחושדו שאין בו אותו דבר מגונה שחשד אותו בו : הנצבת עמכה בזה משמע שאף הוא היה עומד עמה בעמיד' : אבל מלכי אומות העול' פוסק כדי שלא יהרגנו : הא דאיפשר לקצר כגון שהיה סמוך לגמר תפילתו : אבל עקרב פוסק ונוטלו לפי שהעקרב מסוכן לעקוץ יותר ממה שהנחש מסוכן לנשוך : שור תם שלא נגח אלא ג' : מועד שנגח ג' פעמים : גבורות גשמים היינו משיב הרוח ומוריד הגשם : ושואלין ותן טל ומטר : בברכת השנים ברך עלינו : בתחילה כשעלו מימי עזרא מן הגולה והיו עדיין דחוקים ועניי' : העשירו לקנות יין : כקדוש קידוש היום : חוזר לראש לתפלה ולכוס : ותודיענו ויאמ' אותו כאן' בתרתנו כשמגיע לותתן לנו וכשיגי' לוהבדל' וקדשת את עמך ישראל בקדושתך יאמר ותתן לנו ה' אלהינו באהבה וכו' וחותם מקדש ישראל והזמנים :

כרי

רבנו יונה

אני האשה הנצבת עמכה בזה יש מפרשים למטה דכתיב עמכה בה"א קא יליף דמשמע שחמש אמות היתה רחוקה ממנו מפני שעלי לא היה רוצה לישב בתוך ד' אמות שלה בעודה מתפללת ונוכל לומר עוד דמדקאמר נצבת קא יליף דנצבת משמע שהיתה היא עומדת ומדקאמר עמכה משמע שהיה עומד גם הוא בתוך ד' אמות דארבע אמות הם מקומו של אדם ולפיכך אמרה עמכה משום דהכי היה עומד מפני שאסור לישב בתוך ד' אמות של תפלה שאע"פ שאסרו לישב לא אסרו לעמוד : ואומרים הגאונים ז"ל דכי אמרי' שאסור לישב בתוך ד' אמות של תפלה דוקא כשאינו קורא ק"ש או פסוקים אחרים אבל קורא שום דבר אין בכך כלום :

פר' שצוה

שכור אל יתפלל וכו' בירושלמי מפרש דוקא תפלה אסרו בשכור שהוא שכור אבל ברכת המזון אפילו בשכור שהוא שכור יש לו לברך דהא כתיב ואכלת ושבעת וברכת וגו' ואחר שביעה פעמים האדם כשהוא שכור ואפ"ה חייבה אותו התורה לפיכך מותר מפי מורי הרב נר"ו : לא קשיא הא דאיפשר הא דלא איפשר פירוש אם רואה שיוכל לקצר ולסיים תפלתו קודם שיגיעו אליו יקצר ויאמר פתיחת הברכות וחתימתן ואם לאו פוסק שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש ובירושלמי אמרו היה עומד ומתפלל בסרטיא או בפלטיא הרי זה מעביר מפני החמור או מפני הקרון ובלבד שלא יפסיק את תפלתו דכיון שיוכל להנצל בשהרחיק ממנו בצד אחר אין לו לפסוק ולדבר ומה שאמרו גבי מלכי אומות עולם פוסק משום דהתם כיון שיש לו להשיב לו שלום אי איפשר בלא דיבור אבל נראה דהוא הדין נמי במלכי אומות עולם שאם יכול להתרחק לצד אחר וינצל בזה יש לו לעשות כך כדי שלא יצטרך לדבר : לא שנו אלא נחש אבל עקרב פוסק ובירושלמי אומר שאפי' נחש אם היה בא כנגדו מתרחק לצד אחר ולא הוי הפסקה והכי גרסינן התם היה מרקיע וכא כנגדו הרי זה מסטר שלפניו ולשון מסטר מסתלק ובלבד שלא יפסיק תפלתו מפי מורי הרב נר"ו : מרחיקין משור תם חמשים אמה כל זמן שלא הועד נקרא תם ואפי' לא היה בא כנגדו פוסק ומרחיק בענין שלא יפחד ממנו ואיפשר שזה היה בשורים שלהם שהיו מזיקים אבל בשורים שלנו המפורסין אין צריך לפסוק : מתני' מזכירין גבורת גשמים בתחיית המתים הטעם שתקנו לומר גבורת גשמים בברכה של תחיית המתים מפני שכמו שתחיי' המתים חיים לעולם כך ירידת הגשמי' חיים לעולם : והבדלה בחונן הדעת מפני שעל ידי הדעת אנחנו מכירין מעלת המנוחה ויודעים להבדיל בין קדש לחול : רבי אליעזר אומר בהודאה פי' קודם שיחתום ברכת מודים וטעם שלו מפני שהודאה לשם שייכה אותו להכיר ולהבדיל בין קדש לחול : גמ' המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס מיהו כיון שהבדיל בתפלה אף על פי שאסור במלאכה מותר בעשיית מלאכה ואפילו שכח ולא הבדיל בתפלה אם שמע שהבדיל שליח צבור ישאל לעשות מלאכה אחר כך ובמסכת פסחים הוא עיקר ההלכה :

שלטי הגבורים

א וכן יש בירושלמי בפת' בין ישתכח לומר אור עביר' ב"א כ' [illegible] והדריך אותו מזכירי שלמה ויכולא פריך [illegible] ופרכוקי' כולך בין המחוורים שאלמלא [illegible] הכבוד וחסיד סיום לכל אדם ובלחמא מותר סול מפני פירוש וחסיד מפני הכבוד : טור

לשון רבינו ושנים אחרון

ואומר רבינו יצחק לפרש ראוי לו לאדם לדבר דברי' בשלים בשב' ם ומתחיל בריך שאומר עד שמסיים תפלו' ח ואינו אומר דברי בקשה אחר אמת ויציב אבל אם בא לומר אחר תפלתו אפי' כסדר וידוי של יום הכפורי' מותר כמו שסידרו של שתם בני כנסת טוב פותח תהלה בשבח ובשבח [illegible] כמו שמצוי במסכת סופרים כס' כתם פתחם :

ב פי' כתב דתפלת ר"ח היא בכלל תפלות שצריך סידור קודם לכן וכמו בכל בכתבי רבינו :

ג דוקא יושב אבל עומד לא ד' יושב כמו דוקא שלא לישב אצלו אבל ישב חוץ מגמר' לא ובספרי הגאונים דוק' בשיאל בשל אבל אם עוסק כך ם והרבותים סבור דוקא וחם פוסק באליהו קורא אינו מותר כמו עוסק בק"ש וברכותיה וצריך לקום :

ד כתב הרא"ש בין מלפניו בין מלאחריו בין מצדדין צריך להרחיק ד' אמות עמכה בזה זה נמשמעות קריסה הימנו ד' אמות לכל רוח כ"ב :

ה וא"ש לבתחלה לא יתפלל אפי' אם שתה כדי רביעית עד שיסיר יינו והדרך מיל ושינה כל שכן מבנין סין וכמו מילי בשתה רביעית אבל שתה יותר בכל הכי סגי' מסכתו והדרך טורדתו יותר כם ג' הני מילי במהלך ברגליו אבל רכוב והוא דרך מגיעם מיין ייך ושבר אל קצת רואים קיצו' ואם שתה כדי רביעית אסור להתפלל קצת תפלת סבור קוטבם :

ו כתב הרא"ש ירושלמי בפ"ק דברכות ר' זעירא בשם רבי יוסי שכור מהו לברך א"ל ואכלת ושבעת וברכת ואפי' מרוחדם פי' ואפי' כל כך שתוי שאינו יכול לדבר בפני המלך דהכי משמע ושבעת וברכת כ"כ :

ז כתב הרא"ש ירוש' היה עומד ומתפלל בסרטי' ובפלטי' הרי זה מעביר מפני החמור ומפני הקרון ובלבד שלא יפסיק את תפלתו משמע דאם יוכל להנצל במתרחק לצד אחר אין לו להפסיק ולדבר אבל מלכי אומות צריך להפסיק כדי להשיב להם שלום ואם מתחלה היה יכול להתרחק לצד אחר וינצל בזה יתרחק כדי שלא יצטרך להפסיק כ[illegible] :

ח ובמפסיק גם לאמצעות חוזר לראש כאחרונות חוזר לרצה באמצעי' לראש הברכה שפסק בה : טור :

דף לא

מיי' פ"ד וס"ס הל' תפלה טור א"ח סי' נט קב

מיי' פ"ז מה' ברכות סמג עשין י"ח

דף לג

מיי' פ"ב מה' תפלה סמג עשין יח טור א"ח סי' קיד קיז רצד

עין משפט

טעה בזו ובזו מהו אמ' לי' חוזר לראש פי' טעה ולא הזכיר הבדל' בתפלה וטעה עוד שאכל קוד' הבדל' מי אמרינן שכיון שטעה בשניהם שלא יועיל לו באמירת הבדלה בלבד וצריך לחזור ולהתפלל ולהבדיל בתפלה או אומרים שכמו שאם היה זוכר קודם שיאכל היה מבדיל על הכוס ולא הי' צריך לחזור ולהתפלל ה"נ עכשיו אין צריך לחזור ולהתפלל אלא מבדיל על הכוס ומסקנא דהדר ומתפלל דקנסינן ליה מפני שטעה בשתי' והיכא שאין לו יין כמא שיבדיל או שאין לו שכר אם מנהג המקום לשתות השכר בקביעות הוי דבעי מימר שאינו אוכל למחר ולא יום שני ולא יום שלישי עד שיבדיל ושמעו לה"א דאמרינן ובת טות ואין זה מקהב' כלל דודאי מות' לו לאכול ומאי לחמ' ובת טות מדר' חסידו' עשה אבל מן הדין מותר מפי מורי הרב נר"ו : מתני' האומר יברכוך טובים וכו' י"מ שר"ל הטובים שהם הצדיקים יברכו אותך אבל לא הרשעים וזהו דרך מינות שנראה שהצדיקים בראו לבד לכבוד השם ולקילוס ולא הרשעים ועל כן אינם חייבין לברכו ואינו כן שכל מה שברא הקב"ה לכבודו בראו וכלם חייבין לברכו : וי"מ טובים אותם שהשפעת להם טובה והם שבעי' מלשון ונשבע לחם ונהי' טובים וזהו דרך מינות דמשמע מפני שאמרה תורה ואכלת ושבעת וברכת שהשבעים יש להם לברך ולא האחרים : האומר על קן צפור יגיעו רחמיך בגמרא מפרש בה תרי טעמי מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית שאם על זה יותר משאר מעשיו ועוד טעם אח' מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינם אלא גזרות שכמו שהמלך גוזר ויש על העבדים לעשות כך יש לנו לעשות כל מה שצוה עלינו ואפילו המצות שהם גזרות כגון כלאי' ופרה וכיוצא בהם : ועל טוב יזכר שמך דמשמ' על הטוב ולא על הרע וזה אין ראוי לעשות שחייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה כדאיתא בפרק הרואה: ומהיכן הוא מתחיל מתחלת הברכה שטעה בה כלומ' אע"פ שלא טעה אלא בסוף צריך לחזור מתחלה שקריאת אותה הברכ' כמאן דליתא דמי: ובירושלמי מפרש דברכת יוצר אור אם טעה באופנים או מאופנים עד סוף הברכה אין צריך לחזור אלא מאל ברוך ואילך דמשם ואילך כתחלת ברכה הוי והכי גרסינן הת' בטעים אשתתק באופנים אתון ושאלין לר' אבון אמר לן ר' אבון בשם ר' יהושע ב"ל זה שעובר תחתיו יתחיל ממקום שפסק אמרי ליה והא תנינא בתחלת הברכה שטעה אמר להן כיון דעניתון קדוש קדוש כמו שהיא תחלת ברכה דמי והא אמרינן התם היה קורא בתור' ונשתתק זה שעומד תחתיו יתחיל ממקו' שהתחיל הראשון אם את אמר' ממקו' שפסק הראשוני' נתברכו לפניה' ולא נתברכו לאחריה' והאחרונים נתברכו לאחריה' ולא נתברכו לפניה' וכתיב תורת ה' תמימה כו' כלומר אם יתחיל ממקום שפסק הראשון לא יצטרך לברך ברכה ראשונה שהרי כבר בירך אותה הראשון והתחיל לקרות ונמצ' שהפסוקין שקרא הראשון בירך מתחל' עליהן ולא בירך בסוף ונתברכו לפניהם ולא נתברכו לאחריהם והפסוקים האחרים שקרא זה נתברכו לאחריהם על יד זה האחרון ולא נתברכו לפניהם כיון שאינו מברך תחלה ולפיכך מתחיל ממקום שהתחיל הראשון כדי שיברך תחל' ונמצא שנתברכו הפסוקין לפניהם ולאחריהם ואפילו למנהג שאנו נוהגין עכשיו ברוב המקומות שהחזן קורא הפסוקים אם שתק האחד ועלה אחר תחתיו צריך שיתחיל ממקום שהתחיל החזן לקרות עם האחד הלא שדרך הוא שהש' קורא עם החזן ואפילו לא יקרא הוא כיון שדרך הוא שהחזן קורא במקומו כאלו קורא הוא דיינינן ליה מפי מורי הרב נר"ו : גמ' אמר האל הגדול הגבור והנורא וכו' י"מ דדווקא בשמות השואל כגון אלו אין לו להאריך אבל בדברים של שבח אם משבח למקום שעשה עמנו נסים ונפלאות ומספר אות' אינו אסור ונרא' שאפילו בזה הענין אין לו להאריך על מה שתקנו חכמים וה"ל יותר מדאי דהא אמרינן כל המספר בשבחו של מקום יותר מדאי נעקר מן העולם **א** ואיפשר לומר שלא אמרו זה אלא בשאומר בין ברכה שכל הברכות הם קוצר כגון מחיה מתים רופא חולים גואל ישראל אבל כשאינו אומר על השבח בברכה אין בכך כלום והנכון כדי לצאת מספק זה שמי שירצה להאריך בשבח המקו' כ"ה שיאמר אותו בפסוקים וכיון שאומר פסוקים אם הוא משבח למקום דרך קריאת הפסוקי' אין בכך כלום מפי מורי הרב נר"ו : וכל האומר שמע שמע כאלו' מודים מודים דמי ואמרינן בגמר' הא דאמר מילת' מילת' וכופלה הא דאמ' פסוק פסוק וכופלה ופי' הרי"ף ז"ל דכשאומר מילתא מילתא משתקין ליה דדמי ב' רשויות וכשאומר כל הפסוק וכופל אחר כך מגונה יהא דהוי אבל שתוקי לא משתקין ליה ורבני צרפת ז"ל מפרשים ההפך שאם אמר כל הפסוק וכפלו משתקין אותו אבל כשאומר מלה אחת בלבד וכופל אין משתקין אותו דדמי כמי שלא כיון תחלה וחוזר פעם אחרת נכונה ולפי זה הפירוש קשה מה שנהגו לכפול בסליחות פסוק של שמע ישראל. אלא שאומרי' שכיון שמנהג אבותיהם בידיה' מכמה שנים ואומרים אותו כל הקהל מוכחא מילתא שאינם עושין לכוונת ב' רשויות ולא חיישינן להכי וכן מה שאומרים כמה פעמים ה' הוא האלהים כיון שמגיעו שהפסוק כופל אותו אין לחוש :

טעה

נר מצוה

קכד בעו מיניה מרב ששת טעה בזו ובזו מהו אמר להו חוזר לראש והלכתא כתנא קמא דאמר הבדלה בחונן הדעת ובי"ט שחל להיות באחד בשב' קיימא לן כרב ושמואל דתקינו מרגניתא בבבל ותודיענו : מתני' האומר יברכוך טובי' הרי זה דרך המינות האומר על קן צפו' יגיעו רחמיך ועל טוב יזכר שמך מודים מודים משתקין אותו העובר לפני התיב' וטעה יעבור אח' תחתיו ולא יהא סרבן באות' שעה ומהיכן הוא מתחיל מתחילת הברכה שטעה זה : גמ' ההוא דנחית וצלי קמיה דר' חנינא אמר האל הגדול הגבור והנורא החזק העזוז האמיץ היראוי אמר ליה [ג] סיימתינהו לכולהו שבחי דמרך אנן הני תלת דאמרינן אי לאו דכתבינהו משה באורית' ואנשי כנס' הגדולה תקנינהו לא הוינן יכלין למימר להו ואת אמרת ואזלת משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב והיו מקלסין אותו בשל כסף והלא גנאי [ג] הוא לו : [ד] מודים מודים

קכו משתקים אותו : וכל האומר שמע שמע כאילו אומר מודים מודים והני מילי כדאמר מילתא מילתא ותנייה אבל הקורא [ה] פסוק מקרית שמע וכופלו הרי זה מגונה אבל שתוקי לא משתקינן ליה : העובר לפני התיבה וטעה

קכו יעבור אחר תחתיו : העובר לפני התיבה לא יענה אח' הכהנים אמן מפני הטירוף ואם אין שם כהן אלא הו' לא ישא את כפיו וא' הבטחתו שנושא כפיו וחוזר לתהלתו רשאי : תנו רבנן

קכח העובר לפני התיבה צריך לסרב ואם אינו מסרב דומה לתבשיל שאין בו מלח ואם מסרב יותר מדאי דומה לתבשיל שהקדיחתו מלח כיצד יעשה ראשונה מסרב שניה מהבהב שלישית פושט רגליו ויורד : אמר

רש"י

הרי זה דרך המינות שכל העולם חייבין לברכו : האומר על קן ציפו' יגיעו רחמיך כלומ' אנשים שמראין את עצמן כמתכוונין מאד להעמיק בלשון תחנונים ואומרים רחו' וחנון ועל קן צפו' מגיעין רחמיך שאמר' לשלח האם משתיקים אותו לפי שעושה כאילו מדות הקב"ה רחמי' והם אינם אלא להטיל על ישראל חקי גזירותיו כדי להודיע שאנו עבדיו שומרי חוקותיו : ועל טוב כלומר שאומר על טוב שאתה עושה יזכר שמך : מודים מודים משום דמחזי כשתי רשוי' : ולא יהא סרבן באות' שעה לפי שסדר יורדים לפני התיב' כשהן אומרים לו רד צריך לסרב פעם אחת כלומר איני כדי לכך כדאמרי' לקמן וזה לא יסרב לפי שנגלה הוא אם התפל' תהא מופסק' כל כך : סיימתינהו לכולהו וכי אמר אתה כל השבח שנו : לא יענה אמן אחר הכהנים בסוף כל ברכ' וברכ': מפני הטירוף שלא תטרף דעתו עליו ויטעה לפי שצריך להקהיל בברכה של אחריה ולומר לפני הכהנים כל תיבה ותיבה כדאמר במסכ' סוטה ובעניתו אמן לא יוכל לכוין מהר להקהיל בברכ' שלאחרי' כדאמרינן במדרש אומר להם מלמ' שש"צ אומר להם כל דיבור : ואם אין שם כהן אלא הוא הש"צ לא ישא את כפיו דשמא לא יוכל לחזור לתפילתו לדע' לכוין ולהתחיל ש' שלום שדעתו מטורפת עליו מאימ' הציבור : ואם הבטחתו כלומ' שהוא בטוח שאין דעתו מטורפת עליו : צריך לסרב כשאומרים לו רד יעשה עצמו כלא רוצה כלומר איני כדי : שקלחתו לשון שריפה כמו אש קדחה באפי : מהבהב כלומר מזמן עצמו ונכנר לעמוד : אין

שלטי הגבורים

לשון רבינו ישעיה אחרון

א לפי שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזירין שלא נוה הקב"ה לחוס על אלו יותר משאר בריותיו אלא הרי הן כשאר המצות שהן גזירות מלך :

לשון רבינו ישעיה אחרון

ב שנראה כמדקדק בשבחו של הקב"ה וכולל שכל אלקיו כבודו של הקב"ה שאין בריה יכולה לספר שבחו ואין לומר אלא מקצת שבחו כמו שאמ' משה רבינו של הגדול הגבור והנורא ' וכן אמרו אנשי כנסת הגדולה כמו שכתוב בספר עזרא וכן האומר על טוב יזכר שמך משתקין אותו לפי שחייב אדם לברך על הרעה כמו שמברך על הטובה וכן האומר מודים מודים משתקין אותו שנראה כמו שמודה לשתי רשויות ' וכן האומר שמע שמע משתקין אותו :

ג כתב הרא"ש וקבלה מורי שאין לו להוסיף על מה שתקנו אנשי כנסת הגדולה אבל כיוצא לבין עצמו אין בכך כלום ע"כ :

ד תוס' כתבו דדוקא בצבור יש לאסור אלא בכפול מודים ושמע כתב הם ביחיד יש לאסור :

ה רש"י פי' לספר דכשכופל פסוק משתקין אותו אבל בשכופל מילה אין משתקין אותו :

לשון רבינו ישעיה אחרון

ו ואם אומר כל פסוק וכופל אותו אומר אחר כך כופל כל מלה ומלה כשני שמות אין משתקין אותו אלא הרי זה מגונה בקריאתו כמשנה בקוצ' מלאות :

ז כתב מהר"ם שאם ש"ץ כהן אם יש שם כהנים אחרים לא ישא כפיו לדוכן ואפילו אין שם כהנים אחרים לא ישא א"א מובטח שיחזי' לתפלתו בלא טירוף ויעקור רגליו ממש כשעוקרים ואומר מודים מרבן עד לפורות ונושא לדוכן ויברך ברכת כהנים ויקר' לו אחר וצריך שיאמר יבוא לבא אל התפלה שיאמר ש"ץ מרחם עד סוף ואם לא איכו יכול לעקרות :

ח כתב הרא"ש ז"ל אבל אם לא מפני הטירוף לא חשיב הפסק' וגם שמוב' אמן שמורך תפלה חשיב ליה והכי נמי אמרי' במדרש בטעמי' חסרי' ויקרוא אמרו להם אלא ולא ש"ץ אומר לכהנים על כל דבור ודבור ולא חשיב הפסק דצורך תפלה הוא וה"ק ז"ל היה אומר שאין ש"ץ יכול להפסיק ולקרו' כהני' ואולא לדוכן דשפסק הוא ואולא ליתא שמי' רבה אחר להפסיק ואפי' מלך שואל בשלומו ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק והא דאמרינן כשיבט דלכהנים קורין כהנים אחין קורי ולא תחליף בצבור וכן קאי בספרי אמור להם תלמוד שהחזן אומר להם אמרו ופירוש דקרין קאמ' ובלבד שיהא כאן ישראל וכ"כ בפר"ח ז"ל לכהנים קור' החזן כהנים אבל ש"ץ שמפסיק עביר' היא בידו וצריך פי' אין ש"ץ ושעות הוא דחזן הוא שמפסיק בברכו' כ"פ וש"ץ הוא המחזיר את הצבור י"ח בתפלה ועוד אמרינן בסוטה אין הכהנים רשאין להתחיל בברכה עד שיכלה הדבור מפי הקורא ובסוף

מיי' פ"ט מה' תפלה טור א"ח סי' רכד

מיי' פ"ט מה' תפלה טור א"ח סי' קכא

מיי' פ"ט מה' תפלה סמ"ג עשין סי' י"ח טור א"ח סי' ס"א קי"ג

מיי' פרק ט"ו מה' תפלה סמ"ג עשין כ טור א"ח סי' קכח

מיי' פ"ט ופ"י מה' תפלה טור א"ח סי' נג קכו

חדושי אנשי שם

מהר"ם א לשון תוספות פרק תפלת השחר גבי שטה ולא הזכיר גבורות גשמים כו' וז"ל נראה כל האומר כאלו מודים תפלה אחר שסיים דברי תחנונים ויושב אמנם כדאמרי' מכאן ואילך אסור בשבחו של מקום כלומר להוסיף ברכות על אלו ע"כ ונכספות דמודים מודים משתקין אותו פי' בקו' בשם הירושלמי ובכי איתא [illegible] ומ"מ נראה לי דלא חלק ואפילו לפי זה שאינו דוקא כשמע שמע ומודים דמחזי כשתי רשויות ומ"ש בצבור ונ"ש יחיד לכל ברכותי קוראי' ונספור שבחו של מקום כ"ל שעם נכון לחלק :

כשאמר אין ש"צ רשאי להתחיל שים שלום עד שיכלה אמן מפי הקהל אלא ש"ץ לא היינו אמן הקורא :

טעה בג' ראשונו' חוזר לראש אומרי' רבני צרפת ז"ל שאם טעה בר"ה ולא הזכיר זכרנו בזכות או מי כמוך בתחיית המתים שחוזר לראש התפל' וזה קימא לכון שאינו מעיקר התפלה למה חוזר הברכה בעבור זה ואפילו לדבריהם אינו חוזר הברכה אלא בר"ה וי"הכ בלבד שהן ימי הדין והחתימ' ויש בהם קרבן מוסף אבל בימים שבנתיים נראה לדברי הכל אין מחזירין אותו מפי מורי הרב נר"ו: ורב אסי אמ' אמצעיו' אין להם סדר רבינו האיי גאון ור"ש ז"ל פירשו שאין להם סדר כלל ואם טעה ושכח ברכה אחת ואחר שאמר ב' ברכות או ג' נזכר ששכח אותה אין צריך לחזור לתחלת הברכה שטעה בה אלא אומ' במקו' שנזכרה ולדבריהם אם שכח ג"כ השיבה שופטנו ולא אמר המלך המשפט אין צריך לחזור להשיבה שופטינו אלא אומר ברכ' השיבה שופטינו אח' הברכה שניכ' בה ורי"ף ז"ל הקשה על זה דא"כ הוה לי' קורא הברכות למפרע ובהדיא אמרינן הקורא את המגלה למפרע לא יצא וכן בק"ש וכן בתפלה ולא מניח לדחות ולומר דה"מ לכתחל' אבל בדיעבד כגון זה ששכח ונזכר אח"כ ילא דהא אמרינן בתוספתא בהדי' הקורא את המגלה והשמיט בה פסוק אחד צריך לחזו' מאותו פסוק ואמרינן הכא וכן בתפלה דמשמע דאפילו בדיעבד אם טעה ושכח הברכה או שטע' ולא אמר המלך המשפט בברכת השיבה שופטינו חוזר לתחל' הברכה שטע' בה ומאי דאמרינן אין להם סדר ר"ל שאין להם סדר כמו ג' ראשונות וג' אחרונות דאו בראשונו' ובאחרונות חוזר לראש ובאמצעיות אינו חוזר לאת' חונן אלא לתחלת ברכה שטעה בה כדמפרש ואזיל בהלכות:

אלו ברכות שאדם שוחה בהם באבות תחלה וסוף יש מתנים סמך לדבר מדכתיב ואקוד ואשתחוה לה' ואברך את ה' אלהי אדוני אברה' דמשמע כשאברך אני אקוד ואשתחוה דהיינו שני פעמי': מלמדין אותו שלא ישחה דאמרי משום דמיחזי כיוהרא שמחזי' עצמן כאדם כשר יותר מאחר הצבור א"נ מפני שנראה כעוקר תקנת חכמים ומ"ש מה שהצבור עושין: ומדקאמר בסוף כל ברכה וברכה למען מקצת המפרשים דדוקא בתחלת ברכה או בסוף ברכ' אמרו שלא ישחה אבל באמצע הברכה שוחה שכיון שאין דרך לשחו' באבות ובמודים אלא בתחלה וסוף בלבד והוא אינו שוחה בענין שירמה שמוסיף על מה שתיקנו חכמים מותר ומזה הטעם נוהגין בר"ה וי"הכ לשחות בזכרנו ובמי כמוך: עד שיתפקקו כל חוליות שבשדר' כלו' שישחה כל כך שיבלטו חליות השדרה לאחריו והוא מלשון פקק הנבכן שר"ל קשר שנגבן שבולט לחוץ: עד שירא' איסר כנגד לבו פרש"י ז"ל דכ"כ צריך לשחו' שחברו העומד כנגדו לא יכול לראות כנגד לבו אלא כשיעור איסר בלבד ורבינו האיי גאון ז"ל פירוש שצריך שישחה כל כך שאם היה איסר עומד בקרק' כנגד לבו שהשוחה עצמו יראה אותו: ועוד פירוש שישחה כ"כ עד שסטינן שעומד כנגד לבו יעשה גומה ויראה כמו איסר שכן הוא בשעה שאדם שוחה שהטיבור נכנס כלפי פנים ונעשה גומא קטנה כמו איסר שהוא קטן:

הכורע א בהודאה של הלל ובהודאה של ברכת המזון הרי זה מגונה פי' בהודאה של הלל בהודו לה' שאומרים בהלל ובהודאה של ברכת המזון על הכל ה' אלהינו אנו מודים לך ומכאן נראה שהמנהג שנוהגי' קצת בני אדם לשחות כשאומרים בנשמת כל חי ולך לבדך אנחנו מודים שאינו נכון שהרי נראה בכאן שאר כריעות אין לנו לכרוע אלא אותם שתקנו חכמים ומה שהזכיר אלו בלבד ולא הזכיר הודאה של נשמת כל חי מפני שאין אמירת נשמת כל חי מבורר כמו הלל וברכת המזון אלא מנהג הגאונים לפיכך לא הזכיר אלא אלו אבל ה"ה לכל שאר הודאות שאין כורעין בהם אלא בהודאה של תפלה בלבד מפי מורי הרב נר"ו:

נר מצוה

קכט אמר רב הונא °טעה בשלש ראשונות חוזר לראש באמצעיות חוזר לאתה חונן באחרונו' חוזר לעבוד' ורב אסי אמר אמצעיות °אין לה' סדר הא שמעתא פסקו בה קמאי הלכתא כרב אסי ואמרי אף על גב דאקשי' ליה לרב הונא מהא דתנן מהיכן הוא מתחיל מתחלת הברכה שטעה ופריק בגמרא מאי מתחלת ברכה שטע' זה מתחל' אתה חונן וכו' דכחד ברכה דמיין ההוא פירוקא שינויא בעלמא הוא ולא סמכינן אשינויא ולא מפקינן מתניתא מפשטה וודאי דהכין היא מילתא ארא מיהו חזינן לגאון דאמר היכא דטע' באמצעיות כגון ששכח ברכ' מן האמצעיות ואידכר לה לאחר שעבר את מקומה כיון דקאמ' רב אסי אין להם סדר אומר במקום שזוכרה ודיו ואנן קשי' לן האי מימרא דגאון דהא בהדיא גרסינן שמעון הפקולי הסדיר שמונ' עשרה ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה וגרסי' במגלה בענין הקור' את המגלה למפרע לא יצא תנ' וכן בהלל וכן בקרית שמע וכן בתפלה תפלה מנא להו דתניא שמעון הפקולי הסדיר שמנה עשר' ברכות על הסד' ושמעינן מהא דהיכא דלא אמרן על הסדר לא יצא וא"כ היכי אמרי היכא דשכח ברכה במקומ' ובירך ברכה של אחריה ואח"כ נזכר שטעה שאומר' במקום שזוכרה ודיו הלא בטל את הסדר ברכו' ונמצא כמברך למפרע ועוד הא תני בהדיא בהאי תוספתא דכתיב בה קרא את המגלה וטעה והשמיט בה פסוק אחד לא יחזור ויקרא אותו הפסוק בפני עצמו אלא מתחיל מאותו הפסוק וגומר עד סוף וכן בהלל וכן בתפלה וכן בקרית שמע ואי אמר' דאמ' רב אסי אם טעה והשמיט ברכה אחת ואח"כ נזכר שטעה שאמרה במקום שזוכרה ודיו אם כן הוה ליה רב אסי פליג אמתניתא וליכא למימר הכי דאי הוה ר' אסי פליג אמתנית' הוה מותבינן ליה תיובתא מינה ומדלא אותבינן עליה מינה שמעינן דלא פליג רב אסי על הא מתניתא אלא דרב אסי לחוד ודמתניתא לחוד והא דאמר רב אסי אין להם סדר לאו למימר דאין להם סדר כלל אלא דלא למהוי °כשלש ראשונות וכשלש אחרונות דאלו שלש ראשונות היכא דטעה בחדא מינייהו ואפילו בשלישי' חוז' לראש וכן בשלש אחרונות אבל באמצעיות היכא דטעה בברכ' ונזכר לאחר שעב' את מקומ' אינו חוזר לאתה חונן אלא לתחלת אותה ברכה שטעה בה ורב הונא סבר שבאמצעיות חוזר לאתה חונן דסבירא ליה דאמצעיות כולהו כחדא ברכ' דמיין ולית הלכת' כוותי': מתני' אלו ברכות שאדם °שוחה בהן באבות תחלה וסוף בהודאה תחלה וסוף ואם בא לשחות בסוף כל ברכה וברכה ובתחלת כל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא ישח': גמ' א"ר תנחום א"ר יהושע בן לוי המתפלל צריך שיכרע עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה עולא אמר עד °שיראה איסור כנגד לבו רבי חנינא אומר כיון שנענע בראשו שוב אינו צריך רבא אמר והוא דמצער נפשיה ומתחזי כמאן דכרע: ירוש' פר' מאימתי הכל °שוחין עם שליח הציבור בהודאה רבי זעירא אמר ובלבד במודים תניא הכורע בהודאה של הלל ובהודאה של ברכת המזון הרי זה מגונה גרסינן בפרק הוציאו לו את הכף ואת המחתה א"ר אלכסנדרי א"ר יהוש' בן לוי °המתפל' צריך שיפסיע של' פסיעו' לאחריו ואח"כ יתן שלום ואם לא עשה כן ראוי לו כאילו לא התפלל ומשום רב שמעיה אמרו נותן °שלום לימינו ואח"כ לשמאלו שנאמר מימינו אש דת למו ואומר יפול מצדך אלף ורבבה מימינך: רבא חזייה לאביי דהוה יהיב שלמא לימינא ברישא א"ל מי סבר לימין

תל

קלא

קלב

רש"י

אין להם סדר ואם דילג ברכה ואחר כך נזכר בה אומר אותה אפי' שלא במקומה: מתחילת ברכה שטעה בה וזה ומילא שמעינן דגומר ממנו ולמטה אמר על סדרה צריך לאומרה: והשמיט דילוג: לימין

מיי' פ"י מהל' תפלה סמ"ג עשין סי' י"ט טוש"ע א"ח סי' קי"ט

מיי' פ"ה מהל' תפלה סמ"ג עשין סי' י"ט טוש"ע א"ח סי' ק"ג

מיי' פ"ה מהל' תפלה ה"ט סי' קכ"ו ק"א

מיי' פ"ה מהל' תפלה סמ"ג עשין סי' י"ט טוש"ע א"ח סי' קכ"ג

שלטי הגבורים

א בהג הרי"ף אם דילג ברכה ואח"כ נזכר בה חוזר אף שלא במקומה ולא כפירוש דהא אמרינן לעיל בפרק תפלת השחר שמעון הפקולי תקן י"ח ברכות על הסדר לפני ר"ג ביבנ' וגם ב' דהמגלה [illegible] נסדרו כסדר הזה ועוד תקן במגלה הקורא את המגלה למפרע לא יצא ותניא וכן בהלל וק"ש ובתפלה ופרש בה דל אין להם סדר שאם טע' ודילג ברכה א' ולבסוף נזכר ששכח יתחיל אותה ברכה שטע' בה ויאמר מכאן ואילך הכל על הסדר ואין צריך לחזור לאתה חונן כמו שחוזר בראשונו' וגם אחרונו' [illegible] בתוס' דמגלתין הקורא את שמע ושכח' והשמי' בה פסוק א' לא יתחיל ויקרא אותו פסוק בפני עצמו אלא מתחיל מאותו פסוק וגומר עד הסוף וכן בהלל וכן בתפלה ואתיא בפרק ב' דמגלה שאם השמיט פסוק א' במגל' חוזר וקורא כל הספר מאותו פסוק ואילך [illegible] תפלה ומגלה וק"ש [illegible] בקתני' נזכר [illegible] ברכה לעצמו ואמר [illegible] בין גואל לרופא אם שכח ולא אמרה במקומה אינו אומר [illegible] אח"כ כל הברכה על הסדר והויא ברכ' לבטל' אבל לפי רש"י אומרים במקו' שנזכר ואין בה ברכה לבטלה וכן אם שכח ולא אמר המלך המשפט [illegible] דאמרינן לעיל דמחזירין אותו לפי רש"י יאמר אותה ברכה במקום שנז' ולפי' [illegible] יתחיל מהשיבה שופטינו ויאמר על הסדר כל':

ב רש"י פי' ואם דלג אחד מן האמצעיו' שאומר במקו' שניכ' דלא כהמחזור וכן כתב [illegible] פסקו כרי"ף:

לשון רבינו ישעיה אחרון

טעה בברכו' האמצעיו' חוזר לתחלת ברכ' שטע' בה [illegible] בסדר [illegible] סדר הברכות ולא [illegible] במו שבארנו ר' יצחק [illegible]:

ג עיין סוף פרק קמא [illegible] סדרו של אדם לאחר [illegible] כנגד [illegible] סדרו בנחש:

ד [illegible] דכבור אין כורעין [illegible] ירושלמי [illegible] לאחר שכחה יותר מדאי [illegible] אין לאחר להתפלל [illegible] לגמור קודם שיגיע ש"ץ למודים כדי שלא יראה [illegible] אינו משתחוה עם הצבור [illegible] למודים והוא באמצע אחת מן הברכות ישחה אבל אם הוא בתחלת ברכ' או בסוף לא ישחה אלא באבות או בהודאה [illegible] לא בהודאה שבהלל ובברכ' המזון: טור:

ה ויש נוהגין לומר שלום בשמאלו ושלום בימינו [illegible] שלום [illegible] דאמרינן במסכת יומא משום רבי שמעיה אחריו נותן שלום בימינו ואח"כ בשמאלו פי' בימינו של שכינה שהוא כנגד שמאלו [illegible] שאין לאומרו שאין פירוש [illegible] שלום בימינו וכו' אלא כשאומר עושה שלום במרומיו הופך פניו לצד שמאל וכשאומר והוא יעשה שלום הופך פניו לצד ימין: טור:

המאור הקטן

פרק אין עומדין רבינו האי ז"ל היכא דטעה באמצעיות כגון דשכח ברכה מן האמצעיות ואדכר לה לאחר שעבר את מקומה כיון דאמר רב אסי אין להם סדר אומרה במקום שזוכרה ודיו והרי"ף דחה דברי הגאון כמו שכתב בהלכותיו ולא נראה דברי הגאון [illegible] שבא רב אסי ללמדנו שאין האמצעיות בכלל הסדר שהסדיר שמעון הפקולי ואף על גב [illegible] שמנה

חדושי אנשי שם

מהר"ם א [illegible]

נר מצוה

לימין דידך ולשמאל דידך דהוא ימינו של הקב"ה: א"ר חייא בר אב' (א) חזינ' להו לאביי ורבא דפסעי להו להני שלש פסיעו' בכריעה אחת ומשמיה דרב מרדכי אמר כיון שפסע ג' פסיעות לאחריו הת' איבעי לי' למיקם משל לתלמיד הנפטר מרבו אם חוזר לאלתר דומה לכלב ששב על קיאו אלא מיבעי' ליה למיקם הת' עד דפתח ש"צ וכדפתח ש"צ הדר לדוכתיה ואיכ' מ"ד עד דמטי ש"צ לקדושה: מתני' המתפלל וטעה סימן רע לו ואם ש"צ הוא סימן רע לשולחיו מפני ששלוחו של אדם כמותו אמרו עליו על ר' חנינא בן דוסא שהיה מתפלל על החולים ואומר זה יחיה וזה ימות אמרו לו מנין אתה יודע אמר להם אם שגור' תפילתי בפי אני יודע שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהו' מטורף: גמ' המתפלל וטעה אהיא אמר רב ספרא משום חד דבי ר' אמי באבות ואיכא דמתני לה אברייתא המתפלל קג צריך ° שיכוין את לבו בכולן ° ואם אינו יכול לכוין את לבו בכולן יכון את לבו אפי' באח' מהן מהן אמר רב ספרא משום חד דבי רבי אמי באבות א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן לעולם לא יתפלל ° אדם אלא בבית שיש בו חלונות שנא' קלד וכוין פתיחין ליה בעיליתיה נגד ירושלים וגומר:

הדרן עלך אין עומדין

כיצד ° מברכין על הפירות על פירות האילן הוא אומר בורא פרי העץ קלה חוץ מן היין שעל היין הוא אומר ב"פ הגפן על פירות הארץ הוא אומר ב"פ האדמה חוץ מן הפת שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ ועל הירקות הוא אומר ב"פ האדמה ר' יהודה אומ' בורא מיני דשאי': גמ' ת"ר קדש הלולים לה' מלמד שטעון ברכה לפניו ולאחריו מכאן אמר ר' עקיבא אסור ° לאדם שיטעום כלום קודם שיברך ת"ר ° אסור לאדם שיהנה קלו מן העולם הזה בלא ברכה וכל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה מעל:

מאי

רש"י

לימין הקב"ה שהוא שמאל דידיה שפניו כלפי מערב של ארץ ישראל שהשכינה שרויה שם: בכריעה אחת שלא היה זוקף עצמו בנתיי': למיק' לעמוד שם ולא ישוב מיד: לקדושה כלומר שאומר נקדש את שמך וכו': באבות כלומר אם טעה באבו' הוי סימן רע לו: באבות כלומ' באבות לכל הפחות יכוין את לבו: אבות היינו ברכה ראשונה של י"ח:

הדרן עלך אין עומדין

כיצד מברכין: חוץ מן היין שמתוך חשיבותו קבעו לו ברכה בפני עצמו: מיני דשאים לפי שיש בכלל פרי האדמה דשאים וזרעין כגון קטניות' יודא בעי היכר ברכה לכל מין ומין: קודש הילולים בנטע רבעי כתיב ומשמע שני הילולין עשון באכילתו בשנה הרביעית כשאוכלנו שזו מותר באכילה:

כאן

רבינו יונה

אלא מיבעי לי' למיקם התם כלומר שאין לו לחזור מיד למקום שהתפלל אלא ימתין עד קדוש' ואח"כ רצה חוזר רצה עומד במקומו: מתני' המתפלל וטעה וכו' שלוחו של אדם כמותו וילפינן ליה מדכתיב ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל דבודאי לא היו שוחטין כל ישראל אלא שלוחו של אדם כמותו: גמ' יכוין את לבו אפי' לאחת מהן אמר רב ספרא משום חד דבי רבי אמי באבות דוקא כלומר לא קימא באיזו ברכה מכולן שירצה לכוין יצא אלא צריך שיכוון בברכה ראשונה דכי היכי דאמרינן בלישנא קמא שאם טעה בברכה ראשונה סימן רע לו וחוזר לתחלת הברכה ה"נ בשלא כיון בברכה ראשונה חוזר לראש ולא פליגי לישני אהדדי ומאי דאמרינן לעיל אם יכול לכוין את לבו יתפלל ואם לאו אל יתפלל אומרים רבני צרפת ז"ל דה"ק אם יכול לכוין את לבו באבות יתפלל ואם לאו אל יתפלל דודאי ברכת אבות צריכה כוונה אבל אם אינו יכול לכוין את לבו בכל התפלה אין לו להניח ולהתפלל כיון דלכתחלה אין צריך כוונה אלא אבות בלבד: בבית שיש לו חלונות וכו' אפשר לומר שהטעם הוא מפני שע"י ראייה האור מתישב דעתו יותר ויוכל לכוין כראוי א"נ ר"ל שיהיו פתוחים החלונות כנגד המזרח כדאיתא בהד' נגד ירושלים מפני שעל ההבטחה הזאת יכוין תפלתו כנגד המקום יותר ותהי' תפלתו רצויה ומקובלת מפי מורי הרב נר"ו:

הדרן עלך אין עומדין

כיצד מברכין על הפירות וכו' דרך התלמוד לדקדק בלשון כיצד לאיזה דבר חוזר כי הוא אינו נופל אלא על דבר שהוזכר מתחלה והכא חוזר למאי דאמרינן בפירקא קמא שלא לחתום אינו רשאי לחתום וקאמר עלה בגמרא כנגדן ברכת הפירות והמצו' ואחר שפי' ענין שאר הברכות של ק"ש ותפלה שואל עכשיו בברכת הפירות שאינו יכול לחתום בה בברכה אי זהו נוסח שלה: **על** פירות האילן אומר בורא פרי העץ ובגמרא אמרינן דכל היכא דכי שקלת ליה לפירא איתיה לאילנא מברכין עליו ב"פ העץ ור"ל שכשלוקטין הפרי נשאר העץ משנה לשנה וגדל בו לשנה אחרת מברכין ב"פ העץ: חוץ מן היין מפני שהיין כיון שמתחת השינוי חשוב יותר קובע ברכה לעצמו כדמפרש בגמרא דחמרא סעיד ומשמח ומאי דכתיב ויין ישמח לבב אנוש ולחם לבב אנוש יסעד לא בא למעט שאין היין סועד אלא ה"ק חמרא סעיד ומשמח נהמא מסעד סעיד משמחי לא משמח ומקשינן התם א"ה ניבריך עליה ג' ברכות ומפרקינן לא קביעי אינשי עליה וכתמרי אע"פ שהם מזון כיון דלא קביעי עלייהו ולא נשתנו כמו שמשתני' הענבים כשנעשו יין אינם קובעים ברכ' לעצמן. ועל פירות הארץ וכו' הקטניות נקראות פירות הארץ וכרוב ותרדין וחסא וכיוצא בהן נקראין ירקות: גמ' קדש הילולים לה' מלמד שטעון ברכה לפניו ולאחריו וכו' כלומר מדקאמר הלולים דמשמע ב' הלולים שמעינן דצריך ב' ברכות ואין זה אלא אסמכתא דודאי מן התורה אפילו ז' המינין שטעונין ברכה לאחריהם ב מן התורה דכתיב ואכלת ושבעת וברכת אינם טעונים ברכה מן התורה לפניהם אלא מדרבנן: ובגמ' נחלקו בפירוש הברייתא הזו חד אמר נטע רבעי כלומר כיון שכתוב בפסוק של מעלה גבי ערלה ונטעתם כל עץ מאכל כמו כן מ"ש בפסוק האחר הסמוך לו דין פדיון דכתיב ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הילולים גם כן מדבר בכל עץ מאכל ובכל דבר שנוהג בו דין ערלה נוהג בו דין נטע רבעי וכל זמן שלא פדאו קדש הוי ואסור לאכלו וחד אמר כרם רבעי כלומ' אינו נוהג בכל נטע אלא בכרם בלבד דדרשינן הלולים הלולים ויליף לה בגזירה שוה בגמרא דכתיב הכא להוסיף לכם תבואתו וכתיב ותבואת הכרם מה להלן כרם אף כאן כרם ועוד יש סמך לדבריו דכתיב אשר נטע כרם ולא חללו מה להלן חלול של כרם אף כאן של כרם ולמ"ד כרם רבעי נדרש הברייתא יין שצריך לברך לפניו ולאחריו לפניו בפ"ה ולבסוף ברכה מעין שלשה ומיין ילפינן לכל שאר דברים שצריך לברך עליו לפניו ולאחריו כפי הברכה הראויה לו ולמ"ד נטע רבעי נדרש הברייתא בכל נטע ומנטע ילפינן לירקות ולכל שאר דברים שכולם צריך לברך עליהם תחלה וסוף תחלה כל אחד ואחד כפי הברכה הראויה לו ולבסוף בורא נפשו': **ולענין** פסקא כתב רב אחא משבחא ז"ל דהלכה כמ"ד כרם רבעי שאין דין פדיון נוהג בכל האילנות בחוצה לארץ אלא הכרם בלבד והטעם שלו מפני שמאחר שאנו רואים שנחלקו התנאים אם נוהג בשאר אילנות אם לא בחוצה לארץ נלך אחר המיקל ונפסוק שאינו נוהג אלא בכרם דהא ק"ל דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ: אבל רבי יצחק הזקן ז"ל היה אומר שזו אינה ראיה מפני שנוכל לדחות ולומר שלא אמרו כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ אלא גבי צלף אם נוהג בו ערלה שנחלקו רבי אליעזר ורבי עקיבא דרבי עקיב' אומר שאינו נוהג בו ערלה אלא באביונות בלבד והתמרות והקפריסין אינם פרי לענין מעשר ולא לענין ערלה ורבי אליעזר היה מחמיר ואומר שהכל פרי ובכל נוהג מעשר וערלה ואמרינן התם דבחוצה לארץ עבדינן כדברי המיקל וזורק את האביונות בלבד ואוכל את הקפריסין אבל בשאר מילי לא אזלינן לקולא דהיכא דאיתמר איתמר היכא דלא איתמר לא איתמר ועוד קשה למורי הרב נר"ו מדאמרינן בקידושין רב נחמן ורב ענן הוו אזלי באורחא חזו ההוא גברא דהוה זרע שערי ביני גופני אמר ליה ליסמתי' מר שמותי אמר ליה לאו אדריכו כלומר לא נתבררה לכם ההלכה כלהרים הא ק"ל כר' יאשיה דאמר אינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד כלומר אינו חייב עד שיהיו שני מינין מלבד הכרם דהיינו החרצן והשעורה וזה כיון שאינו זורע אלא מין אחד אינו חייב ואם איתא דאמרינן בכל מקום כל המקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ מאי הוצרך לומר הא ק"ל כרבי יאשיה וכו' לימא כל המקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ שהרי אנו רואים שנחלקו התנאים אם הוי כלאים במין אחד אם לא שיש מי שסובר דלא הוי כלאים בכרם אלא בב' מינין ויש מי שאומר דאפילו במין אחד הוו כלאים והוה יכול לומר כיון שהוא בחוצה לארץ אין לחוש אם זורע מין אחד דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל

שלטי הגבורים

א ואם אינו יכול לכוין בכלן י"א שלא יתפלל וי"א שיתפלל ואם כיון באבות אין צריך לחזור וי"א אפי' אם כיון בכולן ולא כיון באבות שצריך לחזור ולהתפלל והאידנא אין אנו חוזרין בשביל חסרון כוונה שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוין אם כן למה יחזור כתב ה"ר אליעזר ממיץ ז"ל אדם עצמו שיכוין לפחות בחתימ' של כל ברכה שיש בהן מאה ושלש עשרה תיבות כמו בתפלת חנה: ומאה ושלש עשרה פעמים לב בחומש לומר שצריך כוונת הלב על כל טור:

לשון ריא"ז

ואם לא כיון את לבו אפילו בברכת אבות נראה כמוני שצריך לחזו' ולהתפלל כמבואר בקו' הראיות: וכך הוא שטת רבינו משה:

לשון ריא"ז

ג אסור לאדם ליהנות מן העולם הזה בלא ברכ' שברי' להודות ולשבח לבורא שברא אוכל זה שהוא נהנה ממנו וברכה זו מדברי סופרי' שלא כמבואר בקונטרס הראיות:

המאור הקטן

שמנה עשרה ברכות על הסדר אין הסדר אמור אלא על הראשונות והאחרונות ולהחזיר אמצעיות בין ראשונות לאחרונות וזהו הסדר האמור בהם אבל אמצעיות לגבי הדדי אין להם סדר ואין בהם משום מדלג לפרש וזהו פירושו של רב אסי בהא דרב"א שמעון הפקולי הסדיר שמנה עשרה ברכות על הסדר והאי ענינו במסכת מגילה לישנ' דאין להם סדר לפרש לנו אותה ברייתא השנויה במגילה וקראי הוא רב אשי לסמוך על פירושו כדברי הברייתא וכל שכן שיש לנו לסמוך עליו ועל הגאון ז"ל:

פרק

חדושי אנשי שם

ד"ה א צריך שיכוין לבו וכו' כתו' בת"ס יש"ן אין לעשות ג' פסיעות ולומר עושה שלום עד שקדיש של תתקבל שהוא קשלום שתפלה וזה חוץ מתפלות לחש וכו' בכל הפעמים ויוסף שאחר תפלת לחש לא יאמר עושה שלום:

ב לאו דוקא כל ז' מינים שאין לנו מן התורה אלא על' בלחם וכן כתב המחברים הוא ענינו לומ' כשאכלו פרקן כשם הרב רבי יונה:

עין משפט

מיי' פ"ו מה' תפלה סמ"ג עשין י"ט טור א"ח סי' ק"ח

מיי' פ"ה מה' תפלה סמ"ג עשין סי' כו טור א"ח סי' צ

מיי' פ"ח מה' ברכות סמ"ג עשין סימן כו טור א"ח סי' רב

מיי' פ"ק מה' ברכות סמ"ג עשין סי' כו טור א"ח סי' מו

נר מצוה

מאי תקנתיה אמר רבא ילך אצל חכם מעיקר' וילמדנו ברכות כדי שלא יבא לידי מעילה : אמר רב יהודה אמר שמואל כל הנהנה מן הע"הז בלא ברכה כאלו נהנה מקדשי שמים שנ' לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה : ר' לוי רמי כתיב לה' הארץ ומלואה וכתיב השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם לא קשי' כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה אמר רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר יצחק וכן א"ר יוחנן שמן זית מברכין עליו ב"פ העץ ודוק' היכא [א] דחשש בגרונו ושתי ליה ע"י אניגרון דה"ל שמן עיקר דתניא החושש בגרונו לא יערענו בשמן אבל נותן הוא שמן הרבה לתוך אניגרון ובולע אבל היכא דאכיל ליה ע"י הפת הויא ליה הפת עיק' ושמן טפל ותנן זה הכלל כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את הטפל ואי [ב] שתי ליה משתיא אוזוקי מזיק ליה ולא מברך עליה : [ג] קימחא דחיטי רב יהודה אמר ב"פ האדמה ורב נחמן אמר שהכל ומסתבר' כרב נחמן דלא רגילי אינשי לספויי קמחא והכין פסקי רבואתא וכן קמחא דשערי נמי שהכל דאמר שמואל קרא חיי' וקימחא דשערי מברכין עליהן שהכל

קלז

קלח

קורא

רש"י

כאן לאחר ברכה הו הוא לבני אדם: ע"י אנגרון מין מאכל הוא וכו' מיא של סליק' מי תרדין ומערבין בשמן ושותיהו לרפואה ואע"ג דלרפואה שתיה מ"מ בעי ברכה כיון דאית ליה הנאה מיניה: לא יערענו שמן בשבת שלא ישהה שמן בגרונו ושהנה בגרונו ואינו בולעו דכיון דאינו בולעו מוכח מילת' דלרפוא' עביד ליה וחכמים גזרו על כל הרפואות הניכרות משום שחיקת סמני' שהיא מלאכה: אבל נותן לתוך אנגרון דלא מיחזי כל כך דלרפוא' עביד ליה: קמח' דחיטי אוכל קמח חיטין כמו שהוא חי ב"פ האדמה כשאר כוסס החטה דאמר לקמן שמברך בפ"ה: שהכל כדמסיק טעמא: לספויי לאכול: קורא

רבינו יונה

מדלא אהדר ליה הכי שמעינן שאין זה הכלל אמור בכל מקום אלא גבי מעשר וערלה בלבד : **ורבינו** משה הזקן היה אומר שאפילו בכרם אין דין פדיון נוהג בזמן הזה שא"פ שנקרא קדש הלולים כיון שאלינו ג"כ במעשר שני שנקרא קדש דכתיב ביה וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' היא קדש ובודאי במעשר שני שלא היה נאכל חוץ לירושלי' הוא אומר אבל במעשר אחר אינו קדש ואפי' זה שהוא קדש אינו נוהג בחוצה לארץ ג"כ בפדיון הכרם אע"פ שאלינו שנקרא קדש אינו נוהג בחוצה לארץ ואע"פ שהרב ז"ל כתב שלא היה אומר זה למעשה שכבר הסכימו כל הגאונים ז"ל שהכרם צריך פדיון אלא להודיע מה שהיינו יכולין לומ' מסברא' א"ה יש לנו נוס סיוע לפס' שפסק רב אחא ז"ל שאין דין רבעי נוהג בחוצה לארץ אלא בכרם ועדיין ספק זה נרי' תלמו' ועיון ומיהו הטוב' נהגו כדעת רב אחא והגאונים ז"ל שאומרים שאינו נוהג אלא בכרם בלבד : ודין הפדיון כך הוא שילקט כל הפירות ויניחם כולם במקום אחד ואח"כ יקח פרוטה אחת ויברך בא"י אמ"ה וקב"ו על חילול הכרם ויאמר יהיו אלו הפירות מחוללין על זו ואח"כ ישחוק אות' הפרוט' ויטיל אותה לים או לנהר כדי שלא יהיה הנאה לשום אדם ממנ' שכבר הוא קדש שחלה עליה קדוש' הפירו' והר"ב ז"ל כתב שיכניס אותה בד' זוזי וסמך על זה מפני לשון אחד שמצאו בערכין שאמ' ז"ל שקול ד' זוזי ופרוק עלייהו ומיהו בנהרא ול"נ שלא אמרו ד' זוזי אלא כיוצא בזה אפי' בפחות הוא מחולל כדאמרי' והאמר שמואל הקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה הרי זה מחולל ומהדרי' איסור דאמר שמואל בדיעבד אבל לכתחילה מי אמר ומתרצים כיון דבארץ בדיעבד בחוצה לארץ אפי' לכתחיל' ומינ' למידין שהלכה כשמואל שאם חללו על שוה פרוטה סגי ליה בהכי בחוצה לארץ ואפי' לכתחלה מותר ויש שטועים ופודים במחובר כדי שיוכלו לאכול מהם קודם הבציר וזה אינו כלום שהפי' מוכיח במסכת ערכין שצריך שיעשו הפדיון בתלוש :

מאי תקנתיה אמר רבא ילך אצל חכם בקי מעיקרא וכו' כלומר מי שאינו יודע הברכות באי זה ענין יוכל לאכול שאם יאכל יתחייב קרבן מעילה בכל פעם ופעם ומהדרינן שילך אצל הבקי וילמדנו הברכות של כל דבר ודבר וה"ה שאפי' אם לא ידע אלא ברכת שהכל יצא בה מידי מעילה דתנן ועל כולם אם אמר שהכל יצא אלא שצריך ללמוד כדי שיברך הברכה הראויה לכל דבר ודבר : כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה פי' קודם ברכה לה' הארץ ומלואה אחר ברכה והארץ נתן לבני אדם ומלי דאמרי' בשבת בפ' כל כתבי הקדש (ד' קיט) בבעל הבית של לודקיא שהיו מביאין לפניו שולחן של זהב וכשהיו מניחין אותה היו אומרים לה' הארץ ומלואה וכשהיו מסלקין אותה היו אומרים השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם הוא מפני זה הטעם שמתחלה קודם שיברכו היה של הקב"ה והיו אומרים לה' הארץ ומלואה ולאחר הברכה וכשאכלו היו אומרים שניתנה לבני אדם ובאוקי לאכלו מה שאכלו שכבר ברכו עליו בתחלה כך פי' רבינו יצחק הזקן ז"ל : **שמן** זית מברכין עליו ב"פ העץ דאע"ג דאישתני למעליותא במילתיה קאי ומברכין עליו ב"פ העץ כמו על הזיתים ובגמר' שואל למה לא תיקנו לומר עליו ב"פ הזית כמו על היין ומהדרינן דחמרא משום דסעיד ומשמח קובע ברכ' לעצמו ודוקא היכא דחשש בגרונו נשתי ליה ע"י אניגרון דה"ל שמן עיקר דכיון שעושה מפני חשש הגרון עיקר השתייה אינה אלא מפני השמן שירכך הגרון ומברך עליו דתני' החושש בגרונו לא יערענו בשמן כלומר לא יעכב השמן בתוך הגרון שע"י עיכוב נראה שעושה לרפואה ואסו' לעשות בשבת משום גזירה דשחיק' סמנין אבל נותן הוא שמן הרבה לתוך אניגרון ובולע כלומר מערב השמן עם שלקא ובולע אותו שאע"פ שעושה אותו עכשיו לרפואה כיון שדרך לשתות ג"כ בלא רפואה מותר ולא גזרי' משום שחיקת סמנין כדאמרי' כל האוכלים אדם אוכל וכל המשקין אדם שותה ואפי' לרפואה וכיון שדרך אכילה ושתיה כך מותר וכי אמרינן דע"י אניגרון מותר דוקא כשלא יעכב אותו בגרון אבל אם יעכב אותו אפי' ע"מ אניגרון אסור שהעיכוב מראה שהוא לדרך רפואה הילכך אינו מותר אלא בב' תנאים בשלא יעכב אותו כלל ושיהיה ע"י אניגרון : ומאי דאמרי' החושש בגרונו לא יערענו בשמן לא בא לומר דשמן לבדו לא יעכב אבל ע"י דבר אחר יעכב אלא ה"ק לא בשמן בשום ענין אפי' ע"י עירוב דברים אחרים אבל נותן הוא שמן הרבה בתוך אניגרון ובולע אותו במהרה בלא שום עיכוב דבכי האי גונא לא מיחזי כמאן דעביד לרפואה כלל כיון שמערבו עם דברי' אחרים ואינו מעכב אותו כך פירשו רבני צרפת ועוד אומרים שיכול ליישב זה הפי' ולומר דלא איירי בעיכוב כלל ונפרש שלא יערענו מלשון ערעור ור"ל שלא ישתה בפני עצמו בשום ענין שהשמן לבדו אוזוקי מזיק אבל נותן שמן הרבה לתוך אניגרון ובולע כדרכו והלשון שכת' הרי"ף ז"ל אבל היכא דאכיל ליה ע"י הפת הויא ליה הפת עיקר וכו' תימה הוא מה צריך בכאן לכתוב זה הלשון וכי אצטריך הכא לאשמועי' שהפת הוא עיקר ופוטר כל מיני מאכל ודאי כיון דאמר מעיקרא ודוקא היכא דחשש בגרונו לא מברך עליה אלא שהכל : ואי שתי ליה משתיא באפי נפשיה שאינו מערב לשם שום דבר כלל אוזוקי מזיק ליה ואינו מברך עליו כלל שאין זה דרך הנאה שכל דבר שמזיק אין מברכין עליו כלל כפי מורי הרב נר"ו :

קמחא דחיטי רב יהודה אמר ב"פ האדמה וכו' דס"ל לרב יהודה דכי היכי דכוסס את החטה מברך ב"פ האדמה הה"נ על הקמח דאף על גב שאישתני לעילויא אישתני ולא ירד מהברכה שלו : ורב נחמן אמר שהכל דכיון דאישתני אישתני : וכתב הרי"ף והגאונים ז"ל דהלכה כרב נחמן וטעמא דידהו משום דלא רגילי אינשי לספויי קמחא ואין זה נראה למורי הרב נר"ו מפני שבגמרא גר' בפי' דהלכה כר' יהודה דאמרי' התם א"ל רבא לרב נחמן לא תיפליג עליה דרב יהודה דשמואל ור' יוחנן קאי כותי' דסבירא להו דשמן זית מברכין עליו ב"פ העץ ואע"ג דאישתני לא נשתנה ברכתו ה"נ אע"ג דאישתני לא נשתנה ברכתו ומברכין עליו ב"פ האדמה וכיון דרבא דהוא בתרא סובר כרב יהודה הילכתא כוותיה ואע"פ שרב נחמן השיב ואמר מי דמי התם ליכא עילויא אחרינא הכא איכא עילויא אחרינא בפת אפ"ה כיון שלא היה דוחה אותו מכח סברא ולא מכח בריתא אלא מכח סבר' אין לנו להניח סברת רבא בעבור סברת רב נחמן ועוד דרב נחמן גופיה לא אמר שהכל מטעם שאין דרך בני אדם לאכלו ואם כהגאונים שפוסקין לקולא מזה הטעם היה לו לרב נחמן לומר מי דמי התם דרך הוא לאכול השמן על ידי אניגרון כדכתיב לעיל אבל קימחא אין דרך בני אדם לאכלו וכיון שרב נחמן עצמו לא אמר מזה הטעם היאך יכולין הם לפסוק כמותו מטעם שהוא לא הזכיר אותו כלל ואפשר לתרץ ולומר דה"ק אין לדחות זו לזו דהתם ליכא ליה עילויא אחרינא [הכא איכא ליה עילויא אחרינא] בפת ויצא מכלל הדין הראשון שקובע ברכה חשובה יותר וא"כ כל זמן שלא הגיע לאותו העילוי הואיל והוא גורע עכשיו על ידי זה השינוי שאינו ראוי לאכילה מברכין עליו שהכל : ורבי יצחק הזקן פי' דרב יהוד' ורב נחמן לא נחלקו בדבר בקמח סולת אלא בשבולים שחרכן באור לחי ורב יהודה ס"ל דמברך עליהם ב"פ האדמה כמו הכוסס את החטה שדרך אכילה בכך ורב נחמן ס"ל דכיון דאישתני אישתני ואע"פ שדרך אכילה בכך אין מברכין עליו אלא שהכל והלכה כרב יהודה דרבא דהוא בתרא כותיה ס"ל ומברך על הסיכולין של חיטין שחרכן ב"פ האדמה ועל של שעורים שהכל משום דלא אכלי ליה אינשי מפני שמזיק אבל בקמח סולת לא נחלקו ומסברא לא נתן אותו כמו מברך עליו אלא שהכל כיון שאין דרך בני אדם לאכלו : **נמצא** עכשיו שישאר הדין בקמח סלת כמו שכתב הרי"ף ז"ל שאינו מברך עליו אלא שהכל ולא מטעם שלו שסובר שרב יהודה ורב נחמן נחלקו בזה והלכה כרב נחמן שזה אינו דודאי הלכה כרב יהודה ולא נחלקו בזה כדכתיבנן אלא מסברא אמרינן הכי ואפי' אליבא דר' יהודה ועדיין יש לנו לדעת כשאוכל השבלים שחרכן או הקמח שלהן עצמו מה יברך לבסוף וי"א שכמו שמברך על העץ ועל פרי העץ ה"נ מברך על האדמה ועל פרי האדמה וזה אינו נראה שלא מצינו שהוזכר נוסח זה בתלמוד בשום מקום והאיך נאמר שנתקן נוסח מעצמנו ואם נאמר שלא נברך לא יתכן שהחטה מז' המינים היא וז' המינים צריכים ברכה לאחריהם מן התורה והאיך יפטר עצמו מחיוב התורה : ורבינו משה ז"ל כתב שמברך בסוף בורא נפשות ולפנינו נצריך ביאור בזה בס"ד :

שלטי הגבורים

א. ה"ר יונה פלג על זה וכתב דאפילו אינם לרפואה מברך וכן נראה דעת הטור והאור מוסקן כרבינו :

ב. מיהו פלג על זה וכתב שאוכל שהכל וכל שאר הפוסקים כרבינו :

לשון ריא"ז

ונ"ה אומר השותה מים שנתבשלו בהם שלקות מברך עליהן בורא פרי האדמה [illegible] שאין דרך השותה לשתות מי השלקות [illegible] שהוא המרק של שלקות ואוכלין אותו בשלקות [illegible] :

ג. כתב הרא"ש ז"ל נראה דלא איירי בקמח שנטחן דק [illegible] דאין לברך עליו בורא פרי האדמה דלא דמי לכוסס חטה [illegible] אבל קמח לא מתאכיל כלל אלא איירי בקמח שלא נטחן כל כך רק כמו עריסן [illegible] אלא שעשוי מחטין של קלי' ואוכלי קמח ראוי לאכילה וכן כתב הרי"ף ז"ל דמסתברא כרב נחמן דלא רגילי אינשי לספויי קמחא [illegible] לא תפלוג עליה דרב יהודה דשמואל ור' יוחנן קיימי כוותיה [illegible] כרב יהודה ואע"ג דרב נחמן דחי ליה מסברא רבא לא קבל סברתיה דרב נחמן [illegible] לא אמר שהכל משום שאין דרך בני אדם לאכלו דאם כן הוה ליה למימר לא דמי התם דרך הוא לאכול שמן ע"י אניגרון אבל קמחא אין דרך בני אדם לאכלו [illegible] כרב יהודה וכיון דהלכתא [illegible] שהכל :

חדושי

אנשי שם

מהרש"א ופס"ג פי' ורב נחמן אמר שהכל כיון דאשתני אשתני לגריעותא אשתני דחטי [illegible] ומתאכלן וקמחא [illegible] לא מתאכלן אינשי והלכתא כרב נחמן וכן הוכיח בפי' ר' יונה [illegible] כרב נחמן לדבריו בסוף לו :

קורא

מיי' פ"ח מה' ברכות הל"ג עשין סי' כ"ז טור א"ח סי' רב

גרסינן

קא

*קורא א רב יהודה אמר ב"פ האדמה ושמואל אמר שהכל והלכתא כשמואל אמר רב יהודה אמר רב צלף של ערלה זורק את האביונות ואוכל את הקפריסין רבינא אשכחיה למר בר רב אשי דקא זריק אביונות וקא אכיל קפרס והלכת' הכין דזורק את האביונו' ואוכל את הקפרס ומדלגבי ב ערלה לאו פרי הוא גבי ברכ' נמי לאו פירא הוא ולא מברכינן עילויה בפ"ה ג אלא ב"פ האדמה : ד פלפלי רטיבתא בור' פרי האדמה ויבישתא ולא כלו' דלאו אכלא הוא וכן ה זנגביל' רטיבת' מברך עליה ב"פ האדמה ויבישתא ולא כלום : תבין

רש"י

קורא רך הגדל בדקל שענפיו גדלים ועודם רכים כמו שנה ראשונה כשגדל היא רך ובשנייה מתקשה : צלף מין אילן הוא : אביונות הוא הפירי : קפריסין הוא הקליפה הגדילה סביבות הפרי כמין קליפה הגדילה סביב אגוזי' קטנים : רטיבתא לח : וזנגביל' הוא שקורין זינגבו"ר : תבין

קורא רב יהודה אומר בורא פרי האדמה וכו' קורא הוא ראש הדקל ומתחלה הוא רך כמו לולבי גפנים ואח"כ נעשה אילן ור' יהודה ס"ל דכיון דראוי למאכל מברך עליו ב"פ האדמה ושמואל אמר שאינו מברך עליו אלא שהכל שאף על פי שראוי לאכילה עכשיו לא נטעי ליה אינשי אדעתא דהכי אלא כדי שיעשה אילן לפיכך אינו מברך עליו אלא שהכל : ואמרי רבני צרפת שמזה נלמוד ללולבי גפנים ולשקדים כשהם רכים ואוכלים אותם עם הקליפה שלה' שאין מברכין עליהם בורא פרי העץ אלא שהכל דלא נטעי להו אינשי מתחלה אלא לדעת זה הפרי שבפנים ועכשו עיקר אכילתם היא הקליפה וכתב בעל הלכות גדולות ז"ל שהשקדי' המרי' כשהם רכים שאוכלין הקליפה שלהם מברך עליה' בפה"ע ולבסוף [כשנתבשלו] כיון שהם מרים אינו מברך עליהם כלל ואפי' שהכל דכיון שהם מרים אוקי מוקי : מיהו נראה שאם ממתיק אותם על ידי מים חמי' או ד"א שמברך עליה' בפה"ע כמו אם יהיו מתוקי' מתחל' ברייתם ואע"פ שאמרנו שהשקדים המתוקים אין מברכין עליה' כשהם קטנים אלא שהכל דלא נטעו להו אינשי אדעת' דהכי אפי' הכי במרי' נראה שמברך ב"פ העץ כשהם קטנים מפני שהמרים כיון שהם יותר ראויים לאכילה כשהם קטנים מכשהם גדולים שעדיין אין המרירות ניכר בהם אישתכח לדעת' דהכי נטעינהו מעיקרא ומברך עליהם ב"פ העץ כמו שכתב בה"ג ז"ל מפי מורי הרב נר"ו : **אמר** רב יהודה אמר רב צלף של ערלה זורק את האביונות ונוטל את הקפריסין פי' צלף הוא אילן קטן ונקרא בערבי אלקפאר ומפני שהוא קטן היו מסופקים בית שמאי אם נדון אותו כמו ירק והיו אומרים דמספק דיינינן ליה כירק והוי כלאים בכרם ולענין ערלה דיינינן כאילן ונוהגין בו ערלה וב"ה אומרים דודאי אילן הוא שהשרשי' נשארין בו בכל שנה וגדל בו הפרי לשנה אחרת ואינו נוהג בו אלא דין ערלה בלבד והצלף יש בו שלשה מינין תמרות ואביונות וקפריסין והתמרות הם רכי' כמו לולבי גפנים וראויין לאכילה והאביונות הוא הפרי עצמו והקפריסין הם שומרי הפרי ואומר שזהו הכנן שלהם שעומד קלתו ע"ג הפרי והוא ראוי לאכילה ונחלקו ר' אליעזר ורבי עקיבא גבי מעשר דר' אליעזר סבר הכל דיינינן ליה פרי ומעשר תמרות ואביונות וקפריסין ור"ע סבר שאינו נוהג בו מעשר אלא באביונות בלבד והשאר לא נדון אותו כפרי לא לענין מעשר ולא לענין ערלה ורב אמר כיון שאנו רואין שנחלקו ר' אליעזר ור' עקיבא דר' אליעזר לחומרא ור' עקיב' לקולא בחוצה לארץ נפסוק הלכה כדברי המקל ולא נדון אותו כפרי לענין ערלה אלא האביונות בלבד וזורק את האביונות ואוכל את הקפריסין : ותימה הוא למה סתם דבריו הרי"ף ז"ל ולא כתב בפי' צלף של ערל' בח"ל שבפי' נרא' בגמ' שרב לא התיר אלא בח"ל ואית דבעו מימ' שכוונתו היה' שאפי' בארץ זורק את האביונו' ואוכל את הקפריסין ומסייע ליה להאי סברא מדאמרינן בתר הכי רבינא אשכחיה למר בר רב אשי דקא זריק אביונות ואכיל קפרס א"ל כמאן כר' עקיבא וקא סברת כל המקל בארץ הלכה כמותו בח"ל וניעביד מר כב"ש דמקילין טפי שהם מסופקין אם הוא מין אילן או אם הוא מין ירק ולדידהו הוה ליה ספק ערלה וספק ערלה בחוצה לארץ יורד ולוקח בלבד שלא יראנו לוקט אבל לבית הלל סביר' להו דאילן הוא והוה ליה ודאי ערלה ואם איתא דאמרי' כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ א"כ במחלוקת ב"ש ובית הלל נאמר ג"כ דהלכה כב"ש דמקילין טפי והוה ליה ספק ערלה ואפי' האביונות עצמן מותרין בחוצה לארץ ומהדרינן הכי השתא ר"ע במקום ר"א עבדינן הלכה כותיה בכל התורה כולה וב"ש במקום בית הלל אינה משנה ומפרשי' לה ה"ק ב"ש במקום בית הלל אינה משנה ולא נאמר בו הלכה כדברי המקל דכיון שאינה משנה כלל לא ניפסוק כדברי בית שמאי דמקילין טפי וכי היכי דב"ש במקום בי' הלל אינה משנה הכי נמי ר"א במקום ר"ע אינה משנה שהדבר ידוע שהלכה כר"ע מחבירו והכ' נמי הלכת' כמותו דלא הוי פרי אלא האביונות בלבד : **ונמצא** לפום מסקנ' דשמעת' דהלכת' כר' עקיב' שאמר שאינו נקרא פרי אלא האביונות בלבד ואפילו בארץ זורק את האביונות ואוכל את הקפרס כדברי רבי עקיב' ולפי' לא כתב הרי"ף ז"ל בחוצה לארץ ואין זו ראיה כלל שכך הוא עיקר הפי' ב"ש במקום בית הלל אינה משנה וכיון שאינה משנה כלל לא נאמר בזה כל המקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ שא"כ נמצינו עושין בחוצה לארץ כדברי ב"ש שמקילין והיינו עושין שלא כהלכה כיון שבית שמאי במקום בית הלל אינה משנה אבל רבי עקיבא במקום ר"א משנה היא ולא עוד אלא דהלכה כר"ע מחברו ובזה נוכל לומר כל המקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ ונפסוק הלכה בחוצה לארץ לקולא איבא דר"ע אפי' שנפסוק הלכה כר"א בארץ לחומרא אבל לא בא לדחות שלא יהיה הלכה כר"א כלל ואפי' בארץ דאע"ג דהלכה כר"ע מחבירו ה"מ כשחולק עם יחיד ואין לו שום סיוע א אבל הכא הברייתא מסייעא ליה דקתני על מיני נלפא ועל העלין ועל התמרות אומר ב"פ האדמה ועל האביונות ועל הקפרס אומר ב"פ העץ דאלמא משמע דאפילו הקפרס והתמרות נקראים פרי כדעת ר"א וכיון דברייתא מסייעא ליה לר"א די שנפסוק הלכה כר"ע בח"ל בלבד מטעם דכל המקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ אבל בארץ יהיה הלכה כר"א לחומרא ונדון אותו כפרי בארץ ובח"ל עבדינן כר"ע לקולא דזורק את האביונות ואוכל את הקפריסין ועל כרחין אית לן למימר שכוונת הרי"ף ז"ל לא היתה להתיר אפי' בא"י דכיון שרב לא אמר אלא בח"ל היאך יכול להקל ולהתיר בשם רב מה שהוא לא היה מתיר ואפשר שמפני שהביא המעשה דרב אשי שהי' בח"ל לא הוצרך לפרש יותר מפי מורי הרב נר"ו : **ומדלגבי** ערלה לאו פירי הוא גבי ברכה נמי לאו פירי הוא אע"פ שכתוב זה הלשון ברוב הנסחאו' אינו מנוסח התלמוד אלא פי' הוא והגאונים הראשונים כתבו אותו בספרים ואין הלשון מכוון כ"כ שהרי פרי הוא ונוהג בו ערלה בארץ אלא הכי קאמר ומדלגבי ערלה לאו ודאי פירי הוא שבארץ בלבד נוהג מן הספק ובחוצה לארץ אינו נוהג לגבי ברכה נמי לא דיינין ליה כפרי העץ ולא מברכין עליה ב"פ העץ כמו אם היה פרי ודאי אלא ב"פ האדמה שבברכה זו יצא מספק שאם הוא פרי האדמה כבר בירך הברכה הראויה לו ואם הוא פרי העץ יצא בברכה זו דהא תנן בירך על פירות האילן ב"פ האדמה יצא : ונגרעינין של קפריסין או של שאר פירות מברך עליהן ב"פ העץ שאמרינן בגמר' והגרעינין חייבין בערלה וכמו שנדון אותו פרי לענין ערלה ה"ה נמי לענין ברכה והוא שלא יהו מרים אבל אם הם מרים אינו מברך עליהם כלל : **פלפלי** רטיבתא ב"פ האדמה ויבישתא ולא כלום וכן לשון הרי"ף ז"ל וכן כתבו הגאוני' ז"ל ואינו נכון שבפי' נראה בגמ' דבפלפלי רטיבת' מברך ב"פ העץ דאמרי' התם קשין הפלפלים חייבין בערלה וכי היכי שהם פרי העץ לענין ערלה הה"נ לענין ברכה : ואין דין הזנגביל והפלפל שוה אלא ביבישתא שאינו מברך עליהם כלל אבל ברטיבתא על הזנגבילא ב"פ האדמה ועל הפלפלין ב"פ העץ דהכי גרסינן התם פלפלי רב ששת אמר שהכל רבא אמר ולא כלום ואזדא רבא לטעמיה דאמר כס פלפלי ביומא דכפורים פטור כס זנגבילא ביומא דכפורים פטור אינו חשוב מאכל לענין ברכה נמי אינו חשוב מאכל ואין מברכין עליו ומקשין היכי אמר רבא כס זנגבילי פטור דמשמע שאינו חשוב מאכל לא לענין יה"כ ולא לענין ברכה והא רבא גופיה אמר האי הומלתא דאתי' מבי הנדואי שריא ומברכינן ב"פ האדמה ומתרצינן לא קשיא הא ברטיבתא הא ביבישתא כלומר ברטיבת' מברך ב"פ האדמה ביבשתא ולא כלום וכי אמרי' דכס זנגבילא ביומ' דכפורי' פטור ביבישתא קאמרי' שאין ראוי לאכילה כלל ולא קשי' דרבא אדרבא הנה שלא אמרו רטיבתא ב"פ האדמה אלא בזנגבילא בלבד אבל בפלפלי רטיבת' לא דברו כלל דמחלוקת רב ששת ורבא לא היה אלא ביבישת' בלבד וכיון שלא דברו בכאן ברטיבתא מברך ב"פ העץ כיון שחייב בערלה ויש אומרים דעל התמרות הנעשית בקוטו אמרו הגאונים שמברך ב"פ האדמ' ואין זה נכון דתמרות מאן דכר שמייהו אלא ודאי ברטיבתא ב"פ העץ ביבישתא ולא כלו' בזנגבי' ופיר' הומלת' מרקחת שעושין מזנגבילא וקורין אותו בלעז זנגבירי : **ומרקחת** שמביאין ממקומות אחרות ואין אדם יודע אם יש בו פרי האדמה או פרי העץ מברכין עליו מספק ב"פ האדמה שאפי' שיהיה פרי העץ יצא דתנן בירך על פירות האילן ב"פ האדמה יצא ויש שהם חוששין ואוסרין מפני שמבשלו' אותם בכלים של איסור ואע"פ שהם כלי גוים' אינם בני יומן והטעם שמתגין הכלים כדבר הוי טעם לפגם ונותן טעם לפגם מותר בכאן אין הטעם פוגם אלא משביח שטעם האיסור ב ממתיק אותו ואין

שלטי הגבורים

א כתב הרא"ש שהלכך לולבין גפנים ושקדי' רכי' שאוכלין בקליפתן כשהן לא נטעי להו אינשי אדעתא דהכי אלא כדי לגדל פירות כשיגמרו מברכין עליו שהכל ושקדים המרים כתב בה"ג קטנים בפה"ע גדולים ולא כלום דכיון דיום הם ראוין לאכילה כשהן קטנים נטעי להו אינשי אדעתא דהכי ומיי בפ"ק דחולין אמרי' גבי מעשר שקדים המרים קטני' חייבין גדולי' פטורין מתוקין גדולי' חייבין קטנים פטורין רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר זה וזה לפטור ואמרי לה זה וזה לחיוב אור' ר' חנינא כגפורי כמ"ד זה וזה לפטור וזה וזה קאי למרי' בין גדולים בין קטנים ודלא כרש"י שפי' זה וזה לפטור קטני' מרים ומתוקי' וזה וזה לחיוב גדולים מרים ומתוקים דלפטור ולחיוב משמ' דאיירי בדבר א' ושני' דמשתני' מדמי' אסדרי מעשר וערלה ובה"ג וכ"ש דלכך ירא' דמברכין אקטני' שהכל ושור שצריך בופ"ע ובתוס' כתב ומיהו אם מיתק אותם ע"י מים או דברים אחרים מברך עליהן בפ"הע כמו אם היו מתוקין בתחלת ברייתן ע"כ :

ב הרא"ש כתב דמברך על הקפריסין בורא פרי העץ והרא"ם סברי' כבעמוד וכ"ש כדברי הרמב"ם שכתב' פסק על הקפריסין ב"פ העץ ואחר כך גבי ענב כתב שמברך ב"פ האדמה כמו שמברך על הקפריסין :

לשון ריא"ז

דרך בני אדם לנטוע הצלף על דעת לאכול התמרות ובכלל פרי שהוא הקפריסי' מברך ב"פ האדמה ועל האביונות מברך ב"פ העץ שהן עקר פריו של אילן הצלף של ערל' שבחוץ לארץ זורק את האביונות שהוא עקר הפרי ואוכ' את הקפרס ואין זה דומה לקליפי אגוזין ורמונים ולבוש השקדים הקטנים שהן אסורים משו' שהן שומר לפרי שהקפרס אם נוטלין אותו יכול לחיו' הפרי ביצא ממנו ואינו כאפר ושום שומר :

ג כתב הרא"ש ה"ל וזה ולא כבירא דמשמע דהא דאכיל מר בר רב אשי קפריסי' לאו משום דהלכה כר' עקיבא אלא משום דהמיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל וכיון דלאו פירא הוא לענין ברכה נמי פירא הוא ואין חלוק בברכה בין ח"ל בין א"י וק"ל כהפיה כרועת' דעקר הוא דפרכי' מינה לרב לגיל ומשמע דרב ס"ל כוותיה אלא דמיקל כרבי' עקיבא בח"ל וכו' רף וא"א פ"ל ע"ש :

ד כתב הרא"ם רב אלפס כתב פלפלי רטיבתא בפ"ה ולא נכיר מדבריו ומערלה ומשני הא ביבישת' והא ברטיבתא מכלל דרטיבתא פרי העץ הוא ומברכין עליו בפ"הע אבל בזנגביל רטובת' בפ"ה יבישת' לא כלום :

ה הרא"ם ושכור ורבינו יונה פלגו על זה ואמרו בשוא רטוב יברך ב"פ העץ ושאר הפוסקים כרבינו :

לשון ריא"ז

כד"א בזנגביל יבש אבל אם בשלוהו בוקים אין בו משום

בזנגביל שלא מברכין עליו ב"פ האדמה וכן אם בשלוהו בדבש מברכין עליו ב"פ האדמה דאין דרכם בעקר אלא זנגביל שעושין אותו לחמם כמו שביאר מו"ה • ואם בשלוהו בוקים שזנגביל שלא נתבשל במות שפסלו חז :

חדושי אנשי שם

ד"ת א כלומר דלאו אליבא דלא סייע ביוע מברייתא או משנה אלא לחומרא : ב לד"ד שכוונת הת' היתה לפי מאי דאמרי' בעלמא לגבי כנון וכבל ודומות דאגב חורפיה מחליא ליה ונעשית שטעם שבוו ודחק סברתם משום דהכא ברבא מבטל חריפות ולא מחליא ליה לטעם האיסור שבהם :

ואין זה נראה דהלא נותן טעם לפגם הוי שאותו המתיקות מבטל החריפות שבו ושבח המרקחת הוא החריפות וכיון שמבטל החריפות הוה ליה הכלי של איסור נותן טעם לפגם במרקחת' וק"ל דנותן טעם לפגם כיון שאין שם ממשות האיסור מותר ועוד יש לסתור דבריהם מהא דאמרינן הכא הוי הוגלה' דאתי' מבי הנדוא שריא דמשמ' שלא נחוש אע"פ שנעם בכליה' : וכתבו רבני צרפת ז"ל דכי היכי דאמרי' בפלפלין וזנגבילא דינבשתא ולא כלום הה"נ בכל כיוצא בהם שאין רגילין לאוכלם חיים אלא לערבן עם שאר דברים אבל על הקנה שקורין מוסקטא מברך ב"פ העץ ועל הקנה שקורין קני"לא נר' לברך ב"פ האדמ' וכל אותן שיודעין שהם פרי עץ מברך עליהם ב"פ העץ ושאינו פרי עץ מברך עליהם בורא פרי האדמה ואותו שאינו יודע מברך עליו שהכל וכן פר"ח ז"ל ועל הסוק"ר מברך בורא פרי האדמה כמו שהוא בהלכות גדולות ע"כ לשונם ז"ל ולזה נוטה דעת הרב מורי נר"ו אמנ' הרמב"ם ז"ל כתב שעל הסוק"ר אינו מברך אלא שהכל א. חבי"ץ קידר' וכן דייסא דבעין חביץ קידרא וכו' חביץ קדר' הוא מאכל שעושין מקמ' ומטילין בו דבש הרבה ונעשה עבה ע"י הבשם ושאר מיני מתיקות שמטילין בו ומדאמרינן וכן דייסא דבעין חביץ קידרא שמעי' שלא יבר' על הדייס' אלא כשנכתשו החטי' ונדבקו ונעשו דומיא דחביץ קידרא אבל אם בישל החטים שלמים והגרעיני' עומדים שלמי' אינו מברך עליהם אלא בורא פרי האדמ' כמו אם היה כוסס את החטה מפי מורי הר"נ : בזמן שהפרוסות קיימות בתחיל' מברך המוציא וכו' ובירושלמי מפרש דפרוסות קיימות הוי לכזית ואין הפרוסות קיימות ר"ל שאינו כזית וה"נ בהם עד כמה הם פרוסו' כד כזית ולקמן יתבאר' הענין הזה יותר בס"ד : ופת דוחן בתחלה מברך שהכל ולבסוף בורא נפשות וזה אינו לשון התלמוד אלא הרב אלפסי ז"ל כתב כן מפני שסובר שאין דין האורז והדוחן שוה ונסמך על מאי דאמרי' בגמרא ר' יוחנן בן נורי אומר אורז מין דגן הוא ואע"פ שאין הלכה כמותו אפ"ה כיון שאנו רואין שיש מי שסובר דאורז מין דגן הוא ואינו סובר כן בדוחן וכיוצא בו למדנו שאין דינם שוה ועל האורז מברך תחילה בורא מיני מזונות ולבסוף בורא נפשות ועל הדוחן אינו מברך אלא שהכל : וגאון אחד אמר שאפילו על הדוחן מברך בורא מיני מזונות דכיון שאין הלכה כר' יוחנן בן נורי דאמר אורז מין דגן הוא ואפי' הכי אמרינן למברך עליה בורא מיני מזונות מפני שהוא מזון כדוחן או כשאר דברים שאנו רואין שהם מזון כגון המין שקורין פני"ץ בלעז מברך עליהם ג"כ בורא מיני מזונות ולזו הסברא נוטה דעת הרב מורי נר"ו ומביא ראיה מדאמר רב ושמואל דאמרי תרוייהו כל שהוא מחמש' המינים מברכין עליו בורא מיני מזונות ומקשינן עלייהו בגמר' היאך אמרו דכל שהוא מחמשת המינין בלבד מברכין עליו ואורז לא מברכין עליו בורא מיני מזונות והתניא הביאו לפניו פת אורז ופת דוחן מברך עליו תחלה וסוף כמעשה קדרה דמשמע דכמו שמברכין על מעשה קדרה בורא מיני מזונות הכי נמי מברכין על האורז ועל הדוחן והיכי סבירא להו שאין מברכין אלא על חמשת המינין בלבד ודחינן להעמיד דברי רב ושמואל כמעשה קדרה ולא מעשה קדרה כמעשה קדרה דבעינן ברוכי תחלה וסוף ולא מעשה קדרה דאו מעשה קדרה בתחלה בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש ואורז בתחלה שהכל ולבסוף ב"נ ומאחר שזה הדיחוי לא בא אלא להעמיד דברי רב ושמואל ואנו רואי' שדבריהם אינו הלכה לא ניחוש לדיחוי ונשאר הברייתא בפשטה דפת אורז ופת דוחן מברך עליה תחלה וסוף כמעשה קדרה ור"ל שיברך עליו בור' מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש שיותר מורה לשון כמעשה קדרה שבא לומר שיברך עליו בורא מיני מזונו' משיברך עליו תחלה וסוף שאם כן הי' יכול לומר פת אורז ופת דוחן תחלה שהכל ולבסוף בורא נפשות ומעשה קדרה תחלה בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש ומדלא אמר הכי שמעינן דכמעשה קדרה שהזכירה הברייתא לא רצה לומר אלא שיברך עליו בורא מיני מזונות כפי פשט הלשון כמו שהקשנו ואפילו הכי עדין נצטרך לפרש שאינו ר"ל כמעשה קדרה לגמרי אלא כמעשה קדרה לענין ברכה ראשונה שמברך עליהם בורא מיני מזונות אבל לא יברך עליו לבסוף ברכה מעין ג' כמו שמברך על מעשה קדרה אלא בורא נפשות בלבד כדאמר לעיל תני גבי אורז ולבסוף ולא כלום :

הנה למדנו מברייתא זו שהאורז והדוחן דינן שוה ועל שניהם מברך מתחלה בורא מיני מזונות כמו על מעשה קדרה שהרי הברייתא הזכירה את שניהם והוא הדין נמי לכל דבר שהוא מזון לאכלו למזון כמו הפני"ץ שמברך עליו תחלה בורא מיני מזונות : והפת שעושין מקטניות כגון פת של פולין וכיוצא בו נראה שאין מברכין עליו אלא שהכל שאין דרך לעשות פת כל כך מהקטניות כמו מהאורז והדוחן ולא דיינינן להו מזונו' וק"ק ולמה לא יברך על הפת של קטניות בורא פרי האדמה כמו שמברך על הקטניות ואם תאמר מפני שנשתנה למעליותא אישתנה דמעיקרא קטניות והשתא פת ואומר מורי הרב נר"ו דהכא מפני מעלתו ירד דכיון שנשתנה ויצא מתורת פרי אין אנו יכולין לומר עליו ב"פ האדמה וברכת הפת אין אנו יכולין לומר ג"כ אלא בחמשת המינין על כן אנו מברכין עליו הברכה שכוללת הכל ואפילו הפת כדתנן ועל כולם אם אמר שהכל יצא במלא שמפני שהגיע לשם פת חל עליו ברכת שהכל שכוללת הפת אע"פ שהיא גרועה ואיפשר לומר שמפני שדרך אכילתו והנאתו כל השנ' היא כשהו' פרי ועכשיו יצא מתורת פרי ואין דרך הנאתו בכך לפיכך גרע מברכה שלו הילכך בפת של קטניות או בקמח שלהם שמבשלין אותו ועושין ממנו מאכל מברך תחלה שהכל ולבסוף בורא נפשות ובפת אורז ודוחן וכיוצא בהן מברך בורא מיני מזונות ולבסוף בורא נפשות ומיהו נראה למורי הרב נר"ו שיש הפרש בין האורז והדוחן שעל האורז מברך עליו בורא מיני מזונות ואפילו כשהוא שלם אבל על הדוחן אינו מברך עליו כשהוא שלם הדא שאין דרכו אלא על ידי כתישה או טחינה אבל האורז דרכו לאכלו אפי' שלם ועוד דהכי משמע בהדיא בגמרא דגרסינן התם ואורז לאו מעשה קדרה הוא והא תניא   ואלו

נר מצוה

קידה: **חביץ** °קדרא וכן דייסא [א] דבעון חביץ קדרא כגון דאיבא בה דובישא רב יהודה אמר שהכל ורב כהנא אמר בור' מיני מזונות אמר רב יוסף נקוט דרב כהנא בידך דרב ושמואל דאמרי תרויהו כל שיש בו מחמש המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות [ב]וכן הלכתא פי' חביץ קדרא קורין לו ישמעאלים כוביין נפא רב ושמואל דאמרי תרויהו כל שהו' מחמש המינין מברכין עליו בור' מיני מזונות ואותבינן עלייהו דאמרי כל שהוא מחמשת מינין מברכין עליו בור' מיני מזונות דלמא אורז לדידהו לא מברכינן עליה בורא מיני מזונות מהא דתני' הכוסס את החט' מברך עליה בורא [ג]פרי האדמה טחנה אפאה ובישלה בזמן שהפרוסות קיימות בתחל' מברך עליו המוציא ולבסוף שלש ברכות ואם אין הפרוס' קיימות בתחלה מברך עליו ב"מ מזוני' ולבסוף ברכה אחת מעין ג' והכוסס את האורז מברך ב"פ האדמה טחנו אפאו ובישלו אע"פ שהפרוסות קיימות בתחילה מברך עליו ב"מ מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש וסלקא להו בתיובתא הלכך לגבי אורז כדמבשיל ליה בתחלה מברך בורא מיני מזונות ולבסוף בורא נפשות רבות כדתריצנ' להא מתנית' תני גבי אורז ולבסוף אינו מברך עליו ולא כלום וק"ל דכל ולבסוף ולא כלו' מברך בור' נפשות רבות וה"מ בדאיתיה לאורז בעיניה אבל ע"י תערובו' לא [ד]דק"ל בהא כרב ושמוא' דאמרי תרוייהו כל שיש בו מחמש המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות דלא איתותב רב ושמוא' אלא לענין כל שהוא מחמשת המינין דאיתיה בעיניה אבל כל שיש בו מחמשת המינין דליתיה בעיניה אלא על ידי תערובת לא איתותב הילכך ק"ל כותייהו בהא דליכא מאן דפליג עלייהו ועוד דסוגיין כותיה ופת [ה]דוחן בתחלה מברך שהכל ולבסוף בורא נפשות רבות   וריהטא

רש"י

חביץ קידרא מין מאכל קפוי כמו חלב שתבשוהו עם קיבה כך עושין מאכל קיפוי בקדירה על ידי קמחא ודובשא ומשחא: חמשת מינין חטה ושעורה שבול' שועל שיפון כוסמין: הכוסס את החטה שאכלה חיה: טחנה ואפאה בתנור ואח"כ בישלה בקדרה בזמן שהפרוסות קיימות שלא נימוחו בבישולן ויש בפרוסות קיימות כזית וי"מ שהלה אין שרוי במים כל כך שאם יקח הפרוס' לא ישבר: ברכה אחת מעין שלש על המחיה ועל הכלכלה והני מילי בדאיתיה לאורז בעיניה כלומר שבישלו בלא תערוב' קמח או מברך בתחיל' ב"פ האדמה ולבסוף ב"נ רבות כו' אבל ע"י תערובת קמח חשיב כמו תבשיל דחמשה מינין ב [ואסתערובו' תבשיל אחר והקבעי' הוא הרוב מברך עליו כברכת התבשיל]   ריהטא

מיי' פ"ג מה'
ברכות הל"ג
טוש"ע סי' כו
טור א"ח סי'
קסח רח
רי"ח קסא

ג' מהר"ם

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א בשל החטין בעינם ולא נדבקו יחד כגון דייסא פרי אלו מברך עליהן בורא פרי האדמה ולבסוף בורא נפשות רבות וכן כל שאר הקליות ואם בשלן כדרכם מברך עליהן שהכל שהדבש הוא העקר הטפל ואינו ראוי לברך עליהן בורא מיני מזונות ומ"מ כיצד שאם בשל החטין לבדן ואחר כך נתן לתוכו דבש או יין ותבשל או חלב ומברך עליהם בורא פרי האדמ' הטפל ולא בשלן עם הדבש או שאר משקין לאשתיתן פרי החטין העקר ומברך על החטין והשאר טפלים שאינם אלא כגון שאינו מברך אלא על העקר :

ב כתב הרא"ם שהלכך כל שעיקרו מחמשת המינים אפילו רובו ממין אחר מברכין עליו במ"מ ולבסוף ברכ' א' מעין ג' אבל תבשיל שנותנין שם קמח לפקפו' הבישול ולדבקו לא חשיב עיקר כדאמרי' לקמן גבי גבשלא דשלק' דברו ביה קמחא לדבוקי בשלמא ולא דבעי' ומברכין עליה בפ"ה ע"כ :

ג ובברכה אחרונה כתב בה"ג בורא נפשות וכן כתב הרמב"ם ז"ל והתוספות משמע שאם היה בורא נפשות או מעין ג' על כן קבעו שיש ליזהר שלא לאכול חטין חיין או שליקן בתבשיליהן אלא בתוך הסעוד' שאם אדם מסופק בברכה ראשונה יברך תחלה שהכל ועל שהכל שאחר שהכל נפיק בדיעבד יצא אבל ברכה אחרונ' אין לומר אלא כפי שנתקנה :

ד הרא"ם פי' על זה שאינו כשאר מזון אחר דהכא נמי כמעט' כשאין אפי' רובו ממין אחר מברך עליו בורא מיני מזונות :

ה וכ"ג כתב ב"ם הלכתא והרא"ם כתב נ"ל בדין דוחן כדין אורז דלעולם כמי מין זין ושופר הלב כמו אורז הלכך תחלה בורא מיני מזונות ולבסוף בורא נפשות רבות אבל כיווש' פת או תבשיל משאר מיני קטנית לחמים יבכלל מזון ומברך עליו שהכל ע"כ · וכן כתב גאון כיון דאורז לאו מין דגן הוא ומברכין עליו בורא מיני מזונות כמו דוחן הוא שכן נמי ברוחן או כשאר דברים שאינן ראוין דוויבו כגון מין שנקרא פניצו ומברכין עליהן בורא מיני מזונות :

לשון ריא"ז

בשלו ומשאו כעין דייס' או שעשה ממנו פת מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף בורא נפשות רבות בין ברוחן כמבו' בקונ' הלכות ברכו' ג' · ומ"מ כיצד שאם בשל האורז והחטים מרבה ברי הדבש עקר ומברך שהכל ולי כרחם שבין שבשלן כעין דייסא וראוי לברך עליהן בורא מיני מזונות הרבה בכל אלו כדין החטים מילין כמבואר בקונטר' ברכו' ברכו' ב' :

ו כתב הרא"ם ורב אלפס כתב ופת דוחן ומברך עליו בתחלה שהכל משום דמשמע ליה שאין דין האורז והדוחן שוה מיהו בדלותיו דרבינן כויתם את האורז ולא בהם דוחן וכ"ל דלאו ראיה היא דלא נקט אורז אלא לאפוקי דר' יוחנן בן נורי ולאשמועינן דאין לו דין חטין דקתני בריש' וכן משמע מהא דלעיל שהביא לפניו פת אורז ופת דוחן מברכין עליו תחלה וסוף מעשה קדרה ע"כ :

חדושי אנשי שם

מהר"ם א וסתמ' כתבו על הסוק"ר ב"פ העץ שהוא [illegible] וכן כתבו התוספות והא"ח סי' ר' [illegible] · ואביהם כתבוהו בס"ג שלחנו וב"ב המרדכי ב"פ העץ : ב כאשר [illegible] [illegible] וכן תוספת פת זרה ושעורים שכתוב כאן [illegible] [illegible] אלא בתחלה [illegible] ולבסוף [illegible] לאו מין דגן הוא [illegible] רבי יוחנן בן נורי [illegible] לסלקא [illegible] בן נורי ורבנן [illegible] פת אחר אורז [illegible] ומרדכי [illegible] וב"ב מהר"ם :

ואלו כן מעשה קדרה חילקא טרגיס ואורז זריז וערסין ופי' חילקא שנחלק הגרעין לשני' וטרגיס שנחלק לשלשה הנה שבחמשת המינין אמר חילקא וטרגיס והאורז הזכיר אותם בסתם דמשמע דאפי' כשהוא שלם הוא בכלל מעשה קדרה ואם איתא דאורז לא דיינינן ליה כמעשה קדרה כשהו' שלם ה"ל למימר ואילו כן מעשה קדרה חילקא טרגיס של חמשת המינין ושל אורז ומדלא אמר הכי שמעינן שאפילו כשהוא שלם מברכין עליו בורא מיני מזונות מה שאין כן בדוחן ונראה שמפני זו המעלה שיש באורז מהדוחן הזכירו בגמרא. כאורז יוקר וזקנו ואורז לא מברכין עליה : **וריהטא** בין

וריהטא דמתיזא בין דמפשי ביה קימחא ובין דלא מפשי ביה קימחא מברך עליו בורא מיני מזונות כרב ושמואל דאמרי תרוייהו כל שיש בו מחמשת המינין מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש : אמר רב יוסף האי חביצא אי אית ביה פירורין כזית מברך עליה המוציא לחם ושלש ברכות ואי לית ביה פירורין כזית בתחלה מברך עליה בורא מיני מזונו' ולבסוף ברכה אח' מעין שלש ורב ששת אמר אפי' פירורין שאין בהן כזית מברכין עליה המוציא אמר רבא והוא דאיכ' עליה תוריתא דנהמא וכן הלכתא : אמר אביי טריתא פטורה מן החלה מאי טריתא איכא דאמרי כרתח גביל ואיכא

רש"י

ריהטא עשוי כמין חבין קדרה בקמח ושמן ודבש : בין דמפשי ביה קימחא שנתנו בו קמח הרבה : חביצא שלקוק שמפררים לחם באילפס : תוריתא דנהמא תואר של לחם כלומ' צריך שיהא בו מרא' לחם כלומר שלא נימוח לגמרי וניכר וידוע שהוא לחם : כרתח גביל נותנין קמח ומים ובוחשין בכף ושופכין על הכירה כשהיא ניסוקי' :

לחמא

גר מצוה

דמפשי בה קימחא וכו' פי' ריהטא כמו חבין קדרה שאמרנו למעלה שעשויי מקמח ומדבש אלא שזה אינו עבה כל כך : **האי** חביצא אי אית ביה פירורין כזית מברך עליו המוציא ושלשה ברכות פירש"י ז"ל דחביצ' הוא פירורין מפת שמטגנין עם הדבש או עם השמן ע"י אילפס ורבי יוסף סבירא ליה אי אית ביה פירורין כזית מברך עליו המוציא ולבסוף ג' ברכו' ואי ליכא לו' פירורין כז' מברך בתחלה בורא מיני מזונו' ולבסוף ברכה אחת מעין שלש ורב ששת אמר אפילו אין בפירורין כזית מברך עליו המוציא ונחלקו בפירוש הברייתא דהכוסס את החטה דרב יוסף מפרש מאי דקאמר בזמן שהפרוסות קיימות מברך עליו המוציא רוצה לומר שיש בהם כזית ולפיכך אמר שמברך עליו המוציא ושלש ברכות אין הפרוסות קיימות רוצה לומר שאין בהם כזית ולפיכך אמר שמברך עליו בורא מיני מזונות וכן פירשו בירושלמי דגרסי' התם עד כמה הן פרוסות עד כזית ורב ששת היה מפרש הברייתא כן בזמן שהפרוסות קיימות אפילו אין בהם כזית כיון שהם קיימות מברך עליהם המוציא ושלש ברכות אבל אין הפרוסות קיימות מברך עליהם בורא מיני מזונות כיון שאין בהם כזית ואינם קיימות וכיון דהלכה כרב ששת נמצא לפי זה שהברייתא בזמן שהפרוסות קיימות נצטרך להעמיד אותה איכא דרב ששת בשאין בפרוסות כזית ולא כדברי הירושלמי וזו היא שטת רש"י ז"ל ורבני צרפת ז"ל הקשו עליו מדאמר בגמרא אמר רב יוסף מנא אמינא לה דתנן היה עומד ומקריב מנחות בירושלם אומר שהחיינו נטלן לאכלן אומר המוציא לחם מן הארץ ותני עלה כולן פותתן פתיתין כזיתים א"ל אביי אלא מעתה לתנא דבי רבי ישמעאל דאמר מפרכן עד שמחזירם לסלתה ה"נ דלא מברכין המוציא וכי תימא הכי נמי כלו' שאין מברכין המוציא על פירורין קטני' והא תניא ליקט מכלם כזית ואכל אם חמץ הוא ענוש כרת אם מצה היא אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח ופי' רש"י ז"ל דליקט מכולן כזית אמנחות קאי ור"ל שאם ליקט מכל המנחות כזית חמץ ואכל אע"פ שהוא ממנחות הרבה ענוש כרת ואם מצה היא אע"פ שהוא ממנחות הרבה מצטרף לשיעור כזית לפטרו מחיוב מצה ואין זה נכון כלל שהאיך יכול לומר ליקט מכל המנחות כזית חמץ והלא המנחות כולן לא היו באין אלא מצה חוץ משתי הלחם בלבד ועוד שהאיך יכול לומר אם מצה הוא אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח והא אמרינן בכל מושבותיכם תאכלו מצות מצה הנאכלת בכל מקום אדם יוצא בה ידי חובתו אבל מצה שאינה נאכלת בכל מושבותיכם אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח אלא ודאי לא קאי אמנחות אלא אחמשת המינין ורוצה לומר אם ליקט מכל חמשת המינין כזית חמץ בפסח ואכל ענוש כרת דלא תימא דבעינן כזית ממין אחד הוא דמחייב אלא אפילו כזית מחמשת המינין מצטרפין וכמו כן אם אכל מכולן כזית מצה בפסח מצטרפין ויוצא ידי חובתו ואם כדברי רש"י ז"ל שמפר' חביצא על ידי טיגון באילפס מאי קא פריך ליה אביי לרב יוסף דהכא מיירי בשליקט מכולם פירורים קטנים והן בעין ולפיכך אמרו שיוצא בהן משום אכילת מצה ומברך עליהם המוציא שמאחר שיוצא בו ידי חיוב מצה ודאי יש לו לברך עליו המוציא אבל לרב יוסף לא איירי אלא בדבר שהוא מבושל ולפיכך סבירא ליה שאם אין בפירורים כזית אינו מברך עליו המוציא : **ולפיכך** נראה שהפי' הנכון הוא כמו שפירשו רבינו האיי גאון ורב נתן בעל הערוך ז"ל דחביצא הוא שלוקחים הפירורים ומחברין אותן יחד עם הדבש או עם המרק בלי שום בישול כלל ורב יוסף ס"ל שאם אין בפירורין כזית אע"פ שלא נתבשלו אינו מברך עליהם המוציא והקשה לו אביי והא תניא ליקט מכולן כזית אם חמץ הוא ענוש כרת אם מצה הוא יוצא ידי חובתו בפסח הנה שאין כאן כזית אלא בחמשה פירורין ואפילו הכי נראה שמברך עליו ברכת המוציא ואכילת מצה והשתא פריך שפיר שכמו שזה בלא בישול ואנו מברכין עליו הוא הדין נמי בחביצא כיון שאין שם בישול אלא חיבור בעלמא שמחברין אותו בקערה עם הדבש או עם המרק אית לן למימר שאע"פ שאין בפירורין כזית שמברך עליהם המוציא ומורי הרב נר"ו מביא ראיה עוד לזה הפירוש שפירש הגאון ובעל הערוך ז"ל שאם כדברי רש"י שמפרש בבישול על כרחין נצטרך לומר דרב ששת פירש הברית' דהכוסס את החטה דקתני ואם אין הפרוסו' קיימות בתחלה מברך עליו במ"מ דמיירי בשאין פרוסו' קיימות בכזית ושאין בהם תואר לחם דאי בשיש בהם תואר לחם הא שמעינן ליה לרב ששת דאמר שאע"פ שאין בהם כזית מברך עליהם המוציא והיאך יאמר בכאן שיברך במ"מ אלא ודאי נצטרך לומר לדעתו דשאין בפרוסות כזית ואין בהם תואר לחם מיירי וא"כ לדעת רב ששת מה חידש לנו רבא בכאן שאמר והוא דאיכא עליה תוריתא דנהמא שהרי כבר נאמר בברייתא שאם אין הפרוסות כזית ואין בהם תואר לחם מברך עליהם במ"מ אבל אי איכא עליה תוריתא דנהמא אע"פ שאין בהם כזית מברך עליהם המוציא ולמה הוצרך רבא לחזור הדבר ללא צורך שאין דרך האמוראי' לחזו' הדברים האמורים במשניות ובברייתות אם לא יהיה כדי ללמד שום חדוש אלא ודאי משום דברייתא איירי בבישול והכא בלא בישול הוצרך רבא לומר דכי אמרי' דאפילו פירורין שאין בהם כזית שמברך עליהם המוציא והוא כשיש בהם תואר לחם דאי מברייתא הייתי אומר דדוקא בדבר שהוא מבושל צריך שיהא בה תואר לחם אבל בחביצא שאינו מבושל אע"פ שלא יהיה בו תוא' לחם אין בפירורין כזית יברך עליו קמ"ל רבא חידוש שאע"פ שאינו מבושלי' אינו מברך עליהם אלא בשיש בהם תואר לחם ועכשו נעמיד הברייתא כדעת הירושלמי כשיש בפרוסות כזית ואפילו איכא דרב ששת ור"ל בזמן שהפרוסו' קיימות שיש בהם כזית בתחלה מברך עליו המוציא ולבסוף שלש ברכות אין הפרוסות קיימות שאין בהם כזית בתחלה מברך בורא מיני מזונות מפני שכיון שהוא מבושל ואין בהם כזית אפי' רב ששת מודה שכבר יצא מתורת לחם דאע"ג דאיכא עליה תוריתא דנהמא : **על** כן נראה למורי הרב נר"ו שב' דינין חלוקים הם היכא שהוא מבושל אם יש בפרוסות כזית [מברך עליהם המוציא וג' ברכות ואם אין בפרוסות כזית] אף ע"ג דמיחזי דאיכא עליה תוריתא דנהמא אינו מברך עליו אלא בורא מיני מזונות דכיון שהוא מבושל לא תואר לחם לו והיכא שאינו מבושל אלא שהוא מחובר ע"י דבש או מרק בלא שום בישול אם יש בפרוסות כזית מברך עליו המוצי' אין בפרוסות כזית ואין בהם תואר לחם מברך עליה' במ"מ אבל אם יש בהם תואר לחם אע"פ שאין בהם כזית מברך עליהם המוציא והיכא שאינו לא מבושל ולא מחובר אלא שהוא פירורים לבדם אע"פ שאין בהם כזית ואין בהם תואר לחם שהן דקין ביותר מברך עליו המוציא וג' ברכות שכיון שהוא פת בפני עצמו אינו יוצא לעולם מתורת פת וזה שלא כדברי רבינו חננאל ז"ל שאמר דמאי דאמר דפת הבגומה בקערה מברך עליו המוצי' דכאיכא עליה תוריתא דנהמא מיירי ולפי מה שכתבנו אין אנו צריכין לזה אלא כיון שהוא פת בפני עצמו ואינו מחובר בדבר אחר אינו יוצא מתורת לחם לעולם ומברכין עליו המוציא ושלש ברכות :

טריתא פטורה מן החלה זו היא גירסת הגאוני' מאי טריתא' מרתח גביל פרש"י ז"ל שבכירה עצמה עושין גומא ונותנין שם קמח ומים ומבשלין אותו ואופה שם ונראה שגורס חייבת דכיון שהוא עשוי דרך גביל למה תהיה פטורה ואיפשר להעמיד פירוש זה אפילו לגרסת פטורה דכיון שאין זה דרך גלגול ואין דרך לעשותו לאכילת קבע פטור מן החלה ורבינו האיי גאון ז"ל פירש דמרתיח גביל הוא שלוקחין הקמח ומטילין אותו במים רותחין ולפיכך פטורה מן החלה דאין בהם שום גלגול כלל וקשה קצת לפי זה הפירוש דכיון שאין שם גלגול פשיטא דפטור דודאי הגלגול איחייב והכא ליכא גלגול ואיפשר לומר שמפני שנחלקו האמוראים בזה בפרק כל שעה דחד אמר זה וזה לפטור וחד אמר זה וזה לחיוב בא להשמיענו הלכה כמאן דאמר זה וזה לפטור :

ואיכא

א ועיין בהמיי' כי יש נחלקו בדבריו וקושי' יש לישבן ובספר הכא"ה בחג חלוקין בדין זה בסי' ק"ח סע' ב :

ב הגהו' אש"רי נראה כשמטגנן פירורין במים ושמנים ומתלבנים מחמת שפירורין מתלבנו קורינא דנהמא ובן היה רגיל רבינו דוד מזין לחך פירורין כמו' פלפל כדי לאכלן שחרית בלא ברכת המוציא ובלא ברכת המזון שלאחריו ע"כ :

קמב

מיי' פ"ו מה' בכורים סמג עשין סי' קמ"ח טור י"ד סי' שכט

גי"ד"מ

ואיכא דאמרי לחמא דהנדקא יש מפרשים שלשין את העיסה ומקטפין אותו הטיב ואח"כ מכניסין אותה בשפוד וצולין אותה ומטגנין אותה בשמן ודבש בשעת הצלייה ולגרסת חייב' נפרש מפני שגלילתה עבה ונילושה כשאר עיסות ויותר לפיכך חייבת ולגרסת פטורה נאמר כיון שאין זה דרך אכילת קבע היא פטורה · ויש מי שאומר שלחמא דהנדקא הוא פת ידוע שעושין ממנו קיקוני הכנים ולגרסת חייבת נפרש מפני שלשין אותה כשאר עיסות חייבת בחלה ולגרסת פטורה נצטרך לומר דמתוך כך פטורה שמתחלה לא נילושה לאכילה ובאלא כזה אמרו עיסת הכלבים בשעה שהרועים אוכלין ממנה חייבת בחלה אין הרועים אוכלין ממנה פטורה דאמת אע"פ שנילושה כדרכה כיון שלא נלושה למאכל אדם אלא לכלבים פטורה כל זמן שלא יאכלו הרועים ממנה : **לחם** העשוי לכותח פטור פי' אחר שלשין את העיסה מניחי' אותה לשמש עד שנאפית שם ואח"כ עושין ממנ' מורייס עם שאר דברים על ידי שמחרבין אותו או מערבין אותו כמות שהוא ולפיכך פטור מן החל' מפני שנאפה לשמש אבל כשעשאה כעבין כלומ' ככרות גדולו' חייב' וא"ת כיון שנאפי לחמ' אמאי חייבת והא אמרינן בפסחים הדובשנין והאסקריטון והסופגנין פטורין מן החל' ואמרי' עלה רשב"ל סבר כמעשה חמה הוו ופטורין ויש לומר דכי אמרי' כמעשה חמה פטו' והו כשנאפ' בחמה ועשאו כמו שדרך לעשות מה שאופין לחמה אבל כשעשאו כעבין כשאר פת דעלמא הנאפה בתנור לא דיינין לי' כמעשה חמה וחייב ורבי יצחק ז"ל אומ' שיש להלק בין דבר שגלילתו עבה לדבר שגלילתו רכה שדבר שגלילתו רכה פטור מן החלה והוא שלא נאפית בתנור אח"כ אבל דבר שגלילתו עבה חייב בחל' ואע"פ שלא נאפית בתנור כשאר פת אפ"ה חייב כיון שנעשי' הגלול' עבה מתחלה :

ואיכא דאמרי נהמא דהנדקא ואיכא דאמרי לחם העשוי לכותח דתני ר' חייא לחם העשוי לכותח פטור מן החלה ואם עשאה כעבין חייבת כלמודי' פטורה והא ° טריתא דארעא מברכינן עלה בורא מיני מזונות ואם קבע סעודתיה עילוה מברך עלה המוציא ושלש ברכות מר זוטר' קבע עלה ובריך עלה המוצי' ושלש ברכות : אמר מר בר רב אשי ואדם יוצ' בה ידי חובתו בפסח מ"ט לחם עוני קרינ' ביה: ואמר מר בר רב אשי האי ° דובשא דתמרי א מברך עליו שהכל מ"ט זיעה ב בעלמא הוא ותמרי דעבדינהו טרימ' מברך עליהם בור' פרי העץ מ"ט במלתייהו קיימי כדמעיקר' : שתית' רב אמר שהכל ושמוא' אמר בורא מיני מזונו' אמר רב חסד' ולא פליגי הא בעבה והא ברכה עבה דלאכיל' עבדי לה בורא מיני מזונ' ורכה דלרפוא' עבדי לה מברך שהכל : על ° הירקות הוא אומר ב"פ האדמה : קתני ירקו' דומי' דפת מה פת שנשתנ' ע"י האור אף ירקות שנשתנו ע"י האור אמר רבנאי משמי' דאביי זאת אומר' שלקו' מברך עליהן ב"פ האדמ' וק"ל הכי דהא רב ושמוא' ור' יוחנן כולהו סבירא להו דשלקו' ב"פ האדמ' ותני' נמי היוצאין ברקיק השרוי ובמבושל שלא נמוח דברי ר"מ ר' יוסי אומר יוצאים ברקיק השרוי ולא במבושל אע"פ שלא נימוח ולא פליג ר' יוסי עליה דר' מאיר אלא במצה משו' דבעיא טעם מצה וליכא אבל בעלמ' אפי'

רש"י

לחמא דהנדקא בצק שאופין בשפוד ומושחין אותו תדיר בשמן או במי בצי' ושומן : לחם העשוי לכותח לא' הוא שאין אופין אותו בתנור אלא בחמה : כעבין כלו' ערוך ומקוטפת כמין גלוסקאו' נאות או גלי' אדעתי' דללחם עשאה : כלימודים כנסרים בעלמא שלא הקפיד על עריכתה פטורה : טריתא' דארעא שאופין בקרק' : זיעה בעלמ' הוא ואינו פרי לברך עליו ב"פ העץ : טרימ' דבר הכתוש קצת ואינו מרוסק קרוי טרימא : שתיתא הוא מאכל העשוי מקליו' שמקייבשו בתנו' כשעדיין השיבולין לחין : אף ירקות שנשתנו ע"י האור ואפ"ה במלתייהו קיימי ומברכין עלייהו ב"פ האדמ' : שלקו' כל ירק שלוק קרוי שלקות : יוצאין ברקיק השרוי במים ידי אכיל' מצה דקרינא ביה לחם עוני : ולא במבושל דקסבר רבי יוסי לא לחם מיקרי : אבל בעלמא לענין ברכה :
אפילו

ומביא ראיה מדאמרי' במס' חלה תחלת' עיסה וסופ' סופגנין תחלת' סופגנין וסופה עיסה חייבת עד שתהא תחלת' וסופה סופגנין [תחלתה עסה] כלומר אם גלגל אותה מתחלה עבה כמו שאר עיסות ולבסוף אפה אותה באילפס בשמן או בשאר משקין כעין אפיית הסופגנין [ותחלת' סופגנין] שגלילתן רכה וחלולין כעין הספוג וסופ' עיסה שנאפת בתנור כשאר עיסת חייבת שבאחד מהן מתחייבת בחלה וה"ה אם אפאה באילפס שחייבת והוא שאפאה בלא שום משקה אבל אם אפאה במשקה פטור דהוה ליה תחלתה סופגנין וסופה סופגנין ופטור והכי משמע בירושלמי דגרסי' התם אמר רשב"ל כל שהאור עובר' תחתי' אינו חייב בחלה ואין מברכין עליה המוציא א"ר יוחנן ובלבד ע"י משקה אבל כשתחלתה סופגנין שגלילתה רכה וסופה סופגנין שנאפת באילפס ע"י משקין כמו הסופגנין פטורה וכי אמרי' דמעשה חמה פטו' והו כשגלילתו רכה ונאפת בחמה דה"ל תחלתו וסופו סופגנין ולפיכך פטור אבל כשתחלתו עבה מתחלה חייבת ואע"פ שנאפת בחמה והכא מ"מ אמרינן שאם עשאה כעבין חייבת מפני שהיתה גלילתה עבה וא"ת אפי' כשלא עשאה כעבין אמאי פטור שהרי היתה גלילתה עבה מתחלה י"ל שאע"פ שגלילתה עבה כיון שלא נעשית לדעת אכילה אלא לחרך אותו באור ולעשות ממנו כותח לפיכך פטורה דהכי אמרינן בעיסת הכלבים שאם אין הרועים אוכלין אותה פטורה מן החלה אע"פ שגלילתה עבה כיון שלא נעשית לאכילת בני אדם פטור ה"נ כיון שלא נעשית לאכילת דרך פת פטורה : ומזה הטעם יש להתיר חוטי הבצק שקוראין בלשון המשנה אטרי"ם ובלעז א ורמולילי"ש ובערבי אטרי' שאע"פ שגלילתן עבה מתחל' פטורין מן החלה ואין מברכין עליהם המוציא כיון שלא לשו אותה מתחלה אלא לבשל אותן ולא לעשות מהם דרך פת כלל וכן כל כיוצא בזה ב אבל כשעשאה כעבין אע"פ שלא נעשית לאכילה חייבת מפני שכיון שעשאה כשאר פת דעלמא יש להם תורת פת מפני מראית העין שהרואה יחשוב שלאכילה נעשית ויבא להתיר ג"כ שאר פת הנעשה לאכילה בלא חלה והכי אמרי' בגמ' מעשיה מוכיחין עליה עשאה כעבין חייבת כלימודים פטורין ופירוש כלימודים פתין ארוכין ומש"ה פטורה דכיון שטיגה בה ליכא למיח' מפני מראית העין : ור' יצחק הזקן ז"ל אמר שכל דבר שפטור מן החלה פטור מהמוציא ושלשה ברכות : ונר' למורי הרב נר"ו שיש להעמיד חילוק הדבר כעבין זה שאם היתה גלילתו עבה מתחלה ואח"כ רככו אותו ע"י משקין חייב בחלה שכיון שכבר היתה הגלילה עבה נאות' שנתחייב בחלה שחיוב החלה תלוי בגלגול אבל אין מברכין עליו המוציא שברכת המוציא תלויה בלחם וזה כיון שנתבטל מקורת לחם אין מברכין עליו המוציא ולא ג' ברכות כלארכתי בזה בפסחים ת"ל : הוי טריתא דארעא מברך עלה בורא מיני מזונות וכו' לדעת רש"י ז"ל צריכין אנו לומר שהפרש יש בין טריתא זו לטריתא שאמרו למעלה שזו עשויה בקרק' כמו שדרך לעשות השוכנים באהלים ולמעלה מדבר בשנעשה בכלי ר"ל בכירה עלמה ולפיכך אינו מברך עליהם המוציא ואינה חייבת בחלה מפני שע"י שאופין אותה בקרק' אין עושין אותה עבה ואי אפשר שתהיה גלילתה כמו שאר עיסות : ואי קבע סעודתיה עילוה מברך עליה המוציא וג' ברכות ואו' רבי' יצחק הזקן ז"ל דדוקא בהני ובכיוצא בזה מועיל קביעות אבל באלו הרקיקין הדקין ביותר שעושין בשני ברזלים וקוראין אובלי"אש אין הקביעות שלהם קביעות ואינו מברך אלא בורא מיני מזונות שאין קביעות בזה אכילה לעולם : **הא** דובשא דתמרי מברכין עליו שהכל מ"ט זיעה בעלמא הוא איכא דמפרש דדוקא כשאינו כעין תמרי' דזיעה הוא אבל אם היה כעין לא דיינין ליה זיעה ומברך ב"פ העץ ואין זה נכון דהא בהדיא אמרינן במסכת חולין בפרק העור והרוטב גבי ערלה שאינו חשוב משקה אלא היוצא מן הזיתים ומן הענבי' בלבד ומדלגבי ערלה לא חשיבי שאר משקין אלא זיעה בעלמא גבי ברכה נמי לא דיינין להו אלא זיעה בעלמא ולא מברכין עלייהו אלא שהכל : **שתיתא** רב אמר שהכל איכא דמפרשי שעושין אותה מקמח שבלים שחרכן בתנור אי נמי מקמח אחר שמבשלין אותו במים ומ"מ אמרינן שאם עשו אותה עבה כמו שדרך לעשות אותה לאכילה מברך עליה במ"מ ואם היה רכה שלא הטילו בה אלא מעט קמח בלבד כמו שדרך לעשות אותה לרפואה מברך עליה שהכל ומאי דאמרינן רכה לרפואה עבדי לה מברך שהכל לא קאמר מפני שאינו אוכל אותה להנאה אלא לרפואה שיברך שהכל דודאי מפני שאוכל הדבר לרפואה אינו גורע ברכתו דהא אמרי' כל האוכלין אוכל אדם [בשבת] לרפוא' וכל המשקין הוא שותה אלא ה"ק אם היה רכה כמו שדרך לעשותו לרפואה אע"פ ששותה אותה להנאה אינו מברך עליה אלא שהכל : **משום** דבעינן טעם מצה וליכא וקימא הוא וה שלשון שלא מצינו דבעינן טעם מצה אלא לחם עוני ומפרשים רבני נרפת ז"ל דבעינן טעם מצה עניה וליכא וזו כיון שהוא מבושלת הויא לה מצה עשירה :
אפילו

שלטי הגבורים

א ה"ג פלוני והחייו דהכא דליכא מידי מהוי' כרכם מברך עליו ב"פ העץ וכן פסק הרא"ש וכל הפוסקים בתריהו :

דבש דבורים מברך עליהן שהכל וכל המורי' שהרקחה בדבש כ"ל לברך עליו שהכל כיון שם נעשה מהבושים או מוררים או מתוקי עבכים מפני שהדבש עיקר וא"כ דבקיבתא לגיל כל אח [illegible] כ"ם [illegible] קיים ולא דוי לבוללת סרית מרוקחת בבשמים ומברכין עליו ב"פ האדמה דשאני התם דלצוותה עביד ושמוא' לא בטיל בראחרי נבי שחור הואיל ולטעמא עביד לא נש לאכל שכא שהו למאכל והדבש עקר מברך על העקר ופוטר הטפל וב"ם [illegible] גרסאות [illegible] שכל כך הוא [illegible] חלוקים [illegible] הוא [illegible] לקיים הדבר המרוקחת בו ולגדריס' יש לברך על ורדים ב"פ האדמה שאינן עקר הפרי כדבעינן [illegible] :

טור :

לשון רוא"ש

וכן דבש דגורי' מברכין עליו שהכל והרא"ש כשוני שהדבש היוצא מן הקנים שעושין ממנו כבוק' אחר מברכין עליו ב"פ האדמה שאין זה דומה לדבש תמרים ונגי פירות שאין דרכן בכך אלא למי שלקות שדרכן בכך ואין נוטעים קנים אלא בשביל דבש שלהן כמו שנוטעין הזיתים בשביל השמן שלהן ופרי שמן זית בשבורין וכן דבש הבוקי' אחרי של קנים הוא כקנים עצמן במבושל כבוק' הרחות ברחים ד' :

ב כתב הרא"ש וכתב בס"ג והוא שנתן בו מים דאי לבדו הוא מברך עליו ב"פ העץ דלא קני לשלקות כמו שמן זית ולא נבירא דשוי כמו [illegible] ומן הרימוני' דאמרי בפרק כל שעה דחשבינן להו זיעה בעלמא ואינו סותר את הדבשים אלא על היוצא מן הזיתים ומן הענבים גבי ערלה ולא עריך מיין תפוחים והסבר דטעמא התם [illegible] כקיב ודבש ולא בגב תמרים ואם כן קרא איירי בדבש הבא ממאי מן התמרים ובכלל שבעת המינין הוא מברך עליו ב"פ העץ וברכ' א' מעין ג ולא דמי ליוצא מן הזיתים ומן הרימוני' דהני יוצאים ע"י כתישה ושחיטה אבל הוא מאליו מן התמרים היינו דבש האמור בפסוק שב ל :

חדושי אנשי שם ד"ת

א בגון שאלת"ה רית או פירו' אום ודומיה ואלך שם שהפרים חליבה דמקבי' אלו לסופרים ודומיהם לפי שאלו אינם נאכלים דרך מאכל לחם אלא דרך לפתן כמו דייסא ושאר תבשיל קדרה ונם אין בהם תואר לחם אבל סופגנין או בנוחי ילם ודומיהן שם לחם יש עליהם עיין בפרק כל שעה :

מהר"ח ב וסיינו דומיא דפת העשוי לכותח מעט שאין שגלילה נימוחת בו תיוב אלא מעשיה : ג אלא כיון דמיחייא בגלת אכילה אע"ג דמקבנין לרפואה אכילה חשיבי ושרי בשבת ושפיר לענין ברכה בין דאיכא [illegible] בתו השתח אכילה מברך עליו ברכה כראויה לו אבל ודאי דברים שאין בהם הנאת אכילה ויאכל אותם לרפואה אינו מברך לפניו ולא כלום עיין בתוספות מיי' פ"ח מה' ברכות ולקמן שלשי פירקין כתוב בשם התוספות לא לפניו ולא לאחריו :

עין משפ

מיי' פ"ג
ברכות
עשין כז
טור א"ח
קסג

מיי' פ"ח
מה' ברכ
סמג עשי
סי' כו
טור א"ח
ר"ג ר"ח

מיי' פ"ח
ברכות ס
עשין סי
טור א"ח
רב רח

אפילו ר' יוסי מודה דשלקי' במלתייהו קיימי ומברכינן עלייהו בור' פרי האדמה ואפי' ᵃתומי וכרתי קרא חייא וסלקא וכרובא מברך עלייהו שהכל וכדשליק להו מברך עלוייהו בורא פרי האדמה וכן כל מידי דלאו אורחייהו דאינשי למכלינהו בחיותייהו מברכינן עליהו שהכל ואי שליק להו מברכינן עלידו בור' פרי האדמ' א"ר חיי' בר אבא אני ראיתי את ר' יוחנן שאכל כזית מליח ובירך עליו תחלה וסוף ישמעי' מינ' דכל ° היכא דאיכ' כזית בעי ברכה תחלה וסוף אבל היכ' דליכ' כזית תחלה בעי ברכה שאסור לאדם ליהנות מן העולם הזה כלום בלא ברכה ולבסוף לא בעי ברכה אמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא אמר לן האי תבשיל דסילק' קא מבר' בפ"ה דליפת' ג בורא מיני מזונות הדר אמר אידי ואידי בורא פרי האדמ' והאי דשדי בה קמחא טפי לדבוקי בעלמ' עבדי לה ג ומיא דסילק' ומיא דלפת' ומיא דשיבתא כולהו בור' פרי האדמה דק"ל מיא דכולהו שלקי כבולהו שלקי דמייאן אמר רב חיי' בר אשי אמר רב ° פת ד הצנומה בקערה מברכינן עליה המוציא ופליגא דרבי חייא דאמר הכל מודים שצריך שתכלה ברכה עם הפת

מתקיף

קמט

קמו

רש"י

אפי' רבי יוסי מודה : ואפי' תומי וכרתי שדרכן לאכלן חיין : ושליק' תרדין מברך עליהן שהכל שאין דרך לאוכלן חיין : שאכל זית ומלח שהי' מלוח הוי במלח ומי רבי' : דליפתא תבשיל העשוי מלפת ונותנין בו קמח לדבקן כמסיק : דשיבתא ירק שנותנין ממנו בקערה כדי למתק שקורין ענ"ט : למברכין על מימי בישולן בפ"הא : מיא דכולהו שלקו מי בישול של כל שלקות מברכין עליהן אות' ברכ' שמברכין על השלקות עצמ' : פת צנומה פתיתה שנותנה בקער' לשרות לשון צנומות דקות : שתכלה ברכ' ברכת המוציא עם פרים הפרוס' מן הפת והאי פרוס ושומר הוא :

אפרוסה

רבינו יונה

אפילו רבי יוסי מודה בשלקות במילתייהו קיימי ולברך עלייהו בורא פרי האדמה וכתב הרי"ף ז"ל ואפי' קומי וכרקי וכן דעת הגאונים ז"ל דקומי וכרקי כמו שמברך עליהם ב"פ האדמה כשהם חיים הה"נ כשהם מבושלים ונראה שהטעם שלהם הוא משום דאמרינן בגמ' דרב חסדא בשם רבי' ומנו רב שלקו' מברכין עליהם ב"פ האדמ' ועולא משמיה דר' יוחנן אמר שלקות מברכין עליהם שהכל ואני אומר כל שתחלתו ב"פ אדמה שלקו שהכל וכל שתחילתו שהכל שלקו ב"פ האדמה [בשלמא כל שתחילתו שהכל שלקו בפ"הא] משכחת לה בקרא חייא סלקא וכרוב פירות שמתחל' אינן נאכלין כמו שהן חיין וע"י הבישול הוא מאכל' ונמל' דאישתנו לעילויא ולפי' מברך עליהם ב"פ האדמ' שהיא ברכה חשובה יותר אלא תחלתו בורא פרי האדמה וסופו שהכל היכי משכחת לה ומהדרי' בקומי וכרקי שמתחל' נאכלים חיין ומברכין עליהם בורא פרי האדמ' אבל לאחר שלק' אינם חשובים כל כך ולפיכך נגרע מברכתם ואינו מברך עליהם אלא שהכל ואע"פ שאנו רואים דקומי וכרקי חשובי' יותר על ידי הבישול והו כשמבשלים אותם עם בשר או עם דברים אחרים אבל כשמבשלים אותן בפני עצמן אין בהן טעם כ"כ כמו מתחלה והגאוני ז"ל הכי פסקו הילכך בקומי וכרקי מברכין עליהן בורא פרי האדמה משום דסבירא להו דרב חסדא לאמר ואני אומר כל שתחלתו בורא פרי האדמ' שלקו שהכל חולק הוא עם רב ורב הונא ושמואל וכל האמוראים שאמרו שלקות מברכין עליהם בורא פרי האדמ' ולא נתנו חילוק בין מתחלתו שהכל ולבסו' שהכל וכיון דרב חסד' בלחוד הוא דס"ל הכי הוה ליה יחיד אצל רבים ויחיד ורבים הלכה כרבי' ואפי' קומי וכרקי שתחלתן בורא פרי האדמה כשלקן מברך עליהם בורא פרי האדמה : ורבני צרפת ז"ל אומרים דקומי וכרקי שלוקים מברכין עליהם שהכל מפני שהם סוברים דרב חסדא לא בא לחלוק עם הראשונים אלא להכריע בין תלמידי ארץ ישראל ורבי יוחנן דאמרי שלקות מברך עליה' שהכל ובין שאר האמוראים שאומרים שלקות מברכין עליהם בפ"ה ° וסופן שהכל משכחת לה בקומי וכרקי אלמא דדברי הכל קא אתי : ושלשה דינים חלוקים הם דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי ומשביח על ידי הבישול שנעשה ראוי לאכילה מברכין עליו מתחלה שהכל ולאחר הבישול בורא פרי האדמה ודבר שנאכל כמות שהוא חי וגורע מחמת הבישול כמו קומי וכרקי שהם גרועים כשמבשלים אותם בפני עצמם מברך עליהם מתחלה בורא פרי האדמה ולאחר הבישול שהכל ואפי' כשבישל אותם עם בשר או עם דברים אחרים שמשביחים אותם אינו מברך עליהם אלא שהכל כיון שאין השבח בא להם אלא מחמת דבר אחר ואם הוא דבר שנאכל כמות שהוא חי והוא משובח ג"כ אחר הבישול כגון שהנושין והערמונים מברך תחלה ב"פ העץ ולאחר הבישול ג"כ בורא פרי העץ וכן על האגוזים כשמבשלים אותם עם הדבש מברך עליהם ב"פ העץ כמו שמברך קודם בישולם ואע"ג שמבשל אותם עם הדבש האגוזים הם עיקר ואינו מברך אלא על האגוזים שהדבש לתת טעם באגוזים נותנין אותו לשם וזהו דעת רבני צרפת ז"ל : אני ראיתי את רבי יוחנן שאכל כזית מליח ובירך עליה תחלה וסוף : ובגמר' פריך למה בירך עליו לבסוף והלא כשהוציא הגרעין לא נשאר שם שיעור כזית ובפחות מכזית לא היה לו לברך אלא לפניו ברכה שהכל כדי שלא יהנה מן העולם הזה בלא ברכה אבל לבסוף לא היה לו לברך ומתרצינן דהכא בזית גדול עסקינן שאפי' בלא הגרעין יש בו שיעור כזית בינוני יש לנו לפרש דתנן זית שאמרו לא קטן ולא גדול אלא בינוני וזהו אגורי ולמה נקרא שמו אגורי שמנו אגור בתוכו וגר' שכון לומר וכן לקולא בשיעור כזית כזה מעבר' ואינו חייב כשאוכל זית מדבר האסור עד שיהיה בו שיעור זית אגורי וגר' שהתלמוד שלנו חולק עם הירו' דהכא משמע שאע"ג שאכל בריה בפני עצמה אם הוא פחות מכזית אינו מברך לאחריו שהרי אנו אומרי' שמפני שהי' זה כזית שאכל גדול והיה בו שיעור בירך לאחריו הא אם היה זית קטן לא היה מברך לאחריו ואע"פ שהוא בריה והירושלמי משמע שאם הוא בריה אע"פ שאין בו כזית מברך לאחריו דאמרי' התם ומה עביד ליה רבי יוחנן משום בריה מילתיה דרבי יוחנן אמרה שכן אפי' פרידה אחת של ענב או פרידה של רימון שהיא טעונה ברכה לפניה ולאחריה הנה שהירושלמי סובר דרבי יוחנן לא איירי בזית גדול אלא בזית אחר והטעם שבירך לאחריו משום דהוה ליה בריה אבל לענין הדין אי אפשר להעמיד התלמוד שלנו עם התלמוד ירוש' ונאמר שזה הוא דבר שאין דרך לאכלו עם הגרעין כגון זית וכיוצא בו שצריך שיהיה בו שיעור מלבד הגרעין שכיון שאין דרך לאכלו עם הגרעין נמצא שלעול' לא הוי בריה שכשהוציא הגרעין כמו שדרך להוציאו לא ישאר שלם ומפני זה הוצרך לומר בתלמוד שלנו דבזית גדול עסקינן אבל אם הוא דבר שדרך לאכלו עם הגרעין שלו כגון גרעין של רימון או גרעין של ענבה או גרגניות וכיוצא בהם אבל אחד מהן אע"פ שאין בה בין הכל כזית דיינינן ליה בריה ומברך לאחריו כל א' וא' הברכה הראויה לו ואם הוא מז' המינין מברך ברכה אחת מעין ג' ואם הוא דבר אחר מברך בורא נפשות רבו' אבל אם אינו בריה ואין בו שיעור אין לו לברך לאחריו בשום דבר שום ברכה כלל מפי מורי הרב נר"ו : ובי"א דשיבתא ב"פ האדמה פי' עשב שנותנים בתבשיל כדי להטעימו ועל המים שלו מברך ב"פ האדמה כמו על העשב עצמו דק"ל מיא דכולהו שלקי ככלהו שלקי וא"ת בדובשא דתמרי מאי מברכינן עלייהו שהכל כשהוא בעין דכי היכי דאמר' הכא מיא דכולהו שלקי ככולהו שלקי ה"נ הוה לן למימר דמשקה התמרי דיינינן כמו התמרי וי"ל דהתם אשתנו לגריעותא ולפי' מברכין עלייהו ברכה גרועה יותר אבל הכא לעילויא אישתנו ומברכין עלייהו ב"פ האדמה ועוד א"ת בשכר של שעורים אמאי לא מברכי' עליה בפ"ה כמו השעורים עצמן מפני שאם נשתנו לעילויא אישתנו וי"ל דלא דמי למי השלקות דמי השלקות דרך לאכול בהן הפת כמו בשלקות עצמן ולפיכך חשיבי להו כמו השלקות שעדיין לא יצאו מתורת אוכל לגמרי אבל השכר יצא מתור' אוכל לגמרי ולפי' יצא מדינו הראשון ואין מברך עליו אלא שהכל ועוד נ"ל לומר שהשעורים כיון שיכול להיו' להם מעלה אחרת גדולה שהיינו יכולין לעשו' מהן פת ויברכו עליהם המוציא ועכשו על ידי שעשו מהן שכר יש להם גריעות יותר משאר שעורים שאינם יכולין להגיע למעלות הפת לעולם שכבר יצאו מתורת שעורים לפי' אין מברכין עליהם אלא שהכל מפי מורי הרב נר"ו : פת הצנומה בקערה מברכין עליה המוציא ופליגא דר' חייא וכו' פי' ר"ח ז"ל דכדאיכא עליה תוריקא דנהמא מיירי ואומר מורי הרב נר"ו דאפי' ליכא עליה תוריקא דנהמא מברכין עליה המוציא דכיון שאינו מבושל ולא מעורב עם שאר דברים תוארו עומד בה ולא נתבטל מתורת לחם : ואיכא למידק במאי עסקינן אי בשיש לו אחרת שלימה היאך היה אומר רב שמברכין על הצנומה ויניח השלימה ואי בשאין לו פת אחרת שלימה פשיטא שיש לו לברך שמפני שאין לו פת שלימה אין להניח הברכה והיאך היה אומר רבי חייא שצריך שתכלה ברכה עם הפת ולא יברך על זאת הפרוסה : ותירץ רבינו יצחק הזקן ז"ל דמיירי כשעשה אותו פיתים כדי לברך עליהם המוציא ולפיכך היה אומר רב שאף על פי שהיה לו פת אחרת שלימה שאינו מברך אלא על זאת שעשה פירורים לדעת המוציא ואף על פי שבלע אותה קתלה אין בכך כלום דבולע ואחר כך מברך ורבי חייא סבירא ליה שמברך על השלימה שצריך שתכלה ברכה עם הפת :

מתקיף

שלטי הגבורים

א על זה רבנו כחולקין כגון סמ"ג ור' ח וס"ג ופסור כתב רבינו והרא"ש כתב כדברי התוס' שכתבו קומי וכרתי כשהן חיין בור' פרי האדמ' ולאח' בישול שהכל דאשתנו לגריעותא ואי בי אם יש שאכן כשם יותר מבושלים כשלה דעתו והולכין אחר הרוב ואע"ג שאנו רגילין לאוכלן מבושלים וזהו ממני כשוכן שמתקן טור :

לשון ריא"ז

ירקות שדרכן לאכל חיין כגון ספומיו וכרישין וכיוצ' בהן בין שאכלן חיין בין שלקן ואכלן מברך עליהן ב"פ האדמה וירקות שאין דרכן לאכלן חיין כגון הקרדין והכרוב' והדלועים וכיוצא בהן אם שלקן ואכלן מברך עליהן בורא פרי האדמה ואם אכלן חיין מברך עליהן שהכל כמבוא' בקו' הראיות בראיה ו :

ב כתב רב האי גאון ז"ל דליפתא מבושלת או כבושה בחומץ או בחרדל בפ"ה חיין שהכל וכן כתב [illegible] ואם יש הגאונים שכתבו כסתך ולמאי דכתיבנא לעיל דכל מה שטוב יותר מבושל מאי מברך עליו כבושה [illegible] שהכל ירחם בדברי רבינו כאן שהלפת טוב יותר מבושל מאי טור :

לשון ריא"ז

שאלוחין והכבושים ברי פא בשלוקין וכן שלפתות בין שתקנן לחתיכות גדולו' בין שתקנן לחתיכות קטנו' אם אכלן שלוקין ומבושלין מבר' עליהן ב"פ האדמה ואע"פ שנימוחו ואם אכלן חיין מברך עליהן שהכל וכן בר' בעינו על שבולים שיבשים שהוכלן חיין מברך עליהן שהכל אבל שבולים שלחים מברכין עליהן ב"פ האדמה בין חיין בין שלוקים כמבואר בקונטרס הראיות בראיות ס' :

ג ועל המים שבשלו בהם הירקו' מברך כדרך שמבר' על הירקות עצמן אף ע"פ שאין בהן אלא טעם הירק ולא דמו למי פירות דאמרי' דחשיבי לעיל בטלו ומבר' עליהן שהכל לפי שהמשק' אין בו טעם הפרי כמו שיש למרק טעם הפרי והיה אומ' הר"א ז"ל דוקא כשבשלם בלא בשר אבל בשלם עם הבשר טעם הבשר שבמרק חשוב עיקר ומברך עליו שהכל · וכת' ה"ר יחיאל ז"ל כ"ש אם שחטן שמברכין על מימיהן כדרך שמברך עליהם ואינו נראה כן דודאי כששוחטים אותן משתני לגריעותא וראיה לדבר מתקין היוצאין מן הפירי שמברכין עליו שהכל ואם בשלם מברך על המרק כברכת הפרי לפי מה שכתבתי לחצלה בשם הרא"ש ואם חתכם אפילו לחתיכות דקות לא נשתנה ברכת' דבשלקייהו קיימו · טור :

לשון ריא"ז

הפומ' ומי שלקות מבר' עליה' כמ"ש בשלקות עצמן ואחר השב' שקורין אני טו ששלקו ומברכין על מימיו כמ"ש ואפי' אם נתן בהם שמן כרי שהתבשל אבלה ואינו מבר' על השמן אלא על המים :

ד ר"ח כתב דצריך שיהא עליו תוריק' דנהמא' לברך עליה המוציא והרא"ש ורבינו יונה כתבו דלא צריך :

נר מצוה

[illegible]

המאור הקטן

פרק כיצד מברכין כו' דאיכא דתני כרם רבעי ואיכא דתני נטע רבעי נטע נקטינן בחוצה לארץ כרבי' המקיל בארץ ואין רבעי נוהג בלא נטיעה אלא בכרם בלבד שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב אבל ערלה נוהגת בכל נטיעה [illegible]

מתקיף לה רבא מאי שנא לנמה דלא דכי כליא ברכה אפרוסה קא כליא כלומר שבשעת השלום הברכה אין הפת שלימה : אי הכי לצריך שאמרה צריך שתכלה ברכה א עם הפת כשמברך על הפת נמי ובוצע ומברך ביחד כי כליא ברכה אפרוסה קא כליא ונמצא שלא נעשית הברכה כולה בעוד שהפת שלימה אלא אמר רבא מברך ואחר השלום כל הברכה בוצע ויש שחוששים מפני זה ואינם רוצים לחתוך הפת בסכין קודם הברכ' ואומרי' שלא הותקנו אותו בסכין אע"פ שדבק הוא בפת לא הויא שלימ' ואין זה נראה שיותר נכון הוא שיחתוך אותו בסכין תחלה ויהיה דבוק בפת ולאחר השלום הברכה יבלע אותו הפת משיברך ויחתוך בסכין קודם אכילה שזה יראה הפסק' : **ובירושלמי** גר' שסובר דטעמיה דרבי חייא דאמר צריך שתכלה ברכה עם הפת לא הוי מפני שמצוה היא שתהי' אמיר' כל ברכה בשלימה אלא מפני חשש שלא יבלע קודם ברכה שמא תפול מידו בעוד שאומר אותה ויצטרך לחזו' ולברך פעם אחר' וה"נ התם ר' זריק' א"ר ועיר' כמי כהין דלסיב' קורמסא ומברך עלוי ונפל מיניה [מהו] דמברכין עלוי זמן תיניינות מה בינן לבין אמם כמי' אמרו המן לכך כיון דעתו מתחילה אבל הכא לא לכך כיון דעתו מתחלה כלומר כשמברך על המים שבנהר ושותה לשתו' אין צריך לומר שצריך לחזו' ולברך ואע"פ שאות' המי' שהיו שם בשעת הברכ' כבר הלכו להם דלא חיישינן להכי שהלך כיון דדעתו מתחלה [לכך] שיודע היה שילכו וכוונתו על אותם שיבואו אבל הכא לא כיון שיפול ולא ימצאנו ולפיכך צריך לחזו' ולברך על האחרי' וקימ' הוא למה לא הזכיר בכאן והוא לא אתי בידיה כמו שהזכיר כמובלא לקמיה דודאי אם (לא) מצא אותו אין צריך לחזור ולברך פעם אחרת וגר' ז' שטעו' סופר הוא : תאני רבי חייא אין מברכין על הפת אלא בשעה שבוצע פורס א"ר חייא בר אבא הדא אמר' מאן דנסיב פוגלא ומברך עליו והוא לא אתי בידיה צריך לברכא עליה זמן תיניינות א"ר תנחום בר' יודן צ"ל ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שלא להזכיר שם שמים לבטלה ומדקא יליף ממילתיה דרבי חייא שאם נפל מתיכת נמי צריך לחזור ולברך פעם אחרת למדנו שסובר הירושלמי שטע' ר' חייא אינו אלא מפני חשש שמא תפול מידו ויצטרך לחזור ולברך פעם אחרת ולפי' היה אומר כן ואע"ג שבזה חולק עם התלמוד שלנו אפי' הכי למדנו מהירושלמי שמי שבירך על הדבר ונפל מידו ואינו מוצאו צריך לחזור ולברך כשחוזר ואוכל מאותו המין : וכן למדנו שמי שבירך ברכה שאינה צריכה יש לו לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וכן כתב הרמב"ם ז"ל : ויש שאומרים שזהו לאחר שאמר אלהינו מלך העולם אבל אם לא הזכיר עדיין מלכות אלא ברוך אתה ה' בלבד יש לו לסיים ולומר למדני חקיך כדי שיהיה כקורא פסוק ולא יהיה מזכיר שם שמים לבטלה מפי מורי הרב נר"ו בשם גאון ז"ל : **הביאו** לפניהם פתיתים ושלמים אמר רב הונא מברך על הפתיתים וכו' לכאורה משמע דרב הונא רוצה לומר שמברך אף על הפתיתים ולא שנא פתיתים גדולים ולא שנא פתיתים קטנים וכל שכן שאם בירך על השלמים שפוטר את הפתיתים ור' יוחנן סובר מצוה מן המובחר לברך על השלמים אבל קשה למה שינה הלשון לאחר ופתח בפתיתים וסיים בפרוסה ואמר אבל פרוסה של חיטים ומשום הכי נראה כמו שפי' רבינו יעקב ז"ל דהביאו לפניהם פתיתים ושלמים רוצה לומר פתיתים גדולים ושלמים קטנים ורב הונא אמר מברך על הפתיתים שהם גדולים מן השלמים ולא בא למעט שלא יברך על השלמים אלא הכי קאמר מברך על איזה מהם שירצה ואפי' על הפתיתים ור' יוחנן אמר אע"פ שיש לפניו פתיתים גדולים יש לו לחזור אחר השלמים דשלמי' מצוה מן המובחר ואע"פ שאין בו כל כך פת כמו בפתיתי' גדולי' ואח"כ הזכיר ענין אחר בדין חטין ושעורי' והשלמי' גדולים יותר ולפיכך שינה הלשון ואמר אבל פרוסה של חטים ושלימה של שעורים ואתא לאשמעינן אע"ג דאיכא תרתי שהיא שלימה והיא גדולה מהפרוסה אפי' הכי מברך על הפרוסה של חטים ופוטר את השלימה של שעורים ומשום הכי אמר בכאן דדברי הכל מברך על הפרוסה ולא אמר מצוה מן המובחר כמו שאמר למעלה מפני שלמעל' היה מדבר במין אחד ולפיכך אין בו אלא מצוה מן המובחר אבל בכאן שהן שני מינים ואחד גרוע מחבירו אמר שצריך לברך על הפרוסה לדברי הכל דחשוב עדיף : וירא שמים מקיים שתיהן מניח שלימה על הפרוסה או בתוכה ובוצע יש אומרים בוצע משתיהן ואין צורך לזה שבהנחה בלבד מקיים את שתיהן ודי לו כשיבצע את האחת אלא ודאי בוצע הפרוסה שהיא משל חטים ומקיים ההידור בשניית עמה השלימה : **שלום** אתה ושלום למשנתך ששמת שלום בין התלמידים וא"ת והלא דברי הכל שמברך על הפרוסה של חיטים ופוטר את השלימה של שעורים אלא שאמרו כדי לקיים את שתיהן שמניח פרוסה בתוך שלימה והיאך אמר ששמת שלום בין התלמידים שנר' שנחלקו ואומר רבינו יעקב ז"ל שמה שאמר התלמוד דדברי הכל מברך על הפרוסה של חיטים ופוטר את השלימה של שעורים אינו בזה הענין עצמו אלא תלוי הוא במחלוקות אחר כיוצא בזה שנחלקו לענין תרומ' דתנן תורמין בצל שלם קטן אבל לא חצי בצל גדול ר' יהוד' אומר לא כי אלא חצי בצל גדול מאי לאו בהאי קא מיפלגי דמר סבר חשוב עדיף ומר סבר שלם עדיף כלומר תנא קמא שאמ' תורמין בצל קטן שלם ס"ל שאע"פ שאינו מוטעם כל כך כמו חצי מהגדול שקודם מזה שהוא שלם ס"ל נמי בפרוסה של חיטים ושלימה של שעורים שאע"פ שהפרוסה יותר מוטעמת אפי' הכי קודם מהשלימה דבתר שלם אזלינן ור' יהוד' דאמ' לעולם חצי בצל גדול וסבירא לי' דחשוב עדיף וכיון שהחצי הוא מוטעם יותר קודם ממנו ס"ל נמי הכא בפרוסה של חיטים ושלימה של שעורים שמברך על הפרוסה של חטים שהיא מוטעמת יותר ופוטר את השלימה של שעורים ומפני שתולה אותו רב במחלוק' תנא קמא ורבי יהוד' ובא אח"כ תנא דתני קמיה דרב נחמן והכריע ואמר מניח פרוסה בתוך שלימ' ובוצע כדי לקיים את שתיהן אמר שלום אתה ושלום למשנתך ששמת שלום בין התלמידים והכרעת בענין שיעשו כדברי כולם ולענין מחלוקת רבי יהודה ורבנן נראה דהלכתא כרבי יהודה דאמר חצי בצל גדול וסבר דבתר חשוב אזלינן דהא חזינן תלמודא כוותיה ס"ל דאמר חשוב עדיף ומברך על הפרוסה של חיטים ופוטר את השעורים : ועוד דבגמ' אמרינן בהדיא כל מקום שיש כהן כ"ע לא פליגי דחשוב עדיף כי פליגי בדליכא כהן וכו' ומשמע דדברי הכל הוא לכל שאר דברים דחשוב עדיף : ולפי דברינו למדנו מכאן דין אחד דכיון דהלכתא כרבי יהודה דאמר חצי בצל גדול שהיה סובר שחשוב עדיף היכא דיש לו פת שלימה ופרוסה ושניהם של חיטים אלא שהפרוסה היא מסולת נקייה יותר אין לו לברך על השלימה כיון שאינה חשובה כל כך אלא דינם כפרוסה של חיטים ושלימה של שעורים דכדכתיבנן מפי מורי הרב נר"ו : **הכל** מודים בפסח שמניח פרוסה לתוך שלימה ובוצע [illegible] מהפרוסה משום לחם עוני והכי אמרינן בפסחים מה דרכו של עני בפרוסה אף כאן בפרוס ויש לומר כמו שמברך [illegible] השנה אין לו פת שלימה והוא צריך לבצוע בפרוסה אף כאן בפסח אין לו לבצוע אלא בפרוסה :

טול

מתקיף לה רבא מאי שנא צנומ' דלא דכי כלי' ברכה אפרוסה קא כליא אי הכי על הפת נמי כי כלי' ברכה אפרוסה קא כליא אלא אמ' רבא מברך א ואח"כ בוצע והלכתא כר' חיי' בר אשי והלכתא כרבי חייא אליבא דרבא : איתמר הביאו לפניהם פתיתין ושלמין אמר רב הונא מברך על הפתיתין ופוטר את השלמין ורבי יוחנן אמר שלימה מצוה מן המובחר אבל פרוסות של חטים ושלימה מן השעורים דברי הכל מברך על הפרוסה של חטים ופוטר את השלמין של שעורים : אמר רב נחמן בר יצחק וירא שמים מקיים את שתיהן כי הא דמר בריה דרבנן מניח פרוסה בתוך ב שלימה ובוצע תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק פרוסה ושלימ' מניח פרוס' בתוך שלימה ובוצע א"ל מה שמך א"ל שלמין א"ל שלום אתה ושלום למשנתך ששמת שלום בין התלמידים אמ' רב פפא הכל מודים בפסח שמניח פרוס' בתוך שלימ' ובוצע מ"ט לחם עוני אמר רחמנא א"ר אבא ובשבת חייב לבצוע על שתי ככרות מ"ט לחם משנה כתיב : אמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא הוה שקיל תרתי ובצע חדא : רב אמי ורב אסי כי הוה מיקלע להו ריפתא דעירובא בשבת מברכין עליה המוציא אמרי הואיל ואתעביד ביה מצוה חדא נעביד ביה מצוה אחריתי : אמר רב

טול

רש"י

אפרוסה קא כליא דכיון דאמר עם פרים הפרוס' קכלה מלוי חשיבותי' ומלוי אהנות : אלא אמר רבא מברך גומר את הברכ' ואח"כ מפרים את הפרוסה לכי כליא ברכה אפת שלם קא כליא : מברך על הפתיתין אם ירצה או אם הפתיתין גדולים צריך לברך עליהן : ויוצא ידי שניהן ידי מחלוקת של רב הונא ור' יוחנן : מניח פרוסה תחת השלימה ובוצע או משתיהן או מאת' מהן מהשלימ' : לחם עוני כתיב ודרך עני בפרוסה לכך בוצע על הפרוס' : שקיל תרתי לוקח שתיהן בידו ובוצע מאחד מהם : ריפתא דעירובא לחם שעירבו בו אתמול עירובי חצירו' :

טול

א יש פוסקים שאין לחתוך הלחם קודם הברכה כלל : וכתב פרק ט' ז"ל ולא נהירא לי דחסי' הפוסקים שיותחו' לחתוך הלח' ושוהה בין דרכ' להב"ל אלא חותך ואינו מפריד הפרוסה עד לאחר הברכה וצריך לחתוך מקום שלם יחתו בפרוסה שיהלם שהר הבכר טוו דאם לא כן חשוב כפרוסה טור :

ב כר"ח והטור כתבו שצריך לבצוע והשנים' ורבינו יונה כתב דהני כמה שבעית זה כמוך זה ובוצע מאחת מהן שירצה ואם יש פתיתי' ושלמין ממין א' והפתיתין יפין מהשלמין כר"ח ומרדכי והטור כתבו שיברך על השלמין ורבינו יונה כת' שיברך על הפתיתין :

לשון רא"ה

ואם היו לפניו פת שלימה ופת פרוסה יש מפרש' לומר לברך על הפרוסה שהניח קרובה [illegible] מקיים דברי שניהן שמניח פרוסה בתוך שלמ' ובוצע בפרוס' :

המאור הקטן

ברכו' ירושלמי סוכי' בדברי הרי"ף ז"ל שכת' דפרות שבות בקיא ברכ' בתחל' · אמר רב חייא בר אשי אמר רב פת הבניסה בקערה מברכין עליה המוציא פירו' ואפילו פרורין שאין להם בות ולהא עליהו תורית' תנה' כמאן הכתוב צניפות דק' אפ"ה מבר' עליה' המוציא ולא דמו לחביצה דהו' כלי ראשון המבשל ונפקא לידה מתור' להם אבל הכא קאר' כלי שני הוא ואינו מבשל ופליגא דר' חייא בר אבא דאמר צריך שתכלה ברכה עם הפת כלומר כשהיא פורחת מברך עלי' ובמסקנא אסיק' הלכתא מברך ואחר כך בוצע שצריך שתכלה ברכ' על הפת כשהי' שלימה דאלמא שלימה מצוה מן המובחר והביא ראיה לקמיה פתיתין ושלמין פליגי בה רב הונא ורבי יוחנן רב הונא אמר מברך על הפתיתין ופוטר את השלמין כלומר הרשות בידו ור' יוחנן אמר שלימ' מצוה מן המובחר ור' יוחנן קיים לן דעדיפה מדרבה בכל מקום אפי' במקום רב ושמואל · אבל פרוסה של חטין ושלימה של שעורין דברי הכל מברך על הפרוסה של חטים ופוטר שלימה של שעורי' הא ודאי בתורא חובה הוא שמברך על פרוסה של חטים אי משום דקימא לן חביב עדיף אי משום דהוא מוקד' בפסוק דכתיב ארץ חטה ושעורה אמר ר' ירמיה בר אבא כתנאי כלומר הא דמודה רבי יוחנן לאו דברי הכל הוא אלא רבי יהודה ולא רבנן ודחינן לה להא דר' ירמיה וקמה להא דרבי יוחנן כדברי' אבל ור' שמום דמפיק נפשיה מכל פלוגתא מוקים מצות שתיהן כלומר מצות חשוב ומצות שלם ומניח פרוסה בתוך שלימה ובוצע מן הפרוס' והוא שמשי' שלום בין התלמידים דאפילו [illegible]

א ד"ת ודלא [illegible] דפשיק [illegible] בית [illegible] דפת הכל הולך אחר המקום [illegible]

ד"ת ואהו' ס"ז

[illegible]

נר מצוה

קסו טול° כרוך טול כרוך אינו צריך לברך הביאו מלח הביאו לפתן צריך לברך ור' יוחנן אמר אפי' הביאו ליפתן הביאו מלח א"צ לברך גביל לתורי גביל לתורי צריך לברך ורב ששת אמר אפי' גביל לתורי גביל לתורי א"צ לברך דאמר רב יהודה אמר שמוא' אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיתן מאכל לבהמתו שנא' ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת אמר רבה בר שמוא' משום ר' חייא אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיביאו מלח או ליפתן לפני כל אחד ואח' רבה בר שמוא' איקלע לבי ריש גלות אפיקו ליה ריפת' בצעה לאלתר אמרו ליה הדר בי' מר משמעתי' א אמ' להו לית דין צריך בשש : מתני' בירך° על פירות האילן ב"פ האדמה יצא ועל פירו' הארץ ב"פ העץ לא יצא ועל כול' אם אמר שהכל נהיה בדברו יצ' ועל דבר שאין גידולו מן הארץ אומר שהכל נהיה בדברו על החומץ ועל הנובלות ועל הגובאי אומר שהכל נהיה בדברו ר' יהוד' אומ' כל שהו' מין קללה אין מברכין עליו : גמ' ועל כולם אם אמר שהכל יצא : איתמר רב הונא אמר חוץ מן הפת ויין ור' יוחנן אמר אפי' פת ויין והלכת' כר' יוחנן : אמ' רב כל° ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה ור' יוחנן אמ' כל ברכה שאין בה מלכות והזכרת השם אינה ברכה וק"ל כר' יוחנן דאמר בעינן הזכרת השם ומלכו' : ועל° דבר שאין גידולו מן הארץ אומ' שהכל : ת"ר ועל דבר שאין גידולו מן הארץ כגון בשר בהמה וחיה ועופו' ודגים אומ' שהכל נהי' בדברו על הפת שעפשה ועל היין שהקרי' ועל תבשיל שעברה צורתו אומר שהכל נהיה בדברו על החלב ועל הגבינ' ועל הביצים ועל הדגים ועל החומץ ועל הנובלות ועל הגובאי אומר שהכל ור' יהודה אומר כל שהו' מין קלל' אין מברכין עליו ועל המלח ועל הזומית ועל כמהין ופטריות הוא אומ' שהכל נהיה בדברו : מתני' היו לפניו° מינין הרבה ר' יהודה אומר אם יש ביניהם ממין שבעה עליו הוא מברך וחכמים אומרים מברך על איזה מהם שירצה : גמ' אמר עולא מחלוקת כשברכותיהן שוות כגון אתרוג וזית דר' יהודה סבר מין שבעה עדיף ורבנן סברי ג חביב עדיף אבל

רש"י

טול כרוך מי שנוטל וקודם שטעם מן הפרוסה גלגל ממנה והושיט לאחר ואמר לו טול מפרוסת הברכה ואכול ואפי' שח בין הברכה שבירך ברכת המוציא ובין האכילה אין צריך לחזור ולברך אע"ג דשיח' הפסקה היא כדאמר במנחות שח בין תפילין לתפילין חוזר ומברך והכא כיון דהך שיחה צורך ברכה ולא הוי הפסקה וכן הביאו מלח לרבי יוחנן צורך ברכה היא שצריך לטבל בו הפרוסה שתהא נאכלת בטעם : גביל לתורי גביל את המורסן כמו' לצורך השורי' : בצעה לאלתר ולא המתין עד שהביאו מבילין מלח או לפתן : בשש עיכוב כמו כי בשש רכבו דפת נקייה היא זו ואינה צריכה ליפתן או למלח : מתני' בירך על פירו' האילן ב"פ האדמ' : גובאי מין חגבי' טהורי' הן : הנובלו' תמרים שהרוח משיר שאין חשובו' חוץ מן הפת ומן היין כדאמרי' לעיל שגורם ברכה לעצמן : שהקרים פוש"יר בלעז : כשברכותיהן שוות כגון זיתים ותפוחי' דתרוויהו ברכתי' בפ"ה נינהו ובא לפטור שניהם בברכה אחת : חביב עדיף דעל איזה מהן שירצה חביב משמע : אבל אין ברכותיהן שוות לכ"ע אין ברכה אחת פוטר' ואע"ג דתנן אם בירך על פירות האילן ב"פ האדמה יצא ה"מ בחד מינא וטעה ובירך ב"פ האדמה אבל תרי מיני כגון צנון וזית בירך על הצנון לא נפטר הזית : זה

מיי' פ"ח ה"ו מה' ברכות סמ"ג עשין סי' כז טור א"ח סי' קסז

מיי' פ"ח מה' ברכות הל' ג עשין סי' כז טור א"ח סי' רג

מיי' פ"ח מה' ברכות הל' ג עשין סי' כז טור א"ח סי' ריד

מיי' פ"ח מה' ברכות הל' ג עשין סי' כז טור א"ח סי' רד

מיי' פ"ח מה' ברכות הל' ג עשין סי' כז טור א"ח סי' ריא

רבינו יונה

טול כרוך טול ברוך אינו צריך לברך כלומר כיון שזה מענין עשיית המצוה הוא שאומר להם שיקחו המוציא לא דיינין ליה הפסקה ואין צריך לחזו' ולברך ומזה למדנו לענין שחיטה שאם שח בענין השחיטה כגון שאמר שחוט העוף האחד אמר שיתנו לו האחר או כל כיוצ' בזה לא דייניכן ליה הפסק' ואין צריך לחזור ולברך על השחיטה האחרת : לית דין צריך בשש י"מ מלשון כי בושש משה ור"ל זה הפת הוא פת נקיה ומוטעם מאליו וא"צ להתעכב עד שיביאו הליפתן להטעימו וי"מ אין זה צריך ליפתן כי הוא מוטעם מאליו והוא מלשון שיאכל תפל מבלי מלח דמתרגמי' במה דלא מתאכל בשם מדליק מילחה : מתני' בירך על פירות האילן ב"פ האדמ' יצא שגם האילן יונק מן האדמה ונמצא שבכלל פ"ה הוי ולפיכך יצא אבל כשבירך על פירות הארץ בורא פרי העץ לא יצא שאין שם עץ כלל: על החומץ ועל הנובלו' ועל הגובאי אומר שהכל נהיה בדברו פירוש נובלות הפירות שנפלו קודם בישולן וגובאי הוא חגב שיש לו ד' סימני טהר' כדאית' במסכת חולין . ואם תאמר והיאך מברך על החומץ כלל והא לאו בר אכילה הוא כדאמרינן ביומא שאם שתה חומץ בי"ה שהוא פטור וכל דבר שאינו ראוי לאכילה ק"ל שאין מברך עליו כלל כגון ונבגיל' יבישת' שאין מברך עליה כלל כיון שאינו חשוב מאכל בי"ה שהוא פטור [וכן] כל דבר שאינו ראוי לאכילה כדאמרי' לעיל גם פלפלי ביומ' דכפורי פטור ויש לתרץ דגבי חומץ אע"פ שהוא פטור בשיעור רביעית כיון דק"ל שאם שתה ממנו הרב' חייב מפני שנהנה . ממנו בשקייה מרובה לענין ברכה נמי לא יצא מתורת אוכל ולפיכך מברך עליו . מיהו נראה דברביעית או פחות מרביעי' מברך עליו בתחלה מפני שלא יהנה מן העולם בלא ברכ' ואינו מב' לבסוף כיון שאינו חשו' שתייה בי"ה אבל ביותר מזה שחשו' שתייה בי"ה מברך עליו תחל' וסוף מפי מורי הרב נר"ו : רבי יהודה אומ' כל שהוא מין קללה אין מברכין עליו יש מפרשים לומר דלא קאי אלא אחומץ ונובלות בלבד שהיו טובים מתחל' ונפסדו אבל בגובאי כיון שעומד טעמו בו לא הוי מין קללה ומודה דמברכין עליו ויש מפרשים דאכולהו קאי דאפילו גובאי שלא נפס' טעמו כיון שמזיק לעולם ואוכל התבואה אין מברכין עליו : גמ' על סומי' ועל כמהין ופטריות אומר שהכל נהיה בדברו פירש בערוך שהמרק נקרא זומית שכן בלשון יון קורין למרק זומי וכמהין נקראין אותן שעליין קחס הקרקע ונבראין מטומן הארץ וקרי להו בלעז טורמטש ופטריות הן מין אחר שגדלין לפעמים בעצים ונקראין בלעז פונג"וש : מתני' היו לפניו מינים הרבה וכו' : גמ' מחלוקת כשברכותיהן שוות כגון אתרוג וזית דרבי יהודה סבר מין ז' עדיף שכיון שארץ ישראל נשתבחה בהם יש לו לברך כל זה ופוטר את האחר כיון שברכה אחת להם ורבנן סברי דחביב עדיף : ונראה למורי הרב נר"ו דהכי קאמר אותו שהוא חביב יותר יש לו להקדי' בתחלה ואע"פ שאינו משבעת המינין ואע"פ שאינו רוצה לאכלו אלא אחר שיאכל האחר אפ"ה יש לו להקדימו ויאכל ממנו תחלה מעט כדי שיברך עליו תחלה הואיל והוא חביב עליו יותר וכיון שבירך על האתרוג פוטר את הזית כיון שברכ' כולה אחת היא : ולענין פסקא פסקו הגאונים ז"ל הלכה כרבי יהודה דאמר מין ז' עדיף ואע"ג דפליגו רבנן עליה וסמכינן על מאי דאמרינן בסמוך כל המוקדם בפסוק הוא קודם בברכה וכיון דז' המינים עצמם יש לו להקדים המין שהזכיר הפסוק תחלה ממילא שמעינן שיש לו להקדים שבעת המינין למין אחר ואין לדחות ולומר דהתם מיירי כששניהם שוין וחביבין לו דכיון שאין הא' חביב מחבירו יש לו להקדים אותו שסידר בפסוק ראשון אבל כשהאחד חביב מחבירו יש לו להקדים החביב כרבנן ואפילו היה האחרון שבפסוק זה אי אפשר לאמרו מדאמרי' עליו בסמוך רב חסדא ורב המנונא הוו יתבי אייתון לקמייהו תמרי ורימוני שקל רב המנונא ובריך אתמרי ברישא א"ל לא סבר לה מר להא דאמר רב יוסף כל המוקדם בפסוק זה הוא קודם בברכה וכו' ואם איתא דמיירי רב יוסף בשאין האחד חביב יותר מחבירו כשבירך רב המנונא אתמרי ברישא אמאי קאמר ליה לא סבר לה מר להא דרב יוסף וכו' לימא דרב המנונא משו' הכי בריך אתמרי מפני שהיו לו חביבין יותר אלא ודאי מאי דאמרי' כל המוקדם בפסוק הוא קודם לברכה בכל ענין נאמר בין שהיו חביבין לו שניהם בשוה בין שיהיה האחד חביב מחבירו יש לו להקדים אותו שנזכר בפסוק ראשון וכיון דכו' המינין עצמם יש לו להקדים אותו שנזכר בפסוק ראשון ממילא שמעינן דכ"ש דיש לו להקדים מין מז' המינים למין אחר כדברי ר' יהודה מפי מורי הרב נר"ו :

אבל

שלטי הגבורים

א ואם פת נקייה הוא אין צרי' בשש ואם ספק מתקבלי באכילה או במלח בעיק שכנו א"צ בשש ואוכל מיד . מור' :

ב י"א דאם דילג מלכות יצא וכתום' בפסקיו כוס וי"א דאם אמר מלכות אבל לא אמר העולם יצא וי"א שצריך ככל ואם ספטת רוב הפוסקים :

לשון רבינו ישעיה אחרון

כל ברכה שאין בה הזכרת ה' ומלכות אינה ברכה שכל ברכ' שפותח בה בברוך צ"ל בה בפתיחתה כך בא"י אמ"ה העולם וכברכה ראשונה של תפלה י"א אע"פ שאין בה מלכות בפתיחתה יש בה מלכות סמוך לחתימה שאומר מלך עוזר ומושיע ומגן ובפסוקי' יאמר שכיון דיום הבכורים שתקנו לומר זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים אינו אומר עוד מלך גואל שאין אומרין בה שתי מלכיות וכל בלשון פיוט' אדם שהרגו והתפלל יצא ואין צריך לחזור בלשון הקדש ואם אמר אדם בריך רחמנא מלכא דעלמא מריה דהאי פיתא יצא ידי ברכה ראשונה שהיא ברכ' המוציא כמו שאמר בקונטר' בראשונ' בראשו' א :

ג כל זה פלוגתא ז"ל והרא"ש ורבינו יונה וטור ובקטו שמברך על מין ז' תחלה וממי' בה בדברי רבינו :

לשון רבינו ישעיה אחרון

וכל שכן אם היו לפניו ממין שבעה ומין אחר' כגון זית ואתרוג שמברך על הזית ופוטר את האתרוג ואל יברך על האתרוג לפטור את הזית אע"פ שהאתרוג חביב בעיניו יותר :

המאור הקטן

המזון פוטרתן דרפתא ראויים על כל פה דאכל וכל פה שבא בתוך הסעודה הוא מכלל השביע' דכתיב בה ואכלת ושבעת וברכת וגו' אבל דברים הבאים לאחר הסעודה אף על פי שבאו קודם ברכת המזון טעונין ברכה בין לפניהם בין לאחריהם שאין נחשבים מכלל הסעוד' ויש פירושי' רבים וסברו' רבות בשמועה ומה שנראה לי כתבתי . והא דאמרי' בגמרא בשאר ימות השנה מברך על כל כוס וכוס אין הדברים אלא במקומו' שאין להם יין מצוי כל שבעה ולא היו רגילין בתוך סעודתן אלא בימים וזולתי שבתות וימים טובים שהיו קובעין על היין . ותמצא זה ברור במקומות רבים בתלמוד שלא היה כוס יין מצוי להם כדאמרינן בסוכה בפרק לולב וערבה כוס בל יומא פי' איתות דילמא דאיקלע ליה כוס ובפרק ערבי פסחים אמרי' והא יום טוב אחר השבת ראוית ליה ואמר רב יקנ"ה הא למדת שלא היה להם מצוי יין לפיכך היו מברכין בימות החול על כוס של יין הבא להם בתוך הסעודה ואנו המקומות המצויין לנו שאין קובעין על היין בין בחול בין בשבת אין לנו בכל ימות השנה וכו' והוא דגרסינן הים בפרק ערבי פסחים בי ריש גלותא ספק לא סמיתו לן אבל הכא הא פנה קטן ודעתין עילויה כל כמה דלא אפסקי ברכת המזון צריך מהדר ובריכו עלה ולפי שראיתי אנשים חכמים בעיניהם שטעו בשמועה זו הוצרכתי לכתוב זה :

מתני'

חדושי אנשי שם

מהר"ם א פי' ואינו דומה לגם כפלפלי וזנגבילא וכיסתא דיבקם לא נכנס אבל בשקייה חומץ אע"ג דלא חשוב שתיי' כדחזינן כ"ש נכנס מיהא הוי ואינו יודע מי דחקו מעתה לחלק בברכה אחרונה בי שתייה חשובה לשקייה מרובה כלא קשיה :

אבל כשאין ברכותיהן שוות דברי הכל מברך על זה וחוזר ומברך על זה ואיז' שירצה יקדי': אמר רב יוסף ואיתימא רבי יצחק כל המוקדם בפסוק זה היא קוד' לברכ' ארץ חטה ושעור' וגו': רב חסדא ורב המנונ' הוו יתבי בסעודתא אייתו לקמיהו תמרי ורמוני שקל רב המנונא ובריך אתמרי ברישא א"ל רב חסדא לא סבר לה מר להא דאמר רב יוסף ואיתימא ר' יצחק כל המוקדם בפסוק זה הוא קודם לברכה א"ל זה שני לארץ וזה חמשה לארץ א"ל מאן יהיב לן נגרי דפרזלא ונשמעינך: איתמר הביאו לפניהם תאנים וענבי' בתוך הסעודה אמר רב הונא טעונין ברכה לפניהם ואין טעונין ברכה לאחריהן וכן אמר רב נחמן ורב ששת אמר טעונין ברכה בין לפניהם בין לאחריהם שאין לך דבר שטעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו אלא פת הבאה בכסנין בלבד ופליגא

רש"י

זה שני לארץ דכתיב בסיפא דקרא ארץ זית שמן ודבש והאי ארץ הפסי' הסדר וחזר לעשות זתים ותמרים חשובים יותר מתאנים ורימונים לרימון חמישי לאותו ארץ דכתיב ברישי' דקר' ודבש היינו דבש תמרי' שני לאותו ארץ הכתוב בסוף הפסוק. מאן יהיב לן נגרי דפרזלא מנעלים של ברזל ונלך אחרי' קדיר ונשמעינך: הביאו לפניה' תאנים וענבים בתוך הסעודה וכגון שלא באו ללפת בהן את הפת דא"כ הוי פת עיקר והם טפילה וקי"ל הכא מברך על העיק' ופוט' את הטפיל' אלא לקינוח סעוד' הביאום: מברך עליה' לפניהן דלאו טפיל' נינהו ולא לאחריהם דברכת המזון פוטרתן: פת הבא' בכיסנין לאח' אכיל' וברכ' המזון היו רגילין להביא כיסנין והן קליו' לפי שיפין ללב כדאמר הכי כיסני מעלו לליב' ומביאין עמהן פת שנילוס' כתבלין כמין אוכל"ים שלנו ויש שעושין אותו כמין ציפורים ואילנות ואוכלין מהן דבר מועט ומתוך שנוקני' בו תבלין הרבה ושקדים ואגוזים ומאכלם מועט לא הטעינו לאחריה ברכה מעין שלש מידי דהוה אפת אורז והוחן דאמרינן לפניהן מברך בורא מיני מזונו' ולבסוף ולא כלום:

פת

רבינו יונה

אבל כשאין ברכותיהן שוות דברי הכל מברך על זה וחוזר ומברך על זה וזהו לשון הגמרא והרי"ף ז"ל הוסיף ואמ' אי זה שירצה יקדים ועולה בא להשמיענו ב' דברים האחד שיקדים אותו שהוא רוצ' יותר דכיון שהוא חביב לו יותר יש להקדימו על כל פנים ואפי' לא יהיה מז' המינין שלא נאמר אם מקדים אחד מז' המינין כיון שחביב לו יותר ואין ברכותיהן שוות ואע"פ שאינו רוצה בו אלא לאחרונ' אפי' הכי כיון שהוא חביב לו יותר יש לו להקדימו כדי שיברך עליו תחל' ויאכל ממנו מעט ואח"כ יאכל מן המין האחר ויברך עליו ואח"כ יחזור ויאכל מהפרי הראשון שהתחיל ואי"צ לחזור ולברך עליו פעם שנית. שזה שאכל בנתי' מהפרי האחר ובירך עליו לא הוי הפסק' כיון שדעתו היה לאכול מזה ועוד בא להשמיענו שאם בירך תחלה על המין האחד בורא פרי האדמה והביאו לפניו א מין אחר שברכתו ב"פ העץ צריך לברך עליו בורא פרי העץ ואינו נפטר בברכת ב"פ האדמה שבירך תחלה על הראשון ואע"ג שאם בירך על פירות האילן ב"פ האדמה יצא והני כשמתכוין לברך על אותו הפרי עצמו אבל הכא שכשבירך שאמר בורא פרי האדמ' לא נתכוון לברך על פרי העץ צריך לחזור ולברך ב"פ העץ שאינו נפטר בברכת ב"פ האדמה: והרי"ף ז"ל פסק דבריו בכאן. ולא הפריש בין שברכה אחת מעולה מחברת בין שאינ' מעולה בכל ענין אמר שיקדים אי זה מהם שירצה: **ובפי'** נראה בגמ' שאם יש לפניו דבר שברכתו שהכל ודבר שברכתו ב"פ האדמ' שיש לו להקדי' תחלה בורא פרי האדמה שהיא מעולה יותר מפני שהיא ברכה פרטי' וברכת שהכל היא כללי' והכי אמרי' בגמ' הנהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמיה דבר קפרא הביאו לפניו כרוב ודורמסקי' ופרגיו נתן בר קפר' רשו' לאחד לברך קפץ ובירך על פרגיו תחל' לגלג עליו חבירו וכו' הנה מפני שבירך על הפרגיו' שברכתן שהכל קוד' ברכ' הכרוב והדורמסקין שברכתן ב"פ האדמה לגלג עליו חבירו וגם בר קפרא כעס על המברך אלמא משמע שברכה המעולה יש לו להקדים: **עוד** כתב הר"ג ז"ל שאם היו לפניו ג"כ פירות העץ ופירות האדמ' דיש לו להקדים ברכת ב"פ העץ שהיא חשובה יותר מפני שהיא יותר פרטית מברכת פרי האדמה שאם אמר על פירות העץ ב"פ האדמה יצא ואם אמר על פירות האדמה ב"פ העץ לא יצא ואין זה נרא' למורי הרב נר"ו דליכא דאמר אין ברכותיהן שוות מברך על זה וחוזר ומברך על זה נצטרך לומר שלא בא להשמיענו דין הקדימה כלל אלא שאין הא' פוטר את חבירו ואין בלשון מורה שבא על זה בלבד דא"כ היה לו לומר [אין] הא' פוטר את חבירו אלא ודאי על הקדימ' בא להשמיענו שאפי' יהיה לו פירות האדמה ופירות העץ יקדים אי זה שירצה הילכך הוה ליה פסקא דשמעתא דכשברכותיהן שוות ויש לו מז' המינים כגון אתרוג וזית מברך על מין ז' ופוטר את המין האחר אבל כשאין ברכותיהן שוות אם הברכה האחת שהכל והאחרת ב"פ האדמה יש לו להקדים ברכת ב"פ האדמה לחשיבותה ואם הברכה האחת ב"פ העץ והאחרת ב"פ האדמה יקדים החביב תחלה בין שיהיה חביב לו יותר ב"פ האדמה בין שיהיה חביב יותר ב"פ העץ ובכאן יש לשאול היאך מלינו למימר שאם ירצה יקדים פרי העץ לפרי האדמה והא אמרינן כל המוקדם בפסוק הוא קודם לברכה וחטה ושעורה שברכתן ב"פ האדמה הם המוקדמים לפירות העץ האמורים בפסוק והנה שעל כרחו יש לו להקדים ב"פ האדמה לב"פ העץ ואע"פ שיהיו לו חביבי' יותר פירות העץ ויש מתרצי' דמאי דאמרינן כל המוקדם בפסוק זה הוא מוקדם לברכה לאו אכולהו קאי אלא ה"ק כל המוקדם בפסוק לחבירו הוא מוקדם לברכ' ור"ל שאם היו לפניו חטה ושעורה כיון שברכותיהן שוות יש לו להקדים החטה שמוקדם בפסוק וכן אם היו לפניו גפן ותאנה כיון שברכותיהן שוות יש לו להקדים ולומר הברכה על הגפן אבל אם היו לפניו חטה וגפן כיון שאין הברכות שוות אינו מחוייב להקדים על החטה אלא מקדים החביב לו. יותר עוד נוכל לתרץ ולומר דמאי דאמרי' כל המוקדם בפסוק זה הוא מוקדם לברכה אפי' כשאין ברכותיהן שוות אמרו ומיירי כגון שאינו כוסס את החטה אלא שהוא אוכל דייסא וכיוצא בו שברכתו בורא מיני מזונות הם ודאי יש לו להקדים קודם ברכת ענבים ותאנים כיון שהיא ברכה מעולה מזון וכי אמרו בזיוה מהם שירצה יקדים לא אמרו אלא בברכת ב"פ האדמה ובברכת ב"פ העץ אבל בברכת בורא מיני מזונות ובברכת ב"פ העץ ברכה במ"מ יש לו להקדים מפי מורי הרב נר"ו: **שאין** לך דבר שטעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו אלא פת הבאה בכיסנין פרש"י ז"ל דכיסנין הוא מיני קליות כדאמרי' כיסני מעלו לליבא וכדאמרי בכתובו' (דף יו) אמנחא דלי' לה כיסני ומנהגם היה לאכול תחלה הקליות ואחר הקליות היו אוכלין פת ידוע שהיו בו מיני תבלים הרבה ומפני הקלי' אין דרך לאכול ממנו כל כך ומ"ה אמרו שזה הפת שאוכלין אחר הקליות שטעון ברכה לפניו במ"מ ואין טעון ברכה לאחריו ופי' הרב ז"ל דה"ק אין לך דבר שטעון ברכה לפניו ולא יהיה טעון ברכה לאחריו מעין הברכ' שלפניו אלא זה הפת הבא' בכיסנין שלפניו במ"מ ולאחריו אינו אומר מעין ג' אלא בורא נפשו' והוצרך לכתוב כן מפני שלפי דבריו שאינו מפרש שהכל בתוך הסעוד' אלא כל שעה ושעה שירצה היאך אפשר לומר שלא יברך אחריו כלל כיון שאין לו לברך ברכת המזון. וזה הפי' אינו נכון דכיון דהוצרך לברך אחריו בורא נפשות היאך אמר ואין טעון ברכה ב' לאחריו שהרי טעון הוא הברכה הראויה לו שמפני שאין זה דרך אכילה כ"כ מחזק תקלין שבו אמרינן שאינו מברך עליו אלא בורא נפשות וכיון שמברך עליו לאחריו הברכ' הראוי' לו הרי טעון ברכה לאחריו כשאר כל הדבר' ועוד הקשו עליו רבני צרפת ז"ל שאם כדבריו שאומ' שטעון ברכת בורא נפשו' לאחריו היאך אומר אין לך דבר שטעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו והלא אינה אורז והוחן שטעונין לפניהם במ"מ ואין טעונין לאחריהם אלא בורא נפשות וע"כ נראה כמו שפי' ר"ח ז"ל דפת הבאה בכיסנין ר"ל פת הבאה בכיסים שעושין מן העיסה כמו כיסים ומכניסין בכליס שקדים ואגוזים ומיני מתיקה: **ואומרים** רבני צרפת ז"ל דמיירי כשמביאין אותו אחר סיום הסעודה ומתוך כך אמרי' שטעון ברכה לפניו מפני שסיים מלאכול ואינו מצטרף עם מה שאכל כיון שמברכין עליו מתחלה אבל לאחריו אין צריך שום ברכה כלל שמאחר שעדיין יש לו לברך ברכת המזון על אכילתו מצטרף גם זה עם כל שאר האכילה וברכת המזון פוטרת אותו: **עוד** נראה למורי הרב נר"ו להעמיד הדבר באמצע הסעודה ממש כפי משמעות הלשון שהוזכר בתלמוד ואמרו בתוך הסעודה וה"ק אין לך דבר שבא בתוך הסעודה וטעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו אלא פת הבאה בכיסנין שזה הפת כיון שאינו מזון אלא מיני מתיקה שיש בו אינו מצטרף לענין ברכה ראשונה עם הפת שאכל מתחלה שהוא מזון ואע"פ שעדיין יש לו לאכול פת אחרת שהוא בתוך הסעודה ממש אפ"ה אינו מצטרף עמו לענין ברכה שלפניו ולפיכך צריך לברך עליו מתחלה אבל לאחריו אינו מברך כלל שכבר נטפל עם שאר הדברים וברכת שלפה פוטרת אותו ואע"פ ד שפי' כמו שאמ' בתוך הסעודה ממש אפ"ה מה שאומרי' רבני צרפת ז"ל שאחר הסעוד' כיון שסיימו מלאכול צריך לברך לפניו אמת הוא כמו שיתבאר' במתני' דבירך על היין שלפני המזון וכו'

ופליגא

גי' ר"ח ומפרש

שלטי הגבורים

א מתוך כתב שיברך על החטה קודם וכו' בקצת ספרי' ב"פ העץ קודמת לברכת ב"פ האדמה וכן כתב הר"ג:

[illegible] לפניו דבר שברכתו ב"פ העץ ודבר שברכתו שהכל ב"פ העץ קודמת שהיא חשובה מפורש אלא ה"א וסכל כולל כל הברכות וכן ב"פ האדמה ושהכל ב"פ האדמה קודמת וכתב בס"ג שברכ' ב"פ העץ קודמת לברכת ב"פ האדמה אבל [illegible] כתב [illegible] שיברך תחלה [illegible] מעין יכול להקדים לו השני' [illegible]:

לשון רבינו ישעיה אחרון

פי' לפניו מינין שאין ברכותיהן שוות כגון [illegible] שהכל שוים מברך ב"פ העץ ועל הגפן ב"פ האדמה [illegible] ומברך על זה וחוזר ומברך עליו [illegible] לפניו [illegible] וצריך לברך על שניהם:

ב ורוק' [illegible] [illegible]

חדושי אנשי שם

מהר"ם א והביאו לפניו מין אחר [illegible] והביאו לפניו [illegible] שבירך ב"פ האדמה לא יצא בו ידי [illegible] ב"פ העץ [illegible]:

דית ב לא ידעתי מה בא יש לקושיא זו [illegible]:

מהר"ם ג [illegible]:

מהרש"ר [illegible]

ופליגא לרבי חייא דאמר פת פוטרת כל מיני מאכל ויין פוטר כל מיני משקין אע"פ שהאמוראים **א** אינם חולקין עם התנאי' בא להשמיענו כאן שאינן סוברים דברי רבי חייא בזה והפת אינה פוטרת כל מיני מאכל כדחזינן הכא שצריך לברך בפניו בפת הבא בכיסנין אבל במה שאמר יין פוטר כל מיני משקין לא נחלקו דברי ר' חייא וכיון שבירך על היין אפי' שותה כמה משקין אחרי' א"צ לחזור ולברך עליהם דברכ' היין פוטר' לפניהם ולאחריהם: **אמר** רב פפא הלכתא דברים הבאין מחמת הסעודה בתוך הסעודה אין טעונין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם פרש"י ז"ל כגון שהביאו תאנים וענבים וכיוצא בהם ללפת את הפת ועל כן אמר שאינם טעונין ברכה כלל שהפת פוטרתן ואין זה נכון כלל חדא דא"כ מה השמיענו רב פפא בזה והלא משנה שלימה שנינו בירך על הפת פוטר את הפרפרת וכן שנינו בהדיא כל שהוא עיקר ועמו טפיל' מברך על העקר ופוטר את הטפילה ועוד קשיא ליה מדאמרינן גם בסמוך אי הכי יין נמי תפטר' ליה פת ומאי קושיא דודאי נראה' בדברים שאם היה מטבל הפת ביין ואוכלו היה פוטר אותו ולא היה צריך לברך על זה כלל ולמה הוצרך התלמוד לתרץ לו תירוץ אחר ועוד שלשון בתוך אינו מורה על זה שא"כ הל"ל דברי' הבאין ללפת בו את הפת וגר' למורי הרב ז"ל שזה פירושו ולומר דמיירי כגון שהיו עומדים באמצע הסעוד' והתחלת קביעת סעודתן היתה בבשר או בדברי' אחרי' כיוצ' בו ובאמצ' סעודתן לאחר שהתחילו לאכול מזה הביאו לפניהם תאנים וענבים כדי ללפת בהם את הפת ואכלו מהם עם הפת ועכשיו אוכלין אותו בלא פת ובונה' עדיין ג"כ לאכול ממנו עם הפת אחר כך ועכשו בא להשמיענו רב פפא שאע"פ שאוכל אותו בלא פת כלל אינו מבר' לא לפניו ולא לאחריו מפני שמאחר שמתחל' הביאו אותו כדי ללפת בו את הפת ואכלו אותו תחלה וסוף עם הפת אע"פ שבנתים אוכל ממנו בלא פת אין בכך כלום שמצטרף עם שאר הסעודה כיון שהביאו אותו מתחלה לצור' הסעוד' ומלפ' בו את הפת תחלה וסוף והשתא אתי שפיר לשון בתוך הסעודה דנקט ואתי שפיר נמי מאי דפריך יין נמי תפטר ליה פת ור"ל להריך שאתה אומר שאע"פ שאינו מלפת בו את הפת אין מברכין עליו כיון שמתחלה עיקרו לא בא אלא בעבור הפת א"כ היין נמי מחמת הסעודה עיקרו והיה לנו לומר שאע"פ ששות' אותו בפני עצמו שמצטרף עם הסעודה ואינו מבר' עליו ותירץ יין גורם ברכה לעצמו ולפיכך אינו נפטר לעולם בברכת הסעודה מיהו אם מתחלה לא היו לו דברים אחרים ללפת בהן את הפת אלא אלו הפירות בלבד ומתחיל ללפת בהם את הפת ואח"כ אוכל מהם בלא פת אע"פ שבסוף אינו אוכל מהם עם הפת כלל אינו מברך עליהם **ב** דכיון שמזה עשה עיקר ליפתן שלו מתחלה והתחיל לאכול ממנו עם הפת פטור הוא אח"כ כשאוכל ממנו בלא פת בכל ענין בין שיחזור לבסוף ויאכל ממנו עם הפת בין שלא יאכל ממנו אח"כ עם הפת כלל: **שלא** מחמת הסעודה כלומר שלא הביאו אותם מתחלה ללפת עמהם כלל ואוכל אותם בפני עצמם מברך לפניהם שאינם מצטרפים עם הפת ואינו מברך לאחריהם שמצטרפים עם מה שאכל וברכת המזון פוטר' את הכל כך נראה למורי הרב נר"ו לפרש מימר' דרב פפא ויש סיוע לדינים הללו מן הירושלמי דגרסינן התם רב הונא אכל תמרי על פיסקיה אמר ליה ר' חייא בר בא פליג את על רבך שנקיה בקרא ובריך עליהון תחלה וסוף אמר ליה אימן עקר ניגוסתין פי' רב הונא היה אוכל תמרי' אחר שאכל הפת ולא היה מברך עליהם לא מלפניהם ולא מאחריהם א"ל ר' חייא אתה חולק על רבך רב וכל האמוראים האחרים שאמרו הביאו לפניהם תאנים וענבים בתוך הסעודה טעונים ברכה לפניה' וחולקין על ר' חייא דאמ' פת פוטר כל מיני מאכל טוב הוא שתניח לאכול אותם עד לאחר המאכל קודם בר"המ עד שתברך עליהם תחלה וסוף ותעשה כדברי הכל ורב הונא השיב לו אימן עיקר ניגוסתין כלומר עיקר אכילתי הן שמתחלה עליהן קבעתי סעודתי וכיון שמתחלה קבעתי עליהם אע"פ שעכשו אני אוכל אותם בלא פת איני צריך לברך דכי אמרינן טעונין ברכה לפניהם והן כשלא הביאו אות' ללפת בהם את הפת כלל: **ורבינו** יצחק הזקן ז"ל פי' עוד בענין אחר ואמר דברי' הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה נקראים כגון בשר ותבשיל ובינונה ודגים שאין דרך לאכול אותם שלא בשעת סעודה כמו שדרך לאכול הפירות אלא דרכן של אלו לאכלן בשעת סעודה להשביע וכן דייסא והבין קדרה וכיוצא בהם שבני אדם אוכלים אותם להשביע ולפיכך אמר שבדברי' האלו שדרך בני אדם לאכלן בתוך סעודותיהם מעיקר סעוד' הם וכיון שמשביעין וכונתו מתחלה עליהם להשביע אע"פ שאוכל אותם בלא פת אינו מברך עלי' כלל שנכללי' עם הפת עצמו וברכ' המוציא שבירך מתחלה וברכת המזון שיברך לבסוף פוטר אותם אבל דברים שאינם באים מחמת הסעודה כלומ' שאפי' שלא בשעת סעודה אוכלין אותם כל היום כגון פירות וכיוצא בהם אם הביאו אותם תוך הסעודה ואוכל אותם בלא פת אינם מעיקר הסעודה וטעונין ברכה לפניהם שאינ' נגררין אחר ברכת המוציא שאמר מתחלה אבל אין טעונין ברכה לאחריהם שכיון שעתיד לברך על כל מה שאכל גם זה נכלל עמו וברכת המזון פוטר אותם: **ובזה** אנו מקרין מה שנוהגין העולם בלילי פסח למה אין אנו מברכין בטיבול שני ב"פ האדמה כמו בטיבול ראשון והטעם מפני שכיון שמתחלה היתה כונתו לאכלם שהיה יודע שמחוייב היה באכילתן דברים הבאים מחמת הסעודה הוו והוו להו טפילה לפת ולפיכך אינו מברך עליהם ב"פ האדמה אלא ברכת המצוה בלבד דהינו לאכול מרור והכי תנן בפסח בכל"ן עד שמגיע לפרפרת הפת דמשמע דטפילה הוו לפת ומזה הטעם נמי היו מברכין על הפסח לאכול את הפסח ולא היו מברכין שהכל וכו' מפני שטפל הוא אצל הפת שאכל מתחלה כיון שחייב באכילתו וחייב לאכלו אחר המצה והמרור דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו: **לאחר** הסעודה טעונין ברכה בין לפניהם בין לאחריהם פי' אחר שסיימו מלאכול ואינו מטפל עם הפת המאכל כלל וצרי' לברך עליו ברכה הראויה לו תחלה וסוף ואמרו רבני צרפת ז"ל דמהכא שמעינן דברכ' שלשה אינה פוטרת מעין ג' ואם אכל דייסא או כיוצא בו אחר המזון אע"פ שהברכה שלו היא מעין ברכת המזון אין ברכת המזון פוטרת אותו דאם איתא דברכת ג' פוטר' מעין ג' לא הוה לו לומר שיברך לאחריו: **מיהו** נרא' דדוקא בשאר דברים אבל ביין פוטרת מעין ג' ואם שתה אחר שאמר הב לן ונבריך דאמרינן אסור לו למישתי בלא ברכה מברך לפניו ואינו מברך לאחריו דבני יין ברכת המזון פוטרת מעין שלש ואפילו לא יברך ברכת המזון בכוס ויש סיוע לזה מדאמרינן בגמרא אמרה סעיד ומשמח והוינן בה אי הכי ניבריך עליה שלשה ברכות ומהדרינן לא קבעי אינשי עליה וכיון דאי לאו דלא קבעי אינשי עליו היינו מברכין עליו ברכת ג' כמו על הפת דין הוא שיהיה לו זאת המעלה יותר משאר המיני' דלברכת ג' קפטר' אותו מברכה מעין שלש: **ור'** יצחק הזקן ז"ל אמר דהא דאמרינן לאחר סעודה טעונין ברכה בין לפניהם בין לאחריהם וכן בימיהם שהיו נוהגים לעקור השולחנות קודם ברכת המזון וע"כ אמרו שאינו מצטרף עם מה שאכל שנראה כסעודה בפני עצמה וצריך לברך עליו תחלה וסוף אבל אנו שאין מנהגנו לסלק את השולחן עד שסיימו לברך ברכת מזון אע"פ שסיימו לאכול כל זמן שלא ברכו כמו בתוך הסעוד' דייני' ליה וטעון ברכ' לפניו ואין טעון לאחריו וכן צריך לפרשה בכל מקום שהזכירו בשמועה לאחר המזון דאין הדין כ"כ אלא בימיהם אבל עכשיו כמו בתוך הסעוד' דייני' ליה: **יין** גורם ברכה לעצמו פירש"י ז"ל מתוך חשיבות שמקדשים עליו מה שאין כן בשאר דברים שבל יהם תבות ברכה אחרת וכ"ת גם על הפת מקדשי' י"ל דהכי קאמר יין נמי גורם ברכה לעצמו שמקדשים עליו כמו שמקדשים על הפת ועוד שעל היין מבדילין ואין מבדילין על הפת: ור"ת פירש יין גורם ברכה לעצמו שפוטר שאר משקין שאם בירך על היין ושתה אחר כך משקין אחרים אין צריך לברך אחריהם כלל לא לפניהם ולא לאחריהם שברכת היין שבירך ויברך לבסוף פוטר המשקין ששתה בנתים:

שלע"פ

ריש"י

פת פוטר' בין לפניה' בין לאחריהן: דברים הבאים בתוך הסעוד' מחמ' הסעודה ללפת בהן את הפת אין טעונין ברכ' דהוי טפיל': שלא מחמ' הסעודה בתוך הסעוד' כגון דייסא וכרוב וכו' דברים שאינן לפתן ובאין למזון להשביע טעונין ברכ' לפניה' דלאו טפילה נינהו ואינם בכלל לחם דמיפטרי בברכת המוציא: ולא לאחריהם דמיני מזון נינהו וברכת המזון פוטרתן: לאחר סעוד' פירו' אחר שמשכו ידיהן מן הפת קודם ברכת המזון כגון פירות אפי' הביאו בתוך סעודה שלא מחמת ליפתן טעונין ברכה בין לפניהן דלאו טפיל' נינהו ובין לאחריה' דלאו מזון נינהו ואין ברכת המזון פוטרתן: גורם ברכה לעצמו בכמה מקומות הוא בא ומברכין עליו אף על פי שאין צריכים לשתייתו כמו קידוש והבדלה וכסא דגומלא:

בני

מיי' פ"ד מה' ברכות סמג עשין כז טור א"ח סי' קעד וסי' קעז

מיי' פ"ג מה' ברכות סמג עשין סי' כז טור א"ח סימן קסח

נר מצוה

ופליגא דר' חייא דאמר ר' חייא פת א פוטר' כל מיני מאכל ויין פוטר כל מיני משקין: אמר רב פפא הלכת' דברים הבאים ° מחמת י הסעודה בתוך הסעודה אין טעונין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם שלא מחמת הסעוד' בתוך הסעוד' טעונין ברכה לפניהם ואין טעונין ברכ' לאחריהם לאחר הסעודה טעונין ברכה בין לפניהם בין לאחריהן וקיימא לן כרב פפ' שאלו תלמידיו את בן זומא מפני מה אמרו דברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה אין טעונין ברכ' לא לפניהם ולא לאחריהם אמר להם הואיל ופת פוטרתן אי הכי יין נמי תפטר לה פת אמר להם יין גורם ברכה לעצמו רב הונא אכיל מפת ° הבאה בכסנין

תריסר

קיב

קנ

שלטי הגבורים

א והמברך על היין י"א דכל שאר משקין מתרי' אחריו ואמו' המים ולפי זה כשאין היין צריך לברך על כל שאר המשקין וי"א דפת כוח דמים' כל המשקין ולא היין וי"א דבין פת ובין יין לא פטרי אלא חוץ דיין לא מחוקי מים ולכתו ידי ספיקא מי שמושקה מים טוב שיברך קוד' כשמורה על המים:

לשון ריא"ז

ומה"ם אומר אפי' במקום שהפת עקר שהוא פוטר כל מיני מאכל כמו שביארנו מיני משקין אינו פוטר שכל משקה שהו' שותה בסעודתו מברך עליו בין לפניו בין לאחריו בין שהוא שותה יין בין שהוא שותה שכר אבל אם בירך על היין תחלה פוטר שאר משקין שהו' שות' אחריו כמו שהפת פוטרת כל מיני מאכל כך היין פוטר כל מיני משקים ולי נראה שהפת פוטר כל מיני משק' בתוך סעודתו חוץ מן היין לפי שהיין גורם ברכ' לעצמו [illegible] ברכת היין נראה [illegible] שלא אחרי שאינם בת פוטר' אלא על ברכה שלפניו אבל על ברכה שלאחריו ברכה אחרונה של פת פוטרתו כמבואר בקונט' ראיות ברכות י':

ב רש"י פי' שהן דברים הבאים ללפת בהן את הפת דהוי טפלה לפת ופטורים פי' רש"י כגון בשר ודגים ומיני קדרה אפילו אוכלן בלא פת תוך הסעוד' ודברי' שלא מחמת הסעוד' פרש"י דהיינו כגון דייסא וכרוב שאינן לפתן ובאין למזון ונוטים [illegible] פי' שהן כגון תאנים ורמונים שאין רגילין בלא פת ודברי' הבאים לאחר הסעודה פירש"י כגון פירות אפי' הביאן בתוך הסעודה שלא מחמת לפתן שטעונין ברכה לפניה' ולאחריה' ופסק' בקונ' ראיות לפניו בפה נ פרי [illegible] לא לאחריו אך הדברים שהרגילים לבא מחמת הסעוד' או שאינן רגילים לבא מחמ' הסעודה את שאינם רגילים לבא מחמת הסעודה אם הביאם לאחר שמשכו ידיהם אין כאן טעונין ברכ' לפניה' ולאחריהם ולפי זה לדידן דאין אנו מושכין ידינו מן הפת עד אחר ברכת המזון א"כ לדידן לא יצטרך לברך לפניהם ולאחריהם והר"ג והמ"ו ומרדכי פסקו להו כדברי התו' בכל הפירושין ורבי פירושת בברכות אלו וכתורת נדול ובקונטרס יכול אדם לצאת ידי כולם ושומר מצות שבכולן סיים אדם ברכתו בסוף לאכול שאוכל עקר אכילתו כל מידי שיביאו לפניו ויאכל בג' ק' סעודתו כמו שהוכיחו הפוסקין מן הירושלמי דרב הונא שאוכלם בעורת קביעו' בסוף סעודתו וכתב הר"י ז"ל שהוכלו אחר הסעודה לממת המתוק פרי כמו תאנים וזית וברכת הפת פוטרתן:

לשון ריא"ז

דברי' הבאים מחמ' הסעוד' כגון בשר דגים וכיוצא בהם שדרך בני אדם ללפת בהן את הפת אף על פי שבאו לפניו בתוך הסעוד' ולא היה דעתו עליהם מתחל' פרי אלו אינן טעונין ברכה לא לפניהן ולא לאחריהן שהן נפטרי' בברכ' הפת: דברים הבאים בתוך הסעודה שלא

מחמת הסעודה כגון דייסא ומיני עיסה לביבות וכיוצא בהן שאין דרך בני אדם ללפת בהן את הפת כמו שמפורש בברכ' ב' ... ולא היה דעתו עליהן מתחלה ואין טעונין ברכה לאחריהן שהן בכלל ... [illegible] ... פרי אלו טעונין ברכה בין לפניהם בין לאחריהם ... [illegible] ... וכן עקר כמבואר בקונטרס ראיות ברכות כ"ז:

חדושי אנשי שם

דף א קשיא לי דהא ר"ח אמורא הוא ... [illegible]

... מהר"ם ב ... [illegible]

נר מצוה

תריסר רפתי בני תלת' תלתא לקבא ולא בריך אמ' רב נחמן עדיין מר כפין הוא אלא אמר רב נחמן כל שאחרים קובעין עליו מחמת הסעוד' צריך לברך וכל שאין אחרי' קובעין עליו מחמ' הסעודה אינו צריך לברך ומסקנ' היכא דאכיל לה בתורת כסנין בתחלה מברך בור' מיני מזונ' ולבסוף ולא כלום והיכא דאכיל לה בתורת קביעות' מברך עליה המוציא ושלש ברכות דאמר רב יהודה אמר שמואל לחמניות מערבין בהן ומברכין עליהן המוצי' ואוקימנ' בדקבע עליהו רב פפא איקלע לבי רב הונא בריה דרב נתן בתר דגמור סעודתיהו יתיב רב פפא וקא אכיל אמרו ליה לא סבר לה מר גמר אסור לאכול אמר להו סילק איתמר ולית הלכת' הכי אלא כל זמן שלא נטל ידיו לברכה מצי אכיל דאמרי' ולית הלכת' ככל הני שמעת' אלא כי הא דאמ' רב חייא בר אשי אמר רב שלש תכיפות הן תכף לסמיכה שחיטה תכף לגאולה תפלה תכף לנטילת ידים ברכה: מתני' בירך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאח' המזון בירך על הפרפרת שלפני המזון פטר את הפרפרת שלאח' המזון בירך על הפת פט' את הפרפרת על הפרפראות לא פטר את הפת ב"ש אומרים אף לא מעשה קדרה : גמ' אמ' רבה בר בר חנא א"ר יוחנן

לא

קנד

קנה

רש"י

בני תלתא קבין ולא בירך אחריו : עדיין מר כפין כלומ' אלו לרעבין נאכלו ואכילה מרובה כזו לא נפטר' מברכה: לחמניות אובלייס : גמר אסור לאכול עד שיבר' ברכת המזון ויחזור ויבר' על הבא לפניו דכיון דגמר אסח דעתיה מברכה ראשונ' ומסעוד' : סילק איתמר אם סילק הלחם וכל האוכל מן השולחן ועדיין לא בירכו אסו' לאכו' : ולית הילכת' ככל הני שמעת' דאין סיום הסעוד' תלוי אלא במים אחרונים וכל זמן שלא נטל מים אחרונים מות' לאכול ומשנטל אסור: תכף לנטילת ידים דמים אחרונים ברכה ברכת המזון ולא יאכל עד שיברך: מתני' בירך על היין כו' נוהגין היו לשתות קוד' אכילה ולאכול פרפרות כגון פרגיו' ודגים להמשיך האכילה ואחר אכיל' ג"כ קודם ברכת המזון :

לא

מיי' פ"ד מה' ברכות הל' [illegible] טור א"ח סי' [illegible]

מיי' פ"ד מה' ברכות הל' [illegible] טור א"ח סי' [illegible]

אף על פי שאין הלכה כרבי חייא שאמר פת פוטרת כל מיני מאכל גבי יין הלכה כמותו ויין פוטר כל מיני משקין וזה פי' נראה אלא שאין הלשון מורה עליו : ורבינו שמואל מרומרוג ז"ל פירש דיין גורם ברכה לעצמו שעל כל שאר הדברים אין מזכירין בברכה שם אילן עצמו אלא בורא פרי העץ סתם והיין יש לו זה החשיבות שאנו אומרים בו ברכה פרטית ומזכירין הגפן בפירוש : ומכאן היה למד רבי יעקב שעל המים ששותים בתוך הסעודה אין מברכין עליהם דמעיקר המזון הם דהא הכא היין עצמו היה פוטר הפת אם לא מטעם חשיבות היין שיש לו מעלה אחרת שגורם ברכה לעצמו אבל המי' כיון שאינם גורמי' ברכה לעצמם שברכתם שהכל היא ברכ' כללית נגררין אחר הפת ואין צרי' לברך עליהם כלל ויש שאומרי' שמברכין עליהם וטעמא משום דיין שהוא מעין מזון היו אומרים שאם לא מטעם יין גורם ברכה לעצמו היה הפ' פוט' אותו אבל המי' שאינם מעין מזון אין הפת פוטרת אותם ואין זה נר' שגם המי' כיון שבסיבת הפת צריך לשתותם מעין המזון הוי והפת פוטרת אותם ואפי' היה צמא מתחלה לא נוא' כיון שמתחלה היה צמ' ולא בא' בשב' הפת מברך עליו עכשיו אלא כיון שלא רצה לשתות מתחלה כדי שלא יזיקו לו המי' נמצא כי שתיית המי' בשב' הפת הוא ואין צריך לבר' עליהם דפת פוטרתן מפי מורי הרב נר"ו : תריסר ריפתי בני תלא' הלא' לקב' ולא ברי' כלומ' שבג' מהם היה קב אח' ומכ' שאכל שיעו' ד' קבין ואפ"ה לא בירך לבסו' וי"מ שלא בירך לבסו' כלל מפני של' היה אכילה קביעות וכן נראה מתוך מה שכת' הריף ז"ל: וי"מ של' בירך אלא בורא נפשות בלבד אמר ליה רב נחמן עדיין מר כפין הו' שאין זה חשוב קביעות שיברך עליו לבסוף ברכה הראויה לו אלא אמר רב נחמן כל שאחרים קובעין עליו סעודה בזה השיעור אע"פ שאינו קובע הוא צריך עליו לברך ואם אחרים אינם קובעין אע"פ שהוא קובע אינו מברך דאחר הרוב אזלי' ואם הוא קובע במה שאין אחרים קובעין בטלה דעתו אצל כל אדם : ואמר רב יהודה משמיה דשמואל לחמניות מערבין בהם וכו' רוב המפרשים אומרים שלחמניות כעין כעכין וקשה על זה אמאי איצטריך למימר דמברך עליהם המוציא היכא דקבע עלייהו שהרי פשוט הוא שכיון שהוא פת שלנו אותו מקהלה בכל שאר עיסות : ולפי' נר' שיותר נכון לפרש דלחמניות רקיקין דקין ונקראין בלע"ז נבלא"ש ומפני שבלילתן מקהלה רכה הוצר' להשמיענו דהיכ' דקבעו עלייהו מברכין עליהם המוציא וכי היכי דהכא אזלינן בתר קביעות הה"נ בפת הבאה בכיסנין אע"פ שברכתו במ"מ היכא דקבע עליה מברך עליה המוציא וג' ברכות : לא סבר לה מר דגמר אסור מלאכול אמר להו סילק איתמר לפי' רבי' יצחק ז"ל דמפרש דלאחר מזון ר"ל אחר סילוק השולחן אבל קודם סלוק השולחן כמו בתוך הסעודה אי קשה אמאי הוצרך רב פפא למימר [דלאחר] סילק השולחן מבר' לפניהם ולאחריהם והא איהו גופיה אמר הכא שאחר סילוק השולחן הוא אסור אבל קודם הסילוק הוא כמו בתוך הסעודה לאכול פת וכיון שהפת אסור לאכול כל שכן שאר הדברים ולמה הוצר' לומר הדין בשאר דברים י"ל שלמעלה השמיענו שצרי' לבר' (עליו) לאחריו דהיכא שהוא פת לא היינו למדין לענין ברכה אחרונה דהכא אינו מבר' אלא ברכה עצמה שהיה לו לבר' מתחלה וזה פוטר את הכל כיון שהכל היה פת והשמיענו למעלה שאם אכל דברים אחרים שצרי' לבר' אחריהם ועוד קשה לדבריו מדתנן בירך על הפרפרת שלפני המזון פטר את הפרפרת שלאחר המזון ומדאיצטרי' לאשמועי' שהפרפרת שלפני המזון פוטרת את הפרפרת שלאחר המזון דמשמע דאתא לאשמועי' שהפת של סעודה אינו פוטר אותו ואם כדבריו שמפרש לאחר המזון אחר סילוק השולחן אמאי איצטרי' לאש' ועינן שאין הפת שבתוך הסעודה פוטר את הפרפרת שאחר סילוק השלחן זה פשוט הוא שהסעודה בפני עצמה דמיא שאפי' אם היה אוכל פת היה צרי' לבר' כ"ש שאר דברים וי"ל שמנהגם היה לאכול את הפרפרת אחר סילוק השולחן ומתוך כך הוצרך להשמיענו במשנה שאין הפת פוטרת אותו שאם לא כן הייתי אומר כיון שמנהגו לאכול אותו אחר עקירת השולחן ברכ' הסעו' פוטרתו שאין סילוק לפרפראות כמו שיש לפת מפני שהפת אין דרך לאכול אחר סילוק השולחן אבל הפרפראות דרך לאוכלם אח"כ וכמאן דאכיל להו בתו' הסעודה דמי וברכת הפת תפטור אותם קמ"ל מתני' דלא אלא הפרפראות שאכל קודם המזון פוטרת אותם אבל אם לא אכל פרפרת לפני המזון אין הפת פוטרת אותם מפי מורי הרב נר"ו : אלא כל זמן שלא נטל ידיו לברכה מצי אכיל ואע"פ שלענין יין כיון שסילק דעתו מלאכול ואמר הב לן ונברך אסור לו לשתות עד שיבר' בענין הפת אינו כן אלא אע"פ שסילק דעתו מלאכול ואפילו סילקו השלחן אם רצה לחזור לאכילתו א"צ לבר' פעם אחרת שכל שלא נטל ידיו לבר' לא נסתלק לגמרי מאכילת הפת ואחר שנטל ידיו אין לו לשתות ואפי' בברכה שכיון שנטל ידיו יש לו לבר' דתכף לנטילת ידים ברכה מפי מורי הרב נר"ו : שלשה תכיפות הן וכו' יש שואלין למה לא אמר ד' דהא איכא אחריתא דהיינו תכף לנטיל' סעודה וי"ל דלא מני אלא הני דילפינן להו מקראי : בירושלמי תכף לסמיכה שחיטה דכתיב וסמך וסמוך ליה ושחט תכף לגאולה תפלה דכתיב ה' צורי וגואלי וסמיך ליה יענך ה' ביום צרה סמוך תפלה תכף לנטילת ידים ברכה דכתיב שאו ידיכם קדש וברכו את ה' : מתני' בירך על היין שלפני המזון וכו' בירך על הפרפרת שלפני המזון י"מ דפרפר' ר"ל פת הנטמה בקערה או ואין זה מתקבל דמה ענין הוא לומ' שהפת נטמ' היו אוכלין אחר סעודתם ואיפשר שהיו אוכלין אותו ע"י דבש או שאר דברים מתוקין עוד נוכל לפרש דפרפרת הם הרקיקין הדקין ביותר הנקראים ניבל"אש בלעז וה"ה לפירות ולשאר הדברים כיוצא בהם : ב"ש אומרים אף לא מעשה קדרה מעשה קדרה נקרא כמו דייסא ויבין קדרא שהם מיני מתיקות ובגמרא בעי כ"ש ארישא פליגי או אסיפא פליגי ארישא פליגי דת"ק אמר בירך על הפת פטר את הפרפרת וכל שכן מעשה קדירה ואתו ב"ש למימר לא מיבעיא פרפראות דלא פטר להו פת אלא אפי' מעשה קדרה נמי לא פטר או דילמא אסיפא פליגי דקתני בירך על הפרפראות לא פטר את הפת פת הוא דלא פטר הא מעשה קדרה פטר ואתו בית שמאי למימר אף מעשה קדרה לא פטר תיקו הילכך אם בירך על הפת פטר את הכל ואם בירך על הפרפראות (לא) פטר מעשה קדרה ואם ביר' על מעשה קדרה פטר את הפרפראות : גמ'

לא

ר"ת מ"ו וגי' מהרש"א לא פטר את הפרפראות

א לבאור' נראה פי' שיהא [illegible] ולבסוף [illegible] ואם המוצי' הכי היא אי מברכין לברות שלא [illegible] ואחרונים [illegible] ולבסו' ולא כלום כמו בנ"ר ואחרונ' [illegible] לא יבר' כלל [illegible] ולבסוף [illegible]

לשון ריא"ז

ב פת הבאה בכיסנין [illegible] ברכה [illegible] שאוכלין אותו [illegible] למקום סעוד' מי שקובע סעודתו עליו מברך עליו בתחלה במ"מ ולבסוף ברכה אחת מעין שלש [illegible] בשר או דגים או גבינ' ומיני ירקות מברך עליהן המוצי' וכן נראה בעיני [illegible] ולמזון ולקביעות סעודה [illegible] :

ג [illegible] נטל ידיו יכב ונברך [illegible] לאכול ולשתות [illegible] ברכה [illegible] :

ד [illegible] בספר המחלוקות [illegible] :

לשון ריא"ז

היה אוכל מיני פרפראות לפני המוציא' המזון כגון שהיה אוכל מיני מגדים או מיני ירקות קודם סעודתו [illegible] לאחר סעודתו לקנוח הפה הרי זה אם בירך על הפרפרת שלפני המזון פטר את הפרפרת שלאחר המזון ואוכל לפני ברכת המזון [illegible] שאין ברכת הפת פוטרתו מפני שלא היה דעתו עליו מתחלה ברכת פרפר' שלפני המזון פוטרתו לפי שהניהם מין אחד כמו יין שלפני המזון ויין שלאחר המזון או שהם שני מינים וברכותיהן אחת כגון שהיה ראשון פרי האדמה ושני פרי [illegible] כגון זית [illegible] :

חדושי אנשי שם

מהר"ם א [illegible]

עין משפט

נר מצוה

לא שנו אלא בשבתות [א]וימים טובים [ב]הואיל ואדם קובע סעודתו על היין אבל בשאר ימות השנה הואיל ואדם קובע סעודתו על המים ביר' על היין שלפני המזון לא פטר את היין של אחר המזון פי' היין ששותין לאחר הסעודה ועדיין לא ברכו ברכת המזון הוא הנקרא יין שלאחר המזון אבל אם ברכו ברכת המזון יין שלאחר המזון צריך לברך עליו ואינו נפטר בברכה שבירך על היין שלפני המזון °לא שנא חול ולא שנא שבתות וימים טובים כדגרסינן בערבי פסחים אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי בסעודת' וקאי עלוייהו רב אחא בריה דרב איקא אמימר בירך על כל כסא וכסא מר זוטר' בריך אכסא קמא ואכס' דברכת' רב אשי בריך אכסא קמא ותו לא בריך אמר רב אחא אנא כמאן נעביד אמימר אמר אנא נמלך אנא ומר זוטר' אמ' אנא דעבדי כתלמידי דרב דרב ברונ' ורב חננאל תלמידי דרב הוו יתבי בסעודה הוה קאי עלוייהו ר' ייבא סבא אמרי ליה הב לן ונבריך ולבסוף אמרי ליה הב לן ונשתי אמר להו הכי אמר רב כיון דאמריתון הב לן ונבריך איתסר לכו למשתי וכן הלכתא : רב יצחק בר יוסף איקלע לבי אביי בי"ט חזייה דבריך והדר בריך א"ל לא סבר לה מר להא דר' יהושע בן לוי בירך על היין שלפני המזון פוטר את היין שלאחר המזון אמר ליה אנא נמלך [ג]אנא בא להם יין בתוך המזון אפי' בשבתות וימים טובים אינו פוטר את היין שלאח' [ד]המזון משום דזה לשרות וזה לשתות דקיימא לן כתלמידי דרב דאמרי אינו פוטר : מתני' היה °יושבין כל אחד ואחד מברך לעצמו הסבו א' מברך לכולם בא להם יין בתוך המזון כל אחד ואחד מברך לעצמו :

לאחר

מיי' פ"ח מה' ברכות הל"ג סמ"ג עשין כז טוש"ע א"ח סי' קסו קעד

רש"י

לא שנו היין שלפני המזון פוטר היין של אחר המזון כלומר לאחר אכילה קודם ברכת המזון : אלא בשבתות וימי' טובי' דדעתו ליסב אחר המזון ולשתות ומעיקרא אדעתא דהכי בריך : נמלך אנא שאיני יודע אם אשתה יותר וכל כוס וכוס מתחיל בו השתיה : אכסא דקמא ואכסא דברכת' דברכ' המזון הוי הפסק דזה גמרו לאכילה שבמעיו הוא כי שלא היו רגילים לשתות בתוך האכילה : מתני' היו יושבין בלא היסב מטות כל אחד מברך לעצמו דאין קבע סעו' בלא הסיבה שיושבין ומטין על צדיהן השמאלית ע"ג מטה ואוכלין ושותין קרוי הסבה : בא להם בתוך המזון כל אחד מברך לעצמו דאין בית הבליעה פנוי כדמפרש בגמר' ואין מכוונין לברכה : וסוף

רבינו יונה

לא שנו אלא בשבתות וימים טובים שאדם קובע סעודתו על היין במסכת נדרים משמע דיום הקזה ויום שנכנס למרחץ מיד שאלו עיקר הסעודה הוא היין וקובע סעודתו על היין ועל זה סמכו הגאונים וכתבו שבאלו הימים דינם כשבתות וי"ט ואם בירך על היין שלפני המזון פוטר את היין שלאחר המזון : בריך אכסא קמא ואכסא דברכתא פי' על כוס של ברכת המזון כמו שאנו נוהגין עכשו : ורב אשי בריך אכסא קמא ותו לא בריך כלל אלא שהיה אומר ברכת המזון בלבד ושותה מיד בלא ברכת בורא פרי הגפן שהיה סובר שהברכה שבירך בכוס א' פוטר הכל אע"פ שמפסיק בנתים ואומר ברכ' המזון לא דיינינן ליה הפסק' כדאמרינן בפסחים (דף קג) חברים שהיו מסובין ועקרו רגליהם להקבלת או לקראת חתן וכלה אם הניחו שם זקן או חולה בשתוריו אין טעונין ברכ' למפר' וכו'. דלא דיינינן לי' הפסק' כ"ש שהברכה עצמה אינה הפסק' והלכת' כמר זוטר' דבריך אכס' קמא ואכס' דברכת' אבל אם סילק דעתו מלשתות ואמר הב לן וניבריך צריך לחזור ולברך קודם ברכת המזון משום דזה לשרות וזה לשתו' כלומר היין שבתוך המזון הוא לשרות המאכל והיין ששותין אחר המזון הוא לשתות ולפיכך אין היין שבתו' המזון פוטרת אותו אלא צריך לחזו' ולברך עליו אבל אם שתה קודם ברכ' המזון אותו היין שהוא לשתות פוטר מה ששותה בסוף שהוא ג"כ לשתו' וזה היה נימוס' שהיו מסלקין את השלחן קודם ברכת המזון אבל עכשיו שאין אנו נוהגים כן אפי' לא בירך על היין קודם המזון הברכה שמברך °קו' הסעוד' פוטר' כל מה ששותה אחר המזון ואין צריך לחזור ולבר' אלא א"כ סילק דעתו מלשתו' לגמרי : ואומר רבי יצחק הזקן ז"ל דדוקא היין שבתוך המזון אינו פוטר לאח' המזון דאין לשרות פוט' לשתו' אבל היין שלפני המזון פוטר את היין שבתוך המזון שהיין שלפני המזון הוא לשתות ולשתות פוטר לשרות ומזה הטע' בשבתות וי"ט כיון שמברך תחל' כשמקדש א"צ לחזור ולברך בתוך הסעוד' ולא תימא דוקא כשמברך בשעת קידוש מפני שאין קידוש אלא במקו' סעוד' ודעתו לאכול ולשתו' ולפטור בזאת הברכה [וכן בהבדלה] כיון שמבדיל ומברך ואוכל מיד אבל בשאר ימים כיון שאם ירצה לא יאכל [והכותה כהבדלה] דיש הבדלה שלא במקו' סעודה אינו פוטר אלא אפי' בירך מתחלה בין להבדלה בין לשתייה בעלמא שרצה לשתות אותו היין פוטר ליין שבתוך המזון ואין צריך לברך פעם אחרת בתוך הסעוד' דלשתות פוטר לשרות כדאמרינן ויש ראיה לזה מדאמרינן בפסחים (דף ק) שבני אדם שקדשו בבית הכנסת אמר רב ידי קידוש יצאו ידי יין לא יצאו ורבי יוחנן אומר ידי יין נמי יצאו ואין צריך לחזור ולברך בבית דס"ל דשינוי מקום אין צריך לברך אבל אם לא היה משנה מקומו כגון שמבדיל ואוכל מיד נראה שלא היה צריך לחזור ולברך על מה ששתה בתוך הסעודה כיון שאין שם שינוי מקום דברכת היין שבירך מתחלה לשתות פוטרות מה ששתה באמצע הסעודה שהוא לשרות מפי מורי הרב נר"ו : מתני' היו יושבין (שנים) כל אחד ואחד מברך לעצמו כלומר אם אכלו בלא שום הזמנה אלא שהיו יושבין וכל א' ואחד התחיל לאכול ולא הסכימו לאכול ביחד אינם מצטרפים וכל אחד ואחד מברך לעצמו ואם הסבו אח' מברך לכולם י"מ הסבו מלשון הסבה ור"ל כשהסבו ביחד כמו שדרך לעשות באכילת קבע מצטרפין ואחד מברך לכולם ורבינו האי גאון ז"ל פירש הסבו מלשון סיבוב ור"ל כשישבו כולם סביב שזה מורה על הישיבה של קביעות דמתרגמינן ויסבו לאכול לחם ואיסתחרו למיכל לחמא : ואומר רבי' יצחק ז"ל דבין בברכ' המוציא ובין בברכ' המזון מיירי ומביא ראיה מדאמרי' בגמר' אמר רב לא שנו אלא פת דבעיא הסיבה אבל יין דלא בעיא הסיבה לא ובודאי לא היה אומר רב ביין דענין ברכה שלאחריו שזה פשוט הוא שבשום ענין אין זימון לפירות וצריך לברך כל אחד ואחד לעצמו ור' יוחנן נ"כ לא היה אומר שההסבה מועלת עליו אלא ודאי בברכת שלפניו איירו וכי היכי דביין איירו בברכה שלפניו ה"נ כשאמרו גבי פת לא שנו אלא פת דבעיא הסיבה בברכה שלפניו אמרו : ועוד מביא ראיה דמתני' בברכת המזון נמי איירי מדאמרינן בגמרא כי נח נפשיה דרב הוו הדרי רבנן אבתריה וקא מיבעיא להו הסבו דוקא אבל ישבו לא קם רב אדא וקרע אמר נח נפשיה דרב ואפילו ברכת מזון לא גמרינן דאלמא משמע בהדיא דמתני' דקתני הסבו אחד מברך לכלם בברכת המזון נמי איירי : ויש שהיו מעמידין המשנה בברכת המוציא בלבד והיו אומרים דברכת מזונות ר"ל ברכת מוציא ואין צריך לדחוק זה שיותר נכון לפרש הלשון כפי משמעותו ולהעמיד המשנה בין בזה ובין בזה : ועוד אומר רבינו יצחק ז"ל כי בימיהם שהיו השלחן ושפות לפני כל אחד ואחד היה צריך שישבו כדי שיצטרפו כלם אבל עכשו שמנהגינו לאכול כולנו בשלחן אחד ומפה אחת אין צריך הסיבה אחרת אלא כוס בלבד מצטרפין ואע"פ שכל אחד ואחד אוכל מככרו אחד מברך לכולם בין במוציא בין בברכת המזון : ובירושלמי אמרינן אמר ריב"ל בשבועה בן הוא מתניתא באורחים אבל ב"ה בתוך ביתו לא תאני רבי חייא אפילו ב"ה בתוך ביתו פי' ריב"ל ס"ל דבאורחים שדרך לתת לכל אחד ואחד בפני עצמו ואינם יודעים קביעותם אינם מצטרפין אלא כשהסבו יחד מתחלה אבל ב"ה עם בני ביתו אפילו לא הסבו יחד מתחלה מצטרפין אחר האכילה שכל בני הבית נגררין אחר ב"ה ורבי חייא ס"ל שאפילו בני הבית אינם מצטרפין עם ב"ה אלא כשהסבו ונראה למורי הרב נר"ו שהלכה כריב"ל דאמר שבני הבית אפי' לא הסבו מצטרפין עם ב"ה משום דהוא בתראה טפי : בא להם יין בתוך המזון כל אחד ואחד מברך לעצמו אע"פ שאם הסבו אחד מברך המוציא וברכת המזון ופוטר את האחרים אפ"ה אם הביאו להם יין בתוך הסעודה צריך כל אחד ואחד שיברך על היין לעצמו ומפרש בגמרא טעמא מפני שאין בית הבליעה פנוי ופירש"י ז"ל שמתוך שאוכלין אינם מתכוונין לבם לברכה שאומר לפיכך אינם יוצאים בזאת ברכה וצריך כל אחד ואחד לברך ואין זה נראה שאע"פ שאוכלין יכולין לשמוע הברכה : וי"מ שמתוך שאין בית הבליעה פנוי אין יכולין לצאת בעניית אמן משום שנאמר ימלא פי תהלתך ואם לומר אותו כעוד שאוכל נמצא שאין אומר כראוי וזה הפירוש הוא נכון אבל לא מהטעם שלהם שמלה אחת יכול לאמרה כראוי אם ירצה ואע"פ שמאכל בפיו אלא ודאי הנכון הוא מפני שאינם יכולים לענות אמן מפני הסכנה וכן נראה בירושלמי בפירוש דגרסינן התם כל אחד ואחד מברך לעצמו מפני שאין בית הבליעה פנוי אמר רבי יונה הדין דעטיש בגו מיכלא אסור מימר ליה אסותא בגין סכנתא הנה נראה בפירוש דמשום סכנתא נקטו בה מפי מורי הרב נר"ו :

לאחר

שלטי הגבורים

א וכתב השור וכן יין של קידוש זוטר יין שבתוך המזון וכן שהבדיל על השלחן ואחר יין שבתוך המזון :

ב כתב הרא"ש במסכת נדרים משמע דיום הקזה ויום שנכנס למרחץ הוא קובעין סעודתו של יין על כן כתבו הגאונים ז"ל שבאלו הימים דינם כמו שבתות וי"ט [illegible]

ג בפרק ערבי פסחים כתב [illegible]

ד כתב הרא"ש [illegible]

לשון הראב"ד

ה [illegible]

עין משפט

נר מצוה

לאחר המזון אחד מבר' לכולם והוא אומר על המוגמר אע"פ שאין מביאין את המוגמר אלא לאחר הסעודה: גמ' דוקא הסבו הוא שאחד מברך לכולם המוציא אבל לא הסבו לא ואי אמרי ניזיל ניכול נהמא בדוכתא פלוני' אף על גב דלא הסבו אלא כל אחד ואחד אוכל מכברו כמאן דקביעי דמו ואחד מברך לכלם כדתני' עשרה שהיו מהלכין בדרך אע"פ שכלם אוכלים מככר כל אחד ואחד מברך לעצמו עלו וישבו אף על פי שכל אחד ואחד אוכל מכברו אחד מברך לכולם ואוקימנא כגון דאמרי ניזיל ניכול נהמא בדוכת' פלונית ויין נמי בעי הסבה כרבי יוחנן דאמר ר' יוחנן ואם הסבו אח' מברך לכלם בורא פרי הגפן ואם לא הסבו כל אחד ואחד מברך לעצמו שאלו את בן זומא מפני מה אמרו בא להם יין בתוך המזון כל אחד ואחד מבר' לעצמו אמ' להם הואיל ואין בית הבליע' פנוי והוא אומר על המוגמר: הוא מכלל דאיכא עדיף מיניה מסייעא ליה לרב דאמר רב חייא בר אשי אמר רב כל

קי'

מיי' פ"ד מה' ברכו' עשין סי' כ א"ח סי' קעד

רש"י

והוא אומר על המוגמ' אותו שביר' על היין מברך על המוגמר שהיו רגילים להביא לפניהם לאח' אכילה אבקת רוכלין על האש במחתות לריח טוב ומברך עליו בורא עצי בשמים: אלא לאחר סעודה ולאחר ברכ' המזון ואינו כלל מענין סעוד' מכל מקום מי שבירך על היין שהתחיל בברכו' אחרונים גומרין: בדוכתא פלן במקום פלוני דכיון דקבעו להן מקום בתחלה בדיבור ועצה והזמנה הוי קביעו' אבל אכלן יחד מאליהן במקו' א' אין זה קביע': הואיל ואין בית הבליעה פנוי ואין לב המסובין אל המברך לא לבלוע: מכלל דאיכא עדיף מיניה ואפילו הכי כיון דהוא התחיל בתחלה עביד לאידך: הנוטל

רבינו יונה

לאחר המזון אחד מברך לכולם כלומר אחר שסיימו מלאכול כיון דליכא סכנה ויכולין לענות אמן אחר המברך וכל האחרים יוצאין וזה היה בימיהם שהיה מנהגם לסלק את השולחן ולאחר סילוק השולחן היו צריכין לחזור ולברך כעם אחרת שדומה כסעודה אחרת בפני עצמה אבל אנו שאין מנהגנו לסלק את השולחן כיון שבירך על היין שבתוך המזון אין צריך לחזור ולברך אחר כך כלל אלא אם סילק דעתו שלא לשתות כלל דכל זמן שלא סילק השולחן כתוך הסעודה מיקרי: והוא אומר על המוגמר פירוש מנהגם היה להביא מוגמר אחר מאכלם כדי להריח ריח טוב ופרש"י ז"ל דאסיפ' קאי והכי קאמ' אותו שבירך לאח' המזון ופט' את האחרים הואיל ונקנו לו מעלה אחת נתן לו ג"כ מעלה אחר' ומבר' על המוגמר ופוטר את האחרים ואע"פ שאין דרך להביא המוגמ' אלא לאחר סעודה כלומר לאחר ברכת המזון ובאותה שעה כבר עבר' הסעוד' לגמרי ואין אנו חייבין לתת לזה לברך אפ"ה עכשיו שהביאו אותו מיד אחר סיום האכילה קודם ברכ' המזון אותו שבירך על היין שלאחר המזון מברך על זה והגאונים ז"ל פירשו דכשהביאו אותו באמצע הסעודה מיירי ואריש' קאי דקתני הסבו אחד מברך לכלם ור"ל אותו שבירך המוצי' הוא מבר' על המוגמ' ואע"פ שאין מביאין אלא לאח' סעוד' כלומר אע"פ שאין דרך להביאו אלא לאחר שסיימו לאכול קודם שיברכו ברכת המזון ואם היו מביאים אותו באותו שעה היה אחר יכול לברך שסעודה אחרת נראי' אפ"ה עכשיו שהביאו אותו באמצע הסעודה זה שהתחילו לתת לו כבוד בהתחלת הסעודה ובירך המוציא נתן לו גם כן כבוד לכל שאר הדברים עד תשלום הסעודה והוא מברך על המוגמר ופוטר את האחרים והכי משמע בירושלמי בהדיא דגרסי' התם מה בין מוגמ' ליין מוגמר כלהון מריחין יין א' הוא שטועם דהלכא משמע דבתוך הסעודה איירי ומשום הכי בעי מה בין מוגמר ליין שביין שמביאין בתוך הסעוד' כל אחד וא' מברך לעצמו ובמוגמר אחד פוטר לכלם ומהדרי' מוגמר כולהו מריחין וכיון שנהנים ממנו כולם כאחד האחד מברך ופוטר את האחרים אבל ביין כששותה האח' אין האחרים נהנין: ולפיכך צריך שיברך כל אחד ואחד לעצמו: והכי איכא למידק לפי דעת הגאונים ז"ל דמפרשי שבאמצ' הסעודה מיירי היאך יברך האחד באמצע ויפטור את האחרים והא איכא למיחש משום סכנתא כדחיישינן ביין שיברך כל אחד ואחד שאם יברך אחד ויענו האחרים יבואו לידי סכנה: ונראה למורי הרב נר"ו שלא היו עונין אמן כלל אלא בשמיעה בלבד היו נפטרין וכן פירש הירושלמי מה בין מוגמר ליין שביין צריך שיברך כל אחד ואחד מפני שהם אינם יכולים לענות אמן מפני הסכנה ובמוגמר אין אנו חוששין לסכנה בעת שיענה אמן ומהדרינן מוגמר כולהו מריחין יין אחד הוא שטועם כלומר המוגמר מיד שמביאין אותו מריחין אותו ונהנין ממנו ולפיכך אחד מברך ופוטר לכלם שאם היינו אומרים שיברך כל אחד ואחד היו שוהין הרבה אחר שהריחו אותו ונמצא שהיו נהנים מן העולם בלא ברכה ולפיכך יותר טוב שיברך האח' ויפטר לאחרים בשמיעה בלבד ואע"פ שלא יענו אמן שסיכנה מן העולם הוא בלא ברכה שעה גדולה כל כך אבל ביין אין לומר זה הטעם שהאחד לבד טועם והאחרים אין להם הנאה בשתייתו ולפיכך [אין] לחוש אם שוהין הרבה וכיון שאינם יכולים לענות אמן כל אחד ואחד מברך לעצמו: ולפי סברת הגאונים ז"ל נמצא שלאחר המזון ושלאחר הסעודה פירוש אחד להם שהכל ר"ל אחר סיום האכל קודם ברכת המזון ואע"פ ששינה הלשון בכך כלום דמשום דמעיקר' איירי ביין שהוא מזון נקט לישנא שלאחר המזון אבל בסוף שהמוגמר אינו מזון שינה הלשון ואמר לאחר הסעודה ונראין הדברים במוגמר שמביאין בתוך הסעודה מיירי דאי במוגמר שמביאין לאחר סעודה אמאי קאמר והוא אומר על המוגמר ולא אמרו והוא אומר על היין אלא ודאי מפני שיש הפסק גדול בין ברכת המוציא ליין שלאחר הסעודה והיא כסעודה אחרת לפיכך אין מברכין על היין וכי היכי שאינו מברך על היין הכ"נ שאינו מברך על המוגמר כיון שכבר נגמרה הסעודה הילכך על כרחין כשאמר והוא אומר על המוגמר שמביאים בתוך הסעודה קאמר מפי מורי נר"ו: גמ' דוקא הסבו אחד מברך לכלם אבל לא הסבו לא ואי אמרי ניזיל ניכול נהמא בדוכתא פלניא אף ע"פ שלא הסבו יש לשאול אמאי הוצרך ללמוד מדיוק שאמר הסבו דכי לא הסבו לא והלא ממשמעות המשנה היה יכול ללמוד זה שבפירוש אמרו במשנ' היו יושבין כל אחד ואחד מברך לעצמו והיה יכול לומר דוקא יושבין אבל אמרי ניזיל ניכול נהמא בדוכתא פלניא כמאן דקביעי דמו וי"ל שאם לא היה מפני שהסבו הייתי אומר דמאי דקתני היו יושבין ר"ל ישיבה בעלמא שהיו יושבין לשוח אבל כיון דאמר הסבו למדנו שהסבה לאכול קאמרינן ומ"ה דייק הכא מהסבו שמורה על ענין אכילה: ואי אמר רבינו יצחק הזקן ז"ל שאפילו לא אמרי ניזיל וניכל נהמא בדוכתא פלן כיון שהסכימו ביחד ואמרו נאכל כאן קביעות מקום הוי ואחד מברך לכולם ואע"פ שכל אחד אוכל מככרו וכן אם היו רוכבין ואמרו נאכל אע"פ שכל אחד ואחד אוכל מככרו שלא ירדו מהבהמות מצטרפין כיון שעמדו במקום אחד אבל אם היו אוכלי' והולכים לא וכן אם היו אוכלי' בשדה מפוזרים ומפורדי' אע"פ שאוכלין כולם בשעה אחת ומככר אחד כיון שלא קבעו מקום ואוכלין מפוזרים אינ' מצטרפין: ויין נמי בעי הסיבה כרבי יוחנן ואם הסבו א' מברך לכלם בורא פרי הגפן אתא לאשמעינן דברכה שלפניו דוקא מועיל הסיבה לפירות והאחד פוטר את האחרים אבל בברכה אחרונה אין הסיבה מועילה כלל וכל אחד ואחד מברך לעצמו תדע שברכה ראשונה האחד פוטר את חברו מדאמרינן בגמרא בנהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמיה דבר קפרא והביאו כרוב ודורמסקין ופרגיות נתן בר קפרא רשות לברך וכולי ומדחזינן שנתן רשות שיברך בעבור כלם שמעינן דבברכה ראשונה האחד פוטר את כלם אבל בברכה אחרונה לא שאין זימון לפירות: והרבני לוני"ל ז"ל שאלו לרבי יצחק בן אברהם ז"ל מטנפור"א כיון דקי"ל דאין זימון לפירות כשהביאו לפני ר"ג וזקנים שהיו מסובין שם בידיהו כותבת ואכלו למה נתן ר"ג רשות לר' עקיבא לברך אחר האכילה וקפץ ובירך ברכה אחת מעין שלש והלא אינם יכולים לצאת בברכ' שלו דאין זימון לפירות וכל אחד ואחד צריך לברך על עצמו ותירץ רבן גמליאל אזיל לטעמיה דס"ל דעל כל שבעת המינים מברך ברכת שלשה והיה סובר שהיה זימון לפירות שבעה המינים ואחד פוטר את האחרים ולפיכך היה נותן רשות לרבי עקיבא לברך מפני שהיה סובר שיעשה ר' עקיבא כדבריו ויברך שלשה ברכות ואפילו הכי לא נשא לו פנים בדבר רבי עקיבא ובירך ברכה אחת מעין שלש לא לפטור את האחרים אלא לפטור את עצמו בלבד להודיע שלא היה סובר כמותו קפץ ובירך בתחלה ברכה אחת מעין שלש: הוא מכלל דאיכא עדיף מיניה וכולי פירש מדקאמר הוא משמע דבאיכא עדיף מיניה עסקינן ולפיכך הוצרך למיתני הוא לאשמעינן שאע"פ שהיה שם גדול ממנו שהגדול מברך תחלה בכאן אינו כן אלא אותו שנתנו לו המעלה שיברך על הפת מתחלה הוא יברך על המוגמר שאם לא היה שם כמותו או שלא היו גדולים ממנו פשיטא דזה שבירך מתחלה יברך ג"כ על הברכה האחרת אלא ודאי אתא לאשמועינן שאע"פ שיש שם גדול ממנו אינו מברך הגדול אלא זה שבירך הברכה האחרת מפי מורי הרב נר"ו:

כל

גי' ר"א ומהר"ם

שלטי הגבורים

א ומה"ר אומר שלא אמרו אחד מברך לכולן אלא בברכה שלפניהן אבל בברכה שלאחריהן כל אחד [illegible]

המאור הקטן

מתני' הוא אומר על המוגמר אע"פ שאחרו והביאו להם פי' אותו שבירך להם על היין [illegible]

פרק

עין משפט

כל הנוטל ידיו באחרונה תחלה הוא מוזמן לברכה. שאחר שנתנו לו מעלה אחת ליטול תחלה נתן לו גם כן מעלת הברכה ומפרש בפרק ג' שאכלו שזה כשהם מועטים שמשעת הנטילה עד ברכת המזון אין שם אלא שעה מועטת ולא חיישינן משום ידים עסקניות אבל אם היו שם חמשה בני אדם נוטלין כל האחרים תחלה ולכשיגיעו לה' הגדולים יותר נותנין רשות הארבעה [לאחד] ליטול ידיו תחלה והוא שנטל ידיו מה' תחלה הוא מוזמן לברך ברכת המזון שלדעת כן נתנו לו כבוד לענין נטילה שיברך נ"כ על הכוס ויזכה בשתי מעלות :

כל הנוטל ידיו באחרונה תחלה הוא מוזמן לברכה אמר ר' זירא א"ר ירמיה מאימתי מברך על °המוגמר משתעלה תמרתו אמר רב חסדא קנח אמר רב על כל המוגמרות כולן מברכין עליה' בורא עצי בשמים חוץ ממושקא ישמין חיה הוא שמברכין עליו בורא מיני בשמים ומשחא דאפרסמא מברכין עליה בורא שמן ערב גוכשרתא ומשחא כביש ומשח טחינה כולהו מברכינן עלייהו בור' עצי בשמי' וסימלק וחלפי הדימא מברכינן עליהו בור' עצי בשמי' ונרקום ודגנוניתא מברכינן עליהו בורא עצי בשמים דברא בורא עשבי בשמים : אמר מר זוטרא האי מאן דמורח באתרוגא או בחבושא אומ' ברוך שנתן ריח טוב בפירות : אמר רב יהודה האי מאן דנפיק ביומי ניסן וחזא אילני דקא מלבלבי אומר ברוך שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות כדי להתנאות בהן בני אדם : אמר רב זוטרא בר טוביה אמ' רב מנין שמברכין על ריח טוב שנא' כל הנשמ' תהלל יה איזהו דבר שהנשמ' נהני' ממנו ואין הגוף נהנה ממנו הוי אומ' זה הריח: ת"ר הביאו לפניהם שמן והדס ב"ש אומרים מברך על השמן ופוטר את ההדס וב"ה אומרי' מברך על ההד' ופוטר את השמן אמר ר"ג אני אכריע שמן זכינו לריחו וזכינו לסיכתו הדס לריחו זכינו לסיכתו לא זכינו א"ר יוחנן הלכה כדברי המכרי' רבא אמר הלכה כב"ה והלכתא כרבא דבתר' הוא : קנט תנו רבנן °הביאו לפניו שמן ויין ב"ש אומרי' אוחז את השמן בימינו ואת היין בשמאלו ומברך על השמן ואח"כ על היין ובית הלל אומרי' אוחז את היין בימינו ואת השמן בשמאלו ומברך על היין ואח"כ מברך על השמן וטחו בראש השמש ואם שמש ת"ח הוא טחו בכותל מפני שגנאי הוא לת"ח שיצ' כשהו' מבושם לשוק קס ת"ר °ששה דברים גנאי הוא לתלמיד חכם לא יצא כשהוא מבושם לשוק ואל יצא יחידי בליל' ולא יצא במנעלים מטולאים ולא יספר עם אשה בשוק ולא ישב בחבורה של עמי הארץ ואל יכנס באחרונה לבית המדרש וי"א לא יפסיע פסיעה גסה ולא יהלך בקומה זקופה : לא יצא כשהוא מבושם לשוק במקום שחושדין אותו על משכב זכור ולא אמרן אלא בבגדו אבל בגופו זיעה מעברא ליה ולא יצא יחידי בליל' משום חשדא ולא אמרן אלא דלא קביע ליה עידנא אבל קביע ליה עידנא מידע ידעי דלעידניה קא אזיל ולא יצא במנעלים מטולאים ולא אמרן אלא בטלאי על גבי טלאי ופנינתא ובימות החמה אבל בגילדא או בימות הגשמים לית לן בה : ולא יספר עם אשה בשוק ואפילו היא אשתו ואפי' היא בתו או אחותו לפי שאין הכל בקיאין בקרובתיו : ולא ישב בחבור' של עמי הארץ דילמא אתי לאימשוכי בתרייהו ואל יכנס באחרונה לבית המדרש דילמא חשדי ליה בפושעי' ולא יפסיע פסיעה גסה דאמר מר פסיעה גסה נוטלת אחת מחמש מאות ממאור עיניו של אדם

מאי

רש"י

הנוטל ידיו תחלה. במים אחרונים והוא מוזמן לברכת המזון : תמרתו קיטור עשן שהוא מתמר ועולה והשמן מריח מן הבוסם שבו והא"ול ואין הבוסם נראה כי אם השמן קסל"א דלא ליברך על הבוסם : משחא טחינא שטוחינן בה את הבשמים : סמלק מין עשב שיש בו שלש שורות של עלין זו למעלה מזו וג' עלין לכל שורה : חלפי דימא הוא שיבולת נרד עשוי כמין ביצעלי פסתן: סיגלי ויאולה: נרקום חבצלת השרון : דגניתא הגדל בגינות : והנרא הגדל בשדה : חבוש שקורין קוטא : וחזי אילני דמלבלבי פעם ראשונה בשנה כשהן מוציאין פרח : להתנאו' כלום' ליהנות בו בני אדם : אני אכריע לומר כב"ש: זכינו לריח כגון משחא דכבישא וזכינו לסיכתו לסוכיו המזוהמי' להעביר הזוהמ' לכך שמן עדיף : יין ושמן והוא של אחר מזון ואין זה הכוס של ברכה : וחוזר ומברך על היין כגון בתוך שאין היין קבע ואין היין שלפני המזון פוטרין : שמן בימינו לפי שעליו יברך תחלה ומברך על השמן בורא שמן ערב : וטחו בראש השמש כדי שלא יצא בידיו מבושמי' לשוק שגנאי הוא לתלמיד חכם כדמסיק ואזיל : ששה דברים כולהו מפרש ואזיל : שחושדים על משכב זכור מבשמים עצמן כדי שיתאוו להו : אבל קביעא ליה עידנא זמן קבוע לו ללמוד ללכת לבית המדר': ופנינתא אילפנ"א בלע"ז שעל גבי הרגל: גילדא עקב: בימות הגשמים הטיט מכסהו : בפושעים מקבלים :

בקומ'

מיי' פ"ט מה' ברכות סמ"ג עשין כו א"ח סי' קצ"ו [illegible]

מיי' פ"ו מה' ברכות א"ח סי' רי"ב

מיי' פ"ה מה' דעות

נר מצוה

חר"ן ממושק"א שמין חיה הו' אינו מה שנקרא מור בתור' שאותו מעשבי בשמים הוא כמו שכתוב אריתי מורי עם בשמי אלא זה מין חיה הוא וי"א שהוא זיעת חי' והנכון יותר שחיה ידועה היא ויש לה מטורת בצואר ולשם מתקבלין בחלל כעין דם ואח"כ חוזר ונעשה מוס"ק : ורבינו מאיר הלוי ז"ל היה אוסר אותו באכילה מפני חשש דם ואיפשר לתת טעם בו להתיר ולומר דפרש בעלמא הוא ואף על פי שמתחילה הוא דם לא חיישינן להכי דנעקר השתא אזלינן בתר שברי הדבש אם נפל בו החיכ' של איסור אין הדבש אסור אף על פי שהאיסור נימוח בתוך הדבש כיון שדרך הדבש להחזיר הדבר שנופל לתוכו דבש כמו דבש דיינינן ליה ומותר כ"נ אע"פ שמתחל' היה דם כיון שעכשיו ילא מתורת דם נתר הפת' אזלינן ואע"פ שנותן בתבשיל טע' לשב' אוק': ומשחא דאפרסמ' מפני שמצוא בארץ ישראל ובנא חשוב קבעו לו ברכה בפני עצמו ומברכים עליו בורא שמן ערב והוא עצי שמן האמור במלכים וכשרתא ומשח' כבישא ומשחא טחינא כולהו וכו' : וכתב רב נתן בעל הערוך דכשרתא עיקרו שמן ומערבים בו כמה מיני' מעצי בשמים שמכשירין אותו מעשה רוקח משום כגון זה ומברכין עליו בורא עצי בשמים וכתב הראב"ד ז"ל שזהו כשהעצים לבד אבל אם הוליאו העלים אין מברכים עליו אלא מיני בשמים וכן אם היו מעורבין בתוכו עצי בשמים ועשבי בשמים מברך מיני בשמים שברכה זו כוללת הכל : ומשחא כביש' כת' ר"ח ז"ל שכובשין שומשמין בוורד ועצי בשמי' ומינים הרב' וקולט השומשמין הריח של בשמי' וטוחני' אותו ויש בו ריח של בשמים ומשחא טחינה קרוב לטחינתן נותן עליה' עצי בוסם מהו דקימא כיון דקרוב הוא לטחינתן נתן בהם לא קלטו קמ"ל דעל כלם מברך עצי בשמים ע"כ: וסמלק וחילפי דימא הענשלו הוא דרבינו יוסף ונקר' בלעז רוו"מרין ואפ"ה מברכין עליו בורא עצי בשמים : וי"מ דחליפי דימא הוא הנקרא איספ"לינו בלעז ונרקום דגנוניתא פי' בערוך דתרגו' חבצל' השרון נרקום וי"א אותו שקורין ג'"לין בלע"ז ויש בכל אחד ואחד ששה עלים לבנים : וכתב רמ"ג ז"ל הוורד ומי הוורד והלבונה והמצטכי וכיולא בהם בורא עצי בשמים : והראב"ד ז"ל כתב שעל מי הוורד והלבונה והמצטכ"א אינו מברך עצי בשמים אלא מיני בשמי' ונרא' למורי הרב נר"ו שמתוך כך כתב כן מפני שאין מי הוורד כאין מעץ הוורד עצמו אלא מהפרי הנברא בקוצו ואפשר לומר שאע"פ שאינו בא מעץ של הוורד עצמו כיון [illegible] עליה עצי בשמים אלא בכל דבר שהוא מסופק יותר טוב לומר מיני בשמים כדי לצאת מן הספק שעל כלם אם [illegible] דאמרי' גבי אכילה על כולם אם אמר שהכל יצא הכא נמי אמרינן בגמרא דאם אמר מיני בשמי' יצא וכתב ר"מ ז"ל ו[illegible] בשמים שמברך על זה וחוזר ומברך על זה דכיון שאין ברכותיהן שוות אין האחד פוטר את חבירו ועוד כתב שבריח [illegible] של איסור אלא שעיקרו אינו לריח אלא להעביר את הזוהמא או בריח בגדים מוגמרים שאין בהם עיקר הבשם בכל אלו אין מברכין עליהם כלל :

מלי

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א ומ"ש אומר שאין מברכין על המוגמר' בורא עצי בשמי' אלא בורא מיני בשמים לפי שהעצים כן נשרפין ואין כעין ולפי שמצא רבינו יונה מברכין עליו בורא עצי בשמים וכן כתבו בעיני עקר כמבואר בקו' ברכות ריא"ז :

ב כתב הרא"ש ז"ל שהמוסק [illegible] חיה והנכון יותר שחיה ידועה היא שיש לה מסורת בצואר ומתקבץ שם קהלה כעין דם ואחר כך חוזר ונעשה מוס"ק והר"ז [illegible] ז"ל היה אוסר לאכלו מפני חשש דם וה"ר יונה ז"ל פי' דאפשר ליתן טעם להתיר כמבואר לפנינו וכתב עליו הרא"ש ונראה דבא מקלו ראוקו בדיבם ראוים ע"כ :

ג על בשמים רבינו חננאל ופסק [illegible] שמברך עשבי בשמים :

ד והראב"ד כתב דאם יש עצי בשמי' ועשבי בשמי' בשמן כיון מברך עצי בשמים אין שם עשבים נמין מברך מיני בשמים וכן אם היו מעורבים בתוכו מיני בשמים מברך מיני בשמים ואם מנכן ואין בשמן כלום אומרי' שמברך בורא שמן ערב ויש אומרים שאין מברכין עליו כלל וכן נראה דעת מיימו' ורבינו יונה והטור כתב שיש לספרא של מיימו' בזה וחזר המוסקי של סטור לזה שהוא על מיימו' וכתבתי בזה המחלוקות באורך בס"ד :

לשון ריא"ז

שמן מבושם כגון שהבושם כבוש לתוכו כגון שהבושם שחוק בתוכו מברכין עליו בורא עצי בשמים ואם לא היה שם מושם שנבושם כל עיקר אלא קלט השמן ריחו ואחר מכן נטל הבושם ממש מברכין עליו בורא מיני בשמים כמבו' בקו' ברכות ריא"ז :

ה בטור כתב וכתב דמברך בורא עשבי בשמים ומי ורד ומבשיקו ולבונ' מיימו' ושמן וטור כתב שמברך בור' עצי בשמים ויש אומרים בורא מיני בשמים הנבגנים בבית שיש בו ריח בשמים וא"א שמברך שבכל ורוב הפוסקים כתבו שמברך בורא מיני בשמים ואם יש לפניו דבר שברכתו עצי בשמים ודבר שברכתו עשבי' והכ' שברכתו מיני בשמים יש אומרים דלפעמי' אין ברכ' אחת פוטר חברתה ויש אומרים דברכת מיני בשמים פוטר כלם של ברכותיהם ויש אומרי' בורא עצי בשמים :

לשון ריא"ז

כשרתא שקורין קוסט וכן חלפי ים שקורין רוס"ם מריכם מברכין עליהם בורא עצי בשמים וכן כמו שאין שלנו שפסקה שלו קשה מברכין עליו בורא עצי בשמי' וכן נראים כמינו שהשרשים של בשמים כגון שלבנוב ובאנ' גם מברכין עליהן בורא עצי בשמים כמבוא' בקו' ברכות ריא"ז :

ו ומ"ש ביאור בפסקי שכל דבר שהמוסק לו אם היה עצי בשמים או עשבי בשמים מברך עליו בורא מיני בשמים :

ו כל בשמי' שפסקה שלהם קשה כקלחים של פשתן מברכין עליהם בורא עצי בשמי' שנא' וקטנ' בפשתי העץ ושל קלח שלהן רך בירק מברכין עליהן בורא עשבי בשמים כמבואר בקו' ברכות ריא"ז : [illegible] בו אם אכלו ולא כתבו לפרוש בו אינו מברך וקנה וקנמון דיין בא תורת לענין ברכת הריח * טור : והאתרוג של מצוה [illegible] וקנמון כתב הרא"ש שמברך עצי בשמים והרא"ש שכתב שנתן ריח טוב בפירות : לשון ריא"ז הבאים לבכי שמן מבושם שאין בתוכו בושם שמברכין עליו [illegible] מברכין עליו בורא עצי בשמים ומברך על השמן ואח"כ מברך על הכרם שם שמן נכנס כשיבקו ובריחו כמבואר בקונטריס ברכות ריא"ז :

נר מצוה

מאי תקנתיה ליהדריה בקדוש' דבי שמשא וכו' ולא יהלך בקומה זקופה משו' שנא' מלא כל הארץ כבודו : מתני' °הביאו לו מליח בתחלה ופת עמו מברך על המליח ופוטר את הפת שהפת טפילה לו זה הכלל כל שהו' עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוטר את הטפילה : גמ' ומי איכא מידי דהוי מליח עיקר ופת טפל אמר רב אחא בר ר' עולא באוכלי פירות גנוסר שנינו : מתני' °אכל תאנים וענבים ורמוני' מברך עליהן שלש ברכו' דברי ר' גמלי' וחכמי' אומרים ברכה אחת מעין שלש ר' עקיב' אומר אפילו אכל שלוק והיא מזונו מברך עליו שלש ברכות השותה מים לצמאו אומר שהכל ר' טרפון אומר בורא נפשות רבות : גמ' א"ר יעקב בר אידי אמר רבי חנינא כל שהוא מחמשת המינין בתחלה מברך בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש אמר רבה בר מארי אמר רבי יהושע בן לוי כל שהוא משבעת המינים בתחלה מברך עליו בורא פרי העץ ולבסוף ברכה אחת מעין שלש א"ל אביי לרב דימי מאי ניהו ברכה אחת מעין שלש אמר ליה דחמשת המינים על המחיה ועל הכלכלה ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחב' שנת' לעמך והנחלת את אבותינו רחם ה' אלהינו על ישרא' עמך ועל ירושלם עירך ועל ציון משכן כבודך ובנה את ירושלם עירך במהרה בימינו ונאכל מפריה ונשבע מטובה ונברכך עליה בקדושה ובטהרה כי א' טוב ומטיב אתה ברוך אתה ה' על הארץ ועל המחיה

דפירי

רש"י

בקדושה דבי שימשי כוס של קידוש ששותה בשבת בליל' : מליח כל דבר מלוח : פירות גינוסר ארץ יש כנרת אותם פירו' הם משובחין יותר מן הפת: כל שהו' מחמשת המינים מין דגן הם והם חיטי' ושעורי' וכוסמין שבולת שועל ושיפון וכוסמין הוא מין חטין שבולת שועל ושיפון מין שעורים : כל שהוא משבע' המינין האמורים בפסוק שאינו מין דגן הא לן :

מיי' פ"ג מה' ברכות ... סמ"ג עשין ... טור א"ח סי' ר"ב

מיי' פ"ח מה' ברכות ... סמג עשין כ' ... א"ח סי' רח

מאי תקנתיה ליהדריה בקדושא דבי שימשי כלומר כיון דפסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם ופעם אחרת חלק א' מחמש מאות הנשארים במאור יבא לידי עורון ומהדריה יחזור אותו בכוס שהיה רגיל בקידוש השבת אבל לא שיתן את היין בתוך עיניו דהא אמרינן במסכת שבת (דף קח) שאפילו על גב העין אסור מפני שהוא דרך רפואה : מתני' הביאו לפניו מליח תחלה וכו' עיקר משנה זו לא באה להשמיענו שהעיקר פוטר את הטפל שזה פשוט הוא דהא שמעינן ליה ממתני' דקתני בירך על הפת פטר את הפרפרת' אלא באה להשמיענו שפעמים שאפילו הפת נמי טפילה שלא תאמר שלעולם אין הפת טפיל' מפני חשיבותו קמ"ל שפעמים הוא טפילה שאין עיקר אכילתו בעבור הפת ואין מברך עליו : גמ' באוכלי פירות גינוסר שנינו פירות פירות גינוסר הם מתוקים ביותר ואינם נאכלים אלא עם מלח הרבה כדי שמתיקותם לא יזיק להם ואוכלי' אותם עם הפת ונמצא שהפת טפיל' לפירות ולפיכך מבר' על הפירות ופוטר את הפת : מתני' אכל תאנים ענבים ורמונים מברך עליהם שלש ברכות דברי ר"ג וכו' מפרש בגמרא דסבירא ליה לר"ג דכיון דכתב רחמנא בשבח ארץ ישראל שבעת המינים וכתב מיד בתוכה הפרשה ואכלת ושבעת וברכת וגו' למדנו שכלם צריכות ברכה שלש' כמו חטה ושעור' ורבנן ס"ל ארץ אשר לא במסכנות פסק הענין כלומר כיון שמצינו שהפסיק בין קרא דארץ חטה ושעורה ובין קרא דואכלת ושבעת אינו חוזר לכל מה שאמר בפסוק של ארץ חטה אלא חטה ושעורה ומתוך כך הוכי' ואכלת ושבעת וברכת גבי אכל בה לחם ללמדינו שעל הלחם בלבד חייב לברך ברכת שלשה :

ונראה למורי הרב נר"ו דברכת מעין שלשה אינה אלא מדרבנן ומביא ראיה מדאמרינן שאם בירך על התמרים ברכת הזן יצא דקאמרי נמי מיזן ויני ואם איתא דברכה זאת מעין שלש היא מן התורה היאך היה אומר שאם אמר במקומה ברכת הזן יצא אלא ודאי אינה מדרבנן לפיכך אם אמר במקומה ברכת הזן כיון שהזכיר ברכת המזון יצא ויש שהיו דוחין ואומרים כי מה שאמר שיצא ר"ל שאין צריך לומר על העץ ועל פרי העץ שהיא כנגד הברכה הראשונה וכיון שאמר ברכת הזן יצא מזה אבל צריך לומר ועל ארץ טובה ורחבה והולך מפני שצריך לומר מעין שני ברכות ואין זה מתקבל דלשון יצא לגמרי משמע ובגמ' מפרש דר"ג שלא היה חושש למה שהפסיק ארץ אשר לא במסכנו' בנתיים והיה אומר שעל כל ברכו' המיני' צריך ברכת ג' מטעם דס"ל דלארץ אשר לא במסכנו' תאכל בה לחם לא בא אלא למעוטי את כוסס את החטה ולפיכ' אמר לחם לאשמועינן דדוקא כלחם, או כדבר שהוא מזון מברך ברכה שלשה אבל כוסס את החטה אע"פ שהוא מין חטה אינו מברך עליו ברכת ג' ומכאן יש ללמוד שהכוסס את החטה מברך עליו לבסוף בורא נפשות דודאי רבן גמליאל שסובר שעל כל שבעת המינים מברך ברכת שלשה שהפסוק שהפסיק בינתיים בא למעט כוסס את החטה שנתמעט מדין הפסוק שאין מברכין עליו ברכת ג' כמו בלחם עצמו אבל בברכה מעין ג' מברכין עליו ומרבן גמליאל נשמע לרבנן דכי היכי דר"ג הוי ממעט הכוסס את החטה מברכת שלשה והיה סובר שמברכין עליו מעין שלשה הה"נ רבנן דאמרי שעל הפירות של שבעת המינים מברך מעין שלשה ממעטין נמי כוסס את החטה מברכת מעין שלשה שלא יהא חשוב כוסס את החטה שאין דרך אכילתו כל כך כמו אוכל הפירות עצמם אבל ברכת בורא נפשות רבות ס"ל דמברך לסוף וכן אם אוכל קמח ממש מברך לסוף בורא נפשות רבות ויש שהיו חוששין לאכילת שבלים שחרכן והקמח מפני שהיו מסתפקין בברכה שבסוף והיו סוברין כיון שהחטה משבעת מיני' חייב הוא לברך עליו לבסוף ברכה מעין שלש' והיה מסופק להם הברכה מאיזה נוסח יאמרו אותה שלא מצינו מעין שלשה בפרי האדמה וסמכו על הירושלמי דגרסינן התם רבי ירמיה בעי הלין דאוכלין סולת מהו דקימא מברכה סופה אמר רבי אסי דהכין לא אכיל רבי ירמיה הלא מן יומוי ואין צורך לזה דר' ירמי' מפני שהיה חושב שמברכין עליו ברכה מעין שלשה והיה מסופק בנוסח הברכה שלא מצינו נוסח הברכה מעין שלש בפרי האדמה כמו במיני מזונות וביין ובפירות העץ ולפי' לא היה אוכל אותו כלל אבל כבשיו שאנו אומרים מכלל דסבירא להו לרבנן שמברך עליו לבסוף בורא נפשות רבות כדכתבינן לעיל מותר לאכלו בלא שום מיחוש ויברך עליו לבסוף בורא נפשות רבות וכן כתב רבינו משה ז"ל : מיהו מתוך הירושלמי כמצינו למדין שכל דבר שיהיה מסופק בברכה אחרונה שלו שאין לו מן הספק לאכול אותו בפני עצמו אלא יאכל אותו על ידי הפת כדי שלא יצטרך לברך כלל דהפת פוטרת כל מיני מאכל : רבי טרפון אומר בורא נפשות רבות וחסרונם דס"ל לרבי טרפון שאינו מברך עליהם לבסוף כלום ולפיכך היה אומר שמברך עליהם מתחלה בורא נפשות רבות והלכה כת"ק שבירך עליהן מתחלה שהכל וכן עמא דבר לברך עליהם מתחלה שהכל ולבסוף בורא נפשות : ובירושלמי חותם לה בשם ומסיים הכי ב"נ רבות וחסרונם על כל מה שבראת בא"י חי העולמי' ונראה למורי הרב נר"ו שזה מטבע קצר הוא וכיון שלא הוזכר בתלמוד שלנו לא נחתום בשם מספק וכן נכון לומר חתימת הברכה בלא שם ונימא בא"י ב"נ רבות וחסרונם על כל מה שבראת ברוך חי העולמי' ופירושו בא"י אמ"ה ב"נ רבות וכל מה שצריך וחסרונן מלשון רק כל מחסורך ועל כל מה שבראת ברוך חי העולמים ועל כל מה שבראת דמוק עם סוף הברכה : גמ' כל שהוא משבעת המינים בתחלה יברך עליה בפ"ה העץ ולבסוף ברכה אחת מעין ג' ואיכא למידק מאי קמ"ל ריב"ל מתני' היא דקתני בהדיא אבל אכל ענבים ותאנים ורמונים חכמים אומרים מברך ברכה אחת מעין שלש' וי"ל דאי ממתני' הוה אמינא דבכל מילי קא אמרי רבנן דמברך ברכה אחת מעין שלש' ואפילו אינה מז' המינים והיינו יכולין לומר דמדר"ג נשמע לרבנן דכי היכי דהוינן דרבן גמליאל אמר שאם אכל ענבים ותאנים ורמונים שמברך שלשה ולאו לרבן גמליאל לאו דוקא ענבים ותאנים ורמונים דהא שמעינן ליה בהדיא דס"ל דעל ז' המינים שהוזכרו בפסוק מברך שלשה ברכו' הה"נ רבנן דאמרי ברכה אחת מעין שלשה לאו דוקא בשבעת המינים בלבד אלא בכל מילי סבירא ליה ב דמברך ברכה אחת מעין שלשה לפיכך הוצרך ריב"ל לאשמועינן דבשבעת המינים בלבד אמרו אבל בכל שאר הדברים אינו מברך לבסוף אלא בורא נפשות רבות מפי מורי הרב נר"ו : דחמשת המינין על המחיה וכו' על המחי' היא מעין ברכת הזן ועל ארץ חמדה מעין ברכת הארץ רחם ה' אלהינו עלינו מעין בונה ירושל': כי אל טוב ומטיב אינה מעין הברכה אחרונה ואע"פ שיש בה מעין ברכה רביעית לא אמרי' מעין ד' מפני שלא הוזכר אלא שלשה של תורה : וכתב הרמב"ם ז"ל שבשבת מוסיף בה מעין שבת כמו שמזכיר בברכת שלשה ולאחר שיאמר מעין ברכת ירושלם קודם שאמר כי אל טוב ומטיב אתה יאמר ונחמנו בשבת קדשך והכי משמע בירושלמי דגרסינן התם וצריך להזכיר בה מעין המאורע אמר רבי זירא הנוטל וחש לה ר' ירמיה צריך מיחוש :

דפירי

שלטי הגבורים

א כתוב ר' יונה דברכה מעין שלש הוי דרבנן ושעור כתב רבות תלמידים וכבקא מינים היכא דמספקא ליה אם אכל כזית או לאו לרבי' יונה אינו חוזר ומברך אחר :

לשון ריא"ז

וברכה אחרונה של פת שהיא ברכת המזון וכן ברכת שבע' המינין וברכ' חמשת המינין שהיא ברכה אחת מעין שלש ברכה זו מן התורה שנאמר ואכלת ושבעת וברכת ואם נסתפק לו אם בירך ואם לא בירך חוזר ומברך מספק שהיא מן התורה אבל ברכה ראשונה וכן כל שאר הברכות אפילו באחרונות מדברי סופרים הם ואינו חוזר ומברך מספק כמבואר בקונטרס ראיות בתחלת הפרק :

ע בנוסח ברכה מעין שלש רבו פרשות וכתבתי באורך בספר המחלוקות בס"ד :

ובשבתות וימים טובים אומר בה מעין המאורע בברכ' שמחים מיוה"כ ושור לא חילק וברכת שמחים לאחר הברכות דהכולן אומר שצריך להזכיר בה מעין המאורע ושמו ג כתב בשם ר"י דלא כשמעתי שאומרה בברכת היין ובברכ' הפירות והוא כולך לפיעתי שאומר בה ג' בשבת היין אבל בשעור כתב דים השיבה ביין כאשר כתבתי במקומו :

ומה נתחיבנו למרי דלמיימון וסמ"ג צריך להזכיר מעין המאור' בברכת על המחיה ולטור צריך להזכיר מעין המאורע בכולם וכי יען וירשתי בברכת חילוק מיימון דהא אין שברכו בברכת סמ"ג כאשר כתבתי במקומו וכ"ש :

לשון ריא"ז

ג וחותם לבסוף על הארץ ועל המחי' כדברי רבי יצחק וכן רוב המפרשים ומ"מ אמר קונ' גם כתבו על הארץ ועל הפירות ודברי רבינו יצחק עיקר כמבו' בקונטר' ראיות בראיה ו' :

חדושי אנשי שם

ד"ת א לא אמרינן דאסור אלא דעבדין רפואה ואולי בין דמוכח דהיכא דעבדין רפואה אסור משום דמוכחא מילתא לרפואה קא עביד א"כ בכה"ג דלא עבדין רפואה אסור שפיך הדרי לרפואה קא עביד :

ב לא הבנתי דברי ז' הרב פירושו לומר בכל מילי דהא לא שמעינן לר"ג דליכא ליה ברכות ג' רק בז' מינין והוא פשוט מגמרא דרבנן :

דפירי׳ על העץ ועל פרי העץ וי״א על העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה ואין זה נכון כי לשון על תנובת השדה לא הותקן אלא על ה׳ המינין בלבד וכשאומרין על המחיה ועל הכלכלה יאמר על תנובת השדה שזה מעין ברכת הזן אבל ביין אינו מעין ברכת הזן אלא על הגפן ועל פרי הגפן וכן בפירות על העץ ועל פרי העץ הוא מעין ברכת הזן ומיד שאמר על העץ ועל פרי העץ יש לו לומ׳ על ארץ חמדה וכו׳ אבל לשון על תנובת השדה אינו נופל אלא בה׳ המינים כענין שנאמר ויאכל תנובות שדי : **ולא** פליגי הא לן והא להו כלומר לדידן שאין אנו בארץ ישראל יאמר על הארץ ועל הפירות אבל בני א״י כיון שיושבין בארץ שמפני שבח הארץ יש להם להזכיר פירות הארץ בפירוש ולומר על הארץ ועל פירותיה וכשמביאים פירות חוצה לארץ לא״י על הספק אין צריך לשנות המטבע של חו׳ לארץ אבל מספק יש לעשרם וכן עשה רבינו נ״ר הרב ז״ל למעשה : ועל היין חותם על הארץ ועל פרי הגפן ויש טועין לחתו׳ גם על הגפן ועל פרי הגפן ואין זה נכון אלא כמו שנתקימ׳ ה׳ המינים ופירות העץ של שבעת המינים מזכיר על הארץ ה״ה נמי שביין צ״ל על הארץ שאין ביניהם שינוי אלא שביין כשמזכיר שם פרי צ״ל שם פרטי שצ״ל הגפן שנברא בו ולומר פ״ה ובכל שאר המינים די שיאמר פרי העץ שהוא שם כולל אבל הארץ לעולם עומדת ובכולם יש לו להזכיר בחתימה על הארץ : והורו ר״ם ורבינו יעקב שאם אכל מיני מזונות ואכל פירו׳ משבעת המינים [ושתה יין] שכולל הכל ביחד ומנית בברכה אחת לכולם ויאמר בלשון הזה בא״י על המחיה ועל הכלכלה ועל תנובת השדה ועל הגפן ועל פרי הגפן [ועל העץ ועל פרי העץ] ועל ארץ חמדה וכו׳ ובחתימה בא״י על הארץ ועל המחיה ועל פרי הגפן ועל פרי העץ : **לאפוקי** היכא דחנקתיה אומצא כתב רב עמרם גאון ז״ל בשם רב פלטוי ראש ישיבה ז״ל שמתחלה אינו מברך עליו כיון שלא היה שותה להנאה אלא לבסוף כיון שכבר נהנה ממנו מברך עליו בור׳ נפשות רבות ואין זה נראה לרבני צרפת ז״ל דהא דאמרי׳ צבי חושש בגרונו לא יערענו בשמן מ״ר כיון דלרפואה קא מכוין לא ליברך קמ״ל כיון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי דאמא משמע שבשאר דברים שדרך לשתות או לאכול להנאה אמרינן שיברך ואע״פ ששותה אותה לרפוא׳ כיון שנהנה מברך עליהם אבל במים שאין בהם הנאה כלל אלא בשעה שהו׳ צמא כיון שאינו שותה אותם עכשיו אלא להנצל מן הנער אינו מברך עליהם כלל לא בתחלה ולא בסוף : **שמרים** שיש בהן טעם יין מברך עליהם בפ״ה כו׳ ורבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו אין הלכה כאחרים ובגב׳ בפר׳ בפרק המוכר (דף נו) ק״ל דלוי רמא תלת׳ ואפיק ד׳ חמר׳ מעלי׳ הוא וכיון דחמר׳ מעלי׳ הוא מברכין עלייהו ב״פ הגפן אבל בפחות מזה אע״פ שיהיה בו טעם יין אין מברכין עליו ונרא׳ דמה דאמרי׳ דלוי רמא תלת׳ ואפיק ד׳ חמר׳ הוא וזה הוא ביינות שלהם שהיו חזקים אבל במקומות שאין היינות חזקים כל כך אפילו רמא תלת׳ ואפיק ד׳ לא דיינין ליה חמר׳ ולא מברכין עליו ב״פה ואיפשר שמפני זה לא פירש רבינו הגדול הרב אלפסי ז״ל הדבר וכתב סתם אין הלכה כאחרים מפי מורי הרב נר״ו :

בר מצוה

דפירי׳ על העץ ועל פרי העץ דחמר׳ על הגפן ועל פרי הגפן מיחתם בבאי חתים רב חסדא אמר על הארץ ועל הפירות ר׳ יוחנן אמר על הארץ ועל פירותיה אמר רב עמרם ולא פליגי הא לן והא להו וכן על היין חותם על הארץ ועל פרי הגפן : ° השותה מים לצמאו אומר שהכל : לאפוקי מאי אמר רב אידי בר אבין לאפוקי דחנקתיה אומצא : ר׳ טרפון אומר בור׳ נפשות רבות : א״ל רבא בר רב חנן לאביי הלכת׳ מאי א״ל פוק חזי מאי עמא דבר : ת״ר אחד שכר תמרים ואחד שכר שעורים ואחד שמרי יין מברכין עליהן שהכל אחרי׳ אומרי׳ שמרים שיש בהן טעם יין מברכין עליהן בור׳ פרי הגפן רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו אין הלכה כאחרים :

קסג

רש״י

הא לן והא להו רב חסדא היה מבבל לכך היה חותם על הארץ ועל הפירות דעל פירות קאי : לאפוקי אמאן דחנקיה אומצא שאינו שותה המים להנאתו כי אם לרפואה : פוק חזי מאי עמא דבר היאך הם נוהגים וכבר נהגו לברך בתחלה שהכל נהיה בדברו ולבסוף בנ״ר וחסרונ׳ ברכי סיפוקן :

עוי׳ פ״ה מה׳ ברכות סמ״ג עשין סי׳ כז ח״ח סי׳ בורך

הדרן עלך כיצד מברכין

שלשה שאכלו כא׳ חייבין לזמן להזדמן יחד לצירוף ברכה לשון רבי׳ כמו נברך :

על

הדרן עלך כיצד מברכין

שלשה ° שאכלו כאחד חייבין לזמן אבל דמאי ומעשר ראשון שנטל׳ תרומתו ומעשר

מיי׳ פ״ה מה׳ ברכות סמ״ג עשין סי׳ כז טור א״ח סי׳ קצב

קסד ני׳ מכר׳ ם

הדרן עלך כיצד מברכין

שלשה שאכלו כאחד חייבין לזמן י״מ דמיירי כשקבעו עצמן ביחד מתחל׳ לסעודה ובא להשמיענו שכיון שהם שלש׳ והסבו מתחלה לאכול בקביעות׳ חייבין לזמן וי״מ שאע״פ שלא הסבו המזון ביחד ולא קבעו מתחלה חייבין לזמן שמאחר שסיימו ביחד האכילה קבע אותם ומורי נ״ר אומר שהסבו כמו הפירוש הראשון שאינן חייבין אלא כשקבעו לאכול ביחד מתחל׳ והכי איתא דתנן לעיל הסבו א׳ מברך לכלם ודייקינן עלה בגמ׳ הסבו אין אבל ישבו לא ורמינהו עשרה בני אדם שהיו מהלכין בדרך אע״פ שאוכלין מככר אחד כל אחד ואחד מברך לעצמו ישבו אע״פ שכל אחד ואחד אוכל מככרו אחד מברך לכלם קתני ישבו אע״פ שלא הסבו ומתרצינן אמר רב נחמן כגון דאמרי ניזיל וניכול נהמ׳ בדוכת׳ פלן דכיון שהסכימו לאכול במקום קבוע או ידוע כמאן דהסבו דמי והאי ברית׳ בברכת המזון מיירי דהכי אמרי׳ בהדי ירושלמי ישבו ואכלו וכו׳ דמשמע שאכלו כבר ואם בדברי התומרים [שאין] צריך קביעות לזימון אמאי איצטריך רב נחמן לאוקומה כגון דאמרי ניזיל וניכול נהמ׳ בדוכת׳ פלן הא הוה מצי לתרוצי דהת׳ מ״ה אמרינן דישבו אחד מברך לכלם ואע״פ שלא הסבו מתחלה מפני שהאכילה קובע אותם ומדלא שנינן הכי שמעינן דפשיט׳ להו דכי אמרינן אחד מברך לכלם בשקבעו עצמן מתחלה לאכול ביחד קאמר הא לאו הכי כל אחד ואחד מברך לעצמו ואין האכילה קובעת אותם [ויק׳ נמי] דקתני והשמש שאכל כזית מצטרף ואמאי איצטריך למיתני שהשמש מצטרף אלא ודאי בא להשמיענו שאע״פ שאחר בני אדם אינם מצטרפין אלא בישיבת קבע השמש מצטרף דכמו שקבע עמהם לאכול דיינינן ליה : **אבל** דמאי דמאי הוא דבר שהו׳ ספק מעושר כגון תבואה שנלקחה מעם הארץ וכיון דקי״ל מאכילין את העניים דמאי ואת אכסנאין דמאי משום דרוב עמי הארץ מעשרין הם אם אכל ממנו מצטרף שעוברת ממקום למקום וכיון שמותר לאכסנאין ° ולאורחין ואי בעי מפקר להו לנכסיה והוי עני נחזי ליה בעת׳ נמי חזי ליה ומצטרף לזימון עם האחרים : **ומעשר** ראשון שניטלה תרומתו פי׳ מעשר ראשון היה נותן ללוי והלוי היה נותן מאותו מעשר שלו מעשר לכהן והוא הנקר׳ תרומת מעשר דכתיב והרמותם ממנו תרומת ה׳ מעשר מן המעשר וכיון שניטלה תרומתו תרומת מעשר לא הוי דבר אסור ומצטרף לזימון ובגמ׳ פריך פשיט׳ ומתרץ כגון שהקדימו בשבולים פי׳ מן הדין הוא שקול׳ שיוליאו מעשר ראשון של לוי לכפרים שתרומה גדולה קודמת לכל דרחמ׳ קרייה ראשית וחיובה היא אחד מחמשים אלא לאחר שימרח שהוא דגן גמור דכתיב ראשית דגנך והלוי כדי שלא יחסרנו הכהן המעשר מהתרומה גדולה שקדים לכהן והלך לישרא׳ כשהיה בשיבולין ואמר לו שיתן המעשר שלו קודם שיהי׳ דגן והנה שזה הלוי חייב להוצי׳ ממנו תרומ׳ אבל אינו חייב להוציא ממנו תרומה גדולה שאין על הלוי חיוב אלא מתרומת מעשר בלבד כדפרשינן דכתיב והרמותם ממנו תרומת ה׳ מעשר מן המעשר תרומת מעשר אמרתי לך ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר וקמ״ל מתני׳ שאע״פ שכבר פקע מיניה מטת תרומה גדולה כיון שלא היה דגן בשעה שנתן ללוי אפ״ה כיון שניטלה תרומ׳ מעשר שהגיע חיובה לא דיינינן ליה איסור ומצטרף עמו לזימון :

ומעשר

ע׳ ד״ת

ע׳ ד״ת

ע׳ ד״ת לעניים

שלטי הגבורים

א מיי׳ כתב פרוקס בברכ׳ היין על הארץ ועל הפירות וכן כתב סמ״ג בשם ר״י ודברי הטור ברכי׳ י׳ [illegible] ורא״ש כתבו שאם אכל פירות משבעת המינין ואכל [illegible] שאין צריך לברך [illegible] על הפותחין [illegible] פרי הגפן [illegible] [illegible] לגרוף [illegible] לברך על כל א׳ וא׳ לפניהם ולאחריהם :

נלשון רבינו ושפיר מתרץ

[illegible] שאם אכל פירות של שבעת המינין ושתה יין ואכל גם [illegible] כוללן בברכה אחת ואומ׳ על המחיה ועל הכלכלה ועל הגפן ועל פרי הגפן ועל העץ ועל פרי העץ [illegible] על הארץ ועל [illegible] [illegible] כדברים [illegible] ברכות ב :

כ [illegible] ודוקא [illegible] אחר [illegible] מברך [illegible] : [illegible] פטור מברכה [illegible] לפניו [illegible] לאחריו [illegible] רוקא לפניו פטור אבל לאחריו חייב :

לשון רבינו ושפיר מתרץ

ואם שותה [illegible] שמנקתו אינו מברך כלו׳ לא לפניו ולא לאחריו וכן כל פירות שאוכלין [illegible] מברכין עליהם לפני׳ [illegible] אם לא כשל [illegible] ואין מברכין עליהן [illegible] אין מברכין עליהן לבסוף אלא בור׳ נפשו׳ רבו׳ :

ג כתב הרא״ש [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] אף מברכים ראשונה ע״כ :

ד לשון רבינו ושפיר מתרץ ז״ל כל הברכות צריך שיהא משמיעון לאזנו [illegible] ואינו מברך [illegible] בורא פרי [illegible] [illegible] לחם מן הארץ [illegible] :

ה ולענין ברכה אחר כל [illegible]

בני מערבא לא היו מברכין אלא אחר שהם פילין ולא אחר הבצות ושאר המצות [illegible] בשם ראבי״ה דקבלה בידו דדוקא אחר תפילין אין מברכין אבל אחר שאר מצות מברכין אק״ו לשמור [illegible] לפי מה שהיה מנהגם : לשון ראב״ן כל מצוה שנתן ברכה לפניו [illegible] ברכה לאחריו חוץ [illegible] שמברכין על היותם בתחלה ואין מברכין עליהם בסוף וכן על המצות כגון על הנחת תפלין [illegible] ונטילת לולב ושאר כל המצות מברכין עליהן בתחלה ואין מברכין עליהן לבסוף [illegible] היו מברכין בסוף [illegible] אק״ו לשמור חקיו ונראה בעיני שאין אדם חייב לברך על [illegible] לברך מברך ואין בזה משום ברכה לבטלה ואחר כל שאר המצות אינו [illegible] ראוי לברך כל עקר [illegible] בקונטרס [illegible] ב׳ ד׳ : ו סמ״ג ורבינו יונה כתבו [illegible] שקבעו עצמם ביחד [illegible] [illegible] [illegible] לא שאחר כך נקבעו [illegible] [illegible] [illegible] ורבינו יונה [illegible] לא כתבו [illegible] אם רצו לחייבו [illegible] בזימון [illegible] [illegible] שאין חייבין לזמן אבל אם רצו [illegible] [illegible] מבורות [illegible] :

ומעשר שני והקדש שנפדו והשמש שאכל כזית והכותי מזמנין עליהן אבל [א] טבל ומעש' ראשון שלא נטלה תרומתו ומעשר ב' והקדש שלא נפדו והשמש שאכל פחו' מכזי' [ב] והכותי אין מזמנין עליהן נשים [ג] ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהן עד כמה מזמנין עד כזית ר' יהוד' אומר עד כביצה : גמ' מנא ה"מ אמ' רב אסי דאמר קרא גדלו ליי' אתי ונרוממה שמו יחדו אמר רב חנן בר אבא מנין לעונה אמן שלא יגביה קולו יותר מן המברך שנא' גדלו ליי' אתי ונרוממה שמו יחדו אמר אביי נקיטינן שנים שאכלו [ד] מצוה ליחלק תני נמי הכי שנים שאכלו מצוה ליחלק בד"א בששניהם סופרים אבל אחד סופר ואחד בור סופר מבר' ובור יוצא אמר רב דימי בר יוסף אמר רב ג' שאכלו ויצא אחד מהן לשוק קורין לו ומזמנין עליו

אמר

רש"י

עד כמה מזומנין כמה יאכל עמהם ויתחייב בזימון ונפקא מיניה נמי להוציאם ידי חובתן אם יתנו לו הכוס לבר': מה"מ דג' ראוין לברכ' לזימון : גדלו הרי שנים אתי הרי שלשה : מצוה לחלק ולברך כל אחד לעצמו ברכת המזון : קורין לו להודיעו שהן רוצין לזמן ויענה עליה' במקום מעמדו ודי להם ומזמנין עליו אע"פ שאינו בא אצלם :

והוא

ומעשר שני והקדש שנפדו פי' המעשר שני היו אוכלין אותו הבעלים בירושלם והיה אסור לבעלים באכילה עד שיפדו אותו דכתיב לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וגו' וכתיב וכי ירחק ממך המקום וצרת הכסף בידך וכן הקדש אינו יכול ליהנות ממנו עד שיפדנו ובגמרא פרי' פשיטא דכיון שפדאם מותרים לו באכילה ומצטרף לזימון ומתרץ כגון שנתן את הקרן ולא נתן את החומש שהפודה ממעשרותיו יש לו להוסיף חומש כדי שלא יערים ויפדה אותו בפחות משוויו דכתיב וכי יפדה איש ממעשרו חמישיתו יוסיף עליו וכתיב בהקדש ונתן חמישית כסף ערכך עליו וקם לו וקמ"ל שאע"פ שלא נתן את החומש כיון שנתן את הקרן לא דיינינן ליה איסו' ומצטרף לזימון : **והשמש** שאכל כזית מקשה בגמרא פשיטא ומתרץ מהו דתימא שמש אין לו קביעות קמ"ל דקבע והכותי מוקים לה בגמרא כמ"ד גרי אמת הם : אבל השתא אינו מצטרף דכבר גזרו עליהם ועשאום כותים כגוים : אבל טבל אינו מצטרף מפני שהוא אסור לכל אדם ומקשה בגמר' פשיטא ומתרץ בטבל טבול דרבנן כגון שזרע בעציץ שאינו נקוב דמן התורה אינו חייב אלא דומיא דיוצא השדה וקמ"ל דאע"ג שאינו טבל מן התור' אינו מצטרף לזימון : **ומעשר** ראשון שלא ניטלה תרומתו ומקשין בגמ' פשיטא דמדאמר שאם ניטלה תרומתו מצטרף שמעינן דהיכא שלא ניטלה תרומתו אינו מצטרף ומתרץ כגון שהקדימו בכרי כלומר שאחר שהיה דגן גמור והגיע לחיוב תרומה גדולה הלך הלוי לישראל שיקדים לו המעשר שלו ומאותו המעשר הרים ממנו תרומת מעשר וקמ"ל דאע"ג שהרים ממנו תרומת מעשר אסור לו באכילה כיון שהגיע לו חיוב תרומ' גדולה כשהגיע ליד הלוי ולא הרימו אותה : ואיכ' למידק דמעיקרא קרי ליה ניטלה תרומתו כשניטל ממנו תרומת מעשר ואע"פ שלא ניטלה ממנו תרומה גדולה ובסיפא קרי ליה לא ניטלה תרומתו מפני שלא ניטלה ממנו תרומה גדולה אע"פ שניטלה ממנו תרומת מעשר ויש לומר כשהקדימו בשבולים כיון שלא הגיע לו שעת חיוב תרומה גדולה קרי ליה ניטלה תרומתו שהרי ניטלה ממנו התרומה שהגיע זמן חיובה דהיינו תרומ' מעשר אבל כשהקדימו לכרי שהגיע שעת החיוב ולא הפרישה קרי ליה לא ניטלה תרומתו אע"פ שניטלה ממנו תרומת מעשר שהרי לא ניטלה ממנו התרומה שהגיע שעת חיובה ליטול דהיינו תרומה גדולה : **ומעשר** שני שלא נפדו נמי מקשינן פשיטא דכיון שלא נפדו אינו מצטרף בו לזימון שאכילה של איסור היא ומתרץ כגון שנפדו ולא נפדו כהלכתן כגון שנפדו על גבי אסימון והתורה אמרה וצרת הכסף בידך דמשמע דבר שיש בו צורה מטבע היוצא וכן ההקדש לא נפדה כהלכתו כגון שנפדה על גבי קרקע והתור' אמרה ונתן חמישית כסף ערכך עליו דמשמע שצריך לחללו בדבר הניתן מיד ליד ומלינו למדין מדברים הללו שמי שאכל דבר האסור [אינו מצטרף] עם האחרים הללו לזימון וכן אם אכלו כלם דבר האסור אין מזמנין אבל ודאי חייב כל אחד ואחד לברך עליו תחלה וסוף כיון שנהנין ממנו : ור"ס ז"ל כתב בהלכות ברכות בפרק ראשון שאינו מברך עליו כלל לא בתחלה ולא בסוף והראב"ד ז"ל הביא עליו זה לשונו טעה בזה טעות גדול שלא אמרו אין מברכין אלא שאין מזמנין עליו לומר שאין להם קבע לזימון הואיל ואוכלין דבר האסור והוא כעין אכילת הפירות שאין לו קבע לזימון אבל ברכה תחלה וסוף למה לא יברכו הואיל ונהנו עד כאן ורבינו שמואל ז"ל מדרומרוג היה אומר שאם היו אוכלין שלשה בני אדם ביחד והאחד היה אוכל פת של כותים והאחרים נזהרין מלאכלו שהשנים אינם יכולין לאכול מהפת שאוכל השלישי שמאחר שנזהרים ממנו נעשה להם כחתיכה של איסור אפ"ה מצטרפין לזימון כיון שאם ירצה השלישי יכול לאכול מפת שאוכלין האחרי' ומביא ראיה לזה מדתנן בערכין (דף ג) הכל חייבין בזימון כהנים לוים וישראלים ומקשין עלה פשיטא ומתרצי' לא צריכא דכהנים אוכלין תרומה וקדשים וזרים אוכלין חולין מ"ד כיון דזר לא אכיל תרומ' וקדשים לא מצטרף קא משמע לן דכיון דכהן מצי אכיל חולין שפיר דמי הכא נמי כיון שאותו שאוכל פת של כותים יכול לאכול משל אחרים שאוכלין פת של ישראל מצטרף עמהם לזימון אבל אם היו אוכלין שלשה בני אדם ביחד והדרו שלשתם הנאה זה מזה כיון שכל אחד ואחד אוסר פת של חבירו אינן מצטרפין לזימון ואע"פ שכל אחד ואחד יכול לישאל על נדרו ויהיה מותר להם אפ"ה השתא מיהא לא איתשיל וכל זמן שלא איתשל אסור להם איסור תורה ולפיכך אינם מצטרפין דיקא נמי מדאמרי' בההיא דערכין כיון דכהן מצי אכיל חולין שפיר דמי [דמשמע דוק' משום דמצי אכיל חולין עם האחרי' הוא דמותר לזמן אבל יש בהם אחד שאינו יכול לאכול עם האחרי' ולא האחרי' עמו אסור] וכן הורה ר"י הזקן ז"ל : והשמש שאכל פחות מכזית לא הוה צריך למיתני אלא אסרכא דהכי אחריני נקטיה : והנכרי בגמרא מקשי פשיטא ומשני בגר שמל ולא טבל מהו דתימ' גר חשוב הוא ומיחייב במצות קא משמע לן דלא הוי חייב עד שיטבול אחר המילה : **נשים** ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהם . פרש"י ז"ל דנשים אינם מצטרפות מתוך כך לזימון ואפילו עם בעליהם מפני שאין חברתם נאה וקטנים בקטנים שאינם בני דעה מיירי ולפיכך אינן מצטרפין אבל קטן היודע למי מברכין מצטרף כדבעיא למימר קמן : ועבדים מפרש בגמרא טעמא משום פריצותא דעבדים דשטופין בזמה הם וכיון שעם האנשים אסורים משום חשש פריצותא כל שכן עם הנשים דאיכא למיחש טפי לפריצות ולכאורה משמע דדוקא נשים עם האנשים אינן מצטרפות לזימון כדאמרינן אבל הנשים בעצמן אם הן שלשה חייבות לזמן והכי משמע בגמר' דאמרי' התם נשים מזמנו' לעצמן ויש שדוחין ואומרין דכי אמרי' מזמנות לעצמן אינו ר"ל שחייבות לזמן אלא שהרשות בידן רצו מזמנות רצו אין מזמנות ושיוע להכיא טילה מדאמ' בגמ' ג' חייבין לזמן שנים רצו מזמנין רצו אין מזמנין ואמרינן עלה ת"ש נשים מזמנות לעצמן וכו' ומפריך מינה גבי שנים רצו מזמנין ש"מ דכמו שזימון הב' רשות הכי נמי זימון נשים רשות : **ונראה** למורי הרב נר"ו שחייבות הן לזמן משום דבמסקנא מקרלי' בגמ' שאני התם דאיכא דעות ונראה לומר אע"פ שהן נשים כיון שהן שלשה דין הוא שיזמנו דהא איכא ג' דעות אבל בשני בני אדם דליכא ג' דעות לא וכיון דבמסקנ' קאמרינן הדבר בדעות מסקנ' משמע שהן חייבות לזמן כשהם שלשה עוד נראה למורי הרב שהנשים שאינן מבינות לשון הקדש צריכות לברך ברכת המזון לעצמן ואינן נפטרות בברכה ששומעות מהאנשי' דמ"ל סופר מברך ובור יוצא והו כשהבור אינו יודע נוסח הברכה אבל מבין הלשון אבל כשאינו מבין הלשון אינו יוצא וה"נ כיון שהאשה חייבת בברכת המזון ואינה מבינה לשון הקדש אינה נפטרת בברכה ששומעת מהאנשים אלא צריכה לברך ברכת המזון בלשון שהיא מבינה ויש שאין אומרים שנפטרת בברכה ששומעת מבעלה או מאדם אחר בלשון הקדש אע"פ שאינה מבינה אותו ומביאין ראיה מענין מגלה דאמרי' הלועז ששמע אשורית יצא ואי' בספר לשונו אמרי' שאם שמע אותה בלשון שמבין יצא כגון גפטית לגפטים יונית ליונים אבל יונית לגפטיים או גפטית ליונים לא יצא וה"נ אם שומע בספר לשונות שאינה מבינה לא יצאה אבל אם שומעת בלשון הקדש אע"פ שאינה מבינה יצאה ואין זו ראיה משום דלא דמי הא למגלה דבמגלה הוי טעמ' משו' פרסומי ניסא וכששומע אותה אשורית הא איכ' פרסומי ניס' ולא חיישי' אם היא אינה מבינה אבל ברכת המזון שאינה תלויה בפרסום ודאי צריכה שתבין הדברי' : **עד** כמה מזומנין כלומר עד כמה דיינינן ליה אכילה שיצטרף עמהם לזימון עד כזית רבי יהודה אומר עד כביצה והלכה כת"ק וראיה לדבר מדאמרי' בפרק כיצד מברכין רבי יוחנן אכל כזית מליח ובריך עליו תחלה וסוף והוינן בה והא זית כי שקלית ליה לגרעינתה בציר ליה שעוריה ומפרקי' הכא בזית גדול עסקינן דאפי' בלא הגרעין ישאר זית אגורי שהוא בינוני דאלמא דכשיעור כזית דיינינן ליה אכילה וצריך לברך עליו תחלה וסוף הכא נמי בזה השיעור דיינינן ליה אכילה שיצטרף עמהם לזימון מפי מורי הרב נר"ו : **גמ'** שנ' גדלו לה' אתי פי' משום בקושפוק דמללא אמר נגדלה קא דייק ונגדלו הם שנים ואתי אחד הרי ג' : שנים שאכלו מצוה ליחלק וכו' פרש"י ז"ל דבין לענין המוציא ובין ברכ' המזון קאמ' והעולם אינם נוהגין כן שאינם סוברים דמצוה ליחלק לא בברכת המוציא אלא בברכת המזון אבל בברכת המוציא אחד מברך לחבירו : ואומר רבי שמואל ז"ל שטעם הדבר משום דבברכת המוציא היא מדרבנן ולפיכך הקלו בה יותר והאחד פוטר את חברו אבל ברכת המזון שהיא מן התורה החמירו בה יותר ואמרו שיברך כל אחד ואחד לעצמו : ורבי יצחק הזקן ז"ל היה אומר טעם אחר כי בברכת המזון מתוך כך אמרו שמצוה ליחלק מפני שסיימו האכילה והם שנים בלבד דכבר סר הקביעות וכמאן דאכיל כל חד וחד לחודי' דיינו' להו אבל בברכ' המוציא שבתחלת מתחילין לאכול וקובעין עצמן האחד פוטר את חבירו :

אמר

שלטי הגבורים

א רש"י כתב דהכי סיפא תנו ברכ' מז"ן אין האחד פוטר את חבירו והכי נמי נוהגי' ברכ' המוציא ובשאר ברכו' כמו אין א' פוטר את חברו ורוב הפוסקים מסכימים לרש"י שכתבו וכתבו' לכ"ע אין האחד מוציא את חברו ועיין בטור א"ח סי' [illegible] :

אבל טבל או דבר איסו' כתב שני ראשון מברכין עליו לא בתחלה ולא בסוף וכתב הרמב"ם והטור דמברכין וכן פסק ע"א הראב"ד ז"ל ודברי הפוסקי' ורש"י דף [illegible] נראה כדברי מיימון :

לשון רבי' ישעיה אחרון

אין מזמנין אלא על דבר המותר באכילה אבל דבר האסור באכילה אין ראוי לברך עליו ולזמן עליו לפי שהיא מצוה הבאה בעבירה :

ב כתב רשב"ם ג' שאכלו יחד ואחד מהם נוהר מפת של כותים והאחרים אינם נזהרים אע"פ שאין אותו שנוהר יכול לאכול מפת של כותים כיון שאותו שאין נוהר יכול לאכול משלו מצטרפין זה עם זה לזימון ומביא ראיה מדתנן בערכין הכל חייבין בזימון כהני' לוים וישראלי' פשיטא לא צריכ' דכהנים אכלו תרומה וקדשים וזר אוכל חולין ס"ד כיון דזר לא מצי אכיל בקדשים לא מצטרף קמ"ל דכיון דכהנים מצו אכלי חולין ס"ד יש ללמוד מזה ג' אנשים שמודרים הנאה זה מזה אין מצטרפין לזימון דהוי דומיא לאקשויי' שאסור מיהא לא אתשילו ע"כ :

ג ורבי' תם ורבי' שמחה כתבו דאשה ועבד מצטרפי' לזימון ע"ש ורוב הפוסקי' חלקו עליהם ולדברי רבי' יהודה מצטרפי' לג' ואי אמרי' פעמים יותר משלשה כמו שכתב ר"י כמוה דמ"ד דמצטרפי' לשלשה ואם שיש לפקפק על דברי רבינו [illegible] כתבתי בשם מחלוקו' בס"ד . ונשים י"א דרשות בידם לזמן כשלשה אם ירצו והרא"ש כתב דעם האנשים חובה וזימון כתב [illegible] לעצמן אבל לא [illegible] בשם הרא"ש כתב דמצטרפו' עם האנשים לזימון בשם ור"י הכהן היה פוסק שלשה לזמנם להצטרף נשים לזימון והר"ם [illegible] עליו [illegible] בזימון שהנשים אלא [illegible] [illegible] [illegible] לשון הקדש או לאו :

לשון רא"ש

בנשים ועבדים אין מצטרפין זימון לזימון אבל אם רצו נשים לזמן לעצמן מזמנו' וכן עבדים אם רצו לזמן לעצמן מזמנין :

ד כתב הרא"ש פרש"י בין ברכ' זימון בין ברכ' המוציא [illegible] לא כתבו כן וגם הרא"ש [illegible] לא שמעתי [illegible] בן בברכ' המוציא וכן [illegible] דבר [illegible] ותלמידיו [illegible] לאחר [illegible] להוציא את [illegible] בין ברכה ראשונה לאחרונה [illegible] משום דבתחל' [illegible] שאוכלין וקובעין יחד [illegible] לפטור [illegible] ברכ' חבירו אבל בסוף [illegible] בטל הקבע ונחלקו' וזה משום שלבך כל א' מברך לעצמו וכ' ר' יוסף פי' בשם רשב"ם משום דברכ' המזון דאורית' אבל ברכה ראשונה דרבנן לא אחמור כולי האי דיוצא באחד בברכ' חבירו ע"כ :

אמר אביי והוא דקרו ליה ועני דס"ל לאביי שצריך לקרותו שיתכוון שיצטרף עמהם ושיענה לזימון אבל בעשרה עד דניתי מפני שמזכירין את השם ואינו די בשוליותיו להצטרף עמהם ושיענה ממקום אחר לא צריך שיהיה אצלם : ואין ב' מפסיקין לא' כלומר אם אכלו שלשה בני אדם ביחד והא' יש לו דבר נחוץ לצאת והשנים לא גמרו עדין אכילתם אין השנים חייבין להפסיק ושיזמנו עם הא' וא"כ יחזרו לאכילת' אלא ברשות בידם אם רצו להטריח על עצמם ולהפסיק מפסיקין ואי לא לא אבל הא' חייב להפסיק בעבור הב' ולאחר שיענה לזימון יחזור לאכילתו ולקמן בסוף הדין פירקין מפ' שאם האחד קדם ובירך שלא' שיגמרו מלאכול שיזמנו השנים עמו ואלא אותם השנים ידי זימון דכיון שהו' יחיד בטיל הו' לגבי השנים : **אשכחינהו** דקאמרי נברך אומר ברוך הוא ומבורך וכו' בעל ה"ג ז"ל שיאמר ברוך הוא ומבורך שמו תמיד לעול' ועד ועוד אמרי' שאם היו מברכין בעשר' והיו אומרי' נברך לאלהינו שצריך שיזכיר כמו כן את השם ומברך ויאמר ברוך אלהינו ומבורך שמו תמיד לעולם ועד אשכחינהו דקאמרי ברוך כלו' שהיו עונין ברוך שאכלנו משלו עונה אמן ואין צריך לומר אם מלא שהיו חותמין בברכות והן מזכירין את השם שזה ודאי חייב לענו' אמן : **הא** דעני אמן אחר כל ברכה וברכה והא דעני אמן בבונ' ירושלים כלו' כי קתני הרי זה מגונה זהו העונה בסוף כל ברכה וברכה וכי קתני הרי זה משובח בבונה ירושלים וזאת דבעי מימר דמשום הכי אמרינן שהעונה אמן בבונה ירושלם שהוא משובח כדי לחלק בין שלשה ברכות שהן מן התורה לברכ' רביעי' שהיא מדרבנן ואין זה נכון שכפירו' נראה בירוש' שלא אמרו בבונה ירושלם בלבד אלא ה"ה בסוף שאר ברכות תרגמי' הת' מ"ד הרי זה חכם בעונה בסוף ומדקאמר בסוף סתם משמע שאין הדבר תלוי בבונ' ירושלם מפני שהו' חילוק שבין ברכות של תורה לברכה של רבנן אלא שבסוף כל ברכות שבעולם יש לו לעשות כן והטעם מפני דכשאומר אמן בסוף כל הברכו' מודה שכבר גמר כל הברכו' ואין לו לומר יותר אבל כשעונ' אמן בסוף כל ברכה וברכה הרי זה בור שמראה בכל פעם ופעם שמסיים וחוזר ואומר אח"כ ברכה אחרת וגם בתלמוד שלנו [א] נראה כמו שאומר בירושל' דקאמרי' בגמ' אביי עני לה לבונה ירושלים בקלא כי היכי דלידעו פועלים דהטוב והמטיב לאו דאורייתא כלו' כשהיה מסיים בונה ירושלם היה אומר אמן בקול רם כדי שיכירו הפועלים שגם היה מסיים ברכות של תורה ושהברכה האחרת לא היתה אלא מדרבנן ורב אשי עני ליה בלחישה כי היכי דלא ליזלזלו בהטוב והמטיב שהיא מדרבנן כלו' היה עונה אחר בונה ירושלם בלחש מפני שאם ישמעו הפועלים יהיו אומרים שבכאן הוא סיום הברכו' ומתו' כך מברך אמן והטוב והמטיב אינו עיקר שהיא אינה אלא מדרבנן ויזלזלו בה ואם כדברי האומר [שמפני] שהיא מדרבנן (הרי) אמרו שהעונה אמן אחר בונה ירושלם הרי זה משובח כדי לחלוק בין ברכות של תורה לברכת הטוב והמטיב שהיא מדרבנן ורב אשי שלא היה רוצה לחלק ביניהם היה חושב שיכירו הפועלים ויזלזלו בה למה היה צריך לענות אמן בלחש לא יענה כלל אלא ודאי מפני כך היה עונה בלחש מפני שהיא סוף הברכות וצריך לענות אמן כדקתנינן : **ובמציינו** למדין שצריך שיאמר האדם אמן אחר סיום התפלה כשיגיע להמברך את עמו ישראל בשלום אמן וכן נ"ל אמן אחר גאל ישראל שהוא סיום ואין בזה הפסקה כיון שצריך לאומרו וכן כתב רש"י ז"ל ועוד כתבו הגאונים ז"ל מר יהודאי ורבינו האי ז"ל שאחר אכילת פירות שצריך לברך גם אחר אכילתן צריך לענות אמן ומה שאמרינן בתוספתא אחר המנות ואחר הפירות ועונה בסוף אמן הרי זה דרך בורות לא אמרו אלא בברכה שלפניו שאם מברך על עשיית המצוה יענה אמן קודם העשייה נראה כמפסיק וכן בברכת הנהנין וכן אם אחר שיברך ברכה ראשונה יאמר אמן הוא דרך בורות שאין זה נקרא סוף ברכה אבל בברכה אחרונה ודאי סוף ברכה נקראת וצריך לענות אמן : ור"ס ז"ל חולק על זה ואומר דכי אמרי' שאם עונה אמן אחר ברכותיו הרי זה משובח וזהו כשאמר שני ברכות או יותר אבל בברכה אח' בלבד אין לו לענות אמן אחריה לא שנא בתחלה ול"ש בסו' ומתוך כך אמר שאחר שומר את עמו ישראל לעד שאומר ערבית יענה אמן אבל לא אחר גאל ישראל של שחרית מפני שבערבית הם ב' ברכות אבל בשחרית שאינו אומר אחר ק"ש אלא אמת ויציב בלבד אינו עונה אחריה אמן : ודעת מורי הרב נר"ו נוטה יותר כדברי הגאונים שאחר הברכה האחרונה צריך לענות אמן דסוף ברכה נקרא' ואפי' בשחרית עונה אמן אחר גאל ישראל וכן בברכה אחרונה שאומר אחר האכילה אע"פ שאינה אלא ברכה אחת : **ולענין** עניית אמן אחר הבוחר בעמו ישראל באהבה כתב ר"ס ז"ל שאין לו להפסיק כלל דכיון שאומר הברכות על ק"ש אין לו להפסיק בין הברכ' והדבר שמברכין עליו וכן הסכים דעת רבי מאיר הלוי ז"ל ומורי הרב רמב"ן ז"ל : **בעל** הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה נר' מכאן שמכב' היה שהבוצע היה נותן לכלם ממה שהיה בוצע ולפנינו נצריך בזה : ואורח מברך כדי שיברך לבעל הבית אומרים רבני צרפת ז"ל שזהו כשהאורח הוא בן תור' וירא שמים אבל אם ב"ה הוא גדול ממנו בתורה ברשו' ביד ב"ה אם ירצה לתת לאורח לברך יברך ואם לאו יכול הו' לברך :

עד

נר מצוה

אמר אביי והוא דקרו ליה ועני אמר מר זוטר' לא אמרן אלא בשלש' אבל בעשרה עד דניתי : ° שלשה שאכלו אחד מפסיק לשנים [א] ואין שנים מפסיקין לאחד : יהודה בר מרימר ומר בר אשי ורב אחא מדפתי כרוך ריפתא בהדי הדדי אמרי הא דתנן שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן הני מילי היכא דאיכא גדול אנן חילוק ברכות עדיף לן בריך כל חד לנפשי' אתו לקמיה דמרימר אמר להו ידי ברכה יצאתם ידי זימון לא יצאתם וכי תימרו נהדר ונזמן [ב] אין זימון למפרע : בא ° ומצאן כשהן מברכין מהו עונה אחריהם רב זביד אמר ברוך ומבורך ורב פפא אמר אמן ולא פליגי הא דאשכחינהו דקאמרי נברך והא דאשכחינהו דקאמרי ברוך [ג] אשכחינהו דקאמרי נברך או' ברוך ומבורך אשכחינהו דקאמרי ברוך עונה אמן :

° תאני חדא כל העונה אמן אחר ברכותיו הרי זה משובח ותני' אידך הרי זה מגונה לא קשי' הא דעני אמן אחר כל ברכה וברכה והא דעני אמן בבונה ירושלים [ד] ירושלמי בפ' אין עומדי' להתפלל תני הפורס על שמע והעובר לפני התיבה והנוש' את כפיו והקור' בתור' ומפטיר בנביא והמברך על כל אחת מכל מצו' האמורו' בתורה לא יענה אח' עצמו אמן ואם ענה הרי זה בור אית תנא דתני הרי זה חכם אמר רב חסד' מאן דאמר הרי זה בור בעונה על כל ברכה וברכה ומאן דאמ' הרי זה חכם בעונה בסוף : א"ר יוחנן משום ר"ש בן ° יוחאי בעל הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה ואורח מברך כדי שיברך לבע"ה מאי מברך יהי רצון שלא יבוש בעל הבית הזה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא רבי מוסף בה דברים ויצלח מאד בכל נכסיו ויהיו נכסיו מצליחין וקרובין לעיר וג' יזדקק לפניו ולא לפנינו שום הרהור עבירה ועון ואל ישלוט שטן בכל מעשה ידינו מעתה ועד עולם

עד

רש"י

והוא דקרו לי' ועני הוא סמוך להם ועונה ברוך הוא : אבל בעשרה שצריך משום הזכר' השם עד דניתי שיבא אצלם : א' מהן מפסיק לשני' אם גמרו סעודתן קודם הא' היחיד מפסיק סעודתו על שיזמנו עליו עד הזן דהיינו ברכת זימון וחוזר וגומר סעודתו : אבל שנים אין חייבין להפסיק בשביל אחד מיהו אם בעו למיעבד לפני' משורת הדין למפסיק ליחיד הרשות בידם וכן מוכח בתלמודא : היכא דאיכא גדול שהגדול מברך כמו דמסיק לקמן : בא ומצאן אחד מן השוק שבא ומצא שלשה מזמנין : ברוך ומבורך דלא מצי למימר שאכלנו משלו : הא דאשכחינהו דאמר המזמן נברך אמר איהו ברוך הוא ומבורך אבל אשכחינהו דעני ברוך הוא שאכלנו משלו עני בתרייהו אמן : הא דעני אמן בסוף כל ברכ' וברכה בהם הוי מגונה : אית תנא קני יש תנא שעונה הרי זה חכם : ואורח מברך ברכת המזון : וקרובים לעיר כדי שיוכל לראותם תדיר ולידע מה צריכין :

על

קסה · קסו · ק סו · קסח

מיי' פ"ה מה' ברכות טור א"ח סי' קצד

מיי' פ"ה מה' ברכות סמג עשין סי' כז טור א"ח סימן קצג

מיי' פ"א מה' ברכות סמג עשין סי' כז טור א"ח סי' קפח רטו

מיי' פ"ב וס"ז מה' ברכות סמג עשין סי' כז טור א"ח סי' קסז

ד"ת

א ג"מ חך מחייב ים בין קנ"י

ג' ד"ת

שלטי הגבורים'

א רש"י והרא"ש כתבו דדרך ארץ הוא לא' שיפסיק לשני' ואינו חיוב · והר"ח והראב"ד והרמב"ן ז"ל כתבו דחיוב הוא לא' שיפסיק לשנים פי' ר"ח שמפסיק כשחוזר לאכול מברך שתייה וכן כתב רב האי וכן הראב"ד שצריך גם נטילת ידים ורמ"י ומהר"ם וכשר כתבו דא"כ בטיל' ידי' ולא במזו"ג :

לשון ריא"ז

שלשה שאכלו שאחד ורצו השני' לברך ושלישי עדיין אוכל הרי זה מפסי' סעודתו ועונה עמהם כדי שיברכו ברכ' זימון ואח"כ שבגה עמהם והזמון עמהם אח' לסעודתו ואח' שגומר סעודתו מברך ברכת המזון לעצמו ומתחיל מברכת הזן במוכחר בקונ' ברכות · ובורך אחד מן הב' להקדים ולברך אין השנים מפסיקין סעודתן להצטרף עמו לזמון ואם רצו להפסיק מפסיקין ומזמנין לו ואח"כ חוזרים לסעודתם :

לשון ריא"ז

ב ונראה בעיני שכך ראוי לומר בחבורה של חמש' בני אדם שאכלו כאחד וקראו שלשה מהן וזמנו לעצמן והשנים אוכלין צריך אינו יכול להצטרף אחר ומחשב שלשה לזמון אח"כ שהם אותם השנים אוכל ולא כבר ידי זמון כשהוא בקונט' ברכות יהיו שלשה שאכלו כאחד וקדם אחד מהם ובירך לעצמו הרי זה [illegible]

כס"ד :

לשון ריא"ז

לפי שברכת הטוב והמטיב מדברי סופרים היא ואינה בכלל שאר הברכות ושעונה אמן לסודים שהיא מדברי סופרים ואין הפסק לחייבין כה · והאומרים אומ' שכן ראוי לענות אמן אח' ברכות ק"ש של שחרית וערבית · והמיומ' אומ' אח' ברכה אחרונה של ק"ש ערבית וכן נראה בעיני עקר שאין לענות אמן אח' גאל ישראל [illegible] :

להפסיק בין גאולה לתפלה [illegible] · אבל אחר ברכה אחרונה של ק"ש של [illegible] · [illegible]

עד היכן ברכת הזימון רב נחמן אמר עד נברך ורב ששת אמר עד הזן את הכל פרש"י ז"ל דהכי קא מיבעיא לן עד היכן ברכת הזימון שבשלשה או יותר צריך לאומרה וקאמר רב נחמן עד נברך כלומר כשהם ג' צריך שיאמרו נברך שאכלנו משלו ובטובו חיינו כשהם ב' אינו מתחיל אלא מברכת הזן ואילך ורב ששת אמר עד הזן את הכל דסבירא ליה דכל זה זימון איקרי וכשהם ג' צריך לאמרו וכשהם ב' מתחילים מברכת הארץ ואילך : לימא כתנאי תני חדא ב' וג' מברכין ותניא אידך ג' וד' וכו' ובהא קא מיפלגי דמ"ד ב' וג' סבר עד הזן ומ"ד ג' וד' סבר עד נברך פירש ברייתא דתני ג' וד' ר"ל פעמים יאמר ג' ברכות דהיינו כשהן יחיד שאין לו לומ' אלא נודה ורחם ואחת הברייתא כמו רב ששת שאומר שברכת המזון עד הזן וכשה' שלשה אומרים אותו וכשאינם שלשה או וברייתא דתני ג' וארבע ר"ל פעמי' יאמר ג' ברכות דהיינו כשאין שלשה שאין לו לומר אלא הזן ונודה ורחם ופעמי' ד' ברכות דהיינו כשהם ג' בני אדם שיש להם ארבע ברכות ברכת הזימון שהוא נברך את' וברכת הזן ונודה ורחם הרי ארבע ברכות ודעת הברייתא הוא כרב נחמן דאמר אין ברכת הזימון אלא נברך בלבד והיחיד אומר שלשה ברכות ברכת הזן ונודה ורחם ואשכחן דפלוגתא דרב נחמן ורב ששת הויא בפלוגתא דהני תנאי ודחי' לא וכו' וזו היא שיטת רש"י ואינו נכון הדא שדוחק הוא לומר שרב ששת היה סובר שהיחיד לא יאמר ברכת הזן שהיאך יכול לומר שיעלה על דעת שום אדם שברכת הזן שהיא מן התורה לא יאמר אותה היחיד ועוד קשה שהיאך נוכל לומר שלשון ג' וד' חוזר לברכות דאם כן ה"ל לאיתני לשון נקבה שתים ושלש או שלש וד' על כן נראה שהנכון בזה מה שפי' רי"ף ז"ל דהאי דאמרי' לעיל ג' שאכלו אחד מפסיק לשני ואין שני מפסיקין לא' קאי ור"ל עד היכן ברכ' הזימון שצריך להפסיק עד שיגיע המברך לשם ואח"כ יחזור לאכילתו ומסדרי' רב נחמן אומר עד נבר' כלומ' אחר שיאמר המברך נברך שאכלנו משלו ויענו כלם ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו דיי לו בזה שעד כאן הוא עיקר הזימון ויחזור לאכילתו ורב ששת אמר עד הזן שהיה סובר שאף על פי שהיחיד ג"כ צריך לומ' ברכת הזן אפ"ה מענין הזימון הוא וכשהאחד מפסיק בעבור השנים צריך שיפסיק מאכילתו עד ברכת הזן ואחר כך חוזר לאכילתו ואמרי' נימ' כתנאי דתני חדא ב' וג' שאכלו מברכין ברכת המזון ותניא אידך ג' וד' כלומר ב' בני אדם שאכלו ואין האחד יודע ברכת המזון כולה אלא האחד יודע ב' ברכות והב' יודע הברכה האחרת או שהם ג' וכל אחד ואחד יודע ברכה אחת בלבד יאמר כל אחד ואחד הברכה שיוד' ונפטרו האחרים וזו הברייתא שלא אמר יות' מג' אנשים דעתה כרב ששת דאמר דברכת הזימון עד סוף הזן ונמצא שאין שם אלא ג' ברכות לפיכך לא אמר הקתני יותר מג' בני אדם שאינו עולה ברכת המזון ביותר מזה שיעלה לכל אחד ואחד ברכה אחת וברייתא שאומרת (נתני) ג' וד' סוברת כרב נחמן דאמר שברכת הזימון היא עד נברך ואשתכח דהוו להו ד' ברכות ולפי' שנה זו הקתני ד' מפני שפעמי' עולה ברכת הזימון מד' בני אדם שאם הם ד' והאחד אינו יודע אלא נברך שאכלנו משלו וברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו והב' א' יודע ברכת הזן והג' נודה והד' בונה ירושלים יאמר כל אחד ואחד הברכה שיודע וברכת המזון עולה מארבעתם שלא תוכל לומר שלא שנה ד' אלא מפני הטוב והמטיב שיכול לאומרה הרביעי שזה אי אפשר לאומרו דהטוב והמטיב שנויה היא כלומר מדרבנן היא ולא מנה התנא אלא אותם שהם מן התורה הילכך כשאמר שד' בני אדם יכולים לברך כל אחד ואחד ברכה אחת מברכות של ברכת המזון לא אמר אלא מברך שהוא ברכה בפני עצמה

טר מצוה

קסט א עד היכן ° ברכת י הזימון רב נחמן אמ' עד נברך ורב ששת אמר עד הזן לומר שאם אכלו שלש' כאחת והוצרך א' מהן לצאת שיושב עד שאומרין ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו ויוצא שזו היא ברכת הזימון ורב ששת אמ' עד הזן את הכל ואמרי' נימא כתנאי דתני חדא שנים ושלשה (שאכלו) מברכין ברכת המזון ותניא אידך שלשה וארבעה מאי לאו דכולי עלמ' אית להו הטוב והמטיב לאו דאוריתא ובהא קא מיפלגי דמאן דאמר שנים ושלשה סבר עד הזן ומאן דאמר שלשה וארבעה סבר עד נברך ודחינן לא רב ששת מתריץ לטעמיה ורב נחמן מתריץ לטעמיה וכו' הא שמעתא שקלו וטרו בה קמאי ז"ל ולא סלק' להו כל עיק' משום דסביר' להו דהא דתני' שנים וג' ברכות אינון וקשי' להו היכי תני להו בלשון זכר ולא אשכחו בה פירוקא והאי מימרא דעד היכן ברכת הזימון דאפליגו בה רב נחמן ורב ששת איפליגו בה נמי בגמר' דבני מערב' ואותיבו הת' למאן דאמר עד נברך מהא מתני' דשני' ושליש' מברכין ברכת המזון וכד מעיינת ביה סליק לך פירוש' דהא שמעת' בלא קושי' ובלא ספק והכי גרסי' התם שלשה שאכלו כאחת ובקש אחד מהן לצאת דבי רב אמרין מברך ברכה ראשונ' והולך לו אי זו היא ברכה ראשונה דבי רב אמרין זו ברכת הזימון ר' זירא בשם ר' ירמיה אמר זו הזן רבי חלבו בשם ר' חנין בשם רב זו הזן הותיב רב ששת והא מתנית' פליגא שנים וג' שאכלו חייבין בברכת המזון הא ד' לא ואי תימא זו ברכה ראשונה ניתני ארבע אשכח תנא תני ארבעה ואי תימא זו הטוב והמטיב שניה היא דאמר רב הונ' הטוב והמטיב כשניתנו הרוגי ביתר לקבור' תקנוה הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה ונמצאת אומר ששנים וג' דקתני גברי אינון והכין פירוש' ב' וג' שאכלו ואין אחד מהן יודע לברך ברכת המזון כולה אלא א' יודע ברכ' ראשונ' והב' יודע השנייה והשלישי' ואינו יודע הברכה הראשונה או שא' יודע לברך ברכה ראשונ' וא' יודע לברך ברכ' שנייה וא' יודע לברך ברכה שלישית חייבין בברכת המזון לפי שאיפשר לברך כל א' וא' מהן ברכה אחת שהו' יודע ונמצאת ברכת המזון עולה משנים מהן או משלשתן וגמרינן מינה דברכת המזון עם ברכת הזימון אינה אלא שלשה ברכות בלבד ולפיכך אינה נחלקת אלא לשלשה אנשים בלבד ומשום הכי קתני שני' ושלש' ולא קתני ארבעה דאם אית דברכת הזימון עד נברך הוה אמר ארבעה ופריק אשכח תנ' תני ארבעה ואנא דאמרי כותיה וא"ת הך תנא דתני ארבע' משום הטוב והמטיב הוא דתני הכי דמצי אמר לה גבר רביעאה לית לך למימר הכי דברכת הטוב והמטיב דרבנן היא ולא מני לה תנא בהדי דאוריתא דאמר רב הונא וכו' הכין פירוש' דהדין גמר' דבני מערבא וחד טעמ' הוא עם גמר' דילן וכבר סליק פירושא דהא מתניתא כהוגן וליכא בה קושי' כלל וקיימ' לן כרב נחמן דאמר עד נברך וכן עמא דבר דהא יחיד כדמברך מתחיל מברכת הזן אלמא ברכת הזימון דליתא אלא בשלשה עד נברך הוא בלבד אבל ברכ' הזן אינה בכלל ברכת הזימון

רש"י

עד היכן ברכ' זימון שצריכין להיות שלש' וכשהם שנים לא יאמרוהו וי"מ עד היכן ברכת זימון שהיחיד צריך להפסיק אכילתו לשנים ולהמתין מאכילתו : רב נחמן אומר צריך להמתין עד ברוך שאכלנו משלו : ורב ששת אומר עד שיברכו ברכת המזון ואז היחיד אוכל לפניו והם גומרין ברכת זימון וכן פי' בעמוד ולרב אלפס עוד פי' אחר : שנים ושלש' פעמים שברכת הזימון הם ב' ברכות פעמים שהם שלשה כיצד כשהם שלש' שאכלו יחד מברכין ג' ברכות וכשהן שנים מברכין שנים ברכות כדמפרש ואזיל דקסבר ברכת המזון עד הזן וכשהן שנים אין אומרים אלא ברכת הארץ ובונה ירושלי' וכשהן ג' מברכין ג' ברכו' עם הזן : סבר עד נבר' דכשהן מוסיפין נברך חשיב ליה ברכה לפי שטעם האלפס צריך לפרש בענין אחר כדמוכח בעמוד : בלשון זכר כדאמרינן שנים ושלשה הוה ליה למימר שתים ושלש : סליק לה פיר' דהא שמעתא בלא קושיא ותק בפי' דרב אלפס : ואי קימ' כלנ' כמו ואם קמלי לומ' : להיכן

שלטי הגבורים

א כתב הרא"ש פרש"י עד שצריכין להיות ג' וכשהן ב' לא יאמרוהו רב נחמן אמר עד נברך פי' עד ועד בכלל רב ששת אמר עד ברכת הזן גם היא מברכת הזימון וקש' [illegible]

[illegible]

עצמה ויכול לאומרה אדם אחד בפני עצמה ונמצאת עולה ברכת המזון מד׳ בני אדם ובירושלמי מוכיח כפי׳ הזה שאינו חוזר לשון ג׳ וד׳ לברכות אלא לאנשים כמספר׳ בהלכות והכתבינן ותיכן לה רב ששת מתרץ לטעמיה ורב נחמן מתרץ לטעמיה כלומר אין מחלוקת (ביניהם) רב נחמן ורב ששת תלוי במחלוק׳ אי הברייתות וכל אחד וא׳ אומר הברייתות לדעת ב׳ הברייתות וכל אחד וא׳ מתרץ אותו בענין שלא יקשה עליו ומפרש בגמרא דר״נ דס״ל שהמברך היא ברכה בפני עצמה היה אומר כ״ע עד נברך מ״ד ד׳ שפיר כלו׳ דאפני כך אמר דברכ׳ הזן עולה מד׳ בני אדם מפני שהמברך היא ברכה בפני עצמה ויכול לאומר׳ א׳ מהם כדכתבינן ומ״ד ג׳ מוקי׳ לה בברכ׳ פועלי׳ כלו׳ אפי׳ למ״ד ג׳ ס״ל דהבר׳ בלבד היא ברכת הזימון והיא ברכ׳ בפ״ע וס״ל דברכ׳ המזון עולה מד׳ בני אדם ומה שלא אמר בבריית׳ אלא ג׳ בלבד מיירי בברכ׳ פועלי׳ שאינם אומרי׳ אלא ג׳ ברכות בלבד כדקי״ל דפותח בברכ׳ הארץ וחותם בברכת הארץ וכולל בה ירושלי׳ באמצ׳ ולפי׳ לא שנה אלא ג׳ שאינו עולה ב״ה אלא מג׳ בני אדם האחד נברך והאחד ברכ׳ הזן והאחד ברכ׳ הארץ וכולל בה בונה ירושלים ורב ששת היה מתרץ לטעמי׳ הברית׳ והיה אומר דכ״ע עד הזן מ״ד ג׳ שפיר דמ״ה אמר ג׳ שאינם אלא ג׳ ברכות ואין ברכ׳ המזון אלא מג׳ בלבד האחד עד סוף ברכת הזן והב׳ נודה והג׳ רחם והברית׳ האחרת שהיא שונה ד׳ שנברכת גם כן דברכת הזימון עד סוף הזן לא דקסבר ברכת הטוב והמטיב דאורייתא ונמצאת ברכת המזון עולה מד׳ בני אדם אפי׳ לדעת רב ששת הא׳ יאמר עד סוף ברכת הזן והאחד נודה והאחר רחם והאחר הטוב והמטיב : ולענין פסקא כתב הרי״ף ז״ל דהלכה כרב נחמן עד נברך ולפי דבריו כשמפסיק הא׳ נפטר השנים יכול לחזור לאכילתו כשיתחיל המברך לומר ברכת הזן דמשם ואילך אינו ברכת זימון אלא הברכה עצמה שהרי היחיד מתחיל מברכ׳ הזן : ובה״ג ז״ל פסק הלכה כרב ששת ואמר שצריך המפסיק שישמע מפי המברך עד סוף ברכת הזן ואחר שישמע ברכת הזימון יחזור לאכילתו ואינו צריך לברך ברכת המוציא אלא אוכל ומברך ברכת המזון ולפי׳ אם נמלך אח״כ שלא לאכול כלל כיון שכששמע ברכת מזון היתה כוונתו לאכול ושלא יצא בברכ׳ זו צריך לחזור ולברך ברכת המזון מפי מורי הרב נר״ו : **להיכן** הוא חוזר רב זביד אמ׳ משמיה דאביי חוזר לראש וכו׳ פרש״י ז״ל למאי דפסקי דאמרי׳ לעיל אחד מפסיק לשנים קאי ורוצה לומר כשהאחד מפסיק אכילתו כדי שיזמנו עמו השנים ואח״כ חוזר לאכילתו ומברך לאי זה מקום חוזר ורב זביד משמיה דאביי אמר חוזר לראש אמר שצריך לברך כל הברכה מתחלה ורבנן אמרי למקום שפסק דס״ל דכיון דשמע ברכת הזן עם השנים א״צ עכשיו לומר אלא מנודה לך ואילך ואין זה נכון שמאחר [שאכל אחר] כך היאך אפשר לומר שלא יצטרך [לומר] כל הברכה ורבנן נמי היאך היו אומרים שלא יאמר ברכת הזן שהיא מן התורה . ע״כ נראה כמו שפירשו בהלכות גדולות והרי״ף ז״ל דהכי קא מיבעיא ליה כשהא׳ מברך ופוטר את האחרים אחר שאמר נברך שאכלנו משלו ועונין אחריו ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו המברך לאיזה מקום חוזר רב זביד משמיה דאביי אמר חוזר לראש ואומר פעם אחרת נברך שאכלנו משלו ונראה למורי הרב דטעמיה דאביי משום דס״ל שהמברך שאומר תחלה הוא צווי שאומר לאחרים נברך שאכלנו משלו והשני שחוזר אחר שענו האחרים אמן הוא הוה שאומר אנו מברכין לבורא שאכלנו משלו שפעמים הוא ציווי ופעמים הוא הוה כמו שמצינו יעשה פרעה נוי ומצינו בכה יעשה איוב שהוא הווה ורבים כאלה ורבנן אמרי אינו צריך לחזור פעם אחרת ולומר נברך אלא אח׳ שענו האחרים ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו יחזור גם הוא ויאמר ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו עד סוף ברכת המזון : **מהו** אומר בבית האבל הטוב והמטיב וכו׳ פי׳ ת״ק סבר שצריך לתת שבח לבורא על הצרה הבאה עליו וכשיזכיר הטוב והמטיב שאומר בכל יום [לא] היה אומר ת״ק אם כן מה חידוש בא כ להשמיענו שום פס״ע הוא שצריך לאומרו שכן אומר בכה״ג שצריך לומר שלשה הטבות ושלשה גמולו׳ והוא הטוב והמטיב והוא ייטיב עמנו הוא גומלנו הוא גמלנו הוא יגמלנו ור׳ עקיבא היאך יכול לומר שלא יאמר אותו כלל אלא ודאי בא להשמיענו תנא קמא שאפי׳ בזה שאומר בכל יום שצרי׳ שיאמר פעם אחרת הטוב והמטיב ודיין האמת ור׳ עקיבא סביר׳ ליה דכיון שאמר הטוב פעם אחת אין צריך לחזור ולאומרו פעם שנית ודי כשיאמר דיין האמת : **פתח** ואמר ברוך המלך האל הטוב והמטיב ובגמרא אמר לוקח נפשות במשפט וכתב בעל הלכות גדולות ז״ל דלא אמרינן ליה וגם הרי״ף ז״ל לא כתבו בהלכותיו והטעם שלהם משום דאמרינן במס׳ שבת (דף נה) יש מיתה בלא חטא ויש ייסורין בלא עון ואם כן היאך נאמר לוקח נפשות במשפט ותימה גדול הוא זה שמאחר שאומר אותו בגמרא היאך לא נאמר אותו שאע״פ שיש מיתה בלא חטא כל דרכיו משפט והוא יודע למה עושה כן א : **אין** מכבדין לא בדרכים י״מ שבדרכים של עיר קאמר כשהולכין שנים אין להם לכבד זה את זה מפני שלא יפסיקו השותפים

להיכן הוא חוזר כשהוא אומ׳ נברך שאכלנו משלו רב זביד משמיה דאביי אמ׳ חוזר לראש ואומר נברך שאכלנו פעם אחרת ורבנן אמרי למקום שפסק שאומר ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו וכן הלכת׳ תני׳ מהו אומר בבית האבל ברוך הטוב והמטיב ר׳ עקיב׳ אומר דיין האמת ותנא קמ׳ הטוב והמטי׳ אין דיין האמת לא אלא אימא אף הטוב והמטיב מר זוטרא איקלע לבי רב אשי איתרע מילת׳ בבריה פתח ואמר ברוך המלך האל הטוב והמטי׳ אל אמת דיין האמ׳ שופט בצדק ושליט בעולמו שאנחנו עמו ועבדיו ובכל אנו חייבין להודו׳ לו ולברכו וכן הלכתא תנו רבנן אין מכבדין לא בדרכים ולא בגשרים ולא בידים מזוהמות אלא בפתח שראוי למזוזה ת״ר שנים ממתינין זה לזה בקערה שלש אין ממתינין והבוצע הוא פושט ידו תחלה ואם בא לחלוק כבוד לרבו או למי שהוא גדול ממנו הרשו׳ בידו וכדמבצע מיבעי ליה למבצע מהיכא דבשיל שפיר רבה בר רב הונא עסיק ליה לבריה בי רב דניאל בר רב קטינ׳ קדים וקא מתני ליה לבריה אין

רש״י

להיכן הוא חוזר למי שנצטרף לזימון ואמרי׳ לעיל איכא דרב ששת ברכת זימון עד הזן וה״ג זה להיו מפסיק עד שגמ׳ המבר׳ ברכ׳ הזן ואח׳ פוסק לשני׳ עד הזן וגומר סעודתו להיכן הוא חוזר לברך לאחר שיגמור סעוד׳ לראש להתחיל׳ הזן כי נתחייב בזימון כי בתחילה הוקבע בג׳ : **למקום** שפסק דהיינו לברכת הארץ כשלא יהיה ור׳ שמם פירש לפירו׳ סוגייתו דמילתא באפיה נפשיה היא כדפי׳ בעמוד : **איתרע** מילתא כלומר אבלות : **אין** מכבדין לומר היה אתה קודם : **בדרכים** הולכי דרכים לאמור לגדול הזמנו לך לפני : **ולא** בידי׳ מזוהמו׳ בבטול מים אחרוני׳ : **אלא** בפתח הראוי למזוזה כלומר בנסת כל פתחים למעוטי דרכים ופרצות : **והבוצע** פושט ידו תחילה לאכול : **מהיכא** דבשיל שפיר שנאפה היטב : **קדם** רבה בר רב הונא ויסב על השולחן ולמד את בנו הילכות סעוד׳ לפי שהקטן רגיל לבצוע והיה לומדו היאך יעשה : אין

נר מצוה

אין המסובין רשאי' לטעום עד שיטעו' המברך
ואין הבוצע רשאי' לטעום עד שיכלה אמן מפי
העוני' ורב חסדא אמר מפי רוב העונין ישכל
קצג העונה אמן יתר מדאי אינו אלא טועה: תנו
רבנן אין עונין לא אמן חטופה ולא אמן קטופ'
ולא אמן יתומה ולא אמן קצרה ולא יזרוק ברכ'
מפיו בן עזאי אומ' כל העונה אמן יתומה יהיו
בניו יתומי' חטופה יתחטפו ימיו קטופ' יתקטפו
שנותיו קצר' יתקצרו ימיו וכל המארי' מאריכין
לו ימיו ושנותיו ירושלמי איזו היא אמן יתומ'
קצד רב הונא אמר הוא דמחייב לברכה והוא עני
ולא ידע מה עני: רב ושמואל הוו יתבי
בסעודת' על ואתא רב שימי בר חייא הוה קא
מסרהיב למיכל אמר ליה רב מאי דעתיך
לאצטרופי בהדן אנן אכלינן לן אמר ליה שמוא'
אי הוו מייתו ארדיליא ונוזליא לאב' מי לא
אכלינן אלמא כל היכא דאי מייתו להו מידי מצי
למיכל מיניה מצטרף בהדייהו וכן הלכ' והלכת'
קצה גדול מברך אע"ג דאתא בסוף הסעוד': גרסינן
בפרק בני העיר אמר רבה בר רב הונא א"ר
יוחנן כל תלמיד חכם שמברך לפניו אפילו כהן
גדול עם הארץ אותו ת"ח חייב מיתה שנא' כל
משנאי אהבו מות אל תיקרי משנאי אלא
משניאי אבל כהן ותלמי' חכם מצוה לאקדומי'
דאמר מר וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול
קצו מנה יפה ראשון: והכותי מזמנין עליו: הני מילי באותו הזמן אבל עכשיו
קצז כותים גמורים הם ואין מזמנין עליהן אמר רב נחמן קטן שיודע למי מברכין
מזמנין עליו וכן הלכת' ואמרי רבואת' והוא שנכנס בשנת שלש עשרה שנה
ואע"ג דלא פרח אבל קטן שלא הגיע לשלש עשרה שנה אף על גב דפרח אין
מזמנין עליו ואנן לא סבירא לן הכי דכיון דקרי ליה קטן אפי' בן עשר ובן תשע
כשהוא יודע למי מברכין מזמנין עליו והכין חזינא לגאון אמר רב יהודה בריה
קצח דרב שמוא' בר שילת משמיה דרב תשעה שאכלו דגן וא' אכל ירק מצטרפין
ואפי' טבל עמהן בציר או ששת כוס א' מצטרפין   ואפי'

רש"י

אין הבוצע רשאי לבצוע לפרוס הפרוס' מן הפת עד שיכל' אמן מפי העונין אמן אחר ברכת המוצי' דהא עניית אמן מן הברכה היא ואמרינן בכילד מברכין דצריך שתכל' הברכ' קודם הבצוע: חטופה שקרא האלף בחטף אמן והיה לו לומר אמן: קטופה שמחסר קריאת הנון שאינ' מוציאה מן הפה שתהא נוכרת: יתומה שלא שמע את הברכה אלא שמע שעונין אמן: קצרה שממהר באמירתה: ולא יזרוק ברכה מפיו במהירות שדומה עליו כמשוי אלא שתהא עליו לאומרה: מסרהב ממהר לאכול להצטרף לזימון: אנן אכלינן גמרנו אכילתנו קוד' שבאת ואינך מחייבינן של זימון: אילו הוו מייתי ארדליא ונוזלי' לאב' היינו רב ושמוא' היה קורהו אבא לכבודו שרב היה רגיל לאכול נחלו' וכמיהין ופטריות לקינוח סעודה: מי לא אכלינן הילכך לא גמרנו סעודתינו ומצטרף: ואע"ג דלא פרח שלא צמחו בו שערו':   עד

אין המסובין רשאין לטעום כלום עד שיטעום המבר' אוק' למילק דהא אמרי' בפ' ערבי פסחי' (דף קו) רב אשי איקלע למחוזא אמרו לו ליקדש לן מר קידושא רבה אמ' מאי קידוש רבה ברוך בפ"ה ואגיד לי' חזייה להאוא סבא דקא גחין ושתי וכו' וכיון דק"ל דצריך שיטעו' המבר' תחלה היאך היה שותה הסבא עד שישתה המברך ויש מקרלי' שלא שתה אלא שהראה כמי שהיה רוצה לשתות כדי שירגיש האחר וישתה גם הוא ויוכלו כולם לשתות אח"כ ויש מקרלי' כגון אחר שאין לדחות המוצי' לקידוש שבקידוש לפעמים יכול לקדש ולא יצטרך לשתות ממנו כגון ששותה להוצי' בניו ובני ביתו ולפיכך יכול לשתו' קודם שישתה המברך אבל בברכ' המוציא שצריך שהבוצע לפני האורחים או לפני בני ביתו שיאכל ממנו אמרו אין לאחרים לאכול עד שיטעום המברך: ובירושלמי נראה שאהרן כדרך אחרת דגר' התם רבה בשם רב מסובין אסורין לטעום עד שיטעום המבר' ריב"ל אומר שותין אע"פ שלא שתה קמיפלגי לא דאמ' רב בשהיו כלם זקוקין לכברו דאמר ר' יהושע בשהי' לכל אחד ואח' ככרו בידו הנה נראה מכאן שלא אמרו שאין המסובים רשאין לטעום עד שיטעום המברך אלא כשאין לכל א' ואחד ככרו בידו אבל אם יש לכל אחד ואחד ככרו בידו יכולין לטעום אחר שיסיים מלומר הברכה וה"נ אמרי' גבי קדוש שאם יש לכל אחד ואחד כוסו בידו רשאין לשתו' קודם שישתה המברך והוא שנא מתוך כך שתה קודם המברך מפני שהיה כוסו בידו אבל אם אין לאחרי' כוסו' של יין והמברך מהיה מיין שמברך בו בכוסות של אחרים אין רשאין לשתו' ממנו עד שישתה המברך מפי מורי הרב נר"ו: **אין** עונין לא אמן חטופ' ולא אמן קטוף' ולא אמן יתומה וכו' חטופ' הוא שחוטף המל' ואומר אותה במהירות: קטופה הוא שאינו מזכיר כל אותיו' ויתומ' פירשו בירושלמי כגון הכי דמיחייב לברכ' והוא עני ולא ידע מאי דעני ומקשינן על זה מדאמרינן בסוכה בפ' החליל (ד' נא) מעשה באלכסנדרי' של מצרי' שהית' בית הכנסת גדולה ולא היו יכולים כלם לשמוע הברכ' מהחזן ושיענו אמן וכשהיה מגיע החזן לסוף הברכה היו מניפין בסודרי' כדי שיכירו אותם שלא היו יכולין לשמוע ששם היה הקימת הברכה ועונו אמן הנה שלא היו שומעין הברכה והיו עונין אמן ונראה למורי הרב נר"ו לתרץ דהתם מתוך כך היה מותר מפני שכב' התפללו כל אחד ואחד וכיון שלא היו עושין לחיוב שכבר יצאו ידי חובתן לא נחוש אם לא שמעו הברכה אלא כשמתכוין לצאת מחיוב בעניית אמן צריך שישמע הברכה ויש מקרלין בענין אחר דהתם כיון שהיו יודעין על איזה ברכה היו עונין אמן שכל הברכות היו אומרים על הסדר ועל כל ברכה וברכה היו מניפין והיו מבינין כלם אי זו ברכה היו אומרים בכל שעה ושעה במאן דשמע לה לברכה דיינינן ליה ולפיכך מותר וכי אמרי' אין עונין אמן יתומה והו כשאינו יודע אי זו ברכה אומרי' ולמדנו כפי זה התירוץ שאפי' לא נפטרו מן החיוב ואינה שומעין הברכה מהחזן אם יודע אי זו ברכה אומר כמאן דשמעי' לה דמי ויוצאין ידי חובתן ויש שגורסין קלרה ויהיה הפירוש שגין קלרה לקטופה שקטופה ר"ל שאינו מזכיר הנון וקלרה שאינו מזכיר האלף ואיפשר שקלרה ר"ל שאינו מאריך באלף כלל: **ולא** יזרוק ברכה מפיו כלומר אחר שהתפלל ונפטר מהחיוב כשהחזן חוזר התפל' אין לו לומר עם החזן הקימת הברכה דהויא להו ברכה לבטלה: אי נמי כגון שלא נפטר עדין מחיוב הברכה ורולה עכשו לפטור עצמו בעניית אמן צריך שבשעה שיגיע החזן להקימת הברכה שלא יזכיר אותה עמו שאם יאמר הברכה עם החזן ויאמר אמן אחר שיסיים אותה החזן הוה לי' כעונה אמן אחר ברכותיו: **ובראש** השנה ויום הכפורים שש"צ מוציא את הרבים ידי חובתן אומר רבי' הרב נר"ו שמנהגו כך שבשעה שמגיע ש"צ לומר אמת וקיים לעד הוא שותק עד שיאמר בא"י ואח"כ אומר עמו מלך על כל הארץ מקדש ישרא' ויום הזכרון ועונה אחריו אמן שאינו אומר עמו לשון הברכ' עצמה ואף על פי שאומר סוף החתימ' לא הוי עונה אמן אחר ברכותיו ויותר טוב הוא שיאמר סוף החתימה כיון שהוא לשון ארוך יותר משיפסוק כל כך בין ברכה לברכה: **אי** הוו מייתו ארדליא ונוזליא לאבא י"מ ארדליא כמהין וי"מ מיני עשבים ששמואל היה רופא והיה אוכל מיני עשבים אחר אכילתו ורב היה דרכו לאהוב נחלים ולאכול אותם בקינוח סעודה ועל כן היה אומר שעדין היינו יכולין לאכול אם היו מביאין אותו דברים אחרי' יכול להצטרף עמנו: **אל** תקרי משנאי אלא משניאי כלומר שגורמין שישנאו אותו כי כשרואין בני אדם שמחניף לעם הארץ ומברך לפני תלמיד חכם אומרים בלבם שמעלת התורה אינה כל כך וגורמין שישנאו בני אדם התורה על כן אמרו אף על פי שיש לו מעלה אחרת שהוא כהן גדול כבוד תורה עדיף ות"ח קודם: **קטן** היודע למי מברכין מזמנין עליו וכו' הרי"ף ז"ל פסק דאפילו קטן בן שמונה או בן תשעה כיון שהכיר למי מברכין מזמנין עליו ואף על פי שלא הביא שתי שערו' והטעם שלו משו' דאמרי' בגמר' תשעה ועבד מצטרפין שנים ושבת מצטרפין שני תלמידי חכמים המחדדים זה לזה בהלכה מצטרפין קטן פורח מזמנין עליו תניא נמי הכי קטן שהביא שתי שערות מזמנין עליו ואין מדקדקין בקטן וביאר הכי אמרי' ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי הא דאמר רב נחמן קטן היודע למי מברכין מזמנין עליו וס"ל להרי"ף ז"ל דכיון שאמר ולית הלכתא ככל הני שמעתתא נדחו כל המימרות

א כו' ר"י דהא דלא [illegible] אינו עונה [illegible] הדין לא יצא י"ח אמנם בברכה אבל אם כבר יצא אין לנו בה וכן כתב [illegible] וכתבו [illegible] בשם גדול העריך וגאונים כתבו דלאו יצא כבר ידי חובת ברכה לא יענה אמן יתומה וכן כתב בטור וי"א שאם יודע הברכה שמברך המברך אפילו אינו שומע כולה יכול לענות אמן וכן דעת רוב הפוסקים [illegible] אחר שכתב [illegible] לא יענה עד שישמע כל הברכה וכן נראה דעת מוי' :

לשון ריא"ז

ואומרי' הגאונים שלא אמרו לענות אמן יתומה לא על ברכה שצריך לצאת בה ידי חובתו אבל אם יצא בה כבר מותר לענות אמן יתומה שהרי בשביל רוב עם באלכסנדריא של מצרי' היו מניפין בסודרי' להודיע להם [illegible] לענות אמן כמו שמבואר בפ' החליל וכן היא [illegible] שעונין אמן אחר ישראל המברך אע"פ שאין שומעין הברכה :

ב יש"מ כשאין שם אורח אבל אם יש שם אורח הוא מברך אפי' אם הוא קטן כדי שיברך לבעל הבית :

ג ואם ירצה ליתן רשות לישראל לברך רשאי ומוכיח [illegible] דקאמר נמי לא ברכתי לפני כהן [illegible] ללא דין קדימ' לברך לפני ישראל במקום שאין שם כהן ומהר"ם כתב שאין לו דין קדימה :

לשון ריא"ז

ואם רצה כהן ליתן רשות לאחר ונוטל ידיו תחלה [illegible] ומברך ברכת המזון [illegible] לברך ברכת המזון וקודם [illegible] חייב ליתן לו [illegible] כמו [illegible] שלא בזמן הזה :

ד רוב הפוסקים [illegible] אין לזון [illegible] הארץ [illegible] ולא [illegible] בזמן הזה [illegible] סבור לומר [illegible] :

לשון ריא"ז

עם הארץ אין מצטרפי' אותו לזימון [illegible] ולא [illegible] שהארץ [illegible] אומר שאין החכמים [illegible] אלא מזמנין אפילו [illegible] הארץ [illegible] שהארץ כל שאינו קורא ק"ש שחרית וערבית • ואם אינו קורא ק"ש שחרית וערבית אפי' בזמן הזה [illegible] עליו שאין [illegible] במבואר בפ' ברכות :

ה ר"ת [illegible] בשנת י"ג [illegible] ואף אפי' לא הביא ב' שערות אין להקפיד אבל לא נכנס בשנת י"ג אין מזמנין ואפי' הביא שתי שערו' וכו' [illegible]

מיי' פ"א מהל' ברכות הל"ג עשין סי' כו טור א"ח סי' קכד

מיי' פ"ה מהל' ברכות הל"ו עשין סי' כו טור א"ח סי' קצו

מיי' פ"ה מהל' ברכות הל"ג עשין סי' כו טור א"ח סי' רא

מיי' פ"ה מהל' ברכות הל"ז עשין סי' כו טור א"ח סי' קצט

מיי' פ"ה מהל' ברכות הל"ח עשין סי' כו טור א"ח סי' קצז

[illegible] לפניו

דלענין מצטרף בשיודע למי מברכין [illegible] לא ור"ת כתב דאמרי' [illegible] מצטרף לעשרה ולשלשה עד שיביא שתי שערות • [illegible] עד שיביא שתי שערות [illegible] לשון ריא"ז קטן היודע למי מברכין מזמנין עליו [illegible] וכבית הכנסת אינו מצטרף עד שיביא שתי שערות כמו שמבואר [illegible] :

במימרותא שאמרו מתחלה וגם להשמיענו רב נחמן שאפילו קטן שלא הביא שתי שערות מזמנין עליו ומ"ה אמרו קטן פורח וכן פסק רבינו האיי גאון ז"ל וכתב עוד סברא אחרת בשם מקצת הגאונים ז"ל דכי אמרי' קטן היודע למי שמברכין מזמנין עליו לאו דוקא קטן ממש אלא קטן שנכנס בשנת י"ג ומפני שלא הגיע לעונשי' קרי ליה קטן ורוצה לומר כשהגיע בשנת י"ג מיד מזמנין עליו ואע"פ שלא הגיע לעונשין עד שישלים כל השנה אבל קודם שיכנס בשנת י"ג אפילו הביא ב' שערות אין מזמנין עליו ותימא גדול זה שהרי שנים אלו הגאונים ז"ל סוברי' כמו הרי"ף ז"ל שנדחה מה שאמרו למעל' קטן שהביא ב' שערו' מזמנין עליו שהרי אומ' שאפי' הביא אותם אין מזמנים עליו כל שלא נכנס בשנ' י"ג שלא כדברי הברייתא וכיון שנדחה הברייתא והלכה כרב נחמן דאמר שהקטן היודע למי שמברכין מזמנין עליו ואין מדקדקין בקטן היאך יכולים לומר שאין מזמנין עד שיגיע לי"ג שנה. ואיפש' להעמיד סברא זו בדר' אחרת ולומ' שלא אמרו קטן היודע למי מברכין אלא בסמוך לאיש כדאמרינן גבי נדרים מופלא סמוך לאיש נדרים נבדקין אם יודע לשם מי נודרין נדרו נדר ואם לאו אין נדרו נדר וכי היכי דגבי נדר אמרי' שאין נדרו נדר אלא כשהוא סמוך לאיש הה"נ לענין ברכ' כשנכנס בשנת י"ג שהן סמוך לאיש מזמנין עליו ואף ע"פ שלא הביא שני שערו' אבל ה"ה שאם הביא ב' שערות אע"פ שלא נכנס בשנ' י"ג מזמני' עליו דמאי דאמרי' וליתא להלכתא ככל הני שמעתת' לא בא לדחות אלא המימרות דט' ועבד וט' וארון וכל האחרות דליכ' ברייתא דמסייע להו אבל ברייתא דתני קטן שהביא שני שערו' מזמנין עליו לא נדחית שאין האמוראים דוחין הברייתות וכיון שהלכה כמו הברייתא שסוברת דקטן שהביא שני שערות מזמנין עליו מיד ואפילו לא נכנס בשנת י"ג. כמו כן נאמר שאם לא הביא שני שערות ונכנס בשנת י"ג מזמנין עליו כיון שהוא סמוך לזמן העונשין שכך נדון כשהגיע לי"ג בלא שערו' כמו שערו' קודם שנת י"ג אבל קודם שיגיע לי"ג אם לא הביא שני שערו' אין מזמנין עליו דהדא מהני תרי בעינן ולפי סבר' זו יש לנו להקשו' מדאמרינן בגמרא אביי ורבא בר בר חנן הוו יתבי קמיה דרבה אמר להו למאן מברכין אמרו ליה לרחמנא ורחמנא היכא יתיב אביי נפק לברא ואחוי ליה כלפי רקיעא ורבא בר בר חנן כלפי טללא וכו' הנה נראה מזה המעשה שאע"פ שלא הביא ב' שערות ולא הגיע לי"ג מזמנין עליו שהרי אלו לא הביאו שני שערות ולא הגיע לי"ג ולא היה מצריך להם רבה אלא שידעו למי מברכין וממה שהביא בגמרא זה המעשה סמוך לדברי רב נחמן שאמר קטן היודע למי מברכין מזמנין עליו נראה שרב נחמן בא לדחות הברייתא שסוברת שצריך שיביא ב' שערות ושהלכה הוא שאפי' לא הביא שני שערות ולא הגיע לי"ג שנה כיון שיודע למי מברכין מזמנין עליו ויש לדחו' ולומר שלא היה עושה רבה זה כדי לזמן עמהם אלא שהיה מנהג אות' ולהודי בעלמא הוא דבעא מינייהו ומפני שהזכירו כאן היודע למי מברכין הזכיר המעשה שהיה אבל לא שנלמוד ממנו הלכה למעשה ואין לזמן עמהם אלא או בשתי שערות או בשיגיע לי"ג ומאי דתנן במתניתין דקטנים אין מזמנין עליהן נפרש לפי סברא זו שרוצה לומר קטנים שלא הגיעו לי"ג דכל זמן שלא הגיעו לכלל המצוה קטנים שלא הגיעו לחינוך קריאה כהו כיון שלא הגיעו לחינוך מצוה זו והרבה מן החכמים נוהגים על פי סברא זו ומורין שלא לזמן עם הקטן עד שיכנס בשנת י"ג וסומכין על מה דאמרינן בירושלמי אמר רבי אסי זמנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דקהליפא אבא דהלפתא וקמיה רבי חנינא בר סיסי חביבי ולא הוו מזמנין עלאי עד דלייתינא ב' שערות :

אבל נראה למורי הרב נר"ו שיותר נכונים דברי הרי"ף ז"ל מדקאמר רב נחמן קטן היודע למי מברכין ואם כדבריהם דמיירי בקטן שהגיע לי"ג שנה למה היה צריך לומר היודע למי מברכין שזה פשוט הוא שמאחר שהוא סמוך לזמן העונשין שיודע למי מברכין אלא ודאי משום דמילתיה דרב נחמן אפי' בקטן בן ח' ובן ט' מ"ה הוצרך לומר היודע למי מברכין שאפילו מתוך שאינם כל כך גדולים יש מהם שהם פקחים יותר ומכירים במהרה את בוראם ויש מהם שאינם מכירים כל כך במהר' ובא להשמיענו שאינו תלוי בהבאת שתי שערות אלא כיון שיודע למי מברכין מזמנין עליו מיד ואפי' בן ח' שנים או בן ט' ואפי' לא הביא שתי שערות והוא' לענין ב"מ עושין אותו סניפין מפני שכל א' בפני עצמו יכול לפטור עצמו מחיוב ברכ' מזון אבל לקדיש ולקדושה ולברכו שכל אחד ואחד לא היה יכול לפטור עצמו מחיוב בשום ענין צריך שיהו כולם בני מצוה ז"ל : **ואפי'** ז' שאכל דגן ושלשה אכלו ירק מצטרפין לנברך אלהינו וכתב הרי"ף ז"ל וקאמרו רבנן דוק' אצטרופי לבי עשרה אבל לבי תלתא אינו מצטרף עד שיאכל כזית דגן ולפי סברא זו הגאונים ז"ל איכא למידק הכא [מחמירין טפי בג' מבעשרה ולעיל מחמרינן טפי בעשרה] מבג' דגבי ג' אמרינן שאם אכלו ויצא אחד מהן לשוק קורין לו ומזמנין עליו ואינו צריך שיהיה עמהם במקום אחד ואו [בעשרה] אמרינן שאין מזמנין עמו עד שיבא ויש לומר דלא דמי דהתם מיירי בענין הישיבה ומפני שהשכינה שורה עמהם כשהם עדה לפיכך הצריכו שישב עמהן כדי שתהא השכינה שורה עמהן ויזכירו את השם אבל בכאן שאינו תלוי בענין הישיבה שכבר עומדין שם י' בני אדם ושכינה שורה עמהן ואינו תלוי אלא בענין האכילה יש לנו להחמיר יותר בג' מבי' ובג' שהם מועטין צריך שיאכלו כולם דגן אבל בי' כיון שאכלו הז' דגן אע"פ שהג' אכלו ירק מצטרפין אבל עדין אין דעת מורי הר"ו נוחה בסבר' זו שהיאך אפשר להעמיד חילוק בין י' לג' בענין הצירוף שהרי בגמר' לא העמידו אותו אלא העמידו חילוק אחר בענין צירוף (מצטרף) לא דגן אבל להוציא את האחרים אינו מוצי' עד שיאכל דגן אבל לענין צירוף נראה דדין אחד להם וכי היכי דבי' אם אכלו רובא דמינכר דגן מצטרפין האחרי' עמהם ה"נ בג' כיון שאכלו רובא דמינכר דגן מצטרפין האחרים עמהם והב' אלא הב' רובא דמינכר הוי כיון שהם הב' חלקים שלא אמרו לא שהב' אין מצטרפין עם השנים לפי שהשנים אינו שני חלקין ולפיכך אין הב' מצטרפין עמהם אבל האחד שאכל ירק או ששתה היה נראה שמצטרף עם הב' מפי מורי הרב נר"ו : **ובהא** דאמרינן אבל להוציא רבים ידי חובתן אינו מוצי' עד שיאכל כזית דגן קשיא ליה לבעל ה"ג ז"ל היאך אפשר לומר שמי שאכל כזית בלבד יוציא את הרבים ידי חובתן והלא מן התורה אינו חייב לבר' עד שיאכל כדי שביעה דכתי' ואכלת ושבעת וברכת והיאך פוטר מי שאכל כזית בלבד שאין חיובו אלא מדרבנן למי שאכל כדי שביעה שחיובו מן התורה דלא אתי דרבנן ומפיק דאורייתא ומתוך כך אמר שאינו מוצי' מי שאכל כזית את האחרים כמותו שאין חיובן אלא מדרבנן אבל למי שחייב מן התורה אינו מוצי' : וכן דעת ר"ס ז"ל ורבינו יצחק הזקן תקן ואומר שאפילו למי שחיי' מן התורה אמרו שמוצי' וטעמ' דמילת' מפני שמן הדין היה שאפילו מי שאינו אוכל כלל יפטור את האחרים דכל ישראל ערבים זה לזה אלא שברכ' הנהנין ב אינו יכול לבר' עד שיהנה וכאן סבר שכיון שנהנה ונתחייב בברכה מדרבנן פוטר את האחרים אפי' אכלו כדי שבעה מטעם דכל ישראל ערבים זה לזה : **ובשבת** מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה ואומר קדושת היום באמצע פירש הרי"ף ז"ל שצריך להתחיל בנחמה ולשנות הלשון ולומר במקום רחם נחמנו וב' חקימה שיאמר אחר רצה והחליצנו ונחמנו בציון עירך כי אתה בעל הנחמות בא"י מנחם עמו ורש"י ז"ל פירש שאין צריך לשנות הלשון שאומר בחול ולא להוסיף עליו כלל וכשמזכיר רחמים מתחלה ובנין ירושלים בסוף זהו נחמה כי נחמתן של ישראל הוא רחמי שמים ובנין ירושלים ולא בא בכאן להודיענו שצריך לשנות הלשון שאומר בחול אלא בא להשמיענו שאומר

נר מצוה

ואפי' שבע' שאכלו דגן וג' אכלו ירק מצטרפין לנברך לאלהינו אבל ששה לא דבעינן רובא דמינכר והני מילי לענין אצטרופי לבי עשרה אבל להוציא רבים ידי חובתן אינו מוציא עד שיאכל כזית דגן וקאמרי רבנן דוקא אצטרופי לבי עשרה אבל לבי תלתא אינו מצטרף עד שיאכל כזית דגן **אמר** רב נחמן משה תיקן להם לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם המן יהושע תיקן להם ברכת הארץ בשע' שנכנסו לארץ דוד ושלמה תקנו בונה ירושלם דוד תקן על ישראל עמך ועל ירושלם עירך ושלמה תיקן על הבית הגדול והקדו' שנקר' שמך עליו והטו' והמטיב ביבנה תקנוה כנגד הרוגי ביתר : ת"ר סדר ברכ' המזון כך היא ראשונה ברכת הזן שנייה ברכת הארץ שלישית בונה ירושלם רביעית הטוב והמטיב ובשבת מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה ואומר קדושת היום באמצע מתחיל בנחמה שאומר

רש"י

עד שיאכל כז' דגן ומכי אכיל כזית דגן מיהא נפקי ואף ע"ג דכז' דגן שיעור דרבנן הוא כדאמרי' פר' מ"ש מ"מ כיון דמחויי' מדרבנן מחייב בדבר קרינן ביה ומוציא רבים ידי חובתן ות"ת בקטן שלא הגיע לחינו' הא לא אמרי' הכי הכא אפי' מדרבנן לא מחיי' דעלי' דאבוה רמי לחנוכי' וגם ה"ג פסק ודוקא בדאכלו איכהו כו' או כביל כותי' אבל אכלו ושבעו לא מפיק ואי אפש' להעמידה דהא ינאי וחביריו אכלו ושבעו ואפקינהו שמעון בן שטח ואף על גב דקאמר ולגרמיה עביד דהיינו משום דלא אכיל כזית דגן משמע דאי כז' דגן הוה אכיל הוה מפקינהו שפיר : מתחיל בנחמה כלומ' אינו צריך לא להתחיל ולא לסיים בשל שבת אלא מתחיל ומסיי' בנחמה בנין ירושלי' קורא נחמה כל היכי דמתחי' בין רחום בין נחמנו : מקדש

מיי' פ"ב מה' ברכות סמ"ג עשין טוש"ע א"ח סי' קפ"ח

שלטי הגבורים

א ר"י כתב דאם שנים אכלו דגן ואח' כזית ירק דמצטרפין וכן אם שתה יין או שכל שכר מצטרפים לשלשה וכן כתבו רבינו יונה והרא"ש והטור והמרדכי והגהות מיי' דמצטרף גם בג' ומיי' וסמ"ג כתבו כרבינו :

לשון ריא"ז

אפי' אכל שלם של ירק ושתה כוס של יין מצטרף לזימון בין לג' בין לי' וי"א שאינו מצטרף אלא לעשרה אבל לשלשה עד שיאכל כזית דגן ואין שיטת התלמוד כדבריה' כמבואר בקונטרס הראיות :

ב פי' כתבו דמי שאכל כזית דגן לבד אינו מוצי' ידי חובתו אלא אותן שאכלו גם כזית דגן כמותו אבל אינו מוצי' ידי חובתו אותם שאכלו כדי שביעה וכתבו בקצו דמי שאכל כזית דגן יכול להוציא אף אותם שאכלו כדי שביעה ולא עוד אלא אפילו אחר [illegible] פסוק שלא אכל כלל יכול להוציא מי שאכל ידי חובתו דכל ישראל ערבין זה לזה וכיון שנתחייב זה בברכה שכבר אכל הרי זה מן השוק [illegible] ולא דמי לברכ' הנהנין דהתם היכא לאימר לא יהנה ולא יתחייב אבל הכא כבר נהנה והאחרי' והטור כתבו דאפי' לא אכל אלא [illegible] אחרון ברכה מעין ג' מצי להוציא ידי חובתן אף שאחרי' כן מן התורה ודוקא אם אכל כזית [illegible] אינו מוציא להוציא ומיימון פליג עם הרא"ש וכתב דצריך שיאכל כזית פת [illegible] ולא סגי באכילת כזית דגן שאינו פת ממש :

לשון רבי' ישעיה אחרון

הבא להוציא אחרי' ידי חובתן צריך שיאכל כזית דגן אבל אם אכל ירק ושתה יין ואכל פחות מכזית דגן אינו מוציא אחרים ידי חובתן מברכת המזון ואם אכל כזית דגן מוציא אחרים ידי חובתן מברכ' המזון ואע"פ שהאחרים אכלו כדי שובע' ונתחייבו בברכת המזון מן התור' כמו שביארו החכמים [illegible] נראה בעיני שהאוכל אכילה גסה אינו צריך [illegible] אכיל' ומוציא אחרי' ידי חובתן והוא שנהנה [illegible] באכילה אבל אם [illegible] עליו ואינו נהנה [illegible] ואינו ראוי לברך על [illegible] לא לעצמו ולא לאחרי' כמבואר בקונטרס הראיות :

ג והתוס' ורש"י כתבו דכך בחול כן בשבת מתחי' ברחם וחותם בבונה ירושלי' ומזכיר [illegible] היום באמצע כגון רצה והחליצנו ורבי' אחרים כתב [illegible] שמתחיל בנחמנו לא [illegible] מסיים מנחם עמו ישראל וכו' דהוי ליה חותמין בשתי' והרא"ש היה נוהג [illegible] כדברי רבי' [illegible] כדברי תוס' ומיימון כתב כדברי רבינו אלא דלדידיה בין בחול בין בשבת אינו פותח ברחם וחותם בונה ירושלים ואינו פותח בנחמ' וחותם מנחם עמו ישראל :

לשון ריא"ז

בשבת וימי טובים כשמברך ברכ' בונה ירושלים פותח בה בנחמה ומסיי' בנחמה שמתחיל וכן ואומר נחמנו יי' אלהינו עלינו ועל ישראל עמך וחותם בה מנחם עמו ישראל בבנין ירושלים ואומר בה קדושת היום באמצע בשבת רצה והחליצנו וביום טוב אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא ואין מזכירין [illegible] אין מזכירין כמו שאמר בקונטרס הראיות :

חדושי אנשי שם

ד"ת א פי' דאמרי' [illegible] שאמוראים דוחים הברייתא ופוסק דלא כוותה משום דקים ליה דמשבשתא היא [illegible] ב [illegible]

נר מצוה

שאומר נחמנו ה' אלהינו בבנין עירך ומסיים בנחמה שאומר והעלנו לתוכה ונחמנו בה כי אתה הוא בעל הנחמות ברוך אתה ה' מנחם עמו ישראל בבנין ירושלם תניא ר' אליעזר אומר כל שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחב' בברכת הארץ לא יצא ידי חובתו נחום הזקן אומ' צריך שיזכי' בה ברית רבי יוסי אומר צריך שיזכי' בה תורה פלימו אומר צריך שיקדים ברית לתורה שזו ניתנה בשלש בריתות וזו ניתנה בשלש עשרה בריתות רבי אבא אומר צריך שיאמר הודאה תחל' וסוף והפוחת לא יפחות מא' וכל הפוח' מאחת הרי זה מגונ' וכל החותם מנחיל ארצות בברכת הארץ ומושיע ישרא' בבונ' ירושלם הרי זה מגונה וכל שאינו אומר ברית ותורה בברכת הארץ ומלכות בית דוד בבונה ירושלם לא יצא ידי חובתו: תנו רבנן מהו חותם בה בונה ירושלם רבי יוסי בר יהודה אומר מושיע ישראל ובונה ירושלם רבה בר רב הונא איקלע לבי ריש גלותא פתח בחדא וסיים בתרתי במושיע ישראל ובונה ירושלם אמר רב חסדא גבורתא למיחתם בתרתי והתניא רבי אומר אין חותמין בשתים קשיא ומסקנא אפילו פתח ברחם על ישראל עמך חות' בבונה ירושלם שנא' בונה ירושלם ה' נדחי ישרא' יכנס גופא רבי אומר אין חותמין בשתים איתיביה לוי לרבי על הארץ ועל המזון ארץ דעבדא מזון על הארץ ועל הפירות ארץ דעבדא פירו' מקדש ישרא' והזמנים ישרא' מקדשינהו לזמנים מקדש ישרא' וראשי חדשים ישרא' מקדשינהו לראשי חדשים מקדש השבת וישרא' והזמנים וראשי חדשי' אמר ליה חוץ מזו ומאי שנא הנך כל חדא וחד באנפי נפשה כתיבא אבל הכא הא בהא תליא וטעמא מאי דאין חותמין בשתים משום דאין עושין מצות חבילו' חבילות אמר רבה בר בר חנא אמר ר' יוחנן הטוב והמטיב צריך מלכו' מאי קא משמע לן כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה והא אמרה רבי יוחנן חדא זימנא אמר רבי זעירא לומר שצריכה שתי מלכיות חדא דידה וחדא דבונה ירושלם אי הכי ניעביד תלת חדא דילה וחדא דברכת הארץ וחדא דבונה ירושלם אלא ברכת הארץ מאי טעמא לא משום דהויא לה ברכה הסמוכה לחברתה ובדין הוא דאפי' בונה ירושלם נמי לא בעיא דהויא לה ברכה הסמוכה לחברתה ואיידי דאמר מלכות בית דוד לאו אורח ארעא דלא אמר מלכות שמים

רב

רש"י

מקדש השבת וישרא' והזמנים והכא ליכא למימר ישרא' דמקדשי לשבת וזמנים דכשלמ' זמני תלוי בכי' דין לקדש וזמנים כי הם מקדשי' חדשים על פי הראייה: הכי גרסינן ומאי שנא ומשני הכא חדא היא אין כאן אלא ברכ' מקדש שמברך את הקדוש ברוך הוא שמקדש השבת והזמנים: אבל מושיע ובונה ירושלי' תרי מילי נינהו ואין כוללין שני דברים בברכה אחת:

טקי

רבינו יונה

שאומר קדושת היום בין שתי הנחמות דהיינו רחם ובונה ירושלים וסדר הענין הוא שאומר ולסברא זו נוטה דעת מורי נר"ו ויש לנו קצת סיוע מהירושלמי דאמרינן התם לא ישאל אדם צרכיו בשבת והא דאמרי' זוננו פרנסנו כלכלנו שהוא שאלת צרכיו משום שזון אותנו ומפרנסנו ומכלכלנו ומקרא' נוסח ברכה כך היא דאמת משמע שהנוסח עצמו שהיו אומרי' בחול היו אומרים בשבת ומה שכתב הרי"ף ז"ל שחותם בשבת בא"י מנחם עמו בבנין ירושלים הקשה עליו תלמידו רבינו אפרים הספרדי ז"ל דהא אמרי' לקמן שאין אומרים מושיע ישרא' ובונה ירושלים משום דאין חותמין בשתים ואם אומר מנחם עמו בבנין ירושלים ה"ל חותם בשתי' בנחמת ישראל ובבנין ירושלים ויש לתרץ שאם היה אומר מנחם עמו ובונה ירושלם היה חותם בשתי' והיי אסור אבל כיון שאומר מנחם עמו בבנין ירושלם דבר אחד הוא שינחם ע"י הבנין אבל נר' למורי הרב נר"ו שיש סיוע לרבי' אפרי' ז"ל ממ' שהתקינו בהביננו וישמחו צדיקים בבנין עירך והוא מעין שני ברכות ישמחו צדיקים מעין על הצדיקים ובבנין עירך היא מעין תשכון בתוך ירושל' עירך הנה שאמרו בבנין עירך והוא דבר אחד אף הכא נמי אף על פי שאומר בבנין ירושלם ענין אחד בפני עצמו הוי והו' ליה חות' בשתי' ולפיכ' נראה שיות' נכון הוא שיאמ' בא"י בונה ירושלם כמו שאומ' בחול ואפילו לדעת הרי"ף ז"ל שאומר שצריך שיזכיר בשבת לשון נחמה בסיום הברכ' אין צריך לומר אותו בחתימה עצמה אלא די שאח' שיאמר רצה והחליצנו יאמר ונחמנו בציון עירך כי אתה הוא בעל הנחמות וחותם בא"י בונה ירושלם:

כל שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה בברכ' הארץ לא יצא ידי חובתו הטע' הוא מפני שמצינו שנשתבחה א"י בזה הלשון דכתיב ארץ טובה ורחבה וכתי' בספו' אח' ואתן לך ארץ חמדה נחלת צבי צבאות גוי' וכיון שמזכיר ברכ' הארץ על אכילתו יש לנו ג"כ להזכי' שבחה: נחום הזקן אומר שצריך שיזכיר בה ברית שבזכות הברית אשר כרת השם עמנו זכו לארץ רבי יוסי אומר צריך שיזכיר בה תורה שבזכות התורה זכו לארץ דכתי' למען תחיון ובאתם וירשתם את הארץ וכתי' ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמרו חקיו: פלימו אומר צריך שיקדים ברית לתורה שזו נתנה בשלשה בריתות לא דברי הברית מלבד הברית אשר כרת אתם בחרב ונפרשת אתם נצבים לעברך בברית והמילה ניתנה בי"ג בריתות והם מפורשי' בסוף פרשת לך לך: אפילו פתח ברחם על ישרא' חותם בבונה ירושלם דלא דיינינן להו תרתי שהכל ענין אחד שהוא תלוי זה בזה שנאמר בונה ירושלם ה' נדחי ישרא' יכנס: **אמר ליה** חוץ מזו דמאי שנא הנך כל חדא באנפי נפשה כתיב' אבל הכא הא בהא תליא כלומר כל שהקימו' האחרות שאמרו כולם כמו אחת הם אלו זו בלבד שנראית כשתים שאומר קדושת שבת שהיא קדושה בפני עצמה דמיקדשא וקיימא ואומר ישרא' והזמנים שהיא קדושה אחרת בפני עצמה דישרא' מקדשי לזמנים ועל זה שואל ומשיב כלומר כיון שנראית כשתים למה אומר אותם זו יותר ממושיע ישרא' ובונה ירושלים ומהדרינן הנך כל חדא וחדא באנפי נפשה כתיב' אבל הכא הא בהא תליא וכו' כלומר לפיכך אינו חותם מושיע ישרא' ובונה ירושלים משום דכל חדא וחדא באנפי נפשיה שהרי מצינו כמה פסוקין שמזכיר בהם תשועת ישרא' בלבד ואינו מזכיר בהם בנין ירושלים דכתיב ישרא' נושע בה' תשועת עולמים ורבים כאלו ולפיכך דיינינן להו כשתים ואין חותמין בהם אבל מקדש השבת וישרא' והזמנים אף על פי שנראין כשתים ענין אחד הוא שקדושת ישרא' תלויה בקדושת השבת וקדושת הזמנים וראשי חדשים תלויה בקדושת ישרא' וכיון שתלויה זה בזה כמו קדושה אחת דיינינן ליה ורבי' אפרים הספרדי ז"ל פי' דהא בהא תליא רוצה לומר אף על פי שנראה כשני ענינים כיון שכל הקדושות באין בזמן אחד כמו קדושה אחת הוי ולפיכך חותם בשתיהם: ורש"י ז"ל גורס ומאי שנא הכא חדא היא התם תרתי מילי נינהו כלומר אין לדמות זה למושיע ישרא' ובונה ירושלים שזה אף על פי שנראית כשתים ענין אחד הוא שהכל הוא ענין קדושה וכיון שאינו מזכיר בשניהם אלא לשון קדושה כמו דבר אחד הוי ותוחמין בהם אבל מושיע ישרא' ובונה ירושלים תרתי מילי נינהו שלשון ישועה הוא לשון בפני עצמו ובונה ירושלים הוא לשון אחר בפני עצמו ולפיכך דיינינן להו שתים ואין חותמין בהם:

הטוב והמטיב צריכה מלכות כלומר אע"פ שכל ברכה הסמוכה לחברתה אינה פותח בברוך [זו שהיא] מדרבנן ברכה בפני עצמה הויא ולפיכ' צריכה הזכרת השם ומלכות בפתיחתה ורבי יוחנן לא בא להשמיענו זה שזה פשוט הוא דכל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה אלא אתא נוסח חדש להשמיענו שצריך לומר שני מלכות של בונה ירושלים וברכת הארץ במפרש ואזיל: **ואיידי** דאמר מלכות בית דוד לאו אורח ארעא דלא לימא מלכות שמים כלומר מן הדין לא היה צריך להזכיר מלכות בהטוב והמטיב מפני ברכה של בונה ירושלים אלא כיון שהזכיר בבונה ירושלם מלכות דארעא צריך להזכיר כנגדו מלכות שמים ובברכת בונה ירושלים אין להזכירו שאם היה מזכירו ביחד היה נראה שמדמה מלכות' דארעא למלכות דשמיא וכיון שיש לנו להזכירו אינו יכול להזכירו בתוכה ברכה עצמה ואומר אותו בהטוב והמטיב א ומצינו למדים שהאומרים בבונה ירושל' ומלכותך ומלכות בית דוד טועים הם שאין להם להשוות ביחד מלכותא דארעא ומלכותא דשמי' שאם היה מותר לומר ומלכותך בבונה ירושלים לא היו צריכין לומר שיאמר אותה בברכה אחרת להפסיק אלא ודאי מתוך כך התקינו לאומרה בהטוב והמטיב מפני שאין לנו לאומרה בבונה ירושלים כדי שלא לשתף מלכות שמים עם מלכות בית דוד כדפרישנא:

ורב

שלטי הגבורים

א כתב הרא"ש ז"ל מה שכתב הרי"ף ז"ל שחות' מנחם עמו ישראל בבנין ירושלים [illegible] דאמרי' לא' [illegible] ישראל ובונה ירושלים לפי שאין חותמין בשתים ומנחם עמו ובונה הוי נמי שתים ויש מקרבים דהא הוי אומרים מנחם עמו ובונה ירושלים הוי שתים אבל מנחם עמו בבנין ירושלים חדא היא שינחם עמו ע"י הבנין ה"ר יונה ז"ל היה אומר שגם זה חשיב כשתים כמו שמצינו בהביננו שתקנו וישמחו צדיקים בבנין עירך שהוא מעין ב' ברכות על הצדיקים ולירושלים אבל כתו' מנחם כיון בבנין ירושלים לא הוי כחותם בשתים דירושל' ובנין חדא הוא ע"כ:

המאור הקטן

והא דאמר ר' יהושע בן לוי דאע"פ שאמרו קטן המוטל בעריסה אין מזמנין עליו אבל עושין אותו סניף לעשרה הלכה היא ואע"פ שלא כתבה הרי"ף ז"ל וכן לתפל' עושין אותו סניף ולא שנא קטן אחד ולא שנא שנים ושלשה וארבעה בין דאיכא רובא והגדולים מצטרפין לבנין עשרה שא"פ שלא אמר רבי יהושע בן לוי השעה וקטן מצטרפי' דהיינו אמר דוקא דאיכא השעה גדולים כשם שאמרו לענין עבד העשרה עבד מצטרפין עכשו אסור היום עושין אותו סניף לא שנא קטן ולא שנא קטנים הרי"ף ז"ל לא הזכיר שמועות הללו דרבי יהושע בן לוי של קטן ושל עבד ושאר דאיתמר עלה ובגמרא ושתיהם הלכות קבועות הן ובספ' [illegible] מצאתי בעד לדברי הרי"ף בדרך שרשמים שמועות הללו ואף על פי כן לא נתישבו ברעתי דבריהם:

מלחמת ה'

אמרינן ועוד אין טעם למחלוקת זה בכאן שהמפילו באומר שבברכות המשנכות זו את זו ובשבה כדי לגמור את כולם אין מקום לזה בכאן והיו מפרשין זה כגנו והכבון בדברי רבי [illegible]

[illegible]

עוד והא דאמר רבי יהושע בן לוי אע"פ שאמרו קטן המוטל בעריסה אין מזמנין עליו אבל עושין אותו סניף לעשרה הלכה היא אע"פ שלא כתבה הרי"ף ז"ל:

אמר הכותב [illegible]

[illegible]

ועוד

רב פפא אמר צריכה שתי מלכיות לבד מדידיה כלומר אע"פ שברכת הארץ סמוכה לחתימתה ואינה צריכה מלכות אפ"ה כיון שצריך להזכיר בה מלכות מפני בונה ירושלם מזכיר מלכות של ברכת הארץ ונמצא שצריך לומר ג' מלכיות וכן המנהג שאומר בא"י אמ"ה [האל אבינו מלכינו] המלך הטוב והמטיב וכן אמר במדרש שנ"ל בה שלשה מלכיות וג' הטבות וג' גמולות מלכיות הני דאמרן והטבות הטוב והמטיב הוא ייטיב עמנו גמולות הוא גמלנו הוא יגמלנו לעד : ובבאן יש לשאול כיון שיש לומר בה כל אלו הענינים למה אין חותמין בה בברוך שהרי מטבע ארוך הוא ומתרצין רבני צרפת ז"ל שכל זה כמו ענין אחד הוא שכל או שמו' הקורא הם שאנו אומרי' שהוא מלך ומטיב וגומל וכל מה שאומר אלא בנורא משמות הקורא ענין א' הוא ואע"פ שאומר הוא יגמלנו [חיינו] הוא ענין אחר שגם זה קורא הוא שאנו אומרים שהוא גומל אלינו בכל יום : עוד נוכל לתרץ שמתחל' כשתקנו הטוב והמטיב לא תקנו בה כל זה הנוסח אלא הטוב והמטיב בלבד ואח"כ הוסיפו בה כל אלו הדברים ומפני שבשעת התקנה לא היה מטבע ארוך לפיכך לא תקנו בה חתימה ומה שאמרו במדרש שלש גמולות אחר התוספות היה מפי מורי הרב נר"ו : לאות ולברית ברוך מקדש השבת ומפני שאחר שאומר אשר נתן מנוח' לעמו ישרא' מוסיף לאות ולברית הוו להו שני ענינים וה"ל מטבע ארוך ולפיכך חותם בה בשם ובמלכות ואומ' בא"י אמ"ה מקדש השבת וכן חות' בי"ט מפני שמוסיף לששון ולשמחה : והא דאמרי' דאי לא אידכר אלא לבתר דפתח בהטוב והמטיב' חוז' לראש י"ט חוזר לראש ברכת המזון וכן כתב ר"ש ז"ל : ואין זה נר' דכיון שעדיין לא סיים ברכת הטוב והמטיב למה לו לחזור לראש ברכת מזון דלא גרע ברכ' הטוב והמטי' ממי שרגיל לומ' תחנוני' אחר תפלתו שאם טע' ולא אמר של ר"ח בעבודה כל זמן שלא סיים לומר תחנונים אין צרי' לחזור כל התפלה אלא חוזר לעבודה הכא נמי כל שלא סיים ברכ' הטוב והמטיב א"צ לחזור לברכת הזן אלא חוזר לתחלת ברכה של בונה ירושל' וכ"כ הר"א נר"ו ז"ל : ברכת המזון דמצי פטר נפשיה דאי בעי אכיל ואי לא בעי לא אכיל לא מהדרינן ליה ויש לשאול והיכי קאמ' דאי בעי אכיל ואי לא בעי לא אכיל בר"ח והלא אין לו להתענות בר"ח וי"ל דה"ק אי בעי לא אכיל דבר שיתחייב לברך עליו

רב פפא אמר צריכה ב' מלכיות לבד מדידיה והיכ' דבריך ברכת המזון בשבת וטעה ולא [1] הזכיר של שבת אומר ברוך אשר נתן שבת מנוחה לעמו ישרא' לאות ולברית בא"י מקדש השבת ואי טעה ולא הזכיר של י"ט אומ' ברוך אשר נתן י"ט לעמו ישרא' לששון ולשמחה בא"י מקדש ישרא' והזמנים וה"מ היכ' דאדכר מקמי' דניפתח בהטוב והמטיב אבל לבת' דפתח בהטוב והמטיב חוזר לראש והיכ' דטעה ולא הזכיר של ר"ח אומ' ברוך שנתן ר"ח לעמו ישרא' לזכרון ולית בה חתימה ואי לא אידכר אלא לבתר דפתח [ב] בהטוב והמטיב גמיר לה לברכה ולא בעי למהדר מריש דאמר רב נחמן אמר שמוא' טעה ולא הזכיר של ר"ח בתפלה מחזירין אותו בברכת המזון אין מחזירין אותו מ"ט בתפלה דלא מצי פטר נפשיה מהדרי' לי' בברכת המזון דמצי פטר נפשי' דאי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל לא מהדרינן לי' : עד [°] כמה מזמנין עד כזית ר' יהודה אומר עד [ג] כביצה והלכת' כת"ק: מתני' כיצד [°] מזמנין בשלשה אומר נברך בשלש והוא אומר ברכו בעשרה אומר נברך לאלהינו בעשר' והוא אומר ברכו אחד י' ואחד י"רבו' במאה הוא אומר נברך לייי' אלהינו במאה והוא אומר ברכו באלף אומר נברך לייי' אלהינו אלהי ישרא' באלף והוא אומר ברכו ברבוא אומר נברך לייי' אלהינו אלהי ישרא' אלהי הצבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו ברכו' והו' אומר ברכו כענין שהו' מברך כך עונין אחריו ברוך ה' אלהינו אלהי ישרא' יושב הכרובים על המזון שאכלנו רבי יוסי הגלילי אומר לפי רוב הקהל הן מברכין שנאמ' במקהלות ברכו אלהים : גמ' אמ' שמוא' לעולם [ד] אל יוציא [ד] אדם את עצמו מן הכלל כלומ' שאע"פ שיש לו לומר ברכו נברך עדיף כדי שלא יוציא עצמו מן הכלל והכין מסקנ' דנברך עדיף ולא אם אומר ברכו אין תופסין אותו על כך ותניא נמי הכי בין שאומרין נברך בין שאומרין ברוך אין תופסין אותו על כך שבברכותיו של אדם ניכר אם תלמיד חכם הוא אם עם הארץ הוא כיצד א"ר אמי אמר בטובו חיינו הרי זה תלמיד חכם מטובו חיינו הרי זה בור ירושלמי שמוא' אמר אני איני מוציא עצמי מן הכלל התיבון הרי הקורא בתורה אומר ברכו א"ר אבון מפיון דהו' אומר המבורך אף הוא אינו מוציא עצמו מן הכלל אמר רבי יוחנן אמ' נברך

רש"י

ב' מלכיו' כגון אבינו מלכנו אדירנו כו' שתי מלכיו' בר מדידי' כגון מלך העולם האל אבינו מלכינו אדירנו כו' המלך הטוב והמטיב דהיינו ב' מלכיות בר מדידי' : חוזר לראש לתחלת ברכ' המזון כדאמרי' בתפלה עקר רגליו חוזר לראש והכא היכא עקירת רגלי' אבל הכא סיו' הברכה היא עקירת רגלים : דלא מצי פטר נפשיה שצריך להתפלל : דמצי פטר נפשיה שלא תצרך לברך ברכת המזון : דאי בעי לא אכיל פת : א' עשרה ואחד עשר רבוא כלומ' הכל שוין דמשרבוין להזכיר את השם א"צ לשנות : אע"פ שיש בידו לומר כלומר אע"פ שיש בידו לומר ברכו כגון בד' שיש ב' מבלעדו שיאמר ברכו אפ"ה טוב לו לומר כמו כן נברך כדי שיה' הוא בכלל המברכין: אין תופסין אותו כלומר אין איסור בדבר : מטובו הרי זה בור שממעט בתגמולים של מקום דמשמע דבר מועט רק כדי חיים : שאכלנו

ברכת מזון אלא אוכל פירות ודברים אחרים כדי שלא יתענה בר"ח ויפטור עצמו מברכת מזון ואומר' רבני צרפת ז"ל שאע"פ שחייב אדם לאכול ג' סעודות בשבת סעודה שלישית אי בעי אכיל פת ואי בעי אכיל פירי ונפטר באכילת הפירות ראיה לדבר שהרי גבי סוכה אמרי' חייב אדם לאכול י"ד סעודות בסוכה ופי' לשם שפוטר עצמו כשיאכל מיני תרגימ' הכא נמי בשני הפעמים שחייב לקדש א' ביום ואחת בלילה צריך שיאכל פת כדי שיהיה הקידוש במקום סעודה אבל בפעם השלישי שאינו צריך לקדש אם ירצה לפטור עצמו בפירות הרשות בידו : ומה שכתב ר"ש ז"ל שחייב לקדש [א] בסעודה שלישית כמו שחייב בב' סעודות אינו נראה שלא מצינו שיהיה חייב לקדש אלא פעם אחת ביום ופעם אחת בלילה דהכי אמרינן זכור את יום השבת לקדשו אין לי אלא ביום בלילה מנין ת"ל זכור וזכרהו בכניסתו וכיון שקדש ביום [ב] כבר יצא ידי הקידוש מכל היום ומה טעם הוא לתלות הקידו' בשלשה סעודות הילכך ודאי א"צ לקדש מפי מורי הרב נר"ו : מתני' כיצד מזמנין וכו' בעשרה אומר נברך אלהינו והו הנוסח הנכון יותר ואין ראוי לומר לאלהינו שלא מצינו השם סמוך לברכה בל"מד דכתיב במקהלות ברכו אלהים ברכו עמים אלהינו : אחד עשרה ואחד עשר רבוא ומתני' אתיא אליבא דרבי עקיבא שסובר שאין לחלק בין מרובין למעוטין כמו שמצינו בב"כ שהעולם לספר קורה בין שם מרובין בין מועטין אומר לעולם בענין אחד : במאה הוא אומר נברך יי' אלהינו ואי סיפא דלא כרבי עקיבא ס"ל דאלו רבי עקיבא ס"ל שאין לחלק בין מרובין למעוטין כדכתבי' והאי תנא ס"ל שיש חילוק ולפי רוב הקהל מברכין כדמפרש ואזיל : מטובו חיינו הרי זה בור מפני שאומר כמי שהוא מקלת טובו ובגמרא פריך והא כתיב ומברכתך יבורך בית עבדיך ומתרץ שהלה שאני כלומר כששואל יכול לשאול קלת אבל כשנותן הודאה צריך לתת הודאה על הכל : מבין שהוא אומר המבורך אף הוא אינו מוציא עצמו מן הכלל כלומר לפיכך אומר ברכו ואינו אומר נברך מפני שאומר לבסוף המבורך ונמצא שאינו מוציא את עצמו מן הכלל אבל בברכת המזון שאינו אומר המבורך הוא אומר נברך כדי שלא להוציא את עצמו מן הכלל וכתב הרב ר' יהודה ברצלוני בשם רב סעדיה גאון שהעולה לס"ת אחר שיאמר ברכו את ה' המבורך ועונין השומעין ברוך ה' המבורך לעולם ועד יש לו ג"כ לחזור ולומר ברוך יי' המבורך לכי היכי דלמר' לעיל שהמברך ברכת המזון חוזר למקום שפסק ואומר ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו כמו שאמרו האחרים ה"ה נמי הכא חוזר ואומר ברוך ה' המבורך לעולם ועד · ואע"פ שאומר המבורך אפ"ה צריך לחזור ולומר ברוך יי' המבורך לעולם ועד שבשאו' נברך מברך עמהם בכלל ואפ"ה חוזר ואומר ברוך שאכלנו משלו כדתקינן : נברך בין את העולם כלו עד לבסוף במבואר בקונטרס הראיות · הוי שלשה שלא המברך יכול לומר המברך ברכו שאכלנו וכן אם היו עשרה שלא המברך יכול לומר המברך ברכו אלהינו שאכלנו משלו ואעפ"כ אין טוב שמוציא עצמו מן הכלל אלא יאמר נברך אלהינו שאכלנו משלו :

שלטי הגבורים

[א] הרא"ש ז"ל כתב דאין מחזירין בברכה אשר נתן שם ומלכו' ושאר הפוסקי' כתבו שיש להזכיר שם ומלכות · הרמב"ם כתב דבי"ט צריך להזכיר בה לששון ולשמחה את חג פלו' הזה ושאר הפוסקים לא כתבו כן · התוספות וסמ"ג והרא"ש פסקו דחותמין בר"ח בברכת אשר נתן בא"י מקדש ישרא' ור"ח והזמנים וסמ"ג כתבו ברכו' דבר"ח לית בה חתימה :

לשון ריא"ז

בר"ח כשלא פתח בברכת הטוב והמטיב אבל אם פתח בברכת הטוב והמטיב אינו מברך של שבת או של י"ט או של ר"ח אבל בשבת וי"ט מחזירין אותו וחוזר ומברך ברכת המזון מתחלתו שהרי סיים ברכת המזון בשעות וגר' בעיני שאינו חוז' ומברך ברכת המזון שכבר יצא ידי זמון :

[ב] הרא"ש ורבינו יונה כתבו דאם לא נזכר משבת וי"ט עד לאחר שפתח בהטוב והמטיב שחוזר לברכת בונה ירושלם ולא לראש והמיימון וסמ"ג והר"מ ומרדכי כתבו שחוזר לברכ' הזן ואם הוא שבת ור"ח והזכיר שבת ולא הזכיר ר"ח עד שפתח בהטוב והמטיב הר"ר יוסף כתב דאין מחזירין אותו והטור כתב בשם אחיו ז"ל דמחזירי' ואם הוא שבת וי"ט ולא הזכיר אחד מהן צ"ל דלב"ע מחזירין אותו כיון דבלאחד ואחד לחוד' מחזירי' לאכול פת לא דמי לשב ור"ת דלגיל אם לא הזכיר שבת בסעודה שלישית כר' דלר"ת וסיעתו דס"ל דיכול לצאת במיני תרגימא דהשני דלא אכיל פת אין מחזירין אותו ולדברי המיימון וסיעתו דס"ל דסעודה שלישית לא שני דלא אכיל פת מחזירי' אותו :

[ג] המרדכי בשם ר"את כתב דכשיעור כזית חייב בברכ' המוקדמים [illegible] לא כתבו כן גם כת' המרדכי בשם ר"את דאם אכל ולא שבע לא מצי לפטו' ידי חוב' מתך דאכל ושתה וגם אם אינו קצב לשתות לא מצי לפטור כדי לפטור אחרים ידי חובתן וס"ס דאקיל מרבב בחיים שאכל או ששתה ומצא כדי שיעור לזמון ושאר פוסקים כתבו דאפי' לא סתם מצי לפטור אחרים שאכלו ושתו ידי חובתן :

לשון ריא"ז

עד כמה מזמנין ומברכין ברכ' המזון עד כזית ואינו מדברי סופרים שמן התורה אינו חייב עד שיאכל וישבע שנא' ואכלת ושבעת וברכת כמו שמבואר בפ' מי שמתו והאוכל כזית עצמו חייב מברך עליו לבסוף שהרי אם כשלו גרעינו אין בו שיעור כזית ולא היה זית גדול שאפי' אם יבטל גרעינו יש בו שיעור כזית מברך עליו לבסוף שהוא שיעורו בו לא קטן ולא גדול אלא בינוני כמו שמבואר בפר' של מעל' :

לשון ריא"ז

[ד] היו פחות משלשה עד שמונה' בברכ' הזן אין אומרים בפחות משלשה ברוך שאכלנו משלו וכל אותן הדברים אלא פותחין ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם

המאור הקטן

וממה שכתב הרי"ף ז"ל בהלכות הובא דטעה ולא הזכיר של ראש חדש אומר ברוך אשר נתן נראה מדבריו דלא פליגי רב הונא ורב נחמן בטועה בראש חדש ואנן לאו הכי מסתבראלן אלא רב הונא ורב נחמן שוין הן בשבתות וימים טובים ובראש

חדושי אנשי שם

דת א אין זה מובא מדברי הרמב"ם קם בן יחזאל : **ב** לא שכנתי אלך ויטוב מזה שאינו חייב לקדש אלא פעם אחת ביום קנ"י :

שלטי הגבורים

א וכה"ג כהלכותי פסק ר"מ שאומ' המבורך ולא פוטר עצמו מן הכלל כי להוציא עצמו לכלל בגמרא ואומ' ברוך ה' המבורך מיירי דווקא בברכת התורה ואע"פ שמברך אחרי' בפסו' שקורין אחר המברך בהקור' בתור' בצבור : טור :

ב ומפרים שלשה שבאו משלש חבורות רבו פרקים ובמקצתי כמ' במחלוקות כאורך בס"ד :

רבינו יונה

נברך שאכלנו משלו הרי זה ת"ח כלומר כיון שאומר הדבר סתם ודאי מוכחא מילתא דלקודשא בריך הוא קא בריך אבל כשאומר למי שאכלנו הואיל ואומר שם פרטי נראה שעל אדם ידוע אומר : **מתני'** א"ר עקיבא מה מצינו בב"ה וכו' ואע"פ שהיה נראה דהלכה כרבי עקיבא שהיה אומר די לו כשיאמר ברכו את ה' בלבד אפ"ה נהגו עלמא כרבי ישמעאל לומר ברכו את ה' המבורך : **מתני'** שלשה שאכלו כאחת אינן רשאין ליחלק דכיון שנתחייבו בזימון אין להם לפטור עצמן ממנו ולברך כל א' ואחד לעצמו אלא צריך שיברכו ביחד כדי שיזמנו ויפטרו עצמן מן הזימון וכן ארבעה וכן ה' אין להם ליחלק עצמם ולומר שיזמנו השלשה ויברכו השנים האחרים בלא זימון אלא צריך שיזמנו כלם ביחד אבל ו' נחלקים ג' לכאן וג' לכאן ויצאו כלם ידי זימון וכן עד י' נחלקים כלומר נחלקים בענין שיוכלו לזמן אבל לא שיחלקו אחד א' או ב' ב' בענין שיפטרו עצמן מזימון ועשרה אינן נחלקים עד שיהו עשרים שכיון שנתחייבו לברך בשם אם יתחלקו נמצא שפטרו עצמן מזימון בשם' אבל כשהם כ' יכולים ליחלק י' לכאן וי' לכאן ונמצא שכלם זימנו בשם : **גמ'** הכי קתני שלשה שישבו לאכול אינן רשאין ליחלק והו לשון הגמר' ור"ח והרי"ף ז"ל פירשו דה"ק שלש' שישבו לאכול אע"פ שכל א' וא' אוכל מככרו אינן רשאים לחלק ומתניתין דשלשה חייבין השמיענו דין הזימון ומשנה זו באה להשמיענו שמאחר שאכלו ביחד אע"פ שכל אחד וא' אוכל מככרו אינם רשאין ליחלק ולברך כל אחד ואחד בפני עצמו אלא שכלשתם מזמני' ביחד ויש להקשות על זה הפי' מדאמ' בירושלמי בתחל' זה הפרק הכא איתמר אין רשאים ליחלק והכא איתמר חייבים לזמן שמואל אמר כאן בתחלה כאן בסוף ואי זהו בתחלה ואי זהו בסוף תרין אמוראים חד אמר נתנו דעתם לאכול וזהו בתחלה אכלו כזית וזהו סוף כלומר כי קתני חייבין לזמן מיירי באכלו כזית והכא דקתני אינם רשאין ליחלק מיירי בתחלה ואתא לאשמועינן אע"פ שלא אכלו כלל ביחד אלא שנתנו דעתם מתחלה לאכול ביחד אע"פ שאח"כ כל אחד ואחד אוכל בפני עצמו אינם רשאין ליחלק וחד אמר אכלו כזית וזהו בתחלה גמרו אכילתן וזהו סוף הנה שאין הירושלמי כדברי הרי"ף ז"ל כלל שהוא אומ' דמאי דקתני אינם רשאין ליחלק לא בא להשמיענו אלא שאע"פ שכל אחד ואחד אוכל מככרו כיון שישבו מתחלה ביחד אינם רשאין ליחלק ואינו מעמיד המשנה בתחלה אלא אפי' כשגמרו אכילתם מפרש דמיירי מתני' דקתני אינן רשאין ליחלק ואלו בירושלמי משמע לדעת שני האמוראים שמעמידים החילוק בין בתחלה ובין בסוף ומעמידין מתני' דקתני אינם רשאים ליחלק בתחלה אלא שכל אחד ואחד מפרש מהו בתחלה לפי שיטתו : **ולפיכך** נראה יותר למורי הרב נר"ו כמו שמפרשים רבני צרפת ז"ל דמאי דקתני שלשה שישבו לאכול אינן רשאין ליחלק ר"ל שישבו לאכול וברכו ברכת המוציא ולא אכלו עדיין כזית כל אחד ואחד ואתא לאשמועינן שאע"פ שלא אכלו עדיין כזית כל א' וא' כיון שהתחילו לעשות דרך קביעות וברכו המוציא אינן רשאין ליחלק שבשעה שברכו המוציא ביחד חל עליהם תורת זימון ויש להקשות על זה דלפי דבריהם שמעמידין המשנה מתחלה וכגון שברכו ברכת המוציא ולא אכלו כזית נמצא שאינה כפי הלשון שאומר נתנו דעתם לאכול וזהו בתחלה שהרי בכאן אנו מצריכין שיברכו המוציא וזהו יותר מנתינת דעת ואינה כמו הלשון האחר שמפרש בתחלה רצה לומר שאכלו כזית שהרי אנו אומרים שאפי' לא אכלו כזית כיון שברכו ברכת המוציא אינם רשאים ליחלק ונראה למורי הרב נר"ו לתרץ לפי דבריהם ולומר דמתני' אתיא כלישנא דאמר אכלו כזית וזהו בתחלה ומאי דאמר כזית לאו דוקא אלא רצה לומר כיון שברכו המוציא והתחילו לאכול ואפילו לא אכלו כזית אלא לאפוקי ממה שאמר האמורא הראשון נתנו דעתן לאכול וזהו בתחלה ואכלו כזית וזהו סוף אמר האחר אכלו כזית וזהו בתחלה למעט שאינו נקרא תחלה בנתינת דעת בלבד אלא שצריך שיתחילו לאכול ומכיון שברכו המוציא והתחילו לאכול כבר נתחייבו בזימון ואינם רשאים ליחלק אפי' לא אכלו כזית כל זה יוכל לדחוק ולומר לשטתם שברת רבני צרפת ז"ל : **אבל** נראה למורי הרב נר"ו לפרש בענין אחר דמאי דקתני ג' שישבו לאכול אינם רשאין ליחלק ר"ל שישבו מתחלה בהזמנה אחת ונגמרו בדעתן לאכול ביחד אבל לא ברכו המוציא וקמ"ל שאע"פ שלא התחילו עדיין לאכול ולא ברכו המוציא אינן רשאין ליחלק והתלמוד שלנו שאמר שישבו ולא אמר שאכלו סובר כמו האמורא שאומר בירושלמי [נתנו דעתן לאכול וזהו בתחילה וכדי] לפסק הלכה כזה הלשון יותר מן האחר וכיון שהתלמוד שלנו אנו רואים שסובר כמו זה נפסוק הלכה כמותו ונאמר שאע"פ שלא אכלו כלל שעדיין לא ברכו המוצי' כיון שגמרו בדעתם מתחלה לאכול ביחד אע"פ שאכלו אחר כך כל אחד ואחד בפני עצמו אינם רשאין ליחלק ולברך כל אחד ואחד ברכת המזון לעצמו אלא יש להם לברך ביחד כדי שיפטרו עצמן מזימון וא"ת כיון שלא התחילו לאכול ביחד כלל מה טעם הוא זה לומר שמפני אמירה בלבד לא היו רשאין ליחלק י"ל דכיון שגמרו בדעתם לאכול ביחד ולברך ביחד נמצ' שכבר גמרו בדעתן לעשו' מצות זימון כיון שקבלו עליהם לעשות מצוה יש להם לקיימה ולפיכך אמ' שאינם רשאין ליחלק אלא צרי' שיברכו כלם ביחד שיזמנו ויפטרו עצמן מהמצוה שקבלו עליהם : **אי** נמי כדרב הונא דאמר שלשה בני אדם שבאו משלשה חבורות אינם רשאין ליחלק כלומר מתני' דקתני ג' שאכלו כאחת אינם רשאין ליחלק מה להשמיענו מילתא דרב הונא דאמר דאע"פ שלא אכלו שלשתן ביחד כיון שבאו מג' חבורות ופגעו זה בזה אינם רשאין ליחלק ולברך כל אחד ואחד לעצמו לא חייבין לזמן : ואמר רב חסדא והוא שבאו משלשה חבורות של שלשה שלשה בני אדם כלומר לא קיימא משלשה חבורות דלאפי' שני בני אדם נקראין חבורה דמשמע שאפילו נפרדו כל אחד ואחד מחבירו אינם רשאין ליחלק שזה ודאי כיון שלא נתחייב כל אחד ואחד לזמן

במקום

(רי"ף)

נר מצוה

נברך שאכלנו משלו הרי זה תלמיד חכם למי שאכלנו משלו הרי זה בור דמיתחזי כמאן דמברך לאיניש מעלמ' : והאי דאמ' למי שעש' לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו נסים שאני דמוכחא מילתא דקודשא בריך הוא דעבד לן ניסא וא"ר יוחנן אמר נברך שאכלנו משלו הרי זה תלמיד חכם על המזון שאכלנו הרי זה בור דמיתחזי כמאן דמברך ליה למזון : אמ' רב הונ' בריה דר' יהוש' לא אמ' אלא בתלת דלא אדכר שם שמים אבל בעשר' כיון דבעי למימ' אלהינו מוכחא מילתא דתנן כענין שהוא מברך כך עונין אחריו נברך לאלהינו אלהי ישרא' ה' צבאו' יושב הכרובים על המזון שאכלנו : אחד עשר' ואחד עשרה רבוא : אוקימנא כר' עקיב' דאמ' מה מצינו בבית הכנסת אח' מרובין וא' מועטין דקא פסק רבא הלכה כר' עקיבא : מתני' א"ר ^{קסד} עקיב' מה מצינו בבית הכנסת א' מרובין ואח' מועטין אומרים ברכו את ה' רבי ישמעא' אומ' ברכו את ה' המבורך א ומנהגא כר' ישמעא' :

מתני' ^{קסה} שלשה שאכלו כאחת אינן רשאין ליחלק וכן ארבעה וכן חמשה ששה נחלקין עד עשר' ועשרה אינן נחלקין עד שיהו עשרי' : גמ' למה לי תנינא חדא זימנ' שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן א"ר אבא אמר שמוא' הכי קתני שלשה שישבו לאכול אע"פ שכל אחד ואחד אוכל מככרו לעצמו אין רשאין ליחלק אי נמי כדרב הונא דאמ' שלשה בני ב אדם שבאו משלש חבורות אינן רשאין לחלק ואמ' רב חסד' והוא שבאו משלש חבורות של שלשה שלשה בני אדם אמר רבא לא אמרן אלא דלא קדימו הנך ואזמינו עלידהו אבל קדימו הנך ואזמינו עלייהו פרח זימון מהני : מתני'

רש"י

שאכלנו משלו משמ' יחידי הו' שהכל אוכלים משלו : מה מצינו בב"ה אח' מרובין ואח' מועטי' משהגיעו לי' ומה' ואילך הכל שוה : מתני' אין רשאין ליחלק כי נתחייבו בזימון וכן ד' לא יהיו ב' מזומנים והרביעי יחלק מהן כי איהו נמי נקבע בתוכ' וזימון אבל ו' נחלקין דאיכ' כדי זימון לכאן וכדי זימון לכאן : עד י' אבל י' אין נחלקין משום דאיקחייבו בזימון דהזכרת השם : עד שיהו כ' נחלקין אם ירצו לב' חבורות : והוא שבאו מג' חבורות של ג' בני אדם ומכל חבורה עומד א' ונצטרפו אלו ג' לחבור' אח' חייבין לזמן ואין רשאים ליחלק שכבר הוקבעו אפילו לא אכלו אלו שלשה יחד משנצטרפו שכבר נגמרו סעודתן עם הראשונים ונתחייבו כבר בזימון דלא קדמו הנך אלו הראשונים וזמינו על אלו הפורשי' כגון שהיו ד' בכל חבור' וכשפרשו אלו עדיין נשאו ג' כדי זימון : אבל זמינהו עלייהו שנצטרפו אלו לזימון אע"פ שפרשו מהן כדאמר לעיל קורין ומזמנים עליו וזימנו עליהם ואלו לא היה שם אלא עד נברך וברוך הוא ועכשיו באין לזמן יחד לא מזמני : ופרח מנייהו חובת זימון והו לא הדר וי"מ אבל אי קדימו ואזמינו עלייהו כגון שאכ' א' מן הג' והפסיק לשנים שהיו מסובין עמו עד הנך פרח חובת זימון מינייהו כלומר פטורים מן הזימון ורשאין ליחלק : אם

מיי' פ"ה מה' ברכות הל' ... מיי' פ"ה מה' ברכות הל' ... סי' קצ

המאור הקטן

ובראש חדש פלוגתא דפליגי דרב הונא הדר ולרב נחמן לא הדר כלל כלל לא שנא פתח בהטוב והמטיב ולא שנא לא פתח ואמר ברוך אשר נתן נמי לא צריך למימר ורב נחמן קיימא לן דהוא מפקנא דשמעתא ועיקר הפסק דרבוותא להקל ואע"ג דסוגיי' דמקשינן ופרקינן הדרב הונא אדרב נחמן והפרק' בבא' דשני אהדדי הוא דמסייעי ומקשינן ופרקינן דהייתי שבתות וימים טובים אבל בר"ח בהדי' פליגי רב הונא ורב נחמן אהדדי וכן מצאתי בשאלתו' דר' אחאי גאון בפרשת וישמע יתרו דרש צריך את למימר טעה ולא הזכיר של שבת ושל ר"ח בברכה חוזר לראש אי לא מי אמרינן כיון דבריך ברכה כמון יצא ידי חובתו אי חוזר ומברך הויא לה ברכה שאינה צריכה או דלמא כיון דתקינו רבנן אסמכתא אדאורייתא הכיא חשובה בכאן דלא בריך דמי תא שמע דיתיב רבי זירא אחוריה דרב גידל קמיה דרב הונא ויתיב וקאמר טעה ולא הזכיר של שבת אומר ברוך אשר נתן אמר ליה מאן אמרה רב ואמר רב מנשיא בר תחליפא משמיה דרב לא שנו אלא שלא פתח בהטוב והמטיב אבל פתח בהטוב והמטיב חוזר לראש אלמא חוזר בין בתפלה בין בברכת מזון והני מילי בשבת ויום טוב דלא סגי דלא אכיל אבל ראש חדש דאי בעי אכיל אי בעי לא אכיל בתפלה הדר בברכת מזון לא הדר דאמר רב נחמן טעה ולא הזכיר של ר"ח בתפלה חוזר בברכת המזון אינו חוזר אלו דברי הגאון רב אחאי ז"ל ובשהורקק סברות תמצא שאין לנו ברכה אשר נתן כלל בראש חדש דלא כרב הונא ודלא כרבינו הרב אלפסי ז"ל וכן נראין הדברים :

מלחמת ה'

ועוד ומזה שכתב הרי"ף ז"ל בהלכות סיכה [illegible] ולא הזכיר של ר"ח אומר ברוך אשר נתן כרח' [illegible] דלא פליגי רב הונא ורב נחמן כשום' בר"ח : אמר הכותב וכן פי' בתוס' סלה נסיבה [illegible] מחלוקת כאן שאין לגמון [illegible] מחזירין אותו בכל מקום [illegible] שלא יחזור לראש שאו' [illegible] אבל לסוכי' מכתן ולבכת [illegible] וכסופנתקן כמי [illegible] רב נחמן דבשבת דלא סגיא דלא אכל מחזירין אותו [illegible] לכתחילה [illegible] בהטוב והמטיב [illegible] בכולם מחזקים [illegible] רגלא [illegible] מברכים

שלא עבורה בלבד נאמרו הדברים ואין צריך להסיב כזה שאין מחזיקין כמחלוקו' תב' ומרדכי רב אחאי השכח' לא לאדרנו כלום אבל מרדכי שלר כל הגאונים לנדרנו וכן כתב רבי' שגאון שום ברכת אשר נתן בר"ח ורבי' חננאל הספרים כה ובסדור רב עמרם גאון כמנהג גם כן מנהג לכבוד. מהר"ם ז"ל וכן בגדולות ובפסוקות :

במקום שאכל שלא היו שם שלשה בני אדם ולפיכך אינן רשאין ליחלק מפני שכל שלשה מתחייב לזמן במקומו וכיון שכלם נתחייבו לזמן במקומו לא פקע זימון מינייהו וכשפגעו עכשיו זה עם זה אינם רשאין ליחלק אלא מזמנין כולם ביחד כדי שלא יפטרו עצמן מן הזימון : אמר רבא לא אמרן אלא דלא קדימו הנך ואזמינו עלייהו אבל קדימו הנך ואזמינו עלייהו פרח זימון מהני רבים מפרשים אמרי דה"ק לא אמרן שאינן רשאין ליחלק אלא בשלא זימנו עם בני הבורקס דלא פקע זימון מינייהו אבל אם כבר זימנו בהבורקס פרח זימון מינייהו ואינן מזמנין והפירש"י ז"ל [א] וכן דעת ר"ם ז"ל ואין זה נכון דאם כן מה חידוש השמיענו רבא שאם זימנו כל אחד ואחד בחבורתו שלא יזמנו אח"כ שזה פשו' הוא שאין אדם מזמן ב' פעמים בעבור פעם אחת שאכל ורבי' יהודה מפרי"ש ז"ל היה מפר' דמיירי כגון שנפרדו משלשה חבורות שהיה בכל אחד ואחד שלשה בני אדם מלבד זה וזה הלך לדרכו והאחרים זימנו לעצמן אי נמי כגון שהיו שלש' בכל חבורה וחבורה והלך האחד קודם הזימון ובא אחר ואכל כזית ונצטרף עם אלו השנים הראשונים וזימנו שלשתם אע"פ שעדיין לא זימנו אלו אלא שהלכו לדרכם אפ"ה כיון שכבר זימנו חבורתם פרח זימון מינייהו שאינם יכולים לשוב' לזמן בחבורת' שאחר שזימנו השנים אינם יכולין לחזור ולזמן עם השלישי שלא זימן שאינם מזמנים שני פעמים ולפיכך עכשיו כשנתחברו ביחד אע"פ שהם שלשה אינם מזמנים : ומה שאמר עלייהו אינו ר"ל עמהם ממש אלא ר"ל שחבורתם זימנו במקומן כל א' ואחד ולפי' הוצרך להשמיענו רבא שאע"פ שלא זימנו הם כיון שזימנו חבורתם פרח זימון מינייהו ואפ"ה שלענין מעשה נראים ד"ר יהודה ז"ל אפ"ה לענין פירוש ההלכה קשה להוציא הלשון ממשמעותו ולומר דעלייהו אינו ר"ל שזמנו עמהם לא שזמנו הבורקס : ומפני כך נר' למורי הרב נר"ו לפרש מאי דאמרינן אבל קדימו הנך ואזמינו עלייהו פרח זימון מהני ר"ל שזימנו עמהם ממש ומאי דקשיא לן א"כ למה הוצרך רבא לאומרו שזה פשוט הוא שאחר שזימן פעם אחת אינו חוזר ומזמן פעם אחרת ופירש דמיירי כההיא דאמרינן לעיל שלשה שאכלו ויצא אחד מהן קורין לו ומזמנין עליו ואמר אביי והוא דקרו ליה ועני ונראה שזה אע"פ ששמע ברכת הזימון לא יצא מזומן שלא נתכוון לצאת אלא שקראו אותו האחרי' שישמ' הזימון כדי לפטור את עצמן ואע"ג דאמרי' שלשה שאכלו אחד מפסיק לשנים ונפטרו שלשתם מזימון והו מפני שעומד עמהם אבל בכאן שאינן עומד עמהם אע"פ שהאחרי' נפטרי' במו בזימון הוא עצמו לא יצא ידי מצות זימון וה"ה הוצרך רבא בכאן לומר לא שאנו אלא דלא קדימו הנך ואזמינו עלייהו כלומר כי אמרי' אינן רשאין ליחלק מיירי בשלשה בני אדם שנפטרו מג' חבורות של שלשה בני אדם ולא זימנו עמהם בני חבורתם אבל אם קדמו בני חבורתם וקראו אותם כדי שיזמנו עמהם ויפטרו את עצמן אע"פ שכבר נפטרו הם מזימון אם פגעו אח"כ אלו הג' זה עם זה אע"פ שלא נפטרו הם עצמם מזימון כיון ששמעו הזימון כשנפטרו חביריהם אינם מזמנין דפרח זימון מינייהו ולכאורה משמע שאפי' אכלו אח"כ כל אחד וא' ופגעו שלשתם זה עם זה אחר שאכלו אינם מזמנין הואיל ולא נועדו יחד לאכול ואע"ג דאמרי' לעיל שאם אכלו שנים כזומנה אחת ולבסוף בא אחר ואכל כזית מצטרף עמהם לזימון והואמפני שנועדו השני' ביחד ולפיכך השלישי נגרר אחריהם אבל בכאן שכל א' וא' אכל לבדו אינם נגררים זה עם זה ולפיכך אינם מזמני' ואע"פ שלא יצאו ידי זימון מאכילה ראשונה שאכלו עם חביריהם כיון ששמעו עם האחרים ונפטר האחרי' על ידם פרח זימון מינייהו ואינן רשאין לזמן אח"כ מפי מורי הרב נר"ו : **מתני'** שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד בזמן שמקצתן רואין או את או הרי או מצטרפין לזימון כמו אם היו אוכלים כלם בחבורה אחת דיינו' להו : **גמ'** אם היה שמש ביניהם שמש מצרפן כלומר אע"פ שאינן רואין או את או כיון שהשמש משמש לשני החבורות כחבורה אחת דיינין להו וכתב בה"ג ז"ל שאפי' אוכלות בב' בתים השמש מצרפן ומפרש דמתני' דקתני ב' חבורות שהיו אוכלות בבית אחד לאו דוקא בבית אחד לא אפי' בשני בתים אם מקצתן רואין או את או מצטרפין ואם אינן רואין או את או והיה השמש ביניהם השמש מצרפן ומאי דקתני בית אחד אורחא דמילתא נקט ויש סיוע לסברא זו מירושלמי [דגרסינן התם ר' ברכיה מוקים לאמ' רה על הרעיה דבבי מדרשא] ומזמנין אילין לאילין ותו אמרי' התם בהדיא לא לב' בתים ואם רשות הרבים מפסקת ביניהם נראה שאינם מצטרפות בשום ענין : ובגמ' אמרי' רבה תוספאה אמר שלשה שהיו אוכלין וקדם אחד מהם ובירך אינהו נפקי בזימון דידיה ואיהו לא נפיק בזימון דידהו כלומר אע"פ שכבר בירך נגרר אחר השנים מאחר שהם רבים ומצטרף עם האחרים לפטרם מזימון כיון שעדיין לא ברכו אבל הוא לא נפטר בזימון שלהם שמאחר שכבר בירך אין זימון למפרע ותימה הוא למה השמיט הרי"ף ז"ל לכתוב זו ואין לדחות ולומר שאין הלכה משום דק"ל אין זימון למפרע ולפיכך השמיטו שזה אינו דכי אמרת אין זימון למפרע זהו כששתו כולם וברכו בלא זימון אי נמי ברכו השנים שאין הב' נגררין אחר האחד לפוטרו מן הזימון לאחר שכבר ברכו אבל בכי האי גונא שעדיין השנים לא ברכו ודאי לא נאמר אין זימון למפרע בעבור היחיד שבירך ומצטרף עם השנים לפטרן מזימון וכן כתב ר"ם ז"ל :

מתני' אין מברכין על היין עד שיתן לתוכו מים וכו' : **גמ'** מודים חכמים לרבי אליעזר בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים וכו' פירוש ברכה טעונה כוס והיכא שיש לו יין יש לו לברך ברכת המזון בכוס ואפי' היחיד שמברך בלא זימון צריך שיברך בכוס ואין מברכין בו עד שיתן לתוכו מים מפני שהיינות שלהם היו חזקי' ואין השבח ניכר בתוכו עד שיהיה בו מים כמו שנפרש לקמן בס"ד : **אין** מניחין בשר חי על הפת טעמ' דמילת' משום דמימאים ועוד אפשר לתת בזה טעם אחר מפני שיצטרך להדיחו מפני הדם הנדבק בבשר ואין מעבירין כוס מלא יין על הפת כי שמא ישפך מהיין על הפת והוי מיאוס : ואין סומכין את הקערה גם בזה הטעם הוא מפני מאיסות כי שמא ישפך מהמרק על הפת ומתוך מה שכתב הרי"ף ז"ל הברייתא סתם נראה שסובר שכמו שאין מניחין בשר חי על הפת ואין מעבירין כוס מלא על הפת כך הוא הלכה שאין סומכין את הקערה בפת : **ואין** זה נראה למורי הרב נר"ו דבגמר' אמרינן בהדי' דשמואל סובר כרבי אליעזר ואמר דעושה אדם צרכיו בפת ואע"פ שרבי אליעזר הוא יחיד אבל רבים שסברית' אינה סוברת כמותו אפי' הכי כיון שאנו רואין האמורא שסובר כמותו נפסוק הלכה כמותו ויהיה מותר לסמוך הקער' בפת מיהו דוק' בכלי בלחוד סובר שמואל שהו' מותר אבל במאי דאמרי' אין מניחין בשר חי ע"ג הפת ואין מעבירין כוס מלא על הפת ודאי אפי' שמואל מודה שהו' הלכה מפני שאין הפת מאוס כל כך כשהמרק נופל על הפת כמו כשנופל עליו היין ובזה בלחוד פסקי' הלכה כשמואל דאמר עושה צרכיו בפ' שאינו מאוס כל כך אבל בבשר מודה שמואל דאסור דהא שמעינן ליה בהדי' דאמר במסכת שבת פרק במה טומנין (דף נ) כל מידי דמאיס אסור : **ממשיכין** יין בצינורות לפני חתן וכלה ולא נחוש בזה משום ביזוי אוכלים דביזוי כזה מותר משום שמחת חתן וכלה :

נר מצוה

מתני' °שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אח' בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו מצטרפין לזימון ואם לאו אלו מזמנין לעצמן ואלו מזמנין לעצמן : **גמ'** תנא אם היה שמש [א] בינידן שמש מצרפן : **מתני'** אין °מברכין על היין עד שיתן לתוכו מים דברי ר"א וחכמים אומרים מברכין : **גמ'** פירוש אין מברכין על היין [ב] בורא פרי הגפן עד שיתן לתוכו מים ואם לא נתן לתוכו מים מברכין עליו בורא פרי העץ דברי ר'אליעזר וחכמים אומרים מברכין עליו בורא פה"ג ואע"פ שלא נתן לתוכו מים וקיימא לן כחכמים : א"ר יוסי בר' חנינא מודים חכמים לר'אליעזר בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים מאי טעמא א"ר הושעיא בעינן מצוה מן המובחר : תנו רבנן ארבעה דברים נאמרו בפת אין מניחין בשר חי על גבי הפת ואין מעבירין כוס מלא על הפת ואין [ג] סומכין את הקערה בפת ואין זורקין את הפת וכשם שאין זורקין את הפת כך אין זורקין את האוכלין ודוקא מידי דממאיס אבל מידי דלא מימאי' כגון אגוזי ורמוני והבושי לית לן בה: ת"ר ממשיכין יין [ד] בצינורו' לפני חתן וכלה : וזורקין

רש"י

אם היה שמש ביניהם שהיה משמש לשניהם : שמש מצרפן אע"פ שאין רואים זה את זה כגון שיש יריעה פרוסה ביניהם : אין מברכין עליו ב"פ הגפן לפי שהי' יינ' חזק מאד ולא היה ראוי כלל לשתייה בלא מזיגה' מי' הילכך לא איסתני למעליות' ולא זו מברכתו ראשונ' והרי הו' כענבים וברכתו ב"פ העץ : ונוטלי' הימנו לידים דשם מים עליו דמי פירות בעלמא מיקרי ומשנתן לתוכו מים שם יין עליו ואין נטילה אלא במים : אין מעבירין כוס מלא על הפת שלא ישפך על הפת ותהא הפת בזויה : דמימאים שמתמעך בזריקתו כגון תאנים שנבלו כל גרגם ותותים : דלא מימאים כגון רמון ואגוז וכל דבר קשה : ממשיכין יין בצינור משום סימן טוב ואין כאן משום בזיון והפסד לפי שמקבלים אותו בראש פי הצינור בכלי :

בימוק

מיי' פ"ה מה' ברכות סמג עשין כ"ז א"ח סימן קצה

מיי' פ"ז מה' ברכות א"ח סי' קעא קפג

א ובמקום חושש אסו' אין רואין אלו את אלו ואפי' אין שמש מצרפן אם הקהילו לאכול בפונדק אחת מצטרפין והרבה חבורות אחת לכולן :

ב מיי' וסמ"ג ומרדכי בקצו דאם שתה מתוך מרביעית דצריך לברך ולא לאחריו על הגפן ור"י מסופק היה וכתב דלצאת ידי ספק טוב שיזהר לשתות פחות מכזית או יותר מרביעית ובכוס של ברכה בזימון לא ישתה פחות מרביעית וכן בכוס ברכה דיחיד וכ"כ בקצו דבכוס של ברכה לעולם אינו טעון ברכה מעין שלש אחריו ואחר פסוקים בקצו דטעונה ברכה מעין שלש לאחריו גם בברכת המזון ופלוני כותב צריך שישתה בין ביחיד בין בזימון אוכלא למלוך דאומר דאינו לא שתה אלא כזית שטון ברכ' לאחריו ויש אומרים דצריך רביעי' :

ג וכן איתא במסכ' סופרי' דאסור לאכול דייסא בפת במקום כף . פתו' והרא"ש ורבי' יונה ומרדכי בקצו דסומכין הקערה בפת במידי דלא ממאיס וכוא סרין דאוכלין דייסא ואוכל' בפת עצמו כמין כף . ורבינו חננאל ורבי' קם והמי' פסקו כרבי' ואוסרין לאכול דייסא בפת אא"כ אוכל ומזכו ותו' בכל פעם :

לשון רמב"ם

אסור לאדם להפסיד את האוכלים לצורך פנה ליטול ידיו לקבלה או לקרות שמע אליטול ידיו ביין בין יש בו מים בין אין בו מי' וכן אסור לבנות זקים כדי להסתפג אדם ידיו בהן ומכבי שהן כספרין וכן אין מסדרין את הפת להסתפג אדם בהן ידיו אבל עושה אדם כל צרכיו בפת במקום שאין בו הפסד ואין בו מיאוס כגון כמנוחם בקו' פרליות וכך הוא סישם כל התלמוד בפרק במה טומנין :

ד וכשזורקין חטים בראש החתן והכלה צריך לזהר שלא ליזרק אלא במקום נקי . סמ"ג מיי' :

חדושי אנשי שם

ד"ת א לאוקמי פירש"י כנוסח' שלנו ואדרבה נראה שהוא מוטעם כמו ר' יהודה דפר"ם וכתו' פי' שאכל כל א' מהג' ושמשו לשנים שהיו מסוכנתנו עד כאן :

עין משפט

וזורקין לפניהם קליות ואגוזים בימות החמה אבל לא בימות הגשמים מכאן נראה שהמנהג שעושין בהרבה מקומות לזרוק חטים או שעורים על החתן או על הכלה בשעה שמוליכין אותם לחופה שאין נכון לעשות כן אלא בימות החמה בלבד או בימות הגשמים בזמן יבושת המים מעל הארץ שאם ירצה יכול ללקוט אותם אחר כך אבל כשהארץ לחה יש לחוש לבזוי אוכלים כדתנו' שחששו בזריקת החטים הקלויי' והאגוזים ואין זורקין לא התיכוה של בשר ולא ככרות של פת אפי' בימות החמה אסור מפני ביזוי אוכלין : **ואם** לאחר שגמר סעודתו נזכר אינו חוזר ומברך מה שכתב הרי"ף ז"ל משום דנראה ונדחה כו' להודיענו המסקנא של הלכ' ומפני שרבינא חולק על זה בגמר' ואומר שאע"פ שגמר סעודתו חוזר ומבר' כדאמרי' טבל ועלה בעלייתו אומר אקב' ועל הטבילה והיה סבר דכי היכי דבטבילה מברך אחר שטבל הה"נ דמברך אח' שאכל ורמי' שאני התם דלאכי גברא לא חזי כלומ' לא דמי דהת' לא היה ראוי מתחל' לבר' ולפי' מברך אחר שטבל אבל כאן שהיה ראוי לברך מתחלה והיה לו לברך קודם כדאמרי' כל המצות כלם מברכין עליהם עובר לעשייתן ונדחה שלא בירך אינו חוז' ומברך : **ומשגרו** לאנשי ביתו מפרש בגמ' שהכוס של ברכ' מתברך פרי בטנ' וכדי שיגיע ברכ' לבני ביתו אמרו שישגרו לאנשי ביתו : אנו אין לנו אלא ארבע הדחה ושטיפ' וכולי אומר רבי יצחק הזקן ז"ל שלא הצריכו הדחה ושטיפ' אלא משו' שיורי כוסות אבל היכא שהכוס נקי מבית ומחוץ א"נ הדחה ושטיפה וכב' נהגו העולם הדח' ושטיפה מו' היכ' דלא שתו בו בשעת האכיל' ומכניסין בשע' הברכ' מוציאין אותו נקי נר' שבודאי אין צריך הדחה ושטיפה : **חי** ומלא י"מ דחי ר"ל שאין בו מים כלל וקש' לדברי' מאי דאמרי' לעי' שאין מברכין ברכ' מזון על היין עד שיתן לתוכו מים והיכי אמרי' הכא שצריך שלא יהיה בו מים כלל והרי"ף ז"ל גורס בגמר' כמו בספרים שגורסין חי אמר רב ששת עד ברכת הארץ ומקרץ דמאי דאמרי' שיהיה חי ר"ל שעד שיתחיל בברכת הארץ לא יטיל בו מים כלל ומאי דאמרי' אין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מי' מיירי מברכ' הארץ ואילך שמיד שיתחיל לזכור שבח הארץ צריך שיהיה היין מזוג כדי שיהי' שבחו ניכר בתוקף שהיינו היו חזקים ואין מעלים נכרת אלא ע"י המים עד נכל לומר לפי זה הפיר' שהטעם שהצריכו שימזוג אותו בברכת הארץ מפני שכשנותן בו מים בשעה שמזכיר הארץ מראה לכל העומדים שם שבח ארץ ישרא' שהיין שלה חזק וצריך מים הרבה הילכך עד שיתחיל בברכת הארץ צריך שיהיה חי וכשמתחיל ברכת הארץ נותן לתוכו מים ולא קשיין אהדדי ואין זה הפירוש נראה למורי הרב נר"ו דלישנא לא מוכח הכי דמדקאמרינן לישנא דאין מברכין עליו משמע שאין לברך עליו כלל אפי' ברכ' הזן עד שיתן בו מים ועוד שהשיעור היין של ברכת המזון הוא רביעית כדאמרינן במס' שבת (דף עו) המוצי' יין כדי מזיגת כוס יפה ומאי כוס יפה כוס של ברכה ומפרש' התם שר"ל רביעית וכיון שכוס של ברכה צריך רביעית מיין ממש שלא מים כלל ומטיל בו אח"כ שלשה חלקים ממים שזהו השיעור שראוי להטיל בו בשעת המזיגה כדאמרינן כל חמרא דלא דרי על חד תלתא מיא לאו חמרא הוא ואם כדברי הרי"ף ז"ל שאומר שלא יטיל בו מים כלל עד ברכת הארץ נמצא בשעה שמטיל רביעית יין בכוס מניח ריקם מהכלי שיעור שלשה רביעית עד שמגיע לברכת הארץ וכיון דבעינן מלא היאך אפשר לומר שבשעה שיתחי' ברכה ראשונה שיהיה די במעט יין שיהיה בשטח הכלי ויהיה כל הכלי ריקם ג : **על** כן נראה שהנכון כמו שפירש רבינו יעקב ז"ל דחי ר"ל מזוג ולא מזוג ומביא סיוע מדאמרינן בירושלמי גבי בן סורר ומורה אינו חייב עד שיאכל טרטימר בשר ורביעית יין חי ופירשו לשם מזוג ולא מזוג והכא נמי מאי דאמרי' חי עד ברכת הארץ ר"ל שעד ברכת הארץ יהיה מזוג ולא מזוג שלא ימזגנו כל השיעור וכשיגיע לברכת הארץ ישלים המזיגה והשת' לא קשי מידי מאי דאמרינן לעיל אין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים שהרי נותן בו מים מיד וכמו כן לא קשה מאי דבעינן מלא כיון שאינו חסר כל כך בברכה ראשונה וממלא אותו לגמרי כל שהוא כשמגיע לברכת הארץ וי"מ דחי אותו חוזר ליין לא על הכלי כלומר שצריך שיהיה הכלי שלם דהכי אמרינן בב"ק (דף כד) ילאו כלים שבירתם זו היא מיתתן וכיון שמצינו לשון מיתה בשבירת הכלים ג"כ נאמר בו לשון חיות כשהוא שלם ואין זה מתקבל אלא ודאי מה שפירש רבי' יעקב ז"ל הוא הנכון : **זוכה** ונוחל ב' עולמות שנ' ים ודרום ירשה וא"ת והיאך למד מכאן שזוכה לעה"ב י"ל דהכ' לא יליף אלא שזוכה לעולם הזה ומפני ששכר רוב המצות הוא לעולם הבא ויש מהם שאוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא לפיכך הביא ראיה שזוכה לעולם הזה וממיל' ידעינן שזוכה בעולם הבא כך פירשו רבני צרפת ז"ל : **השתא** דראשונים לא איפשיט להו אנן נעביד לחומר' לכאורה משמע דלפי' רבי יוחנן דאמר אנו אין לנו אלא ארבע מודה שכיון שהראשונים לא אפשיט להו ודאי היו עושים לחומר' כדאמר רב אשי אנן נעביד לחומר' ונמצא שאנו החמשה ודאי צריך לעשותם אבל החמשה האחרים אינו חייב בהם ורב פפא ורב יהודה וכולהו אמוראי דהוו עבדי להו לא מפני החיוב היו עושין אלא לרווחא דמילתא ליפוי המצוה הוו עבדי מפי מורי הרב נר"ו בשם רבותיו ז"ל :

אין

בה מצוה

וזורקין לפניהן קליות ואגוזי' בימות החמה אבל לא בימות הגשמים ואין זורקין לא התיכו' ולא גלוסקאו' לא בימות החמה ולא בימו' הגשמי' : קסם אמר רב יהודה °שכח והכניס °אוכלין לתוך פיו בלא ברכה מסלקן לצד אחד ומברך תני חדא בולען ותניא אידך פולטן ותני חד מסלקן לא קשיא הא דתני בולען במשקין והא דתני פולטן במידי דלא ממאיס והא דתני מסלקן במידי דממאיס מידי דלא ממאיס נמי ליסלקי' לצד אחד וניברך תרגמא רבי יצחק קסקסאה קמי' דרבי יוסי ב"ר חנינא משמיה דר' יוחנן שנ' ימלא פי תהלתך כל היום צדקתך : מי שאכל ושכח ולא °בירך המוציא ונזכר עד שלא גמר סעודתו חוזר ומברך ואם לאחר שגמ' סעודתו נזכר אינו חוזר ומברך משום דנראה ונדח' וכל נראה ונדחה אינו חוזר ונראה א"ר זירא א"ר קסם אברו ואמרי לה במתנית' תנא °עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה טעון הדחה ושטיפה ג חי ומלא עיטור ועיטוף ונוטלו בב' ידיו ואוחזו בימינו ומגביהו מן הקרקע טפח ונותן עיניו בו ומשגרו לבני ביתו (א) במתנה : א"ר יוחנן אנו אין לנו אלא ארבע' ד הדחה ושטיפה חי ומלא הדחה מבפנים שטיפה מבחוץ חי עד ברכת הארץ ובברכת הארץ נותן לתוכו מים כדתנן מודים חכמי' לר"א וכו' ומלא דא"ר יוחנן כל המברך על כוס של ברכה מלא נותנים לו נחלה בלא מצרים שנא' ומלא ברכת ה' ים ודרום ירשה ור' יוסי ב"ר חנינא אמר זוכה ונוחל שני עולמים אחד העול' הזה ואחד העול' הבא שנ' ים ודרום ירשה עיטור רב יהודה מעטרהו בתלמידים רב חסדא מעטר ליה בנטלי (א"ר יוחנן ובחי אמר רב ששת ועד ברכת הארץ) עיטוף ר"פ מ"ט רב פפא מעטיף ויתיב ומברך רב אשי פריס סודר' ארישיה ונטלו בשתי ידיו דא"ר חנינא בר פפא אמר קרא שאו ידיכם קדש וברכו את ה' ואוחזו בימין א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן ראשונים שאלו שמאל מהו שתסייע לימין אמר רב אשי השתא דראשונים לא איפשיטא להו אנן ניעביד (ב) לחומר' ומגביהו מן הקרקע טפח אמ' רב אחא בר חנינא דאמר קרא כוס ישועות אשא ובשם ה' אקר' ומשגרו לאנשי ביתו במתנה כי היכי דתתברך דביתהו : אמ' רב אסי

אין

רש"י

בימות החמה שאין טיט בדרכים : אבל לא התיכות וגלוסקאות שאף בימות החמה נמאסין בזריקתן : בלעה בלא ברכ' פולטן ומברך וחוזר ואוכלן : במשקין שאי אפשר לסלקן לאחד ממלונמ' ולבר' ולא לפולטן שמפסידים : במידי דלא ממאיס כמה שנותנו לפיו ויכול לחזור ולאכלן אחר פליטתן : ופריך במידי דלא ממאיס נמי למה לי פולטן ליסלקינהו לצד אחד ולברך : ימלא פי בפה מלא יברך : משום דנראה לברך כשהתחיל לאכול : ונדחה כשגמר וכיון דאידחי אידחי : בכוס של ברכ' ברכ' המזון : הדחה שטיפה כולהו מפר' ואזיל : מן הקרקע אם ע"ג קרק' הסיבו יגביהו מן הקרק' ואם על גבי השולחן הסיבו יגביהו מן השולחן : חי שימזגנו כמו' לאחר שנקנו בכוס חי אבל לברך עליו חי אמרינן במתניתין דאין מברכין אי נמי להביאו מן החבי' לשם ברכה : במתנה כברך דורון ומתנות : בתלמידים מעטריהו בתלמידים שתלמידיו סובבין אותו : בנטלי כוסו' : אנן נמי נעביד לחומרא שלא תסייע שמאל לימין בשעת הברכה :

אין

שלטי הגבורים

א ואם נזכר בעת שהיו הפתפתין בתוך פיו ... בלען כתב ר"ח בלוע ומברך עליהן והוא"ל ונראה כדבו וכן נראה דעת נמי' : והרא"ש כתב דמברך עליהן הרבה שראוי לכך כשהוא בפיו שמכר עד שלא בלען :

ב ואם ספק אם בירך או לאו הכא כתוב כשם מייתי ה"ר מה' כתבו' מאחר ונברך הכא כתוב ונראה דאינו מברך מספק כיון שפוח מדרבנן זה הכא ספק ג' ונראה שפוח שעור דבר בפתוחין בדברי מאי תמה' שכתב דנספק ברכ' המוציא אינו חוזר ומברך דהוי ספק דרבנן :

ג דבר קם פי' הוא שיינו וחת ולא מזוג כשנותנו בכוס וכשמגיע לברכ' הארץ נותן בו מים כרחמי ורשות שלנו אינ' מזיג וכן כתבו רבי' יונה והרא"ש והמרדכי והר"ן פי' שנותנו בכוס חי או נמי מביאו מהחבי' לשם ברכה חי ור"ל פירש כן כלומ' ויש אומרי' כי חי קאי לכוס דבעינן שיהיה הכוס שלם והכא פסול דשוב לפחות היו כולם :

ד האחרונים כתבו הם שצריך צריך לנהוג כל העשרה דברים שנאמרו בו והתוס' ומשירי כתבו חנינא דר' יוחנן לא בא למעט אלא עיטור ועיטוף אבל שאר דברים כשר כמשבח ורבינו יונה כתב האין חיוב אלא בהו אלא משום ה' הם לתקנו ביותר ולא רבה שמחל חסיבתו והיינו אלא מבואר אלא ד' :

חדושי אנשי שם

א מהר"ם משגרו לאנשי ביתו אוכ' ומכין כשגרים בעוגה אבל כוס שאמרים ממיקנם :

ב ד"ה תא"פ דבני ספקי דרבנן מיהו לסדורר מים החמר' דמבכיר לאמורה אי נמי משום דספק הרור מכוס דאורייתא היא דבקיע זה אלי ואנוהו ודרשו שקבלה לפניו במצות מהר"ר אב"ד ז"ל :

ג מהר"ם מפני שיחוי' כשל המוצי' במוקשים מכרת בריכוי' וכם ג' אמרינן בפכונים במתעתק דקב גם' קנין תרקב נששים תרקבים :

נר מצוה

אין משיחין על כוס של ברכ׳ אמר רב אסי אין מברכין על כוס של פורענות מאי כוס של פורענות אמר רב נחמן בר יצחק כוס שני תני׳ נמי הכי השותה כפלים לא יברך משום שנא׳ הכון לקראת אלהיך ישרא׳ ונותן עיניו בו דלא ליסח דעתו מיניה אמר רבי אבהו ואמרי לה במתני׳ תנא אוכל כשהוא °מהלך עומד ומבר׳ עומד ואוכל יושב ומברך מסב ואוכל ישב ויברך והלכתא בכולהו ישב במקומו ויברך: קז:

הדרן עלך שלשה שאכלו

אלו דברים שבין ב״ש ובית הלל °בסעוד׳ ב״ש אומרים מברך על היום ואח״כ מברך על היין וב״ה אומרי׳ מברך על היין ואח׳ כך מברך על היום ב״ש אומרים נוטלין לידים ואחר כך מוזגין את הכוס ובית הלל אומרים מוזגין את הכוס ואחר כך נוטלין לידים: **גמ׳** תנו רבנן אלו דברים שבין בית שמאי ובית הלל בסעודה בית שמאי אומ׳ מברך על היום ואח׳ כך מברך על היין שהיו׳ גורם ליין שיבא וכבר קדש היום ועדיין יין לא בא ובית הלל אומרים מברך על היין ואח״כ מברך על היום שהיין גורם לקדושה שתאמר: ד״א ברכ׳ היין תדירה וברכת היום אינה תדירה ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם: בית שמאי אומרים נוטלין לידים ואחר כך מוזגין את הכוס וב״ה אומרים מוזגין את הכוס ואח״כ נוטלין לידי׳ מאי כוס של קידוש היום הוא: מתני׳ קנא

רש״י

אין משיחין על כוס של ברכה כלומ׳ שלא יסיח דעתו המברך משמשנו לו כוס של ברכ׳ לברך: כוס ב׳ שהוא של זוגו׳ דאמרי׳ שעומד על שולחנו ושות׳ זוגו׳ ניזוק ע״י שדים: כפלים זוגות: הכון לקראת אלהיך כדברי׳ נאים ונכונים ולא כדברי׳ פורענו׳: מיסב במטה דרך הסיבה: והלכתא כולהו יושב במקומו ומברך:

הדרן עלך שלשה שאכלו

אלו דברים שבין ב״ש ובין ב״ה בסעודה כלומר שנחלקו בו בהלכות סעודה: מברך על היום בקידוש היום של שבתות וימים טובים: ואחר כך מוזגין כוס היין שהוא לפני המזון: נוטלין לידים ואחר כך שותין את הכוס ואוכלין סעודתן בתוכה נטיל׳: וב״ה אומרי׳ מוזגין את הכו׳ ושותין אותו ואח״כ נוטלין ידיו׳ לאכול: שהיו׳ גורם ליין שיבא כוס זה לא בא אלא בשביל שבת לקידוש וכבר קידש היום משקיבלו עליו את השבת מיציאת הכוכבים וכשם שקודם לכניסה כך הוא קודם לברכה: שהיין גורם לקידו׳ שתאמר שאם אין יין אין מקדשין והמקדש על הפת גם הוא במקום יין וברכת הפת היא קודמ׳: תדיר קוד׳ דנפק׳ לן בזבחי׳ מהאי קרא דכתי׳ במוספין מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה מלבד משמע לאחר שהקרבת׳ את התמי׳ הקריבו המוספין וקדרים אשר לעול׳ התמי׳ קרא יתירא למילף בשביל שהוא תמיד הקדימה הכתוב ומכאן אתה דן לכל התדירים: מכבדין

רבינו יונה

אין משיחין על כוס של ברכה פרש״י ז״ל שאחר שנתנו בידו כוס של ברכה לברך אין לשוח אלא צריך שיברך מיד: ורבני צרפת ז״ל היו אומרים א שאם עומדים שם אחרים ויוצאין עמו אע״פ שאין הכוס בידם גם הם אין להם לשוח ולדברי הכל לאחר שהתחיל המברך אין לאחרי׳ לשוח באמצע הברכה אלא צריך שיתכונו לצאת וישמעו מפי המברך ואע״ג דאמרי׳ בתקיעות שמע ט׳ תקיעות בט׳ שעות יצא ונמצא שמשיח בין תקיעה לתקיעה והו בדיעבד אבל לכתחלה ודאי צריך לשמוע על הסדר ושלא ישיח בנתים: **מאי** כוס של פורענות אמר רב נחמן בר רב יצחק כוס שני תניא נמי הכי השותה כפלים לא יברך וכו׳ אין לפרש דכוס שני ר״ל שאם שתה פעם אחת בתוך הסעוד׳ ורוצה לברך בפעם השנייה שלא יברך שזה א״א מדאמרי׳ תניא נמי הכי השותה כפלי׳ לא יברך דמשמע שכבר שתה ב׳ פעמים קוד׳ שיברך: ולפי׳ נר׳ למורי הרב נר״ו לפר׳ דכו׳ ב׳ ר״ל שכבר שתה בתוך הסעודה שני פעמים ור״ל שכיון ששת׳ זוגות שהמזיקין שולטין בהם והוא פורענ׳ לאדם על ידם אין מברכין עליהם בכוס אחר ואם קאמר ולמה אינו מברך בזה הכוס הג׳ דהא אמרינן בפסחי׳ (ד׳ קט) כוס שלברכ׳ מצטר׳ לטובה וכיון שזה הכוס מצטרף עם השנים נמצא דלא הוו זוגות וליכא חשש מזיקין ולא הוי כוס של פורענו׳ י״ל שלא אמרו כוס של ברכ׳ מצטר׳ לטובה אלא בכוסות של פסח שהם תקנת חכמים וחייב בהם אפילו העני כדתנן ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין וכיון שחייב בהם ועל כל פנים יש לו לשתותו אמרו שמצטרף עם השנים לטובה כדי שלא יהיו זוגות אבל הכא שאינו מחויב בזה אלא כשיש לו יין לא אמרי׳ שמצטר׳ עם השני׳ הראשוני׳: עוד נראה למורי הרב נר״ו דהא דאמרי׳ לא יברך אינו ר״ל שלא יבר׳ ברכת המזון דמאחר שנהנה ודאי צריך לברך אלא ר״ל אותו ששתה כפלים לא יזמן אלא האחרים שלא שתו כפלים יזמנו כדי שיפטרו אותו (וטעמא דמילתא משום דאמרינן בפסחי׳ (שם) מאן דקפיד קפדינן לי׳ ומאן דלא קפיד לא קפדינן לי׳ והכא במאן דקפיד מיירי דלמאן דלא קפיד לא הוי כוס של פורענו׳ דמשום דקפיד בדבר מקיר׳ מכנוק ואינו יכול לכוין לבו ולפי׳ אמר שלא יזמן הוא אלא יזמנו האחרים ויפטרו אותו אבל ודאי צריך לברך על מה שאכל: **ובהלכות** גדולות ז״ל גורס מאי כוס של פורענות כוס שני ואיכא דאמרי כיון דגברא מתקן הוא אין זה כוס שני והיכי דמי כוס שני כדקתני השותה כפלים וכו׳ ונראה פי׳ ז״ל שמברך ברכת המזון בין הכוס הראשון ובין הכוס השני לא דיינין ליה כוס שני דכיון שמפסיק בנקיס ומברך ברכת המזון כמו כוס אחר בפני עצמו דיינינן ליה ולא מיקרי כוס שני אלא כששותה אותם ואינו פוסק לברך ברכת המזון: אוכל כשהוא מהלך עומד ומברך וכו׳ הטעם שהחמירו ב: בזה יותר מק״ש משום דק״ש אינה מן התורה אלא פסוק ראשון או פרשה ראשונה בלבד לפיכך לא החמירו בה כל כך ומאחר שקרא פסוק ראשון מהלך וקורא אבל בברכת מזון שהיא מן התורה צריך ליסב במקומו ולברך מפי מורי הרב נר״ו:

הדרן עלך שלשה שאכלו

אלו דברים שבין ב״ש וב״ה בסעודה ב״ש אומרים נוטלין לידים ואחר כך מוזגין את הכוס וב״ה אומרים מוזגין את הכוס ואח״כ נוטלין לידים פי׳ טעמייהו דב״ש משום דסבירא להו שאם לא יטול ידיו תחלה יטמאו אחורי הכוס ואע״ג שהידים שניות ואין שני עושה שלישי בחולין הכא שהמשקה עומד אחורי הכלי מפני שנוטפין אותו קודם השתייה מקבל טומאה מן הידים ומטמא את הכלי ואע״פ שהמשקה הו׳ ראשון וק״ל דכלי אינו מקבל טומאה אלא מאב הטומאה אפ״ה גזרו על כל המשקים שנטמאו כמו אב הטומאה משום משקה זב וזבה דהיינו רוקו שהוא אב הטומאה ובגמרא פריך והא ק״ל דכלי שנטמא אחוריו לא נטמא תוכו והכא כיון שלא נגע מאי איכפת לן אם קדם קודם הנטיל׳ ויטמאו ידיו אחורי הכוס ומפרק התם דס״ל לב״ש דחיישינן לניצוצו׳ שמא יקערו טיפות מהמשקה שעומד אחורי הכוס עם מה שבתוך הכוס ולפיכך היו מצריכין ליטול ידיו קודם הקידוש וב״ה ס״ל דמקדשין ואח״כ נוטלין לידים משום דלא חיישינן לניצוצות ואפי׳ יטמאו אחורי הכלי אין בכך כלום דכלי שנטמא אחוריו לא נטמא תוכו ולפי׳ היו אומרים שימזוג את הכוס תחלה שאם אתה אומר שיטול ידיו תחלה ישאר המשקים בידים שלא נגבם יפה וע״י אותו המשקה יקבלו טומאה הידים מאחורי הכלי שיהיה טמא: וא״ת והלא אמרו כל האוכל בלא ניגוב ידים כאלו אוכל לחם טמא והיכי חיישינן שלא ינגב וישארו שם משקין י״ל שנשאר הימים שמיד שנוטל ידיו מברך המוציא ואוכל מנגב אותם יפה אבל בכאן שאינו אוכל מיד אינו חושש לנגב אותם כל כך מפני הספק ולפי׳ היו חוששין ב״ה למשקין הנשארים בידיו: עוד אומר בגמרא טעם אחר לב״ה דמ״ה מוזגין את הכוס תחלה דבעי׳ סמוך לנטיל׳ סעודה ואם אתה אומר שיטול ידיו ויקדש קודם שיאכל לא הוית הנטילה סמוך לסעודה: **גמ׳** שהיום גורם ליין שיבא כלומר שאם לא נעבור השבת לא היינו צריכין להביא יין לקדש ונמצא שהעיקר תלוי בשבת ועוד שהשבת קודם שכבר קד׳ היום ועדיין יין לא בא: שהיין גורם לקידוש שתאמר והוא הדין שיכול לקדש על הפת והכי קאמר שגם היין גורם לקידוש שתאמר כמו הפת וכיון שיש לו חשיבות כמו הפת מברכין עליו תחלה: **ותדיר** ושאינו תדיר קודם ונפקא לן מקרא מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד וכו׳ דמשמע אחר שתעשו עלת התמיד תעשו את אלה: מתני׳

שלטי הגבורים

א כתב הרא״ש פרש״י ז״ל שלא יסיח המברך משנתנו לו הכוס לברך ונראה דה״ה המסובין אין להם להסיח משהתחיל לברך לא מבעי׳ בשעה שהוא מברך שאין להם לדבר שהן צריכין להבין ולשמוע כדי שיצאו בשמיעה אלא אפילו בין ברכה לברכה אין להסיח דאין להפסיק שמיעתן בשיחת חולין ואע״ג דאמרי׳ שמע ט׳ תקיעות ביום בט׳ שעות יצא ומשמע׳ שהיה בנתים שיחה כדיעבד אבל לכתחלה צריך לשמוע על הסדר ושלא ישיח בנתים ע״כ:

ב וכתב הטור בשם הרא״ש דאמרי׳ בסעודה הולך אבל מהלך בדרך ואוכל אין צריך לישב ולברך לפי שאין דעתו מיושב׳ עליו אם יאחר דרכו כדאמרינן בק״ש:

לשון ריא״ז

היה אוכל בסוכה והלך וישב ומברך · וכן אם היה אוכל בסוכה יושב או בסוכה מסב על המטה יושב ומברך ונרא׳ בעיני שאם היה מהלך יושב על החמור זו היא השיטה המבוארת בקונטר׳ הראיות:

ג בתוספות ופר״ת פלוגתא של זה וכתבו דלכתחל׳ יכול ליטול קודם קידוש וכן היה נוהג הרא״ש ז״ל וכתב הטור ואני תמה על מנהגו שצריך להרחיק [illegible] כרב׳ משמע׳ וכתב רב עמרם לאחר שמקדש על הכוס נוטל ידיו ומברך על נטילת ידים אבל אם נטל קודם לא יקדש על היין אלא על פת ואמר רב כהנ׳ נטל ידיו לא יקדש על היין אלא על פת וכן כתב מיימו׳ מי שנתכוון לקדש על היין ונטל ידיו למעוד׳ קוד׳ שקדש הרי זה מקדש על הפת ולא על היין כיון שנטל ידיו למעודה וכן היה נוהג הר״מ מרוט׳ נבורק לקדם קודם אבל הרשב״ם פיר׳ לא דאמר רב כהנא נטל ידיו לא יקד׳ היינו לרב דאמרים קודם אלא במקום סעודה הולכך אינו לא הוי הקרו׳ [illegible] והוי הפסק בין נטיל׳ לסעוד׳ [illegible] נטל ידיו לא יקדם ז״ל הוא אין יכול לאחר שיקדם ונראה דיש הוא בשוהים ולא הוי הפסק כולי האי אבל לגמרי דאמר אין קידוש אלא במקום סעודה [illegible] יכול ליטול קודם שקדש דקדוש לא הוי הפסק ומ״מ לכתחלה טוב לקדש קודם כדתנן דסברי ב״ה שמוזגין הכוס ואח״כ נוטלין לידים שלא להפסיק בזמנים בין נטילה לברכה: ועיין פרק ערבי פסחים:

לשון ריא״ז

מוזגי׳ את הכוס של קדוש ומקדשים עליו תחלה ואח״כ נוטלים לידים כדי שיהא תכף לנטילת ידי׳ סעוד׳ ואם נטל ידיו תחלה הרי זה יכול לקדש על היין ואינו צריך נטילה אחרת כמבואר בקונטרס הראיות בפרק ערבי פסחים:

חדושי אנשי שם

מהר״ם א כלומר וכתו׳ מפרש דסך פירושא דמוקרין הכא דלכתחלה צריך לשומעם על הסדר היינו דוקא בין ברכה לברכה שסובר שותק משום אבל בשעה שהוא מבר׳ אם היה מדבר אפילו בדיעבד לא יצא חזו לדברי הכל אפילו לפרש״י במאי הם חולקים בו פרש״י ורבני צרפת כשנתנו לו לברך ועדיין לא התחיל שאוסרין רבני צרפת גם את האחרים שלפסוח [illegible] ומוכחת כתב׳:

ד״ת ב קיימא דשוף סוף [illegible] בפסוק ראשון או פרשה ראשונה ליסב כמו בברכת המזון ואלו מכניסה נוסח מעט ומהבא אחר אותו וקבר באמרם [illegible] ע״כ ד״ל ז״ל:

פי׳ פ״ד מה׳ ברכות סמ״ג עשין סי׳ כז טור א״ח סי׳ רעח

מיי׳ פ״ה מה׳ שבת סמ״ג עשין סי׳ כט טור א״ח סי׳ רעא

מתני' °בית שמאי אומרים מכבדין את הבית ואח"כ נוטלין לידים וב"ה אומרים נוטלין לידים ואח"כ מכבדין את הבית : גמ' מ"ט דב"ש משום פירורין וב"ה סברי הכא בשמש ת"ח עסקינן שמני' פירורין שאין בהן כזית ונוט' פירורין שיש בהן כזית מסייע לי' לר' יוחנן דאמ' פירורין שאין בהן כזית מותר לאבדן ביד במאי קא מיפלגי בית שמאי סברי מותר להשתמש בשמש עם הארץ וב"ה סברי אסור להשתמש בשמש עם הארץ אמר ר' יצחק בר' חנינא אמ' רב הונא בבוליה פירקין הלכה כבית הלל בר מהאי דהלכה כבית שמאי : קכב

קכג מתני' °בית שמאי אומרי' נר ומזון ובשמים והבדלה וב"ה אומרים נר ובשמי' ומזון והבדלה : גמ' איכא מרבוותא מאן דאמר דהאי מזון דקתני במתניתין ברכ' המוציא היא ושמיע' ליה מהאי מתניתין דמבדלינן אריפתא וקא מוקים לה למתני' במוצאי שבת לי"ט דכיון דבעי למימר קידוש' ארפת' משלשל לה להבדלה אבתר' והאי דאצטר' ליה למימר הכי משום דקשיא ליה ההיא דאמימר דאיקלע לבי רב אשי ולא הוה להו חמרא לאבדולי ובת טות ומשום הכי איצטרך לאוקמ' להא מתניתא במוצאי שבת ליום טוב וקא מוקים להא דאמימר בשאר ימות השנה כי היכי דלא תיקשי ליה ההיא דאמימר והא מילת' ליתא דלא אשכחן הבדל' על הפת כל עיקר והא דקתני במתני' נר ומזון בשמים והבדלה לאו אברכת המוצי' קאי דשמע' מינה דמבדלינן אריפתא לא אברכת המזון קאי דהיא שלש ברכות ובהדיא קתני בתוספתא אמר ר' יהודה לא נחלקו ביתשמאי ובית הלל על ברכ' המזון שהיא בתחלה ועל הבדלה שהיא בסוף ובגמרא דבני מערבא מפרש וקשיא עלייהו דבית הלל במוצאי שבת היכי עביד' היה יושב ואוכל והחשיך במוצאי שבת ואין שם לא אותו הכוס אם אמר' יניחנו לאחר המזון ומשלשלין כולן עליו מה נפשך בירך על היין המזון קודם

בירך

נר מצוה

רש"י

מכבדין את הבית מקום שאכלו שם אם הסיבו על גבי קרק' או על גבי שולחן מכבדין אותו משירי אוכלין שנתפזרו עליו : ואחר כך נוטלין לידים מים אחרונים דחיישינן להפסד אוכלין שאיכו מים אחרוני' ניתזין על גב הפירורין ויהיו נמאסין משום פירורין כדפי' ולכך נוטלין לידים מים אחרונים לאחר הכיבוד : גמ' שאין בהן כזית ובדמסיק שאין בהם משום הפסד אוכלי' דמותר לאבדן ביד : נר ומזון מי שאין לו במוצאי שבת אלא כוס אחד מניחו עד אחר המזון וסודר עליו נר ומזון בשמים והבדלה כו' ועיין בסוגיית רב אלפס בהלין שמעתתא : בת טות לן באות' לילה בלא אכילה :

הרבה

מיי' פ"ז מהל' ברכות טור א"ח סי' קפ :

מיי' פכ"ט מה' שבת [illegible] טור א"ח סי' רצו

רבינו יונה

מתני' ב"ש אומרים מכבדין את הבית ואח"כ נוטלין לידים וכו' פי' מנהגם היה אחר אכילה קודם ברכת המזון לסלק השולחן ולכבד המקום מן העצמות והפירורין שנפלו שם וב"ש ס"ל שמתחלה יש לו לכבד הבית ואח"כ יטול ידיו מפני שאם נוטל ידיו תחלה יפלו המים על הפירורים של הלחם שנפלו תחת השולחן בשעת אכיל' דס"ל שמותר להשתמש בשמש עם הארץ והשמש לא יחוש לבזוי אוכלין ולא יחלק בין פירורין שאין בהן כזית לפירורים שיש בהן כזית ולפיכך צריך ליזהר ולכבד הבית תחלה ואסיקנא בגמרא דהלכה כב"ש שמכבדין ואח"כ נוטלין ומה שאין אנו נוהגין עכשיו לעשות כך אמר רבי' יצחק הזקן ז"ל שזה לא היה אלא בימיהם שהיה מנהגם לסלק את השלחן קודם ברכה והיו נוטלים ידיהם במקום שהשלחן היה עומד ואם היה נוטל ידיו קודם שיכבדו מקום שהשלחן עומד המים נופלים על הפירורין ואיכא משום בזוי אוכלין אבל עכשיו מפני שאין מנהגנו לסלק את השלחן ונוטלין ידיהם חוץ לשלחן מקום שאין שם פירורין לא חששו לדב' זה : וזהו דאמרי' ב"ש סברי מותר להשתמש בשמש עם הארץ הלכה כב"ש ונראין הדברי' שיותר הוא מותר להשתמש בתלמי' חכם וכבר אמרינא (דף סד) אמרי' שאפי' בבני אל' אמרי' שאינם שמשין שלו אם אינם ירא' שמים מותר להשתמש בהם : מתני' ב"ש אומרי' נר ומזון בשמים והבדל' וכו' פירוש הנר שמניחין אותו עכשו ונהנ' ממנו מיד יש לו להקדי' ואחר כך המזון מפני שכבר אכל ויש לו להקדים אותה לבשמים והבדלה וטעם הבשמים במוצאי שבת מפני הנפש יתירה שהיתה לו ממנוחות שבת והוא מצטער עכשיו בשהלכה אותה מנוח' ממנו ומריח בשמי' כדי ליישב נפשו : ובה"א נר ובשמי' מזון והבדלה דס"ל לב"ה שמיד שמברך על הנר מבר' על הבשמי' שהוא ג"כ מענין השבת שמרויח הצער שהיה לו ואח"כ מזון ואח"כ הבדלה : ויש לשאול היאך יכול לומר שמברך ואח"כ מבדיל דמשמע שמותר לאכול קוד' הבדלה והבדיל' אמרינן אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיבדיל והר"ן ז"ל כתב במגלת סתרים שלו דמיירי במי שהתחיל לאכול בשבת מבעוד יום והחשך עליו היום ואין לו אלא כוס אחד ובזה נחלקו ב"ש וב"ה שהיך יסדר אותם אבל אם היה לו יין לברכת המזון ולהבדלה היה מברך על המזון בפני עצמו ואח"כ היה מבדיל כמו שמנהגו כל השנה כולה אבל מפני שאין לו אלא זה הכוס בלבד וק"ל ברכה טעונה כוס כל היכא שאיפשר לאומרה על היין לפיכך אמרו שמפני שילא ידי חיוב מהכל שיסדרם כלם על אותו כוס שיש לו ונחלקו ב"ש על הסדר אם בשמים קודם למזון או מזון לבשמים אבל ודאי לאכול אחר חשיכה קודם הבדלה אסור וכן נראה שסובר הרי"ף ז"ל מתוך הירושלמי שהביא בהלכותיו ורבני צרפת הקשו על זה מדחזינן בגמרא שנחלקו אם שכח וטעם קודם הבדלה אם יכול להבדיל אחר כך אם לא שיש מי שסובר שאינו מבדיל אחר כך שסבר עברה שעתה : ויש מי שסובר שאע"פי שטעם מבדיל אחר כך ומאן דסבירא ליה דטעם מבדיל מביא ראיה מזו המשנה דמשמע שאע"פ שסבר אבל מבדיל אחר כך ואם כדברי רנ"ו שמעמי' המשנה במי שהיה אוכל וחשכה עליו היום מה ראיה היה מביא מזו המשנה דהכא מתוך כך אמרו שמבדיל מפני שלא טעם אחר חשכה וכ"ת דמיירי במי שהתחיל לאכול מבעוד יום וחשכה עליו היום ונמשך באכילתו עד הערב ומפני אותו המקצת שאוכל אחר חשכה היה לומד שאף על פי שטעם מבדיל דהא הכא מבדיל אחר שאכל וזה אינו דהכא ק"ל בפסחים (דף קה) שאע"פ שמפסיקין לקידוש אין מפסיקין להבדלה ואם היה יושב לאכול בשבת מבעוד יום וחשכה עליו היום גומר סעודתו ואחר כך מבדיל וכיון שבהתיר הוא אוכל שלא צוו להפסיק סעודתו ולהבדיל היאך הי' לומד שאם טעם באיסור שיבדיל דהכא מתוך כך אמרו שמבדיל אחר כך מפני שלא טעם באיסור - אלא ודאי כשהתחיל לאכול אחר חשכה מיירי מתניתין ומתוך כך הי' למד ממנה שאע"פ שטעם מבדיל וקא קשיא לך האיך יכול לאכול קודם ההבדלה והלא אמרו אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיבדיל וזהו כשיש לו יין לב' כוסות להבדלה ולברכת מזון שאחר שיכול לברך ברכת מזון על הכוס ביין הנשאר לו טוב הוא שיבדיל קודם האכילה וכי אמרינן הכא שאוכל קודם הבדלה מיירי במי שאין לו אלא כוס אחד בלבד ואם יבדיל עליו לא יהיה לו יין לברך בה"מ ומתוך כך התירו לו שיאכל בלא הבדלה כדי שיברך בה"מ על היין והביא ראיה דאמרינן אמימר איקלע לבי רב אשי ולא ה"ל חמר' לאבדולי ובת טות לא מן הדין היה עושה כן דודאי היה יכול לאכול קודם הבדלה כיון שלא היה לו יין אלא לחומר' עשה אותו : ומשום דקשיא להו למקצת רבותינו ז"ל היאך אוכל קודם הבדלה הוצרכו לפרש דהאי מזון דאמרי' במתניתין אינו ר"ל בה"מ אלא ברכת המוציא ומעמידין המשנה במי שאין לו יין כלל שאם הי' לו יין היה מבדיל תחלה באותו היין ואחר כך מברך המוציא ואוכל אלא מתוך שאין לו יין אמרו שמסדר אותם כולם על הפת בשעת המוציא ואע"ג דאין מבדילין על הפת הכא איירי שמקדש על הפת מבדיל נמי על הפת ומתוך כך הוצרכו להעמיד המשנה במוצאי שבת לי"ט מפני שסבורים דמאי דאמרינן דאמימר בת טות לא היה עושה כן משום חומרא אלא מן הדין היה עושה שאסור לאכול קודם הבדלה ואם איתא דמיירי מתני' בשאר מוצאי שבתות דעלמא כיון שלא היה לו יין לא היה לו לאכול אלא ודאי כמ"ש לי"ט מיירי שחייב לקדש ולאכול דק"ל אין קדוש אלא במקום סעודה וכיון שיש לו לקדש ולאכול איידי דמקד' על הפת מבדיל נמי על הפת והרי"ף ז"ל דחה זו הסברא בהלכותיו דבהדיא אמרינן בתוספתא לא נחלקו על ברכת המזון שבתחלה דמשמע דמזון האומר במשנתינו על ברכת המזון נאמר וירושלמי נמי גורס כן ועוד דבירושלמי אומר היה יושב ואוכל דמשמע דמיירי שכבר אכל כדמפרש ואזיל בהלכות :

כה נפשך בירך על היין המזון א קודם פי' שברכת המזון אומר תחלה ואח"כ בורא פרי הגפן ויש ששואלין למה אין אנו נוהגין לומר תחלה בורא פרי הגפן ואח"כ ברכת המזון כמו שאנו נוהגין לברך בורא פרי הגפן ולקדש או להבדי' אחר כך ורבני צרפת ז"ל מתנין טעם לדבר שאם אתה אומר שיברך בורא פרי הגפן קודם ברכת מזון נראה שמתחלה מברך על מה ששותה ובשחוזר אח"כ לומר ברכת מזון על מה שאכל ושתה נמצא שאין הענין מתקשר להודר ולברך אח"כ ולפיכך התקינו שיאמר ברכת היין בסוף :

בירך

שלטי הגבורים

א. כתב הרא"ש וירושלמי נקרא לב"ה היכי מבדיל פי' היאך עושה שמברך ב"ה והבדלה על הכוס ואמרינן בערבי פסחים אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיבדיל [illegible] לא שלא היה לו [illegible] כוס להבדיל [illegible] יושב ואוכל וחשכה לו [illegible] ואין לו אלא כוס אחד [illegible] רבינו נסים [illegible] מברך על היין [illegible] על הבשמים ואח"כ אומר הבדלה ואם אין לו אלא כוס אחד [illegible] כוס [illegible] ס"מ מבדיל [illegible] בלום [illegible] אם אין לו יין [illegible] כוס [illegible] קודם שיבדיל [illegible] על אותו כוס [illegible] ברכת המזון טעונה כוס ואפילו ביחיד [illegible] ברכת המזון [illegible] כוס [illegible] ברכת המזון טעונה כוס [illegible] ברכת המזון טעונה כוס [illegible] דאינה טעונה כוס ואפילו [illegible] ועוד בארוך בס"ס פרק אלו דברים כ"ש :

ב. הרא"ש והטור בתבו דברכת המזון טעונה כוס [illegible] כתב [illegible] כוס [illegible] בסימן [illegible] בס' התרומות [illegible] ודברי רבינו [illegible] כוס [illegible] דפרק ערבי פסחים כ"ש :

לשון ריא"ז

היו לו שני כוסות מבדיל בתחל' על כוס הראשון [illegible] לטעום בלא הבדל' והכוס השני מניחו לברך עליו ברכ' המזון [illegible] כוס [illegible] ואם אין לו אלא כוס אחד [illegible] לאחר המזון ואוכל סעודתו קודם שיבדיל [illegible] ואין לו אלא כוס אחד ולבסוף מברך על אותו הכוס בתחלה ברכת המזון ואח"כ בורא פרי הגפן ואח"כ על הבשמים ואח"כ בורא מאורי האש ואחר כך הבדלה ושותה את הכוס :

חדושי אנשי שם

מהר"ם א פירש ע"כ יהיו היין קודם לנר וב"ה דמתני' [illegible] נר קודם ואח"כ יברך על המזון קודם ליין פרי הגפן' [illegible] נר יש לו להקדים לדברי המשנה [illegible] יקדים נר ליין ומזון [illegible] הבדלה צריך להקדים ולא להפסיק בהמזון ובמתני' קתני מזון ואח"כ הבדלה [illegible] בירך על היין נר קודם משום דיין לא סובר במשנה :

בירך על המזון הנר קודם כלומר כבר שנינו במשנה בפי' לדברי הכל נר תחלה בירך על הנר הבדלה קודמת כלומר אם נאמר שיברך על הנר תחלה נמצא שצריך שיבדיל מיד שכן הוא הסדר שלהם שיהיו סמוכין זו לזו שמיד שיוצא השבת נהנה מן האור ונמצא שהבדלה קודמת לברכת מזון ומהדרי' נישמעיניה מן הדא שאינו כמו שאתה אומר דנר קודם הבדלה ושהבדלה קודם ברכת מזון דתניא אמר רבי יהודה לא נחלקו ב"ש וכו' וב"ה אומרים בשמים ואחר כך מאור וכן הלכה ובזה חולק הירושלמי על התלמוד שלנו דהתם פסקו הלכה [אליבא דב"ש וכתנו] לדעת ב"ה דנר תחלה : **מתני'** ב"ש אומרים שברא מאור האש : וב"ה אומרים בורא מאורי האש ומפרש בברייתא' שהטעם שלה משו' דהרבה גוונים של אור יש באור : **מתני'** אין מברכין על הנר ועל הבשמים של כותים מפרש בגמ' הנר של כותים משום דלא שבת כלומר שהדליקו אותה בשב' או שהטו אות' בשבת וצריך לברך בדב' של היתר: ובשמים של כותים משום דסתם מסיבתן לע"א ובשמים של ע"א אסורים כדמפרש בסיפא דמתני' : ולא על הנר ולא על הבשמים של מתי' נר של מתי' מפני שהיב' עשוי' להאיר ובשמי' של מתים מפני שהיב' עשויי' להעביר לא להעבי' ריח רע של מת ואין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו שאם הוא בענין שאינו יכול ליהנות ממנו כ"כ שיכול להכיר בין מטבע למטבע : אין בו לברך עליו כדמפרש בגמרא ועל זה סמכו העולם להסתכל בצפרנים בשעה שמברכין על הנר להראות שכבר יכול ליהנו' ממנו ולהכיר בין מטבע למטב' ומה שנוהגין להסתכ' בצפרני' יותר משאר הדברים מפני שהם בגופו ומזומנים אליו יותר וי"א מפני שגדלים והגידול הוא סימן ברכ' נהגו להסתכ' בהם לסימן טוב בהכנסת השבוע : **גמ'** אבל אור של חיה ושל חולה מברכין עליו [אע"פ] שהודלק מבעוד יום לא נחוש למה שהודלק לצורך החיה והחולה שזה כיון שעשו מפני הסכנ' אין בזה חשש איסור : ישראל שהדלי' מכותי מברכין עליו שאע"פ שהנר של הכותי אסורה כיון שאינו מברך על אותו עמוד שני' הכותי לא נחוש לעמוד השני שביד הישראל שהרי לא נעשה בו שום איסור וכן כותי מישראל מברכין עליו וזה לא היה צריך לומר שכיון שהעמוד הראשון של היתר שהיה של ישראל ולא נעשו בו מלאכה בשבת וגם העמוד השני הוא של היתר' שלא הדליק' הכותי אלא במוצאי שבת בשיצא דמותר אלא בא להשמיענו שאע"פ שהוא ביד כותי לא גזרינן שיבא להתיר כשהעמוד הראשון הוא ביד כותי אבל כשהדליק כותי מכותי אע"פ שזה העמו' שהדליק הכותי האחרון מן הראשון הוא של היתר שלא נעש' בו שום איסור והוה לנלמים שמותר לברך עליו אלא שגזרו כותי מכותי גזירה שמא יבא לברך בעמו' הראשון שביד הכותי הראשון : אם רוב כותים אינו מברך ואע"פ שעכשו אינן עומדין הבשמים למסיבה של ע"א שהבשמי' שלהם סתמן למסיבת ע"א אסורה :

לא

רש"י

הרבה מאורות יש באור שלהבת אדומה לבנה וירקרקות לכך מברך בורא מאורי : אין מברכין לא על הנר ולא על בשמים של מתי' טעמא דכולהו מפר' בגמרא : עד שיאותו עד שיהנו ממנו : משום דלא שבת ממלאכ' איסור שהכותי עוש' מלאכ' איסור בשבת לאורו ושלא שבת ממלאכת איסור אין מברכין עליו הואיל ונעבדה בו עבירה : עששית לאנט"רנא : שהיתה דולקת והולכ' מערב שבת בבית ישרא' : למוצאי שבת מברכין הואיל ולא נעבדה בו עבירה שלא הודלקה בשבת : גזיר' משו' כותי ראשון ועמוד ראשון כלומ' אי שרית לברוכי בכותי שהדליק מכותי אתי לברוכי בכותים שהדליקו מבעוד יום והאותו אור עצמו שלא נתוסף משחשיכה כגון שמברך מיד סמוך לחשיכה :

הא

נר מצוה

בירך על המזון הנר קודם בירך על הנר הבדל' קודמת ונשמעינה מן הדא דתניא א"ר יהודה לא נחלקו ב"ש וב"ה על ברכת המזון שהיא בתחלה ועל הבדלה שהי' בסוף ועל מה נחלקו על הנר ועל הבשמים שב"ש אומרים בשמים ואח"כ מאור ובית הלל אומרים מאור ואח"כ בשמי' ר' אבא ורב יהודה בשם רב אמר הלכה כדברי מי שהוא אומר בשמים ואח"כ מאור כיצד יעשה על דברי ב"ה מבר' על המזון תחל' ואח"כ על היין ואחר כך על הנר וכו' ועל הא מתניתין דתנן נר ומזון בשמי' והבדלה גרסי' נמי התם תני א"ר יהודה לא נחלקו ב"ש וב"ה על ברכת המזון שהיא בתחלה ועל הבדלה שהי' בסוף דלמא בברכת המזון דהיא שלש ברכות עסקינן ולאו בברכ' המוצי' ולית לה להבדלה על הפת עסק בהא מתניתין כלל הילכך אין °מבדילין על הפת כלל וכי תימא מתני' דקתני בגמ' דילן משמיה דרבי יהוד' פליג' אמתניתין דבני מערב' דהכ' קתני ומזון והתם קתני ברכת המזון הכא לבית הלל בשמים ואח"כ מאור והתם מאור ואחר כך בשמים וכיון דפליגא לא גמרינן מינה לא איכפ' לן בהכי דלא גמרינן אלא דגלויי דהאי מזון דקתני במתני' ברכת המזון היא ותו אי הא מתני' במוצאי שבת ליום טוב הוא אמאי לא קתני לה לקידוש בהדי הנך מי גרע ממאור אלא ודאי דהא מתני' במוצאי שבת לחוד הוא וכיון דהכין ליכא למשמע מינה [דמבדילין] אריפת' והא דאמימר דבת טות לא שנא מוצאי שבת לחול ולא שנא מוצא' שבת ליום טוב ומאן דאמר דבמוצאי שבת ליום טוב מבדילין על הפת צריך להביא ראיה ומאןמתני' ליכא ראיה כדברירנא : רב הונא בר יהודה איקלע לבי רבא חזייה דבריך אבשמים והדר אמאור א"ל מכדי בין לב"ש בין לב"ה אמאור לא פליגי דתנן ב"ש אומרים נר ומזון בשמים והבדלה וב"ה אומרים נר ובשמים מזון והבדלה ענו רבא בתריה זו דברי ר' מאיר אבל רבי יהודה אומר לא נחלקו בית שמאי וב"ה על המזון שבתחל' ועל הבדל' שבסוף על מה נחלקו על המאור ועל הבשמים שב"ש אומרים מאור ואח"כ בשמים וב"ה אומרים בשמים ואח"כ מאור אמר ר' יוחנן נהגו העם כב"ה ואליבא דר' יהודה : **מתני'** בית שמאי אומרים שברא מאור האש ובית הלל אומרים בורא מאורי האש : **גמ'** תניא אמרו להם בית הלל לבית שמאי הרבה מאורות יש באור : **מתני'** אין °מברכין לא על הנר ולא על הבשמים של כותים ולא על הנר ולא על הבשמים של מתים ולא על הנר ולא על הבשמי' של ע"א ואין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו : **גמ'** נר של כותים משום דלא שבת ובשמים של כותים משום דסתם מסיבתן לע"א : תנו רבנן אור ששבת מברכין עליו ושלא שבת אין מברכין עליו מאי לא שבת שלא שבת ממלאכת עבירה אבל אור של חיה ושל חולה מברכין עליו : תניא נמי הכי עששית שהיתה דולקת והולכת כל היום כולו מביאין ממנ' אור להבדל': תנו רבנן ישרא' שהדלי' מן הכותי או כותי שהדלי' מישרא' מברכין עליו כותי מכותי אין מברכין עליו גזירה משום כותי ראשון ועמוד ראשון : תנו רבנן היה מהלך חוץ לכרך וראה אור אם רוב כותים אינו מברך ואם רוב ישרא' מברך : תאני חדא אור של כבשן מברך עליו תניא אידך אין מברכין עליו

לא

א ואם אין לו יין אומ' בפרקי רבי אליעזר אמר ר' חנינא כיצד אדם חוי' להבדי' מקרב ידיו לאור הנר ואומר בורא מאורי האש ואם היה בדרך פושט ידיו לאור הכוכבים ואם נתקררו המים בענב"ם הקולא אבן זה אדמס ואומ' המבדיל בין קדש לחול ובת' רב עמרם ואחכ"א סביר' לן הכי אלא אין מבדילין אלא על היין ואפילו על הפת אין מבדילין וכך פירשו התוספות שאין מבדילין על הפת אבל מבדילין על השכר אם הוא חמר מדינ' וכתוספות כתבו אע"פ שאין מבדילין על הפת אם חל ר"ח במוצאי שבת מבדילין עליו בין שמקדשין עליו בקו דום עקר ואנב שקדום מבדילין ג"כ עליו : וכתב הסר"ם שצריך ליזהר שלא יבוא שלא השלחן עד אחר הבדלה ואם בוא פורס עליו מפה ומכסנו לפי שהוא מוקדם בפסוק וצריך להקדימו אם לא יכסנו :

לשון ריא"ז

במוצאי שבתו' וי"ט מבדילין על היין ואין מבדילין על הפת כמו שכתבנו שם וכך היה עושה רבנו יצחק :

המאור הקטן

פרק אלו דברים

הא דתניא היה מהלך חוץ למדינה וראה אור וכו' דייקינן בגמרא מינה על מתנה מברך והא דתניא ראה תינוק ואבוקה בידו בודק אחריו ואוקימנא סמוך לשקיעת החמה לא הוזכר מכל זה הרי"ף ז"ל כלום · ועונין אמן אחר ישראל המברך ואע"ג דלא שמע והוא דלא אכל הכי פריטנא בגמ' ולא פירש זה בהלכות ויש טועין בדברי הרי"ף במה שכתב בערבי פסחים אמר ליה רבינא לרבא שמעת מינה ברכה טעונה כוס אמר ליה ארבעה כסי תקינו רבנן דרך חירות וכו' ולסדר' מזה שאין ברכה טעונה כוס וטעו' הוא ביד' דמתניתין בהדיא היא דתנן בא להם יין בתוך המזון וכו' והלכה כב"ה דשמעת מינה ברכה טעונה כוס ואפי' לבית שמאי נמי איקלנא בפרקין דהכא בפלוגתא דתנאי והיא דתניא הנכנס לביתו במוצאי שבת אמרי' עלה בגמרא בפרק ערבי פסחים ש"מ מיהא מתניתא תנאי וכולן הלכות קבועות הן ברפסקי' לתורתם אע"פ שהשמיט הרי"ף בר מהא דהאור ואחר כך בשמים דהיא אליבא דב"ש ולית הלכתא כותיהו אלא כב"ה ואליבא דר' יהודה וכך נהגו העם · אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו ירושלמי דר' זעירא בריה דרבי אבהו בקיסרי וירא אלהים את האור כי טוב ואחר כך ויבדל אלהים בין האור ובין החשך מכאן שאין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו ובגמרא דילן רב יהודה מברך ארבי ארעא ורבא רבה סבר' ארבי נוריא בר חמא אבוי מברך אתבי בר חנו וגר' לן דכל הני עיברי פליגין אדרבא דאמר יאותו ממש אלא כל שאלו עומד ומשתמש לאורו אפילו ברחוק מקום ובכל מקום קיימא לן כמעשה רב ומפני שכתב הרי"ף בהלכות נראה בחלוקה מה שכתבנו :

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור הא דתניא היה מהלך חוץ למדינה וראה וכו' מכל זה לא הזכיר הרי"ף אלפסי ז"ל כלום : **אמר הכותב** אלו דברים וכיוצא בהן שומט אותן רבי' מפני שרחוקות [illegible]

לא קשיא הא לכתחל' הא לבסוף פי' ר"ח ז"ל דמתחל' אין מברכין עליו מפני שבאותו שעה אינו עשוי להאיר אלא לבשל בו הקדרו' או לבשל בו הסיד אבל בסוף מברכין עליו שעשוי להאיר כדי לראות הקדרות אם הם מבושלות או הסיד וכיון שעשוי באותה שעה להאיר מברכין עלין : הא דאיכא אדם חשוב הא דליכא אדם חשוב פי' אם איכא אדם חשוב נמצא שלכבודו נעשה ואין מברכין עליו אבל היכא דליכא אדם חשוב מוכחא מילתא דלהאיר נעשה ומברכין עליו : **כל** אחד ואחד מברך לעצמו מפני ביטול בית המדרש שצריכין כולם לשמוע הברכה כולה ולענות אמן אחר המברך ונמצא שמבטלין בעניית אמן יותר ממה שיתבטלו כשיברך כל אחד ואחד בפני עצמו וב"ה אומרים דלא חיישינן לביטול כזה שיותר טוב שיברך אחד לכולם משו' ברוב עם הדרת מלך : ויש שמוחלין והא"ה בפר' כילד מברכין (ד' מג) דיינגעי בסעודה ובלא הסב' אין אחד פוטר את כולם והכי אמרינן הכא שהאחד מברך לכולם ויש לתרץ דהכא מתוך שמיד שמביאין הנר נהנין כולם מיד מהאור דנר לאחד נר למאה לפי' הוי נמי הסבה ואחד מברך לכול' אבל ביין שאין יכולין כולם ליהנות ביחד בעי הסיבה : **כל** שמוציאין לפניו ביו' בליל' אין מברכין עליו מאי טעמא כל מידי דלכבוד עבי' לא מברכין עלין כלומר אם דרך להוציאו על המת ביום משום כבוד אף ע"פ שבלילה מוציאין בנרות להאי' כיון שמוציאין אות' נמי משום כבוד אין מברכין עליהם ומכאן נראה שהנרו' של בית הכנסת כיון שדרך להדליק' לכבוד אין מברכין עליהם ואפילו נאמר שפעמים מדליקי' אותם להאי' אפי' הכי נראה מכאן שאם נעשה להאיר ונעשה לכבוד אין מברכין עליו מפי מורי הרב נר"ו : היה מהל' בשוקי טבריא בערבי שבתות פיר' בטברי' היה מנהגם לגמר את הכלי בערבי שבתות מפני כבוד השבת שיריחו ריח טוב ובצפורי היה מנהגם לגמ' את הכלים במוצאי שבתות וגם הם לכבוד שבת היו עושין שהיו מראין שלא [illegible] שיש להם מהנפש היתיר' שהיה להם במנוחת השבת וכדי להתנחם מהצער שהיה להם מפרידת השבת היו מגמרין את הכלים להריח ריח טוב : ויש מפרשים שעל זה אמרו יהא חלקי עם מכניסי שבת בטברי' ומוציאי שבת בצפורי שבטבריא היו מגמרים הכלים בערבי שבתות ובצפורי במוצאי שבתו' לכבוד השבת כדכתבי' : אבל רש"י ז"ל פי' שלא אמרו זה אלא מפני שטברי' עומדת בגיא וציפורי בהר וטבריא מתוך שהיו עומדים בגיא היתה החמה נשקעת מעיניהם במהרה והיו מקבלין השבת מבעוד יום ובציפורי מתוך שהיו עומדין בהר לא היו מקבלין את השבת כל כך מבעו' יום אבל היו מאחרין מלהוציא השבת יותר מאנשי טבריא שמתוך שהיו בהר לא היה השמש נסתר מעיניהם במהר' ולא היו מניחין השבת כל כך במהר' כמו בטבריא והיו מוסיפין יותר מחול על הקדש ולפיכך אמרו יהא חלקי עם מכניסי שבת בטבריא ומוציאי שבת בציפורי : כל המברך ברכ' שאינה צריכה עובר משום לא תשא אומרים רבני צרפת ז"ל שאינו רוצה לומר שיהיה לאו בו מן התורה אלא איסורא דרבנן בלחוד איכא ואסמכוה אקרא דלא תשא : כדי שיכיר בין מלוזמא של טבריא וכו' כמו שאיסור ופונדיון הם מטבעות גם אלו הם מטבעות אלא שאלו היו דומות זו לזו יותר : **לא** קשיא כאן באור ששבת כאן באור שלא שבת כלומר כי קתני מברכין על האור בין במוצאי שבת בין ביום הכפורים והוא באור ששבת שהרי ביום הכפורים לא היה יכול ליהנות ממנו כמו שלא היה יכול ליהנות בשבת ולפיכך מברכין עליו ומאי דקתני אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת מיירי באור היוצא מן העצים ומן האבנים דמ"ה לא קאמר אלא במוצאי שבת בלבד מפני שבמוצאי יום הכפורים אין מברכין עליו שבמוצאי שבת כיון שלא היה יכול ליהנות ממנו בשבת שהרי לא היה עדיין בעול' אין מברכין עליו לא מפני שמתחלת ברייתו היתה במוצאי שבת מברך אבל במוצאי יום הכפורים שאין לומר זה הטעם אין מברכין עליו ובנחלים שבשבתו והדליקו מהן במוצאי יום הכפורים נראה שמברכין על הנר שהדליקו מהם ואית דבעו מימר דכמו אם היוצא מן העצים ומן האבנים דיינינן להו ואין זה נראה דודאי ליכא למיחש למידי שהרי הנחלים הראשונים הם של היתר שכבר שבתו והנר שהדליקו מהן ג"כ הוא של היתר והאי ליכא למיחש למידי ומברכין עליו מפי מורי הרב נר"ו :

מתני'

לא קשי' הא לכתחלה והא לבסוף: תאני חדא אור של בית המדרש מברך עליו ותניא אידך אין מברכין עליו לא קשיא הא דאיכא אדם חשוב והא דליכ' אדם חשיב: ת"ר היו יושבין בבית המדרש והביאו אור לפניהם ב"ש אומר כל אחד ואחד מברך לעצמו מפני ביטול בית המדרש וב"ה אומ' אחד מברך לכולם משום שנ' ברוב עם הדרת מלך: ת"ר נחלים לוחשות מברכין עליהן אוממות אין מברכין עליהן היכי דמי לוחשות אמר רב חסדא כל שאילו מכניס קיסם ביניהן ודולק מאיליו: ולא על הנר ולא על הבשמים של מתים: אמר רב יהודה אמר רב כל שמוציאין לפניו ביום בלילה אין מברכין עליו וכל שאין מוציאין לפניו ביום בליל' מברכין עליו מאי טעמא כל מידי דלאו לאור עביד לא מברכין עילויה אמר רב הונ' בשמים של בית הכסא ושמן העשוי לעבור את הזוהמא אין מברכין עליו: ת"ר הנכנ' לחנות של בשם והריח ריח אפי' ישב שם כל היום כולו אינו מבר' אלא פעם אחת נכנס ויצא נכנס ויצא מברך על כל פעם ופעם: ת"ר היה מהלך חוץ לכרך והריח ריח טוב אם רוב כותים אינו מברך ואם רוב ישרא' מברך א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן היה מהלך בשוקי' של טבריא בערבי שבתות או בשוקי' של צפורי במוצאי שבתות אינו מברך מפני שהיא לגמ' את הכלים: גרסינן בפרק אין עומדין להתפל' רב וישמעא' דאמרי תרוייהו כל המברך ברכה שאינה צריכא עובר משום לא תשא: אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו: וכמה אמר עולא כדי שיכיר בין איסר לפונדיון חזקיה אמר כדי שיכיר בין מלוזמ' של צפרי למלוזמא של טברי': אמר רב יהוד' אמר רב אין מחזירין על האור כדרך שמחזירין על כל המצות כלומ' דאי מיקלע ממיל' מברך אבל הדורי לא מהדרי: גרסי' בפרק מקום שנהגו א"ר בנימין בר יפת א"ר יוחנן מברכין על האור בין במוצאי שבת בין במוצאי יו"הכ וכן עמא דבר מיתיבי אין מברכין על האור אלא במוצאי שבתות הואיל ותחלת ברייתו היא וכשהוא רואהו מברך מיד ר' יהודה אומ' סודרן על הכוס ואמר רבי יוחנן הלכה כר' יהודה לא קשי' כאן באור ששבת כאן באור שיצ' מן העצים ומן האבני' שאין מברכין במוצאי יום הכפורי' אלא על אור ששבת אבל האור היוצ' מן העצים ומן האבנים לא : מתני'

רש"י

הא דליכא אדם חשוב או לכבודו הדליקוה ולא שגרי' לאור אלא לכבוד בעלמא ואין מברכין עליו : ליכא אדם חשוב או להאיר להם הדליקו' ומברכין עליו : מפני ביטול בית המדרש שבזמן שאחד מברך לכולן צריכין לשתוק מגירסתם עד שיסכימו כולן וישמעו אליו ויענו אמן : כל שמוציאין שחשוב כ"כ שמוציאין נרות ביום בלילה אין מברכין עליו דלאו להאי' עביד כ"א לכבוד : וכל שאינו חשוב להוציא לפניו נר ביום אם הוציאוהו בלילה במוצאי שבת לקבורה מברכין עליו דלהאי' עביד : [בשמי' של מת] דלאו לריח' עביד כ"א להעביר הסרחון של מת : בשמים [של בית הכסא] שלא' איתתני' מולידעליו לבי' הכס' כדי להעביר ריח רע של בי' הכסא: ושמן העשוי להעבי' זוהמ' שמביאין בסוף הסעוד' לסוך ידים מזוהמת [illegible] בבשמים אין מברכין עליו בורא עצי בשמים אלא בורא שמן ערב מברכין עליו אם שפרסמין הוא וכא דאמרינן מברכין אמישחא בורא עצי בשמים לא איירי בבא בכה"ג אלא בבא לבריח : לגמר הכלים לעשן הבגדי' ולגמן בעשנו וכליפורי היו רגילין לגמר במוצאי שב' ובטברי' בע"ש : שיאותו לאורו לא שיאותו ממש אלא שאורו רב שיכול להכיר בין מלוזמא כלי מדה : אין מחזירין כלומר אם אין לו אור אין צריך לחזר אחריו כדמפר' : בין במוצאי יו' הכיפורי' הואיל והיה אסור להשתמש בו היום : אבל על אור היוצא מן האבנים דהוי דומיא דתחיל' ברייתו שלקח אדם הראשון שתי אבנים ושחקן זה בזה והוציא מהן אור כדאמרינן התם לכן אין מברכין עליו אלא במוצאי שבת : אור ששבת כלומר ששבת ממלאכ' עביר' כדפירשתי לעיל: מיד

שלטי הגבורים'

א נר של בית הכנסת פי' ר"י אם יש שם אדם חשוב אין מברכין עליו שנעשה לכבודו ולא להאיר ואם אין שם אדם חשוב מברכין עליו ויש מפרשין איפכא דכשיש שם אדם חשוב מברכין עליו שנעשה להאיר לו וכשאין שם אדם חשוב אין מברכין עליו שלא נעשה אלא לכבוד שכינה ואם יש שמש שאוכל שם בכל ענין מברכין עליו שנעשה להאיר לו [illegible] שאם יש לו לבנה אין צריך להאיר ולא נעשה לו אלא לכבוד :

ב מיהו לא חילק בין נר לנר במת : ירושלמי פרק [illegible] אבל [illegible] מברכין [illegible] לכבוד חיים הם עשוין :

ג ונהגו לברך על פני כרם [illegible]

ד וכתב הטור דאין מברכין על בגדים המגומרי' [illegible] כס"ד :

לשון ריא"ז

ונראה בעיני שמברכין על ריח הכלים שמגמרין [illegible] כמו שכתוב בקונטרס הראשון :

ה מסתכלין בצפרני' [illegible] כמו שמכיר בין צפורן לבשר [illegible] ואמר רב [illegible] ברכת האור חובה על כל מי שמכיר בין שני דברים [illegible] עליו עד שיאותו לאורו :

לשון ריא"ז ובן נראה בעיני שאין מחזירין על הבשמים אלא אם היו מצויין לו מצוה לברך עליהן במוצאי שבתות אם לאו אין מחזירין אחריהם :

עין משפט

מתני' מי שאכל ושכח ולא בירך וכו' ב"ש אומרי' מברך על היין ואח"כ מברך על המזון וטעמייהו דב"ש משום דסבירא להו דברכה אינה טעונה כוס ולפיכך היו אומרים שאף על פי שאין שם כוס אחר לא חיישינן להכי ויברך על זה בורא פרי הגפן ואחר כך יאמר ברכת המזון בלא כוס וב"ה ס"ל דברכה טעונה כוס כלומר כל שעה שיהיה לו יין ויוכל לעשות בכוס יש לו לברך בכוס ולפי' היו אומרי' מברך על המזון ואח"כ מברך על היין כדי שתהיה ברכת המזון בכוס ובגמרא פריך דהכא שמעינן דס"ל לב"ש דברכ' אינה טעונה כוס ולעיל משמע דס"ל איפכא דתנן ב"ש אומ' נר ומזון בשמי' והבדלה דאם אית' דס"ל אינ' טעונה כוס למה לא היה מבדיל על אותו כוס שיש לו ואח"כ יברך ב"ה בלא כוס אלא ודאי משמע דברכה טעונה כוס ומתוך כך יסדרם כלם על אותו כוס שיש לו ואסקינן דקשיא דידהו אדידהו ומתרצי' תרי תנאי אליב' דב"ש: **גמ'** חד עבד בשוג' כב"ש ואשכ' ארנקי ויש לשאול דהא אמרינן במכילתין אני הייתי בא בדרך והטתי לקרות כדברי ב"ש והסכנתי בעצמי וכיון דלענין ק"ש אם עושה כדברי ב"ש מתחייב בנפשו זה שעש' לענין ברכ' כדבריה' היאך מצא ארנקי ויש לומר דלא דמי דהתם אע"פ שהיו אומרים בית הלל מטין וקורין אפ"ה מודים שאינן להתכוון להטו' כמו שאומרי' ב"ש אלא שאם היה עומד מוטה יכול לקרות ולפיכך כשאינו עומד מוטה ומטה בכוונה נמצא עובר על דברי בית הלל ומתחייב בנפשו אבל בכאן מודים ב"ה שאפי' בשוכח אם רצה להחמי' על עצמו ולחזו' למקומו הרי זה משובח ונמצא שלא עבר על דבריהם ולפיכך מצא ארנקי: ו**לענין** פסקא מקצת הגאוני' ורב שמואל בן חפני ז"ל פסקו הלכה כבית שמאי שאפילו בשוכח צריך לחזור למקומו ולברך וסמכו על זה המעשה שמצא ארנקי מפני שעשה כדבריהם דמשמע שכן צריך לעשות ואין זה נראה דהכדי אמרי' לעיל בכוליה פרקין הלכ' כב"ה וזה המעשה לא הביאו אותו בתלמוד לדחות דברי בית הלל אלא להודיענו שמי שירצה לטרוח ולחזור למקומו שיש לו שכר טוב לעמלו מפי מורי הרב נר"ו: **כל** זמן שאינו רעב מחמת אותה אכילה אבל משעה שמתחיל להיות רעב אף על פי שלא נתעכל עדיין לגמרי כיון שמתחיל להתעכל כמו שנתעכל לגמרי דיינינן ואינו מברך עליו אחר כך: עונין אמן אחר ישראל המברך ואף על פי שלא שמע כל הברכה כיון ששמע שהזכיר את השם עונין אחריו אמן אבל אין עונין אמן אחר כותי המברך עד שישמע כל הברכה פירוש כשאינו שומע אלא הזכרת השם בלבד אין לו לענות אמן דשמא כוונתו לע"ז אבל כששומע כל הברכ' עונה אחריו אמן דמוכחא מילתא שאין כוונתו לעבודת אחרים כיון שאומר הברכה: ויש אומרים דדוקא על הכותי עונין אמן כששומע כל הברכה אבל אחר הגוי אין עונין אמן כלל דודאי אינו מתכוין אלא לע"ז ועכשו כיון שכבר גזרו על הכותיים ומשום כותיים גמורים אפילו ישמע כל הברכה מפיו אינו עונה אחריו אמן: ונראה למורי הרב נר"ו שאפילו אחר הכותי עונין אמן כיון ששומע כל הברכה מפיו שמאחר שאנו שומעין שמברך על הדבר לשם אע"פ שהוא אינו יודע מהו השם שהוא חושב שהע"ז הוא הבורא אפ"ה כיון שכוונתו לשם ואנו שומעין כל הברכה מפיו עונין אמן אחריו והכותי בזמן הזה כמו כותי דינו ועונין אחריו אמן כששומע כל הברכה מפיו ומביא ראיה מירושל' דגרסי' התם רבי ברכיה אמר אני עונה אמן אחר כל המברכין משום שנאמר ברוך תהיה מכל העמים דמשמע דאפי' אחר שאר האומות הוא עונה אמן מפני שהב"ה כ"ה כפי' כל האומות ואף על פי שאינם מכירין אותו כיון שמתכוונים לברך את השם ואנו שומעין כל הברכה מפיו עונה אמן אחריהם כן נראה מלישנא דבריתא דתניא אחר הכל עונין אמן ולא מיעט אלא תינוקות בשעה שמתלמדין שאין כונתם לשם כלל: **והייתם** קדושים אלו מים אחרונים שיש בהם קדושה שמעביר הזוהמא מעל ידים ובכאן יש להקשות דהכא משמע דמים אחרונים מצוה משום קדושה ובפרק כל הבשר (דף קה) משמע שהם חובה מפני הסכנה דאמרי' התם מפני מה אמרו דמים אחרונים חובה מפני שאדם אוכל אחר סעודתו מלח ויש בו מלח סדומית שמסמאת את העינים ותירצו רבני צרפת ז"ל דלא קשיא מידי ומשום קדושה אמרו שהם מצוה ומפני סכנת מלח סדומית הוסיפו ואמרו שהוא חיוב אבל מתוך מה שכתב רב אחאי משבחא גאון ז"ל למדנו עיקר דבר זה נמצא דאמרי' הכא שהוא מצוה משום קדושה אינו אומר אלא על המברך דכיון שמזכיר את השם צריך שיטול ידיו קודם שיברך אבל נטילת האחרים אינם משום קדושה אלא מפני הסכנה בלבד ומאי דאמרינן בכל הבשר שהם חובה מפני הסכנה אינו אומר על המברך אלא על האחרים ומתוך כך כתב בשאלתות המברך נוטל ידיו קודם ברכה אחרים רצו קודם ברכה רצו אחר ברכה דמשמע שהוא' [המברך] צריך ליטול ידיו תחלה כיון שיש לו להזכיר את השם אבל האחרים כיון דלא הוי אלא משום סכנה רצו קודם ברכה רצו אחר ברכה: **ולענין** לברך על מים אחרונים היה נראה שהמברך ברכת מזון כיון שיש בדבר מצוה שיש לו לברך אבל כבר נהגו העולם שלא לברך ורבני צרפת ז"ל נותנין טעם בדבר מפני שבימיהם שהיו מנהגם להביא שמן ערב אחר הנטילה להעביר הזוהמא מהידים היו מברכין אבל עכשיו כיון שאין אנו עושין מצוה כתקנה שאין לנו שמן ערב נהגו העם שאפילו המברך ברכת מזון אינו מברך על מים אחרונים ורב עמרם גאון ז"ל כתב שאין מברכין עליהם לא בלשון נטילה לא בלשון רחיצה ולא בלשון שטיפה ונתן סימן לדבר בשמחת בר"ש: אני ה' אלהיכם זו ברכה כלומר זו ברכה שמברכין על מים ראשונים: מצוה לגבי רשות חובה קרי ליה כלומר לעולם מים ראשונים מצוה ומה שאמר בזה הברייתא מים ראשונים ואחרונים חובה מפני שהזכיר רשות לגבי אמצעי' אמר לשון חובה בראשוני':

ליכא

נר מצוה

מתני' מי °שאכל ושכח ולא בירך ב"ש אומרי' יחזור למקומו ויברך וב"ה אומר יברך במקום שנזכר עד אימתי הוא מברך עד כדי שיתעכל המזון שבמעיו: בא להם יין °בתוך המזון ואין שם אלא אותו הכוס ב"ש אומרים מברך על היין ואחר כך על המזון וב"ה אומרי' מברך על המזון ואחר כך מברך על היין עונין אמן אחר ישראל המברך ואין עונין אמן אחר הכותי המבר' עד שישמע את כל הברכה כולה: **גמ'** אמר רב זביד מחלוקת °בשוכח אבל במזיד דברי הכל יחזור למקומו ויברך: הנהו תרי תלמידי חד עבד בשוגג כבית שמאי ואשכח ארנקא וחד עבד במזיד כבית הלל °וקטליה אריא עד כמה הוא מברך עד כדי שיתעכל המזון במעיו: וכמה שיעור עיכול אמ' ר' יוחנן כל זמן שאינו רעב מחמת אותה אכילה: °ועונין אמן °אחר ישראל המברך תניא אחר הכל עונין אמן חוץ מתינוקו' של בי' רבן הואיל ולהתלמד עשויין וה"מ בעידנ' דקא מגמרי להו אבל בעידנא °דקא מפטרי עונין אמ' רב יהוד' אמר רב ואמרי לה במתניתא תנא °והתקדשת' אלו מים ראשונים והייתם קדושים אלו מים °אחרונים כי קדוש זה שמן הטוב אני ה' אלהיכ' זו ברכה: גרסינן בפרק כל הבש' אמר רב אידי בר אבין אמר ר' יצחק בר אשיאן מים ראשוני' מצוה מים אחרוני' חובה מיתיבי מים ראשוני' ואחרונים חובה ואמצעיים רשות מצוה לגבי רשות חובה קרי לי' נפא מים ראשוני' ואחרוני' חובה ואמצעיים רשות מים ראשונים ניטלין בין בכלי בין על גבי קרקע אחרונים אין ניטלין אלא בכלי ואמרי לה אין ניטלין על גבי קרקע

איכא

קנא

קנב

י

רש"י

מתני' עד מתי מברך אם שכח פלטר' לאחר האכיל' מיד: שיתעכל שיהא המאכ' מעוכל במעיו: בא להן בתוך המזון בכל ימות השנ' איירי: בית שמאי אומרים מברך על היין כלומר אם ירצה שותהו מיד ומברך בורא פ"ה ואין צריך להניחו לברכת המזון דקסברי ברכת המזון אינה טעונה כוס ובית הלל סברי ברכת המזון טעונה כוס: ועונין אמן אחר ישראל המברך אפילו לא שמע אלא סוף הברכ' אבל לא אח' כותי דשמא בירך להר גריזים: **גמ'** חד עבד בשוגג כבית שמאי אף על פי ששגג ונעקר ממקו' אכילתו על ידי שכח' החמיר על עצמו כבית שמאי וחזר למקום שאכל ובירך: וחד עביד במזיד כבית הלל שנעקר ממקום אכילתו במזיד לברך במקום אחר: חוץ מתינוקו' של בית רבן כשלומדי' ברכות בבית רבן: דקא מפטרין כשאומרים ההפטרה ומברכין על התורה ונביאי' שמתכווני' לבר' ולא להתלמד עוני' אחריה' אמן: אלו מים ראשונים שנוטלין לפני המזון: מים אחרוני' שנוטלין אחר המזון: זה שמן טוב שיש בו ב' מי' שסכין בו הידי': זו ברכת המזון שמברכין לבסוף: חובה עדיפא ממצוה ולקמן מפרש מאי חובתייהו: אמצעים שנוטלין בין תבשיל לתבשיל לנקיות בעלמא: מצוה לגבי רשות משום דתני אמצעיים בהדייהו קרי לראשונים חובה אף על פי שאינן אלא מצוה דראשונות כן אבל הרשות לקרות חוב': בין בכלי תחתיהן לקבלן:

קינסא

מיי' פ"ב וס"ד מה' ברכות סמ"ג עשין סי' כו טור סי' קפ"ד וסי' קפ"ב

מיי' פ"ח מה' ברכות טור א"ח סי' רטו

מיי' פ"ו מה' ברכות סמג עשין סי' כו טור א"ח סי' קס קנו קפא

שלטי הגבורים

א מוכח מכאן דסבירא ליה לרבינו דברכת המזון טעונה כוס ומיימ' פ"ז מהלכות ברכות כתב שאינה טעונה כוס ודברי סמ"ג תמוהים בכלבו וכו' דמשום דסביר' ליה למיימ' דברכת המזון אינה טעונה כוס לכך נפי הבדלה בפרק כ"ט מהלכות שבת כתב דנותר סעודתו בא"ש אומר ברכת המזון ואח"כ הבדלה על אותו כוס ואומר מדבר' שם דמיירי בשיש לו עוד כוסות אחרים ומשום הכי מבי למימר עליה ברכת המזון וגם הבדלה משום דקרייהו חד מילתא נינהו ולא הוו שתי קדושות ראשון מיירי כשאין לו אלא כוס אחד סי' קסם על מיימ' דסוש משמע דלכתי מקדים ברכת המזון להבדלה משום דברכת המזון טעונה כוס אלא ודאי מחוורתא דלכתי אוקמא מיימ' בשקס דמשמע דאית ליה כוסות אחרות כי היכי דלא תיקשי ליה ולכתי אוקים לה בשאר סיון רב"ו כדלית ליה כוס אחר:

ב פשוט פלא על זה וכתב דלא שכח שוגג ולא שכח מזיד צריך לחזור למקומו ולברך בירך במקום שנזכר אם היה שוגג יצא ואם היה מזיד לא יצא וכתב בשם הר"ף אם יש לו עוד פת לאכול יאכל מעט ויברך במקום שנזכר ומיימ' כתב דאפילו אם בירך במזיד שלא במקום שאכל ריצה י"ח וב"ב רבינו יונה וסמ"ג והרא"ש פסקו דלא יצא וכברכ' מעין שלש בקום' והרא"ש כתב יכול לברך במקום שנזכר ומיימ' והסכ"ם כתבו דאין חילוק בין ברכת המזון לברכת מעין שלש:

לשון ריא"ז

מי שאכל ושכח ולא בירך יברך בכל מקום שנזכר ואם חזר לברך במקומו הרי זה משובח כר"א בשוכח אבל במזיד חייב לחזור למקומו ולברך:

ג כתב הרא"ש וכסדר רב עמרם פסק הלכ' כב"ש וכך דאמר לעיל א"ר יוחנן בר חנינא אמר רב הונא בכולי פרקין הלכה כב"ה בר מיהא דהלכ' כב"ש לא אתא לאפוקי הא דהכא משום דאפילו ב"ה מודו שטוב לעשות כב"ש אלא שלא שהריחוהו לי ודוק' כבה מ אבל בו מודין אין שעושין ברכה מאחריהן במקומן אלא ויברך במקום שנזכר ע"כ:

ד פשוט והרא"ש כתבו דאת' כותי עונין אמן כששומע כל הברכה ואחר כותי עונין אפי' לא שמע כל הברכה אלא ששמע הזכרת השם ומיימ' אלא כתב דאין עונין אמן אחר כותי וכותי ור"ת דאחר כותי עונין ולאחר כותי אין עונין ורבינו יונה כתב דעונין גם אחר הכותי אם שומע כל הברכה מפיו:

לשון ריא"ז

עונין אמן אחר ישראל המברך ואע"פ שלא שמע כל הברכה והוא שלא אכל אכל אם אכל אף על פי שענה לא יצא כוליל ולא שמע כל הברכה וקרי הוא אנדרוגינוס שבירתו לאמנה ואין עונין אמן אחר כותי המברך שבכותי הרי הוא בגוי ודעתו לע"ז:

ה כתב הרא"ש בשם' פרק כ"ד בשפה שאכלו לחנוך וכו' סוף י"ע בכתב מכריחין אחר סלודר בפשרין אותם

ואחרונים קרים · ע"כ: ו כתב הרא"ש אם שלא נהגו שלידתא במים אחרונים אותם שאינם מברכין אינם צריכין לפי שאין מלח סדומית מצוי אצלנו והמברך כמו כיון שאין אנו עושין כו קדום זה שמן הטוב גם בזמנינו נהגו ונם לא אוקמי ידים מזוהמות כיון שאין אנו רגילין ליטול ואין אנו מקפידין ופי כמו כפרק כיצד מברכין אמר רב חסי כי הוינן בי רב בגון מגה רחיצה במטחת מטחת מסבב כן חליות חוקה שלא היו רגילים לא היו חוששין בו ולא היו מסבב עליהם אע"ג דנפקא לן מה מקרא המסבבת בשלמה היה וכיה אם יש אדם ליטול ידיו לאחר הסעודה לרחים כוו ידים מזוהמות וצריך ליטול קודם שיברך · ע"כ: ז יש מכאן שנוהגים שנהגו דמברכין בשלשת ידים על מים אחרונים י"א שמברכין עליהן כל כתב דמברך על רחיצת ידים אם אכל תבשיל שידיו מזוהמות ובלא ידים מזוהמות יכול לסמוך עד אחר ב"ה ולמנו שעון ברכה וכל אחר הפסוקים בכבו דלעולם אין מברכין כלל על מי אחרונים:

נר מצוה

איכ' ביניהו קינס' פיר' עצים דקין מים [ה] ראשוני' ניטלין בין בחמין בין בצונן אחרוני' אין ניטלין אלא בצונן אבל בחמין לא מפני שהחמים החמין מפעפעין את הידים ואין מעבירין את הזוהמ' ודוק' במים חמין שהיד סולדת בהן אבל פושרין לית לן בה אמצעיים [י] רשות אמר רב נחמן לא שנו אלא בין תבשיל לתבשיל אבל בין תבשיל לגבינה חובה : א"ר יהודה ב"ר חייא מפני מה אמרו מים אחרוני' חובה מפני שאר' אוכל אחר סעודתו מלח ויש בה מלח סדומית שמסמאה את העינים אמר אביי ומשתכחא כי קורט בכור' ואי כייל מלח' בעי נטילת ידים : אתמר ° חמי האור חזקי' אמר אין נטלין מהן לידי' ור' יוחנן אמר נוטלין בהם לידים וא"ר יוחנן שאלתי את רבן גמליא' בר' אוכל טהרות ואמר לי כל גדולי גליל' עושין כן וקיימ' לן כר' יוחנן בה' חמי טברי' חזקיה אמ' אין נוטלין מהן לידים ור' יוחנן אמ' כל גופו טובל בהן ידיו ורגליו לא כל שכן אמר רב פפ' במקומן כולי עלמ' לא פליגי דשרי למשקל מינייהו במנא (שלא במקומן) כולי עלמ' לא פליגי דאסיר כי פליגי דפסק מיני' בבת בירת' חזקיה סבר גזרינן בת בירתא אטו מנא ור' יוחנן סבר לא גזרינן והלכת' כחזקיה דרביה דר' יוחנן הוא ואי קשי' לך הא הילכת' דלעיל דת' הית' להם שעת הכוש' מים שנפסלו משתי' הבהמה בכלים פסולין בקרקע כשרים פי' יש אומרי' מים מלוחין שאין הכלב יכול ללקק מהם וי"א [ז] מים עכורין שקרובין להיות כטיט הנדוק אמר רב אידי בר אבין א"ר יצחק בר אשיאן

אין

רש"י

קינסא אם נותן ספלי עצי' וקסמי' התהיכן לת"ד אין ניטלים על גבי קרקע שפיר דמי וטעמ' משו' דרוח רעה שורה עליהן כשהן על גב' קרק' : מפעפעין מרככי' את הידי' ומבליעין בהן זוהמת התבשיל : סולדת נכוית : מלח שאמרו חכמי' אחר כל אכילתך אכול מלח וכיון דנגע במלח כי הדר יהיב ידיה אעינייה מסמ' להו לכך צרי' לנוטלן : ומשתכחא כי קורטא אינה מצויה כי אם מעט כקורט בכור : ואי כייל מלחא אם מדד מלח כמו וימודו בעומ' ומתרגמי' וכלו בעומר' : חמי טבריה חזקיה אומר א אין נוטלין מהן לידים אבל מטבילין בהן הידי' אם יש בהן מ' סאה : כל גופו טובל בהן אם נטמא ראויה הן לטבילת גופו : במקומן בחיבורן אם בא להטביל בהן ידיו דכ"ע שפיר דמי דהם טבילה עליהם ככל מעיינות ומקוואות : מישקל מינייהו במנא לשפוך על הידי' בכל נטילו' : דכ"ע אסיר דכי תקון נטילה לאו בחמין תיקנו והני גריעי מחמי האו' שהרי לא היו' להם כנוס' : דפסק מינייהו בבת בירתא חריץ קטן והמים פוני' שם ואין שם שיעור מקוה אבל מחוברין למקוה וגזיר' בעלמא אטו מנא : הא הילכתא דלעיל דאמר הילכתא כר' יוחנן דאמר חמי האור נוטלין ממנו לידים : היתה להם שעת הכוש' קוד' שהוחמו : שנפסלו משתיית בהמה כגון סרוחים : בקרקע כשרים להטביל בהן ידיו דמקוה נינהו אבל נטילה לא תיקון רבנן אלא בראויין לשתיית בהמה לכך בכלים פסולים : טיט הנדוק טיט שאינו עב ונשפך מכלי אל כלי :

מגוס

איכא ביניהו קינסא למאן דאמר אין ניטלים על גבי קרקע ניטלים על גבי כלים וללישנא דאמר בכלי דוקא אין ניטלים על גבי כלים ודוקא המין שהיד סולדת בהן וכו' דמתוך שהיד נכוית בהן אין מעבירין את הזוהמא ולפיכך אסור אבל במים ראשונים אפי' המין שהיד סולדת בהן מותר : **לא** שנו אלא בין תבשיל לתבשיל אבל בין תבשיל לגבינה חובה הרי"ף ז"ל פסק הלכה במסכ' חולין שאח' שאכל בשר אינו אוכל גבינה אפי' בקינוח הפה והדחה אלא צריך לשהות שש שעות ומקשינן עליו מהא דאמרי' הכא דבין תבשיל לגבינה חובה ליטול ידיו דמשמע שאחר שאכל תבשיל של בשר יכול לאכול גבינה בקינוח והדחה שאם היה אמת שצרי' שהייה למה היה אומר שצריך ליטול ידיו אחר שאכל הבשר קודם שיאכל הגבינה והלא אינו יכול לאוכלו כלל ותירץ הרי"ף ז"ל שאינו ר"ל אלא לאחר שאכל גבינה אם רוצה לאכול בשר צריך ליטול ידיו לאחר שאכל גבינה דהרי הכל יכול לאכול בשר בקינוח הפה וזהו שלא דקדקו בלשון ולא אמרו בין גבינה לתבשיל מפני שבכאן לא היה מדבר אלא בענין הנטילה ומפני שלא מדבר בהפרש שיש בין גבינה לבשר או בין בשר לגבינה לא חשש אבל במסכ' חולין כשהיה אומר הדין שיש בין בשר לגבינה או בין גבינה לבשר דקדקו בלשון וכשהיה ר"ל בין גבינה ואחר כך בשר לא היה אומר אלא בין גבינ' לתבשיל וי"מ דבין תבשיל לגבינה ר"ל בין המרק של בשר לגבינה דזה ודאי מותר בקינוח והדחה שלא הצריכו שהייה אלא כשאוכל הבשר מפני הבשר של בין השינים אבל במרק דליכא להאי חששא ודאי מותר לאכול גבינה אחר כך ולפיכ' אמר שבין המרק של הבשר והגבינ' שנטילת ידים חובה :

מפני מה אמרו מים אחרונים חוב' וכו' י"מ שלא הצריכו מים אחרוני' אלא כשאוכל דב' הראוי ליקרב ע"ג על גבי המזבח ואין זה כלום שטעם מים אחרונים הוא מפני שידיו מזוהמות וכשאוכל דגים ועופות ידיו מזוהמות ומלח שצריך ליטול ידיו להעביר הזוהמ' ואף על פי שפוסלין ליקרב על גבי המזבח :

ואי כייל מילחא בעי נטילת ידים כלומ' כשמודד המלח צריך נטיל' ידים אח"כ כמו שצריך ליטול ידיו אחר האכיל' מפני חשש מלח סדומית ואומר הרמב"ם ז"ל שאף על פי שעכשיו אין לנו מלח סדומי' יש לחוש מפני מלח אחר שטבעה כמלח סדומית ואם יעביר ידיו ע"ג עיניו קודם נטילה יסמא את עיניו : **חמי** טבריא חזקיה אמר אין נוטלין מהם לידים וכו' ואסיקנא דבמקומן כולי עלמא לא פליגי דשרי למשקל מיניה במנא כ"ע לא פליגי דאסיר ואיכא למידק דלעיל משמע שאפי' במים שהיד סולדת בהם נוטל מים ראשונים שלא אסרו מים שהיד סולדת בהם אלא במים אחרונים בלבד מפני שאין מעבירין את הזוהמא אבל במים ראשונים מותרין ואפי' בכלי ויש לומר דהכא לא אסרו אותן מפני החמימות אלא מפני שהם מרים ביותר שאפי' ע"י הדחק אין אדם יכול לשתותם וגם אין ראוי לשתיית בהמה ולפיכך אסרו אותם בכלים אבל בחמי האור ודאי אפילו בכלי הם מותרים וכן במים אחרי' שנוכבים חמי' כמו חמי טברי' כיון שאינם מרים כל כך כמותם שיכול האדם לשתות מהם ע"י הדחק יכול ליטול מהם בכלי מפי מורי הרב נר"ו : **כי** פליגי דפסיק מינייהו בבת בירתא חזקיה סבר גזרינן בת בירת' אטו מנא וכו' פי' בת בירתא חריץ שקרוב למקום המעיין ופרש"י ז"ל דמיירי כשאין במים שבחריץ מ' סאה ושיש שם עירוב מקואות ממקום המעיין לחריץ והוצרך לומר כן מפני שאם נפרש בשיש בו מ' סאה ודאי פשוט הוא לדברי הכל שטובל בהם ידיו שהרי כל גופו טובל בהם ידיו לא כל שכן והיאך היה אומר חזקיה דגזרינן בת בירתא אטו מנא וכי שייך למיגזר מקוה אטו כלי הוצרך ג"כ לפרש בשיש שם עירוב מקואות שאם אתה אומר דמיירי בלא עירוב כיון שאין שם לא ארבעים סאה ולא עירוב היאך היה אומר ר' יוחנן כל גופו טובל בהן דהלא לטבילת גופו צריך או מ' סאה בלא עירוב או עירוב אם אין שם מ' סאה אלא ודאי ע"י עירוב מיירי ונפקות ממ' סאה כדכתבי' ונ"ה בהלכן חזקיה ור' יוחנן דחזקיה סבר אע"פ שיש שם עירוב כיון שאין במים מ' סאה גזרי' שמא לא יתן אל לבו מהעירוב ונחמ' כמו שמותר לטבול בהם הידים בפחות ממ' סאה ג"כ מותר ליטול מהם בכלי ולא ישים אל לבו כי מרים הם והאיסור בכלי הוא מחמת המרירות ור' יוחנן סבר כיון שיש עירוב וראויין לטבילת כל הגוף לא גזרי' ביה אטו כלי : ויש להקשות לפי' רש"י דמפ' הלכה בשאין בו מ' סאה ויש שם עירוב מקואות היאך היה אומר חזקיה דגזרי' גבי נטילת ידים בת בירתא אטו מנא דא"כ בטבילת כל הגוף למה הוא מותר לד"ה לטבול בו הגוף (ע"י עירוב) ואע"פ שאין בו מ' סאה כדאיתא בהדיא במסכת מקואות דהוה לן למיגזר נמי בטבילת כל גופו במים אלו שאין בהן מ' סאה אטו מים שאובין ויש לתרץ דלא דמי נטילה לטבילה דבנטילה שדרך כל השנה ליטול בכלי כשרוחץ במים מתוקן יש לגזור שעכשיו לא יבין שהאיסור מחמת המרירות וכמו שדרכו כל השנה בכלי יבא ג"כ עכשיו ליטול בכלי [illegible]

[illegible]

לשון ריא"ז

א והרא"ש כתב שאין חלוקי' מים ראשוני' ממים אחרוני' אלא בדברים שלנו [illegible] אבל בשאר דברים [illegible] שמים ראשונים אין ניטלין אלא במים הראויין לשתיית בהמ' [illegible] מים אחרונים [illegible] כמבואר בקונט' ברכות בפרק כל הבשר בהלכ' כ' :

ב וכתב הר"ם [illegible] ליטול ידיו בין בשר לגבינה [illegible] שאוכל בשר [illegible] קינוח ונטילה [illegible] גבינה אחר בשר [illegible] קינוח והדחה [illegible] ונטילת ידים [illegible] טור י"ד [illegible] בדברי רבינו [illegible] פסק רבינו [illegible] ופ"ט מהל' מאכלות אסורות [illegible] :

לשון ריא"ז

ג חייב אדם ליטול עוד מים אחרונים אחר גמר סעודה שמים אחרונים חובה [illegible] מפני סכנה [illegible] אם היו ידיו מזוהמות צריך לרחוץ ידיו [illegible] כמו שמבואר בברכות בסוף פרק [illegible] דברים ובמבואר בקונט' ברכות בפרק כל הבשר [illegible] מלח [illegible] ליטול ידיו :

ד הרא"ש כת' [illegible] מחמת טיט אין חילוק בין כלי לקרקע בכל ענין אינן כשרים לא לנט"י בכלי ולא לטבילה [illegible] כשרים לטבול בהן כשהן עכורים מחמת טיט ואינן ראויים לשתיית בהמה [illegible] ברכות [illegible] מקואות [illegible] ברכות לטור י"ד [illegible] :

חדושי
אנשי שם

מהרש"א שם בגמ' ופרש"י

פי' לפסק חמי טברי' חזקי' אמר אין נוטלין מהם לידים אבל מטבילין בהם הידים ר' יוחנן אומר כל גופו טובל [illegible]

[illegible]

גי׳ מצוה

אין נטילת ידים לחולין אלא משום סרך תרומה ועוד משום מצוה. מאי מצוה אמר אביי מצוה לשמוע דברי חכמים ורבא אמ׳ מצוה לשמוע דברי ר׳ אלעזר בן ערך דכתיב וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים א״ר אלעזר בן ערך [מכאן אמרו חכמים לנטילת ידים מן התור׳] א״ר אושעיא כל שטיבולו במשקין צרי׳ לנטיל׳ ידים א״ר אלעזר א״ר אושעי׳ לא אמרו נטילת ידים לפירות אלא משום נקיות בלבד ופליג׳ דרב נחמן דאמר רב נחמן הנוטל ידיו לפירות אינו אלא מגסי הרוח אמר רבה בר בר חנה זימנא חדא הוה קאמינ׳ קמי׳ רבי אמי ורבי אסי ואייתי לקמייהו כלכלה דפירי אכלו ולא משו ידיהו ולא ספו לי מיניה ובריכו כל חד וחד לחודיה ש״מ תלת ש״מ אין נטילת ידים לפירות וש״מ שנים שאכלו מצוה ליחלק ושמע מינה אין זימון לפירו׳ ת״ר קידוש ידים במקדש עד לפרק בחולין עד לפרק לתרומה

גי׳ ד״ה

ריש״י

משו׳ סרך תרומה שהידים שניות ופוסלו׳ התרומ׳ אבל אין שני פוסל בחולין ומשום סרך תרומה שיהנו אוכלי תרומה ליטול ידיהן ויורגלו בזה הנהגה בחולין: מצוה לשמוע דברי חכמים שתיקנוה דכתיב שאל אביך ויגדך: רבא אומר כו׳ אורי׳ היא כדמסיק ואסמכתא בעלמא היא: ופליגא דרב נחמן היא דר״נ סבר גסות הרוח הוא ואסו׳ להכניס עצמו בגסות רוח ואלו רשות הוא: ולא ספו לי לא נתנו לי לאכול עמהן שלא הוו לצרפיני עמהן לזימון דקסברי אין מזמנין על הפירו׳: וש״מ אין זימון לפירות מדבריך כל אחד ואחד לחודיה לאחריהן ולא יצא האחד בברכות חבירו: וש״מ מינה בשנים שאכלו מצוה ליחלק הואיל ואין כאן זימון כ׳: קידוש ידים ורגלים מן הכיור במקדש: עד לפרק עליון מקום חיבור היד והזרוע: לתרומ׳ עד לפרק שגבי היד: לחולין עד הפרק הוא הפר׳ השני שבאמצ׳ האצבעו׳ ובחולין דמשום סרך תרומה בעלמא הוא אם נטל במה שנגע במאכל דהיינו ראשי אצבעות:

ולגמרות שהם כלים קטנים ויכולין להתכסות ברביעית או אם הם כלים גדולי׳ שיוסיף על הרביעית כדי שיתכסו בתוכן הכא שאע״פ שלא יהיו בו מ׳ סאה די לטבילת כלים ברביעי׳ מן התורה אלא שחכמי׳ אמרו שלא יהיה חילוק בין טבילת גופו לטבילת כלים והצריכו הכל במ׳ סאה כדאמרי׳ רביעית של תורה בטלו בטליה ור״ל אע״פ שטבילת כלים די ברביעית מן התורה כיון שהכלים מתכסים במים אפ״ה בטלו חכמים זה השיעור והעמידו הכל בשיעור מ׳ סאה ומדחזינן דטבילת כלים שהיא מן התור׳ אינה צריכה מ׳ סאה כ״ש טבילת הידים שאינו אלא מדרבנן שדי בשיטבול ידיו ברביעית כיון שמתכסין שם אלא שבמים או מפני שהם מרים ונפסלים בכלי ע״י מרירותם נחלקו חזקיה ורבי יוחנן חזקיה אמר כיון שאין בהם מ׳ סאה ואין בהם עירוב גזרינן שמא יבוא ליטול מהם בכלי שיאמ׳ כמו שבכלין ראויין בלא עירוב ובלא מ׳ סאה כך הם ראויים בכלי ולא ישית אל לבו שפסלותן מחמ׳ המרירות ור׳ יוחנן סבר לא גזרינן מפני המרירו׳ דכל גופו טובל בהם במים כה׳ ארבעים סא׳ ואין אנו חוששי׳ למרירות׳ לענין טבילת הגוף ידיו לא כל שכן ולא קאמר שכל גופו טובל בהם דודאי כיון שאין בהם ארבעים סאה ולא עירוב מקוואות אינו טובל בהן גופו אלא הכי קאמר אמאי גזרינן מפני מרירתו כל גופו טובל בהן במים כשיש בהן ארבעים סאה ואין אנו חוששין למרירותן לענין טבילת הגוף ידיו לא כל שכן שאין לחוש ולגזור מפני המרירות וכמו שמות׳ לטבול ידיו במים מקווים בלא עירוב ולא ארבעים סאה כיון שהידים מתכסי׳ במים הה״נ באלו המרים שטובל בהם ידיו אע״פ שאין שם שום עירוב כיון שיש בהן שיעור לטביל ידיו והלכת׳ כחזקיה ומצית ראיה לסבר׳ זו מדאמרי׳ בפ׳ כל הבשר (ד׳ קו) אי נגע הולא בכוס׳ מסק׳ כיון דלייפי מטבילין את הידים ומדאמרינן התם טעמא כיון דלייפי משמע דחיבור כל שהוא סגי לטבילת ידים ואפי׳ חיבור כל שהוא לא היה צריך אלא כדי שלא יהיו שאובין על ידי הכלי ואלו לטבילת הגוף לא סגי בעירוב כל שהוא אלא צריך חיבור בשפופרת הנוד וכמו שאנו רואין בזה שיש הפרש בין טבילת הגוף לטבילת הידים ה״נ בנה בירקא אע״ג דאין שם ארבעים סאה ולא עירוב כלל ואינו ראוי לטבילת הגוף אפ״ה טובלין את הידים ומכאן עוד ראיה מדאמרינן התם התי ארקתא דגלאי אין מטבילין בה את הידים ואמרינן התם טעמא משום דהוו להו שאובין ולמה הוצרך לומר הטעם מפני שהם שאובין תיפוק לי׳ מפני שאינן מחוברין דהא קיימ׳ לן דהנצוק והקטפרס אינן חיבו׳ לטבול אם המים באין כמורד ממעלה למטה או שבאין בקילוח אפי׳ לא יבאו במדרון לא הוו חיבור שאינו נקרא עירוב מקוואו׳ אלא כשהמים מתערבין בנחת זה לזה והכא בגי ארקתא דגלאי כיון שבאין המים לגומא מכח הזולת נמצא שבאין במדרון ולא הוי חיבור ולמה הוצרך לפסלם מטעם שהם שאובין תיפוק ליה משום דליכא חיבור אלא ודאי מפני שלטביל׳ ידים נצוק וקטפרס הוי חיבור מה שאין כן בטבילת הגוף לפיכך הוצרך לפסלם מטע׳ שאובין ולמדנו מזה שיש הפרש בין טבילת הגוף לטבילת הידים דבטבילת הגוף לא הוי חיבור נצוק וקטפרס ולנטילת ידים הוי חיבור והכא נמי יש לחלק בהפרש שאע״פ שלטבילת הגוף צריך עירוב כל זמן שאין (כאין) במים ארבעי׳ סאה לענין טבילת הידים א״צ עירוב ואפי׳ פסק המים לגמרי מהמעין ואין בהם אלא רביעי׳ או שנתקבצו שאינן מחוברים יכול לטבול בו ידיו כיון שאינן שאובין : ולענין ברכה שמברך בשעה שטובל את ידיו י״מ שמברך להטביל את הידים מפני שאי אפשר לומ׳ על נטילת ידים כיון דלא אתי מכח מנא ומכח גברא : א ונראה למורי הרב נר״ו שיש לו לומר על נטילת ידים ואף על פי שאומר ונוטל על נטילה והוא אינו נוטל אין להקפיד על זה שאומר שזו הטבילה אינו עושה אותה אלא מחיוב הנטילה יכול לברך בשעה שטובל הידים ולומר על הנטילה ואע״פ שאומר לשון נטילה ואינו נוטל אין בכך כלום דיש נטילה בכלל טבילה אבל להטביל אינו יכול לומר שאומר שהחיוב אינו אלא מכח נטילה היאך יאמר להטביל שאין טבילה בכלל נטילה : **אין** נטילת ידים לחולין אלא משום סרך תרומ׳ פירש שהידים הן שניות וקיימא לן דאין שני עושה שלישי בחולין ונמצא שאין החולין מקבלין טומאה מהידים אלא שהצריכו להן נטילה אפי׳ לחולין מפני התרומה שאינה מצויה בבקיאים ושני עושה שלישי בתרומה ואם היו אומרים שא״צ נטילה לחולין היה נסרך ואוכל ג״כ מתרומה בלא נטילה :

מצוה לשמוע דברי חכמים פרש״י ז״ל שנאו על הנקיות דכתיב וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים פירש מריבוי קרא דאמר וידיו לא שטף במים קא דריש דהכי דייקינן בגמ׳ הא שטף טהור כלומר היאך איפשר לומר שבשטיפת הידים יהיה הזב טהור שהרי צריך טבילה לכל גופו בארבעים סאה אלא אינו חוזר על הזב הה״ק וכל אשר יגע בו הזב ואשר ידיו לא שטף במים צריך טהרה וזה אינו אלא אסמכתא בעלמא אבל לפי פשטי הכתוב אינו אומר אלא על הזב ור״ל ואיבריו לא שטף במים ומה שלא כתב בפירוש וגופו לא שטף במים בא להשמיענו מה ידיו אחוריו אף כל שהוא מאחוריו ולמעט מקום בית הסתרי׳ כגון בית השחי ותחת אצילי ידיו שאע״פ שאין המים נכנסי׳ שם טבילתו טבילה מפי מורי הרב נר״ו :

כל שטיבולו במשקה צריך נטילת ידים פירש עיקר נטילת ידים הוקבעה על הפת שנאחז בידים שהנטיל׳ היא משום סרך תרומה ורוב התרומות הם מהפת אבל לפירות א״צ נטילת ידים שאין תרומתן מן התורה אלא הענבי׳ אחר שיעשה מהן יין והזיתים אחר שיעשה שמן שלא מצינו תרומ׳ מן התורה אלא בשלשה דברים דכתיב ראשית דגנך תירושך ויצהרך אבל במשקין כיון שאינו אוחזן בידים שאדם שותה אותן ב על ידי הכלי לא היו צריכין נטילה מן הדין אלא מפני שהמשקין הם עלולים יותר שמקבלין טומאה מהידים שהם שניות כמו התרומה ונעשו ראשונים לטמא דברי׳ אחרים כדאמרי׳ כל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה לפיכך החמירו בהם והצריכו לכל דבר שטיבולו במשקין נטיל׳ ידים מפי מורי הרב נר״ו :

ושמע מינה אין זימון לפירות כלומר ממה שלא נתנו לי כדי שאצטרף עמהם ויזמנו בשלשה למדנו שאין זימון לפירות וממה שבירך כל אחד ואחד לבדו למדנו שנים שאכלו פת מצוה ליחלק ושיברכו כל אחד ואחד ברכת המזון לעצמו ומפירות למדנו פת שאע״פ שמצינו חילוק בין פת לפירות בזימון של חיוב שג׳ שאכלו פת חייבין לזמן ושלשה שאכלו פירות אינן חייבין אפי׳ הכי אם היינו אומרי׳ שב׳ שאכלו פת אינן חייבין בזימון אבל הרשות בידם רצו מזמנין רצו אין מזמנין הה״נ נאמר בבני פירות שב׳ שאכלו פירות אם רצו מזמנין ואם היה רשות היה לאלו לעשות למצוה מן המובחר וממה שלא עשו ובירך כל אחד ואחד לבדו שמפני דמצוה ליחלק עשו כן וכמו שמצוה ליחלק בפירות ה״נ בפת שלא מצינו חילוק ביניהם אלא לענין זימון של חיוב בלבד כדכתבינן מפי מורי הרב נר״ו : כל הנוטל ידיו לפירו׳ הרי זה מגסי הרוח מפני שנראה ליוהרא ומיירי בשהם נקיים ידים אבל אם יודע שאין ידיו נקיות צריך ליטול ידיו : **תנו** רבנן קידוש ידים במקדש עד לפרק לחולין עד לפרק לתרומ׳ עד לפרק כך היא הגרסא ברוב ספרי מגמרות וזכי גרים רש״י ז״ל ומפרש לה הכי קידוש ידים שהיו עושין בבית המקדש מן הכיור היה עד לפרק דהיינו מקום חיבור היד והזרוע שהוא סוף היד דכתיב ורחצו ידיהם דמשמע כל הידים לחולין עד לפרק עד קשרי אצבעותיו השניים שאין לפרש עד הקשרים הראשונים שבאצבעות חדא שהוא דבר מועט ביותר ועוד שאינו שוה בכל האצבעות שאם יטול קשר א׳ מהגודל וקשר א׳ בלבד מכל אצב׳ ואצב׳ לא ישאר מהגודל אלא קשר א׳ בלבד וישאר מכל שאר האצבעות שני קשרים לכל א׳ וא׳ אבל עכשיו שנוטל השני קשרים דשאר האצבעות וקשר א׳ מהגודל אותו הקשר הראשון של גודל הוא במקום קשר ראשון ושני ונמצא שישאר עכשיו קשר א׳ לכל הנה שבין בגודל בין בשאר האצבעות לא ישאר אלא קשר א׳ בלבד לכל א׳ וא׳ :

שלטי הגבורים

א ומאי׳ [illegible] דמני ליטול ידיו עד מקום חיבור האצבעות לכף היד ור״ת וריב״א [illegible] וכסמ״ג [illegible] כתוב שצריך ליטול עד מקום חיבור היד אל הזרוע :

לשון ריא״ז

הנוטל ידיו בין לחולין בין לתרומה צריך שיטול ידיו עד פרק שלישי של אצבעותיו שהוא חבור האצבעות והכף :

חדושי

אנשי שם

מהרי״ם א [illegible]

ר״תב [illegible]

לתרומה עד לפרק : וכל דבר שחוצץ בטבילה בגוף חוצץ בנטילת ידים בחולין ובקדוש ידים ורגלים במקדש ואסיקנא משום ר' יהושע בן לוי עד לפרק בין לחולין בין לתרומ' וכן הלכת' אמר רב ° נוטל אדם ידיו ^א שחרית ומתנה עליהן כל היום כולו אמ' להו רבינ' לבני פקת' דערבות כגון אתון דלא נפישו לכו מיא משו ידיכו מצפר' ואתנו עילויהו כולי יומ' איכ' דאמ' דוקא בשע' הדחק ופליגא דרב ואיכא דאמרי ואפי' שלא בשע' הדחק והיינו דרב : אמ' רבא האי ° אריתא דדלאי אין נוטלין ממנה לידים ואין מטבילין בה את הידים אין מטבילין בה את הידי' דהוו להו שאובין ואין נוטלין בה את הידים דלא אתו מכח ^ב גברא ואי

רש"י

בין לתרומ' בין לחולין שוה ולחומר' והוא עד פרק ג' שבגב היד : ומתנ' לאכילה ובלבד שיזהר מלטנפם ומלטמאם : פקתא דערבות בקעה של אותה מדינה ואין מים מצויין בה : ופליגא דרב דשרי אפי' בלא דוחק : אריתא דדלאי נגור שסופכין לו מים מן היאור והוא מוליך מים לשדה : אין נוטלין ממנו לידים להכניס ידיו לתוכו ויקלחו המים עליהן : דלאו מכח גברא קאתו שגבר עבר כח השופך וכן מקלחין מאליהן ואין כאן לא נטילה ולא טבילה נטיל' לא דלא אתו מכח גברא וטביל' בגנו' נמי ליכא : ואי

רבינו יונה

לתרומה עד לפרק עד קשרי אצבעותיו השלישיים שהם בסוף האצבעות : ובגמרא אמרי' רב יהודה אמר רב עד כאן לחולין עד כאן לתרומ' ושמואל אמ' ע"כ בין לחולין בין לתרומ' לקולא וריב"ל אמ' ע"כ בין לחולין בין לתרומ' לחומרא ומפר' רש"י ז"ל פלוגתייהו הכי דרב יהודה אמר שיש הפרש בין חולין ובין תרומ' דלחולין סגי בשיטול עד קשרי אצבעותיו השניים ולתרומ' צריך עד הקשרים השלישיים שהם בסוף האצבעו' ושמואל היה מקל יותר מכלם והיה אומר דבין לחולין בין לתרומ' סגי בשיטול עד קשרי אצבעותיו השניים וריב"ל היה מחמיר יותר מכלם והיה אומ' דאפי' לחולין צריך ליטול עד קשרי אצבעותיו השלישיים והלכה כותיה : ויש להקשו' לפי פי' זה שמפרש מה שאמרו בברית' לחולין עד לפרק לתרומ' עד לפרק שאינו ר"ל בשניה במקום אחד אלא לחולין עד הפרק השני שבאצבעו' ולתרומ' עד לפרק השלישי' למה לא הקשה מהברייתא לשמואל וריב"ל דבשלמ' לרב ניחא שהרי מעמיד שום חילוק ביניהם כמו הברית' אלא לשמואל ורבי יהושע שאינן מעמידים חילוק בין חולין לתרומה קשיא ומתרצי' רבני צרפת ז"ל דהני אמוראי לא הוו ידעין הברית' ומתוך כך לא נתקש' להם וזו היא שיט' רש"י ז"ל : ונמצינו למדי' לפי שיטה זו שדי לנטול' ידים עד סוף האצבעות שהרי ר' יהושע שהיה מחמיר יותר מכולם לא היה מחמי' יותר : **אבל** מתוך הגרסא שגורס ר"ח ז"ל והרי"ף ז"ל למדנו פי' הלכה זו בענין אחר נכון שהם גורסין לחולין עד לפקק ומפ' פקק הקשרים השלישיי' שבסוף האצבעות מלשון עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה דכמו שבשעה שאדם כורע בולטי' החוליו' כלפי חוץ כמו כן בשעה שכופף אצבעותיו בולטי' אותם הקשרים כלפי חוץ והכי תנן בכלאים מאימתי מתחילין למנות מפקק הגפן השני כלומר מאותו מקום מתחילין למנות הד' אמות שצריך להרחיק כשזורע שם מין אחר ומפרש מהקשר השני שהגפן וכך הוא פי' הברייתא קידוש ידים במקדש עד לפרק דהיינו במקום חיבור היד והזרוע שהוא סוף היד שהוא הנקרא פר' לחולין עד לפקק עד קשרי אצבעותיו השלישיי' שהוא סוף האצבעות לתרומה עד לפרק ר"ל ג"כ עד מקום חיבור היד והזרוע שהוא סוף היד כמו שאמרנו בקידוש ידים שבמקדש ואע"פ שקידוש שבמקדש ותרומה שיעור אחד להם לא שנה אותם ביחד מפני ששנה תחלה קידוש של מקדש שהוא מן התורה ואחר כך שנה לו חולין שהוא מצוי יותר ואח"כ תרומה ומה שנחלקו בגמרא רב ושמואל ור' יהושע הוא בזה שרב היה גורס [בחולין] לפקק ולפי' היה אומר שיש הפרש בין חולין לתרומה דלחולין עד הקשרים שבסוף האצבעות שבולטים כשאדם כופף אצבעותיו ולתרומה עד הפרק דהיינו סוף היד ושמואל היה מקל יותר והיה אומר דאפי' לתרומה די בשיטול עד הקשרים שבסוף האצבעו' כמו לחולין [וגורס בשניהם לפקק] ור' יהושע היה גורס בכל לפרק והיה אומר דבין לחולין בין לתרומה עד הפרק דהיינו סוף היד לחומרא ומסקנא כוותיה ונמצינו למדים לפי שיטה זו שבשע' שנוטל אדם ידיו צריך ליטול אותם עד מקום הפרק דהיינו עד מקום חיבור היד והזרוע וכן אומר רבני צרפת ז"ל שמצאו כתוב בהלכות של א"י נט"י כל היד ובזה הוא מתורץ מה שמקשי' העול' על הריף ז"ל למה לא כתב כדברי רבי יהושע לחומרא שמאחר שכתב עד לפרק ממילא שמעינן שהוא לחומרא ודבר ידוע הוא שהפרק ר"ל עד סוף היד וסתם הלשון כדי שנבין כי לשון הפרק הוא מורה על החומר' מתוך לשונו זה הדרך שכתבנו ויש לשאול כיון שהמסקנא כמו הגרסא שהיה גורס ר' יהושע דאפי' לחולין צריך עד לפרק שהוא סוף היד לחומרא למה שנה אותם בברייתא ביחד והוצרך לומר עד הפרק לכל אחד ואחד בפני עצמו י"ל דתנא חדא חדא שמעינהו ותרסינהו כלומר לא שמע אותם ביחד אלא כל אחד ואחד בפני עצמו ובכל אחד ואחד שמע עד לפרק ולפי' שנה אותם בברייתא על הדרך ששמ' וכיוצא בזה אמרו במסכת קדושין (דף ו) גבי הרי את מקודשת לי הרי את מיועדת לי וכו' ששנה בע' לשונות ג' פעמים הרי זו מקודשת ומקשי' לשם למה הוצרך לומר ג' פעמים הלא די בשיאמר כל הע' לשונות ביחד ויאמר אחר כולם הרי זו מקודשת ומתרץ תלתא תלתא שמעינהו ותרסינהו מפי מורי הרב נר"ו : וכל דבר שחוצץ בטבילה בגוף חוצץ בנט"י פי' כגון דיו או שעוה וכיוצא בהן וה"ה שצריך להסיר הטינוף שבין הצפורן והאצבעות כמו שצריך בטבילה : **נוטל** אדם ידיו שחרי' ומתנ' עליהם כל היום ודוקא כששומר את הידים ואינו נוגע בהן בשום דבר של טינוף מועיל התנאי וא"צ ליטול ידיו כל היום לא בשעת תפלה ולא בשעת אכילה אבל אם אינו שומר את ידיו אין התנאי מועיל ואפי' היכא שיש לו מים ס"ל לרב שיכול לעשות כן כדמפ' בסמוך ומאי דאמר להו רבינא לבני פקתא כגון אתון דלא נפישו לכו מיא ראוי לכם שתכניסו עצמכם בזה הטורח לשמור ידיכם ולהתנות עליהם בבקר וכאן י"ל היאך אומר שבנטילת שחרית יפטר כל היום בתנאי והא תנן ב"ה אומר מוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין לידים וטעמייהו משום דאמרי' תכף לנטילה אכילה ויש לומר דהת' שלא התנה בנטילה של שחרית ונתחייב ליטול בשעת אכילה בזה אמרו תכף לנטילה סעודה דמאחר שנוטל ידיו לאכול יש לו לאכול מיד שלא יסיח דעתו מנקיים אבל בזה שאינו מתחייב ליטול בשעת אכילה שהרי שמר אותן מהבקר והתנה עליהם לא אמרו תכף לנטילה סעודה ויש עוד לשאול מדאמרי' בפסחי' (ד' קו) נטל ידיו לא יקדש ור"ל לא יקדשו ואם קדש צריך נט"י פעם שניה ולמה צריך ליטול ידיו שנית שמאחר שקדש ודאי יש לו לאכול דאין קידוש אלא במקום סעודה ומלא שאין תנאי גדול מזה ולמה לא אמרו שיועיל הקידוש כמו שמועיל התנאי : ונראה למורי הרב נר"ו לתרץ דמן הדין ודאי סגי בנטילה ראשונה אלא שמאחר שחכמים תקנו לקדש תחלה וליטול אח"כ והוא לא עשה כפי מה שתקנו הם קנסו אותו לחזור וליטול ידיו שנית ורבני צרפת ז"ל מתרצים בענין אחר דמשום הכי הצריכוהו לשם ליטול ידיו שנית מפני מה שאמרו טעם אינו מקדש ואם היינו אומרים דנטל ידיו יקדש ויאכל מיד וא"צ ליטול שנית היינו מדמין הנטילה לטעימה והיינו אומרים כמו שהנטילה היא מעין האכילה ומאחר שנטל ידיו אינו חוזר ומקדש [אלא מקדש ואוכל] הה"נ כשטעם קודם הקידוש [דמקדש ואוכל] (אינו חוזר עכשיו א ומקדש) וזה דוחק הוא ועוד שלא יתכן לתלות זה בזה דהא חזינן דטעם אינו מקדש אינו הלכה אלא הלכה הוא שאע"פ שטעם מקדש ואם כדבריהם נצטרך לומר דכי היכי דלא הוי הלכ' טעם אינו מקדש הכ"נ לא הוי הלכה דנטל ידיו לא יקדש ואינו כן דהתם בפסחים משמע בהדיא דהלכה הוי שאם נטל ידיו לא יקדש ויאכל מיד אלא חוזר ונוטל פעם שנית ושם הארכתי בזה יותר שבת לב : **ולענין** פסקא נראה למורי רב נר"ו לפסוק הלכה לקולא כמו הלשון שאומר אפי' שלא בשעת הדחק כרב ולא מפני שהוא לשון אחרון שאינו נקרא לשון אחרון אלא כשהלשון הראשון מביא התלמוד בסתם והלשון האחר בלשון איכא דאמרי אבל היכא ששניהם מביא אותם בלשון איכא דאמרי לא נקרא לשון אחרון אלא הטעם שיש לו לפסוק הלכה כמו הלשון שמקל יותר מפני שבנטילה מדרבנן ובשל סופרי' הלך אחר המקל : ור"ח ז"ל פסק כמו הלשון שמחמיר יותר וקים' הוא על מה סמך שאי אפשר לומר שסמך על מה דאמ' רבינא כגון אתון דלא נפישי מיא דמשמע דוקא אתם שאין לכם מים והוא כמו בשעת הדחק הא אחרים לא שזה כבר נתננו למעלה שאינו כן שלא אמ' להם אלא מאחר שלא היה להם מים מצויי' שראוי ליכנס בטורח לשמור ידיה' ונרא' שסמך על מאי דאמרינן בגמ' (חולין ד' קו) מי' ראשוני' האכילו בשר חזיר פירוש מעשה היה באדם אחד שלא נטל ידיו קודם האכיל' והאכסנאי מתוך שלא נטל ידיו היה סובר שהי' כותי ונתן לו לאכול בשר חזיר ומפני כך כתב שיש לו להחמיר בדבר ואין לו לעשות כן אלא בשעת הדחק מפני זה הטעם שהרואה שאוכל בלא נטילה לא ידע שהתנה בנטילה של שחרית ושמר אותם כל היום ויבא להאכילו דברים האסורים ומפני שיחשוב שהוא כותי מפי מורי הרב נר"ו : **אמר** רב' האי אריתא דדלאי אין נוטלין ממנה לידים פי' אריתא יאור כדמתרגמינן על יאוריהם על אריתיהון והדרך הוא שדולי' ממנה והדולה משליך המים לתוך הצינור ומשם יפרדו המים והולכין מאליהן ומשקין כל הערוגות שבגן ועכשו בא רבא להשמיענו שאין להטביל הידים בתוך הצנור דהוו להו שאובין שנשאבו מן היאור ע"י הדולה ואינו נוטל שם את ידיו דלא אתו מכח גבר' שהרי מאליהן הולכין בצנור להשקות את הגן : **ואיכא** למידק למה לא אסר הנטיל' מטעם דלא אתו מכח מנא שיותר היה לו לאסור מזה הטעם ממה שלא אתיא מכח גברא דכח מנא בעיא לדברי הכל וכח גברא מצינו שהוא מחלוקת דתנן במסכת ידים הניח חבית מטה על צדה ונוטל [ממנה] לידים והקוף נוטל לידים רבי יוסי פוסל בשתיהם הנה ת"ק סובר דלא בעינן כח גברא ולפיכך היה אומר שמטה החבית כדי שיוכל להוציא המים ונוטל ממנה את ידיו והיה מכשיר הקוף לנטילת ידים אע"פ שאין בו תורת אדם ור' יוסי שהיה פוסל בשתיהן היה סובר דבעינן כח גבר' וכיון שמצינו מחלוקת בכח גברא ולא מצינו בכח מנא יותר ה"ל הטעם שאין בו מחלוק' : ואומר מורי הרב נר"ו שקושיא זו היא מקורבת במה שאומר אחר כך :

ואי

שלטי הגבורים

א לא זכר הרב"א והר"ל בין דרבי' יונה בקצו שלא אוכל שעת הדחק שאין המצוי מים אז שהולך בדרך כמו שכת' סמ"ג אמרה [illegible] שחרית אז שלא ניכר [illegible] לאחר שהקנה אין התנאי מועיל כלום והרא"ש כתב דתנאי שחרית מועיל לכל היום אפי' שלא בשעת הדחק ובלבד שיזהר משינוי אחר כך וכן נראה דעת מיי' וסמ"ג הטור כל הדיעות [illegible] שני בתב דאם מזדמן לו מים אח"כ חוזר ונוטל אם מזדמן לו מים אח"כ דבריו קמוסים בדעת הראשון ובהבנתי סברת [illegible] המחלוקת כש"ד :

ב כ"ל בתנו דלא קבעינן [illegible] אחר לידי' נוטלין ידים מן [illegible] [illegible] מעולה [illegible] ידיו בכלי [illegible] טבילה [illegible] בשיטת רבינו ובהלכות [illegible] מים מכח גברא ו"ש [illegible] [illegible] דלאתו מכח גברא נם כ"ש על זה שבקב [illegible] [illegible] בפסקי כ"ה ובהנתבתי בכל כש"ד :

הדרשי

אנשי שם

א כדר"ם כ"ל בנוחוק בוה שרב בבן פירם רשב"ם ותוספת טעם לא יקדש בכוס אלא לאחר קדוש סעודה :

מיי' פ"ו מ' ברכות [illegible] סמ"ג [illegible] טור א"ח [illegible] קס"ד

ת

מיי' פ"ו מ' ברכות [illegible] פסקי סי' [illegible] טור א"ח [illegible] קס"ט

רד

נר מצוה

גי' ר"ת

ר"ת מ"ז

ואי מקרב לגבי דולא דאתי מכח גברא נוטלין ממנה לידים ור"ל אם בשעה שאדם דולה המים מן הבריכה והופך אותם בצינור שהמים יורדין קרוב למקום השפיכה אע"פ שאינו מגיע אותם תחת השפיכה ממש נוטלין ממנו לידים דכל זמן שהם קרובים למקום השפיכה עדיין מכחו הם באין ודמיא להא דאמרינן במסכת חולין (דף טז) השוחט במוכני שחיטתו כשרה והתניא שחיטתו פסולה ומתרצינן ל"ק כאן בסבובה ראשונה כאן בסבוב' שנייה ור"ל שאם שחט בגלגל של אבן או של עץ והיה סכין או דבר אחר שראוי לשחוט בו קבוע בגלגל והיה נוטל כבהמה קרוב לגלגל והאדם חוזר הגלגל ונכנס אותו שאדם מחזיר אותו אח"כ חוזר מעצמו פעמים רבות ואם שחט בסבובה הראשונה דיינינן ליה כח האדם והשחיטה כשר' אבל הסבובו' האחרו' אינם באות מכחו והשחיטה פסולה ה"נ כשהיו קרובים למקו' השפיכה דיינינן ליה כאלו היו שופכו' בשעת' שפיכת המים עצמן וה"ל כח גברא ונוטלין ממנו לידים וכשהן רחוקות לא דייני' ליה כח גברא ואין נוטלין ממנו לידים ומפני שהשיטה הוצרך לומר דאתי מכח גברא להשמיענו שאע"פ שאינן תחת מקום השפיכ' עצמה כיון שהם קרובים למקום השפיכה דכח גבר' הוי נקט ברישא כשנוטל רחוק ממקום שפיכ' עצמה דלא אתי מכח גברא ולא אמר דלא אתי מכח מנא ואע"פ שהוא לדברי הכל : וכתב מר רב יהודאי גאון ז"ל מכניס אדם ידיו לתוך הכלי ונוטל ומביא ראיה מדאמרינן גבי קידוש ידי' שמקדש שאין לו ליטול ידיו בתוך הכלי דממנו אמר רחמנא ולא בתוכו ומדפסל גבי מקד' מכלל דלנטיל' ידים לחולין שרי וגר' שטוב דלא בעינן כח גברא ואף על פי שהסוגיא מוכחת דבעינן כח גברא כיון שאנו רואין במשנה שסוברת דלא בעינן כח גברא דמכשרה הקוף ומכשרה להטות את החבית וליטול ממנה לידים ממילא נדחית הסוגיא שבכאן אבל נראה למורי הרב נר"ו לומר דכיון שהסוגיא מוכ' בכאן דבעינן כח גברא ובמשנה הו' מחלוקת ת"ק ורבי יוסי נפסוק הלכה כר' יוסי דפוסל בשתיקן ומצריך כח גברא וגם הרא"בד ז"ל כך כתב כיון דבגמרא אמרו דבעינן כח גברא לא נחוש לסתמא דמתני' שאיפשר לומר שהיו יודעין דיחידא' הוא ונפסוק הלכה כר' יוסי דמצריך כח גבר': **ואי** בזע דול' בכונס משקה וכו' פי' אם ניקב הכלי כל כך שאם ישימו אותו על המים נכנסי' המים למעלה דרך אותו נקב כיון שיש שם חיבור כל שהוא לא הוו שאובין ומטבילין בו את ב הידים כמו במעין עצמו אבל אין נוטלין בו את הידים שכיון שיש בו נקב כ"כ שהמשקה נכנס דרך אותו הנקב נתבטל מתורת הכלי : כלי שאין בו רביעית אין נוטלין בו לידים ולא ממנו כלומר שאע"פ שמשים בו רביעית בב' פעמים אפילו הכי כיון שאין הכלי מחזיק רביעית אין נוטלין ממנו לידים דלאו כלי הוא : קפדיתו אמנא שיהיה הכלי מחזיק רביעית : קפדיתו אחוותא שבמרא' ויפסול בנטילה כמו שפוסל במקוה אם נתנו בו דיו או קנקנתום וכיוצא בהן ונשתנה מראהו : קפדיתו אשיעורא ג שיהיה במים שיעור רביעית אמר ליה אין דכולהו בעינן אשיעורא לא קפדינן דתנן מרביעית נוטלין לידים לאחד ואפילו לשנים לא קאמר דבפחות מרביעית לא קפדינן שזה אי אפשר דודאי צריך רביעית שלם כדאמרי' בעלמ' תני רביעית לטהר את הידים ותני רביעי' לטהר המים שעל הידי' אלא ה"ק אם לא יהי' בכלי מתחלה שיעו' שלם כיון שמשלים אח"כ לשיעור לא קפדינן בהכי שהרי שנינו דמרביעי' נוטלין לידים אפילו לשני בני אדם וכשנוטל האחד נמצא שלא ישאר לשני אלא חצי רביעית ואע"פ [שאפשר] שהיו נוטלין אחר כך עם [חצי] רביעי' אחר אפי' הכי נמצינו דלא קפדינן שיהיה בכלי מתחלה שיעור שלם אלא כיון שהכלי מחזיק רביעית אע"פ שלא יהיה בו מתחלה שיעו' שלם לא קפדינן בהכי מאח' שמשלים אח"כ לשיעור רביעית ודחי' ולא היא שאני התם דקא אתו משירי טהרה כלומר אין ללמוד מזה דלא בעינן שיהיה בו מתחלה שיעור שלם דהתם מתוך כך אמרו שהוא מותר מפני שבשעה שנוטל השני אע"פ שלא היה בו אלא חצי שיעור אותו חצי שיעור בא משיעור שלם שהיה בו מתחל' ושיירו הראשון ולפיכך מותר כיון שמשלימו אח"כ בחצי שיעור אחר ואפי' לא קרא ההשלמה משיירי טהרה אבל כשלא היה בו מתחלה חצי שיעור לאחר אינו נוטל ממנו לידים ואע"פ שמשלים הנטילה בחצי שיעור אחר אין הנטילה כלום : **אתקין** רב אחא מנהר פקוד נטלא בת רביעתא אע"פ שאם הכלי מחזיק יותר הרי זה משובח אפילו הכי התקין כלי שיחזיק רביעית מצומצם כדי שידעו הדבר בעירו וידעו הכל שיעור רביעית מפי מורי הרב נר"ו : **מגופת** חבית שתיקנה נוטלין ממנו לידים יש מפרשים שלקח המגופה מעל החבית וחקק בה שיעור רביעית ואין זה נראה למורי הרב נר"ו דא"כ מאי אצטריך למימר פשיטא דכלי גמו' הוי ונוטלין ממנו לידי' ומשום הכי נראה לפרש שזאת המגופ' היא של חרס ומתחל' היתה [חקוקה] שעושין בו חקק כדי לשלוב את הונהמא ומ"ש שתיקנה ר"ל שתיקנה בישיבתה שלא תטה לכאן ולכאן שצריך שהכלי מחזיק רביעית כשיושב מאליו בקרקע בלא שום סמיכה אבל אם מחזיק רביעית כשנוטל האדם אותו בידו ואינו מחזיק רביעית כשמשים אותו בקרק' אינו ראוי לנטילה דבעינן שיחזיק רביעית בלא סמיכה והכי אמרי' בעלמא יושבין אע"פ שאינם נסמכין : **חמת** וכפישה שתיקנן נוטלין מהם לידים חמת וכפישה הם עור וכפישה היא כעין חמת ולא הוה צריך למימר דכיון שתיקנן בישיבתן ודאי נוטלין מהן לידי' לא משום דאיצטרך למימ' במשנה דשק וקופה אע"פ שתיקנן אין נכון רק כלי ואין נוטלין מהם לידים אמר בריש' שתיקן : **מהו** לאכול פת במפה כלומר אם לא נטל ידיו יקח הפת על ידי המפה ולאכלו או גזרינן שמא יגע בידיו בפת ממש ומסקנא התירו מפה לאוכלי תרומה דכהנים זריזים הם ולא יגע בפת אבל למי שאוכל חולין בטהרה לא התירו דגזרינן דילמא יגע בפת ונראה דכל שכן לשאר בני אדם שאינן אוכלין חולין בטהרה ואינן נזהרים כל כך שאין להם לאכול פת וכל דבר שטיבולו במשקין על ידי מפה דגזרינן דילמא יגעו בפת ומה שכתב בזה רבינו ז"ל קימא הוא מפי מורי הרב נר"ו : **אוכל** מחמת מאכיל צריך נטילת ידים כלומר אע"פ שאינו נוגע בפת צריך ליטול ידיו וגם האחר אין לו להאכילו עד שיטו' ידיו משום ולפני עור לא תתן מכשול אבל מאכיל עצמו כלומר המאכילו אינו צריך ליטול ידיו שאין החיוב אלא על שאוכל והאוכל בכלי הנקרא בלע"ז מרגפ"א אף על פי שאינו נוגע בפת צריך נטילת ידים :

לא

נר מצוה

ואי מקרב לגבי דולא דאתי מכח גברא נוטלי' ממנה לידים ואי בזע דולא בכונס משקה אין נוטלין ממנו לידים דלאו כלי הואי ואמר רבה כלי שאין בו רביעי' אין נוטלין ממנו לידים אמ' ליה רב אשי לאמימר קפדיתו אמנא קפדיתו אחזותא קפדיתו אשיעורא אמר ליה אין איכ' דאמרי אמנא ואחזות' קפדינן אשיעורא לא קפדינן דתנן מי רביעית נוטלין לידים לאחד ואפי' לשנים ולא היא שאני התם דקאתו מישירי טהרה איתקין רב יעקב מנהר פקוד נטלא בת רביעתא ואמר רבא מגופת חבית שתיקנ' נוטלין ממנה לידי' חמת וכפיש' שתיקנ' נוטלין מהן לידים שק וקופה אע"פ שתיקנן אין נוטלין מהן לידים איבעי' להו מהו לאכו' במפה מי גזרינן דילמא נגע בפת או לא ומסקנא אמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל התירו במפה לאוכלי תרומ' ולא התירו במפ' לאוכלי טהרות איבעי' להו אוכל מחמת מאכיל צריך נטילת ידים או לא ומסקנא והלכתא אוכל מחמת מאכיל צריך נטילת ידים מאכיל עצמו אינו צריך נטילת ידים אמר רב יהוד' אמר רב

לא

רש"י

ואי מיקרב לגבי דוולא כשהדולה שופך נותן זה ידיו סמוך למקום השפיכ' שהמי' מקלחין מכח השפיכ' על ידיו שפיר דמי : ואי בזע דוולא אם ניקב הדלי : בכונס משקה שנקב המכניס מים הוא קלא גדול : מילף א לייפי הצנור דרך סייג מחובר עם המקוה כי הדלי מקלח דרך פיו לפנו' והנקב מאחריו מקלח למקום לאחור ומאחריו דרך הנקב ומתחבר הצנו' עם פיהו ע"י הדלי ומטבילין בצנור הידים דלא טבילה חמורה היא והיא בחיבור זה ולא בעינן כשפופר' הנוד כדין עירוב מקואות בעלמא: דלאו כלי הוא ורבנן תקינו כלי לנטיל': אמנא שיהא הכלי שלם : אחוות' שיהא בו מראה מים : אשיעור' ברביעית : דקאתו משירי טהרה שמתחלה היה כאן רביעית שלם בתחילת הנטיל': נטלא כלי זכוכית והיא מחוקק לשער בו כלי רביעי' לכל אדם ואדם שתקנוה ליטול ידיו ולכך קרי ליה נטלה : מגופת חבית שתקנה חקקה לקבל בה רביעית ואע"ג דמעיקרא [לאו] לאשתמושי נבויה עבידא ואין הללה עשוי' לתוכה כ"א לטופה על פי החבית : חמת וכפישה מיני נודו' הן של עור : שק וקופה אין מלאכתן למים דרובן אין מקבלין מים ולכך הכא כונעין של לבד נמי אין נוטלין מהם לידים : במפה מי שלא נטל ידיו מהו שיכרוך מפה על ידיו ולא יגע באוכלין ויאכל : התירו מפה לאוכלי תרומה דכהנים זריזים הם דלא נגעו : ולא התירו לאוכלי חולין בטהרה לפי שאינן זהירין כל כך כמו כהנים : אוכל מחמת מאכיל אדם שאוכל מיד חבירו מה שנותנו לו לתוך פיו צריך האוכל נטילת ידים או לא :

שלא

א רבינו יונה והרא"ש פלגי אליבא דרבינו לפרש דברים או סבירא ליה דנקב בכונס משקה הוי חיבור או לא וכתבתי בספ' כמחלוקת' בס"ד : ובלא שניקב בכונס משקה אם יחזרו לויקו' אבתי קור' כלי שלא ונוטלין ממנו לידים תקנן ולחשה ושיעור בת'חם בכונס משק' מקבש ממנו קורץ כלי :

לשון ריא"ז

ואם ניקב הדלי בכונ' משקה שמימיו נוטפין לצור דרך הנקב ושפכין לנוקת דרך פיו הרי מי הנוקת מחוברין למי הצור ומטבילין בהן את הידים שלא החמירו בהם חכמים כטבילה גמור' וכן נראה בעיני לומר שאם בא אדם בספינה גדולה ואינו מניח להטביל את ידיו בים יתן כלי שניקב בכונס משקה ודולה מן הים ומטביל ידיו בתוך הכלי שמי הכלי מחוברין למי הים הגדול ומימיו נוטפין שם על ידי הנקב כמבואר בקונטר' פרקים בפרק כל הבשר הלכה ו' :

ב לפרש"י והרא"ש נוטלין לא' ואפי' לשנים קאי אתרתי נגרי דשנים שבאו ליטול ידיהם בבת' באחרון אף בירך דכיון דקא אתו משירי רביעית וכן כתבו רוב הפוסקים והרמב"ם כתב ודוקא שלא יפסיק קילוח השפכה הוי כגוף חיבור ולדברי מייל' וסמ"ג לטולם בבשום ראשון צריך רביעי' לכל אחד ואחד אך מירי בבשום' שני ר"מ והרא"ש וגם הר"ן ז"ל כתבו דס"ד ליטול מים מן הכלי על ידו אחת ולבת על ידו השני ומרדכי כתב דאין נכון לעשות כן :

לשון ריא"ז

לא יטול אדם ידיו בפחות מרביעית פי' שנים ונטל האחד מרביעית ושייר חצים נוטל השני מן השיריים לפי שהן שירי טהרה כמבואר בקונטר' פרקים בפרק כל הבשר :

ג ודאי' כתב דיכול לכרוך ידיו במפה ולאכול חולין בידי בטומאה בלא נט"י וכן נראה דעת רש"י ולפי מה שכירם רבינו יונה ורבי' אלי' עם מיי' ב"ם וסמ"ג והרא"ש וטור ורוב הפוסקים שלא עם מיימוני :

לשון ריא"ז

וכן אם נטל אוכל במפה ואכלו אע"פ שלא נגע בו צריך נטילת ידים כמבואר בקונטרס פרקים בפרק כל הבשר פרק ח' :

חדושי

אנשי שם

מהר"ם א וה"ל גירסת ספרים שלנו ופירש"י חשוב לאו חיבור בבבי ורב אלפס לא חשיב לאו חיבור ע"ש באחרי :

ב כראה שגירסת רבינו יונה כגי' באלפס דלא חשיב לאו חיבור לקלות ומפי' הכי מחלק בין טביל' לנטיל' ובאחרי' בפ' כל הבשר כתב דלגי' רב אלפס כמו שאינו חשוב חיבור לנטילה כך אינו חשיב חיבור לטבילה :

ד"ת ג וכו' ספר' רחוק מאוד בי כראה שרבינו היא גם סבת נר"יך ואין ספר' בינו ובין הראשון רק בספר הראשון צריך שישים לא' ואפילו לב' לא אמתא סכי

מתחלה רביעית וכו' אין צריך אבל לכתחלה צריך שישים אותו ברביעית ולא דרבא זה בדרך כל אחר הפוסקים גם פשט המשנה מורקתו לנטול רביעית נוטלים לידים

לא יתן אדם פרוסה לשמש אא"כ יודע בו שנטל ידיו יש למדין מכאן שאין ראוי לתת לאכול אלא למי שיודע בו שיברך ונראה שכיון שמתכוין לעשות מצוה שנותן בתורת צדקה מותר : והשמש מברך על כוס וכוס מפני שהוא נמלך על כוס וכוס שאינו יודע אם יתנו לו יותר אם לאו ומכאן נראה שהמלכת ספק שמה המלכה שהרי אנו רואין שהמלכת השמש היא מספק שהוא מסופק אם יתנו לו אם לא יתנו לו ואפילו הכי דיינינן ליה נמלך : הא דליכא אדם חשוב הא דליכא אדם חשוב פירוש אי איכא אדם חשוב אינו מברך על כל פרוסה ופרוסה שאדם חשוב הסעודה שלו מספק' ואין השמש נמלך כי ודאי יוד' שיתנו לו פת כל מה שיצטרך לאכול אבל היכא דליכ' אדם חשוב אין הסעוד' שלו מספקת והוי נמלך ומברך על כל פרוסה ופרוסה : בין שהכוס בידו בין שהכוס ביד בעל הבית שמא יארע דבר קלקלה בסעודה פי' שמא מתוך שיתן דעתו על הפרוס' לא ישמור היין שבכוס וישפוך היין וכן כשהכוס ביד בעל הבית ויראה שנותנין מהפרוסה לשמש מקפיד בדבר וישפך היין ויארע דבר קלקל' בסעודה ודוקא לשמש אבל שאר בני הסעודה יכולין לתת זה לזה כשהכוס ביד בעל הבית שמאחר שהוא זימן אותם אינו מקפי' במה שהם נותנין אלו לאלו ולא חיישינן לקלקלה : ש"א יצאו מים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים פי' שיעור הנטילה הוא עד הפר' שבין חיבור היד והזרוע כדאמרינן לעיל ועכשו בא להשמיענו שבשעת הנטילה צריך שיזהר (שלא) יגביה ידיו למעלה עד שיכנס מפני שאם [לא] יגביהם יקבלו המים שטופף' באחרונה לעבר המים שעל הידים עולה מהזרוע ויחזרו ויטמאו את הידים ולא עלתה לו נטילה : את לחם טמא כלומר כשאוכלין בלא ניגוב ידים לחות המים מטמא : דיבור עם חברו והפליג נוטל שתי ידיו ונכנס פירוש כשיוצא להשתין די בנטילת היד האחת שמשפשף בה הניצוץ בלבד אבל כשמדבר עם חבירו והאריך הרב' נראה שהסיח דעתו צריך שיטול את שתיהן ולא יטול אלא בפנים ושיחזיר פניו לאורחי' שיראו שנוטל ודוקא לשתות אמרו שצריך ליטול בפנים כי שמא יחשדו אותו שאינו חושש ליטול ידיו לשתיה אבל לאכול אין צריך ליטול בפניהם דודאי לא יחשדו אותו בזה שיודעים שאיסטניסו' הוא לכל אדם שנעולם לאכול בלא נטילת ידים ובכאן י"ל היכי קאמר לא אמרו אלא לשתות והלא אין צריך נטילת ידים לשתיה וי"ל שהדרכם היה בשעת שתייה לאכול מעט כדי שיוכלו לשתות ולפיכך אמרו שצריך נטיל' מפני אותו המעט שאוכל ולרי' שיבשה בענין שירלו חבירין מפני שמתוך שהעיקר הוא השתיה יחשדו אותו שאינו נותן אל לבו ליטול ידיו כמו אם היו אוכלי' אבל כשהעיקר הוא האכיל' לא יחשדו אותו שלא נטל ידיו ומותר מפי מורי הרב נר"ו :

הדרן עלך אלו דברים

הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל וכו' מקום שנעקרה ממנו ע"א מארצנו ואם רואה אותו בחוצה לארץ צריך שיאמר ברוך שעקר ע"א מן המקום הזה ואמר בשקיין כשם שעקרת מן המקום הזה כך תעקור מכל המקומות והשב לב עובדיהן לעבדך : על הזיקים ועל הזועות וכו', מפרש בגמרא זיקין הן הנראה כמו כוכב שרץ ממקום למקו' : ופירוש זועות רוחות חזקי' שעושה בשעת הגשמי' ומה שחזר ושנה על הרוחות מיירי שלא בשעת גשמים מנשב רוח גדול וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים והיינו שזנו וזועה אבל ברקים ורעמים מפני שהוא בשעת גשמים כמו הברקים והרעמים : והברקים הם נראין כמו לפיד אש : והרעמים הם קול הברד שנשמע כאחן בשעת גשמים ובגמרא פריך וכי בהני כחו מלא העולם איכא טופה ברעשית ליכא ומקרן מברך תרתי וי"מ שר"ל שצריך שיאמר את שתיהן שכחו מלא עולם ועושה בראשי' וכן כתב הראב"ד ז"ל אבל הרי"ף והרמב"ם פירשו שאינו רוצה לומר שיזכיר שתיהן אלא יאמר אי זו שירצה : אבל על ההרים ועל הגבעות ועל הימים והנהרות והמדברות לפי שאינם משתנים ועומדים כך מבריאת עולם אינו מברך אלא עושה בראשית :

נר מצוה

ו לא יתן אדם פרוסה לשמש אלא א"כ יודע בו שנטל ידיו והשמש מברך על כל כוס וכוס ואינו מברך על כל פרוסה ופרוסה ר' יוחנן אמר אף מברך על כל פרוסה ופרוסה ולא פליגי הא דאיכ' אדם חשוב והא דליכא אדם חשוב ת"ר לא יתן אדם פרוסה לשמש בין שהכוס בידו בין שהכוס בידו של בעל הבית שמא יארע דבר קלקלה בסעודה : והשמש שלא נטל ידיו אסו' ליתן פרוסה לתוך פיו : גרסי' בסוטה בפ"ק אמר ר' זריקא אמר ר'א"עזר כל המזלזל בנטיל' ידים נעקר מן העולם א"ר חייא בר אשי אמר רב מים ראשונים צריך שיגביה ידיו למעלה ח אחרונים צריך שישפיל ידיו למטה תניא נמי הכי הנוטל ידיו צריך שיגביה ידיו למעלה כדי שלא יצאו מים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים א"ר אבהו כל האוכל בלא ניגוב ידים כאוכל לחם טמא שנאמר ויאמר יי' אלי ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגוים : גרסי' ביומא בפ' אמר להם הממונה תנו רבנן ח הלכה בסעוד' אדם יוצא להשתין מים נוטל ידו אח' ונכנס דבר עם חבירו והפליג נוט' שתי ידיו ונכנס וכשהו' נוטל לא יטול מבחוץ אלא מבפני' נכנס ויושב במקומו ונוטל ומחזיר פניו לאורחין אמר רב חסדא לא אמרן אלא לשתות אבל לאכול נוטל מבחוץ ונכנס מידע ידעי דאנינא דעתיה אמר רב נחמן בר יצחק אנא אפילו לשתות מידע ידעי דאנינא דעתי :

הדרן עלך אלו דברים

הרואה מקום שנעשו בו נסים לישרא' ט אומ' ברוך שעש' נסי' לאבותינו במקום הזה מקום שנעקרה ממנו ע"א אומר ברוך שעקר ע"א מארצינו על הזיקים ועל הזועות ועל הברקי' ועל הרעמים ועל הרוחות אומר ברוך שכחו מלא עולם על ההרים ועל הגבעות ועל הימים ועל הנהרות ועל המדברו' אומ' ברוך עושה בראשי' רבי

רש"י

אלא אם כן יודע בו שנטל ידיו דשמא ישכח השמש ויאכל : מברך על כל כוס וכוס לפי שאין קבוע לשתייה השמש שאינו יודע אם יתנו לו עוד ואסח דעתיה משתיי' ואינו מברך על כל פרוסה ובטוח הוא שלא ימנעו ממנו לחם איכא אדם חשוב בסעודה בטוח הוא שיתנו לו לחם כל צורך : לא יתן אדם פרוסה לשמש באחד מן האורחים קאמר כדי שלא יכעוס הבע' הבי' כשסות' והיין חונקו ומנוולו ואפילו אין כוס בידו מתוך שהם כן יכלה הלחם לאורחי' הוא מגיע במה שזה נותן ואפילו הכוס ביד השמש שמא ישפכנו מאימת כעס הבעל הבית : צריך שיגבי' ידיו למעל' יגביה ראשי אצבעותיו שיהיו המים משפיעי' לצד זרועותיו דתנן במסכת ידים שצריך לשפוך על ידיו ב' פעמים מלבד שפיכה ראשונה שהיא לנטילה אלא להעביר מעל ידיו כל דבר החוצץ ושני' ראשונה מטהרין את הידים ושניים מטהרין את המים הטופחים על ידיו שנטמאו תחילה מחמת הידים ועתה חיישינן שמא יצאו מים ראשונים חוץ לפרק שנטל מים בשפע יותר מכדי חוקו ועל השניי' לא הקפי' ליטול א עד מקו' שיצאו ראשוני' אלא עד הפר' כמשפטו וחוזרו מים ראשונים לידו וטומאה לכך צרי' להגבי' ידיו : צריך שישפיל כדי שירד הזוהמא של תבשיל כי עיקרן להעביר הזוהמא הן : ונוטל ידו אחת אות שמשפשפה בה כדאמרי' לעיל מצו' לשפשף : והפליג כלו' ששהה מבחוץ שעה אחת או שתים : נוטל שתי ידיו דכיון דהפליג שעה אחת או שתי' הסיח דעתו מסעודה ולא נזהר לשומרן וידים עסקניות הן : לא יטלם מבחוץ שלא יאמרו לא נטל הכי גרסינן בתוספתא ומחזיר טופיו על האורחים טופיו הוא כך שמליקין ממנו על הידים אותו מחזיר השמש על המסובים ואומר וכי יש בכם הצריך ליטול עוד להודיע שזה הנכנס נטל כבר : לא אמרן דלא יטול מבחוץ שאין צריך הנכנס לאכול עוד כי אם לשתות : מידע ידעי דאנינא דעתיה ידעו ודאי שכבר נטל :

הדרן עלך אלו דברים

הרואה מקום שנעשה בו נסים לישראל כגון מעברות הים והירדן וכל המפורש בגמרא : זיקים וזועות ורעמים ורוחות הכל מפרש בגמרא : מלא עולם לפי שאלו נשמעים מרחוק ונראין מרחוק : לפרקים

עין משפט נר מצוה

ו מיי' פ"ז מה' ברכות טוש"ע א"ח סי' קסט

ז מיי' פ"ו מה' ברכות הל' טוש"ע א"ח סי' קסג קסא

ח מיי' פ"ו מה' ברכות הל' טוש"ע א"ח סי' קסא [illegible]

ט מיי' פ"י מה' ברכות הל' טוש"ע א"ח סי' רית

לשון ריא"ז

א׳ ונראה בעיני שלא אמרו לברך על כל כוס וכוס ועל כל פרוסה ופרוס' אלא על ברכה ראשונה אבל על ברכה אחרונה אינו מברך אלא ברכה אחת לבסוף במאמר בקונטרס בריאות נפשו' כל הנפשו' [illegible] :

ב׳ לאוירים רש"י וספר התרומ' משמע שלנוטל צריך שיהיו ידיו כשנכנס עד פרק [illegible] והתוספות וסמ"ג [illegible] מים ראשונים [illegible] מים אחרונים [illegible] שלאחר הסעודה [illegible] :

לשון ריא"ז

ג׳ כשנוטל ידיו צריך להגביה את ידיו שלא יצאו מים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים [illegible] אבל כשנוטל את ידיו אינו צריך להגביה את ידיו [illegible] ליטול ידיו בשתי שטיפות :

לשון ריא"ז

ד׳ הנוטל ידיו צריך לנגב את ידיו שלא יאכל פת וכשר ידיו שטופות אבל המטביל את ידיו אינו צריך לנגב [illegible] ראשונה :

ה׳ [illegible] לנטל ידו אחת [illegible] הוא צריך נטילה [illegible] ברכה [illegible] ברכה בלא [illegible] ודוקא בעושה [illegible] כתב [illegible] בשאר ימים [illegible] ושאין [illegible] ברכות בכל יום [illegible] ליטול [illegible] בשעת ברכה :

ו׳ תוספות והמיי' וסמ"ג והרא"ש וטור כתבו דכל הברכות הללו צריכין שם ומלכות כתבו' [illegible] הפוסקים כתבו דכל שלשים יום חייב לברך ברכות והבא כל שלשים יום פטור [illegible] לברך על פנים אלא בפעם ראשונה [illegible] רשות :

לשון ריא"ז

וכבר פירשנו שכל הברכות צריך שיהיו בהם שם ומלכות כגון [illegible] :

חדושי אנשי שם

מהרש"א רש"י לפי גירסתו פי' כן בפ"ק דסוטה ותמהו עליו שהם פקידים על שניים ידי טהורים [illegible] ראשונים עד הפרק ואת השניים חוץ לפרק [illegible] ראשונים והשניים חוץ לפרק וחוזרו [illegible] : ב ג"ל ארוכה לפרש כן אחרונים צריך שישפיל ידיו על שטיפת [illegible] ראשונים [illegible] אחרונים [illegible] [illegible] לפרקים [illegible] אחרונים [illegible] [illegible] שם הוא מקום [illegible] לכוסף

עין משפט

הרואה את הים הגדול וכו' לפי שיש ימים קטנים שהם כמו שלוליות שנפרדים מהים הגדול לפי' אמר בפי' על הים הגדול שבל אותו בכלל מברך ברכה זו ובשרואה אותו לפרקים דהיינו לסוף שלשים מפי מורי הרב נר"ו : **גמ'** אניסא דרבים כ"ע צריכי לברוכי וכו' כלומר שנעשה לכל ישראל או לרובן כגון מעברות הירדן וכל אותן שמפרש בברייתא כ"ע צריכי לברוכי שעשה נסים לאבותינו במקום הזה ובכי ה"ג מיירי מתני' אבל אניסא דיחיד הוא ובריה ובר בריה בלחוד צריכי לברוכי הוא מברך שעשה לי נס במקום הזה ובריה ובר בריה מברכין שעשה נס לאבותי במקום הזה וכל נס שאינו נעשה לכל ישרא' או לרובן נקר' של יחיד ואינו מברך עליו אלא הוא ובריה ובר ברי' בלבד :

נר מצוה

רבי יהודה אומר הרואה את הים הגדול אומר ברוך שעשה את הים הגדול אימתי בזמן שרואהו לפרקי' על הגשמים ועל בשורו' טובות אומר ברוך הטוב והמטיב ועל שמועות רעות אומר ברוך דיין האמת : **גמ'** ועל ניסא דרבים מברכין ועל ניסא דיחיד לא מברכין והא ההוא גברא דהוה קא אזיל בעבר ימינא נפל עליה אריא איתעביד ליה ניסא ואיתנצל מיני' אתא לקמיה דרבא א"ל כי מטית להתם אימא ברוך שעשה לי נס במקום הזה אמרי אניסא דרבים כ"ע צריכי לברוכי אניסא דיחיד הוא הוא ובריה ובר בריה צריכי לברוכי וכולי עלמ' לא צריכי : ת"ר הרואה מעברות הים ומעבורת הירדן ומעבורת נחל ארנון ואבני אלגביש של בית חורון ואבן שזרק עוג מלך הבשן במשה ואבן שישב עליה משה בשע' שנלחם בעמלק ואשתו של לוט וחומת יריחו שנבלע' הרואה אותם צריך שיתן שבח והודאה לפני המקום ועל לוט ועל אשתו מברכין שתים על אשתו מברך ברוך דיין האמ' ועל לוט מבר' ברוך זוכר הצדיקים דכתיב ויהי בשחת אלהים את ערי הככר וגו' אמר ר"י אמר רב °ארבעה צריכין להודות יורדי הים והולכי מדברות ומי שהיה חולה ונתרפה ומי שהיה חבוש בבית האסורי' ויצא יורדי הים דכתיב יורדי הים באניות עושי מלאכה במים רבים וכתיב המה ראו מעשי ה' וגו' וכתיב ויאמר ויעמוד רוח סערה וגו' וכתיב חגו וינועו כשכור וגומר וכתיב וישמחו כי ישתוקו וגו' וכתיב יודו לה' חסדו וגומר : הולכי מדברות דכתיב תעו במדבר בישימון דרך וגו' וכתיב רעבים גם צמאים וגומר וכתיב וידריכם בדרך ישרה וגומר וכתיב יודו לה' חסדו וגו' : מי שהיה חולה ונתרפא דכתיב אוילים מדרך פשעם ומעונותיהם יתענו כל אוכל תתעב נפשם ויגיעו עד שערי מות וכתיב ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם וכתיב יודו לה' חסדו וגו' ומי שהיה חבוש בבית האסורין דכתי' יושבי חשך וצלמות אסירי עני וברזל וכתי' יוציאם מחשך וצלמות ומוסרותיה' ינתק וכתיב יודו לה' חסדו וגו' מאי מברך אמר רב יהודה אמר רב ברוך גומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב אמר אביי וצריך לאודויי באפיה עשרה שנאמר וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו אמר מר זוטרא ותרי מינייהו רבנן שנאמ' ובמושב זקנים יהללוהו רב יהודה חלש על לגבי' רב חנא בגדתאה ורבנן אמרי ליה בריך רחמנא דיהבך לן ולא יהבך לעפר אמר להון פטרתון מלאודויי והאמ' אביי וצריך לאודויי באפי עשר' דהוו י' ועני בתריהו אמן אמר רב יהוד' אמר רב שלשה צריכין שימור חולה חיה וכלה במתניתא תנ' חולה חיה חתן וכלה ויש אומרים אף אבל ותלמיד חכם בלילה אמר רב יהודה אמר רב ג' דברים מקצרין שנותיו של אדם מי שנותנין לו ספר תורה לקרוא ואינו קורא כוס של ברכה לברך ואינו מברך והמנהיג עצמו ברבנות ספר תורה דכתיב כי היא חייך ואורך ימיך כוס של ברכה דכתיב ואברכה מברכיך והמנהיג עצמו ברבנות דאמר רב יהודה אמר רב ואיתימ' רב חמא בר חנינא מפני מה מת יוסף קודם אחיו מפני שנהג עצמו ברבנות : אמר רב יצחק אין מעמידין פרנס על הצבור עד שנמלכין בצבור שנאמר ראו קרא ה' בשם בצלאל : האי מאן דחזא חלמא ולא ידע מה הוא אי טבא אי בישא הוא ליזיל וליקום בהדי כהני ויאמר רבונו של עולם אני שלך וחלומתי שלך חלום חלמתי ואיני יודע מה הוא בין שחלמתי אני לעצמי ובין שחלמו לי אחרים אם טובים הם חזקם ואמצם ויתקיימו כחלומותיו של יוסף ואם צריכין רפואה רפאם כמי מרה על ידי משה וכמי יריחו על ידי אלישע וכצרעת מרים וכצרע' נעמן וכחליו של חזקיהו וכשם שהפכת קללת בלעם הרשע עלינו לברכה כן תהפוך לי את חלומותי לטובה

ויהיו לשלום

וניכון

רש"י

לפרקים מפרש בגמר' ומשו' דחשיב הוא קנע לו רבי יהודה ברכה בפני עצמה : גמ'. ועל ניסא דיחיד לא מברכין בתמיה : מעברו' הים מקו' שעברו בו ישראל הים ביבשה וכן מעברות הירדן : נחל ארנון עמק שבין שני הרים גדולים שישראל היו צריכין לעבור שם והיו אמוריי' נחבאים בו ורצו להורגם ונעשה להם נס שדבקו ההרים זה בזה והרגום כול' : ואבני אלגבי' שהושלכו מן השמים על המלכי' בימי יהושע ושאר כולהו הכל מפורש בתלמוד' אלו ניסא דאיתעביד בהו : ברוך זוכר את הצדיקים אגרסה אבינו כדמסיק ארבעה צריכין להודות כשניצולין : שלשה צריכין שימור מן המזיקין : חול' מפני שהורע מזלו לפי' השד מתגרה בו וכן חי' אשה יולדת וכן אבל : חתן וכלה ותלמידי חכמים מקנאתן מתגרה בהן : ואברכה מברכך זה המברך ברכת מזון שמברך את בעל הבית כדאמרי' לעיל : יוסף מת קודם לאחיו דכת' וימת יוסף וכל אחיו : ראו קרא ה' בשם בצלאל ראה משמע הים את לבך קן עיניך כנגד ראה

ארבעה צריכין להודות יורדי הי' וכו' נשאל מרבינו האיי גאון ז"ל למה לא אמר אותם כסדר שכתובין במזמור והשיב שרצה למנות תחלה אותם שהם מסוכנים יותר שיורדי הים והולכי מדברות הם בסכנה יותר מהחולה שרוב החולים לרפואה וחבוש רוב הפעמים הוא חבוש בעבור ממון ואין סכנתו כל כך אבל במזמור הזכיר המצויים יותר תחלה ומכתב הוא בצרפת שאינם מברכין ברכת הגומל כשהולכין מעיר לעיר מפני שאומרים שלא הצריכו להודות אלא להולכי מדברות שהוא סכנה מחיו' רעות ולסטים אבל להולכי דרכי' לא ומה שאמר בירושל' כל הדרכים בחזקת סכנה הם טועים לא אמרו זה אלא לענין תפלת יוצא לדרך בלבד שבכל הדרכים יש לו לבקש על נפשו זה דעת רבני צרפת ז"ל : **אמרי** ליה בריך רחמנ' דיהבך לן ולא יהבך לעפר' נר' שהשם ומלכות היו מזכירין בה והיו אומרים בריך רחמנא אלהנא מלכא דעלמא דאי לא כן היה נפטר הוא מלומר ברכת הגומל בעניית אמן דהא קי"ל דכל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה והיאך איפשר שיפטר מברכה שיש בה מלכות בעניית אמן לברכה שאין בה מלכות אלא ודאי בין זו בין כל הברכות הנזכרות בפרקים כשאומר נכן הזכרת השם ומלכות מיירי : **אמר** להו רב יהודה פטרתן מלאודויי כלומר בברכה זו שברכתם אתם ושמעתי אני אותה נפטרתי מלברך ברכת הגומל ומקשה התלמוד היאך אמר שנפטר בזה והאמר אביי וצריך לאודויי באפי' עשרה ומתרצינן דהוו שם י' ועני איהו אמן ולפי' נפט' בזה למדנו משם שאם יש שם עשרה וברכו ברכה זו ועונה החולה אמן אין צריך לברך ברכה אחרת ואם אין שם י' צריך לברך ונראה שהם יכולים לאומר' אפי' בלא עשרה אע"פ שאין החול' נפט' בה מפי מורי הר' נר"ו : **שלשה** צריכין שימור חולה חיה וכל' מפני שהשטן מקטרג בשעת הסכנה ובשעת השמחה : וניכון

לשון ריא"ז

א יחיד שנעשה לו נס במקום ידוע כל זמן שרואה באותו מקום מברך ברוך שעשה לי נס במקום הזה ואם נעשה לו נס בשתי מקומות כשרואה באחד מהן מברך ברוך שעשה לי נס במקום הזה ובמקום פלוני ואין צריך לברך על נס של יחיד אלא הוא לבדו אבל על נס של רבים חייב כל אדם לברך :

ב כשה הפוסקי' לא גרסי' בתלמוד ולפי גירסת רבינו ורב האי כתב בטור דלא דוקא בנו וכן בנו אלא כל יוצאי ירכו :

ג ועל כל אלו מברך הגומל ובאשכנז ובצרפ' אין מברכין בהולך מעיר לעיר רק בהולך במדברות ובאיי' הים וכן לענין חולי' כתבו בתוספ' דאין מברך על מיחוש ראש או מעיים אלא אם כן נפל למשכב וכן כתבו המרדכי : ובאי' וסמ"ג והרא"ש וטור כתבו דמברך בכל הדרכים ובכל החולאי' וכן יש בערוך :

לשון ריא"ז

ונרא' בעיני שבכל הנצול מכל דבר סכנה צריך להודות כמו אלו האמורים במזמור בקול' הראויות :

ד כתבו התוספות דבפ"ק קרויישו שהיו עשרה ונם קרי רבנן דהיינו בין הכל י' כ לכתחלה יש לבקש' של רבים ובתכתבי בספר השאלות בפ"ד ובאו' וסמ"ג כתבו כרבינו דבעי עשרה בין הכל :

ה הרא"ש תמיה שלשון כך מקשה לה רב אשי ואימא כי עשרה וקרי רבנן קשיא וכיון דלא איפשיטא לקולא באנין תרויהו ורב אלפס ז"ל לא כתב כן : וכתבו כא שבתו וכברכת שאין מברכין ברכת הגומל כשהולכין מעיר לעיר דסבירא להו שלא הצריכו להודות אלא הולכי מדברות דשכיחי ביה חיות ולסטים וכמו דאמרינן בירושלמי כל הדרכים בחזקת סכנה לא אמרו אלא לענין תפלת הדרך בלבד שבכל הדרכים צריך אדם לבקש על נפשו אבל ברכת הגומל במקום קורא נתקנ' וכן כתב ה"ר יוסף ז"ל דוקא חולה שנפל למשכ' אבל אם חש בראשו או במעיו אין צריך לברך אבל בערוך משמע אפילו חש בראשו וכמשו' עכ"ל :

לשון ריא"ז

ו ונראה בעיני שאם רצה אדם להודו' ולברך הגומל על אוהבו ועל קרובו שיו' כותב עליו פרשת בידו כמבואר בקונט' הראויות :

ז כתב הרא"ש וכגון שהיה באותה ברכה שם ומלכו' כגון דאמר בריך רחמנא מלכא דעלמא כדתנן לעיל גבי בנימין רעיא בריך ריפתא עד כאן :

לשון ריא"ז

ח והמנהיג עצמו ברבנו' כד"א כבינס' אבל בהרמשא כגון נשיא שכתב בשיותו ברבי' מותר כמו שביאר רבינו הקבלה ובתלמודו אות' שאין אדם רשאי לומר תורה לפני הציבור עד שיבקשו אותו שנים או שלשה פעמים כינו לבין עצמו ומעשה בר' עקיבא שקראו אותו לקרות בס"ת ולא רצה לעלות מפני שלא [illegible] הפרשה שנים שלשה פעמים .

חדושי מהר"ם

לפרקים על השנויים ומחודשים שאם הראשונים שמתוך הפרק משמע אם מקום שנעשה השנוי' שלכך עביד ידיו עד שישנה שנויים ובשעה ששותק שנויים או צריך לומר שלא יגביה ידיו לחוצה עד נגיל' והיינו [illegible] כהנים שלא יתחילו לנאת מן הראשונים במקום שלא שיקרו הראשונים [illegible] שם טוחות כמשוחק בסבבור בשילם [illegible] עד מקום הראשונים אירוז מתחלים משום לצא הראשונים ואין כאן כבסבר בשילם אלא כבסבר בשילם נזכר ומשום לצא דשניים שלא ירחיבו לנאת למקום שלא שברו הראשונים ואע"פ [illegible] אם לא שניעו עד מי שכשילם כלל אבל כל שבניעו עם הראשונים ולא בשניים או בשניים ולא בראשונים [illegible] [illegible] [illegible] בין הפרקים [illegible] עד שפרק ונם כשבל שערוך ורש"י וסמ' בקרונו' מודו בזה . [illegible] לחלוטין [illegible] עד הפרק קמא ורבי' [illegible] [illegible] ובשמנא אין קשה ושולם [illegible] [illegible] [illegible] עד שיעשה שניים לפי רבי' יונה ולאחר מדרשים עד [illegible] ולא ראשונים כלל [illegible] לפי המפרשים וזמנה הברייה בכיוונים [illegible] בין יד שלוקו ובכוונו שלא יוכל לשלום [illegible] ויחורו וישמחו כו' בענין שכתב רבי יוסף קרא בענין זה כל"ח סי' קפ"ב כך כ"ל ע"ד יסודן שלדברים והנכונים :

וניכון וניסק בהדי כהני ויימרון כולי עלמא אמן וכי מהדרי כהני אפייהו לימא השוכן בגבורת שלום שים שלום עלינו : מקום °שנעקרה ממנו ע"א : ת"ר הרואה את המרקולים אומר ברוך שנתן ארך אפים לעוברי רצונו אמר רב הונא הרואה בבל הרשעה צריך לברך חמש ברכות הרואה בבל אומר ברוך שהחריב בבל הרשע' ראה ביתו של נבוכד נצר אומר ברוך שהחריב ביתו של נבוכד נצר הרשע ראה את המרקולי' אומר ברוך שנתן ארך אפי' לעוברי רצונו ראה גוב אריות וכבשן האש אומר ברוך שעשה נס לצדיקי' במקום הזה ראה מקום שנוטלים ממנו עפר אומר ברוך אומר ועושה ברוך גוזר ומקיי': מר בריה דרבינ' כי הוה מאטי לבבל הוה מצרר עפר בסודרי' ושדי ליה אבראי אמר וטאטאתי' במטאטי השמד : אמר רב המנונא הרואה אוכלוסי ישרא' אומר ברוך חכם הרזים אוכלוסי אומות העולם אומר בושה אמכם מאד חפרה יולדתכם הנה אחרית גוים מדבר ציה וערבה : אמר עולא נקיטינן אין אוכלוסי פחותה מששי' רבוא : ת"ר הרואה חכמי ישראל אומר ברוך שחלק מחכמתו ליריאיו חכמי אומות עולם אומר ברוך שנתן מחכמתו לבשר ודם הרואה מלכי ישרא' אומר ברוך שחלק מכבודו ליריאיו מלכי אומות העולם אומר ברוך שנתן מכבודו לבשר ודם : א"ר יוחנן לעולם ישתדל אדם לקראת מלכים ולא לקראת מלכי ישרא' בלבד אלא אפילו לקראת מלכי אומות העולם שאם יזכה יבחין בין מלכי ישרא' למלכי אומו' העול' אמר ריב"ל הרואה את חבירו אחר ל' יום אומ' ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה לאחר י"ב חדש אומר ברוך מחיה המתי' הרואה בתי כנסיות של ישראל בישובן אומר ברוך מציב גבול אלמנה בחרבנן אומר ברוך דיין האמת בתי אומות העולם בישובן אומ' בית גאי' יסח ה' ויצב גבול אלמנה בחורבנן אומר אל נקמות ה' אל נקמות הופיע : הרואה קברי ישרא' אומר ברוך אשר יצר אתכם בדין וזן אתכם בדין וכלכל אתכם בדין ודן אתכם בדין והמית אתכם בדין ועתיד להחיותכם בדין ויודע מספר כולכם ברוך מחיה המתים : הרואה קברי אומות עולם אומר בושה אמכם מאד חפרה יולדתכם הנה אחרית גוים מדבר ציה וערבה הרואה את הכושי ואת °הגיחור והלווקן והננס ופתי הראש ובדרקינס אומ' ברוך משנה הבריות : ראה את החיגר ואת הסומא ואת הקיטע ומוכה שחין ובהקנין אומר ברוך דיין האמת ואם ממעי אמן הם אומר ברוך משנה הבריות : תנו רבנן הרואה את הפיל ואת הקוף ואת הקיפוף אומר ברוך משנה הבריות : ראה בריות טובות ואילנות טובות אומר ברוך שככה לו בעולמו : על הזיקים °ועל הזועות : מאי זיקים אמר שמוא' כוכבא דשביט : אמר ריב"ל הרואה הקשת בענן אומר ברוך זוכר הברית במתניתא תאנא נאמן בבריתו וקיים במאמרו : אמר רב פפא הילכך נימרינהו לתרוייהו ברוך זוכר הברית נאמן בבריתו וקיים במאמרו : על הרוחות מאי רוחות אמר אביי זעפא : על הברקים ועל הרעמים אומר °ברוך שכחו מלא עולם או ברוך עושה ברקים (א) הי מינייהו בעי מצי אמר אבל על ההרים ועל הגבעות וכו' אינו מברך אלא ברוך עושה בראשית : ירושלמי על הברקים רבי ירמיה ורבי זעירא בשם רב חסדא דיו פעם אחת בכל יום ר' יוסי בעי כה אנן קיימין אם בטרודין דיו פעם אחת ואם במפסיקין מברך על כל פעם ופעם אתא ר' אחא בר חנינא בשם רב חסדא ואמר אם בטרודין דיו פעם אחת בכל יום ואם במפסיקין מברך על כל פעם ופעם חילידה דרבי יוסי מן הדא היה יושב בחנות של בשם כל היום אינו מברך אלא פעם אחת אבל אם היה נכנס ויוצא נכנס ויוצא מברך על כל פעם ופעם : תנו °רבנן הרואה חמה בתקופתה ולבנה

רש"י

ראה כבשן האש חפורה. שהוסק בה כבשן של חנניה מישאל ועזריה : שנוטלין ממנו עפר הוא מקום א' שאין בהמה יוצאה משם אם אין נותנים עליה מעפר המקום והוא סימן השמד והוא מקללותי' של בבל ובישוד מורי הרב ראיתי שנוטלין משם עפר לטיט לבנין המקום וסוף סוף אותו מקום אין בו ישוב לא זריע' ולא שום נטיעה : גוז' ומקיים שאמר להשמידם : אוכלוסין חיל גדול של ששים ריבוא : חכם הרזים יודע מה בלב כל אלו : שאם יזכה לימות המשיח יבחין כמה גדול שכ' עושה מלך מכבוד אומות העולם בעולם הזה : ברוך מחיה מתים דכתיב עשר חדש משתכח מן הלב : ברוך מציב גבול אלמנות כגון ישוב בית שני : כושי שחור הרבה : גיחור אדום הרבה לווקן לבן ביותר מדאי : פתי הראש שכל שערו דובק זה בזה כנמטאי : בדרקינוס פיו עקום : ברוך משנה הבריות שממעי אמותם כך : קטע שנקטעו ידיו וחיגר שנקטעו רגליו כן צריך לפרש כשמזוין יחד קיטע וחיגר אבל כשקיטע שנוי לבד פירו' שנקטעו רגליו : בוהקנין לנ"ט לי"ט כמו עדשים : ברוך דיין האמת שמלכו כאדם : קיפוף עוף שיש לו לחיי' כאדם שקורין וולטר : כוכבא דשביט כוכב היורה כחץ ואורך כשבט כשורה ונראה כמי שפותח את הרקיע : על הפרי' אינו יכול לברך מלא עולם שאינו אלא בל א' במקומו : בטרודים שאין הפסק נבתיים : חמה בתקופתה מקום שחוזרת שם לתחילת התקופה היא שעת תליית המאורו' ומאז התחיל' להקיף ולשמ' והוא לשלם בתחילת מחזור כ"ח שהוא מחזור הגדול שבו חוזר לגגל' המחזור של חמה להיות תקופה נופלת בשעת תליית המאורת והוא תחילת ליל ארבע :

הני

רבינו יונה

וניכון וניסק בהדי כהני וכו' ואם אין עושין נשיאות כפים יכוין שישלים כשיעור ש"ל למברך את עמו ישראל כדי שיענו כולם אמן :

הרואה את המרקולי' וכו' י"מ דה"ה לשאר ע"א אלא שאמר זו שהיו עובדים אותה בימיהם יותר וי"מ דדוקא נקט מרקולים מפני שדרכן להשליך לה אבנים ולאותה אבנים שמשליכים הם עובדין ומפני שהע"א היא מתחד' בכל יום התקינו לברך עליה שנתן ארך אפים לעוברי רצונו :

הרואה בבל מברך חמש ברכות הני למפר' ואיל בשרואה כל אחת ואח' ראה מקו' שנוטלין ממנו עפר כרא' לפר' שנוטלין ממנו עפר לטיט וקר' וטאטאתיה ר"ל תעשה ממנ' טיט ודומה לו ושרשך הר"ל יסיר השרש וי"מ בענין אחר : הרואה אוכלסי ישראל מברך ברוך חכם הרזים ובגמרא אומר שאם ראה אדם חשוב וגדול בתורה שמברך עליו ברוך חכם הרזים : הרואה את חבירו לאחר שלשים יום וכו' דוקא בחבירו ששמח בראייתו אבל בשאר חבירים לא לאחר י"ב חד' מברך מחי' המתי' מפני שנשכח מהלב כמו שהמת נשכח לאח' י"ב חדש דכתי' נשכחתי כמת מלב הייתי ככלי אובד מה כלי מקיאו אדם ממנו כשאבד אותו ולא מצאו בתוך י"ב חדשי' אף המת נשכחה מהלב לאחר י"ב חד' : והמית אתכם בדין ואע"ג דק"ל דיש מיתה בלא חטא אפ"ה דינו דין אמת שהוא יודע כל דרכי איש וכל דרכיו משפט :

אם בטרודין דיו פעם אח' וכו' פירש רבינו חננאל ז"ל אף על פי שאין נראין הברקים סמוכין זה אצל זה אלא עכשיו פעם אחת ולאחר שעה פעם אחרת כיון שלא נפסקו העננים לגמרי די בברכה אחת אבל אם העננים הראשונים נפסקו ושמים וכו בעיניו אם חוזר ורואה אח"כ מברך פעם אחר והוא מלשון ודלף טורד : הרואה חמה בתקופה וכו' פירוש דבר ידוע הוא שלסוף מחזור של שמונה ועשרים שנה תקופת ניסן חוזרת למקום אשר היה שם בתחלת בריית' והוא לשלם בליל רביעי למחר נבקר וכשרואה החמה מברך עושה בראשית :

שלטי הגבורים

א הרא"ש ז"ל כתב דעל בריות המכוערות לא יברך אלא פעם ראשונה שהשינוי עליו גדול ולא יותר לא עליהם ולא על כיוצא בהם עד שיראה מבוערי' מהם וכן לענין בריות טובות ונאות והקוססות והרא"ש וטור כתבו שצריך לברך עליהם משלשים יום לשלשים יום ובתב בהם הא"ד דדוקא במי שמכיר עליו ומפני שבוא חיבר את הוה' בגון בר ישראל רואה דבריות טובות שיש בו הנאה לראות אבל על עובדי ע"א אין מברך וב"ע דהשאגבי בריות טובות מבר' אפילו בן עובדי ע"א :

ב הרא"ש ז"ל כתב דמברך עליהן תרתי ברוך שכחו וברוך עושה בראשי' והוספ' והיימי' ומה"ג וטור כתבו ברכי' והמבחר מטוב לברך שכחו וגבורתו מלא עולם :

המאור הקטן

פרק הרואה

אמר רב פפא הילכך נימרינהו לתרוייהו שמעתי בפירושה לומר דרב יהודה אמר רב ורבי יוחנן כלומר צריך שיאמר מודים אנחנו לך ה' אלהינו על כל טפה וטפה שהורדת לנו ואלו פינו מלא שירה כים וכו' ולעול' אינו חותם אלא ברוך אל ההודאות והרי"ף ז"ל כתב וחותם ברוך רוב ההודאות ואל ההודאות ואין לזה טעם ונראה מדבריו דעל החתימה קאי רב פפא דאמר הילכך נימרינהו לתרוייהו והפי' ראשון שכתבנו הוא הנכון :

והא

מלחמת ה'

פרק הרואה

כתו' בס' המאור

אמ' רב פפא הלכך נימרינהו לתרוייהו ושמעתי בפירושה לומר דרב יהודה אמר רב ורבי יוחנן ולמעלה אינו חותם אלא ברוך אל ההודאות והרי"ף ז"ל בתב וחותם ברוך רוב ההודאות ואל ההודאות ואין לזה טעם והפירוש שכתבנו הוא הנכון :

אמר הכותב לית ביה ונשם דהא ר' יוחנן חותם הוא ברכה אמרינן ורבי יוחנן חתים בה וכיון שכן לא שייך למימר בה הילכך נימרינהו לתרוייהו דהא כולה לר' יוחנן שדרינן ואי הוה צריך לחתום ביה מודי הוה ליה למימר דהלכתא כרבי יוחנן לא שכיחא ספי' בדברי רבי ז"ל דר' יוחנן ומיים רוב ההודאו' ומשמע ליה לשון רבוי כדכתיב ברוב עם הדרת מלך וברוב לאומך לפי רוב השנים ורוב בניו ותקינן ולא משמע כמי רוב הודאות ולא כולן כדכתיב ורבי' לרב אחיו ולפום הכי צריך רבה אוז' אל ההודאות ואתא רב פפא ואמר הילכך נימרינהו לתרוייהו רוב ההודאות ואל ההודאות דכיון דאמר אל ההודאות הרי פי' שאין רוב זה לשון מניעות ודרכי ומפני שבכל טפה וטפה בריכה פכה והודאה צריך להזכיר בחתימה לשון רבוי ועוד כתיב וזה פירוש בעומתה כאחת : ושמא ירבקתם נשמחות כרוך אל רוב ההודאות והוא נכון אבל לשון שבחים כולם שאמרו כרוך רוב ההודאות על ההודאות ושמא שבו רוב וה קושי כמו רב ובן מרוב אונים ואמין בח שהוא יותר על משכל ועוד פניו יפות משום לתום דרך לו ורבים בן [illegible] :

ועוד

עין משפט

א

א

מיי' פ"י מה' ברכות הל' [illegible] סמ"ג עשין כז טוש"ע א"ח סי' רכ"ד

מיי' פ"י מה' ברכות סמ"ג עשין כז טוש"ע א"ח סי' רכ"ד

ר"ח

מיי' פ"י מה' ברכות הל' [illegible] סמ"ג עשין כז טור ש"ע א"ח סי' רכ"ה

ר"ח

ר"ח

מיי' פ"י מה' ברכות סמ"ג עשין כז טוש"ע א"ח סי' רכ"ז

רי"ף

מיי' פ"י מה' ברכות סמ"ג עשין כז טוש"ע א"ח סי' רכ"ט

רבינו חננאל

[illegible]

ולבנה בטהרתה אמר רמז"ל כשתחזור הלבנה לתחלת מזל שלה כתחלת החדש ולא תהיה נוטה לא לצפון ולא לדרום וכן בכל עת שרואה מזל שלה עולה מקצת אל המזרח על כל א' מאלו מברך עושה מעשה בראשית ורבינו יהונתן הכהן ז"ל כתב ומזלות בעתם נודע לחכמי הכוכבים לאמתי חוזרים למקום שהיו שם בשעת בריאת העולם: ברוך רוב ההודאות ואל ההודאות נראה למורי שטעם שהוצרכו שניהם מפני שאם היה אומר רוב ההודאות בלבד היינו אומרים מרובן אבל לא מכולן כדאמרינן ורצוי לרוב אחיו לפיכך הוצרך לומר אל ההודאות להורות שהוא על כולן ואם היה אומר אל ההודאות בלבד היה נראה אל מקצת ההודאות ויש זולתו למקצת האחרות לפיכך הוצרכו שתיהן רוב ההודאות להורות על הרוב ועל ההודאות להורות על המיעוט הנשאר שלא היה מובן מהלשון הראשון: מתני' קנה בית חדש כו' מברך על הרע' מעין הטובה וכו' מפרש בגמ' על הרעה שעתידה להיות טובה אע"פ שהטוב' תהיה לבסוף יותר מהרעה כגון ששטף הנהר שדהו ועכשיו הו' רעה והוא רואה כי לבסוף יהיה לו טובה יותר שהוקבל שדהו אפי' הכי לא יברך הטוב והמטיב אלא דיין האמת וכן מברך על הטובה מעין על הרעה ר"ל שאם הגיע אליו עכשיו טובה אע"פ שאפשר שסופה להיות רעה יות' כגון שמצא מציאה ועכשיו היא טובה וסופו שיקח המלך אותה וכל אשר ממונו אפי' הכי אינו מבר' אלא הטוב והמטיב כאשר הוא שם מפי מורי הרב נר"ו: גמ' רבי יוחנן אמר אחד זה ואחד זה צריך לברך מכלל דכי קנה וחזר וקנה דברי הכל שאינו צריך לברך אם כבר קנה כיוצא בהן לישנא אחרינא אומר רב הונא לא שאנו וכו' כך היא הגרסא במקצת הספרים וה"פ לא שאנו שמברך כשקנה כלים חדשים אלא שאין לו כיוצא בהן אבל יש לו כיוצא בהן כגון שנפלו לו מירושה אינו צריך לברך מאחר שיש לו אחרים ורבי יוחנן אמר אפי' יש לו כיוצא בהן צריך לברך ומדחזינן דר' יוחנן אמר צריך לברך אפילו כשיש לו כיוצ' בהן משמע דדווקא כשבאו לידו בתורת ירושה שלא קנאם צרי' לברך כיון שעדיין לא קנה כיוצא בהן אבל אם קנה וחזר וקנה אפילו רבי יוחנן מודה שאין צריך לברך כיון שכבר קנה פעם אחרת כיוצא באלו ולאידך לישנא שנראה ליה דאפילו קנה כיוצא בהן כיון שעכשיו קנה פעם אחרת מברך וכל שכן כשלא קנה עדיין אחרי' אלא בעצמו אלא שיש לו מירושה שצריך לברך יש גרסאות אחרות ודעות אחרו' בזה וזה עיקר: כי

נר מצוה

לבנה בטהרתה כוכבים במשמרותיהן מזלות בעתם אומר ברוך עושה בראשית: אמר רב יהודה הרואה לבנה בחדושה אומר בא"י אלהינו מלך העולם אשר במאמרו ברא שחקים וכו' כדכתבנוה לעיל בפרק תפלת השחר: ר' יהוד' אומר הרואה את הים הגדול אומר ברוך שעשה את הים הגדול אימתי בזמן שרואהו לפרקים ופרקי' עד כמה א"ר אמי בר אבא אמ' רב יצחק עד שלשים יום: על הגשמים ועל בשורות טובות אומרי' ברוך הטוב והמטי' והני מילי היכא דאית ליה ארעא לדידיה ואיכא שותפות בהדיה אבל ליכא שותפות בהדיה מברך שהחיינו כדתניא קצבו של דבר על שלו מברך שהחיינו על שלו ועל של חברו מברך הטוב והמטיב ואי לית ליה ארעא מבר' מודים אנחנו לך ה' אלהינו על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו ואלו פינו מלא שירה כים כו' כדכתבנוה במסכת תעניות. וחתים ברוך רוב ההודאות וא"ל ההודאות אמרו ליה מת אביו והוא יורשו אי איכא אחי דקא ירתי בהדיה בתחל' מברך דיין האמת ולבסוף מברך הטוב והמטי' ואי ליכא אחי דקא ירתי בהדיה בתחיל' מברך דיין האמת ולבסוף שהחיינו: מתני' בנה בית חדש וקנה כלים חדשי' אומ' שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה מברך על הרעה מעין על הטובה ועל הטובה מעין על הרעה והצועק לשעבר הרי זו תפלת שוא כיצד היתה אשתו מעוברת ואומר יהי רצון שתלד אשתי זכר הרי זו תפלת שוא היה בא בדרך ושמע קול צוחה בעיר ואומר יהי רצון שלא יהו אלו בתוך ביתי הרי זו תפל' שוא הנכנס לכרך מתפלל שתים אח' בכניסתו ואח' ביציאתו בן עזאי אומר ד' שתי' בכניסתו ושתי' ביציאתו ונותן הודאה על מה שעבר וצועק על העתיד לבוא: גמ' גרסי' בפ' המפקיד ת"ר ההולך למוד את גרנו אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשלח ברכה במעשה ידינו התחיל למוד אומר ברוך השולח ברכה בכרי הזה מדד ואח"כ בירך הרי זו תפלת שוא לפי שאין הברכ' מצויה לא בדבר המדוד ולא בדבר השקול ולא בדבר המנוי אלא בדבר הסמוי מן העין שנא' יצו ה' אתך את הברכה באסמיך: קנה כלים חדשים: אמר רב הונא לא שנו אלא שאין לו כיוצא בהן אבל יש לו כיוצא בהן אינו צריך לברך ור' יוחנן אמר אחד זה ואחד זה צריך לבר' מכלל דכי קנה וחזר וקנה דברי הכל אינו צריך לברך הואיל וכבר קנה כיוצא בהן לישנא אחרינא אמר רב הונא לא שנא אלא שלא קנה כיוצא בהן אבל קנה כיוצא בהן אינו צריך לברך ור' יוחנן אמר אחד זה וא' זה צריך לברך וקיימא לן כר' יוחנן וכלישנא בתרא דאמר בין קנה כיוצא בהן בין לא קנה כיוצא בהן ובין שיש לו כיוצא בהן ובין שאין לו כיוצ' בהן צריך לבר' וכן הלכת' הנכנס לכרך מתפל' שתים: ת"ר בכניסתו מהו אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתכניסני לכרך זה לשלום נכנס לשלום אומר מודה אני לפניך ה' אלהי שהכנסתני לשלום בקש לצאת אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתוציאני מכרך זה לשלום יצא בשלום אומר מודה אני לפניך ה' אלהי שהוצאתני מכרך זה לשלום וכשם שהוצאתני לשלום כך תובילני לשלום ותסמכני לשלום ותצעידני לשלו' ותצילני מכף כל אויב ואורב בדרך: הנכנס לבי הכסא אומר התכבדו מכובדים קדושי' משרתי עליון תנו כבוד לאלהי ישראל שמרוני שמרוני עזרוני עזרוני סמכוני סמכוני והמתינו לי עד שאכנס ואצא כי זה דרכן של בני אדם כדנפיק אומר ברוך אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חלולים חלולים גלוי וידוע לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שאם יפתח אחד מהם או יסתם אחד מהם אינו יכול להתקיים אפי' שעה אחת ברוך אתה יי' רופא כל בשר ומפליא לעשות: הנכנס לבית המרחץ אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתכניסני לשלום ותוציאני לשלום ותצילני

מזה

רש"י

הני מילי דמברך על הגשמים הטוב והמטיב דאית ליה ארעא לדידיה ואית ליה שותפות דשייך לומ' הטוב לדידיה והמטיב לאחריני: מת אביו וירשו כלומ' שהניח נכסי' כדפירשנו אותו: מתני' מברך על הרעה על מדת פורענות כשבא ברוך דיין האמת בלב שלם כשם שמברך הטוב והמטיב על מדה טובה ויקבלנו בשמחה: אחת בכניס' יהי רצון שתכניסני בשלום ואחת ביציאתו מודה אני לפניך שהכנסתני בשלום וכו': למה שעבר כלפירש מודה אני לפניך: וצועק לעתיד יהי רצון כו': ורבי יוחנן אמר אחד זה ואחד זה אפי' יש לו כיוצא בהן מירוש' הואיל ובקנייה חידוש הן אלו יברך: הואיל וכבר קנה כיוצא בהן כלומ' דהא ר' יוחנן לא קאמר לברך אלא משום דלעניין קנייה חידוש הוא אלו. והיכא דאמרי לישנא אחרינא כו' א' זה וא' זה צריך לברך הואיל ועכשיו אילו הן לו חדשים: התכבדו מכובדי' למלאכים המלוין אותו הוא אומר כך שנא' כי מלאכיו יצוה לך: שאם יפתח אחד מהן כגון הכרס והבני מעיים או יסתם אחד מהן מן הנקבים כגון הפה או החוטם או פי הטבעת יפתח קאי אחללי' יסתם קאי אנקבים:

מזה

שלטי הגבורים

א כך נראה לפי דעת רבי' אבל בספר כתב שהם דברי יחיד ותמה על הרמב"ם שפסק כיחיד [illegible] לא זכה לבי לחלוק עליו דאיפשר לומר כיון דבדברי ר' יהודה איכא [illegible] הוי כאילו כת לרבים [illegible] שהלכה כתוקן [illegible] דברי ת"ק [illegible] נמי כתב כרבי' [illegible]:

ב [illegible] על דברי [illegible] וכן כתב הרא"ש [illegible] הטוב והמטיב [illegible] כרבינו:

לשון רבינו [illegible] על [illegible] מברך [illegible] הטוב והמטיב [illegible] קרקע [illegible] עם [illegible] קרקעות אבל אם אין לו קרקע מברך כך מודים אנחנו לך:

ג כתב [illegible] חדשים [illegible] שהחיינו [illegible] וכן כתב [illegible] וכן כתב רש"י בשם [illegible] ורא"ש כתב ז"ל [illegible] יש לו [illegible] לברך [illegible] ירושלמי קנה [illegible] שהחיינו [illegible] לכם מברך [illegible] ערומים:

המאור הקטן

והא דאמר רב הונא לא שנו אלא שאין לו כיוצא בהן וכו' במאתי בהלכות הרי"ף ז"ל מכלל דכי קנה וחזר וקנה [illegible] הואיל [illegible] אין לו כיוצא בהן דברי הכל צריך לברך וזה בחילוף [illegible] שאנו רגילין לגרוס ולא כך היא הגירסא בספרים שלנו אלא מכלל דכי קנה וחזר וקנה דברי הכל אין צריך לברך וכלישנא בתרא מכלל דכי יש לו כיוצא בהן דברי הכל צריך לברך וכך היא הגירסא [illegible] פירוש נכון וברור ויש גם בפרק הזה ראשי דברים שהשמיטן הרי"ף ז"ל כגון עובדא דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע דהוו קא אזלי באורחא פגע בהו בר' חנינא בריה דרב איקא אמר להו [illegible] ברוך [illegible] שהחיינו ושחלק מחכמתו ליריאיו וכו'. והנכנס לכרך מתפלל שתים דאוקימנא בגמרא בכרך שאין דנין והורגין בו. וכדפרשים [illegible] אומר ברוך עוטר ישראל בתפארה. ירושלמי על הברקים וכו' רבי ירמיה ורבי זעירא בשם רב חסדא דיו פעם אחת כל היום רבי יוסי בעי מה אנן קיימין אם בשנודע דיו פעם אחת כל היום אם במפסיקין מברך על כל פעם ופעם אתא רבי חנינא ורבי אחא בשם רב חסדא אם בשנודע דיו פעם אחת כל היום ואם במפסיקין ברכה כל פעם ופעם [illegible] דרבי יוסי בן [illegible] היה יושב בחנותו של בשם כל היום אינו מברך אלא פעם אחת נכנס ויוצא נכנס ויוצא מברך על כל פעם ופעם היה יושב בבית הכסא בבית של ספיקי' אם יכול לצאת ולברך בחוץ כדי דיבור יצא ואם לאו לא יצא:

מלחמת ה'

ועוד והא דאמר רב הונא לא שנו אלא שאין לו כיוצא בהן וכו' [illegible] דכי קנה וחזר וקנה [illegible] כיוצא בהן דברי הכל צריך לברך [illegible] כבר כתב [illegible]

כי שמע קול תרנגולא לימא ברוך שנתן לשכוי בינה לשון שכוי נאמר בפסוק על הלב דכתיב או מי נתן לשכוי בינה מפני שהכל תלוי בלב ועל ידי הבינה אדם מכיר בין יום ובין לילה ומפני שהתרנגול מכיר גם כן התקינו לומר ברכה זו שכן בערביא קורין שכוי לתרנגול ואומרי' רבני צרפת ז"ל שאפי' אם אינו שומע התרנגול בבקר יכול לברך שאחר שאין אנו מברכין אלא על הבינה שנתן לנו הבורא אין להקפיד בשמיעה מיהו נראה שבשאר הברכות כגון אוזר ישרא' בגבורה ואשר לא חיסר מצרכי כלום אינו מברך אותם אלא כשנהנה מהן : ור"ס ז"ל כתב שמברך אותם על מטתו על הסדר שהם כתובים בתלמוד : וזה תימה היא שאחר שאין ידיו נקיות היאך אופשר לומ' שיברך אותם ומה שסדרו אותם בתלמוד כך מפני שהם היו קמים ומתוך כך היו נוהרי' ורוחצי' ידיהם ועומדין בענין שהיו יכולין לומר הברכות בנקיו' אבל אנו שאין אנו יכולין ליזהר ולשבת בנקיון כל כך אינו נכון לאמרם אלא עד לאחר נטיל'. כתב רב עמרם גאון ז"ל ומה שאמרו כל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן זהו בברכת המצות שאחר שאומר וצונו צריך לברך לבורא תחלה על מה שצונו וקרבנו לעבודתו אבל בברכת השבח כגון אלו יכול לברך אח"כ ואם תאמר היאך אומר וצונו על הנטילה אחר שנטל יש לומר דכיון שיכול לומר הברכה קודם גמר עשייתם דהיינו בשעת הניגוב עובר לעשייתו הוי וכהי אמרי' גבי לולב דמדאגבהיה נפיק ביה ואפי' הכי נוטל ומבר' אח' שנטלו דכל זמן שלא נענע אותו ולא גמר המצוה כראוי עובר לעשייתה קרינא ביה : מתני' חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטוב' וכו' כמו שמברך על הטובה בשמחה ובטוב לבב כך יש לו לברך על הרע' בשמח' ולקבל מוסר הבור' בסבר פני' יפות ויחשוב כי הכל כפר' עונותיו : גמ' כל לבבך בשני יצריך ביצר טוב וביצר רע עבודת יצר הטוב היא עשיית המצ' ועבוד' יצר הרע הוא שיכבוש יצרו המתגב' עליו וזו היא העבוד' שלו מה שאדם יכול לעבוד לבורא ביצר הרע עוד נוכל לומר שיצר הטוב הוא מדת הרחמנו' וכיוצ' בזה ויצר הרע גבר' לאכזריות וכשהוא אינו מרחם על הרשעים והוא אכזרי להם נמצא שהוא עושה מצוה גדולה ועבודת השם עם יצר הרע מפי מורי הרב נר"ו :

מקני'

נר מצוה

מזה ומביוצא בו לעתי' לבא וכדנפיק מאי אומ' אמר רב אחא ברוך שהצילני מן האור : הנכנס להקיז דם אומ' יהי רצון מלפניך ה' אלהי שיהא עסק זה לי לרפואה כי רופא של חינם אתה וכדנפיק מאי מברך אמר רבא ברוך רופא חינם (א) הנכנס לישן על מטתו אומ' משמע עד והיה אם שמוע ומברך ברוך המפיל חבלי שינה עלי והמאיר לאישון בת עין יהי רצון מלפני ה' אלהי שתתן חלקי בתורתך ותרגילני לדבר מצוה ואל תרגילני לדבר עביר' ותשלט בי יצר טוב ואל תשלוט בי יצר רע ותהא מטתי שלימה לפני' ותעמידני ממטתי לחיים ולשלום והאירה עיני פן אישן המות ברוך המאיר לכל העולם כולו בכבודו וכי מיתער לימא הכי אלהי נשמה שנתתה בי טהורה היא אתה יצרתה ואתה בראתה ואתה נפחת' בי ואתה משמר' בקרבי ואתה עתיד ליטלה ממני ולהחזירה בי לעתיד לבוא כל זמן שהנשמה בקרבי מודה אני לפני' ה' אלהי רבון כל הנשמות ברוך אתה ה' המחזי' נשמות לפגרים מתי' כי שמע קל תרנגול' לימא ברוך שנתן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה כי לביש אומר ברוך מלביש ערומים כי מכסי סדינ' אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית כי מנח ידיה על עיניה אומר ברוך פוקח עורים וכי תריץ ויתיב אומר ברוך מתיר אסורים כי נחית לארע' אומר ברוך רוקע הארץ על המים כי קאים אומ' ברוך זוקף כפופים וכי משי ידיה אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים וכי משי אפיה אומ' ברוך המעבי' שינה מעיני ותנומ' מעפעפי יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתתן חלקי בתורתך וכוף את יצרי להשתעבד לך ותנני לחן לחסד ולרחמי' בעיני' ובעיני כל רואי בא"י גומל חסדי' טובי' כי אסר המייניה אומר ברוך אוזר ישראל בגבורה כי סאים מסאניה אומר ברוך שעשית לי כל צרכי כי מהלך אומ' ברוך המכין מצעדי גבר גרסי' בפרק התכלת תניא היה רבי מאיר אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנ' ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך אל תקרי מה אלא מאה א"ר חייא בר אוייא בשבתו' ויומים טובים דלא נפישי ברכות ממלי להו באספרמקי ומגדי תניא היה ר' יהודה אומר חייב אדם לברך שלש ברכות בכל יום שלא עשאני כותי ובור ואשה רב אחא בר יעקב שמעיה לברי' דקא בריך שלא עשאני בור א"ל כולי האי נמי אלא היכי אבריך שלא עשאני עבד היינו אשה היינו עבד עבד זיל טפי : מתני' חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה דכתיב ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך בכל לבבך בשני יצריך ביצר טוב וביצר רע בכל נפשך אפי' הוא נוטל את נפשך בכל מאדך בכל ממונך ד"א בכל מדה ומדה שהוא מודד לך בכל הוי מודה : גמ' חייב לברך על הרע' ברוך דיין האמ' ומקבלה עליו בשמחה כענין שהוא מקבל את הטובה כדכתיב חסד ומשפט אשירה אם חסד אשיר' ואם משפט אשיר' וכתיב באלהים אהלל דבר בה' אהלל דבר וכתי' כוס ישועו' אשא ובשם ה' אקרא צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא וכתיב ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך לעול' והוא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנ' לטב ולעולם יהיו דבריו של אדם מעטין לפני הב"ה שנא' אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני' האלהים כי האלהים בשמי' ואתה על הארץ על כן יהיו דבריך מועטים : תניא לא יהלך אדם אחורי אשה בדרך ואפי' היא אשתו נזדמנה לו על הגשרי' יסלקנ' לצדדין והעובר אחורי האשה בנהר לא ינקה מדינה של גיהנם : אמר רב נחמן וא' לה במתניתא תנא אחורי ארי ולא אחורי אשה ולא אחורי בי' הכנסת בשעה שהצבור מתפללי' ולא אמרן אלא דליכא פיתחא אחרינא ולא דרי טעונא ולא רכיב חמרא אבל אי איכא אחת מהני לית לן בה ת"ר המרצ' מעו' לאשה מידו לידה או מידה לידו בשביל שיסתכל בה אפי' גדול בתורה כמשה רבינו לא ינקה מדינה של גיהנם שנא' יד ליד לא ינקה רע :

מתני'

רש"י

מזה מלא זה ומביוצא בו : לשכוי תרנגול דאיכ' הכא' דקרו לתרנגול שכוי כדאמר' במס' ר"ה : וכי תריץ כשהוא מתחזק ויושב : כי סאים מסאניה כשנועל את מנעליו : בשב' וי"ט דלא נפישי לפי שאינן מתפללין כל שמונה עשרה : באספרמקי ומגדי כלומר פירות ושאר מיני מגדים : בכל מדה ומדה כן מדת פורענות כן מדה טובה : הב"ה אקים זה מדת הדין ואלקים הוא לשון דיין כמו עד האלקים יבא דבר שניהם ה' היינו מדת רחמים : בכל לבבך פיר' דליכתוב בכל לבך מאי בכל לבבך משמע בין על הרע' בין על הטובה דבר אחר בכל לבבך בשני יצרך אחד יצר טוב ואחד יצר הרע פירש מדלא כתב בכל לבך שאם רואה אדם שיצר הרע מתגבר עליו ימשך אותו לבית המדרש ויכוין לבו בכל כחו לאביו שבשמים כדי שיהא הוא מתגבר על יצרו : אם משפט אשירה פירש זו מדת פורענות באלקים אהלל דבר פירוש בדין כמו אלהים לא תקלל : צרה ויגון אמצא זו מדת פורענות ואפילו הכי יהי שם י"י מבורך : העובר אחורי אשה אחורי אשת איש : בנהר שמגבהת בגדיה והוא מסתכל בה : בשעה שהצבור מתפללין דכיון דאינו נכנס נראה כפורק עול : דליכא פיתחא אחרינא דאי איכא פיתח' אחרינ' מייל דלא דרי טעונא שאם היה נושא משוי אין כאן גנאי דמוכחא מילתא דמפני המשוי לא נכנס : יד ליד אפי' הוא כמשה רבינו שקבל התורה בהר סיני מיד ליד לא ינקה וקרא משתעי בקשה :

לא יקל

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א ובשינה אין [illegible] ... [illegible] :

ב [illegible] ... [illegible] :

לשון ריא"ז

[illegible] ... [illegible] :

ג [illegible] ... לו לברך :

לשון ריא"ז

[illegible] ... [illegible] :

לשון ריא"ז

[illegible] ... [illegible] :

מלחמת ה'

[illegible] ... [illegible]

[illegible] ... [illegible] ועושר ישראל בקשתך :

סליק מסכת ברכות :

לא יקל אדם ראשו לא ינהוג קלות ראש : כנגד שער המזרח חוץ להר הבית כנגד שער המזרח לפי שכל השערים הן מכוונים זה כנגד זה שער המזרח כנגד שער עזרת נשים ושער עזרת ישראל ושער האולם וההיכל ובית קדשי הקדשים : אפונדתו אזור חלול וגו נותנים מעות שנראה כהולך לסחורה ובנעלי הדרך : קפנדריא אפרש בגמר' ורקיקה מק"ו דכתיב כי אין לבא אל שער המלך בלבוש שק ק"ו לפני הקב"ה יתברך : מן הצופים ולפנים מקום שיכולין לראות הר הבית ומשם ואילך אין יכולין לראותו : וברואה שיכול לראותו משם לאפוקי אם מקום נמוך הוא : ומקום שאין גדר בינו לבין הר הבית : ובזמן שהשכינה שורה שבית המקדש קיים : הנפנה ביהודה לא יפנה מזרח ומערב אחוריו למזר' ופניו למער' או איפכא לפי שירושלים ביהודה היא בצפונה של ארץ ישראל בגבול שבין בנימין ליהודה ויש מארץ ישראל הימנה למזרח עד סוף ארץ ישראל והימנה למער' עד סוף א"י שארץ יהוד' על פני כל ארץ ישראל הוא מן המזרח למערב ברצועה ארוכה וקצרה ואם יפנה מזרח ומערב יהי' פירושו כנגד ירושלים אבל צפון ודרום יפנ' ובגלי' שלא יפנה נגד ירושלים ממש : ובגליל שהוא בצפון ארץ ישראל לא יהיר פניו צפון ודרום שלא מזרח ומערב : היינו ת"ק לא חילוק כלל : הוו רמיין ליה הני ליבני לבינים שיושב עליהן לפנות היו מתוקנות וזקופות על צידיהן ראשו א' למזרח והשני למערב לבינה אחת לצפון ואחת לדרום והוא יושב על האחד ונפנה בניהן נמצא הוא נפנה' צפון ודרום ולא רצה לפנות כי אם צפון ודרום כנגד לפי שבבל במזרחו של ארץ ישראל קיימא ואם היה נפנה מזרח או מערב היה פורע עצמו לפניו או מאחריו כנג' ארץ ישראל : על אביי אפכינהו לראות אם יקפי' רבה על כך : הילכתא כר' עקיבא דאפי' בחוצ' לארץ אסור : נכנסתי אחר רבי יהושע וביהודה היה : עד כאן העז' פניך כלומר כל כך העזות פניך שבכל זה נסתכלת : כדרך שנפנה ביום בצניעות שמכס' עצמו ומגלה רק טפח לפניו וטפחים לאחריו : אחורי גדר נפנה מיד ואין צריך להתרחק כ"כ עד כדי שאם מתעטש בתחתוניות שאין קולו נשמע לבני אדם רב אשי אמ' מרחי' בבקעה עד כדי שאין חברו רואה כו' : עמוד החוזר ריעי הוא ממיעיו אם חוזר לגופו : סילון מי רגלי' : הדרוקן ירקון מיני חולאי' : אדמקפנא כשור שאני מקף כל שורות בתים הללו איכנס כאן לקצר דרכי לילך כאן : מותר לעשות קפנדריא לקצר הילוכו לאח' שיתפלל יצא לדרכו : והיו עיני ולבי שם על בית המקדש כאמר : ילכו מחיל אל חיל מבית הכנסת לבית המדרש ומבית המדרש לבית הכנס' :

הדרן עלך הרואה

וסליקא לה מסכת ברכות

נר מצוה

רבא

מתני' לא יקל °אדם את ראשו כנגד שער המזרח מפני שהוא מכוון כנגד בית קדשי הקדשים ולא יכנס להר הבית במקלו במנעלו בסנדלו ובאפונדתו ובאבק שעל רגליו ולא יעשנה קפנדריא ורקיקה מק"ו : גמ' אמ' רב יהודה אמר רב לא אסרו אלא מן הצופים ולפנים וברואה וא"ר יוחנן ומקום שאין גדר ובזמן שהשכינה שורה :

רבב

ת"ר °הנפנ' בכל מקום ביהודה לא יפנה מזרח ומערב אלא צפון ודרום ובגליל צפון ודרום אסור ר' יוסי מתיר שהיה ר' יוסי אומר לא אסרו אלא ברואה ר' יהודה אומר בזמן שבית המקדש קיים אסור אין בית המקדש קיים מותר רבי עקיב' אוסר בכל מקום רבי עקיבא היינו תנא קמא איכ' בינייהו חוצה לארץ דתנא קמא סבר בחוצה לארץ מותר ורבי עקיבא סבר בחוצה לארץ אסור רבה הוו רמיין ליה הנהו ליבני מזרח ומערב כי היכי דלפני צפון ודרום על אביי אפכינהו אתא רבה ותרצינהו אמר מאן האי דקא מצער לי הלכת' כרבי עקיבא : תניא א"ר עקיבא פעם אחת נכנסתי אחר רבי יהושע לבית הכסא ולמדתי ממנו ג' דברים למדתי שלא יפרע אדם עד שישב ולמדתי שלא יפנה [ה] מזרח ומערב אלא צפון ודרו' ולמדתי שאין מקנחין בימין אלא בשמאל א"ל בן עזאי ע"כ העזת פניך ברבך אמ' לו תורה היא וללמוד אני צריך אי זהו צנוע זה הנפנה בלילה כדרך שנפנה ביום אמר עולא אחורי גדר [ג] נפנה מיד ובבקע' כל זמן שמתעט' ואין קולו נשמע רב אשי אמר כל זמן שאין חבירו רואה את פירועו תניא רבן שמעון בן גמליא' אומר עמוד החוזר מביא את האד' לידי הדרוקן סילון החוזר מביא את האדם לידי ירקון :

רבג

לא °יכנס אדם להר הבית אמ' רב נחמן אמר רבה בר אבוה הנכנס שלא לעשות קפנדריא מותר לעשות קפנדרי' מאי קפנדריא דאמר אדמקיפנא אהדר' איעול בהא אמר רבי חלבו אמר רב הונא הנכנס לב"הכ להתפלל מצוה לעשות קפנדריא שנא' ובבא עם הארץ לפני ה' במועדי' הבא דרך שע' צפון להשתחו' יצא דרך שער נגב והבא דרך שער נגב יצא דרך שער צפונה לא ישוב דרך השער אשר בא בו כי נכחו יצא אמר רבי יהושע בן לוי כל הרוקק בזמן הזה בהר הבית כאלו רוקק בעיניו שנאמר והיו עיני ולבי שם כל הימים אמר רבה ורקיקה בבית הכנסת מותר מאי טעמא ילפינן ממנעל מה מנעל מותר אף רקיקה מותרת רבא אמר כביתו מה ביתו קפנדריא קפדי אינשי מנעל ורקיקה לא קפדי אינשי אף בית הכנס' קפנדריא אסיר רקיקה ומנעל שרי אמר רבי חייא בר אשי אמר רב היוצא מבית הכנסת ונכנס לבית המדרש זוכה ומקבל פני שכינה שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון :

רבי' יונה

מתני' לא יקל אדם את ראשו וכו' ובאפונדתו חגור חלול שמשימין בו המעות והוא דרך בזוי ולפיכך אין נכנסין בו : ורקיקה מק"ו מפר' ליה בגמרא ומה מנעל שאינו דרך בזיון אמרה תורה של נעלך מעל רגלך רקיקה דרך בזיון לא כ"ש וכו' : גמ' לא אסרו אלא מן הצופים ולפנים וברואה כלומר לא אסר שלא יקל אדם ראשו אלא מן המקום שכשעומד האדם יכול לראות בית המקדש : ואפילו מן הצופה ולהלן אינו אסור אלא כשעומד במקום שרואה הבית ושאין שם גדר ובזמן שהשכינה שורה אבל אם יש לו גדר או הוא במקום נמוך נפנה אחורי הגדר אפילו בזמן שהשכינה שורה : ובגליל צפון ודרום אסור מפני שהגליל עומ' לצפונ' של ארץ ישראל וכשנפנה צפון ודרום נמצא פורע למזרחה של ארץ ישראל :

ורקיקה בב"ה בירושלמי אמר ר' יונתן רקיק ושאיף ונראה שחולק עם התלמוד שלנו שמצריך לשפשף אפי' בב"ה שמא בב"ה מיירי דר' יונתן לא היה בזמן בית המקדש ונרא' למורי הרב נר"ו שנוכל לומר שאינם חולקי' ורקיקה שהתירו בתלמוד שלנו לא התירו אלא בששפשף מפני שב"ה מקד' מע' הוא וצריך לנהוג בו כבוד לפני הב"ה כי בעונותינו אין לנו כהן ולא נבי' ולא כהן גדול שיכפ' בעדינו אלא שמו של הב"ה יתעלה ויתרומ' הואיל וכן הוא צריך לנהוג בו כבוד ואפילו בביתו מקום המיוחד לו לפעמים להתפלל כגון מעמדות וכיוצא באלו :

הדרן עלך הרואה

וסליקא לה מסכת ברכות

שלטי הגבורים

א לדעת תוי' פרק ג' מהלכות בית הבחיר' ולדע' הטור א"ח סימן ג' וזוכה דבכל מקום אין קפידא לפנו' אלא בין מזרח למערב אבל בין צפון לדרום שפיר דמי וכ"פ לקביעות השתא בין שהוא מקום ומתפללין לצד צפון ודרום בין שמתפללין במזרח ומערב ולפי הירם רש"י חולק וכן סוה :

לשון רבינו ישעיה אחרון [illegible]

ב תוי' פלג עם רבינו [illegible]

לשון ריא"ז [illegible]

הדרן עלך הרואה וסליקא לה מסכת ברכות

מאימתי "קורין וכו' משהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן פירו' כהנים א שנטמאו וטבלו והעריב שמשן והיינו צאת הכוכבים וזהו מתחיל זמן ק"ש עד סוף האשמורת הראשונה מכאן ואילך עבר זמן דלא מיקרו תו זמן שכיבה • בערבי שבתות ממהרין לאכול שהכל מוכן שקדש היום מספק בערבי שבתות היינו בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה וכיון דספק הוא קדש היום מספק • ואיבעי' אימא סיפא דעד סוף האשמורת כר' אליעזר רישא דמשעה שהכהני' נכנסין לאכול לא ר"א ולא רבנן וכיון דאיתא לרבנן עבדינן כותייהו וכן פסק רש"י כדברי האלפסי ואנן היכי קרינן ק"ש מבעו' יום ואין אנו ממתינין עד צאת הכוכבי' שק"ש שלפני המטה הוא עיקר והוא לאחר צאת הכוכבי' והכי איתא בירו' אם קרא קוד' לכן לא יצא וא"כ למה קורין אותו בב"ה כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה ור"ת פי' דק"ש של ב"ה הוא עיקר כי או קרינן כל הג' פרשיו' שמע והיה אם שמוע ופרשת ציצית ומברכין ב' לפניה וב' לאחריה כדתנן במתני' אבל בק"ש שלפני המטה אינו אלא משום המזיקין כדאמר ר' יהושע ב"ל לקמן בשמעתין על כן אין קורין בק"ש שלפני המטה אלא פרשה ראשונה ושלי' בברכותי' וכך פירשו האי' שאין לברך כלל על ק"ש שלפני המטה והא דקאמר בירוש' למה היו קורין אותה בב"ה כו' אומר ר"ת שהיו רגילין לקרות ק"ש קודם תפלה כמו שאנו קורין אשרי ואנן היכי קרינן ק"ש בב"ה מבעוד יום אומר ר"ת דלא ק"ל כמתני' דמשעה שהכהני' נכנסין וכו' אלא ק"ל כהני תנאי דפליגי עליה בברייתא בגמ' משעה שקדש היום ומשעה שבני אדם נכנסין לאכול פתן בערבי שבתות והיינו מבעוד יום וגם ק"ל כרבי יהודה דאמר ר"פ תפלת השחר דמפלג המנחה ואילך ליליא הוא והוא שעה ורביע קודם צאת הכוכבי' ור"א ב"ה כתב נ"ל עיקר דברי ר"ת וכתב המאחרים לקרות ק"ש ולהתפלל בלילה א מיהו ביהודה שכל העושה דבר שא"צ נקרא הדיוט וא"כ הורגל בפרישו' גם בשאר דברי' : "ובלבד ב שלא יאמר השכיבנו פיר' רש"י דאתיא כרבי שמעון בן יוחי קאי אקודם עמוד השחר משום דאין עתה (תחלת זמן) עת שכיבה ורבי' שמשון מקוצי פי' דקאי אקודם הנץ החמה דסליק מיניה אבל קוד' עמוד השחר יכול לקרו' השכיבנו וכך פי' ר"א ב"ה וש"כ דוק' השכיבנו לא יאמ' אבל מעריב ערבי' יאמ' עם כל הברכו' שהרי מזכירין מדת יום בלילה ומדת לילה ביום כדאית' לקמן הני כולהו הלכתא כיתאי כתרי לישני דר' שבי "וזמן קרית שמ' דלילה עד שיעלה עמוד השחר כר"ג ג וכלישנא קמא דר' שבי ומעלו' השחר עד הנץ החמה זמן ק"ש דלילה ודיום דליל' ע"י הדחק ודיום לכתחלה ב ואם קרא ק"ש דיום קודם עמוד השחר וק"ש דלילה אחר הנץ החמה לא יצא : "אוכל קימע' כו' משמע מכאן דמשעה שהגיע ד זמן ק"ש של לילה שאין לו לאכול סעודה עד שיקר' ק"ש ויתפלל תפל' ערבי' דאי שתי משתכר ואי ינם : "הסומך גאולה של ערבית כו' וכ"ש של שחרית כו' דעיקר ה גאולת מצרים בשחרית היה כדכתיב ממחרת הפסח יצאו ונאמר נכון להזהר ולהחמיר שלא לספר בין גאול' ערבי' לי"ח ומיהא רב עמרם כתב בספ' שלו דמה שאנו אומר' קדיש בין גאולה של ערבית לתפלה של ערבית כדי לאשמועי' דלא בעינן למיסמך גאולה של ערבית לתפלת ערבית רק גאולת שחרית לתפלת שחרית : בגאולה אריכתא דמיא ויראו עינינו וי"ח פסוקין שאחר השכיבנו תקנו חכמים בשביל שבתי כנסיו' שלהם היו בשדה ותקנו חכמי' י"ח פסוקין כנגד י"ח ברכו' וברכ' יראו עינינו לאחריהן כדי סיומינו זה את זה ולא ישאר אחד יחידי וישתבן ותעתה ה"ל בגאולה אריכתא ולא חשיב הפסקה : "גרסינן בפרק ג' דשבועות ו בשתיו מוסיפין על העיר ועל העזרו' היו אומרי' שיר של פגעי' ויהי נועם להגין מפני המזיקין ואין זה רפואה : כל ימי "הייתי מצטער ודוחק עלוי שמו' לאמתי ז כל ימי נזהרתי שלא לעסו' מלאכה ולעסוק בתורה כשעמדתי ממטתי עד שאקר' ק"ש ואתפלל כפרש"י ור"י פי' דשרי ללמוד קודם תפלה דלקמן אמרי' ר' יהודה מקדים וקאי ומשי ידיה ומברך ומתני בפירקיה וקרי ק"ש כי מטי זמן ק"ש : "צפון ודרום ראשה ומרגלותיה זה לצפון וזה לדרום ומפני שהשכינה במזרח או ח במערב צריך להסב דרך תשמיש לרוחות אחרים ודוקא כשישן עם אשתו משום גנאי כדמוכחי קראי : "אבא בנימין אומר מבין שלא יתפלל ודבר "אחר בינו ובין ט הכותל שנא' ויסב חזקיהו פניו וגומ' ודוקא דברים שאינם קבועי' מפסיקי' אבל הקבועי' בבית הכנסת כגון שולחן או תיבה שלפני שליח צבור או בימה שקורין אלמ"ברא אין מפסיקין וכן אדם ארוך אין מפסיק בפני קצר כדאמרינן בסוטה פרק אלו נאמרין לענין ברכ' כהני' פשיטא ארוכי כאפי גוצי לא מפסקי : "טורפין י לו תפלתו פי' ר"ח דוקא בבתי כנסיו' שלהם שהיו בשדות ור"י היה מחמי' אף בבתי כנסיו' שלנו והיה מאריך בתפלתו עד שיצאו כול' ואם בתוך כך היה שום אד' בא בבי' הכנס' היה ממתין בספר עד שגמ' תפלתו : ונכון אף לנו להחמיר : ב "תפלה יא קצרה אין זה הביננו דהא לקמן בעי מה בין תפלה קצרה להביננו ומפרש לקמן דתפלה קצרה צרכי עמך מרובין כו' : ומפני החסד וגו' : אל יפסע פסיעה גסה לפי שנראה שעיכוב בית הכנסת היה עליו לטורח : "אחורי בית הכנסת פירש יב בקונ' כל פתחי כנסיו' היו במזרח ואחוריה' למערב והתפלל אחורי בית הכנס' ואינו מחזיר פניו לבית הכנסת נר' ככופר במי שהצבור מתפללין לו ואינו נראה לר"י דאדרבה כי מיהדר אפיה לבית כנסת מיחזי כשתי רשוי' שהקהל מתפללין למערב והוא מתפלל למזרח על כן נר' אחורי בית הכנסת מי שהוא אחורי העם במזרח והעם משתחוים למערב ולהכי קאמר דלא מיהדר אפיה כו' ודוקא לדידהו שהיו מתפללין לצד מערב אבל אנו מתפללין לצד מזרח שאנו במערבה של ארץ ישרא' דכתיב והתפללו לה' דרך ארצם וכמו שפיר' להם לצד מערב כן מפרש לנו לצד מזרח ד : ההוא טייע' פי' ערבי : כדו בר קיימת בשתי רשוי' אתה עומד : אבל איכ' חד מינייהו ליכ' לן בה דאי דרי טונא יודעין שבשביל המשוי היה עובר ללכת בביתו וכן אם מניח תפילין ניכר שהוא ירא שמים ואי איכ' פתחא אחרינ' או בכנישתא אחריתי לא יחשדוהו כי יאמרו הוא יכנס בפתח האחר או ילך בבית הכנסת האחר : עת רצון אימת יש עת שהוא של רצון והיינו בשע' שהצבו' מתפללין ואפי' יחיד "המתפלל בביתו מחמת אונס טוב לו להמתין עד שיתפללו הצבור : יג כביר לא ימאס הרבי' לא ימאס : מקרב לי מן המלחמות הבאות עלי : כי ברבים היו עמדי שהתפללו עמי : פדה בשלו' נפשי זה עוסק בדברי שלום והיינו תורה דכתי' וכל נתיבותיה שלום וכן גמילת חסדי' כמי שלו' הוא וצורם שלו' ואחו' ואחב : יד שיעו' "שני פתחים י"מ שיעור שני פתחי' מתם שצריך ליכנס בבית הכנס' שיעורי שני פתחים מתם ולא נהירא לר"י דמאחר שהוא יושב בית הכנסת מה לי סמוך לפתח מה לי אינו סמוך אלא הכי פירושו דשלא ימהר להתפלל מיד כשיכנו' לבית הכנסת אלא ישב מעט עד שיתיישב דעתו שלא תהא תפלתו נראה עליו כמשוי : אסור "לקרות בתורה בסמיכה כדאמרי' בירושלמי' ר' יוחנן איקלע לההוא אתרא טו חזא גברא דהוה קרי בסמיכה אמר ליה אסור לך שנ' ואתה פה עמוד עמדי ... ליה כפל כשר אני והתיר לו אבל שאר אדם אסור וכל שכן בתפלה ... ולפרש מספר הרוקח • מיהדר אפיה. "וגרים מחזיר פניו מן הצבור כדי לכוין לבו לגרסתו וגרים בלאו הכי דמהדר אפיה וגרים רבותא אשמעי' דמהדר אפיה וגר' במנחת ס"ת שפיר דמי והא דאמרי' בסוטה כיון שנפתח ס"ת אסור לספר אפי' בדבר הלכה היינו בקול רם וכן משמע לשון לספר ... שאני רב ששת שתורתו אומנתו אי נמי הכא איירי שהיו שם י' בלא הוא : עטרות "ודיבון פרש"י ז"ל שאין בו תרגום וצריך לקרות העברי ג"פ ור"י ... דמשום הכי נקט עטרות ודיבון ולא שאר פסוקי כגון ראובן ושמעון משום ... גב דאין בו תרגום ירוש' אף תרגום ירושלמי שצריך לקרות עליו תרגום יר... צריך לקרותו שלשה פעמים ויותר טוב לקרות פעם שלישי בתרגומו אבל ... ישלים פרשיותיו ברא' דכל השבוע מכיון שהתחיל לקרות הפרשה "דהיינו ממנחה ואילך עד שבת הבאה נקרא עם הצבור אע"ג דלענין גיטין לא ... קרי שבתא עד תרביעי ואילך ומצוה להשלימה בשבת קודם אכילה והכי במדרש שצוה רבי' הקדוש את בניו שלא יאכלו בשבת עד שיחזרו כל הפרשה כתב באשר "גרוע ראיתי מורי ר' יהודה חסיד ואת מה"ר אברה' שהיו קורין מקרא ואח' תרגום בשעת קריאת התור' משו' דבאותו ענין עסוק וכן כ"ל ... פסוק' הפרשה יבאו י"ח ובספר מג' כתב וז"ל דנתי לפני רבותי שהפיר' יותר מן התרגום וכן הורו רבותי ע"כ לשונו : תבלת הוא צבע ירוק דומיא לכריסי' • כדי "שיראה חבירו כו' בירוש' מוקי לה כחבירו הרגיל אצלו ואין לגמרי כהדא אכסנאי דאתי לקני' : לקרית "שמע כותיקין פי' ותגוס מן ... לעשות כותיקין מי שהיה יכול לכוין לקרות עם הנץ החמה סמוך לנץ ... מעט כדי שתהא תפלה אחר הנץ החמה מיד ומיהו אם הקדים וקור' אחר הפח' מידי יצא כדפסק לעיל הלכה כר"ג וכן אם איחר לקרות עד ג"ש יצא ... פסקינן לקמן הלכ' כר' יהושע : "בתחלה הוא אומר ה' שפתי תפתח ויש ליזה לומר שומע תפלה לא בתפלת יוצר ולא בתפל' ערבי' דהואיל לא קבעוה בתפלה הוי הפסקה בין גאולה לתפלה ואינו כגאולה אריכת' ויש שמתמצי' ... כי שם ה' אקרא כמו כן מטעם זה • "כל האוכל "ושותה רחבי' העוורי פיר' ... דמשכר אבל מים מותר לשתו' דבמי' לא שייך גאוה אחרי שנתנא זה כו' : מברך שנים לפניה ואחת לאחריה וכו' בירו' מפרש דז' ברכות הללו על שם ביום הללתיך וברכת יראו עינינו לא חשיב דלא ביתקנה אף בדורות ... ומשום סכנה כר"ע וכן ברכ' ישתבח אינה מן המנין שהיא לאחר פסוקי דז' כמו ברכת יהללוך אחר הלל : אחת ארוכה ואחת "קצרה פירש"י ארוכ' ואמונ' קצרה השכיבנו מקו' שאומרו לאחרי' כגון אמת ואמונה לא יקצר לקרות השכיבנו אין רשאי להאריך ולא נר' לרבי' תם חדא דהשכיבנו נמי ארוכה היא ומאריכין בה פעמים כגון אור יום הכפ' וכלאה מאריכין בפסח ובעצרת ובסוכ' ופר"ת אחת ארוכה ואחת קצרה דהכל קאי אברכת אמת ואמונה שלו בין יאריך בה בין יקצר בה וכן אשכחנא בתוס' אחת ארוכות ואח' בגופו' : מקום שאמרו להאריך אבל ברכות ארוכות קאי לקצר כגון ברכת קריאת וכגון ברכות הפירות והמצות אין רשאי להאריך לחתום בברוך ושלא לחתום וקיימא לן כרבנן ... דלקמן אמרינן כו' שכבר נפטר באהבה רבה משמע דבשחרית אומרים אהבה רבה שווין לטעמיה כו' כדמפרש "ופסק האלפסי דה"ל בין בערבית בין בשחרית אהבת עולם ואנן לא נהגינן הכי אלא בשחרית אהבה רבה ובערבית אהבת עולם לאפוקי נפשין מפלוגתא : "שכבר נפטר באהבה רבה בירושלמי מפרש והוא ששנה על אתר פירוש מיד שלמד מיד באותו מקום ומשמע דאם הפסיק בנתים אחר ק"ש צריך לברך ברכת התורה ופסק ר"י דדוקא אהבה רבה דלא הוי עיקר ברכה לברכת התורה אלא לק"ש איתקין ולהכי בעי ששנה על אתר אם לא ילמוד מיד הויה פוטר' אבל ברכת בחר בנו וברכת לעסוק בתורה שניתקנו עיקר לברכ' התורה הוא פוטרת כל היום אבל כשמשכים לעסוק בתורה צריך לברך ועל זה אנו סומכים שאין אנו לומדי' מיד אחר אהבה רבה שאנו טורחין והולכין כך בלא לימוד פעמים עד חצי היום או יותר • ואין להקשות מ"ש משל סוכה שצריך לברך בכל פעם שאוכל לישב בסוכה די"ל שאני גבי תורה שאין מיאש דעתו דכל שעה אד' חייב ללמוד דכתיב והגית בו יומם ולילה והוי כמו יושב כל היום ולומד אבל גבי סוכה יש שעה קבועה לאכילה • ואין להקשות למה לא יצי' לישן בסוכה די"ל דברכה דאכילה פוטרתו • א"כ שמא לא יישן ונמצא ברכה לבטלה דאין בידו לישן בכל עת שירצה • והיה אומר הר"ם דכשאדם עומד ממטתו בלילה שחרית ללמוד דא"צ לברך ברכת התורה לפי שברכת התורה של אתמול פוטרת עד שחרית אחרת ובצרפת נהגו לומ' "פסוקי דברכת כהנים וגו' אלו דברים שאין להם שיעור שהוא משנה ואלו דברים שאדם אוכל פירותיהן שהוא ברייתא משום הירושלמי דבעי שילמוד על אתר אבל א"צ הא כיפרי' : "קטרנא פי' ר"י דברכת לעסוק בדברי תורה והערב נא ברכ' אחת היא ויש לקרו' והערב בוי"ו : בא"י המלמד תורה לעמו ישראל ולא גרסי' בא"י למדני חוקיך שאינה של הודאה אלא שעבר אף לשון בקשה וזו היא מעולה שבברכות משום שיש בה הודא' וקילוס למקום המלמד תורה לעמו ישראל : "פתח בדשיכרא וסיים בדחמרא פתח ואמר בא"י ודעתו לומר שהכל וכיון שהגיע למלך העולם נזכר שהוא יין ואמר פרי הגפן יצא ולקולא עבדינן ולא מהדרי' ליה ור"י פסק לאומר' שמחזירין אותו ומיהו היה אומר מהר"ם מאברא שאם היה יודע שהוא יין וטעה בדיבור ואמ' בורא פרי העץ תחת פרי הגפן דבתוך כדי דיבור יכול לחזור בו אחרי שהי' יודע בטיב שהוא יין וכן בחתימת י"ט אם טעה בין מקדש ישראל והזמני' ואמר מקדש השבת וחזר בתוך כדי דיבור יצא אחר שהוא יודע בטוב שהוא י"ט : עיין במיימו' פ"ח דהל' ברכות • "כשהוא כורע כורע באבות תחלה וסוף וכן בהודאה וזוקף כשמזכיר השם : וכיון שלא יצא כשאומר האל הקדוש כ"ל גם בזכרנו יש פוסקין שצ"ל וכן במי כמוך וכתוב לחיים ובספר חיים והר"ם מאוורא פסק דאין מחזירין אותו מכל אותן הדברים שלא פי' בספר בפירוש והביא ראי' לדבריו וכן פי' ראבי"ה ואין חוזר דק"ל פרק במה מדליקין ימים שאין בהם קרבן מוסף טעה ולא הזכיר א"צ לחזור ר' אלעזר אומר אף האל הקדוש יצא כלומר הכא ליהלך אומרים לו שכך יצא בהאל הקדוש כמו בהמלך הקדוש ובשניהם טובים כא' אבל לרב עדיף המלך הקדוש ומיהו לרב בדיעבד יצא עיין לקמן סוף פרק אין עומדין ובמיימו' כתב שיש מקומות שנהגין שלא לאומרו כלל מכלל דפשיטא דאין מחזירין אותו בזכרנו ומי כמוך וכתוב לחיים ובספר חיים :

הדרן עלך מאימתי

פיה קורא

שלטי הגבורים

א לאו דבר דוקא אלא כל שני חשוב מפסיק כגון משט לכייל בה שום לנרחב ונוגס שפרש אבל שולחן וכיוצ' בהו לא הסתו למנסוי אמיצה כיון ולא כקיר ומשום דעקר שאי ואלמא ודאי שוא בדי שלא יקנו רחוק קיבין אנס ואנס כיון משורד שלמו כמ' שירא וגא יוכל לכוין ומשו' דבר מרעם לא אתי לבבי כל זמן שיחזור פניו אל הכותל ואינן לבו לרבנן קשיא דאמרי לבי תרתי ברכות :

ב ודוקא מקמי תפל' שחרית דמי מקמי מוסף ומנח' ליכא איסורא פי' לפסוק ולומ' כי שם ה' אקרא וגו' כדכתבי לאיחר קמן במ' אבל בשחר ומקמי תפלת ערבי' אסור ולאו מקמי שמנה אנא משום דהבבאים מגו ה וק לפריס' קו' משם מבאתי :

א באורי שארית יוסף

עיין בתרומת הדשן סי' א' שנתן טעם אמאי על ב' שעות באות סמיכות קודם לילה וכתב עוד שמנהג מקוד' אפי' יותר לכן אין לפרוש מן הציבור אפי' יות' מב' שעות :

ב גדולת מרדכי

כלומר ואין צריך לקרו' עוד פעם שנית אע"פ שהיה אפשר לו לקרו' ביום חשה ב' של לילה ודוק וכזה מיושב מה שכתב לקמן כמן כא :

שארית יוסף

ג ובאגודה דף קנ"ג כתב שזו היא השכיבנו ולא ערבי' פתוך וכן מסיק בתי' ברכות דף ג' וכן באשרי :

ד ובאגודה דף קנ"ג כתב כ"ל שעומד אחר בנו הצבור לדידן שמתפללין לצד מזרח לא יהפוך פניו לא לצד מזרח ולא לצד מערב אלא יהפוך פניו לצד דרום או לצפון :

חדושי מהרם

ה וכן הוא בתו' ובפסקי רבי' יונה שכתב בשם אבל לפי דעת הרמב"ם אינו צריך :

לד **היה קורא** *בתורה פרשת ק"ש והגיע זמן ק"ש אם כיון לבו יצא אף ע"פ שלא בירך שנים לפניה ושני' לאחריה ובירוש' מוכח מכאן דברכות אינם מעכבות א: בין הפרקים בין הפסוקות לקמן מפרש לה במתני': שואל מפני הכבוד שואל בשלו' אדם נכבד שראוי להקדי' לו שלום באמצע פי' באמצע פרש' או באמצע ברכה עכ"ל רש"י ז"ל: מפני היראה אדם שהוא ירא לפניו שלא יהרגנו אבל *מפני הכבוד לא ב ואמרי' לקמן ובפ"ק דיומא ודברת בם ולא בתפלה פי' שאין משיבין מפני הכבוד ואפי' בין ברכה לברכה ופסק רבי' שמשון *דבמקום שאסור לספר בלשון חול אסור לדבר בכל לשון אפי' בלשון הקדש: ומב"מ בכל לשון *אומר ר"י דהלכה כחכמים דהלכה כר' מחבירו ולא מחביריו ועוד דרבנן ס"ל כמאן דאמר לא השמיע לאזניו יצא ופסקינן כותיה לקמן: אמר רב נחמן בר יעקב *ובדלית *דכל כמה דאמ' את בלא דלית לא מישתמע מידי ואם בלע בהארכתו: שלא יחטיף בחית בשביל אריכו' הדלית לא ימהר בקריא' האית אף יקראנה בחטף בלא פתח ואין זה כלום ובירוש' רב נחמן בר יצחק אמ' ובלבד שידגיש בדלית: עד *על לבבך בעמידה בירושלמי מפרש לאו דוקא יושב עומד אלא אם היה מהלך עומד אע"ג דאמרי ב"ה כל אדם קורין כדרכן אבל מקום מצוה תן המובחר לעמוד בשהו' מהלך שאינו כל כך מיושב ואין יכול לכוין כשהוא מהלך כאילו עומד וכן הלכה דמהלך בדרך מצוה לעמוד בפסוק ראשון וכעינן כונה בפסוק ראשון בלבד כרבא שהו' בתרא' וכן אית' בתנחומ' רב יהוד' בשם שמואל אמר אסור לקבל עליו עול מלכות שמים כשהו' מהלך אלא יעמוד ויקרא וכשיגיע לואהבת הולך לו. *ומשיב שלום לכל אדם אפי' אינו נכבד וכן הלכה וכן פסק ר"י משום דר"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה דאמר אפי' באמצע משיב ג מפני הכבוד ואם כן נראה לרבי' יה *שמותר ד לענות קדיש וקדושה באמצע ק"ש דאין לך מפני הכבוד גדול מזה אבל בתפלה אין לענות דתנא' לקמן ה פרק אין עומדין דבין גאולה לתפלה אין לענות וכל שכן בתפלה. עמה ומי שמתפלל לבדו ושליח ציבו' מגיע למודים ישחה ויאמר מודי' ודוק' כשעומד באמצע הברכה אבל לסוף הברכה לא משום דנראה ככורע בשביל הברכה ואמרי' דאין לכרוע בכל הברכו' רק באותן הברכו' שתקנו חכמי'. ורבי' תם היה רגיל שהיה ממתין בשוחה עד כדי לומר קדיש וקדושה עם הצבור והיה סובר אע"פ ששהה כדי לגמור הכל אינו חוזר לראש והאלפסי חולק בזה לקמן פרק מי שמתו ו: בשם רב האי גאון פסק דבתפילה אם שהה כדי לגמור את כול' חוזר לראש: ימים *שהיחיד גומ' בהן את ההלל שהוא חובה לכל אחד והם עשרים ואחד ימים בשנה. *חדלו לכם מן האדם בשים לב' לפסוק בכבוד האדם' תעסקו בכבוד המקו': צדק לפניו יהלך ויהא התפל' שמצדיקתו לבוראו והדר ישים פעמיו לדרכי חפצו: כאילו *הקריב עול' בלא מנחה וזבח בלא נסכי' שחייבו התור' להקריב שנאמר ונסכו רביעית ההין אף זה הקורא ואינו מניח תפילין אינו גומר המצוה:

מה *נפנה לנקביו יקנח ידיו בצרור. נראה לרבי' אבי"ה כגון שלא הסיח דעתו אך נתלכלכו ידיו בטיט וה"מ בק"ש אבל בתפלה בעי נטילה כדמוכח' אמי' ונר' לר"י דל"ג ליה דמאי שנא ק"ש מתפלה במו כן יש ליראה שמא יעבור זמן תפלה והביא דאמר רפב"ל נתפל' ד' מילין פרש"י דאם יש לפניו תוך ד' מילין מגיע ימתין עד שם כדי

מו להתפלל במנין: צריך *להתיז זיין דלמען תזכרו שלא יהא כשמע תשכרו פיר' ע"מ לקבל שכר: *ומורכין את שמע כלומר מדקדקין ולא היו מפסיקין בין אחד לואהבת וצריך להאריך באח' ולהפסיק בין קבלת מלכות שמי' לואהבת דפסו' שני לשון כותה: מפסיקין היו אבל לא היו שותקין אלא שהיו אומרים בשכמ"לו: *קץ הימין שיחזיר ימין שהשיב אחו' מפני אויב: סרכיה נקט דרך רגילותו אמר בסד' ולא טעה: *רחץ בלילה ראשונה שמתה אשתו ונקברה בו ביום: במסכת שמחות פירוש דאית' בירושלמי אבל אסור ברחיצה דוקא של תענוג אבל שאינה של תענוג מות' כדאמרי' מי שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ביום הכפורי' ואינו חושש וכן לחוף ראשו בימי אבלו מות' אם יש לו ערבוביא בראשו וכן התיר רש"י נ ליולדת אבלה לרחוץ בתוך ז' ימי אבלה: והלכה כת"ק ואע"ג *דאמרי' כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתינו הלכה כמותו מי' אכן שבשום פעם אין אנו מכוונים היטב גם חתן יש לו לקרות דאדרב' מיחזי כיוהרא אם לא יקרא כלו' אני נא מכוין בכל פעם: או דילמא הכא קביל עליה אתי ליפגא משמע *דאיירי בתענית שקבל עליו אבל בתענית הכתוב לא: *טועם ואין בכך כלום. פי' ר"ח שחוזר ופולט דלא חשיב הנאה מן הטעימה אבל בלע לא אפי' בשאר תעניות. ומכאן יש לפסוק לאדם שטועם דבר ופולט אין צריך ברכה שאין נהנה: *כמשכי לפתחו

נב וכן הלכה אבל באקראי בעלמא מותר: *מנח תפילי' ומצלי מכאן משמע דמות'

נג להניח תפילין בין גאולה לתפל' וכן בטלי' מניח בין גאולה לתפל' וכן מצינו שר"י שלא אחר טליתו ששהה הטלית ובבר קרא ק"ש בברכותיה ונתעטף בטליתו וגמר י"ח והביא ראיה מהכא ומכל מקו' יש לחלק בין תפילין לטלית דעיק' ק"ש ותפל' שייכי בתפילין כדאמרינן בסמוך כאילו מעיד עדות שקר בעצמו שהוא קורא ולטוטפות בין עיניך ולאות על ידך ואין לו ותפלה נמי כדאמרינן קורא ק"ש ומתפלל וזו היא קבלת עול מלכו' שמי' שלימה אבל ציצית שאינו חובה שאם יש לו טלית חייב אם אין לו פטור מציצית ויכול לקרות בלא ציצית ודאי הוי הפסקה והר"ת מקונ' היה אומ' דאפי' מכאן אינו ראיה דמצינו לאומר דהניח תפילין בלא ברכה ולאחר י"ח ממשמש בהן ומברך עליהן וההיא שני שנה מותר להתעטף

נד *בטלית בעת שידיו מטונפות ואחר כך ממשמש בטלית ומברך:

הדרן עלך היה קורא

נה **מי שמתו** *וחילופיהן שכן דרך שמתחלפין לפי שהכל חפצים לזכות בו: שלפני המטה יכנסו בו כשמגיע המטה אצלם ושל אחר המטה נשאוהו כבר וה"ג רש"י שלפני המטה צורך בהן פטורין ושל אחר המטה אפי' צורך בהן חייבין לקרות והיינו טעמא דכיון שנשאו אותו אין טרודין כ"כ במנו' והאלפסי ור"י גורסין את שלפני המטה ושלאחר המטה את שלמטה צור' בהן פטורין' את שאין למטה צור' בהן חייבין ואלו ואלו פטורין מן התפל' דלאו דאורי'

נו *אבל בק"ש ובתפילין שהן דאוריית' חייבין ורישא דקתני מי שמתו מוטל לפניו דפטור מק"ש ותפילין כ"ש דפטור מתפלה וכן משמע בגמ' דפטור מן התפלה: ואינו מברך רש"י פי' וא"צ לבר' משמע מתוך פירש"י שאם רצה לברך הרשו' בידו וא"צ לברך ברכת המזון ואין מברכין עליו ואין מזמנין עליו כולהו פרש"י ז"ל א"צ. ור"י פי' דאסור לברך וכן איתא בירו' אם רצה להחמיר אין שומעין לו וגם אחרים שבירכו אין האוכל' עונין אחריה' אמן מפני כבודו של מת או מפני שאין לו מי שישא משאו פי' מיבעי ליה משאו אין שומעין לו או מפני כבוד המת או מפני שאין לו מי שישא משאו. ונפקא מינה היכא דיש לו מי שישא משאו דאם תאמר מפני כבודו של מת אסור ואם תאמר מפני שאין לו מי שישא משאו הרי יש לו מי שישא משאו ובמסכת שמחות פירשתי. וכתב ראבי"ה דכיון דלא איפשיט על זה

נח סומכין שמתפללין והולכין לב"ה כתקו' שיש קרובין שיתעסקו בו *כיון שמוטל עליו לקוברו כמי שמוטל לפניו דמי אפי' בבית אחר וה"ה איפכא אם מוטל לפניו ואין עליו לקוברו דלא נהיג אנינות וא"כ אד' שאין יכול לקבו' את מתו כגון שמת בבית האסורין ואין השר מניחו לקוברו אין חייב לנהוג אנינו' ואוכל בש' ושות' יין גם אין דין אבילו' חל עליו עד שיתיאש מלעסוק עבור קבורתו אבל הכא בכל יום הוא מצפה לפדותו והכי תניא בשמ' שמחו' נתיאשו בעליו מלקוברו מתאבלין עליו ומעשה באחותו של רבינו תם שנפטרה בשב' והודיעו לו בעיר אחר' בת"ם ואכל בשר ושתה יין ואמ' מכיון שיש לה בעל שחייב בקבורתה אינו אסו' בבשר ויין ואפשר שגם אם היה רבי' תם בעיר היה מיקל מאותו טעם ובמסכ' שמחות פי':

נט *דיסקא של עור מרובע של עור ואמרי' בירוש' דיסקא שהיא מלאה ספרים או שהיו בה עצמות של מת הרי זה תפסילן לאחוריו ורוכב אבל אם מתירא וצריך

ס לרכוב על הסוס ולרוץ מותר לרכוב עליהן ובמס' שמחות פי': *וקטנים פטורין מק"ש פי' ה אפי' קטן שהגיע לחינוך ולר"ת נר' דקטן שהגיע לחינוך חייב בק"ש ותפילין דהא אמרינן פרק לולב הגזול קטן היודע לשמור תפליו אביו ליקח לו תפילין והיינו כשהגיע לחינוך ואמרי' שם יודע לדבר אביו מלמדו תורה ופסוק ראשון של ק"ש משמע כדי שידע לקרות ק"ש כשיגיע לחינוך: ומתניתין הכא דפוטר קטני' מק"ש ותפילין היינו קטנים שלא הגיעו לחינוך וצריכין אנו לפרש דחייבין דסיפא קאי אנשים ועבדים לחוד אבל קטני' פטורין מן הכל הואיל ולא הגיעו לחינוך ומשום רישא נקט קטנים בהדי נשים ועבדים אף על גב דבסיפא אינם שוים שכן דרך התנא לשנות קטנים עם נשים ועבדים כמו נשים ועבדים

סא וקטנים פטורין מן הסוכה *ונשים חייבות *בקדוש היום אע"ג דמצות עשה שהזמן גרמא הוא *פר"ת דמן התורה אין צריך שיקדש על היין דאמו יין כתיב בתורה והא דדרשינן זכרהו על היין אסמכתא בעלמא הוא והא דאמרי' בנזיר מיין ושכר יזיר לאסור יין מצוה כיין הרשות ופריך מאי ניהו קדושא ואבדלתא הרי מושבע ועומד מהר סיני הוא ור"ת בתמי' וכי מושבע ועומד מהר סיני הו' דאיצטריך קרא למעוטי אלא ודאי יין דרבנן הוא אבל שמיעת קדוש הוי דאורית'

סב ורמיה משבועת פרק ג' שבועה שלא אשתה כו' *גרסינן נשים חייבות בברכת המזון דאורייתא דרבנן ב"מ נאמוקי אחרים י"ח פרש"י משום דכתיב על הארץ הטובה אשר נתן ונשים לא נטלו חלק בארץ ומאי תשו' בנות צלפחד לא נטלו כי אם חלק אביה' ולפי זה כהנים (ולוים) פטורין ופלוגתא היא בתוספתא אמר ר' יוסי רבי מאיר היה אומר הכהני' היו מביאין ולא קורין לפי שלא נטלו חלק בארץ ואני אומר מביאים וקורים בשם שנטלו לוים כך נטלו כהני' בשדה מגרש ר"י ור"ת הלכה כר' יהוד': ועוד דקיימ' לן כר' יהודה דאמר אב המון גוים כותי' דאף גבי גרים אומ' שפיר קורין וכל שכן כהני' ולוי' וכן פירו' בתו' דמסכת בכורים ורבי' מאיר

סג ור' יהודה הלכה כרבי יהודה. רב הונא סבר *יחיד המתפלל עם הצבור אומר קדושה הילכך אם לא גמר עד יגיע ש"צ לקדושה לית לן בה אבל מודים אע"פ שהיחיד אינו אומר מודי' אם לא ישוח נראה' ככופר במי שהציבור משתחוי' לו ורבי'

סד תם היה רגיל *כשהיה מתפלל יחיד כשהחזן מגיע למודי' היה כורע עם החזן בלא אמירה ודוקא באמצע ברכה כדפרישית לעיל דאמרינן לקמן דאסור לשחות בסוף ברכה אלא באבות והודאה ואיכו בתחלה אין לשחות כך כדמשמע הכא וריב"ל סבר אין היחיד אומ' קדושה וכן הלכה ומיהו יכול יחיד המתפלל להתחיל עם החזן התפלה ולומר עמו כל התפלה והקדושה מלים כמו שהוא אומ' נקדש את שמך כו' עד סוף כש"ץ דאין זה הפסק וגם אין זה קרוי יחיד וכת' רש"י לאד' שמתפלל ושמע קדושה או ברכו אין לו להפסיק ולענות אלא ישתוק מעט ושומע כעונה וי"ל דלכתחלה אין לו להתחיל דעניי' חשיבה טפי הדור מצוה ורבינו תם ור"י היו אומרים דאי שומע כעונה אם כן הוי הפסק או שותק ומיהו כתבו הטעם לשתוק ולשמוע וגדול המנהג: בירוש' דתפלת השחר קאמ' לא התפלל בשחרית

סה ובא ומצא צבור ז שמתפללי' *מוס' אם יודע שיכול להתחיל ולגמור קוד' שיגיע שליח ציבור כדי לענות אחריו אמן יתפלל ואם לאו אל יתפלל: באיזה אמן *אמרו תרי אמוראי פליגי חד אמר באמן של האל הקדוש וחד אמר באמן של שומע תפל' ולא פליגי כאן בשבת באל הקדוש וכאן בחול בשומע תפלה לכן יש ליזהר לענו' אמן בשומע תפלה ובהאל הקדוש טפי מבשאר ברכות ומשמע מתוך הירושלמי

סו *שהיו אומרי' שמונה עשר ברכו' שליחות במוסף של חול כמו בראש חדש ובחול המועד. ומיהו אנן סמכינן אההיא דתפלת השחר דקאמ' תמני סרי תקון תשע עשרה לא תקון. ומה שאנו אומרים עלינו בין גואל לרופא לא ק' אחרי שאינו אלא לשליח צבור אבל יחיד כוללה בשומע תפלה ועוד דבתוספתא קתני בהדיא כמנהגינו דקאמ' ימי' שיש בהם מוסף כגון ראש חדש וחול המועד ערבי' שחרי' ומנחה מתפלל ש"ע ואומר מעין המאורע בעבודה ואם לא אמר מחזירין אותו ובמוספין מתפלל שבע ואומר קדושת היום באמצע. לעיל. רב חסדא אמר

סז *הרהור לאו כדיבור דמי פסק רבינו חננאל כרב חסדא מדמתרצי' רבי אליעזר ורב דימי למילתיה שמע מינה כוותיה קיימא לן ולא יצא אדם בק"ש בהרהור:

סח ר' יוחנן *אמר ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו נראה דהלכה כר' יוחנן ודוקא בספק התפלל אבל ודאי התפלל לא דהא מסתמא לא פליג אהא דאמר רב יהוד' אמר שמואל עמד להתפלל ונזכר שכבר התפלל פוסק: *כל דבר שבקדוש' לא יהא

סט פחות מי' תניא במסכת סופרים

קדושה

שלטי הגבורים

א הא דקתני דאמרי' תפל' בכל לשון [illegible] בצבור אבל ביחיד לא דאמר רב יהודה אמ' רב לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמית כו' אלמא:

ב והכי הוי פירוש' דאריכות דאחד קלמת בחי"ת וקרי קלקי בדל"ת כיצד מאריך למעלה ולמטה בחי"ת ובדל' [illegible] רוחות [illegible] כי כו':

ג בפירוש במתני' טועם ואין בכך כלום [illegible] ורבי' [illegible] גדולה [illegible] כוס עכ"ל:

ד היה רגיל רבי' לפסוק לעולם שלא לענות קדיש וברכו וקדוש' ולא היה רוצה לענות בין גאולה לתפלה ואף אמן דהאל הקדוש ואמן דשומע תפל'. ואומר ר"ם שיש לענות בכל מקו' קדיש וברכו וקדוש' ולא הוי הפסק:

חדושי מפרשים

א ס"א כא ביחיד כא בציבור מעכבות פי' דבפ"ק מסקינן דבזה"ז ברכות אינן מעכבות כא ברכות מעכבות אלא כא ביחיד כא בציבור:

ב פי' דבתפלה אסור להפסיק כדאמרי' לקמן אפי' המלך שואל בשלומו וכו':

מהרי"ם

ג לשון כותי [illegible] רבינו יהודה [illegible] עכ"ל בתוקף אסר' אם:

ד ומיהו נכנו לשתו' ולשמו' [illegible] פרק לולב הגזול [illegible] רבי יהודה נאון לפסוק [illegible]:

מהרי"ם

ה הכי איתא גם בקוס' [illegible]

[illegible]

קדושה שביוצר אור וסדר קדושה אפי' יחיד אומר מפני שאין אלא סיפור דברי'
אבל בעריבן ונקדש אין אומרי' בפחות מי' · מהו שיפסיק באמן יהא שמיה רבא
ומסקינן דלא יפסיק ופסק ר"י דלא יתחיל אא"כ יודע שיכול לגומרו עד שלא
יגיע ש"צ *ליה"ר שמיה רבא דלא גרע מקדוש ומודי' : ובה"ג רמ"י כדפרישי' לעיל ע
דמנהג דפסיק ושתיק ולא ענו וכן עמא דבר ומי באלהי נגור עונה כן פסק
ראבי"ה : *בתלתא שבי דכולהו לקולא כר' יאשיה בכלאי' דאמ' אינו חייב עד עא
שיזרע חטה ושעור' וחרצן במפולת יד דהוו להו כלאי' זרעי' וכלאי הכרם באחת
כר' אלעאי כרא"ש כגו דאינו נוהג אלא בארץ ובמסכת חולין יליף טעמא' פרק
הזרוע עיין בסה"ק דקדושין : הטיב ר"ת דאסור *לטבול בי"כ כדי להתפלל בנקיו' עב
דהא דאמר ר' יוסי בסוף יומא דטובל כל היום היינו למ"ד *טבילה בזמנה מצוה עג
אבל הכא אפשר מאתמול דהא ת"ק דר' יוסי סבר מן המנחה ולמעלה אינו יכול
לטבול הואיל ואינו צורך התפלה משהינן ליה עד למחר ועד המנחה נמי לא שרי
אלא לבעל קרי ואנן דנהגינן כל השנה כולה בין בתפלה בין בדברי תורה כרבי
יהודה בן בתירא לדידן אינו מצוה ותו דקיימא לן דטבילה בזמנה אינה מצוה :
אא *דכ"ע שהה חוזר לראש וה"ה דהוה מצי לאוקומה לכ"ע אינו חוזר לראש עד
ומדלא מוקי הכי שמע מינה דהלכה חוז' לראש וכן לקמן בפירקין א"ר אבא חוזר
לראש ותימא דבמסכ' ר"ה א"ר יוחנן שמע ט'תקיעות בט' שעות ביום יצא אלמא
תקיעות מצטרפות ואע"ג דשהה כדי לגמור כולה וכן במגלה נמי אמרינן אמר
רבא ואין הלכה כמ"ד חוזר לראש דאמר נקוט דרב בידך ופי' הספר תקוני דהכא
גבי מהלך במבואות המטונפות אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש משום
דגברא דלא חזי הוא כמו לעיל גבי תפלה ומים שותתין על ברכיו אב' בתקיעות
דר"ה והלל ומגלה את' מיירי דגברא חזי הוא : האלפסי פסק *כרב הונא מדפריך עה
תלמודא תיובתא פרק אמר להם הממונה ואם בן מותר לקרות ק"ש בשים בואה
תחת בגדיו על בשרו ור"ח פסק כרב חסדא לחומרא דסבירא ליה כל שלמותי
תאחרנה · *גרסי' בירוש' ר' אילא וחבריה הוו יתבי קמי פונדוקא ברמשא עו
אמרי מהו מימר מ'לי דאורייתא אמר לון מכיון דאי הוי יתמא הוינן חמיין מי
קומנן כדס כדין אסור משמע במקום שראוי לראות הערו' אין מועיל העלמת
עין : *לית הלכתא כי הכך מתנית' דלעיל דאסור לולאת בכלי' ואוירין כשאין בהם עז
עורות אבל בכותא אדם לא שייך ובכל ענין אסור ובתוספו' נתנם אם יש לומר
דלולאת תרנגולי' מותרין בכל ענין כמו לולאת בהמה מדלא הזכיר לולאת תרנגולים
בהך מתני' בתרייתא או שמא לכך לא הזכירה משום דיש לאסור לולאת תרנגולי'
אפי' אין בהם עורות ואפי' אם באסור שמא זהו דווק' בלול של תרנגולין שיש שם
סרחון אבל בשגדלים בבתים ואין שם אלא מעט שמא מותר ובירוש' פי' אלדומי'
בלבד יש לחוש ולא ידעינן פירו' אלדומי' א ועוד קאמ' התם מרחיקין מגללי בהמ'
ארבע אמות רבי שמואל בר יצחק אמר ובלבד של חמור : *ריח רע שאין לו עיק' עח
כמו הפחה י"מ דבתי' כסאות שלנו שהם בעומק אם יש בהם מחיצה המפסקת
הוי כמו ריח רע שאין לו עיקר וכמו בתי דפרשתי' לקמן : חיישינן שמא *יפנה עט
בהם ואסור ובבית הכס' שאין רגילות לפנות שם מות' להשתין בהם ולא חיישי'
שמא יפנה בהם והא דתנן לקמן אפי' בבית הכסא ערוי לא ישתין בהם היינו
בשאוחז בידו דחיישי' שמא ישפשף הניצוצות אם יגלו מים על רגליו או אם יגע
באמה מכאן משמע דאסו' לפנות בגדולים בשתפילין בראשו אבל להשתין מות' :
ה"ר יוסף נר' והתני' *היה ישן במטה ואשתו בבדו לא יחזיר פניו ויקרא אא"כ פ
היתה טלית מפסקת בינו לבינה : כותי ערום אסור לקרות ק"ש כנגדו וה"ג
אמרי' הכא בתלמודא טפח באשה ערוה אפי' באשתו פי' טפח שדרכה להתכסות
וכן שוק וקול באשה ערוה ופי' רב האי גאון דכל הני לענין ק"ש וכתב ה"ר אליעז'
ממיץ בס"י הילכך אסור לומ' דבר שבקדוש' בשמיעת קול שיר של אשה ובעונותינו
בין הכותי' אנו יושבי' ועת לעשות לה' הפרו תורתך הילכ' אין אנו נזהרין מללמו'
בשמיעת קול שיר בגוי' אראמו' וכ"פ בה"ג וכ"פ ר"ח כדברי ר' יהודאי גאון וכתב
ראבי"ה כל הדברי' שהזכרנו למעל' לערוה דוקא בדבר שאין רגילות לגלו' אבל
בתולה הרגילה בגלוי שער לא חיישי' דליכא הרהור : *גרף ועביט שניה' כלי' פא
חרס הם אלא של רעי קרוי גרף ושל מימי רגלים קרוי עביט ואסור לקרות ק"ש
כנגדן הואיל ומיוחדין לכך אע"פ שאין בתוכם כלום ואפי' רביעית מים אי אפשר
דלא מהני להו אבל כלי דלא בלע כגון כלי זכוכית אפשר דשרי ובלבד שיטיל בה'
מים רביעית : *מרחיק ארבע אמות וקורא ואפי' אם כפתו על פיו יש שאמרו
מרחק אמנו מפני שנבלע בו ומאים והוי כמו צואה הדבוקה בסנדלו ולראבי"ה פב
נר' להתי' דהא מכוסה הו' ולא עדיף מגולה בעששות ולא דמי לצואה שבסנדלו :
ספר תורה *עושה לו מחיצה י' ואם לאו לא ישמש וה"ה בחומשין שלנו אבל שאר פג
ספרים דיין בכסוי בעלמא · אמרי' בירושלמי לא *ישב אדם על גבי * ספסל פד
שס"ת נתון עליו ואם היה נתון על ד"א מותר עד היכן רבי בא בשם רב הונא
אמר טפח רבי ירמיה בשם ר' זעיר' אמר אפי' כל שהוא : אמר רפרם אמר רב
חסדא עומד *אדם כנגד בית הכסא ברחוק ארבע אמות וקורא ק"ש ומפרש לה פה
בבית הכסא שאין בו צואה : כשאלתי על *בני אדם שיש להם ספסל נקוב פו
בחדרם ובפנין עליו אם מות' לקרות ק"ש כנגדו והתרתי לה' והבאתי ראיה מכאן
כיון שאין צואה על הנקב וגם אין הגרף תחת הנקב ועוד שהנקב תמיד מכוסה
בדף · כנגד בית הכסא ברחוק ארבע אמות ודוק' כיון שהיה בו צואה ופנוה ב ·
אלפסי וכן נדה אם כלה להתפלל כו' מיהא מתני' שמצינן כו' וכן פר"ח וכתב
ראב"יה והנשים נהגו סלסול ופרישות בעצמן שאין נכנסות לבית הכנסת ואף
בשמתפללות אין עומדות בפני חבורתיהן וכשר המנהג :

הדרן עלך מי שמתו

תפלת

*השחר · עבר יומו בטל קרבנו ותמור לה מזבח ונסכים דלף
יום ביומו והיכא דאיחר עד שעבר שני תפלות כגון טעה ולא
התפלל ערבית והמתין עד המנח' וכן שחרי' עד ערבית בהא לא אשכחן שחייבו
חכמים לחזור ולהתפלל וכן אם טעה ולא התפלל מוסף אינו מתפלל ערבי' שתי'
דהיאך יקריב בהקרבת הקרבנו' וכבר עבר זמן קרבן מוסף ג : טעה ולא *התפלל
מנחה בע"ש כו' **טעה ולא התפלל [מנחה] בשבת מתפלל ערבית שתים של
חול דהיינו מ"ש ומבדיל בראשונ' כתב האלפסי ז"ל מבדיל בראשונ' ואינו מבדיל
בשנייה ואם לא הבדיל בראשונה והבדיל בשנייה שנייה עלתה לו ראשונה לא
עלתה לו דאיכפי' לאקדומי תפלה דשעתה בריישא דהיא חובה וכיון דלא אבדיל
בריישא ואבדיל בבתרייתא גלי בדעתיה דהך בתרייתא היא חובה הילכך בעי למיהדר
ולצלויי זימנא אחריתי כדי לאקדו' חובת שעתי' ברים ואי אבדיל בתרוייהו אע"ג
דלא איכפי' ליה למיעבד הכי לא מיחייב לאהדורי ואי לא אבדיל אפי' בחד מנייהו
לא מהדרינן דתני' טעה ולא הזכיר הבדלה בחונן הדע' אין מחזירין אותו מפני
שיכול לאומרו על הכוס עכ"ל ואת מדפי' הילכך בעי למיהדר בצלויי זימנ' אחריתי
כי היכי לאקדומי חובת תפלה בשעתי' בריש מל' וזה דקדק הר"ם מאיברה דפליג
האלפס על מה שכתב רבי יהודה דאם טעה ולא הזכיר ר"ח במנחה לא יתפלל שני'
בלילה שהרי לא יזכיר עוד דר"ח דכבר עבר וי"ח ברכות דמנחה כבר התפלל
מבעוד יום וא"כ אינו מרויח כלום והוא הדין במנחה בשבת אם התפלל כל י"ח
ברכות ושבח ולא הזכיר [של שבת] דלא יתפלל ערבי' שתי' ר אבל אם נכ' ביו'
חו' ומתפלל ומזכיר של שבת ובסמ"ג כתב יחיד שטעה ולא התפלל בע"ש אחר
קדשת כיון ששמע מש"צ מגן אבות בדברו מתחלה ועד סוף יצא ידי חובתו והכי
אמר רב נטרונאי גאון דנפיק ביה אפי' לא התפלל כלל : כבתירוצא בתום' עדיות :
*דעבד כמר עבד דעבד כמר עבד והשתא דלא איתמר הילכתא לא כמר ולא כמר
הא שמכיון דלפעמי' אנו מתפללין תפל' המנח' אחר פלג המנח' כרבנן ולפעמי'
**אנו מתפללין תפלת ערבית מיד אחר פלג המנח' כר' יהודה דאמר פלג
המנחה ואילך לילה הוא ויש מהגדולים בדבר תמו' דברא' כשתי (חומרי) דסתרי
אהדדי וכת' ראבי"ה דסמכי' אדרב דצלי של שב' בע"ש (ומתפלל של שב' בע"ש)
כו' והיה מקבל עליו שב' מבעו' יום והא דאמרי' פ' במה מדליקין ובלבד שלא יקדי'
ושלא יאחר גבי הדלק' הב' אין זה הקדמ' כיון שהי' מקבל עליו שב' במות' שב' אבל
הת' מיירי שלא קבל עליו שב' מיד במות' שב' ומתפל' אח"כ מוצאי כו' וכגון שיש לו
נר' מכו' לעשו' בה"ש כגון בלכ' למול תנוק ולא היה לו יין להבדל' אם לא יקדי':

הג"הה כתב רב האיי גאון שזה לא היה עושה רבי יאשיה שהיה מתפלל של
מוצאי שבת בשבת אלא למצוה שהיה לו להחשיך לדבר מצוה כגון
על עסקי המת אבל בשלא לדבר מצוה אין ראוי להתפלל דכיון שכבר נהגו העול'
להתפלל מנחה עם **שקיעת החמה אין לו להתפלל ערבית אלא משקיעת החמה
ואילך עכ"ל משמע דמשקיעת החמה יכול להתפלל ואע"פ שלא נראו הכוכבים
ופירש רבינו ברכיה מנקולא דבפרק תפלת השחר משמע דהא דרב צלי של שבת
בע"ש היינו בשעה ורביע קודם הלילה דהיינו פלג המנחה · ע"כ : כבר שוויה
*עליו חובה ומיהו בהנס אין לבטלה אם לא מפני איזה מצוה עוברת או פרח
המייניה פרק קמא דשבת (או שעלה על מטתו) דלא מטרחינן ליה (אבל בהנס
לא) שהרי יעקב תקנה וגם היא כנגד הקטרת איברים ופדרי' שמעכלן כל הלילה
כדאמרינן בסמוך וכמו שהן לא מעכבי כפרה כך איהי נמי מצוה בעלמא יש בה
וכסדר רב עמרם יש דלכך תקנו קדיש בין תפלה לגאולה להודיע דרשות היא :
מתפלל של *מנחה מאחר שהגיע זמנה יקדימנה כדי שלא יקרא פושע גם עליה
אא"כ של מוספין הואיל ואם איחרה זמנה אינו עובר דהא אמרי רבנן של מוספין
כל היום : הלכה מתפלל של מנחה ואח"כ של מוסף מכאן יש ליזהר ביו' הכפורים
להתפלל תפלת המוסף (שחרית) קודם שש שעות ומחצה דהיינו קודם שיגיע
שעת המנחה דאם לא כן היו צריכין להתפלל תפלת המנח' קוד' ומיהו אם איחר
אחר שש שעות ומחצה כזה אומר ירושלמי דאם יש שהות להתפלל שתיהן תפלת
המוספין קודמת וכו' ותלמוד דידן בשמעת' לא משמע כן ורבינו אבי העזרי כתב
דאם התפללו בבהכ' כבר תפל' המוספין כשומען אין מפסיקין כיון שלא הגיע זמן
המנחה דהיינו מנחה קטנה בתשעה שעות ומחצה : ול"ת *הלכתא כו' ואין צריך
להפסיק אם יש שהות ביום להתפלל : **רגיל לומר תחנוני' כגון אלהי נצור לשוני
מרע וגו' שאנו אומרים בעמידה אחר התפל' אבל אינו רגיל בו' הרי סיים תפלה
וכן הלכה ופי' בהלכות גדולות דדוקא ביחיד אבל בצבו' אינו חוזר מפני ששומע'
משליח ציבור וה"א הדין לכל דבר שמחזירין אותו אי הדר שמע ליה משליח צבור
מראש ועד סוף נפיק : מיהו צריך לדקדק אפי' *שליח ציבור מראש ועד סוף של
כל אות ואות של תפלה ואע"פ שהוא בקי דה' אמרי' בראש השנה כשם שמוציא
את שאינו בקי כך מוציא את הבקי ואע"ג דאמרינן התם לא פטר רבן גמליאל
אלא עם שבשדות משום דאניסי וטרידי אבל טעה לא יש לומר דהיינו היכא שלא
התפלל כלל אבל היכא שהתפלל כבר לא חשבי' ליה כלא התפלל כלל והר"ם
פסק דוקא שבח להזכיר של ראש חדש אבל שבח ברכה שלימה מחזירין אותו ואין
יוצא בשמיעתו משליח ציבור : ועד *כמה ומנה להתפלל עד פרסה אבל יותר מעבר
פרסה הוי מצות לא יוכל לתקן וכה"ג תפרש עד כמה יבקש לילך שיהא צריך
להתפלל עד פרסה אפי' אין לו לילך אלא פרסה אבל פחות לא יתפלל : *הלכה
כר' יהודה וי"ס דג' אין הלכה כר"י שאמר משום ר' אליעזר וכ"כ ר' חננאל הילכך
מכלינן בין ביחיד בין בצבור ורב *ששת אמר אפילו מהלך וקיימא לן כרב ששת
ומיהו בתום' פסק הרב רבינו יוסף כרב חסדא וכן האלפסי פי' דרב חסדא עדיפא
ליה טפי : *הלכה כר' שלא ירד מחמור ואפי' שלא במקו' סכנ' ואפי' במהלך ומתפלל
וא"כ לחזור פניו נגד ירושלים : תלפיות שכל פיות פונות שם ובהך שמעת' ק"ל

וכן

שלטי הגבורים

לראש אבל אי בר' מצי למיומ'
בכי הוה משני ליה דקי"ל
דאפילו שהה כדי לגמור את
כולה דאין חוזר לראש כה"ג
דמגלה דפסקינן התם דאין
הלכה כרבי מנא בו' וא"ר
יוחנן נמי בה"ג דר"ה שמע
ט'תקיעות בט' שעות ביום
יצא ומסקינן התם דפליג
אדרבי אבהו דאמר אם שהה
כדי לגמו' את כול' חוז' לראש
וק"ל כרבי יוחנן ועוד שר'
אבהו תלמיד ואין הלכה
כתלמי' במקו' הרב וזה דלא
כפסק הסמ"ג פרק מי
שמתו : ו קבוע מקו' מן
של מנין המתפללים בב"ה וקו'
א' והקהל להתפלל לעצמו
דיכול ש"ץ להתפלל כל דבר
שבקדושה אע"ג דאין יכול
לענות עמהם דלא גרע מקטן
שמוטל בעריסה דמצטרף
לרי"בל ואפילו לאחן דפליג
עליה לאו משום דלא שני
בהדייהו אלא משו' דלא ידע
למי מברכי' ולאו בר מצוה
הוא אבל גדול בר מצוה אפי'
לא שני בהדייהו לכ"ע
מצטרף ואפילו אלם חייב
בכל המצות והרי הוא כפקח
לכל דבריו · אע"ג דלא
שני אצטרפי בהדייהו וכ"ש
אי יחיד דאיכו כמי במתפל'
[illegible]
[illegible]
וקריאה שכיחה ואתי' אבן אם
יש שהות ביום להתפלל
מצוה להמתינו כדי לצבותו
[illegible]
[illegible]
את התפלה מקום דרב ביני
ביניך דאמר אין שליח צבו'
מוכה שאמר אחר לאחר וכן
הלכה דאין צריך לחזו' לראש
[illegible]
סומך רבי בשמועה באמת
[illegible]
לומר עם שבח קדיש וברכו
ואחון יהא שמיה רבה :
ובשאל לגאון ז"ל אם יחיד
אומר קדושה באותה הסדרי'
או לא והשיב הרשות בידו כו'
עד בגמרא בבבליים :
ח ויש שאנו מפסיקין באמן
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
יכול לבוין י"ע"כ תבאתי :
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
רשב"א :
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ברכות לא · ע"כ :

[illegible]

חדושי מפרשים

[illegible]

וכן מסיק נמי פרק לא יחפור אמון דקיימינן לגיפונא כו׳ ולא כהני אמוראי
דפליגי אי שכינה במערב או במזרח כו׳ ועכשו אנו למערב דא״י ע״כ אנו פונין
למזרח: מסמך גאולה לתפלה צריך מהתפלל מעומד פסקו ה״ג דהלכה כרבי
שמעון כ״א ומשמע די״ח ברכות מותר להתפלל בדרך כשהוא מהלך ואין צריך
לעמוד ואין להקשות מ״ש מהביננו דאסיקנא לעיל דוקא מעומד דיש לומר
שאני הביננו שהיא קצר׳ ואין כאן ביטול כל כך כמו בי״ח ברכו׳ שיש ביטול דרך
ואין גדולגוזוד פי׳ ה״ר״ס מאיוורא כי הדר לביתיה הדר מתפלל מעומד כדאמרי׳
בשמודיר״ח פסק כאבוה דשמואל ולוי ומי׳מדקאמ׳ רב אסי לא חזי׳ לרבנן קשישי
קיח דעבידי הכי משמע דאין הלכ׳ כמותו: אין מחזירין אותו אומ׳ ר״י דכל היכא
דאמר אין מחזירין כגון על הנסי׳ דחנוכ׳ ופורי׳ ויעל׳ ויבא דר״ח [ערבי׳] ועלינו
ובוקע׳ בהם דלא מיבעי׳ דאם עקר רגליו דאין מחזירין אותו אלא אפי׳ [לא עקר
רגליו] כיון שסיי׳ אותה ברכ׳ אע״פ שלא פתח ברכ׳ של אחריה אינו חוזר לראש
הברכ׳ לבטל׳ היא אם יחזיר ומי׳ שמ״ד ר״י שרלה״ר״ת שחוזר לא שהתחי׳ בברכ׳
של אחרי׳ והי׳ אומר כל מקו׳ שאמ״ל אין מחזירין אותו היינו היכא שסיי׳ תפלתו
ועק׳ רגליו אבל היכא דלא עקר לעולם חוזר ולדברי ר״ת אם סיים מודי׳ בלא על
הנסי׳ חוזר לעבוד׳ והא אמרי׳ לקמן טעה בג׳ אחרונות חוזר לעבודה: ורבינו
אלחנן היה פוסק דכל היכא דלא פתח הברכה של אחריה אותה ברכה תיהא חוזר
קיב דאמרינן לקמן פ״ג שאכלו דביעל׳ ויבא דר״ח דברכ׳ המזון כיון שלא פתח בהטו׳
והטיב תקנו ברכ׳ חדשה אע״פ שלא פתח בהטוב והמטי׳ אין מחזירין אותו ור״י
קיג דחה ראי׳ דשאני התם דברכת הטוב והמטי׳ לאו דאורית׳ ואין דומה שם הפסק׳
קיד כל כך אבל [הכא גבי תפלה] אם יחזירוהו אותו ברכ׳ בדבר שאין לו לחוו הוי כמו
הפסקה באמצ׳ התפלה. ורבי׳ אבי העזרי פסק כרבינו אלחנן וכתב דאינו חוזר
לתחלת עבודה אלא אומר יעלה ויבא ומסיים ותחזינה עינינו עד המחזיר שכינתו
נס לציון: אמר אביי הילכך מעומד מפני כבוד שכינה הואיל והוא מקבל פני
שכינה ה״ג רש״י פועלי אמת שפעולת׳ אמת שאינם משנים את סדרן ולגבב׳ את׳
הב״ה שמתחדש בכל חדש: עטרת תפאר׳ למעוטי בטן סימן הוא להם שאף הם
עתידי׳ לכסם שמידי׳ להתחדש כגדולתם כמותה. ור״י גרים פועל אמת שפעולתו
אמת פירו׳ הב״ה אמת וכדמתמיטה ולהכי קאמ׳ כתר הכי ולגבב׳ אמר שמתחד׳:

הדרן עלך תפלת השחר

ק **אין** עומדין. ורבנן עבדי כמו תחני׳ וכותי׳ ק״ל א ולכך אין להתפלל מתוך
קלות ראש ושחוק אלא מתוך כובד ראש פי׳ הכנעה ושחה של מנוס
קא כגון שעסק בד״ת ולכך נהגו לומר פסוקי דזמרה ואשרי קודם: כלילא מנ״ל
דאסיר כו׳ אומר ר״ת דלאו היינו עטר׳ מתם שמשימי׳ בני אדם בראש׳ דבסוף
סוטה תפ׳ לא שאנו אלא בשל וורד והדס אבל של קנים מותר ומי מניח עטרה של
קנים בראשו אלא היינו כליל׳ כעין כיפה ב ורא׳ כל הר׳ דקאמ׳ לאו דוק׳ אלא למטל׳
מראשם והכי תנן בתם מדות ושלשלאות של ברזל היו קבועי׳ בתוך האולם שבהן
עולים ורואין את העטרות ופי׳ הגאוני׳ דהיינו כעין כיפה מוזהבו׳ שעושין בחלונו׳
ועוד פי׳ ר״ת דלכלות והתני׳ דוקא אסרו עטרו׳ אבל שאר כלי ונברי לא עיין בפ׳
קב כת׳ שהגאתור תפלתו הי׳ כורע וזוק׳ לאח תפל׳ אבל בתפל׳ אמר לק׳ אין כורעין
על כל ברכ׳ וברכ׳ אי כמו תחלת כל ברכ׳ וסוף כל ברכ׳ [אסור] אבל באמצ׳ מות׳
ורא׳ למנהגינו שאנו נוהגין לשחו׳ בזכרנו ובכן תן פחדכו׳ וסמוך לחתימ׳ וזוקפין
ובכן כשמגיעין לפסוק׳ שאינם של תחנונים: אבל אם בא לות׳ לאחר תפלתו קוד׳
קג אפי׳ כגור כסדר יום הכפורים עושה ומשמע דוקא אחר תפלתו יכול להאריך אבל
באמצע ברכו׳ אינו יכול להאריך אפי׳ מעין הברכות כי אם להזכיר והשאלת דגילות
הוא לומר סליחות כסלח לנו ותרבי׳ תחנונים באמצע הברכ׳ משום דברכי רבים
קד היינו אבל לצורך יחיד אין יכול להאריך כי אם לאחר תפלתו: לא ישאל אדם
צרכיו כו׳ פירש ר״ת ורב האי גאון דוקא ליחיד אבל צרכי רבים שואלין לכך אנו
אומרי׳ זכרנו וקרובקויעל׳ ויבא כהן ותדע דדוק׳ יחיד קאמר שהרי עיקר ברכו׳
קה אחרונו׳ צרכי רבים הם: הגיבבת עמכה ומשמע אף הוא עמה כעמידה ופירש
בתוך ד׳ אמות ומשמע דאסור לישב בד׳ אמות של תפלה בין מלפניו בין מלאחריו
בין מן הצדדין ופיר׳ בתשובת הגאונים דדוקא ביושב ובטל אבל אם הוא עסוק
קו בק״ש ובברכותיה וכיוצא בהן אפילו יושב שפיר דמי: שתוי שיכול לדבר בלפני
המלך ואעפ״כ לא יתפלל הואיל ששתוי הוא ששתה רביעית יין דהא אמרי׳ בפר׳
קז הדר השות׳ רביעי׳ יין אל יתפלל: תקינו מרגניתא בבבל ותורינעו בתב רמב״ן
הפירי בשתל׳ ר״ה במ״ס אע״ג דחב לא מיקרי אמרי׳ חגיגת הרגל ולא משני׳
קח כדאמרי׳ בעלמ׳ סדר הבדלו׳ הוא אומ׳ וכן פסק רש״כו והיו שוהין שעה א׳ וע״כ
נוהגין לומר אשרי קוד׳ תפלת המנח׳: חזרו ושנו קבעוה בתפל׳ והיינו קודם של
הכוס לא עקרו כשחזרו ושנו דת״ח מפו׳ כבוד שבת וי״ט הוו קובין יין אבל לא
קט לצורך הבדלה: לא יענה אמן אחר הכהני׳ בסוף כל ברכה וברכ׳ מפני הטירוף
שלא תיטרף דעתו ויטעה לפי שהוא צריך להתחיל ברכה של אחריה ולומר לפני
הכהני׳ כל תיבה ותיב׳ כדאמרי׳ בסוט׳ וכשעתו אמן לא יכול לכוין יותר ולהתחיל
בברכ׳ של אחריו כדאמרי׳ במדר׳ אמור להם על כל דיבור אמיר׳ ור״ת הי׳ אומר
שאין ש״צ יכול לקרות כהני׳ אלא שהם או אחד מבני הקהל משו׳ דהוי הפסק׳ ותי׳
שאין יכול לומר אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה וכו׳ עד האמורה מפי אהרן
קי ובניו ואז יאמר כהני׳ בקול רם ועיין בסו׳ מגלה: אמנציו׳ אין להם סדר פרש״י
אם דילג ברכה ואח״כ נזכר בה אומרה אף שלא במקומ׳ למקו׳ שנזכר זל״ג דהא
תנן במגלה הקור׳ את המגל׳ למפרע לא יצא ותניא וכן בהלל וכן בק״ש ובתפל׳
לב״ג כפי׳ רש״ם והאלפסי שפירש דאין להם סדר דקאמר היינו דיתחיל במקום
שטעה ודילג הברכ׳ ומשם ואילך יאמר הכל על הסד׳ אבל ודאי לא יתחיל באותה
שוקן כמו בג׳ הראשונו׳ ובשלש האחרונות שחוזר לראש ורא״ה מדתניא בתוספתא
דהכילמין הקור׳ את שמע והשמיט בפסו׳ אחד לא יתחיל ויקרא אותו פסוק בפני
עצמו אלא מתחיל מאותו פסוק ואילך ואומר עד סופה: ותניא נמי בפ״ב דמגלה
שאם השמיט פסוק אחד במגל׳ שקור׳ על הסדר מאותו פסוק ואילך והתם משום
חדא דרב הונא בעלמי׳ לגבי דרב אסי כדאמרי׳ בכמה דוכתי אמ׳ רב הונא אמר
רב אסי ועוד לרב הונא צריך לדחוק ולשנויי מתני׳ דכולהו חדא ברכתא ניכהו
ואפילו דקיקי לא נשמע ועוד דר׳ אסי ורב ששת קיימי בחדא שיטת׳ ועוד דבשל

שופרי׳ הלך אחר התקל ומתוך כך פסק ר״י דאם טעה אדם ודילג ברכ׳ אחת של
אמצעיו׳ או שלא אמר הבדל׳ בתפל׳ כיון ר״ה לי״ה דקיימ׳ לן בפירק קמא דמחזירין
אותו לא יחזור לתחלה הוגן אלא חוזר לאותה ברכה שדילג ומכאן ואילך יאמר על
הסדר כפי׳ רש״ם אבל אם טעה בג׳ ראשונו׳ שלא הזכי׳ זכרנו ומי כמוך והמל׳
הקדוש חוזר לראש והיכא שטעה בג׳ אחרונו׳ כגון שלא הזכיר בין ר״ה לי״ה שים
שלום בספר חיים או וכתוב לחיי׳ בהודא׳ חוזר לעבוד׳ וטעמ׳ שכיון שכולן של שבח
הן כחדא ברכה דמו. וכתב עני׳ ליכור שם ש״ל קובע ברכה לעצמו שאומר ענינו בין
גואל לרופא אם שכח ונזכר בה קוד׳ סיום תפלתו אין מחזירי׳ אותו עיין במגל׳ ריש
קיח פ׳ הקורא: ונותן שלום לימינו כו׳ כתב רבינו אבי״ה העזרי ז״ל הורגלו רבים
לומר שלום בשמאל׳ שלום בימיני. ואני שמחב׳ לא קבלתי כן כי אנו כמה שכתוב
במחזורין ונותן שלום לשמאלו כו׳ וסבורין שב״ל כזה הלשון וליתא דנותן שלום
הכי פירושו כשאומ׳ עושה שלום משתח׳ לשמאלו וכשהוא אומר יעשה שלום עלינו
משתחוה לימינו ומסיים על כל ישרא׳ והורגלו להשתחוות לפניהם כעבד הנפטר
מרבו תדע דמה בשתנה שופי״ח משוף הקדיש של תפילות:

הדרן עלך אין עומדין

קיב **ביצד** מברכין על פירות האילן. טובא גריר מכאן משמע שאסו׳ לשתו׳
יין בערבי פסחי׳ מן המנח׳ ולמעל׳ ואם רבה לשתו׳ צריך לשתות
קיג ברכה דטובא גריר כיון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי וראיה דברי׳ שאם
קיד שותה אדם משקי׳ לרפואה אם המשקין רעים לשתות דלית לי׳ הנאה מניהו לא
בעו ברכה: ומי אית ליה הנאה מיניהו בלא רפואה בעו ברכה. קליפי אגוזין
והגרעוני׳ חייבין בערל׳ דפרי הם מכאן משמע שיש לברך על גרעיני נודנבגיות
גרעיני אפרסקי׳ ושל תפוחים וכל מיני גרעינין של פירות ב״פ העץ [בוסר]
שיעורו כפול הלבן ופחות מכאן לא הוי פירא ומכאן יש ללמוד דעל בוסר פחות
מכפול הלבן לא מברכינן עלי׳ בפ״הע אלא ב״פ האדמ׳: [קורא] כיון דסופו להקשו׳
לא הוי מאכל ולא נטעי לי׳ אינשי אדעת׳ דפוגלא פי׳ לאוכלו כשהוא רך ואם כן
קטו אותם לולבי גפנים וקליפה חיצונ׳ של שקדי׳ אוכלין אותם כשהם רכין כיון דלאו
אדעתא דהכי נטעי לאו מברך עלייהו שהכל נהי׳ בדברו: ותדלגבי ערלה כו׳
וכן פסק בעל הלכו׳ אבל מהר״ם מאיוורא הי׳ אומר דלגבי ערל׳ לאו היינו פירא
קיו דכל המיקל בארץ הלב׳ כמותו בחוצ׳ לארץ אבל בארץ ודאי הוי פירא ומברכינן עליו׳
ב״פ העץ ובברכות ליכא חילוק בין בארץ בין בחוצה לארץ: ונבגילא רטיבתא
דהיינו לטוי׳ רא כתב ר׳ אבי העזרי בראה דאונה נחתבת בסכין של כותים אלא
בתלמת דלא נגע מקורא של חלתות דפר׳ שני דע״א וכדאמרי׳ פרק כל הכל גבי
בגון אי במי יש להם כלי׳ המיוחדים לכך והכי קאמר הכא תלמודא הא התלת׳
פריא ופירש״י ז״ל כגון לטוי׳ ירא ואסמכי׳ דאין בו משום בשולי כותים ואכל
קיז בנות שהו׳ אי ויש להם כלי מיוחדי׳ לבדלו כמו שת׳ כליה׳ אינגבי יומגולתרוכ׳
יין ולשאר דברים האסורין לא חיישינן דאומן לא מרע נפשיה: ויביסתא ולא
בלום וכן משמר׳ של גרופלא שקורין נגלין אין רגילו׳ לאוכלו אלא כרטיבתא ואין
מברכין עליו ביבישתא וכן הדין בפלפין אבל בן קנמון מברכין עליו ב״פ האדמ׳
מפני שרגילין לאכול אותו ביובש וגם הוא גדול על הארץ כמו קנים: ועל נוקרי
קיח ומוסק׳ אמר ב״פ העץ כי יערת הדבש הוא ומוש׳ קאם מברכין ב״פ העץ שנם
נוהגין לאכול אותו ביובש: כל שיש בו מה׳ המינין מברכין עליו ב״מ מזונו׳ וכן
קלירטה שעושין מקמח מברכין עליהם ב״מ מזונות. וכן כשנותנין קמח לתוך
פולי׳ או עדשים או לתוך כרשין או לתוך שקדי׳ שעושין לחול׳ אם עושין אותו כדי
שיסעוד הלב ונותנין בו קמח או כר׳ך נכרך בורא מ״מ ואם לדבק בעלמא אין
צריך לברך ב״מ מזונות וטוב להחמיר ולגעות בו תוך הסעודה לאחר ברכ׳ המוצי׳
קיט ופטיר תמה נסבך וכן קליות ואותן שלוקות טוב לאוכלן תוך הסעוד׳ מפני ספק
כי שמא טעון ברכ׳ אחת מעין שלש הואיל והוי מה׳ מינין. תוריתא דנהמא קאמר
של לחם כלומר צריך שיהא בו תוריתא של לחם כלומר שלא יהא ניאות לגמרי אלא
ניכר וידוע שהוא לחם והכי ק״ל כרבנא ורב ששת דמברך ברכת המוציא וברכת
המזון על פירורין שאין בהם כזית כגון דאית׳ תוריתא דנהמא ואפי׳ נתבשלו כדפי׳
רש״י והא דלעיל דאין הפרוסות קיימו׳ מוקי להו רב ששת בכלי ראשון וכשניתוחו
כמו שמחלק לקמן גבי פת לנותה בקערה משם רמב״יה וה״ג. ונראה בשניתנין
פת במים כלומר פירורין והמי׳ מתלבנין מחמת הפירורין אזל ליה תוריתא דנהמא׳
וכן היה רגיל רבי׳ דוד ממין לפרות פירורין בלילה כדי לאוכלן בשחר בלא ברכ׳
המוציא ובלא ברכת המזון. הטורח פתו ביין אין מברך ברכת המוצי׳ שלא תפור׳
קכ לחם הואיל ונימוק ודומה לפת הבאה בכיסנין ומברך עליו ב״מ מזונות דמוין
זיין: ואי קבע סעודתיה כו׳ אתכם אותו ג״ל״ם רבים הם יותר מדאי ואינם אלא
נוכלא בעלמא ויש להסתפק אם יש לברך המוציא או ב״מ מזונו׳ והיה נוהג ר״י
שלא לאוכלם אף בפורים כי אם תוך הסעוד׳ ולברך בפת תחלה ב כדי לפוטרם
מברכ׳ שהיה מסופק אי הוי קביעותיה קביעות או לא ואותם פרש״י רש ורוי שלם
חייבין בחלה ובהמוציא הואיל ואיכא עליהם תוריתא דנהמא. וכת׳ רבי׳ מאיר
קכא שרבינו יחיאל לא היה רגיל לאכול אפי׳ פרט״רש ורי״שלם כי אם בתוך הסעודה
כי לא הי׳ ברור לו אם יש להם תורית׳ דנהמא. ועוד הי׳ מסופ׳ אם וירמו׳ ילים
חייבין בחלה משום דאחרינן השופה עיסתו כדי לחלקה בבצק פטור׳ מן החלה
דלא היה בה שיעורא הכי כמו גבי וירמ׳ יולים כמה פעמי׳ אחלקן שאינן נותנין
קכב כשיעור חלה בקדרה אח׳ אך היה מבריך ליקח חלה בלא ברכ׳ בשביל הספק: עיין
פרק כל שעה: דלעת תרדין וכרוב וכן כל מידי כו׳ אבל איפכ׳ דבר שיותר טוב
לאוכלו חי ממבושל כהא כתב האלפסי כרב נחמן דאפילו על השלקות מברך ב״פ
האדמה ואפילו תומי וכרתי שיותר טובים חיים ממבושלי׳ אבל ר״י פי׳ ירקות
דאישתנו בבישולא לגריעות׳ או ה׳ למעליותא בשהן במעליותיהן ב״פ האדמה
ובגריעותיהן שהכל וכל מיני קטניות ולפתות שהם טובים חיים ומבושלי׳ ב״פ
האדמ׳ וכן פרי העץ ה׳ המשתני׳ בבישולן לגריעות׳ או למעליותא בשהן במעליותן
ב״פ העץ ובגריעותא שהכל ותפוחי׳ הן טובים חיים ומבושלים לעולם מברכין
עליהם ב״פ העץ וכן יין חי ומבושל ב״פ הגפן אבל תרמוסים ואגוסים כיון
שאין דרך לאוכלן חיים אלא מבושלים כאוכלם חיין שהכל ומבושלים ב״פ העץ:
קכג נסתפק לר״י אם יש לברך על פחות מכשיעור בו׳ שמינן לאחריו בנ״ר ומסקינן

דאין

במוצאי תפלת יחיד׳ כדאמרינן
בכל יום תפלת יחיד בין ר״ה
ויה״כ תפלת צבור בכל יום
ובל הטובים בתפלתן כוכבים
ומזלות טובים שמו ותפלתו
נשמעת. מהם ומי בר״א:

א כל לצאת ורצתו לבן
שם ואחר כך במלך ותכבר
ללכת מכלום או לחזור לביתו
צריך לחזור ולאחוריו. עכ״ל
מגה״ל. פג״ם:

א אסתכח בכם קת בנוסל
כל מנין צריך למלום בנשן
לשמאלם ובבא בקרקע ואם
חשוב נוסה לצד שמאל ותכבי׳
יד ימין ובכי בסתוך רבכן
למשכר עכ״ל פ״ח ססין
וכתסכבה נותי׳ כם: ואלך על
פניס לסטר על בר ימין וסבו
אוקח בחדר ויאינו קתבקנו
ולבל ימין ואין מסכין סתאמר
לפי שעינו כגון ברכי בבשי
בר״ח ואיל קתרנו בהם מים
ובחנוכה ונומר שיר חנוכת
ובפורים על אילנת שסחר
ירושלמי אמר רבי אלכסנדרי
אמור רגלך באמר תקרא״ס
אמר שמעך מוקשי׳ שטנו׳
היינת מבין רגליך קרא
דאתמר ברקי׳ אבל בנסי׳ אם
יכול לסבול יסבול עכ״ל
פר״ר בשן:

ב וכסי׳ ר״ח גרסינן ויהם
כדאמרי׳ בפרק אמרו לו יין
ושכר אל תשת לאמר דביצתין
יין לפורא ות״מ שלא בתוך
הסעודה דס״א ביורושל׳ יין
שבתוך הסעוד׳ אינו משכר
עיין פרק כרר:

ג גרסי׳ כותח פ׳ כוזיאר
לו אמר רבי אלכסנדרי
ארי״כל שמתפלל ברקסיספי׳
ג׳ פסיעות לאחוריו ואח״כ
נותן שלום כו׳ ומאריך עד
וכתב רבי׳ אלפסי דמסתים
דרב מרדכי גאון אמר דבין
דפסע ג׳ פסיעות לאחוריו
ויסיב שלמא קאם איכפי לים
לאיקם וכל לקמי׳ כבסור
מרכו אם חוזר לאלתר דומה
לכלב שב על קיאו אלא
מיבעי לים לאיקם התם עד
דפתח ש״צ ובי פתח שליח
ציבור׳ הדר לדוכתיה ואיכא
מ״ד עד דמטי ש״צ לקדושה
ואמן דכלי ביחוד בדוכתא
דכלו לכו לפסיעות׳ אמן בכל
על אסיבאתי לא מהריק
סאר תא וכדר לדוכתיה ונוכל
ובכי פוא מכב׳ דילקותדרוסינן
שבלי הלקט כתב שצריך
להתחיל הג׳ פסיעות מרגל
שמאל לפי שמצינו בשוחר
טוב בשאומר לם׳ וסלקוסים
כל אוריים של אדם כויך
מקלסי׳ וזורים כו׳ וביתם
דבר כתב בשם גאון שאין
להוסיף על הג׳ פסיעות ואם
הוסיף מחזי כיוהרא י״ס״ם:

ד שקדים מרים קטנים
מברכין עליהם בורא פרי
העץ גדולים ולא כלום.
סמ״ק:

ה ואנו שמצוי׳ בדבש
שקורין מח״ל כתב בר״ר
משה ונשרי׳ לפני רש״י ז״ל
כי באנו עקר ומברך ב״פ
העץ וכן הקו׳ ובס״ק תכן
ברוקח כתב דדובשא עקר
ומברך עליו שהכל עכ״ם:

ו ו״ל התוספות ואילך
נראה דשלקו׳ כיון שלקא
קרא וברכתא וביוצא בהן
שטובין יותר מבושלין מחיין
כשהם חיין שהכל ובשהן
מבושלין דאשתני למעלי׳ ב״פ
האדמה ותומי וכרתי וביוצא
בהן כשהן חיים ב״פ האדמה
ובשהן מבושלין שהכל דאשתני
לגריעותא ואפילו אוכלין
כרבון מבושלין יותר כשהם
רעתו דאזלינן בתר רוב בני
אדם ואע״פ שאנו רגילין
לאכלן מבושלין והו לפי
שבושן בבשר ממתיק טעמא
אבל חיין הם טובים יותר.
עכ״ל התוס׳:

ז כאי דובנא דתמרו מברך שלא שהכל וכו׳ פי׳ נה״ג וכגון שבקן בו מים דאי לגבי׳ סוף מברך עליו בנ״א פרי העץ דאשתני לגבוהא כמו שמן וית ואין
כראם

חדושי אנשי השם

מהר״ם א מפני דלא בעינן הלכה מסוקה לברכ׳ שאני בר אסי ולפי׳ בה״ו שלא היה חוששין לפקפלל מתוך שמחה כו״ם : ב סקורין טולמ׳ והכי תנן במ׳ מדות ושלשלאות של ברזל היו קבועין באולם שבהן
עולין ורואין את העטרות ופי׳ גאון דהיינו בעין כיפות מוזהבות שעושים בחלונות : ג״מ נ יש להקשות דהא לקמן סוף קמא גבי מזונות פסק ר״ת דאין בפת פוטר בוזרים מברכים שלפניהם :
ועיין לקמן סימן קן :

דאין לברך אחריו כלל ועל היין ואחר תפקין מסופק ר"י אם מברך אחריו אפי' בכזית או שמא דוקא בכביצה וטוב ליזהר לשתות פחות מכזית או יותר מכביצה לצאת מידי ספקו' הללו כדי שיברך אחריו · ועוד כתב רבינו מאיר דמספ' בירוש' ברילה אחת של ענבים או גרגיר אחד של רמון כיון שהוא בריה שלימ' אף על פי שאינה פחות מכזית מברך אחריו מעין שלש ברכות · כתיב בירושלמי אהדין קכד דנסיב תירמוסא למיכליה ובירך ונפל מידיה ונסיב אחרינא בעי ברוכי זימנא אחרינא': מייא דכולהו סלקי כשלקי פי' בין אם שות' המשק' מהם בין אם בישל' קכה במים ודוק' ירקות שהמשק' שיל' ממנו שיקרו לשתו' בו קלוי וחשוב מאכל במקומ' דהא אמרי' פרק חבית משקה הבא לאוכל כאוכל דמי אבל מי תותים ויין תפוחי' שעומדי' אחר סחיטת' לשתיי' מתחל' מברך שהכל נהי' בדברו ואח"כ בנ"ר וכנפי' ר"י בריש פסחי' דמיא דסילקא חשבה אבל שבר מי שעורי' לא חשבה ועוד דילמ' לא איסתמי לתשלומא אלא לבריעותא דמעיקר' היו השעורין ראוין ללחם וכסוף פרקי' פסק הלכה אחד שבר תמרים ואח' שבר שעורי' מברך שהכל: פת *בגומתה קכו פי' יבישה שנתנה בקערה לשרות ופי' ר"י דקת"ל דאף ע"ג דאיכא שלימה לפניו בולע מן הגנומה מאחר שחביבה עליו ור' חייא סבר בעינן שתהל' ברכה עם הפת כלות' דיבצע מן השלימה אבל אי ליכא שלימה מודה ר' חייא דמברך אפירורין כדאסיקנא לעיל גבי חביל' ברב ששת וברכה הוזיל דאיב' מוריתא דנהמ' עליהו וכה"ג פי' דוקא בגומה בקערה דכיון דשדי עלייהו רותחין הוה ליה בלי שפי אבל בגומה בקדר' דהוה ליה בלי ראפון אע"ג דאיתי' בעיניה נפק ליה מתור' לחם: חביב *עדיף וכן הלכה אם יש לו שני מיני פירות לפניו חשוב עדיף ובורא פרי קכז האדמ' עדיף מברכה שהכל דמבוררת טפי וחשובה לענת' ויקדים ויברך על אותו המין שצריך בו לברך בורא פרי האדמה אע"פ שאותו המין שמברכין עליו שהכל חביב עליו ואם יש לפניו פירו' שברכותיהן שוות ואו' מהם מז' המינין יברך תחלה על אותו מז' המינין דעדיפי אבל אין ברכותיהם שוות כגון זית ולגון דברי הכל מברך על זה וחוזר ומברך על זה: לא אמר רבא מברך *ואח"כ בוצע גומ' כל קכח הברכה ואח"כ מבדיל הפרוסה והבלוע' ובלא' ברכה אפת שלם · ויש שנו נוהגין לחתוך בין ברכ' לאכיל' ואין הדבר נכון בעיני ר"י דהוי הפסק אמנ' בשבת נכון להחמיר מלחתו' קודם שתכלה הברכ' שאם יחתוך קודם שמא תפול הפרוס' ואו לא יהי' לו לחם משנה: *מברך על הפתיתין ופוטר את השלמי' ומיירי בפתיתין קכט גדולים ושלמים קטנים והן ממין אחד והלכה כר' יוחנן דשלמים עיקר' וכתב הר"ת דה"ה אם יש שתי שלימות ממין אחד אחת גדולה ואחת קטנה דמברך על הגדולה אבל פרוס' של חטין בו' דחיטין עדיפי משו' דאקדמינהו קרא דכתי' ארץ חטה ושעורה ודוקא חטין ושעורין משום דאקדמינהו קרא אבל פתיתי' ושלימים ממין אחד אפילו יהיו הפתיתין מפת נקייה ושלימים פת קיבר מברך על השלימ' כדאמרינן בירושלמי שלימה דגלוסקא ושלימה דבעל הבית מברך על השלימה דגלוסק' פרוס' דגלוסקא ושלימ' של ב"ה מברך על של ב"ה השלימ' וגרסי' בירוש' פת טמאה ופת טהורה מברך על הטהור' פת נקייה טמאה ופת קיבר טהור' על איזו מהן שירצ' יברך והו' הדין פת כשר ופת של כותי' אם שוין יבר' על הכשר ואם של כותי' נקי וחביב ושל ישרא' אינו נקי וחביב על אי זה שירצ' יברך ואם אינו נזהר מפת של כותי' אבל השר מקוני לוה לסלק הפת לגמרי של כותי' מעל השלחן עד לאח' קל ברכ' המוצי': טול *ברוך כלומר הבולע קודם שיטעום מן הפרוס' יבלע תמה שבידו ויפסיע למי שאוכלו וא"ל טול מפרוסת הברכ' אע"פ ששח בנתים אין צריך לחזור ולבר' ובנכרים לאורי לוסו הארכון לסודר' לא הוי הפס' אבל אם שח בדברי' אחרי' לא שייכי להמוצי' צריך לחזור ולברך וכן בין קידוש לשתייה ובין כשחיט' אי תלתא דשחיטה כגון הביא יותר תרנגולין לשחיט' אין זו הפסקה ובני אשכנז אין רגילין לתת על השולחן לא מלח ולא ליפתן משום דפת שלנו חביב ומלוח והרי הוא כי הא דאמ' בסמוך לית דין צרי' כשם פי' כשם עיכוב כמו בושם רבנו כלומ' פת נקייה הוא זה ואינו צריכה ליפתן וכ"פ ר"ח: בירך על פירות האילן *כתב קלא בתשוב' הגאוני' כל אילן דיהב בסיפא וכלו גוזי וטרפי לגמרי כחורף והדר מחרי תסרפיו מברכין על פירותיו ב"פ האדמה וכל היכא דאי שקלי לפירא איתא לגיוזא והדר מפיק פירא זהו פרי העץ מכאן פסק ה"ר יוסי ורשב"י דאות' תותי' ופרי"ש וכוס' וכיוצ' בהן שיש לברך ב"פ האדמ' והביא ה"ר מנוח איזו ראי' מירוש' דאמ' בלאים דמברכין על כל מיני אטד ב"פ האדמ' דקאמר התם ההיגין והאיטדין אין אילן הם ואינם כלאים בכרם ופריך ותניא אי הן מיני דשאים הקונדס והאטדין ומשני תמן לברכה והכא לכלאים אמא דלענין ברכה מיני דשאי' הם אבל הר"ם אומר שנהגו העם לברך עליה' ב"פ העץ שהרי דרך הענב להתקיים ימים רבים בשנה זו והדר אתי פרי בשנה האחרת ועוד מתקיי' משנה לשנה וכן נהג ר"ת בשם אביו וכל פרי שספק לו אם פרי העץ אם פרי האדמ' יבר' ב"פ האדמה דתנן בירך על פירות האילן בו' אבל אין ברכותיהן שוות כגון נוגן וזית דברי הכל מברך על זה וחוזר ומברך על זה ואע"ג דתנן בירך על פירות האילן ב"פ האדמה יצא הני מילי בחד מינא וטעה וצריך עליה ב"פ האדמ' אבל בירך על הגפן לא נפטר זית: ואי *זה שירצה יקדים וכן פירשו רב האיי ורש"י קלב ז"ל והייט ברכבן אבל בהלכו' גדולות א פסק דהכל פעם ב"פ העץ קודם לברכ' ב"פ האדמה וכן פירש הר"ם משום דאמוראי לקמן סבירא להו כר' יהוד' והילכך הביאו לפניו שני מינים [שברכותי' שות] ויש בהם ז' המינין מין שבעה עדיף כר' יהודה ויברך עליו אע"פ שהאחד חביב עליו טפי ובשאין ברכותיהן שות מקדים ברכה ממין ז' ואם כלם ממין ז' מקדים המוקדם בפסוק ואם אין בהם ממין ז' וברכותיהם שות כמו אתרוג ותפוח חביב עדיף איכא דכולי עלמא: ור' יוחנן אמר אף *פת ויין וכן הלכה דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן וכל שכן רב קלג הונא שהיה תלמיד של רב: וקיימא לן כר' מאיר דאם בירך על הפת ברוך המקו' שבראה יצא ואע"ג דרבי מאיר ור' יוסי הלכה כר' יוסי מכל מקום הכא הלכה כר' מאיר דאמרינן בירושלמי רב יעקב בר אחא בשם שמו' אמר הלכ' כר' מאיר וצריך עיון אם יאמר ר' מאיר אפילו לא הזכיר פת: זה *שני לארץ ארץ זית שמן קלד ודבש ארץ דכתיב בסיפי' דקרא הפסיק את הסדר וחזר לעשות את זתים ותמרי' חשובים מתאנים ורמונים שהרמונים אמיפי לארץ שכתוב בראש המקרא ודבש שני לארץ דכתיב בסופו ומכל מקום היכא דליכא חטה וזית או שעורה ותמרים

אע"ג דשוין לארץ מכל מקום מוקדמים בפסוק דהיינו לארץ ראשון יקדים לברכה פסקי הלכות גדולות דלא קיימא לן כרב ששת אלא כרב הונא ורב נחמן דהלכה ברבים לגבי יחיד ב: אמר רב פפא הילכת' *דברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה אין טעונין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם ופירש ר"י כגון בשר ודגים וירק וכל דבר מלוח שרגילין לאכול עם הפת וכל מיני קדר' אף ע"פ שהוא אוכלו בלא פת וכן דייסא ורמש"יים וכיוצא בהן שהן עיקר סעודה ומשום פת הם באים הפת פוטרתן וכן כל המשקין שבאים בתוך הסעוד' מחמת הסעודה חשיבי ואין טעונין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם חוץ מן היין משום שהוא גורם ברכה לעצמו טעון ברכה לפניו ולא לאחריו: ודברים הבאים שלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה כגון תמרי ורמוני ושאר פירו' שאין רגילין לאכול כהן את הפת ואינ' באים להשביע רק לעכל המאכל טעונין ברכה לפניה' דכיון דלאו משום ליפתן הם באים אין הפת פוטרתן והיינו כרב נחמן ורב הונא דלא דאמרי טעונין ברכה לפניהם ולא לאחריהם: לאחר הסעודה פי' לאחר שמשכו ידיהם מן הפת קודם ברכת המזון או כל מה שהביאו לפניהם בין מיני מליח בשר ודגים בין מיני פירות טעונין ברכה לפניהם ולאחריהם ודין זה פליגי אין נהג בינינו בזמן הזה שאין אנו מושכי' ידינו מן הפת עד ברכת המזון א"כ אפילו הן שאוכל לבסוף כגון פירות או שום דבר טעונה ברכה לפניה' ולא לאחריהם וק"ל כדפסק רב פפא ודייסא בתוך הסעודה הוי דברים הבאי' בתוך הסעודה מחמת הסעודה ולא כפי' רש"י ז"ל שפי' שטעון ברכה לפניה' ולא לאחריה' ויש להסתפ' אם אדם אוכל בתחלת סעוד' פת ופירות והם עיקר סעודתו אם יש לברך עליה' אם לאו כי סבר' היא שלא יברך עליה' כדאמרי' בירושלמי רב הונא אכל תמרים פיתא אמר ליה ר' חייא בר יוסף פליג את על רבך שבקן בתר מזונות ואת מברך עליהם תחלה וסוף אמר לי' אינו עיקר מניסתי פי' עיקר אכילתי והיכא דבתוך סעודה אוכל פירות אוכלא למימר כיון דאין דרך לאפת בהם הפת טעונין ברכה לפניה' והא דאמר ליה שבקן בתר מזונות ולא לאמצע המזון משום ברכ' דלבסוף קאמר ליה · וירא שמים האוכל פירות בסעודה יאכל קצת מהם תחלה בלא פת ויברך עליהם ואח"כ יאכלם בין בפת בין בלא פת: אי *הביי' יין בתי בפתורי דולאי מחמת בסעוד' אתי וליפטריה פת משמע דפשיטא ליה דשאר משקין הפת פוטרתן וכן היו נוהגין רב"ת ור"י שלא לברך על שום משקה בתוך הסעוד' אי מיין וכן נוהגין בצרפת: תו' *כשאדם קובע עצמו על היין כגון פורים או נכרי מיל' או היין פוטר ע"כ לשון תוספת פרק כל הבשר וה"ר יוסף פי' דשאר משקין פשיטא ליה דאין פת פוטרתן ולא פריך רק מיין דאשיבליה הבא מחמת הסעו' משום דמיגרר גריר ומתאוה לאכול על ידו ומי שמברך על המים יברך שלא פעם ופעם דחשיב נמלך וכה"ג פוסק דמאן דשתי מיא בגו סעודת' מברך זימנא קמייתא ותו לא: ושמעתם אם אינו רגיל לברך על המים באמצע הסעודה וכתב' שמועת' בשם דודי ה"ר ר"ט כי הא דפריך הבא יין בגוי נפטריה פת דוא ביין שייך לאקשויי הכי משום דיין אבל מים אין פת פוטרתן ולא קשיא ליה משו' דלא ויינ' בדתנו' במתני' דהאומר קונם כל הזן עלי מות' במים ומלח ותמ' דסובר דשאר משקין דוייני יותר ממים פת פוטרתן ועל דבריו אני קשה לי אלו יין פוטר כל מיני משקה אע"פ שעיקר ברכתו ב"פ הגפן ולא שייכא מידי לשאר משקין ואם כן אין הטעם תלוי בכך אלא כמו שהיין פוטר כל שאר מיני משקה לפי שבעיקר המשקה ישתה יין והוא ראש לכל שאר המשקין ולכך הו' עיקר לענין כל והם טפלים לו כמו כן פת לפי שעיקר סעודתו מפת חשובה עיקר לענין כל ורא[י]תי כתוב דלהכי מקשה תלמוד גבי יין טפי מגבי שאר משקין דשאר משקין לא חשיבי באים מחמת סעודה כמו יין שמחמת כח יין אדם מתאוה לאכול וגם הייתי סבור שמטעם זה פי' אומר ה"ר יוסף שצוה אמי' צריך לברך בתוך הסעו' אבל שאר משקין לא לפי שחשובי' באים מחמת הסעוד' כמו יין אבל עתה ראיתי שחשוב' שאר משקי' למים לבר' באמצ' הסעוד' וכת' ה"ר יוסף שכך שמענו ועל ראיה שכן במלא בה"ג דמאן דשתי מיא ואחרא ושיכר' מברך זימנא קמייתא ותו לא ולדידיה כל משקין הם כדברי' הבאי' בתוך הסעוד' ופת פוטרתן: *לאחר פי' הקונט' אוכלי' אם ור"י פי' דהיינו טיל"ם ב' וכתב רבי' מאיר דאותם לחם דקות שקורין נילם נראה דלא פטר להו פת מברכה שלפניהם דלא חשיבי מחמת הסעודה טפי מפת הבא בכסנין בתוך הסעודה שטעוני' ברכה לפניהם ולא לאחריה' מק"ו ומה פת הבא' בכיסנין דאי קבע עליה' סעודת' צריך לברך עלי' המוצי' וג' ברכות אפ"ה לא חשיב מחמת הסעוד' כל שכן נילם שהם לחמניו לא חשיבי מחמת הסעוד': תכף לנטילת ידים דמים אחרונים ברכת המזון ופי' *כיון שנטל ידיו לאחר סעודה באחרונה לא יאכל כלום עד שיברך על מזון והוא הדין אם אמר הב לן ונברך אפי' בלא נטיל' כדאמר לקמן: לא בשביל דדעתו ליסב אחר המזון ולשתו' וכי פריך ברישא אדעתא דהכי בריך אבל כאן ימות השנ' לא ופרי' דנטול' לדידן הוי יין שבתוך הסעוד' דאין אנו מושכי' ידי מן הפת עד ברכ' המזון ד: סלק *תיתי תשת' שדרכן הי' לסלק השולחן קוד' של המזון ולכאורה קשה למנהגנו שלנו שאנו מקפידין שלא להסיר הלחם קוד' ברכ' המזון ושמא נשתנתה לא היו מסלקין השולחן מקמי המבר' רק מלפני המסב לפי שהי' להם שולחנות קטנו' וכל אחד אוכל בפני עצמו על שולחנו אבל אנו שאנו אוכלין כולנו על שולחן אחד אין נכון לסלק השולחן עד לאחר ברכ' המזון: אתכא דריש גלותא שמני ותני *שפחה לאכול אפיקומן ואמר הב לן ונבריך אי סיסח הדעת דאמן התכא דרחמנ' שמכינן ואי שכח וברך ולא אכל אפיקומן שק על מכות שלנו שלשם מצות עשוי' וכו' *דאמרי' כי אמר הב לן ונבריך אסו לנמשי שינו דוק' כשאמר הבעל הבי' אבל לא אורח דאין נאסרין באמיר' האורח: אמ *קמא ואכסא דברכתא ואפי' אם בירך על יין שלפני המזון כיון דבירך בינת המזון הוי הפסק וצריך לברך בפ"ה מכאן יש להוכיח שא"צ לבר' על היין שבין המזון ברכה לאחריו דא"כ מאי אשמעי' הבא דבירך אכסא דברכת' הלא הפסק בלא ברכת המזון כשבירך לאחריו אבל על היין של ברכ' המזון צרי' לברך אחרי ברכ' אחת מעין ג' לאפוקי מה"ג שפיר' דא"צ לברך: *איתסר לכו למישתי עד עד שיברך ברכת המזון ור"ת פי' עד שיברך ב"פ הגפן משום דזה לשרות: יין *שבתוך המזון הוא לשרות אכילה שבמעיו ולא אתי לשרו' ומפיק לשתות הכל

אבל

כרתה לר"י דשוי כמו שיצא מן הפתיתים דפריך כל שכן משכינן ליה כיוצא בשלמה ואינו שובר את הפרוסים אלא של שיבוא מן קונים ומן שעבנים וכיוצא בהם · קמ"ש :

א ואמר ר"ח בי שיב משכך שיאכל בזית · כו אחר צריך לדקדק שלא לשויה ברכה לבטלה דכתיב לא תשא שמא שוא · מבתקי :

ב ואני שמעתי בשם הר"ר יצחק [illegible] בשבת שצריך לחם משנ' ושלא צריך לחתוך קודם הברכה מן הפת חתיכות גדולות כדי שיהא הפת נוטל עם הפרוסה פי' בשלוקא' הפרוסה והנביכי' אותה מן שלחם צריך שיהא עלם וחותך כדי שילך בפת אחר הפרוס' דא"ל כל שלא כתבו בפרוסה ושמנה שלא בירך על פת שלם כדאיתא בירושלמי מוכן ראשון ושני אם לא יהיה כיוצא עם הפת פי' פרק שנים בלחם חתוך אם נגע הפרך באחד מן החתיכות הוא ראשון ואחריו שני ואחריו שלישי לאוכלא אבל אם יהיה הפת כיוצא עם החתיכות הרי הוא ראשון דהוי כפת שלם אלא משמע דאין נקרא פת שלם אם לא בטלו הפרוסות עם הפת מג"ש :

ג ר"י היה מדקדק אחר לפני' מלא של השלחן בדה' במדרש [illegible] על השלחן ומתקינו זה את זה עד שיטלו ידיהם והם בלא מנוס השמן ומקנות ובריות שלא יהיו נכשלים · [illegible] :

ד ובכל לפרסכ"א [illegible] לפניו פת נקייה שאין צריך [illegible] לפני לפתן אם צריך לחזור ולברך [illegible] כל לפתן צריך לחזור ולברך אבל אם לא נתכוין [illegible] ספק :

ה כל סיכה דרבי [illegible] [illegible]

קום [illegible] : ו כתב בס"ג שאין מברכין על שמן שבברכת המזון כתב רבינו יהודה [illegible] כבוס של ברכת המזון [illegible] ולברך על השמן [illegible] מתלא לאמנו כי כן קבלנו מרבותינו : שלא ברכת על שמן וברכת הביור [illegible] סופר מברך [illegible] · ואם [illegible] שאין עושין כך לפי שאין זמן לביתו · בתוספתא פרק כל הבשר · שבל : ו · עוד כתב [illegible] לאמור אקו וכן שלבכוסו וכן על כל המצות ועל כל שמירות מברך ואפילו ברכת

שבכל

חדושי אנשי שם

א ש"י אין לפקפוק [illegible] · ביום שבתב [illegible] מהר"ם [illegible] :

ב מהר"ם [illegible] :

ג ש"י [illegible] :

ד מהר"ם [illegible] :

אבל צריך על יין שלפני המזון פוט׳ את שלאח׳ המזון דתרויהו לשתו׳ וכ״ש דפט׳ יין
שבתוך המזון דאתי לשתות ותפיק לשרות ״ואותן בני אדם שמבדילין על השולחן
קמד פי׳ רבינו יוסף דא״צ לחזור ולברך בורא פרי הגפן בתוך הסעוד׳ וכל שכן דביין
קידוש ילא דחשיב כמו בתוך הסעודה משום דאין קידוש אלא במקו׳ סעודה אבל
הבדלה שפיר שייכא שלא במקום סעודה ומיהו נרא׳ כיון דנטל ידיו ודעתו לשתו׳
פטור אפי׳ בהבדלה ומי״ש שמחמירין להבדיל קודם נטילת ידים לאפוקי נפשין
מפלוגתא דאז ודאי צריך לברך אחריו ברכ׳ אח׳ מעין שלש ואינו פוטר יין שבתוך
קמה המזון : כל ״אחד מברך לעצמו דאין קבע סעודה בלא הסבה וה״מ לדידהו שהיו
רגילין בהסיבה אבל לדידן ישיבה שלנו קביעות לנו כהסיבה להם : ״ניכול בהמה
בדוכתא פלן כו׳ דכיון דקבעו להם מקו׳ מתחלה בדיבור ושלה והזמנה הוי קביעו׳
אבל ישבו מאיליהם במקום אחד יחד אינו קביעות והני מילי לדידהו אבל לדידן
ישיבה קביע׳ אבל אם בני אדם מהלכין בדרך ולא ישבו כל אחד מבר׳ לעצמו ואין
כמו בני הסיבה בזמן הזה אין אנו רגילין לקבוע עצמינו לשתייה כמו בימיה׳ לכן
בין ישבו בין הסבו כל א׳ מברך לעצמו כ״פ ר״י : אין בית ״הבליע׳ פנוי ואין לב
המסובין אל המברך רק לבליעה וכתוב במחזור ויטרי שאם אומר באמצע סעוד׳
סברי מורי והם מניחין מלאכול ושותין למבר׳ ועוני׳ אמן יוצאין בברכת המברך
ולא נהירא גרסי׳ אבן דכיון שתקנו חכמים דכל א׳ מברך לעצמו אין לשנות וא״ע
פי כן העול׳ נהגו כמחזו׳ ויטרי וכ״ע קלא מהבדל׳ שאנו מבדילין ועומדי׳ [illegible]
פוטרין זה את זה מיין ההבדל׳ אחרי שאין אנו יושבין ולא מסובין לכן טוב למבדי׳
קמו ולשומעין שישבו בשעת הבדלה שאז נר׳ כקבע ופוטר : א ״הלכה כב״ה ולא היא
לאתויי גפיה ואא דעבד כ״כ בספרים שלנו ובפירש״י אבל הלפם פסק כרבא
קמז תמי׳ שלא היה בספרו ולא היא : ב ״סיגלי ויאולי״ טא בלע״ז וה״ה שושני׳ כן כת׳
הר״ס דניטניתא הגל׳ בגינה כדברא הגבל ביער . אומר רבי׳ מאיר על כל מיני
ריח כגון ריח קנה וקנמון וגבלין וכיוצא בהן מברך עצי בשמים . ועל ריח אגוז
מוסקד מבר׳ בריך שנתן ריח טוב בפירו׳ דכיון דפרי עץ הוא ה״ל כאתרוג ותפוח׳
ועל כולן מברך עובר לעשייתן והיכא דמספק׳ ליה אי מין עץ הוא או מין אדמה
הוא כגון אדם שנכנס לבית בשם׳ מברך שהכל דעל כול׳ אם בירך שהכל יצ׳ וה״ר
משה מקוצי היה אומר שיברך בור׳ מיני בשמי׳ : האי מאן דמורח אתרוג כו׳ ודוקא
נ״ת בשמריח בהן אבל אם בא לאכול מהן אין לברך ברכת ריח (תחלה) אלא ברכת
ת״ו אכיל׳ ואתרוג של מצוה כת׳ ראבי״ה שהמריח בו מברך אשר נתן ריח טוב בפירו׳ .
קמח ורבי׳ שמחה כתב דלאו לריח עבידא ואין מברכין עליו : ״ואוי אילני דמלבלבי
בפעם ראשונה בשנה בשנה שמוציאין פרח וכתב ר׳ יוסף דה״ה אם לא ראה עד
קמט כי גדלו הפירות שצריך לברך כך : ״נוטל את היין בימינו כתב ראב״יה ומינה
נשמע שכל ברכה של דבר מנו׳ ראוי לו שיאחז בימין וכן הבדל׳ אוחז את היין בימין
ומברך בורא פרי הגפן ושוב נוטל את ההדס בימין והיין בשמאל ומברך על ההדס
קנ ומחזיר היין לימינו : ג וחותם על ״הארץ ועל הפירות בין בפירות בין ביין כי אין
לחלק בברכו כפ״רי ולא כמחזו׳ ויטרי שכתו׳ כו שחותמין ביין על הגפן ועל פ״ה :
ובשבתות וימים טובים וראשי חדשים פי׳ הגמיימו׳ שמזכיר בה מעין המאורע וכן
משמע בירושלמי וכן היה נוהג רבי׳ מאיר ומיהו יש חולקין ואומרים דאינו דוקא
בימיהם שהיו רגילין לקבוע אייין ואוכלי פירות לא היו מזכירין בה מעין המאור׳ .
ר״ח פי׳ היכא דבכל מיני מזונו ותאכי׳ ושתי חמרא מברך על המחיה ועל הכלכל׳
ועל הגפן ועל פרי הגפן ועל פרי הגפן ועל תנובת השד׳ וחותם על הארץ
ועל המחיה ועל הפירו׳ ולא הויא חתימה בשני דהארץ היא הגדולי׳ המחי׳ והפירות
ורבי׳ מאיר כתב כ״ל דוקא כהגך תיבין שברכותיהן שוות דכולהו מין שבעה בינהו
שברכתן מעין שלש וכדברי שאין זה חתימה בשתי׳ אבל בורא נפשו׳ דלא שייך כלל
לברכת מעין שלש לא נומר ברכה מעין שלש ולפטור בורא נפשו׳ רבות ולא לכולל׳
עמהן דאין חותמין בשתי׳ : ד וליכ׳ למימ׳ כיון דברכה מעין שלש חשוב׳ ממנ׳ פוטר׳
אותה דהא ליתא דהא ברכת המזון חשובה מכולם ואפי׳ הכי דברים הבאים לאחר
הסעודה שלא מחמת הסעוד׳ אין ברכ׳ המזון פוטרתן וכללו של דבר כל היכ׳ דיין
פוטר את שאר משקין מברכה שלפניו כגון שהיו לפניו יין ושאר משקין דאז פוט׳
כל מיני משקין ה״נ פוטרו מברכה שלאחריה מקל וחומר ומה דברי׳ הבאים שלא
מחמת הסעוד׳ בתוך הסעודה שפת אין פוטרתן מברכה שלפניהם פוטר מברכת
של אחריהם שאר משקין שהיין פוטרתן מברכה שלפניהם אינו דין שיפטור אות׳
מברכה שלאחריהם אבל היכא דאין המשקין לפניו בשעה שבירך על היין והולרך
לברך על המשקין דהא השת׳ בזמן הזה ליכא קבע לשתו׳ יין ולא שייך ביה למימר
הסיבה לשתו׳ ולא פטר משקין הבאי׳ לאחריה׳ מלברך לפניהם והוא הדין דמברך
לאחריה׳ : מצאתי בשם רבי׳ אבי העזרי על תנובת השד׳ ועל ארץ חמדה טובה
ורחבה ברית ותורת חיים ומזון ועל שהנחלתנו מברך מברי׳ רחם ה׳ אלהינו וכו׳ ועל
קנא ישראל וכו׳ : ״דתנקתיה אומגא ודוקא מים שאין הנאה לשתות מים כשאינו
לצמאו אבל שאר משקין שלשלם הגוף נהנה מהם בשתייתו ובטעמו בלא׳ שתייה
מברך עליה׳ בכל ענין ואפי׳ תנקתיה אומגא כדאמרי׳ לעיל ואף על גב דלרפואה
בעי ברוכי ורב שמרם פי׳ דוקא לפניו לא בעי ברכה אבל לאחריו חייב והמיימוני
פירש דלא היא דהואיל ואינו נהנה אפי׳ לאחריו לא בעי ברכה פוק חזי מאי עמא
דבר ונהגו לברך לפניו שהכל ולאחריו בורא נפשו׳ רבות וחסרונ׳ כמו לחם ודברי׳
אחרי׳ שא״א לעולם בלא הם ועל כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי בלות׳ כל
שבעול׳ שאם לא בראו יכולין העול׳ לחיו׳ בלא הם שלא בראם כי אם לתענוג
קנב בעלמא כגון תפוחי׳ ואגסי׳ ומשני׳ ברוך חי העולמי׳ ״וכירו׳ מסיים בא״י וכו׳ .
קנג שמרים של יין מברך שהכל דאין הלכ״ כאחרי׳ ומיירי כגון דרת׳ בהו מיא כדאמ׳
פ׳ המוכר פירו׳ אבל שמרי׳ דאין בהם מים מברך עליהם בפ״ה כ״פ ראבי״ה בשם
קנד רחב״ן גרסי׳ בתלמוד׳ סוף פרקין ולבני ״מערב׳ דמברכי בתר דמסלקי תפלייהו
לשמור חוקיו מכאן יש לדקדק מדקאמר ולבני מערבא דאנן לא ק״ל הכי וכן פסק
בה״ג בהל׳ תפילין וראב״יה כתב וז״ל מקובלנו מאורי אבי תרלא קמא׳ לאפוקי
ה שאר מצות ש״ת דאכל מצות מברכין לאחר שגמר המצוה בציצית לשמור
ציצית וכן דונמתה אבל לשמור חוקיו לא יברך אלא אתפילין והכי איתא בירושל׳
אתיא כמ״ד חוקה זו בתפילין נאמר דכתיב ושמרת את החקה הזאת :

הדרן עלך כיצד מברכין

קנה **שלשה** שאכלו . ״לומן להודמן יחד לצירוף ברכה בלשון רבי׳ כמו נברך
וכת׳ ראבי״ה משם רב האיי גאון דג׳ שאכלו וא׳ מהתחילים חייבין
קנו לזמן . אבל טפל אין מזמנין עליו ״רשב״ם היה אומר דשני בני אדם שהיו אוכלין
בחבורת זימון וא׳ נוהר מפת של כותים והשני אינו נוה׳ אע״פ שהשני שנוהר אינו
יכול לאכול עם חבירו מ״מ כיון שאותו שאין נזה׳ יכול לאכול עמו מצטרפין לזימון
והביא ראיה מדאמרי׳ בתם׳ ערכין הכל חייבין בזימון כהני׳ לוי׳ וישרא׳ ופריך
פשיט׳ ומשני לא צריכ׳ דכהני׳ אכלי תרום׳ וקדשי׳ וזר אוכל חולין מהו דתימ׳ כיון
דזר לא מצי אכיל תרומ׳ וקדשי׳ לא מצטרף קמ״ל כיון דכהני מצי אכלי חולין
מצטרפין ומשם נמי משמע דאם שלשה בני אד׳ נודרין הנאה זה מזה אין מצטרפין
לזימון וכן כהן וזר שאוכלין בא׳ כהן אוכל חלה וזר אוכל פת של כותי׳ והכהן נוהר
מפת של כותי׳ לא מצטרפין עכ״ל מהר״מ : תנ״יהא אמר רב כיון דאמ׳ הב לן
וניבריך אסו׳ לאישתי פירש״י ז״ל ור״ח עד שיברך לפניה׳ אבל אם צריך לפניהם
כלו׳ תחלה שרי אפי׳ קודם ברכ׳ המזון עכ״ל תו׳ שאכן פ׳ כיסוי הדם והאריכו מאד
קנז ופ״ס : מגוה ״ליחלק ״ולבר׳ כל א׳ בפני עצמו פרש״י בין בברכ׳ המזון בין בברכ׳
המוצי׳ אבל ר״י פי׳ דוק׳ בברכ׳ זימון אבל בברכ׳ המוצי׳ מוציאין זה את זה והטעי׳
דבסוף הסעודה נחלקי׳ זה מזה לכך מברך כל א׳ לעצמו אבל בתחלת הסעוד׳ שהם
יושבים יחד ונהגין בברכ׳ דפ״י כן מותרין לאכול דעתן להצטרף וה״ר יוסף פיר׳
בשם רשב״ם דברכ׳ המזון דאורית׳ וברכת המוצי׳ דרבנן ולא אחמור בה בולי האי
ויוצא אף בברכת חבירו והכי אמרי׳ לעיל פרק מי שמתו בעל קרי מברך לאחריו
ואינו מברך לפניו ולפי זה ברי׳ לומ׳ דקדאמי דאייתינן לעיל אסמכת׳ בעלמ׳ בינהו :
קנח סופר מברך וכור יוצא מכאן נראה לר״י ״שהנשים יוצאות בזימון שלנו אף על פי
שאינם מבינות לשון הקדש ואלו ראיה היא דדילמ׳ מיירי שהבור אינו יודע לברך
אבל מבין הוא בלשון הקדש ויודע מאי קאמר סופר אבל רש״י הביא ראיה מדתנן
בתגלה והלועז ששמע אשורית יצא ומיהו יש לומר דפרסומי ניסא שאני דהתם
אתרינן אתשתרגי׳ מי ידעינן מאי ניהו אלא פרסומי ניסא שאני וכתב רבי׳ מאיר
סופר מברך וכור יוצא וכרי׳ שיתכוין השומע להוציאו וגם הבו יתכוין לצא׳ בברכתו
דבעינן שיתכוין שומע ומשמיע : שאני התם דאיכא רשות מכאן משמע דנשים
יכולות לזמן לעצמן וכן עשו בנות ה״ר אברהם אחור ״לויינים חמיו של ר׳ יהודה
ע״פ אביהן ומיהו לא נהגו העולם כן גם רבי׳ שמחה היה עושה מעשה לברך אשה
בזימון ואפי׳ אם תמצא לומר לא מיחייבא האשה אלא מדרבנן דבעיא היא פרק מי
שמתו ה״מ לאפוקי אחרי׳ אבל לצירוף בעלמ׳ להזכיר שם שמי׳ שפיר מצטרפי׳ :
שלשה שאכלו אחד מפסיק לשנים ״פירש ר״ח כלומר דא׳ חייב להפסיק לשנים
קנט וא׳ שברכו ברכת זימון אם רוצה לגמור סעודתו לעצמו מברך המוציא ואוכל כל
צרכו ושוב מבר׳ ברכ׳ המזון לעצמו וב׳ אין מפסיקין ליחיד פי׳ אין חייבין להפסי׳
ומיהו אי בעו למעבד הרשות בידם הכי מוכח סוגיא דתלמוד׳ : אין זימון למפרע
קס ״הלכך שלשה שאכלו יחד ושכחו ובירכו כל א׳ לעצמו בטל הזימון אבל אם שכח
הא׳ מהם ובירך לעצמו והשני לא בירכו מזמנין עליו והוא אינו יכול לזמן עוד
כדאמר לקמן בפרקין הני תלתא דקבעי שירותא בהדי הדדי וקדים חד ובירך
קסא לדעתיה אינן נפקין בזימון דיליה : בא ומצאן ״כשהן מברכין והוא לא אכל ושתה
עמהם רב אמר אומ׳ ברוך הוא ומבורך וכה״ג פסק ברוך הוא ומבורך שמו תמיד
לעולם ועד : ואי שוי שמיה בני בתריה ברוך הוא אלהינו ומבור׳ שמו תמיד לעולם
קסב ועד : הא דעני אמן ״בבונה ירושלם כתב בה״ג ובה״פ רש״י ור״ח ז״ל דלאו דווק׳
בונה ירושלם דה״ה אחר סיום כל הברכה כגון בסוף י״ח וסוף ישתבח שהו׳ סיו׳
פסוקא דזמרא וסוף ברכת ק״ש דשחרית וערבית וסוף יהללוך דהלל וכיוצא בה׳
אבל לא נהגו העולם לומר אמן אלא אחר בונה ירושל׳ דברכת המזון : לא סבר לה
קסג מר להא דאמר רב הונא כו׳ ומיהו יש לייסב הני תרי לישני דר׳ יוחנן ״דהשבעל
הבית מיסב עמהם ודאי הוא בוצע ואורח מברך כו׳ אבל כשאין בעל הבית מיסב
עמהם הגדול שבהם יצא בוצע וגם יברך ברכת המזון : ועד היכן ברכת הזימון
כדמפרש לקמן שאם אכלו שלשה כו׳ וה״ה כשאחד מפסיק אצלנו לשנים דלרב
נחמן צרי׳ להמתין עד ברוך שאכלנו משלו ולרב ששת עד שיגמרו ברכ׳ הזן ואז יחי׳
יכול לאכול לפניו והם גומרין ברכ׳ המזון וק״ל כרב נחמן דאמ׳ עד נבר׳ כו׳ וה״ג
ור״י פסקו כרב ששת : להיכן הוא חוזר . פי׳ האלפסי דמילתא באפי נפשה היא
וה״פ להיכן הוא חוו׳ אותו שאמר׳ שאכלנו משלו והם משיבין שאכלנו משלו וכו׳ וכן
הילכתא וכ״פ בה״ג וכ״כ לרא״ה פי׳ השערי עיק׳ וכן פירשו הגאוני׳ ור״י פי׳ דהאיחיד
האפסי׳ סעודתו לשני׳ קאי ואח׳ כא׳ סעודתו להיכן הוא חוז׳ ומסיק הלכת׳ לתקו׳
שפסק דהיינו לברכת הארץ לפי דבריה״ג ור״י שפסקו כרב ששת שמפסי׳ עד סו׳
ברכת הזן ולאחר שיגמר סעודתו מתחיל בברכ׳ הארץ דהיינו למקו׳ שפסק וא״נ
לזימון סברי בבר יצא ידי חובת זימון תחלה אבל רש״י ז״ל פי׳ בריש שמעתין עד
היכן ברכת זימון שצריכין להיו׳ שלש׳ ובשהן שנים לא יאמרוה ובסוף שמעתין פי׳
עד היכן הוא חוזר מי שנצטרף לזימון דאמרי׳ לעיל לרב ששת ברכת זימון עד הזן
להיכן הוא חוזר יחיד שהפסיק לשנים לאחר גמר סעודתו וקאמ׳ חוזר לתחל׳ הזן
שהרי נתחי׳ בזימון שנתחלה נקבע בשלשה ורב ששת אמר למקו׳ שפסק לברכת
הארץ בשא׳ יחיד ותשמע מתוך פירושו שיחיד אין לו לומר בשום פנים ברכת הזן
ופירושו דחוק וסק׳ התוס׳ על פירו׳ דהא קיימא לן שלשה ברכות דאוריתא ומעש׳
בכל יום דלא עבדינן הכי : לא מייתי הדילא כו׳ משמע דכן הלכה דרב נמי לא
פליג וא״כ שני בני אדם שאכלו ומביאין לפניהן מיני פירות כיון דמותרו׳ לאכלם
מצטרף שלישי עמהם אבל אם אמרו הב לן וניברך שהסיחו דעתן מלאכול אז אין
השלישי מצטרף עמהם ״והלכתא גדול מברך ומיהו אם הגדול נותן רשות לקטן
קסד ומברך שפיר דמי כדאשכחן דאמר ליה ר׳ לרב משי ידך כו׳ : מגיה דרכים שאני
קסה מכאן ק״למה שפיר כה״ג דמי שתא לו מת בי״ט שני האחרון דאבילות נוהג ולא
אתי י״ט האחרון דרבנן ודחי אבילו׳ דאורייתא דבתי׳ ואחריתה כיום מר דהא הב׳
חזינן תפלה דרבנן ודחי קרא דלשלש כהם תיבנודו ובמסכת שמחות פירש׳ : אין
קסו ״מכבדין בדרכים לומר לגדול לך לפני ודוקא כשכל אחד הלך לדרכו ופגעו זה
בזה ואירע להם דרך במקום אחד או אין מכבדין אבל מתחלה ו בשיוצאין בדרך
אחד או מכבדין כדתנא׳ פרק במה בהמה גבי חמריה דרב הונא אקדמי׳ לאחרי׳
קסז דלוי כ״פ ר״י וראב״יה פירש דבדרך שבכ׳ אין מכבדין : עד ״שיטעום המברך
וכירושלמי

שאוכלים בבית אח׳ ורואין זה את זה מצטרפין ואם לאו כל חבורה וחבורה לעצמם ואם יש שמש [illegible] וכן אומר ריב״א בבית חתנים אע״פ שאין מברכין [illegible]

שהכל אין חובה ברכה אלא
דרך בלל נו״ע וה״ה פוח בולל
[illegible]
ולא בפרש אין אומר בורא
[illegible]
על כן קרוהו ולא כלום :
עכ״ו :
א נוהגת בתשובת הגאונים
אדם שבשבת אומר׳ ולהבדיל
ונטל ידיו לאכול וברך ברכ׳
המוציא ולאחר שבירך על
שלחם נזכר שלא הבדיל
כל שבת דהא אמרי׳ בערבי
פסחים נטל ידיו לא יקדש
כלומר אם נטל ידיו בוקבע
קידוש על השבת ולא בוקבע
על היין דעיקר קידוש אבל
בהבדלה שאין מבדילין על
הפת והשתא ונטל ידיו וברך
המוציא ונזכר שלא הבדיל א׳
[illegible]

חדושי אנשי שם

א [illegible] **ב** [illegible] **ג** [illegible] **ד** [illegible] **ה** [illegible] **ו** [illegible]

וכירושלמי מפרש דוקא כשהם כולם זקוקים לכוס אחד או לככר אחד אבל אם כל
אחד ככרו בידו אוכלי' אע"פ שלא אכל המברך ואם כל אחד כוסו בידו טועמין אף
ע"פ שלא טעם המברך וכן משמע בערבי פסחים גבי ההוא סבא דאוה נחין ושתי
קודם שטעם רב אשי שבירך והשר מקוצי פיר' אם בצע המברך ונתן לכל אחד וא'
חלקו אין צריך כל אחד ואחד להמתין עד שיטעום המברך והא דאמרי' הבוצע אין
המסובין רשאין לטעום היינו כשקדי' *ולבצוע מן הפת שבצע המברך אבל לאחר
שנתן לכל א' חלקו אין קפידא וכן כריך נמ' בסמוך הבוצע פושט ידיו תחל' לטבול
פתו ואם בא לחלוק כבוד לרבו רשאי ואמאי הא אין המסובין רשאין לטעום עד
שיטעום המברך ואין לומ' דמן הטיבול לאוריתו קאמר אף המברך מ"מ אוכל קוד'
קסח דא"כ מה כבוד היה זה אלא למאי דפרים' ניחא : *אמן חטופה פי' הקונטרס אמן
חטופה כחטף קטופה שיחסר את קריאת הנון שאינו מוציאה בפה שתהא ניכרת
וכערוך פי' חטופה שחטף לומר אמן קודם שתכלה הברכה מפי המברך : קטופה
שקטף אמן לשתי תיבות אמן *יתומה ירושל' דהוא עני ולא ידע על מה עני כתב
התיימוני וז"ל השומע ברכה מתחלתה ועד סופה ומתכוין לצאת בה יוצא י"ח אף
על פי שלא ענה אמן הרי הוא כמברך והוא שיהיה המברך חייב באותה ברכה :
ואם המברך חייב מדברי סופרים והעונה חייב מן התורה לא יצא י"ח עד שיענה
אמן או שישמע מפי מי שחייב מן התורה כמותו א כל המאריך באמן מאריכין
לו ימיו ושנותיו ובלבד שלא יאריך יותר מדאי וטעמא לפי שאין קריאת התיבה
כתמונת כשמאריך יותר מדאי ותסקנא *דתילתא דאין הבוצע רשאי לבצוע עד
קסט שיכלה אמן מפי רוב העונין : אמר רב הונא' הלכה כאחרים והאידנא' אין *מדקדקין
קע ורגילין לזמן עם עם הארץ כדאמרינן בתניא כמאן מקבלינן סהדותא האידנא
קעא *משום האורך כרבי יוסי כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ובונה במה לעצמו
*ושנים שאכלו בא שלישי וישב עמהם קודם שאמרו הב לן ונברך מזמנין עמו
ומצטרף בהדייהו וכן הלכתא ומיהו אם אמר הב לן וניברך או משי ידייהו למים
קעב אחרונים שוב אינו מצטרף עמהם : קטן *פורח רבינו תם פסק דקטן מצטרף
לברכת המזון בשם ולעשרה מתפללין משום דבר שבקדושה אפי' אין יודע למי
מברכין ולמי מתפללין לא מוטל בערים' מצטרף ליה מדאמ' ר' יהוש' בן לוי אע"פ
שאמרו קטן שמוטל בעריסה' דהיינו אין יודע למי מברכין ולמי מתפללין אין מזמנין
עליו אבל עושין אותו סניף ומשלימין אותו לעשר' וסניף היינו לברכ' המזון בעשר'
בשם ולעשרה שמתפללין בציבו' וכן עבד אחד משלים אבל תרי לא כדאמר רבי
יהושע בן לוי ודוקא לעשר' דברכת המזון אבל לא לשלשה לזימון ולא כמו שכתוב
בברכות רבה שכתוב התם תינוק עושין אותו סניף לעשרה ובעי' התם לשלשה
מה ופסיק דכל דכן הוא וכן פירש האי גאון דקטן עול' למנין עשר' ור"ת חול' ולא
תנא ההלכה אך שכן דרכו דתוספת לו לחומרא שלא להוציא שם שמי' לבטלה הואיל
ותני' כותי' דר"י לעיל גבי אין מדקדקין בקטן אפי' לדברי ר"ת דמחמיר בזימון
הוא דמחמיר אבל בסניף לעשרה לא פליג אהד' יכל דק"ל כותיה וליכא מאן דפליג
ועבד דפרי' כמו לעיל איתיה בכלל ונקדשתי דשכינה שרי' אבל מחוייבי מצות ובני
ברית והכי תליא דקטן מצטרף וכן עבד היינו דוקא בישראל גדול מברך אבל
לאפוקי אחרים אינהו לא דהא בשלשה ר"ת אמרי' כל שאינו מחויי' בדבר אינו מוצי'
אחרים י"ח : ור"י כת' דאיתי ר"ת שלא רצה לעשו' מעש' בקטן ואפי' אוחז בידו
להצטרף ליה לברכ' המזון ולתפלה ואע"פ שבת שוכתו התיר כהנ"ר ר' שלמה מ"מ
לא היה עושה מעשה והיה אומר שאין בשום מקום שיעש' קטן סניף ע"י אוחז
שבידו רק לענין עיבור השנה בפרקי ר"א אמר בשלשה מעברין ר"א אומר בי'
ואם נתמעטו מביאין ס"ת ועושי' עגולה ואין מזכיר שם כלל שיהא קטן אוחז
הס"ת בידו להצטרף בין שניהם לא משמע דמילתא דהתם מועיל ס"ת בלא קטן
ועוד הוכיח ר"י מירו' : דאין עושין קטן סניף לא לזימון שלי' ולא לזימון של שלש'
ולא לתפלה עד שיביא ב' שערות דאמר התם א"ר יוסי כמה זימני דאכלי עם אבא
חלפתא ועם חביבי ולא זמני עלאי עד דאייתי' שני שערות וכן הסיב רב נתן בעל
הערוך בתשובותיו וגם ראב"יה כתב כיון שנחלקו גאוני עול' כדבר ראוי להחמי'
לכל ירא' השם שלא להצטרף קטן לא לזימון ולא לתפלה עד שיביא ב' שערות :
קעג או *שתה כוס אחד פי' רביעית או כזית ירק כתב רבי' מאיר שני' שאכלו דגן
ואחד ירק או שתה כוס מצטרף ואפי' ברוך שאכלנו יכול לומר שהרי שתייה בכלל
אכילה כדמסיק פ"ג דשבועות וכ"פ ר"ו ור"ח מירוש' תניא שני' שאכלו פת וא' ירק
מצטרף והשר מקוצי פסק וכן ס"י והתיימו' דאין הלכה כאותה ברייתא חדא שהרי
מסיק עלה מתני' רשב"ג ורבנן פליגי עלה ועוד הוכיח מירושל' דאיכא חילו' בין
שלשה לי' דיותר יש להחמיר בצירוף שלשה מצירוף י' וכר' דדעת האלפסי כן מדלא
הזכיר כלל מצירוף שני' דגן וא' ירק ול"נ לראב"יה משום דברים פירקין אמרי' לא
אמרו אלא בג' אבל בי' עד בו' דלמא דמחמיר טפי בי' יותר מבג' וכן פסק רבינו
מאיר וכן בסמ"ג מלאתי בשם רבי' שמחה עבד ואם מצטרפין בין לתפל' בין לברך
אלהינו ומעשה דר' אליעזר ששחרר עבדו והשלימו לי' דמשמע דוק' כשיחררו אבל
אי לא שיחררו לא והוא הדין לאשה י"ל תרי הוו ושחרר חד ותילא כחד : ולאפוקי'
קעד אחרי' עד *שיאכל כזית דגן אומר ר"ת וכן כת' התיימו' בכזית ובכיצה מדרבנן
וקראי אסמכת' נינהו וראב"יה מפ' מי שמתו דקאמ' כתבתי בתורתי ואכלת ושבעת
והם מדקדקי' עד כזית ועד כביצה וק' דאמרי' פ' מי שמתו דלא אתי דרבנן ומפיק
דאורייתא והכא היכי מפ' בזית דגן את אחרי' שאכלו כדי שביעה ותירץ ר"י דהכא
יכול להוציא אפי' לא אכל כלל כדאמר בס"פ ראוהו בית דין כל הברכות כולן אע"פ
שיצא מוציא כו' וברכת המזון חשיבא כברכת הלחם דתנא וברכת היין דקידוש
דחובה היא וכל ישראל ערבים זה בזה ואע"פ שיצא מוציא והא דבעינן הכא בזי'
משום דבעי למימר שאכלנו משלו והר' אליעזר ממי"ץ פי' בס"י דבזית ובכיצה
קעה דאורייתא וה"פ הם מדקדקים ודורשין עד כזית ובכיצה שהוא דאורייתא : ב
מתחיל *בנחמה שאומר *נחמנו וכן פי' ה"ר יוסף משום דרחם הוא לשון תפלה
ותחינה ואין אומר ל' תפלה ותחינה בשבת' ואין בר' לרש"י ז"ל ולר"י דפותח ומסיי'
בנחמה דבקט לא לשנויי מטבע הברכו' ולהתחיל בה נחמנו ולסיי' מנח' ליין דכל
היכא לאמר בין נחמנו בין רחם הכל קרוי נחמה ולא קאמר הכי אלא לאפוקי דלא

בעי להתחיל ולסיים בשל שבת אלא דוקא באמצע מזכיר של שבת ואמרינן נמי
בירושלמי' פרק אלו קשרים תניא אסור לתבוע צרכיו בשבת ר' חייא שאל לר' חייא
בר אבא מהו למימר אבינו רועינו זוננו בשבת אמ' לי' תופס הברכ' כך היא וכ"פ
דתלינו למימר ב' רחם שאינו כל כך תחינה יותר מנחם : צריך *שיקדים ברי'
לתורה כגון על ברית' שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו וכו' בג' בריתו' בג'
מקומו' בסיני ובאהל מועד ובערבו' מואב בכל אחת נכרת ברית על התורה י"א
שאין לומר ברית ותורת חיים ומזון דמה לנו להודו' על החיי' שנתן לאבותינו אף
ברית היינו כמו על בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך כו וכן פי' ר"י ומתח' וסוף
נודה לך ה' אלהינו ועל כולם אנחנו מודים לך מלכות בית דוד בבונה ירושל' שעל
קסח ידו נתקדשה ירושלים : לאו אורח ארעא הילכך בעי מיהדר לה בהטוב והמטיב :
ומכאן דקדקו העם' דהאומר אבינו מלכנו בבונה ירושלים אינו לא טועה שאין לו
להזכיר בה מלכות שמים דהא מהדר ליה בהטוב והמטיב : חוזר לראש לתחלת
ברכת המזון כדאמר גבי תפלה עקר רגליו חוזר לראש והתם הוא דאיכא עקירת
רגלים אבל הכא סיום הברכה היא עקירת רגלי' : די בעי אכיל ואי בעי לא אכיל
פי' דאי בעי אכיל פת שאינו ר"ל דלא אכול כלל שאסור להתענות בר"ח ופסק רבי'
יוסף דלאפי' אל ר"ח כשב' דהשת' הוא חובה לאכול אעפ"כ אין מחזירין אותו דאין
חובת אכילה בשביל ר"ח והגדרב' דאשר נתן ראשי חדשים אפי' בלילה מברך אם
נזכר קודם שפתח בהטוב והמטיב דאע"ג דאמרי' פר' תפלת השחר דאין מחזירין
קסט אותו בלילה ה"מ תפלה דוקא אבל ברכה אחת כי הכא אומרה אפי' בליל' ושטר'
קע שליכית של שבת מסופק ר"י דשת' דינה כר"ח דאי בעי לא אכיל לא תיני תרגית'
כדפי' ר"ת גבי סעודת סוכה והלכתא כר' מאיר בכזית ואע"ג דכשלמא ר' מאיר
קעא ור' יהודה הלכה כר' יהודה בהא הלכה כר"מ דהא קיימא ליה ר' יוחנן כשיטתיה
לעיל דאין *מוציא רבים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן וכן לעיל גבי אכל כזית
תלא וכן פירש ר"ח וה"נ בשאלתות ולענין שתייה כתבתי לעיל פר' כיצד מברכין
קעב דיש לשתות פחות מכזית או יותר מכביצה כי יש להסתפק אם יש לברך אחריו
אפי' *בכזית או נמי דוקא בכביצה דדילמא מודה ר' מאיר לר' יהודה בשתייה
כדדריש ר' יהודה ושבעת זו שתייה ושביעה היינו בכביצה אכילה שיש בה שביעה
ואיזו זו בכיצה או שמא יש חילוק בין שביעה דאכילה לשביעה דשתייה כתב בס"י
אחרי דקיימא לן כר' מאיר דאמר בזית דאורייתא כדמסיק רבא הלכתא א"כ ק"ל
ושבעת זו שתייה אם כן לא מיחייב מדאורייתא א"כ שתה אם הוא צריך לשתות
אבל אם אינו צריך לא אמרה תורה שישתה אלא לתיאבון ר' והילכך מי שאכל
ולא שתה לא מצי להוציא אחרים י"ח שאכלו ושתו דלא אתי דרבנן ומפיק דאורי'
והתיימוני כתב דאין *לברך אחריו אא"כ שתה רביעית וכ"כ בסמ"ג וכן ראה
רבינו מאיר בכתב ה"ר שמואל מבומב"רק : *נברך אלהינו ול"ג לאלהינו דגבי
שיר והודאה כתיב שירו לה' הודו לה' אבל גבי ברכה לא תלינו זה הלשון וכן מפרש
בסדר רב עמרם ופסק דלא כרבי עקיבא ופר"א דהכי ק"ל : *שתים מברכין ולא
מיבעי' שתי חבורות שאוכלות בבית אחד אלא אפי' בשני בתים שאין רואין כלל
זו את זו ובדילין אלו מאלו השמש מברכן ואומר ר"ת דאורחא דמילתא נקט בבי'
אחד דה"ה בב' בתי' וכן פי' ר"ח וכן משמע פירוש רבי אבא ור' בר זוטא ור' יונה
בשם ר' זעירא דב' בתים מצטרפין : אין *סומכין את הקער' בפת כך פסק
ר"ח ופסק ר"י דלא ק"ל הכי אלא כשמואל דאמר עושה אדם כל צרכיו בפת משום
דלא מימאסים ורמיה מפ' אין טומנין ועיין שם ויש שנוהגין לאכול דייסא או תבילא
בפת כשאוכלין הפת אחר כך אבל בתוספת' סופרים אסרו והכי תניא התם אין
אוכלין באוכלין אע"כ אוכלן בבת אחת ושמא ההיא דלא כשמואל : *אי האלפסי
פי' מה ספי ורש"י פי' שזוגו בתי' לאחר שנותנו בכוס אי אי בתי אי פירשק"א
ר"ל להביא מן החבית לכאן : *בירום משמ' דמהני ליה תיקון לכוס פגום בתוס'
יין או מים וכן נוהגין בארץ אשכנז אבל בארץ צרפת נוהגין שכל כוס ששתו ממנו
מחזיקין אותו בפגום אם לא יערה הכל לאחור כל מה שבכוס ויחזור יין אחר לקדש
עליו וכן בברכ' המזון : והלכת' *בכולהו ישב ויברך מפני שברכת מזון דאורי'
החמירו בו מה שאין כן בשאר הברכות וה"ה בברכה מעין שלש ובדיעב' יצא בין
מהלך בין עומד כת' בספר *המצות כל הברכו' אחלו חוץ מלחם ה אם נסתפק
אם בירך אם לאו אינו חוזר ומבר' לא בתח' ולא בסוף מפני שה' מדברי סופרי' :
אין *לנו אלא ד' דברים בלבד וחי' לא משמע כן דפליג ר' יוחנן אהא' דעתא
לימינו כדאמר ר' יוחנן לקיץ ראשונ' שלו מהו שאסייע שמאל לימין כו' משמע
שכן היו נוהגים ומי' האמוראים היו עושין עטור ועטוף משמע שהיו מחמירין על
פלתן והיו נזהרי' בכלם לפיכ' יש להחמיר בכוס של ברכ' . שטיפה מבחוץ והדח'
מבפני' ופי' ר"י כגון שאין הכוס יפה כגון ש"ס בי טורו כוסו' אבל אם היא יפה
ונקי כלאו הכי שפיר דמי דלא בעי' אלא שיהיה כוס של ברכ' יפה :

הדרן עלך שלשה שאכלו

קעד **אלו דברים** *שהיין גורם לקדוש שתאמ' שאם אין לו יין אין מקדשין
והמקדש על הפת גם הוא במקום יין וברכת הפת קודמ'
ורשב"ם פסק פ' ערב פסחי' דאין מבדילין על הפת : *בשמי' שאדם אסטנים
מוליך להעביר ממנו ריח רע של בית הכסא אין מברכין עליו והשיב רבי' אפרים
אדם שאינו מריח ומברך לעצמו על הבשמי' ברכה לבטלה וגם להוציא בני ביתו
אינו יכול דלא דמי לקדוש והבדל' וברכ' הלחם ומגלה דהוא חובה ומצו' וזה אינו לא
חובה ואני איני מברך על הדס סוטה שלכ' היבש ואין בו ניחלוחית ריח ולאו דוק'
קעה הדס הה"ה בשמי' ו ויש לי ובוכי' קטנה ובה מיני בשמים ועליה אני מברך : היה
נכנס ויצא כתב רבי' מאיר דמיירי שאין דעתו לחזור אבל דעתיה לחזור לא הסח
דעתו ובשמים של בשם כתי' לריחא עבידא דניח' ליה דנירחו אינשי כי היכי דניתו
אינשי ויזבנו : משום לא תשא בירושלמי מפרש דהמברך ברכה לבטלה יאמר
בשכמל"ו : אין *מברכין על האור אלא במוצאי שבת *הקשה ה"ר יוסף
למה

אם שתו המברכין ורואין יצ'
את זה אלא כשתי מאדי שבל
נתפס מקום חופה י' בגמ' :

שולבך שנים שלא גמרו
בעודקן ובא אחר לבסוף
ואכל עמהם מצטרף עמהם
ל' מנין או גמרו כל וקן שאלו
היו מבואין לסביבים ואוכל
קודם היו אוכלין מצטרף
עמהם ואם לאו כויך אגורו
אין מצטרף וכן הלכה :
א ואמר' יש שם בקן בשל
בונה ובלאם הילך תוחל
קדושה דומיא דקריאת
התורה דאין יכול לאחול זה
שום עברות יתכן לאסור
בדאיקא בירושלמי ב' אלו
דברים רב בר רב הונא בוו
יתבין ואכלין וקם קא' רבי
זירא ואמרם לפון כו' עד
דאמר שמואל בשאמם בבטול
מעל שבאור ואורך אליב'
אתם קרם לה' ובבלים קרם
מה בלים שמשמו' בשם מעל
אף בכן כו' אבן אם ר' זירא
היה כבן יש ריחום שבע"ס
יכול לבצוע בתוס כבן כוון
שעשה רבי אבבו לרבי זירא
עכ"מ תיק ס"ק דקדושין :
ב שאין דשיל בבי בבשתא
ואחבת שליח' דבבור' ביאה
שמיא רב מברך ואע"ג דלא
שמע קריה דומקרא בכל
פני נכרי' בבורא דיבה שמי'
רבא מברך אע"ג דגל אחי'
דאמר ס"ב אמרי' ליה מבל
מקום מלאה דשבת באיים
בשפה היא אבקי לא בליק
לפו לבבור' במי' מילא' דקרי'
הילכך לא דמי לשבי זה אין
וקוסם וכן קבלתי מרבותי
קוס' תרוסים תאחקי :
ג שנים שאכלו בקרן זוית
ואחד אכל בקרן זוית אבל
כלם בחדר אחד ובשלי' כלב'
לתעשה ומורו גר אחי' אם
יש לפם לזמן יחד או לא
והשיב לי כי מאחר שלא
בקבעו יחד ולהשב אינם
חייבין לזמן ורשות בידם
ליחלק ואם רצום יכולין
לזמן ובשלתי לו אחיו מהם
צריך שיחלקו או שיזמנו
יחד והשיב לי כי טוב שיזמנו
יחד משום ברוב עם הדר'
מלך · יצחק ב"ר משה :
ד ואם שבת ולא הזכיר של
שבת ונזכר קודם שהתחיל
ברכה רביעית בשב' אומר
בא"י אמ"ה אשר נתן מנוחה
לעמו ישראל ביום שבת קדש
לאות ולברית ב"א מקדש
השבת :
ואם הוא י"ט אומר בא"י
אמ"ה אשר נתן ימים טובים לעמו
ישראל לששון ולזכרון ברוך
אתה ה' מקדש ישראל
והזמנים :
ובראשי חדשים אומר בא"י
אמ"ה אשר נתן ראשי חדשים
לעמו ישראל לזכרון ב"א
מקדש ישראל וראשי
חדשים :
ה ואמר' פחות מכזית לנתחו
אע"ג דלמבין יק"ב בתיבן
מלא לנתחו לא ילמבין אינם
לזמן ברכה שהרי לזמן
אכילה כוי כבוזו לברכת
המוציא' דלמבין יס"ב כזי
בכותבת ע"ב כוסה :
שלא' וגביסכו מן הלחם :
אין מסיחין על כוס של ברכ'
פי' שלא ישים דעתו המברך
שמשתו לו כוס של ברכה
לברך · וכ"כ שמסובין שלא
יסיחו משתשו לו כוס לברכ'
אבל אם בשע' הברכה דברו
אפי' בדיעבד לא יצאו ·
ו לענין פסק הלכה הכי
בקיצור דבוקי דאלפ' מבואר
אפי'

חדושי אנשי שם

שי' א ק"ק דאמאי אם המברך חייב מן התורה לא יצא בשומע עד שיענה אמן כדאמר לעיל ויש לומר דקאי אלעיל דבכורות מתחלה ועד סוף אתי שחייב מן התורה א"כ לענות אמן אבל בשהמברך חייב מדברי סופרים צריך לענות אמן או שישמע. ר"ל מתחילה ועד סוף : **מהרי"ם ב** וכמו שנחלקו כדבר זה שני הפוסקים ויש נחלקו הגאונים כדבר זה ובאו שתיהם בכ"ג ס' כיצד מברכין : **שי' ג** ונאמר"י בברכות רש פ"ד תני"א סרי ס אבשב שהתם מנחם עמו ישראל בבנין ירושלים : **מהרי"ם ד** בשל ס' יפלבך לבסרתן שהשם בזית דאורייתא אבל אנן לא פסקינן כל בני רבותא' דסברי בזית וביצה דרבנן בל ג ורס' ור"ם וגזוי גאסר"י ור"מ שבקבו דברי פתו' סחו ויכול להוציא אע"פ שלא סעם הוא וכ"כ ר' יוסף קארו דבכי נקיטינן : **שי' ה** ק"ק פרי ברכת המזון דאורייתא וי"ל דברכת שלחה ר"ל ברכת מוציא ובס"ח שבלקרוי ברכת שלחם וכ"ב כמורים סי' ק"ג ח כבס מסר"ם ח"ל בל הברכות חוץ מברכת המוציא וברכת המזון אם נסתפק אינו חוזר : וכ"כ ג"כ בג' מרדכי : **מהרי"ם ו** אם שבקוב ולאו דוקא הדס ס"ס בשהוא אינו מלשון רבינו אפרים ואינו לא בא"מ סי' רכו ולא בקבובות סי' קלו סי' א שביאה דברי הר"ר אפרים ו[illegible] דברי שמרדכי נ"ל דקיירי בשרש סוטס ויבש שאין בו ריח כלל או שבשת ריחו עד שאין ראוי לברך עליו ולאו שיור את אבנב ס"ס בשמים שאם שבתו ריחם שלין לברב אבל בא"ח סי' רסו כתב על דברי הר' אפרים ומי ינוגון בכל שמקומות לברך על סס"ר ומנבא תוסכות תורם ח"ב נ"ל שבררין ריח בו עד שראוי לברך עליו [illegible] בריסקא דעירוכם בס' כיצד מברכין [illegible] לבדר סמגזה בשמקם וגם שנבותם לברך עלו ולא תפס לסידור מבוס בשעתם שפה משום שאין חשוב לפם מבוס שאינן אלא מבבב בשלמא בתו שבקב באחרי שמשת זה ג"כ נאו אחריו דליכו אלא לגבות בשמו :

לאה אין מברכין על *האור כל שעה שמשמשין מתנו שהרי אסור ליהנו׳ מן העולם
בלא ברכה וי״ל דדוקא כשגופו נהנה אבל במאור הנאה לא ואע״פ שמברכין לאור
קנ השמש הינו לפי שמתחדש בכל יום : תד *עבד כשוגג בבית שמאי פירש אע״פ
ששגגו א נעקר מן המקום ע״י שכחה החמיר על עצמו בב״ש וחוזר למקום
שאכל וכירך ואף עביד כמזיד כשעקר ממקו׳ שאכל במזיד כדי לברך במקו׳ שהוגרך
לילך. ר״י פי׳ דדוקא בפת צריך לחזור למקומו ולברך ורשב״ם פי׳ בערבי פסחים
דבכל הז׳ מינין צריך לחזור למקומו ולברך : ת״ר *והתקדשתם אלו מים ראשוני׳
קנא כו׳ פי׳ ר״י דוק׳ להם שהיו רגילין ליטול ידי׳ את׳ הסעוד׳ מפני מלח סדומי׳ כי בימיה׳
היו רגילין לטבול במלח כדאמ׳ את׳ אכילתך אכול מלח אבל אנו שאין מלח סדומי׳
מצוי בינינו ואין אנו רגילין לאחר הסעודה לטבול במלח אין הנטילה מעכבת
מלברך ומיהו אנשי׳ המשונגי׳ הרגילים ליטול אחר הסעודה ודאי להם מעכב ופי׳
רב יהודאי גאון ז״ל שאין מברכין שלא נתקנו אלא מחמת סכנה מלח סדומי׳ אבל
הר״אם פסק בספר יראי׳ מבריתא דהכא והייתם קדושים וכו׳ שמנוה וקדושה
ופרישות ליטול מים אחרונים אפי׳ שלא במקום סכנת מלח ויש לברך עליהן וכן
שמע מפיו של ה״ר יצחק בן מלכי צדק ולא נהא׳ לראב״יה דא״כ שמן נמי ליברך
דתניא כי קדוש זה שמן וה״ר משה כהן היה מות׳ דיחיד ודאי איקולו לברך על מים
אחרוני׳ אבל בברכ׳ הזמון מברכין עליהם כדאמר בפרקי׳ דאמ׳ ליה ר׳ נרב קום
משי ידך וכו׳ ואמר בתנחומא ומה מים ראשונים דאי בעי אכיל [ואי בעי לא אכיל
קנב מברך] אחרונים לא כ״ש ועוד כתיב שאו ידיכם קדש וכו׳ : דיני *נטילה
נקראת נטילה על שם שמגביה ידיו כדכתיב וינטלם וינשאם וי״מ נטילה על שם
אנטל שם הכלי אשר בו המים לרחצה כדאמ׳ בב״ב אנפק אנבג אנטל שם כלי שבו
המים וזו היא רביעית של תורה ופרש״י ז״ל הכלי נקרא כמ׳ מאו הנ׳ שמות ור״ח
פי׳ אנפק שם משקה כמו אישפרגוס וה״ק הרוצה לשתות אנפק דוהו אנבג כדאמ׳
פ״י יוחסין ישתה שיעור אנטל דזו היא רביעית ובכל מקו׳ אנטל שם הכלי שמחזיק
רביעי׳ ומים ראשוני׳ מטוה משום סרך תרומה א״נ כדדרש ר׳ אבע״א וידיו לא
שטף במים ונו׳ בפר׳ כל הבשר תני׳ נוטלין לידי׳ לחולין ולתרומה ולמעשר וכל
המזלזל בנטילת ידים נעקר מן העולם אבל לא לאכול פירות ואפי׳ תבשיל אחטין
אינו נוטל והנוטל ידיו לאלו הרי זה מגסי הרוח. ויש בני אדם שאין מברכין
שחרית על נטילת ידי׳ כי אם על נקיון ידים על דרך המקר׳ ארחץ בנקיון כפי בכל
מידי דמיבקי כדאיתא בברכות ולא תקנו אנטל שחרית אך על נטילת ידים נהגו
לברך גם שחרית וברכה זו על נטילת ידים רגילין הם לברך אותו לאחר נטילה
קודם ניגוב לפי שכל הברכות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן חוץ מאות׳ דאכתי
לא חזו כגון דידים מטונפין בשבא מביא הבשא ואגב הכיא נטילה תקנו בכל
הנטילו׳ לברך אחר נטילה ויש מברכין בין שפיכה ראשונ׳ לשפיכה שנייה והמברך
אחר נטילה קוד׳ ניגוב חשיב לפני עשייתן שהרי אסור לאכול קודם ניגוב כדאמר
כל האוכל בלא ניגוב ידים כאלו אוכל לחם טמא דכתי׳ ככה יאכלו לחמם טמא
בגוי׳ לחם טמא בני׳ בלא ניגוב ידים ואינו נוטל ידיו מכלי שהוא קב בכונס
משקה למטה מרביעית ואם הוא סבור למעלה אפ״ה אינו נוטל : ודוקא לאכילה
אבל לנקיות לא שייך דלא גרע׳ מצרור או קיסם ואין צריך לאדם ליטול ידיו
מרביעית אלא לאכילה אבל לתפלה אם אין לו מים יכול לקנח באבן או בארץ
דכתיב ארחץ בנקיון כפי : תשב״ץ :

קנג **הלכות** נטילת ידים *דין מים ראשונים נוטלין בין על גבי כלי בין על גבי
קרקע בין צונן בין חמין ואפי׳ חמי האור ביותר שהיד סולדת בו
כדאיתא פרק כל הבשר חמי האור פלוגתא דחזקיה ור׳ יוחנן ופסיק ר״ח כר׳ יוחנן
דאמר חמי האור נוטלין מהם לידים וכדאמרי׳ לעיל ראשונים אפי׳ היד סולדת
בהן מותר סרוחים אם ראויין לשתיית בהמה נוטלין מהם לידים ואם לאו אין
נוטלין כדתנן מים שנפסלו משתיית בהמה בכלי פסולין בקרקע טהורין ר׳ אליעזר
אומר אף בקרקע טובל בהם כל גופו אבל לא פניו ידיו ורגליו וכגון דאפסקינהו
בבת בירתא גזירה אטו מנא ותנא קמא לא גזר ובהכי פליגי וכן נראה לי דה״פ
שנפסלו משום דמסרחי ולא כמו שפירש״י בזבחים פרק שני דמיירי שבא במים
עכורין בטיט והתם מיירי בגלולין דלאו בעכורין אפי׳ בטבילת כל גופו פסילי
כדתנן התם אי זאין פרה שוחה ושותה מהם אפי׳ למקוה פסילי :

ועל הדברים הצריכין נטילה אחר שאלתי שני בנקיון בעלמא בלא מים דבר
שאי אפשר להתברר בראיה ברורה אין לעשות פרוקא לסכנתא וטוב
קנד להחמיר ליטול במים. *ואלו שצריכין נטילה אחריהם. ההולך בין המתים.
שהולך מבית המרחץ. הנוטל צפרניו. החולץ מנעלים. הנוגע ברגליו.
והחופף את ראשו. ההולך מבית הכסא : מהר״ף *ולענין נקיות אמרי׳ בברכו׳
קנה מי שאין לו מים חופף את ידיו בעפר או בצרור דכתיב ארחץ בנקיון כפי בכל דבר
אבל לענין אכילת פת בעינן נטילת ידים דוקא ואיזהו אדם היוצא לדרך והתנה
בנטילת שחרית בשביל כל היום מועיל התנאי לכל היום גם לאכילת פת רק
שיסתמר מטינוף ומתשמוש במקו׳ טינוף וגם על זה אין לסמוך רק כשאין לו מים
בתוך ארב׳ מילין דאם יש לו מים בתוך ארבע מילין ימתין וה״מ לענין אכיל׳ אבל
קנו לענין תפלה אין צריך להמתין אלא יקנח בצרור : תשב״ץ : *עכורין אפי׳ נעכרין
בטיט אם פרה שוחה ושותה מהם נוטלין לידים מהם כדאיתא פרק שני דזבחים
נ״מ א״ר שמעון בן לקיש כל המטלים במי מקוה מטלים במי כיור (לרביעית אינו
ת״ו מטלי׳ במי מקוה) ואינו מטלי׳ ברביעי׳ פי׳ ברביעי׳ שבטה״י לרביעית למעוטי מאי
אי למעוטי טיט הנרוק ה״ד אי דפרה שוחה ושותה מהם אפי׳ לרביע׳ נמי ואין
אין פרה שוחה ושותה מהם אפי׳ למקוה נמי לא והת׳ מיירי בעכורין דאי בסרוחין
כדפי׳ רש״י ז״ל אפי׳ בקרקע טובלין בהם ואפי׳ נפסלין משתיית בהמה כדאיתא
פ׳ כל הבשר. נטשין תנן פירקא קמא דמסכת ידים נפל לתוכן דיו או קנקנתום

ונשתנו מראיהן פסולין עש׳ בהן מלאכה או ששרה בהן פתו פסולין. הדיח בהן
הכלי או שמדדו בהן המדות פסולין. ובתוספתא תניא לקקו מהם הכלבי׳ פסולין
ובפרק כל הבשר אמרינן דקפדינן אחוותא כו׳ וקשי׳ דמיבעיא לן תחלה או קפדינן
אחוותא שמא מוקי׳ שהיא דמסכת ידים לתרומה וצריך עיון מהא דאמרינן פרק
שלשה שאכלו יין עד שלא נתן לתוכו מים נוטלין מהם לידים ויש לומר ביין לבן
קנז ותכל מקו׳ מים עיקרו כדפירש״י ז״ל דעיקרי מי פירות בכל *הכלים נוטלין מהם
לידים אפי׳ בכלי גללים כלי אדמ׳ אבל אין נוטלין לידים לא בדפנו׳ הכלי׳ ולא בשולי
המחץ ולא במגופת החבית ולא יתן לחבירו בחפניו לפי שאין מזין ואין מקדשין מי
חטאת אלא בכלים ואין נוטלין לידים אלא בכלי׳ כו׳ הרי לך שצריך כלי לנטילה
קנח *וצריך שיהיה מחזיק רביעית של תורה ואם נסדק או ניקב צריך שיהיה מחזיק
רביעית של תורה משפת הסדק ולמטה ושיהא עומד שלא במוסמך ושפיר דמי :
כסוי הכוס כעין כסוי כוסות של כסף המחזיקי׳ יותר מרביעית יושב שלא תוסמך
נוטל מתנו אבל אם כשמניחו על השולחן נוטין על צדיהן לפי שאין להן בית מושב
ואז אין מחזיקין רביעית אין נוטלין מהם לידים כיון שאין מחזיקין רביעית כשהן
יושבין שלא מסומכין : וכן פירש רבי תם כההיא דאמ׳ רבא מגופת חבית שתקנה
נוטלין מהם לידים פי׳ תקנה שחקק בה בית קיבול ותקנה בו ר״ת פי׳ שתיקן לה
בית מושב ועכשו מחזיק רביעית בלא סמיכה שיעור המים שיהא תחלה בכלי כדי
רביעית מים אפי׳ ליטול לאיש אחד ואם יש בכלי רביעית מצומצם ורוצים ליטול
ממנו שנים נוטלין ממנו זה אחר זה ואפי׳ שהשני לא נטל רביעית לא איכפת לן
הואיל ואתו משירי טהרה כדתנן כמס׳ ידים מי רביעית נוטלין לידים לאחד ואפי׳
קנט לשני׳ *וצריך שיבואו על ידיו מכח בן אדם השופך עליהם או הוא בעצמו ישפוך
נ׳ עליהם והכי תוכח פרק כל הבשר ותנן במסכ׳ ידים הכל כשרים ליתן לידים אפי׳
נ״ת חרש שוטה וקטן או מניח החבית על ברכיו ונוטל או מטה החבי׳ על צדה ונוטל:
הקוף נותן לידים ר׳ יוסי פוסל בשני אלו כותי יש לדקדק אם הוא פסול ליתן מים
אליבא דר׳ יוסי דומיא דקוף שפסול ויש מביאין ראיה מתוספתא דמסכת ידים
כל שאינו מטמ׳ כ״שא כשר לנטילת ידים אע״פ שמטמ׳ כמגע כו׳ ולפי זה אסור
ליטול מן הכותי והכל הוא דהא נדה ויולדת נוטלת לעצמן אא ודאי פשיטא דהת׳
מיירי לתרומ׳ ולא לחולין שנעשו על טהרת תרומ׳ : השת׳ קיימ׳ לן דבעינן דאתו
מכח גברא והכי תוכח פרק כל הבשר גבי אוריתא דדלאי אין נוטלין ממנו לידים
כתוב *בהלכות גדולות שמותר להושיט ידיו תוך כלי מלא מים בריתן ומביאין ראי׳
ר דאיבעי׳ לן מה הוא לקד׳ ידיו בכיור ממנו אמ׳ רחמנ׳ ולא כתובו כו׳ וכיון דאיבעי׳
להו בכיור דכתי׳ ביה מיעוט׳ אבל דנטילת חולין שרי והא דבעי׳ כח גברא הינו
בשנוטל חוץ לכלי כגון הת׳ שנוטל מן הכלי על ידיו אבל כשמושי׳ ידיו ורותן כתו׳
הכלי איכא כח גברא ושפיר דמי ואי משום מים ראשונים טמאים שמתערבין שם
בשא אין לחוש דאיכא למימר תעלה עשו בכלי ומה שהיו רוחצין מן הכיור ומושכין
הברזא והמים מקלחין על ידיו והינו כח גבר׳ דמיירי בקילוח ראשון שהי׳ גדול וכח
ראשון הוא אי בני חורין ושותמים הדד הברזא וחוזרין ומושכין כדי שיהא לעולם
מכח גברא וכן משפט בני אדם *הרוחצים מאחר קבוע ומושכין הברזא וחוזרין
רא ומושכין כדי שיהא בא לעולם מכח גברא : וליטול בחפניו וליתן ע״י חבירו אסור
כדתנן פירקא קמא דמסכת ידים לא יטול בחפניו ויתן לחבירו. ועוד דתנן התם
נוטלין מרב׳ או חמש׳ זה בצד זה ובלבד שידיהו שיהא בהם מי׳ ותני׳ הנוטל בחופניו
ונותן לחבירו ידיו טמאו׳ כמתחלה שלא נטל מן הכלי לפיכך הנותן מידו אחת על
רב חבירת׳ אסו׳ וטוב ליזהר לשפוך על שתיהן בבת אחת :*טבילת ידי׳ בארבעי׳ סאה
שכל גופו טובל בהם מברך על טבילת ידים או על שטיפת ידים ואין צרי׳ לא כלי
ולא שטיפה שתי פעמי׳ ולא ניגוב ולא להגביה את ידיו דתניא בפרק שני דמסכת
ידים הנוטל ידיו צריך לנגב ידיו והמטביל ידיו אין צרי׳ לניגוב ידים פירוש אוכל
בלא ניגוב ידים : הנוטל צריך להגביה ידיו והמטביל אין צרי׳ להגביה ידיו שחרית
שנוטל ידיו משום רוח רעה כר׳ יוסי דפרק שמונה שרצים תניא אמר ר׳ יוסי בת
חורין היא ומקפדת עד שלשה פעמים לכן בנטילת שחרית צריך שלשה פעמים
אבל באותה שהיא משום סעודה אין צריך רק שני פעמי׳ ואותה נטילה שהי׳ לאחר
סעודה אין צריך כי אם פעם אחת ושיתכוין לחטוף מים מ״ג כ״א כמו שפירשתי
ואותה נטילה שהיא לצורך סעודה שופך על ידיו שני פעמים אחת לטהר הידים
ופעם שנית לטהר המים שנטמאו בנגיעתן לידים מסואבו ונראה מתוך המשנה
דהינו דוקא בשלא שפך רביעית בבת אחת אבל אי שפך רביעית בבת אחת ידיו
טהורות דתנן התם נוטל ידיו משטיפה אחת ר׳ מאיר מטמא עד שיטול מרביעי׳
ועתה נפרש דין שתי שטיפות כי בשטיפה הראשונה נטמאו המי׳ שנגעו ביד וכאו
המים השניי׳ וטיהרו אות׳ מים ואם נטל ידו אחת בשטיפה ראשונה ואח״כ נטל
שתיהן בשטיפה שניי׳ טמאו׳ נטל ידו אחת ושפשפה בחברת׳ טמאו׳ ועוד תנן נטל
את הראשונים ונתנא על ידו כתר או קיסם ידיו טמאות שאין המים השניים
רג מטהרין אלא המים שעל גב היד ושמעתי מרבינו שמשון משנץ *ליגע עצמו לנגב
ידיו בין שטיפה ראשונה לשניי׳ ואסור לרחוץ ממים שרחץ בהם חבירו כבר ושלא
תגע ידו שכבר שפך עליה׳ מים שני פעמי׳ על ידו שנית שלא שפך עליה רק פעם
אחת : צריך להגביה ידיו בשעת נטילה כדאמרי׳ פרק קמא דסוטה מים ראשוני׳
צריך להגביה ידיו שאם לא יגביה ידיו חיישי׳ שמא המים הראשוני׳ שנטמאו יצאו
חוץ לפרק והמים השניים לא טהרו אלא המים שלמטה מן הפרק ולא התי׳ שיצאו
חוץ לפרק כיון שאינן במקומן ואח״כ ישובו המים שהיו חוץ לפרק כשישפיל ידיו
ויטמאו המים שבל הפרק והכי משמע פ״ק דמסכ׳ ידים ומייתי לה רש״י בפירושו
פירק׳ קמ׳ דסוטה : א תנו רבנן נטילת ידים לחולין עד לפרק ולתרומות׳ עד לפרק
ולקידוש ידים ורגלים במקדש עד הפרק ומפרש רש״י לחולין עד הפרק עד קשר
אגבעותיו האמצעיי׳ לתרומה עד הפרק עד חיבור אגבעותיו לגב היד וקידו׳ ידי׳
ורגלים

[illegible]

[illegible]

חידושי אנשי שם

מהר״ם א [illegible]

ורגלי' עד הטפל שקורין קוד"א כלומר הג"הה ופי' ר"ש פ"כל הבש' ותמה' הר"ח ו'
כתו' שאכן ושם האריך אמר פי' שם ור"ח ו"ים ולא הבנתי להאריך פה ונהגו ליטול
עד מקו' חיבור האצבעו' לגב היד כר"ח ע"כ בין לחולין בין לתרומה לחומר' תניא
כל דבר שחוצץ בטביל' הגוף חוצץ בנטיל' ידי' לחולין א"כ צרי' ליזה' לנקו' ידיו שלא
יהא על ידיו שום דבר החוצץ כגון טיט או צואה תחת הצפורן ואם יש שם כל כך
שמקפיד עליו חוצץ אע"ג דגבי טבילה אנו מחמירי' אפי' אינו מקפיד ועל כן צרי'
לנקר צפרניו בשעת נטילה ויש מקילין דחשבי ליה מיעוטו שאינו מקפיד והא
דתניא בתוס' כל שחוצץ בכלי' חוצץ בנדה ובעבד משוחרר ובחולין אין חוצץ איכא
למימר דהתם איירי לנגיעת חולין שנעשו על טהרת קדש ועל טהרת תרומ' ולא
איירי באכילה ובן צריך ליזה' בכל שאר חציצו' בנק ונקב ושאר דברי' וצ"ל כתו כן
רד צריך לקוץ צפרן שפירש' חטוטה: צריך שלא יגע היסח הדע' בין נטיל' לסעודה
כדאמרי' בברכו' אך על תנאי יכול להוי' שמועיל כדאמרי' פרק כל הבשר אמר רב
נוטל אדם ידיו שחרית ומתנה עליה' כל היום כולו ואע"ג דליכ' שעת הדחק יכול
להתנות והיכא מאן דאמר דוקא בשעת הדחק ובשל סופרים הלך אחר המיקל
ודוק' כשנזהר כל היום שלא יטנפן אבל אם טינפן אין מועיל התנאי כי אם היכ'
שאין מים בעיר והיכ' טורח לבקש א"כ דוקא בשחרית מועיל אך לא תנאי דשאר
היום: הבא מבית הכסא ונטל ידיו יש אומרי' דלותה נטילה אינו מועלת לסעוד'
לפי שמברך ברכ' אשר יצר את האד' והוי הפסק ודומה שאינו אוחז סעוד' וצריך
ליטול פעם אחרת ואנן לא נהיגינן כן וא"כ לחזור וליטול: הג"הה ומתנה כו'
לשון אחר יש שם דדוקא בשעת הדחק ואפי' להאי לישנא האלפי דרכים בשעת
הדחק היא ואם כשהתנה שחרית נזדמנו לו מים לא יברך ספר הת' ע"כ הגה"ה
במיימוני: הגה"ה שאלת על הנפנה ורוצה לסעוד כיצד מברך אם צריך
לחזור וליטול ידיו פעם שנייה או אם נטילה אחת עולה לכאן ולכאן שמעתי שנו
נחלקו הגאוני' ואמנם נראה לי דנטילה אחת עולה לכאן ולכאן אם מוכנת גנטל
בראוי לסעוד דאע"ג דלאחר תכף לנטילה ברכת המוציא אשר יצר לא הוי הפסק
אשר"ס ב וכן מצאתי (נראה) לרש"י ודלא כרבנו ר' יעקב בר יקר ס"א צריך
לחזור וליטול עכ"ל: (הג"הה) וכל זה לפירוש אית דמפרשי גבי שלש תכיפות
תכף לנטילה ברכה במים ראשונים אבל רבי' יהודה מפרש במים אחרוני' איירי
ויש אומרי' שבוא מנגב ידיו בתחלה ומברך אשר יצר ולבסוף על נטילת ידי' רש"י
וזה לשון אורח חיים ויראה לגבריה דלאחר ששפך פעם אחת על ידיו ומשפשף
יברך אשר יצר ואח"כ בשעת ניגוב יברך על נטילת ידי' ע"כ הג"הה: כל פעם
רה שנפנ' צריך ליטול ידיו ומברך אשר יצר אחר שנטל ידיו ושאל השואל אם צריך
לברך על נטילת ידים ואשר יצר על כל פעם שנפנ' או לא והשיב לו אם הוא עומד
לעסוק בתורה לאתר או להוציא מפיו דבר שבקדוש' או לילך לבית הכנסת מברך
על נטילת ידי' ואשר יצר ואם יושב בטל די לו באשר יצר לפי שצריך נקיו' את נטיל'
צריך ניגוב לנגב ידיו בפרישית לעיל ומנגבן בין בחול בין בשבת ואין לחוש
רו שמרטיב ממפה וחיישי' לסחיטה והא דאמרי' פרק דם חטאת שרייתו זהו כבוסו
והא דוקא שם עליו מעט טיטו' אבל כשנגב כולו מלוכלך או כולו לבן אין זה כיבוס
וליכון לא ליכלוך ושרי ג וכן התיר רבי' תם לאשה שהטיל' כנה טופה על בגדה
בשבת בבית הכנסת ליטול ידיה ולקנח בבג' מקו' הטינוף אע"פ שיש מהרהרין
בדבר יש לסמוך עליו בשעת הדחק אך בשבת יש ליזהר שלא ליטול על גבי עשבים
ואע"פ שאינו מתכוין להשקותם אבל מקו' הוי פסיק רישיה ולא ימות ואסור:
רז לאחר הסעודה נוטלין מים אחרוני' ואלו המים נוטלין משו' חובה כדאמרי' מים
ראשונים מצוה אחרונים חובה אמצעיים רשות פי' ראשונים מצוה משום סרך
תרומה או משו' דאסמכוה אקרא דוידיו לא שטף כמו' פרק כל הבש' מים אמצעיי'
רשות הם כדאמרי' לא שנו אלא בין תבשיל לתבשיל אבל בין תבשיל לגבינה חובה
ופירש רשב"ם בין תבשיל דבשר לתבשיל דבשר שאין זה אלא משום נקיות ומנהג
בעלמא אבל בין תבשיל בשר לגבינה שיאכל אח"כ לפי' רבינו תם או בין תבשיל
דבשר לגבינה שאכל בשר לפירש"י וצ"ל חובה שוה משום איסורא ומים אחרונים
חובה משום מלח סדומית שמסמא את העיני' וחובה ליטול משו' סכנה ויש בקיאות
לענין מלאכת הרשות כדאמרי' סוף פרקא קמא דעירובין ארבעה דברים התירו
במחנה והשיב נטילת ידים וקאמ' לא שנו אלא נטילת ידים דמים ראשוני' שהיא
מצוה התירו אבל אחרוני' דחובה הם לא התירו ובהלכות גדול' פי' מצוה טעונה
ברכה חובה אינו טעונה ברכה כיון שהוא נוטל משו' רפוא' דומי' דשות' אפיקטויזין
וכן במים אמצעיים אין מברכין עליהם מפני שאינם רק להפריש האיסור דומיא
דניקור חלב וגיד ומליחת בשר ועכשו לדידן אין מלוי ביננו מלח סדומית אין אנו
נוהגין ליטול כיון שאינו לצורך כמו שמצינו גבי מים ויין וחלב דאמרו חכמי' משו'
גילוי ולדידן דליכ' נחשי' ועקרבי' בינינו שרי גילויא אכן אותם המברכי' כר"את
כר' שמריכין ליטול מפני שידיה' מזוהמו' ואמרי' כשם שמזוהם פסול לעבוד' כך
מזוהם פסול לברכה ואסמכינהו רבנן אקראי דכתי' והתקדשתם אלו מים ראשונים
והייתם קדושי' אלו מים אחרונים ור"ת דאפי' שמברך א"כ ליטול דודאי בזמן שהיו
רגילין מים אחרוני' היה זה נחשב מזוהם קודם נטילה אבל עתה שאינם נוהגין
ליטול באחרונ' אינו נחשב מזוהם כמו שאין אנו נוהגי' למשוח בשמן המברך כמו
שהיו עושין ואסמכוה אקרא מיהו מאן דרגיל במי' אחרוני' אסו' לברך עד שיטול
כדאמרי' פרק כיצד מברכין כיון דרגילין במשחא משחא מעכב לן והמברך ברכת
המזון הוא נוטל אחרוני' תחלה ומי' אחרוני' אין נוטלין אותן כי אם מכוון כי
החמין מפשפשין את הידים ואין מעבירין את הזוהמא ואין נוטלין ע"ג קרקע כי
אם על כלי או על קיסמא וצריך להשפיל ידיו לה וריד את הזוהמא כדאמרינן מים
ראשונים צריך להגביה ידיו למעלה אחרונים ישפיל ידיו למטה ואין צריך לשפוך
על ידיו רק פעם אחת כדאמרי' לעיל וכן משמע ברים חלה:

הדרן עלך אלו דברים

הרואה פירש רבינו שמעיה דכל הני ברכות צריך להזכיר בהם שם
רח ומלכות וכן כתב ר"י והספר מקוצי ובר' לשר מקוצי ולרבי' יהוד'
דדוקא כרואה מל' יום לשלשים יום דומיא דרואה ים הגדול לפרקים ואמרי' בירו'
רט דפרקין היינו לשלשי' יום: שעקר ע"א מארצנו: ירו' מתני' כשנעקרה ע"א מכל
ארץ ישראל אבל נעקרה ע"א ממקום אחד אומר ברוך שעקר ע"ז ממקום זה: על
הנהרות לאו בכל הנהרות איירי אלא ארבעה נהרות דקר' דוקא כמו גיחון פישון
חדקל פרת: ואבני אלגבים במורד בית חורון והוא הדין מקום שנפל שם מחנה
סנחריב דלא גרע חזקיה מאלו המסו' אלא לא חש לפרש לפי שידוע היה המקו'
סביב לירושלם ופשוט היה נראה לרבי' יהודה כיון שאין הנס ידוע ע"פ המקום כי
הכך אין מברכין עליו אלא אות' שנעשה להם הנס וכן כל אדם מברך על נסו אע"פ
שאין ניכר מתוך המקום: ותרי מינייהו רבנן ומיהו אי ליכא רבנן יברך ונהגו
העם לברך אחר שיקראו בתורה ודוקא כחולה שנפל למטה אבל אם בראשו או
במעיו ולא נפל למטה לא: הרואה חבירו לאחר שלשי' יום אומר ר"י דוקא חביב
החביב עליו ושמח בראייתו וק"ל כר' יוחנן וכל"ש בתרא דאמ' בין קנה ובין ולאו'
רד ר"י דדוקא בבגדים חשובים דומיא של בית חדש אבל שאינם חשובים כל כך כמו
מנעלי' ואנפלאות וחלוק וכיוצא בהן אין צריך לברך: כד שמע קול תרנגולא
הוא הדין אם לא שמע דאין ברכה זו אלא על הנאת האורה שהתרנגול מבין והוא
נהנה מן האורה והמיימוני פליג בהלכות ברכות וכתב דאי לא שמע קל תרנגול לא
יברך וכן אם שכב בבגדיו כל הלילה לא יברך מלביש ערומים וביום כפור שאין בו
נטילה לא יברך על נטילת ידים: על הברקים ועל הרעמים כו' הי מינייהו נסי
מלי אמר אבל על תרוייהו לא יברך ובירו' מתני' בשמו בזעף אבל בשמו בנחת
יאמר ברוך עושה מעשה בראשית: אם כטרודין כו' אם במופסקין פירש דטרודין
היינו שלא נתפררו העבים בנתים ומפורדין שנתפזרו: דאית ליה חרבא לידיה
ואיכא פוסקות בהדיה כי פירש הטוב לו והמטיב לחבירו וכן הטוב והמטיב
שמברכין על שינויי יין צריך שיהא אחר עמו שישנה גם הוא מאותו היין ולענין
לפטור את חבירו בברכת הטוב והמטיב דינו כברכת בורא פרי הגפן: ופי' אפי'
שעורי שאם הביאו לו יין רע ויין טוב כאחד שיש לו לברך מיד בורא פרי הגפן על
היין הטוב ופוטר הרע ולא יברך על הרע תחלה בורא פרי הגפן כדי לברך אחרי'
הטוב והמטיב כדי להרבות בברכות כי לעולם יש לברך על העיקר ועל החביב
תחלה כדאמרי' פרק כיצד מברכין גבי פרגיות וכן מברך על הפרוסה של חיטין
ופוטר של שעורים ויש שפוסק דאע"ג דקיימא לן דיין שבתוך הסעודה אין מברך
לשתו' מכל מקום ברכת הטוב והמטיב אחד מברך לכולם שאם היה מברך כל אח'
ואחד לעצמו א"כ הוה ליה כל א' וא' יחידי ולא מברך יחידי הטוב והמטי' ורבי' יחיאל
מפרי"ס פירש דגבי הטוב והמטיב נמי מברך כל א' וא' לעצמו כמו ברכת בורא פרי
רה הגפן דהא שייך שפיר התם טעמא לפי שאין בית הבליעה פנוי והא דאמר הטוב
לדידיה והמטיב לאחריני לא שיהא צריך שיפטור אחריני מברכתו אלא בעי' שיהא
מאותו דבר שחבירו נהנה ממנו והרי כולן נהנין ממנו ששותין ממנו וכן משמע
בירוש' דפריקין אמרו לו ילדה אשתך זכר מברך הטוב והמטיב הטוב אצלו לדידי'
והמטי' לאחריני דאשתו נהנית בדבר ואע"פ שאין אשתו עמו באותו העיר דמי
רו לא עסקינן דהיא בעלה בעיר אחרת כששמע ולא אין אשתו יולדת באותה ברכה
כיון שאינה שומעת לא ודאי כיון שהיא נהנית ממה שהוא נהנה מבר' הטוב והמטי'
אפסי' פסק דאכסנאי והאורח לא יבר' הטו' והמטי' כי אין זה הטב' כיון שאינו שלו:

הדרן עלך הרואה

מצאתי בספר הפרדס אשר סדר רש"י כשהוא מברך ברכת המזון
לעצמו יחיד אינו מתחיל ברוך משביע רעבים כדמשמע
רז בירושלמי גבי ברכת הפותחות בברוך דקאמר הרי נברך והדר פריך הרי הן
קשיא משמע דיחיד מתחיל בהזן ואין אומר שום דבר קודם אלא מברך ברוך אתה
ה' אלהינו מלך העולם הזן את העולם כולו בחסד וברחמים נותן לחם לכל בשר
כי לעולם חסדו ואין אומר חסדו עמנו שהרי אינו פסוק ואין לאומרו שלא לאמעט
החסד כי היא עם כל בשר והוא תמכת שנותן לו לחם כי חסדו עם כל ובטובו
הגדול לא חיסר ואל יחסר פי' הטוב שלו לא חסר מידינו ויהי רצון שלא יחסר:
לא חסר משמע לא מחסר דבר אחר מגזירת איבד וסיבר ואם כן היה לו לומר אל
יחסר לנו מגזירה אחת: כי הוא זן באכילה ומפרנס בשאר צרכים כאמור פותח
ידיך כו' ברוך אתה ה' הזן נודך יי' אלהינו על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טוב'
ורחבה על שהוצאתנו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים ועל בריתך שחתמת
בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו ועל חוקיך שהודעתנו ועל חיי' וחסד שחננתנו ועל
אכילת מזון שאתה זונן לנו ושאתה מפרנסנו בכל עת ועל כולם ה' אלהינו אנו
מודים לך ומברכים את שמך ככתוב ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ
הטובה אשר נתן לך בא"י על הארץ ועל המזון: האומר ארץ חמדה טובה ורחבה
ברית ותורה חיים ומזון לא חש לקיומתיה גם אשר"ס לא היה אומ' ברי' ותורה כו'
וחנו לנו וכו וגם לא נודה לך שהנחלת לאבותינו והנחלת להם ברי' ומילה ותורתך
בסיני ועל שבת לנו מזון אין נכון לומר כן וכי אנו מברכין על שאבותינו שבעו
ואכלו והא דגרסי' כל שלא אמר ברית ותורה בברכת ארץ ומלכות בבונה ירושל'
לא יצא אין רצונו לומר שיזכיר התיבה מתם אלא מעניינם יאמר על בריתך הרי
ברית על תורתך הרי תור' ומי שמוסיף ואומר לנו תוספת של בריתו שכרי' נבר'
בחתימה מקר' דומה כמו שאותם בברכת הזן: רחם ה' אלהינו על ישראל עמך ועל
ירושל' עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מלכו' בית דוד משיחך רועינו זוננו פרנסנו
וכלכלנו והרוח לנו מכל צרותינו ואל תצריכנו ותבנה ירושל' עירך במהר' בימינו
ברוך אתה ה' בונה ירושלם: ומהר"ם היה אומר בונה ברחמיו ואומ' אמן בלחישה
בא"י אלהינו מלך העולם הטוב והמטיב אבינו מלכנו גואלנו קדושינו קדוש יעקב
רועינו רועה ישראל שבכל יום ויום טוב ומטיב עמנו הוא גומלנו הוא גמלנו הוא
ינחלנו לעד היה אומר רבי' מאיר אבינו רועינו ולא אמר מלכנו רק אבינו רועינו
זוננו והאומר אבינו מלכנו רועינו טעות הוא ביד' שאין מזכירין בכל מלכו' כי אם
מלכות בית דוד כדאמרי' כל שלא אמר ברית ותורה בברכת הארץ ומלכו' בית דוד
בבונה ירושל' לא יצא ידי חובתו ובשביל כך שלא הזכיר מלכו' שמי' בבונה ירושל'
רח חוזר וכופלו בברכת הטוב והמטיב כו' אדרבה בשביל הטוב והמטיב וא' כנגד בונה
ירושל' דכיון דהזכיר מלכות בית דוד לאו אורח ארעא שלא יזכיר מלכות שמי' גם
אין לומ' תתברך חי לעד וקיי' לנצח לא הא' אבינו מלכנו וכו' ולא יאמר האל המלך
כי אין אומרים האחי כי אם בבית המקדש גם אין לומר ונאמר סלה ואמרו אמן:

שלטי הגבורים

א כל אדם שנכנס צריך ליטול ידיו ומברך אשר יצר ושאל השואל אם צריך לברך על"י בכל פעם שנכנס אם לאו והשיב לו אם הוא עומד לעסוק בתורה לאומר או לדבר שבקדוש' או לילך לבי' הכנסת מברך ענ"י ואשר יצר ואם יושב ובטל די לו באשר יצר לפי שצריך נקיות ע"כ:

[illegible]

[illegible]

סליק פסקי מרדכי ממסכת ברכות

חדושי אנשי שם

מהר"ם ב [illegible]

מאימתי קורין את שמע בערבית משעה שבני אדם נכנסין לאכול פיתן בערבי שבתות דברי רבי מאיר וחכ"א משעה שהכהנים זכאין לאכול בתרומתן ס' לדבר צאת הככבים ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר חניים מחזיק' ברמחי' מעלות השחר עד צאת הככבי' : ר"ש אומר פעמי' שאד' קורא אותה שתי פעמי' בליל' אחת קודם שתעלה עמוד השחר ואחת משיעלה עמוד השחר ונמצא יוצא ידי חובה של יום ושל לילה :

רבי אומר ארבע משמרות הוי הלילה שנ' אחת מעשרי' וארבע לשעה והעת אחת מעשרים וארבע לשעה והרגע אחת מעשרים וארבע בעת : ר' נתן אומר שלש אשמורות בלילה שנא' ראש האשמורת התיכונה אין תיכונה אלא שיש לפניה ולאחריה : **מאימתי** קורין את שמע בשחרית אחרים אומרים כדי שיהא רואה חברו ברחוק ארבע אמות ומכירו תלותה עם הנץ החמה כדי שיהא סומך גאולה לתפלה ונמצא מתפלל ביום אמר ר' יהודה פעם אחת הייתי מהלך אחר ר' עקיבא ואחר ר' אלעזר בן עזריה הגיע זמן קרית שמע כמדומה אני שנתייאשו מלקרות אלא שעסקין בצרכי צבור קריתי ושניתי ואח"כ התחילו הן וכבר נראתה חמה על ראש ההרים : החתנין וכל העוסקין במצות פטורין מקרית שמע ומן התפלה ומן התפילין שנא' בשבתך בביתך פרט לחתנים ובלכתך בדרך פרט לעוסקין במצות : מעשה בר' ישמעא' ור' אלעזר בן עזריה שהיו שרוין במקום אחד והיה ר' ישמעאל מוטה ור' אלעזר זקוף והגיע זמן קרית שמע ונזקף ר' ישמעאל והיטה ר' אלעזר אמר לו ר' ישמעאל מה זה אלעזר אמר לו ישמעאל אחי אומרים לאחד מפני מה זקנך מגודל אמר להם יהיה כנגד המשחיתים אני שהייתי זקוף הטיתי אתה שהייתה מוטה זקפת אמר ליה אתה הטיתה כדברי בית שמאי אני נזקפתי לקיים דברי בית הלל דבר אחר שלא יראו התלמידים ויקבעו כדבריך הלכה לדורו' :

לא אמרו אחת ארוכה ואחת קצרה מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר לקצר אינו רשאי להאריך לחתו' אינו רשאי שלא לחתום שלא לחתו' אינו רשאי לחתו' לפתוח בברוך אינו רשאי שלא לפתוח בברוך שלא לפתוח בברוך אינו רשאי לפתוח בברוך לשוח אינו רשאי שלא לשוח שלא לשוח אינו רשאי לשוח : אלו ברכו' שמקצרין בהן המברך על הפירות ועל המצות ברכ' הזמן וברכה אחרונה שבברכת המזון · אלו ברכות שמאריכין בהן ברכת תעניות וברכת של ראש השנה וברכות יום הכפורים · מברכות של אדם ניכר אם בור הוא אם תלמיד חכם הוא :

אלו ברכות שאין חותמין בהן המברך על הפירות ועל המצות בברכת המזון וברכה אחרונה שבברכת המזון ר' יוסי הגלילי היה חותם בברכה אחרונ' שבברכת המזון ומאריך בה : אלו ברכות שפותחין בהן בברוך כל הברכות כולן פותחין בברוך חוץ מן הברכה הסמוכ' לשמע וברכה הסמוכה לברכ' אחרת שאין פותחין בהן בברוך : אלו ברכות ששוחין בהן ברכ' ראשונ' תחלה וסוף ובמודים תחלה וסוף והשוחה בכל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא ישחה ואין עונים עם המברך ר' יהודה היה עונה עם המברך קק"ק ה' צבאות מלא כל וברוך כבוד ה' ממקומו כל אלו היה ר' יהודה אומר עם המברך · מזכירין יציאת מצרי' בלילות · אר"א בן עזריה הריני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרי' בלילות עד שדרשה בן זומא שנא' למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילו' אלו דברי בן זומא וחכמי' אומרים ימי חייך העול' הזה כל ימי חייך להביא לימות המשיח אמר להם בן זומא לחכמי' וכי מזכירים יציאת מצרים לימות המשי' הרי הוא אומר לכן הנה ימים באים נאם ה' וגו' אמרו לו לא שתעקר יציאת מצרים ממקומו אלא שתאמר יציאת מצרי' תוסף על המלכיות ומלכיות עקר ויציאת מצרים טפילה כיוצא בו ולא יקרא שמך עוד יעקב לא שתעקר שם יעקב ממנו אלא שתה' שם יעקב תוסף על ישראל ישרא' עקר ויעק' טפלה כיוצא בו אל תזכרו ראשונות אל תזכרו ראשונות אלו שעבוד מלכיות וקדמוניות אל תתבוננו אלו יצי' מצרי' :

הנני עושה חדשה עתה תצמח הנה תדעו אלו מלחמת גוג משל למה הדבר דומ' לאחד שהי' מהלך בדרך ופגע בו זאב וניצל ממנו והיה מספר מעשה הזאב חזר ופגע בו ארי וניצל ממנו והיה מספר מעשה ארי ופגע בו נחש וניצל הימנו שכח מעשה שניהם והיה מספר מעש' נחש כך ישרא' צרות אחרונות משכחות את הראשונות · כיוצא בו שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה בתחלה היא שרי לאומה עכשיו היתה שרה לכל אומות העולם שנאמ' כי שרה שמה · כיוצא בו לא יקרא עוד שמך אברם והיה שמך אברהם בתחלה הרי אתה אב לכל ארם ולבסוף הרי אתה אב לכל העולם שנאמ' כי אב המון גוים נתתיך אף ע"פ שחזר וקרא אברהם אברם אינו לגנאי אלא לשבח ליהושע הושע אינו לגנאי אלא לשבח הוא אברם עד שלא דבר עמו הוא אברם משנדבר עמו הוא הושע עד שלא נכנס לגדולה הוא הושע משנכנס לגדולה : משה משה אברהם אברהם יעקב יעקב שמואל שמואל כלן לשון חיבה לשון זירוז הן הן עד שלא נדבר עמהן והן הן משנדבר עמהן הן הן עד שלא נכנסו לגדולה הן הן משנכנסו לגדול' כיוצא בו ויהי בשלם סוכו וכי מה ראה הקב"ה להחזיר לה שם הראשון לפי שהוא אומ' על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת למן היום אשר בנו אותה עד היו' הזה להסירה מעל פני יכול אף עכשיו הרי היא בחימה תלמ' לומר ההר חמד אלהים לשבתו הרי הוא בחמדה ובתאוה מלמד שכיפר לה חורבתה שאין שכינה חוזרת עד שתעשה הר שנאמ' ההר הטוב הזה והלבנון ויהי בשלם סוכו מלמד כשהיא שלם קרויה הר שנא' אברהם שם המקו' ויקר' ה' יראה גו' ואומר זכור ה' לבני אדום מאימתי משנעקרו יסודותיה מתנה האומרים ערו ערו עד היסוד בה :

הדרן עלך מאימתי

הקורא את שמע צריך להזכיר יציאת מצרים באמת ויציב רבי אומר צריך להזכיר בה מלכות אחרים אומרים צריך להזכיר בה מכת בכורות וקריעת ים סוף · קורא את שמע צריך שיכוין את לבו ר' אחאי אומר משום ר' יהודה אם כיון לבו בפ' ראשון אע"פ שלא כיון את לבו בפרק אחרון יצא · הקורא את שמע למפרע לא יצא וכן בהלל וכן בתפלה וכן במגלה · הקורא את שמע וטעה והשמיט בה פסוק אחד לא יחזור ויקרא את הפסוק בפני עצמו אלא מתחיל באותו פסוק וגומר עד סוף וכן בהלל וכן במגלה וכן בתפלה : נכנס לבית הכנס' ומצאן שקראו חצייה וגמר עמהן לא יחזור ויקרא מראשה עד אותו מקום אלא מתחיל מראש וגומר עד סוף וכן בהלל וכן בתפלה וכן במגלה · הקורא את שמע וטעה ואינו יודע היכן טעה חוזר לראשה · טעה באמצע הפרק חוזר לראש הפרק טעה בין כתיבה ראשונה לאחרונה חוזר לכתיבה ראשונה · כותבי ספרי' תפילין ומזוזות מפסיקין לקרית שמע ואין מפסיקין לתפלה רבי אומר כשם שאין מפסיקין לתפלה כך אין מפסיקין לקרית שמע ר' חנינא בן עקיבא אומר כשם שמפסיקין לקרית שמע כך מפסיקין לתפלה · אמר ר' אלעזר בר' צדוק כשהיה רבן גמליא' ובית דינו ביבנה היו עסוקים בצרכי צבור לא היו מפסיקי' שלא לבטל אותן · הכתף אף על פי שמשאו על כתפו הרי זה קורא אבל כשהוא פורק וטוען לא יקרא לפי שאין לבו מתכוין בין כך ובין כך לא יתפלל עד שיפרק · פועלין קורין בראש האילן ומתפללין בראש הזית או בראש התאנה · ושאר כל האילנות יורדין למטה ומתפללין · בעל הבית בין כך ובין כך ירד למטה ויתפלל · פועלין קורין את שמע ומברכין לפניה ולאחריה ואוכלין את פיתן ומברכין לפניה ולאחרי' ומתפללין שלש פעמים שמנה עשרה אבל אין מורידין לפני התיבה · השושבינין וכל בני החופה פטורין מן התפלה ומן התפילין כל שבעת הימים וחייבין בקרית שמע · ר' שילא אומר חתן פטור וכל בני החבור' חייבין קברו את המת ועמדו בשורה הרואה את הפנימית פטורה ושאינה רואה את הפנימית חייבת : ר' יהודה אומ' אם אין שם אלא שורה אחת העומדים שם לשם כבוד חייבין לשם אבל פטורין · ירדו להספד הרואין את הפנימית פטורין ויש אומרים ושניים להם ושאין רואין את הפנימית חייבין :

הספד וכל העוסקים בהספד מפסיקין לקרית שמע ואין מפסיקין לתפלה מעשה שהפסיקו רבותינו לקרית שמע ולתפל' · בעל קרי חולה שנתנו עליו תשעה קבין מים הרי זה קורא אבל אינו מוציא את הרבים ידי חובתן עד שיבא בארבעים סאה ר' יהודה אומר ארבעים סאה מכל מקום : הזבין והזבות והנדות והיולדות מותרין לקרות בתורה ולשנות במשנה במדרש בהלכות ובאגדות ובעלי קריין אסורין בכולן ר' יהודה אומר אבל שונה הוא בהלכות הרגילו' ובלבד שלא יציע את המשנה : בעל קרי שאין לו מים לטבול הרי זה קורא את שמע ואינו משמיע לאזנו ואינו מברך לפניה ולא לאחריה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים קורא את שמע ומשמיע לאזנו ומברך לפניה ולאחריה · א"ר מאיר פעם אחת היינו יושבין לפני ר' עקיבא בבית המדרש והיינו קורין את שמע ולא היינו משמיעי' לאזנינו מפני קסדור אחד שהי' עומד על הפתח אמר לו אין שעת הסכנה ראיה · הרי שהיה עומד בשדה ערום או עושה מלאכתו ערום הרי זה מכסה את עצמו בתבן ובקש ובכל דבר וקורא אע"פ שאמרו אין שבחו של אדם להיות יושב ערום זה מכסה עצמו בתבן ובקש ובכל דבר וקורא אע"פ שאמרו בשבח הקב"ה את האדם לא בראו ערום שנא' בשומו ענן לבושו וערפל חתולתו ענן לבושו זה השפיר וערפל זה השליא הרי שהיתה מטפחת של בגד ושל עור חגורה לו על מתניו הרי זה קורא : בין כך ובין כך לא יתפלל עד שיכסה לבו · לא יכנס אדם את ראשו לתוך קובו ויקרא את שמע ואם היתה אפרוסות חגורה לו מכשנים הרי זה מותר · שנים ישנים בטלית אחת אין רשאין לקרות את שמע אלא זה מתכסה בכסותו וקורא וזה מתכס' בכסותו וקורא ואם היו בניו ובני ביתו קטנים הרי זה מותר · קטן שיכול לאכול כזית פורשים מגואתו ומימי רגליו ד' אמות · אין פורשי' אלא משל אדם ומשל כלבים בזמן שנתן לתוכן עורות גרף של רעי ועביט של מי רגלים עמו בבית הרי זה מרחיק ארבע אמות וקורין שלפני המטה נותן לתוכו מים כל שהו וקורא ואם לאו לא יקרא · ר' זכאי אומ' אם נתן לתוכו רביעית מים יקרא ואם לאו לא יקרא · רשב"ג אומר שלפני המטה לא יקרא שלאחר המטה יקרא · ר' שמעון בן אלעזר אומר אפי' כל הבית כלו כעשר אמו' וגרף של רעי מונח לתוכו לא יקרא עד שיכניסנו או יניחנו תחת המט' · לא יכנס אדם במבואות המטונפות ויקרא את שמע ולא עוד אלא כשהוא קורא הרי זה מפסיק עד שיצא הימנו כל אותו מקום ויקרא לא יעמוד אדם ויתפלל וצריך לנקביו שנ' הכון לקראת אלהיך ישרא' · לא יטול את המים במקום שמתפלל אלא א"כ מרחיק ד' אמות יכסו או נבלעו הרי זה מותר · הנכנס לבית המרחץ מקום שבני אדם עומדין לבושין יש שם מקרא ותפלה ואין צריך לומר שאילת שלום נותן את תפיליו ואינו צריך לומר שאינו חולץ את תפיליו · מקום שבני אדם עומדין לבושין וערומין יש שם שאילת שלום ואין שם מקרא ותפלה ואינו חולץ את תפיליו ואינו נותן לכתחלה · מקום שבני אדם עומדין ערומין אין שם שאיל' שלום ואין צריך לומר מקר' ותפלה וחולץ את תפיליו ואינו צריך לומר שאינו נותן הלל הזקן אומר אל תראה ערום אל תראה לבוש אל תראה עומד אל תראה יושב אל תראה שוחק אל תראה בוכה שנאמר עת לבכות ועת לשחוק :

הדרן עלך הקורא

כשם שנתנה תורה קבע לקרית שמע כך נתנו חכמים קבע לתפלה מפני מה אמרו תפלת השחר עד חצות שכן תמיד של שחר קרב עד חצות · ר' יהוד' אומר עד ד' שעות שכן תמיד של שחר קרב והולך עד ד' שע' ומפני מה אמרו תפלת המנחה עד הערב שכן תמיד של בין הערבים קרב עד הערב · ר' יהודה אומר עד פלג המנחה שהרי תמיד של בין הערבים קרב והולך עד פלג המנחה · ומפני מה אמרו תפלת הערב אין לה קבע שהרי אברין ופדרין קרבין והולכין כל הליל' · ומפני מה אמרו תפל' מוספין כל היום · שהרי קרבן מוספין קרב והולך כל היום · ר' יהודה אומר עד שבע שעות שהרי קרבן של מוסף קרב והולך עד ז' שעות · ואיזו היא מנחה גדולה משש שעות ומחצה ולמעלה וקטנה הוא פלג המנחה את עשר' שעות חסר רביע · תפלת הערב' אין לה קבע ר' יוסי אומ' עת נעילת שערי' : א"ר אלעזר בר יוסי אבא היה מתפלל עם נעיל' שערים : המתפלל תפלת המוספין בין תשקרב תמיד של שחר בין עד שלא קרב תמיד של שחר יצא : ר' יהודה אומר אם שגורה תפלתו בפיו סימן יפה הוא לו ואם לאו סי' רע הוא לו : הוא היה אומר כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו : כל שרוח עצמו נוחה (הימנו) בשלו סי' יפה לו אין רוח עצמו נוחה בשלו סי' רע לו : בן עזאי אומ' כל שלקה בגופו מפני חכמתו סי' יפה לו כל שלקה בחכמתו מפני גופו סי' רע לו : הוא הי' אומר כל שנטרפ' דעתו מפני חכמתו סימן יפה לו וכל שנטרפה חכמתו מפני דעתו סי' רע לו : המתפלל צריך שיכוין את לבו : אבא שאול אומר סי' לדבר תכין לבם תקשיב אזניך : א"ר יהודה כשהיה ר' עקיבא מתפלל עם הצבור היה מקצר בפני כולן כשהיה מתפלל בינו לבין עצמו היה אדם מניחו בצד זה ובא ומצאו בצד אחר מפני הכרעות והשתחואות שהיה עושה : יכול יתפלל כל היום כולו כבר פירש דניא' וזמנין תלתא ביומא הוא ברך על ברכוהי : יכול יתפלל לכל רוח שירצה תלמוד לומר וכוי' פתיחן ליה בעליתיה נגד ירושלם : יכול תשאל לגולה תלמו' לומר כל קבל דנה עביד מן קדמת דנא : כול יהא משמיע קולו בתפלתו פירש בחנה וחנה היא מדברת על לבה יכול יהא כוללן כאחת אחת פירש דוד ערב ובקר וצהרי' ערב זו תפלת ערבית בוקר זה תפלת שחרית וצהרים זו תפלת מנחה : יכול שואל הוא צרכיו ואח"כ מתפלל ויסתלק פירש שלמה לשמוע אל הרנה ואל התפלה רינה זו רינה וכן הוא אומר רננו צדיקים בה' תפלה זו בקשה : אין אומרין ר"א אמת ויציב אבל אומרין דבר אחר תפלה אפי' כסדר וידוי יום הכפורי' היה מהלך במקום סכנה וליסטי' מתפלל תפל' קצרה איזו היא תפלה קצרה ר' אליעזר אומ' עשה רצונך בשמים ותן נחת לידאיך בארץ והטוב בעיניך עשה ברוך שומע תפלה : ר' אלעזר בר' צדוק אומר שמע צעקת עמך ישראל ועשה מהרה בקשתן ברוך שומע תפלה : אחרים אומרים צרכי עמך ישרא' מרובין ודעתן קצרה יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתתן לכל אחד ואחד צרכיו ולכל גויה וגויה כדי מחסורה ברוך שומע תפלה : א"ר אלעזר בר צדוק אבא היה מתפלל תפל' קצרה בערבי שבתות ומאהבתך ה' אלהינו : ועל הכוס אומר אשר קדש את יום השבת ואינו חותם : כבוד יום כבוד לילה כבוד יום קודם לכבוד לילה : אם אין לו אלא כוס אחד קדוש היום קודמת לכבוד יום ולכבוד לילה לילי שבתות ולילי ימים טובים יש להם קדושת היום על הכו' ויש להם הזכרת היום בברכת המזון : שבת ור"ח וחולו של מועד וי"ט יש בהם הזכר' היום בברכת המזון ואין להם קדוש' היו' על הכוס : לא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתי' ושאלה בברכת השנים מחזירין אותו : לא אמר הבדלה בחונן הדעת אומרה על הכוס : ואם לא אמר מחזירין אותו : ר' יוסי אומר אף מי שלא הזכיר ברית בברכת הארץ מחזירין אותו כל שאין בו מוסף כגון חנוכה ופורים ערבית שחרית ומנחה מתפלל שמנה עשרה ואומר מעין המאורע בהודאה ואם לא אמר מעין המאורע מחזירין אותו : וכל שיש בו מוסף כגון ר"ח וחול של מועד שחרית ומנחה מתפלל שמנה עשרה ואומר קדושת היום בעבודה ר' אלעזר אומר בהודאה ואם לאו מחזירין אותו ובמוספין מתפלל שבע ואומר קדושת היום באמצע : שבת ויום הכפורים מתפלל שבע ואומר קדושת היום באמצע : רבן שמעון בן גמליאל ור' יוחנן בן ברוקא אומרים כל מקום שמתפלל שבע אומרי' קדושת היום באמצע · ויום טוב של ר"ה שחל בשב' ב"ש אומרים מתפלל עשר וב"ה אומרים מתפלל תשע יום טוב שחל להיות בשבת ב"ש אומר' מתפלל שמנ' ואומר של שבת בפני עצמו ושל יום טוב בפני עצמו ומתחיל בשל שבת : ב"ה אומ' מתפלל שבע מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע : ר' נתן אומר אף חותם ברוך מקדש את השבת וישראל והזמנים · סומא ומי שאינו יכול לכוין את הרוחות מכוונים לבן לפני המקום ומתפללין שנא' והתפללו אל ה' היה עומד בחוצה לארץ יכוין את לבו כנגד ארץ ישראל שנאמ' והתפללו אל ה' דרך ארצם · היה עומד בארץ ישראל יכוין את לבו כנגד ירושלם שנאמ' והתפללו אל העיר אשר · העומדים בירושל' מתפללין כנגד בית המקד' שנא'

והתפללו

והתפללו אל הבית הזה העומדי' במקדש יכוונו את לבן כנגד בית קדשי הקדשים שנ' והתפללו אל המקום הזה. נמצאו העומדין בצפון פניהם לדרום העומדים בדרום פניהם לצפון · העומדים במזרח פניהם למערב · העומדים למער' פניהם למזרח ונמצאו כל ישרא' מתפללין במקום אחד · לא יעמוד לא על גבי מטה ולא על גבי כסא ולא על גבי ספסל ולא ע"ג מקום גבוה ויתפלל שאין גבהות לפני המקום שנא' ממעמקי' קראתיך ה' אם היה זקן או חולה הרי זה מותר · היה רוכב על גבי החמור אם יש לו מי שיאחז את חמורו ירד למטה ויתפלל ואם לאו ישב במקומו ויתפלל · רבי אומר בין כך ובין כך יתפלל במקומו ובלבד שיהא לבו מכוון · היה משכים לצאת לדרך נוטל שופר ותוקע לולב ומנענע מגילה וקורא בה ולכשיגיע זמן קרית שמע קורא · וכן מי שהיה משכים לישב בקרון או בספינה מביאין לו לולב ומנענע מגילה וקורא בה ולכשיגיע זמן קרית שמע קורא רשב"א אומר בין כך ובין כך קורא ק"ש ומתפלל הי' עומד בסרטיא ובפלטי' הרי זה עובר פני חמור ופני חמר ופני קדר אינו מפסיק · אמרו עליו על ר' חנינא בן דוסא שהי' עומד ומתפלל נשכו ערוד ולא הפסיק הלכו תלמידיו ומצאוהו מת על פי חורו אמר אוי לו לאדם שנשכו ערוד אוי לו לערוד שנשכו לבן דוסא · אין עומדין להתפלל מתוך שיחה ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר של חכמה וכן לא יפטר אדם מחברו לא מתוך שיחה ולא מתוך שחוק ולא מתוך דברים בטלים ולא מתוך קלות ראש אלא מתוך דבר של חכמה שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו את דבריהם בדברי שבח ותנחומין · הכות' את השם אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו · היה כותב חמשה שמות או ששה כיון שגמר אחד מהן משיב שאלת שלום · מקום שנהגו לומר ברכת אבלים בשלש אומרין בשלש בשתים אומרים בשתים אחת אומרין אחת · מקום שנהגו לומר ברכת אבלים בשלש כולל את הראשונה בתחיי' המתים וחותם בה מחייה המתים · שניה בתנחומי' אבלים וחותם מנחם עמו בעירו · שלישית בגמילות חסדים ואינו חותם · המפטיר בבית עולמים אינו חותם · שמנה עשרה שאמרו חכמים כנגד שמנה עשרה אזכרות שכתובות בה' בני אלים וכולל של מינים בשל פרושין ושל גרים בשל זקנים ושל דוד בירושלם ואם אמרו אלו לעצמן ואלו לעצמן יצא עונין אמן אחר ישראל המברך ואין עונין אמן אחר כותי המברך עד שישמע כל הברכה כולה :

הדרן עלך תפלת השחר

לא יטעום אדם כלו' עד שיברך שנא' לה' הארץ ומלואה הנהנה מן העולם הזה בלא ברכ' מעל עד שיתירו לו כל המצות · לא ישתמש אדם בפניו ידיו ורגליו אלא לכבוד קונו שנאמר כל פעל ה' למענהו דבש תמרים ויין תפוחים וחומץ סתוניות מברכין עליהם כדרך שמברכין על המוריים · יין חי מברכין עליו ב"פ הגפן ונוטלין הימנו לידי' נתן לתוכו מים מברכין עליו ב"פ הגפן ואין נוטלין הימנו לידים דברי ר' אליעזר וחכמי' אומרי' אחד זה ואחד זה מברכין עליו ב"פ הגפן ואין נוטלין הימנו לידים הביאו לפניו מיני תרגימא' מברך עליהן בורא מיני בישנין · על הזרעי' הוא אומר בורא מיני זרעי' על הדשאים הוא אומר בורא מיני דשאים ועל הירקו' הוא אומר ב"פ האדמה ר' יהודה אומר ברוך מצמי' האדמה בדברו ר' מאיר אומר אפילו ראה את הפת ואמר ברוך שברא את הפת זו כמה נאה פת זו הרי זו ברכתה אפילו ראה תאנים ואמר ברוך שברא תאני' הללו כמה הן נאות זו היא ברכתן · ר' יוסי אומר כל המשנה ממטבע' שטבעו חכמים בברכות לא יצא ר' יהודה אומר כל שנשתנה מברייתו ושנה ברכתו יצא הכוסס חיטין מברך עליהן בורא מיני זרעי' · אפאן ובשלן בזמן שהפרוסות קיימו' מברך עליהן המוצי' לחם מן הארץ ושלש ברכו' · אין הפרוסות קיימות מברך עליהן ב"מ מזונות ומברך ברכה אחת מעין שלש אחריהן · הכוסס האורז מברך עליה ב"פ האדמה אפאו ובשלו אע"פ שהפרוסות קיימות מברך עליהן ב"מ מזונות ואין מברך עליהן כלום אחריו זה הכלל כל שתחלתו המוציא מברך אחריו שלש ברכו' · כיצד סדר הסעודה אורחין נכנסין ויושבין על גבי ספסלים ועל גבי קתדראות עד שיכנסו כולן נכנסו כולן ונתנו להם לידים כל אחד ואח' נוטל ידו אחת מזגו להם את הכוס אחד ואח' מברך לעצמו הביאו להם פרפרו' כל אחד ואחד מברך לעצמו עלו והסיבו ונתנו להם לידים אע"פ שנטל ידו אחת נוטל שתי ידיו מזגו להם את הכוס אע"פ שבירך על הראשונה מברך על השנייה · הביאו לפניה פרפריות אע"פ שבירך על הראשונה מברך על השנייה ואחד מברך לכולן · הביאו לאחר שלש פרפריות אין לו רשות ליכנס רבן שמעון בן גמליאל אומר והמנהג גדול היה בירושלם פורסין מטפחות על גבי פתח כזמן שהמטפחות פרוסה אורחין נכנסין נסתלקו אין רשות לאורחין ליכנס · ועוד מנהג אחר היה בירוש' מוסר סעודה לטבח נתקלקל דבר בסעודה עונשין את הטבח הכל לפי כבוד בעל הבית והכל לפי האורחין · הלכה בסעודה יצא להסך את רגליו נוטל ידו אחת יצא לדברות את חברו והפליג נוטל שתי ידיו לכשיכנס הוא נוטל בא ומיסב במקומו ונוטל ומטפיח אחור על האורחין · שאלו את בן זומא מפני מה בא לכן יין בתוך המזון כל אחד ואח' מברך לעצמו אמר להם מפני שאין בית הבליע' פנוי · הביאו לו אורז ויין מברך על האורז ופוטר את היין · כנון ונובלת מברך על הכנון ופוטר את הנובלות · מליח ופרוס' מברך על המליח ופוטר את הפרוסה : ר' חנינא בן גמליא' אומר מליח הבא בתחלה לפני המזון ופת הבא עם המלח לאחר המזון טעונה ברכה לפניה ולאחריה רבן שמעון בן גמליא' אומר פרוס' סימן גדול לאורחין כל זמן שהאורחין רואין את הפרוסות יודעין שדבר אחר בא אחריהם : כבר שלא יודעין שאין דב' אחר בא להם בסעוד' אחריה' : דגן וקטנית מברכין על הדגן שהוא מן המובחר כיצד שלמה של גלוסקין ושלמה של בעל הבית מברך על שלמה של גלוסקין פרוסה של גלוסקין ושלמה של בעל בית מברך על השלמה של בעל הבית פת חטין ופת שעורין מברך על של חטין פרוסה של חטים ושלמה של שעורי' מברך על פרוסה של חטין · פת כיסמין ופת שעורין מברך על שעורים והלא כוסמין יפין מן השעורין אלא שהשעורין ממין שבעה והכוסמין אינם ממין שבע' : זה הכלל כל שהוא מין שבעה ומין דגן רבן גמליאל אומר מברך אחריו שלש ברכות וחכמים אומרים ברכ' אחת מעין שלש : מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסובין ביריחו והביאו לפניהם כותבו' ואכלום ונתן רבן גמליאל רשות לברך קפץ רבי עקיבא וברך ברכה את' מעין שלש אמר לו רבן גמליא' עקיבא מה לך אתה מכנים ראשך בין המחלוקת אמר לו למדתנו רבינו אחר רבים להטות אע"פ שאתה אומר כך וחביריך אומרים כך הלכה כדברי המרובין : ר' יהודה אומר משום רבן גמליאל כל שהוא מין שבעה ואינו מין דגן ודגן שלא עשאן פת רבן גמליאל אומר מברך אחריו שלש ברכות וחכמים אומרים ברכה אחת מעין שלש : כל שאינו משבעת המינין ולא ממין דגן כגון פת אורז ופת דוחן רבן גמליאל אומר ברכה אחת מעין שלש וחכמים אומרים אין מברכין כלום : מעשה בר' טרפון שהיה יושב בצלו של שובך בשבת במנחה הביאו לפניו דלי של צונן אמר להן ר' טרפון לתלמידיו השותה מים לצמאו כיצד מברך אמרו לו למדנו רבינו אמר להן בורא נפשות וחסרונן אמר להן אשאל אמרו לו למדנו רבינו אמר להן הרי הוא אומר וישבו לאכל לחם וגו' והלא אין דרכן של ערביים להיות טוענין אלא עורות ריח רע ועיטרן אלא שנתנו את הצדיק ההוא בין דברים החביבין והלא דברים קל וחומר ומה אם בשעת כעסן של צדיקים מרחמין עליהן בשעת הרחמים על אחת כמה וכמה : כיוצא בו ויקרבו ויאמרו כבתחלה והלא דברים קל וחומר ומה בשע' כעסן של צדיקים מרחמין עליהן בשעת הרחמים על אחת כמ' וכמה : כיוצא בו לא אכל האריה את הנבלה ולא שבר את החמו' ומה אם בשעת כעסן וכו' : אמר להם אשאל אמרו לו למדנו רבינו אמר להם מפני מה זכה יהודה למלכות אמרו לו מפני שהודה בתמר : מעשה בארבעה זקנים שהיו יושבין בבית שער של ר' יהושע אלע' בן מתיא וחנינ' בן חכינאי ושמעון בן עזאי ושמעון התימני היו עסוקין במה ששנה להן רבי טרפון אמר להן ר' עקיבא מפני מה זכה יהודה למלכות מפני שהוד' בתמר : הוסיפו הן מעצמן אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם להם לבדם נתנה הארץ אמר להם וכי נותנין שכר על העבירה אמרו לו אלא מפני מה זכה יהודה למלכו' מפני שהציל את אחיו מן המיתה שנא' ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרוג וכתיב לכו ונמכרנו לישמעאלי' אמר להן דייה להצלה שתכפר על המכירה אלא מפני מה זכה יהודה למלכות מפני הענוה שנא' ועתה ישב נא עבדך וגומר : אף שאול לא זכה למלכות אלא מפני הענוה שנא' פן יחדל אבי מן האתונו' ודאג לנו שקל עבדו כו' : אבל שמואל אינו כן אלא הגד הגיד את דבר המלוכה וד"א לכם נאמ' מה אמר' לבני וכשהו' בור' מן הסדר' מה הוא אומ' וישאלו עוד בה' הבא עוד הלו' איש ויאמ' ה' הנה הוא נחבא אל הכלים : אמר להם ולא ערב הוא וסופו של ערב לצאת ידי ערבותו אלא מפני מה זכה יהוד' למלכו' אמר להם למדנו רבנו אמ' להם מפני שקדש שמו של הקב"ה כשבשעלו שבטי' ועמדו על הים זה אומר אני יורד וזה אומר אני יורד קפץ שבטו של יהודה וירד בתחלה וקדש שמו של הקב"ה ועל אותה השעה הוא אומר הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש : וכן הוא אומר בצאת ישרא' ממצרים היתה יהודה לקדשו קדש שמו של הקב"ה על הים לפיכך ישרא' ממשלותיו : עקרו להביא את החתן ואת הכלה הניחו שם זקן או חולה אין צריכין לברך למפרע וכשהן חוזרין אין צריך לברך לכתחל' לא הניחו שם זקן או חולה צריכין לברך למפרע וכשהן חוזרין צריכין לברך לכתחלה : בעל הבית שהיה מיסב ואוכל קראו חבירו לדבר עמו אין צריך לברך למפרע וכשהוא חוזר א"צ לברך לכתחל' : הפליג צריך לברך למפרע וכשהוא חוזר צריך לברך לכתחלה : פועלין שהיו עודרין בתאנים וגודרין בתמרים ומוסקין בזיתים אע"פ שמפסיקין ואוכלין ומפסיקין ואוכלין א"צ לברך למפרע וכשהן חוזרין אין צריכין לברך לכתחלה : הפליגו צריך לברך למפרע וכשהן חוזרין צריכין לברך לכתחילה :

הדרן עלך פרק רביעי

לא יאכל אדם ערב שבת מן המנח' ולמעל' כדי שיכנס לשבת כתאו' ד"ר יהוד' ר' יוסי אומר אדם אוכל והולך עד שתחשך מפסיקי' לשבתות דברי ר' יהוד' ר' יוסי אומר אין מפסיקין : מעשה ברבן שמעון בן גמליא' ור' יהודה ור' יוסי שהיו מסובי' בעכו וקדש עליה' היום אמר לו רבן שמעון בן גמליא' לר' יוסי ברבי רצונך נפסוק לשבת אמ' לו בכל יום אתה מחבב דברי בפני יהודה עכשיו אתה מחבב דברי יהודה בפני הגם לכבוש את המלכה עמי בבית אמר לו אם כן לא נפסוק שמא תקבע הלכ' לדורות אמרו לא זזו משם עד שקבעו הלכ' כר' יוסי : אורחין שהיו מסובין אצל בעל הבי' וקד' עליה' היו' עקרו אם חשיכ' לבית המדרש חוזר ומזגו להם את הכוס אמרו עליו קדוש היום ד"ר יהודה ר' יוסי אומ' אוכל והולך עד שתחשך : מזגו לו כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון ומזכיר של שבת בברכ' המזון ובשני אומ' עליו קדושת היו' : כיצד סדר הסיבה בזמן שהן שתי מטות גדול מיסב בראשה של ראשונה ושני לו למטה הימנה ובזמן שהן שלש מטות גדול מיסב בראשה של אמצעית שני לו למעלה הימנו שלישי לו למטה הימנו כך היו מסדרין והולכין : כיצד סדר נטילת ידים עד חמשה מתחילין מן הגדול מחמשה והלך מתחילין מן הקטן עד שמגיע לחמשה וחוזר ומתחיל מן הגדול ולמקום שמי' אחרונים חוזרין שם ברכה חוזרת : סדר למזיגת הכוס בתוך המזון מתחיל מן הגדול אחר המזון מתחילין מן המברך רצה לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול הימנו הרשות בידו : שנים ממתינין זה את זה בקערה שלשה אין ממתינין המברך פושט ידו ראשון רצה לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו הרשות בידו : לא ישוך אדם מן הפרוסה ויחזירנה לקערה מפני סכנת נפשות : לא ישתה אדם מן הכוס ויתננו לחברו מפני שאין דעת הבריות שוות : אחד משמש את הסבים הרי זה אוכל עמהן שלשה אינו אוכל עמהן עד שיתנו לו רשות : בא להם מתיקה בתוך המזון מברך על המזון ופוטר את המתיקה : ר' מונה אומר משום ר' יהודה פת הבא בכיסנן אחר המזון טעונה ברכה לפניה ולאחריה : מים ראשונים רשות אחרונים חובה מים ראשונים רצה להפסיק מפסיק אחרונים אם רצה להפסיק אינו מפסיק : הכל חייבין בברכת המזון כהנים לוים וישראלים וגרים ועבדים משוחררין חללין וממזרין נתינין סרים אדם סרים חמה פצוע דכא וכרות שפכה כולן חייבין ומוציאין את הרבים ידי חובתן טומטו' ואנדרוגינוס חייבין ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן : אנדרוגינוס מוצי' את מינו ואינו מוציא שאינו מינו טומטום אינו מוציא לא מינו ולא שאינו מינו : מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו : נשים ועבדים וקטנים פטורין ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן : באמת אמרו אשה מברכת לבעלה בן לאביו עבד לרבו : קטן שיכול לאכול כזית מזמנין עליו ושאין יכול לאכול כזית אין מזמנין עליו אין מדקדקין בקטן : בין שאמר נברך בין שאמר ברכו אין תופסין אותו על כך הנקדנין תופסין עליו בעשרי' נחלקו ובלבד שלא יצא כהן אחד שמפטירין אותו מן הזימון : רבן שמעון בן גמלי' אומ' עלו והסיבו טובל עמהן אע"פ שלא אכל עמהן כזית דגן הרי אלו מזמנין עליו : כותי המבר' בשם עונין אחריו אמן : כותי המברך בשם אין עונין אחריו אמן עד שישמע את הברכה כולה : היה מקריב זבחים בירושלם אומר ברוך שהגיענו לזמן הזה : כשהוא מקריבם אומ' בא"י אקב"ו להקריב זבחי' : כשהוא אוכלם אומר בא"י אקב"ו לאכול זבחים : עשר' שהיו אוכלין אע"פ שכולן אוכלין מככר אחד כל אחד ואח' מברך לעצמו ישבו לאכול אע"פ שכל א' ואחד אוכל מככרו אחד מברך לכולן : פועלין שהיו עושין מלאכ' אצל בעל הבי' הרי אלו מברכין לאחריה שתים כיצד מברך ברכה ראשונה כתקנה וכולל שנייה של ירושלם בשל ארץ וחותם בשל ארץ כד"א כעושין בשכרן אבל אם היו עושין עמו בסעודתו או שהיה בעל הבית מיסב עליהן הרי אלו מברכין כתקנן : ארבע דברים שבין בית שמאי ובית הלל בסעודה ב"ש אומרי' מברך על היום ואח"כ מברך על היין שהיום גורם ליין שיבא וכבר קדש היום ועדיין לא בא וב"ה אומרים מברך על היין ואח"כ מברך על היום שהיין גורם לקדושה שתאמר : דבר אחר ברכת היין תדיר וברכת היום אינו תדיר תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם והלכה כב"ה : ב"ש אומרים נוטלין לידים ואח"כ מוזגין את הכוס שאם אתה אומר מוזגין תחלה את הכוס שמא נטמאו משקין שבאחורי הכוס מחמת ידיו ויחזרו ויטמאו את הכוס וב"ה אומרי' אחורי הכוס לעולם טמאין : דבר אחר אין נטילת ידים אלא סמוך לסעודה : מוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין לידים שאם אתה אומר נוטלין תחלה שמא יטמאו משקין של ידים מחמת הכוס ויחזרו ויטמאו את הידים אלא מוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין לידים : ב"ש אומרים מקנח ידו במפה ומניחה על השלחן שאם אתה אומר על הכסת שמא נטמאו משקין שבמפ' מחמת הכסת ויחזרו ויטמאו את הידים : וב"ה אומרים ספק משקין לידים טהור : דבר אחר אין נטילה לחולין מן התורה אלא מקנח ידו במפה ומניחה על הכסת שאם אתה אומר על השלחן שמא יטמאו משקין שבמפ' מחמת השלחן ויחזרו ויטמאו את האוכלין : ב"ש אומרי' מכבדין את הבית מפני אבוד אוכלין ואח"כ נוטלין לידים וב"ה אומרים היה שמש תלמיד חכם ומלקט פרורים שיש בהן כזית נוטלין לידים ואח"כ מכבדין את הבית : הביאו לפניו שמן ויין ב"ש אומרים כוס יין בשמאלו ושמן ערב בימינו מברך על השמן ואח"כ מברך על היין : וב"ה אומרים אוחז היין בימינו ושמן בשמאלו מברך על היין ושותהו וחוזר ומברך על השמן וטוחו בראש השמש אם היה שמש תלמיד חכם טחו בכותל לפי שאין שבח לתלמי' חכם שיצא מבושם · א"ר יהודה לא נחלקו ב"ש וב"ה על ברכת המזון שבתחלה ועל הבדלה שבסוף · ועל מה נחלקו על המאור · ועל הבשמים שבית שמאי אומרי' על המאור ואח"כ בשמים וב"ה אומרי' בשמים ואח"כ מאור הנכנ' לביתו במוצאי שבת מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים ואח"כ אומר הבדלה ואם

אין לו אלא כוס א׳ מניחו אחר המזון ומשלשלן כלן לאחריו אומר הבדלה במוצאי שבת ובמוצאי י״ט ובמוצאי יום הכפורי׳ ובמוצאי שבת ליום טוב ובמוצאי י״ט לחולו של מועד : הרגיל אומ׳ הבדלות הרבה ושאינו רגיל אומר אחת או שתי׳ : בית המדרש ב״ש אומרין אחד מברך לכולן וב״ה אומרי׳ כל אחד וא׳ מברך בפני עצמו : היה לו נר טמון בחיקו או בפנס או שרואה את השלהבת ולא נשתמש לאורו אינו מברך עליה עד שיוציא רואה את השלהבת ומשתמש לאורה: עששית שלא כבתה מברך עליה נר של כותים אינו מברך עליה : ישראל שהדליק מכותי וכותי שהדליק מישראל מברך עליה מאימתי מברך משתחשך : לא ברך משתחשך יברך כל הלילה : לא ברך כל הלילה לא יברך מעתה : האור והפרדות אינן משבת ימי בראשית אבל חשובין משבת ימי בראשית ר׳ יוסי אומר אף גיהינם שנבראת ביום שני אינה כבתה לעולם שנאמר ואשם לא תכבה : האור והבשמים שבמרחץ אינו מברך עליהן : היה עומד בחנות של בשמי׳ כל היום אינו מברך אלא פעם אחת · היה נכנס ויוצא נכנס ויוצא מברך על כל פעם ופעם :

הדרן עלך פרק ששי

נ״א המזון

ברכת *זמון מן התורה שנא׳ ואכלת ושבעת וברכת זו ברכת הזמון : וברכת את ה׳ אלהיך זו ברכה ראשונה על הארץ זו ברכת הארץ הטובה זו ירושלים וכן הוא אומר ההר הטוב הזה אשר נתן לך זה הטוב והמטי׳ · ומניין שכשם שאתה מברך לאחריו כך אתה מברך לפניו תלמו׳ לומר אשר נתן לך משעה שנתן לך ומניין שאף על ההרי׳ ועל הגבעו׳ תלמוד לומר על הארץ : ומניין שאף על התורה ועל המצות תלמוד לומר אשר נתן לך ולהלן הוא אומר ואתנה לך את לוחות האבן : רבי אומר ומניין שכשם שאתה מברך על הטובה כך אתה מברך על הרעה תלמוד לומר אשר נתן ה׳ אלהיך לך דייניך בכל דין שדנך בין במדת הטוב בין במדת הפורענות הרואה ע״א אומר ברוך ארך אפים מקום שנעקר׳ ממנו ע״א אומר ברוך שעקר ע״א מארצנו יהי רצון מלפניך ה׳ שתיעקר ע״א בכל מקומות ישראל ותשיב לב עובדיה לעבדך ובחוצה לארץ אין צריך לומר כן מפני שרובה כותים ר׳ שמעון אומ׳ אף בחוצה לארץ צריך לומר כן מפני שעתידין להתגייר שנאמר אז אהפוך וגומר : הרואה אכלוסי׳ אומר ברוך חכם הרזים שאין פרצופותיהן דומין זה לזה ואין דעתם דומה זו לזו בן זומא ראה אוכלוסין בהר הבית אומר ברוך חכם הרזים וברוך שברא כל אלו לשמשני : כמה יגע אד׳ הראשון עד שלא טעם מלוגמא אח׳ עד שחרש וזרע וקצר ועמר ודש וזרה וביירר וטחן והרקיד ולש ואפה ואח״כ אכל ואני עומד שחרית ומוצא כל אלו לפני : כמה יגע אדם הראשון ולא לבש חלוק אחד עד שגזז וליבן וניפץ וטוה וארג ואח״כ לבש ואני עומד שחרית ומוצא כל אלו לפני : כמה אומניות שוקדות ומשכימות ואני עומד שחרית ומוצא כל אלו לפני : וכן היה בן זומא אומר אורח טוב מה הוא אומ׳ זכור בעל הבית לטוב : כמה מיני יינות הביא לפנינו כמה מיני גלוסקאו׳ הביא לפנינו כמה מיני חתיכות הביא לפנינו כל מה שעשה לא עשה אלא בשבילי : אורח רע מהו אומר וכי מה אכלתי לא פת אחת אכלתי ולא חתיכ׳ אח׳ אכלתי לא כוס אחד שתיתי כל מה שעש׳ לא עשה אלא בשביל אשתו ובניו : על אורח טוב מהו אומר זכור כי תשגי׳ פעלו אשר שוררו אנשי׳ : הרוא׳ את הכושי ואת הגיחור׳ את הלווקן ואת הקיפ׳ ואת הננס הדרניקום אומר ברוך משנה הבריות · את החגר ואת הקיטע ואת הסומ׳ ומוכי שחין ואת פתויי ראש ואת הבוהקנין אומר ברוך דיין האמת : ראה בני אדם נאין ואילנות נאין אומר ברוך שברא בריות נאות : הרוא׳ את הקשת בענן אומ׳ נאמן בבריתו ברוך זוכר הברי׳ : היה הולך בבית הקברות אומר ברוך יודע מספר כלכם הוא יודע הוא עתיד לדין הוא עתיד להקימכ׳ ברוך מחיה מתים במאמרו : את החמ׳ ואת הלבנה ואת הכוכבי׳ ואת המזלו׳ בסדרן אומר ברוך עושה בראשית ר׳ יהודה אומר המבר׳ על החמה זו דרך אחרת וכן היה ר׳ יהודה אומר הרואה את הים תדיר ונשתנה בו דבר צריך לברך היה רבי מאיר אומר הרי הוא אומר ואהבת את ה׳ אלהיך בכל לבבך בשני יצריך ביצר טוב וביצר הרע בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך וכן הוא אומר ועליך הורגנו כל היום : ד״א בכל נפשך בכל נפש ונפש שבראו בך שנא׳ תחי נפשי ותהללך ואומר כל עצמותי תאמרנה בן עזאי אומר תן נפשך על מצותיו : יש דברי׳ שהן תפלות שוא כיצד כונס מאה כורין ואומר יהי רצון שיהיו מאתים כונס מאה חביו׳ ואומר יהי רצון שיהיו מאתי הרי זו תפלת שוא אבל מתפלל הוא שתכנס בהן ברכה ולא שתכנס בהן מארה : דוסתאי ברבי ינאי אמר משום ר׳ מאיר הרי הוא אומר ויצחק וברכתיך והרביתי את זרעך דרש יצחק הואיל ואין ברכה שורה אלא במעשה ידיו עמד וזרע שנאמר ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא וגומר מאה מניין מאה שערים מאה דגנים ומאה דגנים ששיערום מאה פעמים ונמצא על אחת מאה כמה ששיערו : העושה כל המצות צריך לברך העושה °סוכה לעצמו אומר ברוך שהגיענו לזמן הזה : נכנס לישב בה אומר ברוך לישב בסוכה ומשברך עליה יום ראשון שוב לא יברך : העושה לולב לעצמו אומר ברוך שהגיענו לזמן הזה וכשהוא נוטלו אומר על נטילת לולב וצריך לברך עליו כל שבעה : העושה ציצית לעצמו אומר ברוך שהגיענו וכשהוא מתעטף אומר להתעטף בציצית : העושה תפילין לעצמו אומר °ברוך שהגיענו וכשהוא מניחן אומר אשר קדשנו להניח תפילין : מאימתי מניחן בשחרית לא הניחן בשחרית מניחן כל היום : השוחט צריך ברכה לעצמו ברוך על השחיטה : המכסה דם צריך ברכה לעצמו על כסוי הדם : המל °צריך ברכה לעצמו על המילה : אבי הבן צריך ברכה לעצמו ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו והעומדין אומרי׳ כשם שהכניסו לברית כן תכניסו לתורה לחופה ולמעשים טובים המברך אומר אשר קדש ידיד מבטן וחוק בשארו שם וצאצאיו חתם באות ברית קדש על כן בשכר זאת אל חי חלקנו צורנו צוה להציל ידידות שארנו משחת למען בריתו אשר שם בבשרינו ברו׳ כורת הברית המל גרים אומר במצותיו וצונו למול את הגרים להטיף מהן דם ברית שאלמלא דם ברית לא נתקיים שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וגומר ברוך כורת הברית : המל את העבדים אומר ברוך על המילה המברך אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו למול את העבדים ולהטיף מהן דם ברית וכו׳ : היה מהלך להפריש תרומה ומעשרות אומר ברוך אשר קדשנו להפריש תרומה ומעשר מאימתי מברך עליהן משעה שמפרישן : עשרה שהיו עושין עשר מצות כל אחד ואחד מברך לעצמו · היו עושין כולן מצוה אחת אחד מברך לכולן יחיד שהיה עושה עשר מצות מברך על כל אחת ואחת : היה עושה מצוה כל היום אינו מברך אלא אחת : היה מפסיק ועושה מפסיק ועושה מברך על כל אחת ואחת : הנכנס לכרך מברך שתים אחת בכניסתו ואחת ביציאתו בן עזאי אומר ארבע שתים בכניסתו ושתים ביציאתו בכניסתו מהו אומר יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי שתכניסני בשלום : נכנס בשלום אומר מודה אני לפניך ה׳ אלהי שהכנסתני בשלום כן יהי רצון מלפניך שתוציאני לשלום : יצא לשלום אומר מודה אני לפניך ה׳ אלהי שהוצאתני לשלום כך יהי רצון מלפניך שתגיעני למקומי בשלום : הנכנס לבית המרחץ מתפלל שתים אחת בכניסתו ואח׳ ביציאתו בכניסתו מהו אומר יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי שתכניסני לשלום ותוציאני לשלום ואל יארע בי דבר קלקלה ואם יארע בי דבר קלקלה יהא מיתתי כפרתי עלי ותצילני מזה וכיוצ׳ בזה לעתיד לבא : יצא לשלום אומר מודה אני לפניך ה׳ אלהי שיצאתי לשלום כן יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי שתגיעני לביתי לשלום : רבי יהודה אומר ג׳ ברכות צריך לברך בכל יום ברוך שלא עשאני גוי ברוך שלא עשאני אשה ברוך שלא עשאני בור : גוי כל גוים כאין נגדו אשה אין אשה חייבת במצות · בור שאין ירא חטא ולא עם הארץ חסיד משל למה הדבר דומ׳ למלך בשר ודם שאמר לעבדו לבשל לו תבשי׳ שלא בשל לו תבשיל מימיו סוף שמקדיח את התבשיל ומקניט את רבו לחפות לו חלוק והוא לא חיפת חלוק מימיו סוף שמלכלך את החלוק ומקניט את רבו : לא יכנס אדם בהר הבית במעות הצרורות לו בסדינו ובאבק שעל רגליו באפונדתו החגורה לו מבחוץ שנאמר שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים : ולא יעשה קפנדרי׳ ורקיקה מקל וחומר שאין בו דרך בזיון אמרה תורה כך על אחת כמה וכמה קל וחומר שיש בו דרך בזיון · ר׳ יהודה בר יוסי אומר אינו צריך הרי הוא אומר כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק לא ורוא׳ על אחת כמה וכמה קלין והמורין בדבר אם לפני מלך בשר ודם אין עושין כן לא כ״ש לפני ממ״ה הקב״ה הפותח ביוד ה״א וחותם ביוד וה״א הרי זה חכם באלף למד וחותם ביוד וה״א הרי זה בינוני באלף למד וחותם באלף למד הרי זה בור : ביוד ה״א וחותם באלף למד הרי זו דרך אחרת : כל חותמי הברכות שבמקדש היו אומרים עד העולם משקלקלו המינין ואמרו אין עולם אלא אחד התקינו שיהו אומרין מן העולם ועד העולם : ומודיעין שהעולם הזה בפני העולם הבא כפרוזדור לפני החדר : אין עונין אמן במקדש שנאמר קומו וברכו את ה׳ אלהים מן העולם ועד העולם ויברכו שם כבודו ומרומם על כל ברכה ותהלה מניין על כל ברכה וברכה תלמו׳ לומר ומרומם על כל ברכה ותהלה על כל ברכה וברכה תן לו תהלה : בראשונה שהית׳ תורה משתכחת מישראל היו זקנים מכלעין אותה שנאמר והנה בועז בא ואומר ה׳ עמך גבור החיל : הלל הזקן אומר בעת מכנסין פזר בעת מפזרין כנס : בשעה שאתה רואה תורה חביבה על ישראל והכל שמחין בה הוי את מפזר שנאמר יש מפזר ונוסף עוד ובשעה שאתה רואה תורה משכחת מישראל ואין הכל משגיחין עליה הרי את מכנס שנאמר עת לעשות לה׳ הפרו תורתיך : ר׳ מאיר אומר אין לך אדם מישראל שאינו עושה מצות בכל יום קורא את שמע מברך לפניה ולאחריה אוכל את פתו מברך לפניה ולאחריה מתפלל שלש פעמים של שמונה עשרה : ועושה שאר מצות מברך עליהן וכן היה ר׳ מאיר אומר אין לך °אדם מישראל שאין שבע מצות מקיפו׳ אותו תפלין בראשו ותפלין בזרועו מזוזה לפתחו ארבע ציציות מקיפות אותו ועליהן אמר דוד שבע ביום הללתיך : נכנס למרחץ מילה בבשרו שנאמר למנצח על השמינית מזמור לדוד ואומר חונה מלאך ה׳ סביב ליראיו ויחלצם :

מנחות דף מב

מנחות דף לו

שם דף מב

שם דף מג

הדרן עלך פרק ששי וסליקא מסכת ברכות

תוספתא ממסכת פאה

פיאה אלו דברים שאין להם שיעור הפיאה והבכורי׳ והראיון וגמילות חסדי׳ ותלמוד תורה : פאה יש לו שיעור מלמטה ואין לו שיעור מלמעלה : העושה כל שדהו פיאה אינו פאה : אלו דברים נפרעין מן האדם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא : על ע״א ועל גלוי עריות ועל שפיכות דמים ועל לשון הרע כנגד כולם : זכות יש לה קרן ויש לה פירות שנאמר אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו : עבירה יש לה קרן ואין לה פירו׳ שנאמר אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו ומה אני מקיים ויאכלו מפרי דרכם אלא עבירה שעושה פירות יש לה פירות ושאינ׳ עושה פירות אין לה פירות : מחשבה טובה מצרפ׳ למעשה מחשבה רעה אין הקב״ה מצרפה שנא׳ און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה׳ ומה אני מקיי׳ הנה אנכי מביא רעה פרי מחשבתו אלא מחשבה טובה שעושה טובה המקום מצרפה למעשה ושאינה עושה טובה אין הקב״ה מצרפה למעשה : נותן אדם פאה בתחלת השדה ובאמצע ובסוף ואם נתן בין בתחלה בין באמצע בין בסוף יצא : ר׳ שמעון אומר אם נתן בין בתחל׳ בין באמצע בין בסוף הרי זו פאה וצריך שיתן בסוף כשיעור ר׳ יהודה אומ׳ אם שייר לו קלח אחד סומך לו משום פיאה ואם לאו אינו נותן אלא משום הפקר כד״א בזמן שנתן את הפיא׳ ומבקש להוסיף : לא נתן מן הקמה יתן מן העמרים : לא נתן מן העמרים יתן מן הגדיש : לא נתן מן הגדיש יתן מן הכרי עד שלא מירח ואם מירח מעשר ונותן : אמר ר׳ שמעון מפני ארבעה דברים אמרה תורה לא יתן אדם פאה אלא בסוף שדהו מפני גזל עניים ומפני בטול עניים ומפני מראית העין ומפני הרמאי׳ מפני גזל העני׳ כיצד שלא יראה שעה פנוי׳ שם אדם ויאמר לעני בא וקח לך פאה מפני בטול עניי׳ כיצד שלא יהו עניי׳ יושבין ומשמרי׳ כל היום ואומרי׳ עכשיו נותן פאה אלא מתוך שנותנה בסוף הולך ועושה מלאכתו בא ונוטלה באחרונה מפני מראית העין שלא יהו עוברין ושבין אומרים ראו פלוני שקצר שדה ולא נתן מתנה פיא׳ שהרי אמרה תורה לא תכלה פאת שדך מפני הרמאין כיצד שלא יהו אומרין כבר נתננו : דבר אחר שלא יניח מן היפה ויתן הרע : הוריק אף על פי שלקיטותו באחת אין מכניסו לקיום : הראבין אע״פ שמכניסן לקיום אין לקיטתן באחת : ר׳ יוסי בר יהודה אומר רטיבו׳ תמרה פטורין מן הפאה שאין ראשון ממתין לאחרון : ר׳ אלעזר בר׳ צדוק אומר הסיופין חייבין בפאה אחרי׳ אומרין אף בנות שוח : אלו מפסיקין לפאה הנחל והשלולית ודרך היחיד ודרך הרבים ושביל היחיד ושביל הרבים הקבוע בימות החמה ובימות הגשמים : הבור והניר והזרע אחר וקוצר לשחת ושלשה תלמים של פתיח ואמת המי׳ שאינה יכולה להקצר באחת : א״ר יהודה אם עומ׳ באמצע וקוצר מכאן ומכאן מפסיק ואם לאו אינו מפסיק אכלה חגב אכלה גובאי °קרסמוה נמלים ושברתה הרוח או בהמה הכל מודים שאם חרש מפסיק ואם לאו אינו מפסיק : קצר חציה ומכר את הקצר קציר חצייה והקדיש את הקצי׳ נותן מן המשויר על הכל : מדרגו׳ שגבהן עשרים טפחים נותן פאה מכל אחת ואחת ואם היו ראשי שורות מעורבין נותנין פאה מאחת על הכל : המארג חייב בתחלתו חייב בסופו : היו לו ארבע וחמש גפנים בוצרן ומכניסן : נתן לתוך ביתו ופטור מן הפרט ומן השכחה ומן הפאה וחייב בעוללות ואם שייר נותן מן המשוי׳ על מה ששייר : המודל נותן מן המשוי׳ על מה ששייר : אמר ר׳ יהודה בד״א במודל בסוף אבל במודל בתוך ביתו נותן מן המשויר על הכל : היה מקטף ומכניס לתוך ביתו אפי׳ על סדהו פטור מן הלקט שכחה ופאה וחייב במעשרות : הכותב נכסיו לבניו והניח לאשתו קרקע כל שהוא אבדה כתובתה : א״ר יוסי בד״א בזמן שקבלה עליה לשם כתובתה אבל לא קבלה עליה לשם כתובתה אף שנתן נתן וגובה כתובתה משאר נכסין : הכותב נכסיו לעבדו יצא בן חורין שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין ר׳ שמעון אומר האומר כל נכסיו נתונין לפלוני עבדי חוץ מאחד מרבוא שבהן לא אמר כלום חוץ מעיר פלונית חוץ משדה פלוני אע״פ שאין שם אלא אותו שדה ואותה העיר זכה עבד זה בנכסים וקנה עצמו בן חורין וכשנאמרו דברים לפני ר׳ יוסי אמר שפתים ישק משיב דברים נכוחים :

שם דף פח

הדרן עלך פרק ראשון

נטל מקצת פאה וזרק על השאר אין לו בה כלום רבי מאיר אומר קונסין אותו ונוטלין הימנו זו וזו : בעל הבית שנתן פאה לעניים ובא עני אחד ונטלה מאחוריהן הרי זה זכה : שני עניים שהיו מתפשין על העמוד ובא עני א׳ ונטלו מאחוריהן הרי זה זכה שאין עני זוכה בלקט בשכחה ובפאה ובשלא של מציאה עד שתפול לתוך ידו : פועלין שהיו קוצרין בתוך קופותיהן הרי אלו מעבירין אותן : לא יטול בעל הבית לקט מן העניים על מנת ללקט מן העמרים : ר׳ יהוד׳ אומר שחרית בעל הבי׳ צריך שיאמר כל מה שלקטו העניים

מן

מן המשמרים הרי זה הפקר : ר' דוסא אומר לעמותי ערב וחכמים אומרי' הפקר. אוכסין הפקר שאין אחריות לרחמין : בעל הבית שנתן פאה לעניים אמרו לו תן לנו מצד זה נותן להם זה וזה הרי זה פאה: פועלין שהיו עושין אצל בעל הבית אינן רשאין לגמור את כל השדה אלא משיירין כדי פאה ואינה פאה עד שיפרשנה בעל הבית לשם פאה : עני שרואה כדי פאה בין בתבואה בין באילן אינו רשאי ליגע בה ואסורה משום גזל עד שתיודע לו שהיא פאה : כותי שמכר קמתו לישראל ליקצר חייב בפאה : ישראל שמכר קמתו לכותי פטור מן הפאה : ישראל וכותי שהיו שותפין בקמה חלקו של ישראל חייב וחלקו של כותי פטור : ר' ישמעאל אומר ישראל וכותי שהיו שותפין בקמה פטור מן הפאה אימתי בזמן שהכותי ממחה אבל אין הכותי ממחה חייב בפאה : כותי שמת וזכו ישראל את נכסיו המחזיק במחוב' לקרקע חיי' בכל תלוש מן הקרקע פטור מן הכל המחזיק בקמה פטור מן הלקט מן השכחה ומן הפאה וחייב במעשרות : הלקט והשכחה והפאה של נכרי חייב במעשרות אימתי בזמן שהכותי ממחה אבל אין הכותי ממחה הפקר כותי הפקר ופטור מן המעשרות : בעל הבית שנתן פאה לעניים אין רשאי שיאמר לכן טלו זרע ותנו פשתן טלו תמרים ותנו מכברות בשרו ואחר כך הפרישן אינו חייב משום פאה אלא זרע בלבד : ארבע מתנות בכרם פרט שכחה ופאה ועוללות שלש בתבואה לקט שכחה ופאה שתים באילן שכחה ופאה כל אלו אין בהן משום טובה ואפילו עני שבישראל מוציאין את שלו מידו ושאר מתנות כהונ' כגון הזרוע והלחיי' והקבה יש בהן משום טובה ונותנן לכל כהן שירצה : אין מוציאין לא משל כהן לכהן ולא משל לוי ללוי איזהו לקט זה הנושר בשעת הקציר ובשעת התליש' ר' יוסי אומר אין לקט אלא הנושר בשעת הקציר' בלבד שנא' ולקט קצירך לא תלקט שבולת שבקמה הרי היא של בעל הבית שבקציר הרי היא של עניים תגייה בקמה ותגיים בקציר נוטה ומבליכה לאחריו שפסק לקט נקט ; חורי נמלים אסורין משו' גזל ואם הפקירן בעל הבית מותרין משום גזל ר' שמעון בן אלעזר אומר אם היו פיקדון אסורין משו' גזל : בעל הבית שנתן כליכה לעני למלאות לו מים אין בו משום לקט שכחה ופאה וחייב במעשרו' : עניים המחזירין בין הגרנות מעשרין ונותנין להם הנמטעין מוציאין בידם מעות כדברים הנאכלי' ונותנין דבר מועט כדי שיאכלנו עד שלא יגיע לעיר ואחר כל מתנות עניים שבשדות שאין שנוי מקפיד עליהן הרי אלו של בעל הבית : מאימתי סורעין קשין שבשדות בשדה האילן עד עלרת בשדה הלבן עד ראש השנה בשדה בית השלחין מיד לדברי ר' יהודה וחכמים אומרי' בשדה לבן עד העבר' בשדה אילן עד ראש השנ' מפני גזל אדם והבהמ' בשדה בית השלחין מיד : המרכן את שדהו עד שלא נכנסו עניים לתוכו אם היה היזקו מרוב' של עניים מותר ואם ליזק העניים מרובה של שלו אסור : ר' יהודה אומר בין כך ובין כך מלקט ומניח על גבי הגדר והעני בא ונוטל את שלו השיבלין שבקשין ושבשדות הרי אלו של בעל הבית אמר ר' עקיב' בזו נהגו בעלי בתים עין יפה :

הדרן עלך פרק שני

המקבל שדה לקצור לא ילקט בנו אחריו ר' יוסי אומר ילקט בנו אחריו האריסין והחכירות והמוכר קמתו לקצור מלקט בנו אחריו היו שם עניים שאין דמוין אם יכול בעל הבית למחות בידם ממחה ואם לאו מניחן מפני דרכי שלום : אין שוכרין פועלי כותים נגי שאינן בקיאין בלקט : אין נותנין מעשר עני לעניי כותים אבל נותנין להן חונין מתוקנין בשם טובה בעל הבית שהיה עומד בעיר ואמר יודע אני שהפועלים שוכחין את העומר במקום פלו' ושכחוהו הרי זה שכחה היה עומד בשד' ואמר יודע אני שהפועלי' שוכחי' את העומר ושכחוהו אין זה שכחה ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון אפילו אחרים עוברין בדרך וראו את העומר ששכחוהו פועלין אינה שכחה עד שישכחהו כל אדם : רבי יהודה אומר העושה כל שדהו עומרין ומעמר כהן כמעמר לגדים לאחריה בגדים מודים בית שמאי ובית הלל שהם הפקיר לאדם ולא לבהמ' לישראל ולא לכותים שזה הפקר : אמר ר' אלעזר שאלתי את ר' יהושע על אלו עמרים נחלקו בית שמאי ובית הלל אמר ליה התורה הואת על אני העומר הסמוך לגפה ולגדיש לבקר ולכלי' ושכחו ובשאלתי ושאלתי את ר' אליעזר אמר לי מודים כלכו שאין שכחה ועל מה נחלקו על העומר שהחזיקו בו להוליכו לעיר ונתנו בצד גפה או בצד גדר שבית שמאי אומרים אינה שכחה מפני שזכו בו ובית הלל אומרים שכחה ובשבאתי והרציתי הדברים לפני ר' אלעזר בן עזריה אמר לי אלו הדברי' שנאמרו למשה מסיני : העומר שהחזיק בו להוליכו לעיר ונתנו על גב חברו ושכח שניהם התחתון שכחה והעליון אינו שכחה ר' שמעון אומר שניהם אין שכחה התחתון מפני שמכוסה והעליון מפני שזכה בו : שדה שעמריה מעורבבין ועמר ושכח אחד מהם אין שכח' עד שיעמר את כל סביביו האות' שכנגדו מוכיח כיצד מי שהיו לו עשר שורות של עשרה עשרה עמרים ועומר אחד מהן לצפון ולדרום ושכח אין שכחה מפני שעדון במזרח ומערב : שתי כריכות המובדלות זו מזו שכחה שלש אין שכחה שני עמרין המובדלין זה מזה שכחה שלש אין שכחה שתי גפנים המובדלות זו מזו שכח' שלש אין שכחה שני גרגרין פרט שלשה אינן פרט שתי שבלים המובדלות כדרכן לקט שלש אינן לקט אלו דברי בית הלל ר' יוסי אומר חנינא בן אחי ר' יהושע אומר כל שבאת רשות עני לאמצע כגון התבוא' והכרם אין מצטרפין וכל שלא באת רשות עני לאמצע כגון פירות האילן הרי אלו מצטרפין אימתי אמרו קמה מצלת את העומר בזמן שלא נטלה מבינתים בא אם נטל' מבינתים הרי זו אינה מצלת קמת חבירו מצלת על שלו של חטין על של שעורין של נכרי על של ישראל ד"ר מאיר וחכמים אומרים אין מצלת אלא על שלו וחטין על מינו רבן שמעון בן גמליא' אומר בשם שהקמה מצלת את העומר כך העומר מציל את הקמה ודין הוא ומה אם קמה שהורע כח עני בה הרי היא מצלת את העומר עומר שיפה כח עני בו אינו דין שיציל את הקמה אמר לו רבי מה לקמה שמצלת את העומר שהרי יפה כח עני בו יציל עומר את הקמה שהרי הורע כח עני בה יפה כח עני בקמה יתר מבעומר ובעומר יתר מבקמה שהקמ' יש בה לקט שכחה ופאה מה שאין כן בעומר העומר יש בו סאתים ושכחו אינו שכחה הקמה אינו שכחה עד שיהיה בו סאתים · האוכל כריכות ועתיד לעמרן וכן אגודי השום והבצלים אין להם שכחה : המעמר מפני הדליקה ומפני אחת הקמים אין להם שכחה מפני שעתיד לאבנן : מעשה בחסיד אחד ששכח עומר בתוך שדהו ואמר לבנו לך והקרי' עלי פר לעול' ופר לשלמים אמר לו אבא מה ראית לשמוח במצוה זו מכל מצות שבתורה אמר לו כל מצות שבתורה נתן להם המקו' לדעתנו זו שלא לדעתנו שאו עשינוהו ברצון לפני המקום לא באת מצוה זו לידינו לא הרי הוא אומר כי תקצור וגו' קבע לו הכתוב ברכה והלא דברים קל וחומר מה אדם שלא נתכון לזכות וזכה מעלין עליו כאלו זכה המתכוין לזכות וזכה על אחת כמה וכמה כיוצא בו ואם נפש כי תחטא ועשתה וגו' והביא איל תמים וגו' והלא דברים קל וחומר מה אם מי שלא נתכון לחטוא וחטא מעלין עליו כאלו חטא המתכוין לחטוא וחטא על אחת כמה וכמה : כל הזית שיש לו שם בשדה כזית נטופה בשעתו ושכחה אינו שכחה בד"א בזמן שלא התחיל בו אבל אם התחיל בו ושכחו הרי זו שכחה עד שיהא בו סאתים היה שהוא כנגד שלש שורות של שני תלבנין ושכחו אין שכחה בד"א בזמן שאין מכירו אבל בזמן שמכירו רץ אחריו ונוטלו אפי' מאה ומאה : המפקיר את כרמו עשירים נוטלין את המשכולות ועניים נוטלין את המשכולות ואת העוללות איזהו עוללות כל שאין בה לא כתף ולא נטף יש לה כתף ואין לה נטף נטף ואין לה כתף הרי היא של בעל הבית ואם לאו הרי היא של עניים איזהו כתף פסיגין המחוברי' בשדרה זו ע"ג זו נטף הענבי' שמחוברות בשדרה ויורדות : כותי שמכר כרמו לישראל לבצור חייב בעוללות וישראל שמכר כרמו לכותי לבצור פטור מן העוללות : ישראל וכותי שהיו שותפין בכרם חלקו של ישראל חייב ושל כותי פטור ר' שמעון אוסר ישראל וכותי שהיו שותפין בכרם פטו' מן העוללות : המקדיש את כרמו לא יקדיש את העוללות שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו : בן לוי שנתנו לו ענבי' והיו בהן עוללות אין חושש שמא של עניים הן : הנוטע כרם להקדיש פטור מן הערלה ומן הרבעי וחייב בשביעי' מאימתי אדם רשאי לבצור כרמו בשביעי' משיודע הפרי שבכר נתחיי' הכרם כגדולי עוללו' איזהו שכחה בעריסין גדולים כל שאינו יכול לפשוט את ידו ול' טלה בעריסין קטני' כשיעבר הימנו : הדלית והדקל מסירד מתנו ואחר כל האילן משיפנה וילך לו בד"א בזמן שלא התחיל בו אבל אם התחיל בו ושכחו אין שכחה עד שיטנם את כל סביביו :

הדרן עלך פרק שלישי

רבי יהודה אומר מקום שדורכים את העוללות נאמן עני לומר יין זה של עוללות הא לקט זה לקטתי אני ואחי אני וקרובי אבל אין נאמן לומר פלוני כותי לקחתי אתים פלוני כותי לקחתיו עניי כותיים כעניי ישראל אבל עניי כותים אין מאמינין להם בכל דבר אין פוחתין לעני בשנת מעשר עני מחצי קב חטין או קב שעורין בד"א על הגורן אבל בתוך ביתו נותן לו כל שהוא ואינו חושש ואחר מתנות כהונה ולוי' נותן כל שהוא ואינו חושש רבה מליל מחבה ונותן לתחבה אבא יוסי בן דוסתי אומר משום ר' אליעזר רבה נותן לפניהם שלים ומניח שתי ידות לקרוביו : כהנים לוים שהיו עומדין על הגורן ובאו כהנים אחרים ועמדו אין יכולין להוציא מידן אמר רבן שמעון בן גמליאל כהנו כהנים עין יפה שלא להוציא את אחיהם ריקנין אבל מקבלין ונותנין להם ר' שמעון בן אלעזר ההגד אם באו עד שלא תחזור מגילה שעמדין על העקוב ונוטלין נשים ועבדי' אין חולקין להם על הגורן אבל נותנין להם מתנות כהונה ונויה לשם טובה : רשב"ג אומר בשם שתרומה חזקה לכהונה כתוך גרנות כך מעשר ראשון חזקה ללוי' בחילוק גרנות החולק בב"ד אין לו חזק' לכהונה שתי חזק' בא"י נשיאות כפים וחילק גרנות ובסוריא ועד מקום ששלוחי ר"ח מגיעים לנשיאות כפים אבל לא לחילוק לגרנות ובבל כסוריא ר' שמעון בן אלעזר אומר אף באלכסנדריא בראשונה כשהיה שם בית דין : אומר בקדשי מקדש שאין בקדשי הגבול ובקדשי הגבול שאין בקדשי מקדש קדשי הגבול קטנים חולקין כהן וטמאין חולקין כהן וחולקין אותן בטומאה וחולקין אותה כנגד מנה קדשי המקדש חייבין באחריות לישבל כהן ולהביאן לבית הבחיר' קדשי הגבו' נותנין לכל חבר קדשי מקדש אין נותנין לא לאנשי משמר בלבד : אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מכבר בפונדיון מארבע סאין בסלע לן נותנין לו פרנסת לינה שמן וקיטנית שבת נותנין לו מזון שלש סעודות שמן וקיטנית דג וירק בד"א בזמן שאין מכירים אותו אבל בזמן שמכירין אותו אף מכסין אותו היה מסבב על הפתחים אין נזקקין לו לכל דבר תמחוי כל היום קופה מערב שבת לערב שבת תמחוי לכל אדם קופה לאנשי אותה העיר אם שהה שם שלשים יום הרי הוא כאנשי העיר לקופה ולכסות ששה חדשי' לבני העיר שנים עשר חדש עני שנתן פרוטה לקופה ופרוסה לתמחוי מקבלין אותו ממנו אם לא נתן אין מחייבין אותו ליתן נתנו לו חדשי' והחזיר לתן שהקין מקבלין אותו ממנו אם לא נתן אין מחייבין אותו ליתן היה משתמש בכלי מילת נותנין לו כלי מילת מטה נותנין לו מטה עיס' נותנין לו (כלי) עיסה פת נותנין לו פת להכניסו לתוך פיו מכניסין לו בתוך פיו שנאמר די מחסורו אשר יחסר לו אפי' עבד אפי' סוס לו זו אשה שנ' אעשה לו עזר כנגדו : מעש' בהלל הזקן שנתן לעני בן טובי' סוס שהיה מתעמל בו ועבד שהי' משמשו : מעש' באנשי הגליל שהיו מעלין לזקן א' ליטרא בשר לצפורי בכל יום : היה משתמש בכלי זהב מוכרן ומשתמש בכלי כסף מוכרן ומשתמש בכלי נחשת בכלי נחוש' מוכרן ומשתמש בכלי זכוכי' אמרו משפחת בית נבלטא היתה בירושלים והיתה מתיחסת על בני ארנון היבוסי העבו לשם חכמים שלש מאות שקלי זהב ולא רצו להוציאן חוץ מירושלם האומר איני מתפרנס משל אחרים שוקדין עליו ומפרנסים אותו ונותנין לו לשם מתנה וחוזרין ונותנין לו לשום מתנ' דברי ר"מ ר' שמעון אומר אומרין לו הבא משכון כדי לגוס את דעתו : האומר איני מתפרנס משל עצמי שוקדין עליו ומפרנסים אותו ונותנין לו לשום מתנה וחוזרין וגובין לו לשום מלוה : המסמא את עינו והנפח את כריסו והמעצ' את שוקיו אין נפטר מן העולם עד שיהא לו כן : גבאי צדק' אין רשאין לפרוש זה מזה אפילו נתן לו חברו מעות שהוא חייב לו אפילו מצא מעות בדרך אינו רשאי ליטלן שנאמר והייתם נקי' מה' ומישראל אבל פורש' זה מזה לתוך חנו' או לתוך שער חנו' וגובין : מעש' בני אדן פורעין ממנו מגוה ותוב ואין משלמין ממנו את הגמלים ואין פודין בו שבוים ואין עושין בו שוסיבבות ואין נותנין ממנו דבר לצדקה אבל משלחין ממנו דבר של גמילות חסדים וצריך להודיע ונותנין אותו לחבר עיר בטובה אמר ליתן ונתן נותנין לו שכר אמירה ושכר מעשה אמר ליתן ולא הספיק בידו ליתן נותנין לו שכר אמירה כשכר מעש' לא אמר ליתן אבל אמר לאחרים תנו נותנין לו שכר על כך שנאמר כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך וגו' לא אמר לאחרים תנו אבל מניח לו בדברים טובי' מנין שנותנין לו שכר על כך שנ' כי בגלל הדבר הזה וגומר : מעש' במונבז המלך שעמד ובזבז את כל אוצרותיו בשני בצורת אמרו לו אחיו אבותיך גנזו אוצרו והוסיפו על של אבותם ואתה עמדת ובזבזת את כל אוצרותיך שלך ושל אבותיך אמר להם אבותי גנזו אוצרות למטה ואני גנזתי למעלה שנא' אמת מארץ תצמח אבותי גנזו אוצרות במקום שהיד שולטת בו ואני גנזתי מקום שאין היד שולטת בו שנא' צדק ומשפט מכון כסאו וגו' אבותי גנזו אוצרו' שאין עושין פירות אני גנזתי אוצרות שעושין פירות שנא' אמרו צדיק כי טוב וגו' אבותי גנזו אוצרות של ממון ואני גנזתי אוצרות של נפשות שנא' פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם : אבותי גנזו אוצרות לאחרי' ואני גנזתי לעצמי שנאמ' לך תהיה צדקה לפני ה' אלהיך : אבותי גנזו אוצרות בע"ה ואני גנזתי לעה"ב שנא' והלך לפניך צדקך : צדקה וגמילות חסדים שקולין כנגד כל מצות שבתורה אלא שהצדקה בחיים גמילות חסדים בחיים ובמתים צדקה בעניים גמילות חסדים בעניי' ובעשירים צדקה בממונו גמילו' חסדי' בממונו ובגופו : א"ר יהושע בן קרחה מניין שכל המעלים את עיניו מן הצדקה כאלו עובד ע"א שנאמר השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר ולהלן הוא אומר יצאו אנשים בני בליעל מקרבך מה בליעל האמור להלן ע"א אף בליעל האמור כאן ע"א : א"ר אלעזר בר' יוסי מניין שהצדקה וגמילות חסדי' שלום גדול ופרקליט גדול בין ישראל לאביהם שבשמי' שנאמר כה אמר ה' אל תבא בית מרזח וגומר אסף זו גמילו' חסדים ורחמים זו צדקה מלמד שהצדקה וגמילות חסדים שלום ופרקליט גדול בין ישראל לאביהם שבשמים :

הדרן עלך פרק רביעי סליקא מסכת פיאה

תוספתא ממסכת דמאי

הקלין שבדמאי השיתין והדימין והחורדין חוקתן בכל מקום פטורין ואם היו משתמרי' חייבי' אם כחם על סדנו פטורה ר' יוסי אומר שיתין שבציפורן חייבות מפני שהן משתמרות ר' יוסי בר יהודה אומר הגופלות הנמכרות עם התמרו' חייבות וחכמים אומרי' עד שלא יטלו שאור פטורות משיטלו שאור חייבות : בראשונה היה חומץ שביהוד' פטור מפני שחזקתו מן התמד עכשיו שחזקתו מן היין חייב : הכרכום והאיפו' ניניה חייבות בבקעה פטורות אלו הן הכרכות עד שלא יוסיפו שומא השייפות משיקבלו המקלטא

ר׳ לעזר אמר משום ר׳ ליעזר הברכות לעולם חייבות מפני שהן משתמרות כזיב עלמ׳ פטור׳ מן הדמאי חזקת ארץ ישראל חיי׳ עד שיודע שהו׳ פטור חזקת חוצה לארץ פטו׳ עד שיודע שהו׳ חייב חזקת בעלי בתי ישרא׳ שבסורי׳ אין מפרישין עליהם דמאי ואם כידוע שרוב הפירו׳ שלהן הרי אלו חייבין : אמר שלי הן חייב לעשר מעושרין הן נאמן שהפ׳ שאסר הוא הפה שהתיר היה מוכר פירות בשבת מעש׳ שני ואמר של מעשר שני הן נאמן היה מוכר פירו׳ מעשר שני ואמר מעשר שני זה אין נאמן היה מוכר פירו׳ בשבת מעש׳ שני ואמר מעש׳ שני נאמן שהפה שאסר הוא הפה שהתיר : היה מוכר פירו׳ בשביעי׳ ואמר של ערב שביעי׳ הן חיי׳ במעש׳ ואחי׳ בביעו׳ היה מוכר פירו׳ בערב שביעית ואמר של מוצאי שביעי׳ הן פטור מן המעש׳ ופטור מן הביעור כל דבר שספיקתו פטורה נאמן להתאי׳ לפיכ׳ פירותיו להקל פטו׳ : פירות ארץ ישרא׳ שרבו על פירות חוצ׳לארץ הרי אלו חייבין פירות ח״ל שרבו על פירו׳ ארץ ישרא׳ הרי אלו פטורין דברי ר׳ מאיר וחכמים אומרים אף דברים המדירין כגון האגוזים והורמסקניות ופסלקאות פטורין ושאר כל הדברים חייבין א״ר נהלאי דברי ר׳ מאיר בדבר שאינו קבוע ודברי חכמים בדבר הקבוע : הלוקח מן החמרת בצור ומן המגד׳ בצידן פטור מן המוגירו׳ בצור ומן החמר׳ בצידן חייב ר׳ יוסי בר׳ יהודה אומר הלוקח מן המגורו׳ בצור ואין צריך לומר מן החמרת מחמר אח׳ בצור חייב ר׳ יהודה אומר חמרת היורדת לכזיב חייב מפני שחזקתו מן הגליל וחכ״א הרי היא בחזקת פטורה עד שיודע לך מהיכן הוא : הלוקח מן הספינה ביפו ומן הספינה בקסרי חיי׳ ר׳ יהוד׳ אומר ביפה הייסיב וביפה אנטיפרס ושוק של פטרי׳ ברא״סוב׳ הוי דמאי מפני שחזקתן מהר המלך עכשיו רבותי׳ אמרו כל עיירות הכותי׳ שעל יד הדרך כגון התבוא׳ וקטניות שלהן דמאי מפני שהן של ישרא׳ משתמשין ביהוד ושאר כל פירותיהן ודאי אוצר של ישרא׳ וכותי׳ מטילין לתוכו אם רוב כותי׳ ודאי ואם רוב ישרא׳ דמאי מחצה על מחצה ודאי דברי רבי מאי׳ וחכ״א אפי׳ כולו כותי׳ וישרא׳ אחד מטיל לתוכו דמאי א״ר יוסי בד״א באוצר של יחיד אבל באוצר של מלכים הולכין אחר הרוב א״ר יהודה בד״א באוצר של ישראל וכותים אבל אוצר ישרא׳ וכותי׳ הולכי׳ אחר הרוב אמרו לו אחרי שהוריתה לנו על אוצרו׳ של יבנה שלפני מלחמ׳ שהא דמאי והיו רובן כותי׳ אבל אוצר שמטיל בו מחוצ׳ לארץ כגון אוצר של רבנ חיי׳ לפי חשבון א״ר יהושע בן קפוסאי כל ימי הייתי קורא מקרא הזה והזה הטהור על הטמא ולא מצא ידע אלא באוצר של יבנה בלבד ומאוצרה של יבנה למדתי שטהור אח׳ מזה אפי׳ על מאה טמאים : הלוקח פירות לאכילה ונמלך למכרן לא ימכרנו לכותי ולא יאכיל לבהמ׳ אחרי׳ ולא לבהמת עצמו אא״כ עשה כיוצא בו מי שנפל לו פירות בירושה או שנתנו לו במתנ׳ לא ימכרם לכותי ולא יאכיל׳ לבהמת אחרי׳ ולא לבהמת עצמו אא״כ עשר : לוקחין שחת וזרעונים מן הכותי בין לפני שלימתה ובין עד שלא נימתח וכן מישרא׳ במוצאי שביעי׳ ואינו חושש לוקחין זרע אחד דבר שזרעו כלה ואחד דבר שאין זרעו כלה : אין זורעין את הטבל ואין מחפין את הטבל ואין קוצין עם הכותי בטבל . ישרא׳ ששכח וזרע את הטבל עד שלא צימחה פטו׳ שכבר אבד הלוקח לבהמה ולחיה ולעופו׳ פטו׳ מן הדמאי לא יקשור אדם ישרא׳ בהמתו אבל בהמתו של כותי שהיא אכלה בהמתו מליה אין מחייבין אותו להחזירה : משכיר ישרא׳ בהמתו לכותי ופוסק עליה על מנת שהכותי זנה ומכלכל שלא יאמ׳ לו כדינך שעורין תהא מטיל לפני כך וכך עתיד הה׳ מטיל לפניה : כותי שאמר לישרא׳ תן שמן ע״ג מכתו כותי אסור ובדמאי מותר נפל על ע״ג בסרו משמשפו ואינו חושש : כותי שנתן שמן ע״ג טבלה של שיש להתעגל עליה משעמד הות׳ לישרא׳ ליסב אחריו : הלוקח יין לתוך המוריים ויין לעשותו אינגמות וכרשינין לעשותן טחינין חייב בדמאי ואצ״ל בוודאי אף עצמן פטורי׳ מן הדמאי הלוקח יין ושמן ליתן ע״ג חטטין וכרשינין לעשותן טחינין חייב בדמאי ור״ש בן לעזר פוטר וכן היה ר״ש בן אלעזר אומ׳ הלוקח כרשינין לעשותן טחינ׳ פטור מן הדמאי הלוקח יין ליתן לתוך הקילוח וקיחה לעשותו מלוגמ׳ ורטייה פטו׳ מן הדמאי וחייב בודאי והן עצמן פטורין מן הודאי : הלוקח קמח לעורו׳ פטו׳ מן הדמאי וחייב בודאי ושל ודאי שנתן לתוכו עורות מותר ליתן לתוכו עורות אחרי׳ : שמן ערב ב״ש מחייבין וב״ה פוטרין א״ר נתן לא היו ב״ה פוטרין אלא בשל פליטון בלבד אחרים משום רבי נתן מחייבין היו ב״ה בשמן ורד ודבין תשלומי תרומה וחומשה וחומש חומש׳ מותר העומר ושתי הלחם ולחם הפנים ושירי מנחות ותוספת הבכורים ר״ש בן יהודה אומר משו׳ ר״ש ב״ש מחייבין ובית הלל פוטרין וכולן שקרא שם למעשר שני עליהן את ששמה פטו׳ : כפת המרחץ פטורה מן הודאי ואין צריך לומר מן הדמאי ר׳ שמעון בן גמליאל אומר אף אינו מטה טוחלת משקה שמן שהגרדי סך באצבעותיו חייב שהסורק נתן לגמר פטור מן הדמאי לפיכך שמן של שביעית נותנין ממנו לגרדי ואין נותנין ממנו לסרוק :

הדרן עלך פרק ראשון

אורז במקומו מותר שבתחילת אנטוכיא ר׳ אליעזר בר יוסי אומר אורז שבתחילת אנטוכיא מותר הוא עד כורו המקבל עליו ארבעה דברי׳ מקבלין אותו להיו׳ חבר שלא ליתן תרומה ומעשרו׳ לעם הארץ ושלא יעשה טהרות אצל עם הארץ ושיהא אוכל חולין בטהרה : המקבל עליו להיות נאמן מעשר את שהוא אוכל ואת שהוא מוכר ואת שהוא לוקח ואין מתארח אצל עם הארץ דברי ר״מ וחכמים אומרים המתארח אצל עם הארץ נאמן אמר להם ר׳ מאיר על עצמו אינו נאמן יהא נאמן על של אחרים על בעלי בתי׳ לא נחשדו מלהיות אוכלין זה אצל זה ואעפ״כ פירותיהן שבתוך בתיהן מתוקנין : °עם הארץ שקבל עליו כל דברי חברות ונחשד על דבר אחד נחשד על כולן דברי ר׳ מאי׳ וחכמי׳ אומרי׳ אין חשוד אלא על אותו דבר בלבד : גר שקבל עליו כל דברי התורה ונחשד על דבר אחד אפי׳ על התורה כולה הרי הוא כישרא׳ מומר . °עם הארץ שקבל עליו כל דברי חברו׳ חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו : °גר שקבל עליו כל דברי תורה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו ר׳ יוסי בר׳ יהודה אומר אפי׳ דבר קטן מדקדוקי סופרים כהן שקבל עליו כל עבודות כהונה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו : °בן לוי שקבל עליו כל עבודות לויה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו שנא׳ המקריב את דם השלמים ונאמר אין לי אלא זריקת דם והקטר חלבים מנין °ליציקות ובלילות תנופות והגשו׳ הקמיצות וקטרות המליקות והקבלו׳ והזאות והשקאת סוטה ועריפת עגלה וטהרת מצורע ונשיאו׳ כפי׳ מבפנים ומבחוץ ת״ל בני אהרן כל עבודה שהיא בבני אהרן אמ׳ ר״ש יכול אין דוחין אותו אלא ממתנות מקדש בלבד מנין אף ממתנות גבולין ת״ל ראשית דגנך תירושך ויצהריך וגו׳ מפני מה כי בו בחר ה׳ כל המקבל עליו פירות יש לו מתנו׳ כל שאין מקבל עליו פירות אין לו מתנות : בזמן שהכהנים עושין רצונו של מקו׳ מה נאמר בהם חלק׳ נתתי אות׳ מאישי ישראל הן נוטלין ואין נוטלין משלי׳ ובזמן שאין עושין רצונו של מקום מה נאמר בהן מי גם בכם ויסגור דלתים וגו׳ וכולן °פחזין כהן אין מקבלין אותן שלמי׳ דברי ר״מ ר׳ יהוד׳ אומר חזרו בהרחסי מקבלין אותן בהם׳ נוגות אין מקבלין אותן ר״ש ור׳ יהושע בן קרחה אומרי׳ בין כך ובין כך מקבלין אותן שנ׳ שובו בנים שובבים וגו׳ : °הבא לקבל עליו אם היה נוהג מתחלה בצנעה מקבלין אותו ואח״כ מלמדין ואם לאו מלמדין אותו ואח״כ מקבלין אותו ומלמדין אותו והולכין ומקבלין לכנפים ואח״כ מקבלין לטהרו׳ אם אמר איני מקבל עלי אלא לכנפי׳ בלבד מקבלין אותו קבל עליו לטהרות ולא קבל עליו לכנפים אף על הטהרות אינו נאמן עד מתי מקבלין ב״ש אומרי׳ למשקין שלשים יום לכסות שני׳ עשר חדש וב״ה אומרים זה וזה לשלשים יום : הבא לקבל עליו אפי׳ תלמיד חכם צריך לקבל עליו אבל חכם היושב בישיבה אין צריך לקבל עליו שכבר קבל עליו משעה שישב אבא שאול אומר אף ת״ח אין צריך לקבל עליו ולא עוד אלא אף אחרי׳ מקבלין בפניו חבורה אין בניו ועבדיו צריכי׳ לקבל בפניו חבור׳ אלא מקבלין בפניו חבורה רשב״ג אומר אינו דומ׳ חבר שקלקל לבן חבר שקלקל : בן חבר שהיה הולך אצל אבי אמו עם הארץ אין אביו חושש שמ׳ מאכילו בטהרו׳ אם יודע שמאכילו בטהרו׳ הרי זה חשו׳ ובגדיו טמאי׳ מדרס : בת עם הארץ שנשאת לחבר אשת עם הארץ שנשאת לחבר עבדו של עם הארץ שנמכר לחבר צריכי׳ לקבל עליהן כתחלה בת חבר שנשאת לעם הארץ אשת חבר שנשאת לעם הארץ עבדו של חבר שנמכר לעם הארץ הרי הן בחזקתן עד שיחשדו : ר׳ שמעון בן אלעזר אומר צריכין לקבל עליהן כתחלה וכן היה ר״ש בן אלעזר אומר משום ר״מ מעשה באשה אחת שנשאת לחבר והיתה קושרת על ידו תפילין נשאת למוכס והיתה קושרת על ידו קשרין בנו של חבר שהי׳ למד אצל עם הארץ עבדו של חבר שהיה למד אצל עם הארץ הרי הן בחזקתן עד שיחשדו : בנו של עם האר׳ שלמד אצל חב׳ עבדו של עם האר׳ שהי׳ למד אצל חבר כל זמן שהן אצלו הרי הן כחבר יצאו מאצלו הרי הן כעם הארץ : לא יאמ׳ אדם חבר לעם הארץ הולך ככר זו ותן לפלו׳ חבר שאין משלחין טהרות ביד עם הארץ חבר שאמ׳ לו עם הארץ הולך ככר זו והולך לפלו׳ עם האר׳ לא יתן לו שאין מוסרין טהרו׳ לעם הארץ : עם האר׳ שאמ׳ לחב׳ תן לי ככר והאוכילנו יין זה ואשתנו לא יתן לו שאין מאכילין טהרו׳ לע״ה : עם האר׳ היה כדוך מן הככר ואמר לו תן לי והאוכילנו אבטיח וניקר ואמר לו תן לי והאוכלנו יין ונתגלה ואמ׳ לו תן לי ואשתנו לא יתן שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו כיוצ׳ בו לא יושיט ישרא׳ אבר מן החי לבני נח ולא כוס יין לנזיר שאין מאכילין את האדם דבר האסו׳ לו ועל כולן אין מברכין עליהן ואין מזמנין עליהן ואין עונין אחריהן אמן כשואלין לעם הארץ על טהרותיו ובלבד שלא יאמר לו בא תאכל בא תשרוף אלא אומרי׳ לו אם כזה שאלת טמא ואם כזה שאלת טהור :

הדרן עלך פרק שני

העיד רבי יוסי בן המשלם משום רבי נתן אחיו משם רבי אלעזר חסמא שאין עושין טהרות לעם הארץ לא יעשה לו עיסתו של תרומ׳ בטהרה אבל עושה לו עיסתו של חולין בטהרה ומפריש ממנה חלה ונותן לתוך כפיפה ועם הארץ בא ונוטל זו וזו לא יעשה לו זתים של תרומה בטהרה אבל עושה לו זתים של חולין בטהרה ומפריש מהן תרומה ונותן לתוך כליו של חבר ועם הארץ בא ונוטל את שלהן כשם שאין נותנין תרומה אלא לכהן חבר כך אין משלמין קרן וחומש אלא לכהן חבר האוכל תרומת עם הארץ משלם קרן וחומש לכהן חבר וחבר נוטל הנו׳ ומפייס את עם הארץ תרומת חבר ותרומ׳ עם הארץ שנתערבה כופין את ע״ה׳ למכור את חלקו וחולק כהן עם ישרא׳ ישרא׳ עם כהן כותי במקו׳ כותי מפני שהוא כתגיל תידו אבל לא בארץ מפני שמחזיקין בכהונה : אף בארץ ישראל מקום שמכירין בו שכו׳ כותי מותר לחלוק הימנו אוכל כהן ישרא׳ עם כהן כותי בזמן שהוא בטומאה אבל בזמן שהוא בטהר׳ הרי זה לא יאכל עמו מפני שמאכילו כב׳ כב׳ טהו׳ ומשקה אותו יין רבעי טהו׳ °בראשונ׳ היו אומרי׳ חבר שנעשה גבאי דוחין אותו מחבורתו חזרו לומ׳ כל זמן שהוא גבאי אין נאמן פי׳ מגביותו הרי נאמן חבר שהי׳ אוכר תמם הארץ שיקרי תאני׳ ודליות של ענבים תמם׳ ונותנין לו ואין נותנין לו אלא משלו : בן חבר שהיה הולך אצל אבי אמו עם הארץ אין אביו חושש שמ׳ מאכילו דברי׳ שאינן מתוקנין היו בידו פירות אינו חושש שמא אין מתוקנין כן אם אמר לו האכילני מעש׳ ומאכילו לא ישתת׳ חבר במשתה של עם הארץ ובסעודתו של עם הארץ אא״כ היה מתוקן תחת ידו אפי׳ אינה מינקת אחת של יין לפיכך חבר שהיה במשתאו של עם האר׳ ובסעודתו של עם הארץ הרי זה חזקה למעשרות : חבר שהיה יושב במשתאו של עם הארץ ובסעודתו של עם האר׳ אפי׳ רואין אותו נוטל ואוכל מיד נוטל ושות׳ מיד אינו חזק למעשרו׳ שמא עישר בלבו היה כנו מיסב אבלו מעשר עליו אחר אין מעש׳ עליו כנו במקום אחד מעש׳ עליו : בן חבר שהי׳ מיסב במשתאו של עם הארץ ובסעודתו של עם האר׳ אפי׳ רואי׳ אותו נוטל ואוכל מיד נוטל ושותה אין לו חזקה למעשרו׳ שמא עישר בלבו אע״פ שאמרו כל אין מקולק׳ לאחרי׳ כן אם היה עוסק עמו בחנות הרי זה חזקה למעשרו׳ : עם הארץ שהי׳ משמש בחנו׳ של חבר אע״פ שחבר יוצא ונכנס הרי זה אות׳ ואינו חושש שמא החליף היה הוא נאמן ואשתו אין נאמנת לוקחין ממנו ואין מתארחין אצלו : ואע״פ שאמרו הרי הוא כשרוי עם הנחש בכפיפה אשתו נאמנת והוא אין נאמן מתארחין אצלו ואין לוקחין הימנו הוא נאמן ואחד מבניו נאמן ואחת משפחתו נאמנת לוקחין ומתארחין על פיהן ועושין לו ואוכל בשביעי׳ ובטהרות אינן רשאין לעשות כן : הנחתומין לא חייבו אותן חכמים להפריש אלא כדי תרומת ומעשר וחלה ופטורין מן השני במה דברים אמורי׳ במוכר בחנותו על פתח חנותו אבל המוכר בפלטיר או בחנות הסמוכה לחנותו חייב בשני את שדרכו למוד בגסה ומודדו בין בגסה ובין בדקה דקה טפילה לגסה את שדרכו לימדד בדקה ומדדו בין בדקה בין בגסה טפל׳ גסה לדקה או דברי׳ הנמכרין בגס׳ תיני תבואו׳ וקטניו׳ דרכו לימדד בדקה דברי ר׳ מאיר וחכמי׳ אומרי׳ דברים שדרכן לימדד בדקה ומדדן בגסה תשפיעה ומוכרן דמי׳ אם מדדן בדקה הרי זה חייב ר׳ נחמי׳ אומר הנמכר בדקה הרי הוא בדקה בגסה הרי הוא בגסה : ר׳ ישמעאל בר׳ יוחנן בן ברוקא אומר הנמכר בדקה הרי זה חייב אפי׳ לא מכר לו אלא סאה ורובע צריך לעשר את הרובע רבן שמעון בן גמליאל אומר משם ר׳ יוסי קליעה של שום ושלי תאנים שלי ענבים וקופות של ירק לימין כמדה גסה תלימין ולמטה כמד׳ דקה וכלא הן כמדה גסה מהן ולמטה כמד׳ דקה וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר ר׳ יוסי קליע׳ של שום הרי הוא כמדת גסה : לא התירו כמכו׳ דמאי אלא לסיטון בלבד בעל הבית בין כך ובין כך צריך לעשר דברי ר׳ מאיר וחכמי׳ אומרים את סיטון ואת בעל הבית מותר למכור ולשלח לחברו וליתן לו במתנה : המשלח בין לעם הארץ ובין לחבר צריך לעשר רבן שמעון בן גמליאל אומר לעם הארץ צריך לעשר לחבר צריך להודיע אמר רבן שמעון בן גמליאל מעשה ששלח לי ר׳ יוסי בי ר׳ אתרוג גדול מצפורי ואמר זה בא בידי מקיסרי ולמדתי ממנו שלשה דברים אחד שהיה ודאי ושהיה טמא ושלא היה בידו אלא זו בלבד שאו היה בידו אחר היה מעשר ממנו עליו : הלוקח מן התגר ואמר זה מתוקן וזה אינו מתוקן אף על המתוקן אין נאמן את שדרכו לימכ׳ דמאי נאמן : חבר שהי׳ נוב׳ משפיע ומתוקן ונתמנה לו דבר שהוא דמאי צריך להודיע שכל דבר שהוא דמאי צריך להודיע רבן גמליאל היה מאכיל את פועליו דמאי ומודיע ואם כידוע של בעל הבי׳ אותו המין אין צריך להודי׳ : גבאי קופה אין גובין ומכריזין ביום טוב כדרך שגובין ומכריזין בחול אבל גובין בצנעה בתוך ביתו וחולקין על כל שכונה ושכונה בבלי בדקה בשביעית מדלגין על פתחיהן של אוכלי שביעית דברי ר״מ וחכמים אומרים אין צריכין לדקדק כאוכלי שביעי׳ אפי׳ את נתנו להם מקבלין אות׳ היתנו שלא נתערו מתנות לא מצות וביכלים בלבד אם היתה עיר כולה של אוכלי שביעי׳ אין צריכין לדקדק כאוכלי שביעית הכהנים גובין בטהרה צריכין לדקדק כאוכלי שביעית :

הדרן עלך פרק שלישי

הלוקח ירק מן השוק הרי זה טורד כל היום כולו ואינו חושש תמצא׳ בלבו אסור להחזיר אין יכול מפני שצריך לעש׳ ולעשר אין יכול מפני שמחסר תמיין וליטול אחד ולהביא אחד אין יכול שמא יבוא אחר ויטול ונמצ׳ תמעשר מן המתוקן על שאינו מתוקן : הרוצה להאכ׳ עלי ירק ולהקל ממשאו לא ישליך עד שיעשר ר׳ יוסי אומר בודאי אסור ובדמאי מות׳ : המוב׳ פירו׳ בדרך ונטלו לאכלן ונמלך להכניס לא יכניס עד

סס

בכורו׳ דף לא

בכורו׳ דף ל

נ״ו

נ״ו

נ״ו

מנחות דף יח

בכורו׳ דף לא

בכורו׳ דף ל

שיעשר ר' יוסי אומר כולו אסור וכדמאי מותר קליפת ירק שבגנה הרי זו מותרת של בעל הבית ושבחוץ ביתו הרי זו אסורה ספל גבי אשפה בכל מקו' הרי זו מותרת ר' יוס' אומ' כרוב שלקטו לקנב את המסרגום שבו ולהשלי' הרי זה מות' לקטו לאכלו ונמלך להכניס יכניס עד שיעשר : ודאי שתקנו דמאי ודמאי שתקנו ודאי לא עשה ולא כלום דברי ר' יעקב ר' יוסי אומ' ודאי שתקנו דמאי לא עשה כלום דמאי שתקנו ודאי מעשרותיו מעשרו' ותרומתו אין תרומה שאין תרומ' אחר תרומ' כל העיר מוכרין ודאי ואח' דמאי לקח ואינו יודע מאיזה מהן לקח הרי זה אסו' מפרים תרומ' ומעש' ונותנין לכהן והשא' שלו הטבל והמתוקן שנתערבו ואבד א' מהן נוהג כתסוייר ודאי מפרים תרומה ותרומת מעש' ונותנין לכל כהן שירצה : כל העיר מוכרין מתוקן וא' מוכר שאין מתוקן ולקח ואינו יודע מאי זה מהן לקח הרי זה אסו' : כל העיר מוכרין בשר שחוטה ואחד מוכר בשר נבלה ולקח ואינו יודע מאיזה מהן לקח הרי זה אסו' : כל העיר מוכרין יין טהור וא' מוכר יין טמא ולקח ואינו יודע מאיזה מהן לקח הרי זה אסו' בד"א בזמן שלקח ואינו יודע מאיזה מהן לקח אבל הלוקח מן השוק הולכין אחר הרוב : פירו לא הלכו בהן חכמים לא אחר הטעם ולא אחר הריח לא אחר המראה ולא אחר הדמי' אלא אחר רוב בלבד זיתים מסיאסים בכד ובכורידה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אין הכד והכורידה שוין לא בעיר ולא במדינה רבו בעיר לא רבו במדינה בעיר מות' ובמדינה אסו' רבו במדינה ולא רבו בעיר במדינה מותר ובעיר אסור רבו בהר ולא רבו בבקעה בהר מותר ובבקעה אסור רבו בבקעה ולא רבו בהר בבקעה מות' ובהר אסו' : רבו לחנוני ולא רבו לבעל הבית לחנוני מות' לבעל הבית אסו' רבו לבעל הבית ולא רבו לחנוני לבעל הבית מות' לחנוני אסור זה הכלל כל שרבו בו מות' לא רבו בו אסו' רבו ונתמעטו חזר השוק ליושנו א"ר יוסי מעשה שנכנס גורן א' של פול במירק ובאו ושאלו את ר' עקיבא והתירו להם את השוק אחר כו רבו כא ונעשו חזר השוק ליושנו ר' שמעון אומר אפי' לא נכנס אלא גורן אחד בעיר הכתותמין מותרין מפני שהן רבין אחר האחד : מגרפין פירות חובה לארץ על פירות הארץ כדי שירבו על פירות הארץ לפוטרן מן המעשרו' מגרפין פירות חובה לארץ על פירו' שנייה כדי שירבו על פירות שלישית לפוטרן מן מעשר שני מגרפין מפירו' חובה לארץ על פירות שלישי' כדי שירבו על פירו' רביעית לפטרן מן החמש' עני מגרפין פירו' ערב שביעי' כדי שירבו על פירות שביעי' לפטרן מן הביעור מגרפין הפירות חובה לארץ על פירות שביעי' כדי שירבו על פירו' מוצאי שביעי' לפטרן מן המעשרו' א"ל חברו לו יין ישן אמר לו של אשתקד הוא נאמן להחמיר של ארבע ושל חמש שני' הוא נאמן בו בשעת לקיחתו בין להקל בין להחמיר חזקת תגר בכל מקו' דמאי ואחד הכותי ואח' הישרא' וא' הכותי בד"א בזמן שמכילין לו מישרא' אבל מכילין לו מן הכותי ומן הכותי חזקתו ודאי איזהו תגר כל שבוי' ושנה ושלש הלוקח מן התגר ואומ' זה מתוקן זה אינו מתוקן ודאי זה אינו מעש' מוציא עליו שני מעשרו' לפוטרן מן התרומ' שאין תרומה אחר תרומ' : המפקיד פירו' אצל עם הארץ הרי הם בחזקתן למעשרו' ולשביעי' אם היו של טבל עושה אותן תרומ' ומעשר על מקום אחר וקורא שם לתרומת ומעש' שבהן אם היו של מעש' טבל עושה אותן תרומ' מעשר על מקו' אחר או קור' שם לתרומת מעשר שבהן אם היו של מעשר שני מחללן על המעש' והמעש' מחללן על הסגי או בטלתי והבאתי לך ישני' תחתיה: מתוקנין תחתיהן אם את מאמינו שבטל החמיצו שנתן ואם אי את מאמינו שנתן אבל מאמינו שבטל בד"א בזמן שהכיר ובא ומצא את אותו המין שהניח אבל הניח שערון ומצא קסרי או קיסרי ומצא שערון הרי זה חושש לכן משום מעשרו' ומשו' שביעי' : המפקיד פירות אצל כותי הרי הן בחזקתן למעשרו' ולשביעי' ואם היו של טבל עוש' אותן תרומה ומעש' על מ"א וקורא שם לתרומ' ומעש' שבהן ואם היו של מעש' טבל עושה אותן תרומה ומעשר על מקום אחר וקורא שם לתרומת מעשר שבהן ואם היו של מעשר שני מחללן על המעש' והמעש' מחללין על הסגי אמר לו בטלתי והבאתי לך ישני' תחתיהן ומתוקנין הרי זה אינו חושש לכן משום מעשרו' ומשו' שביעית : המפקיד פירו' אצל הכותי הרי זה חושש משום מעשרות ומשם שביעית רשב"ג ור' שמעון אומרים עשו פירות ישרא' את פירות הכותי כזה דמאי המשלח ביד עם הארץ וביד כותי אינו חושש משום מעשרות ולא משום שביעית המשלח ביד הכותי הרי זה חושש משום מעשרות ומשום שביעית אבל אחרי כותים המודדים מן הגורן לעיר אינו חושש לא משום מעשרות ומשום שביעית מפני שהן בחזקת המשתמר : הטוחן אצל עם הארץ או אצל הכותי אינו חושש משו' טומאה הטוחן אצל הכותי הרי זה חושש משום טומאה . מפקידין תרומ' אצל ישרא' עם הארץ ואין מפקידין תרומ' אצל כהן עם הארץ מפני שלבו גס בה טוחנין ומרקידין אצל אוכלי שביעי' ואצל עושי בטומא' אבל אין טוחנין לא לאוכלי שביעי' ולא לעושין בטומאה : המשלח פירות לחבר ונמלך להחזיר נהג בהן כמות שהן אבל שאול מות' חושש אני שמא חולפן רשב"ג אומ' היה לו חרים שיודע לתקן יהו לין תחתיהו על מעשרו' והביא לו פירו' ואמר שלך הן מתוקנות הן נאמן ר' אומר אין נאמן שהחשוד על דבר לא דנו ולא מעידו נותן אד' לפונדקית תבשיל לבשל ועיסה לאפות לו ואינו חושש לשאו' ותבלין שבהן משו' מעשרו' ומשו' שביעי' בד"א בזמן שנתן לה שאור ותבלין לא נתן לה שאו' ותבלין הרי זה חושש לשאור ותבלין משום מעשרות ומשום שביעית : נותן אדם לפונדקית תבשיל לבשל לו ומנחה הקדרה בפניו אם מעשרת אפי' בין הכותים אינו חושש :

הדרן עלך פרק רביעי

הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות ושכח לעשרן שואלו בשבת ואוכל ביום טוב ואוכל בשבת שאלו בתוך לשבת לאחר שבת לא יאכל עד שיעשר שואלו בשבת לשבת הבאה לא יאכל עד שיעשר היה מוכר פירות בערב שבת עם חשכה מתוקנין הן הלוקח אתמו למוצאי שבת לא יאכל עד שיעשר תרומת מעשר דמאי שחזרה למקומה ר"ש שזורי אומר אף בחול שואלו ואוכל על פיו יתר על כן א"ר שמעון שזורי התורם תרומה ומעשרות ונכנסו פירות הולך ושואלו ובא ואוכל על מה שהפרים שבשם שאימ' שבת על עם הארץ כך אימת דימוע על עם הארץ : ע"ה שאמר זה טבל וזה תרומה זה ודאי וזה דמאי אע"פ שאמרו החשוד על דבר לא דנו ולא מעידו לא נחשדו ישרא' על כן כותי שהי' גונח ואומ' באו וקחו לכם פירות שוק הן פירות ערלה הן פירות רבעי הן אין נאמן מפני שהו' כמשבח מקחו אבל אם אמר לו מאיש פלוני כותי לקחתים מאיש פלוני כותי לקחתים מפני שהכותים נאמן להחמיר דברי ר' רשב"ג אומ' אין נאמן שדברי הכותי לא מעלין ולא מורידין: האומ' לאחר שאין נאמן על המעשרו' קח לי ממי שהו' מעש' וממי שהו' נאמן אין נאמן מאיש פלוני הרי זה נאמן ר' יוסי אומ' אין נאמן שמא מצא אחר קרוב הימנו מוד' ר' יוסי באומ' לא מכול את הככר ואני נותן דמיה לא וסתה רביעי' ואני נותן את דמיו שהוא נאמן : הנכנס לעיר והית' תרומה בתוך ידו ואין מכיר שם אדם ובן אי שעומד על הגורן והית' תרום' בתוך ידו ואין מכיר שם אדם הרי זה נאמן לחברים ולעמי הארץ דברי רשב"ג ר' אומ' אין נאמן על התרומ' אלא לחברי' בלבד : היה עומד בתוך סיעה של בני אדם ואמר מכאן נאמן מכאן מעשר אמר לנאחד אני נאמן מעשר הוא הרי זה נאמן מה לו שהו מעשר בפניו נאמן שלא בפניו אין נאמן בד"א בזמן שאין מכיר שם אדם אבל אם היה מכיר שם אדם לא יטול אלא מן המומחה בד"א בזמן שלא שהה שם שלשים יום אבל שהה שם שלשים יום לא יטול אלא מן המומחה בד"א בתרומות ומעשרו' אבל בשביעי' ובטהרו' אין נאמן : הרוצה להפרים תרומה ותרומ' מעשר וחלה בא' נוטל כדי תרומ' ותרומ' מעשר וחלה וכמה הם אחד מעשרי' האומר אח' ממאה ממה שיש כאן הרי זה בצד זה מעשר והשאר מעשר סמוך לו ועוד א' מארבעי' ושמונ' ממה שיש כאן הרי זה בצד זה חולין והשא' תרומ' על הכל מאה חולין שיש כאן הרי זה בצד זה מעש' והשא' מעש' סמוך לו זה שעשיתי מעש' עשוי תרומ' מעש' עליו והשאר חלה מעש' שני בצפונו או בדרומו ומחולל על המעו' ר"ש אומ' כתרומ' מעש' ותני כהל' כמה דברי אמורי' בזמן שבזו מפרישין מטבל אח' מכל' אבל מקומות מפרישין ומקצתן אין מפרישין נוטל חלה מכל א' וא' : פועלים שהיו יושבין ואוכלין והתירו פרוסו' וכן אורחין שהיו מסובין ואוכלין והותירו פרוסו' ונתנו לעניים או שנתנו אחרי' מלקטין תחתיהן מעש' מכל א' וא' שחק את הפת ועשאה פירורין גרוגרו' ועשאו דבל' מעש' מא' על הכל א"ר יהוד' בד"א בשבת שבוע אבל בשאר שני' מעשר מכל א' וא' הלוקח מן העני וכן עני שנתנו לו פרוסו' פת וגרוגרו' מעשר מכל א' וא' בתמרים ובעוקים מעש' מאח' על הכל במקום אחרים מעשר מכל א' וא' בגרוגרות בשנת שבוע מעשר מאחד על הכל בשאר שני שבוע מעשר מכל א' וא' : הלוקח מן הפלטר מעשר מכל דפוס ודפוס ואם היה חנווני ומוכרן לפניו נוטל מעש' מכל קיסות וקיסות ומכל אגוד' ואגודה ומכל תמרה ותמר' הלוק' מן חנוני וחוזר ולקח ממנו שנייה אע"פ שמכיר את החבי' שהיא לא יעשר מזה על זה הלוקח מן הסיטום ונמלך להחזיר לא יחזיר בד"א בטבל דמאי אבל בטבל ודאי הרי זה אסו' לקח הימנו באיסו' ירק באיסו' גלוסקין באיסו' רמונין ונמלך להחזי' לא יחזיר עד שהו' מתקן בטבל דמאי ולא' בטבל ודאי : הטבל שנתערב בחולין הרי זה אוסר כל שהו אם יש לו פרנסה ממקו' אחר מוציא לפי חשבון ואם לאו נוטל את כל החולין כדי תרומת מעש' שבטבל וכן מעשר טבל שנתערב בחולין הרי זה אוס' כל שהו ואם יש לו פרנס' ממקו' אחר מוציא לפי חשבון ואם לאו נוטל את החולין כדי תרומ' מעש' שבמעש' טבל : ירק של חולין שבשלן בשמן שאינו מתוקן הרי זה אוס' כל שהו אם יש לו פרנס' ממקו' אחר מוצי' לפי חשבון ואם לאו דבר הבלול בולל ונוטל דב' שאינו בבלל נוטל מן הקלח ומן האפיכה ומן הכיל : אומ' אדם לחברו ולפועליו לכו ואכלו בדינר זה ושתו בדינר זה ואינו חושש לא משו' מעשרו' ולא משו' שביעי' ולא משום יין נסך אבל אם אמר לכו ואכלו את הככר ואני נותן דמיה לכו ושתו רביעית ואני נותן דמי' הרי זה חושש משו' שביעי' ומשו' מעשרו' ומשו' יין נסך : הנותן כמר לכבש כותי אינו חושש משו' לכבש באומן של יין נסך אם בא לבית החשבון אסו' : לא יתן אדם תרומ' ביתו לאומן ביתו ולא כבור לאני גרוטה נאמן אם נתן לכן שכרן ולא ניתן להם לכוס טובה לא יתן ישרא' בהמתו לטבח כהן לשחוט ולא לרועה כהן לרעות לו אא"כ נותן להם שכרן : רשאי ישרא' שיאמר לכהן הילך סלע זה ותן תרומה לבן בתי כהן ותן בכור לבן בתי כהן : ר"ש בן אלעזר אומ' אני אומר אף במתנו' הקודם בכהני' בן בילד הרי עלי מתנות' זו כל מתנו' כהונה רשאי שיאמ' לו הילך סלע זו ותנם לבן בתי כהן : ישרא' שמכר את זיתיו כפשי' לוג טבלי' ואמר לו כהן תנם לי כפשי' לוג מתוקנין ומעשרו' שלי מעשרו' שלו ואינו חושש לא משו' שביעי' ולא משו' רבי' ולא משו' מחלל את הקדשי' : מפרישין תרומות ומעש' ממקו' היוקר למקו' הזול או ממקו' הזול למקו' היוקר : היו לו תשעה כורין ביהודה ואחד בגליל או ט' כורין בגליל ואחד ביהודה אומר כור שביהוד' עשוי תרומת מעשר על ט' כור שבגליל או כור שבגליל עשוי תרומת מעשר על תשעה כורין שביהוד' יתר על כן א"ר יוסי לו שני חברים א' ביהודה וא' בגליל ולו שני כורין א' ביהודה וא' בגליל אומ' לזה שביהוד' בא וטול לך כור שבגליל ולזה שבגליל בא וטול לך כור שביהודה ואחר ונוטל מהם כשער הזול : אין פודין מעש' שני במקו' היוק' כשער הזול אין פודין מכן לוי במקו' היוקר כשער הזול : °כהנים ולוי' שהיו מסייעין מן הגרנות אין נותנין להם תרומו' ומעשרו' בשכרן ואם נתנן הרי אלו חולין שנ' ואת קדשי בני ישרא' לא תחללו כבר הן חולין ואומר שחתם ברית הלוי אמרה' נבאו' : יתר על כן אמרו תרומתן אין תרומ' ומעשרותיהן אינן מעשרו' ולא עוד אלא שבקשו חכמים לקונסן להיות פירותיהן צריכין להפרים תרומ' משלהן ועליהן הכתוב אומר ראשיה בשחד ישפטו וכהניה וגו' לכך הביא עליהן המקום שלש פורעניות כנגד שלש עבירו' שבידם שנ' לכן בגללכם ציון שדה תחרש וגו' מעשרין משל ישרא' על של כותים ומשל כותים על של ישרא' ומשל ישרא' על של כותים ומשל כותים על של ישרא' ומן הכל על הכל דברי ר"מ ר' יהודה ור' יוסי ור' שמעון אומר מעשרין משל ישרא' על של ישרא' ומשל כותי' על של כותים ומשל כותים על של כותים אבל לא משל ישרא' על של כותים ולא משל כותים על ישרא' ולא משל כותים על של ישרא' ולא משל ישרא' על של כותים : א"ר שמעון שזורי °מעשה שנתערבו לי פירות טבלין במתי ושאלתי את ר' טרפון אמר לי לך וקח פירות מן השוק ועשר עליהן ר"א אומ' אף משל כותי כשם שעשו פירות ישרא' דמאי אחר רובן ואין מעשרין מזה על זה כך עשו פירו' כותים ודאי אחר רובן ואין מעשרין מזה על זה רשב"ג אומר במקום שנעשו פירות הכותי דמאי כגון ירק שבכפר עותני מעש' מהן על הטבלין אבל לא מן הטבלין עליהן בד"א בלוקח מן השוק אבל הוציא פירו' מתוך ביתו או ששלח לו חברו פירות נוהג בהן דמאי ר' שמעון אומר שלש גזרות בדמאי : מעשה שנכנסו רבותינו לעיירות של כותי' שעל יד הירדן והביאו לפניה' ירק קפץ ר' עקיבא ועשרו ודאי אמ' לו רבן גמליא' עקיב' היאך מלאך לבך לעבור על דברי חבריך או מי נתן לך רשות לעש' אמ' לו ובי הלכ' קבעתי בישרא' ירק שלי עשרתי אמר לו תדע לך שקבעת הלכה בישרא' שעשרתה ירק שלך כשהלך ר"ג לביתן עשה תבואות וקטנית דמאי ושאר כל פירותיהן ודאי כשחזר ר"ג לביתן וראה שנתקלקלו עשה כל פירותיהן ודאי : עניין נקוב חייב במעשרות תרומתו ואין מדמעת ואין חייבין עליהן חומש :

הדרן עלך פרק חמישי

המקבל שדה מן הכותי מעשר ונותן לו אמ' רשב"ג מה אם ירצה הכותי הזה שלא לעשר פירותיו אלא חולק ונותן לו כבעיו : החולק שדה מן הכותי מעשר ונותן לו ר"מ אומר תורם ונותן לו לפיכך אם חזר הכותי ונתגייר או שמכר לישראל מעשר ונותן לו שכר ממנו שדה מעש' ונותן לו : מה בין סוכר לחוכר הסוכר במעות והחוכ' בפירו' : החוכ' שדה מן הכותי מעש' ונותן לו לפיכך אם חזר ישרא' ולקחה ממנו או שמכרה לישרא' אחר נוהג בה דמאי : החוכר שדה מן הכותי מעש' ונותן לו ושוקל ואומר שוקל לפטרון מעש' ונותן לו : לא יאמר ישרא' לכותי ולכותי ולמי שאינו נאמן על המעשרו' הילך מאתים זוז ושקול תחתי מן המוכר אלא אומר לו פוטרני מן המוכר וכן לא יאמר אדם לחברו הילך מאתי' זוז ושקול תחתי לאומנות אלא אומר לו פוטרני מן האומנות המקבל שדה מישרא' תורם ונותן לו ר' מאי' אומר מעש' ונותן לו רבי יהודה אומר אם נתן לו מאותה השדה ומאותו המין תורם ונותן לו משדה [illegible]

ועמי

ועמי הארץ לא יודם טהרותיו לעמי הארץ אלא לחברים בלבד הביא מעשר שני אין רשאי שיאמר לו טול אתה חטים ואני אטול שעורים אתה יין ואני שמן אלא אומר לו טול אתה מעש׳ של חטים ואני מעות של שעורין טול אתה מעש׳ יין ואני מעות של שמן : חבר ומי שאינו נאמן על המעשרו׳ שלקחו פירות שירשו או שנשתתפו רשאי שיאמר לו טול אתה חטין ואני שעורין אתה יין ואני שמן שכל דבר שמותר למוכרו דמאי רשאי לעשות כן לקחו גדים של תבואה עביט של ענבים ומעטן של זתים זה מעשר את שלו וזה מעשר את שלו אם לקח ואח״כ שתפו צריך לעשר על הכל זה הביא סהרי שלקין שלו וזה הביא סהרי שלקין שלו זה הביא סלי זיתים משלו וזה הביא סלי זתים משלו זה הביא סלי ענבים משלו וזה הביא סלי ענבים משלו או שעברו את כרמיהם בתוך גת אחת אחד מעשר ואחד שאינו מעשר המעשר מעשר את שלו ודמאי וחבי חלקו של חברו דמאי : גר וכותי שירשו את אביהן כותי רשאי שיאמר לו טול אתה גרו׳ ואני כלים אתה יין ואני פירות מנקלום הגר הלך מאחיו והחמיר על עצמו הוליך חלקו לים המלח ירשו את המרחץ רשאי שיאמר לו תהא שבת בחלקך וחול בחלקי : ישראל וכותי שלקחו ביתו של כותי אין רשאי שיאמר לו טול אתה כורות ואני כלים אתה יין ואני פירות לקחו את המרחץ אין רשאי שיאמר לו תהא שבת בחלקך וחול בחלקי ואם התנה עמו מתחלה על מנת לעשות כן מותר : עיר שיש בה ישראל וכותים שומרי ישראל ושומרי כותים מתוקנין ושאין מתוקנין שומרין מתקנין ושומרין אין מתקנין רשאין לומר זה לזה כפון השיר בחלקנו ודרומו בחלקכם אם באו לבית החשבון אסור :

הדרן עלך פרק ששי

ישראל שקבל שדה מישראל וכהן מכהן ולוי מלוי חולקין ביניהם ישרא׳ וכהן שקבל שדה מלוי או ישראל ולוי שקבל שדה מכהן רשאין להתנו׳ ביניהן שהמעשר למתנה : ישראל שקבל שדה מכהן תרומ׳ לכהן מעשר ראשון ומעשר שני חולקין ביניהן : שקבל שדה מלוי מעשר ראשון תרומה ומעשר שני חולקים ביניהן : לוי שקבל שדה מכהן תרומה לכהן ומעשר ראשון ומעשר שני חולקין ביניהן : כהן שקבל שדה מלוי מעשר ראשון ללוי תרומה ומעשר שני חולקין ביניהן : ישראל שקבל שדה מכהן אמר לו על מנת שהמעשר שלי על מנת שהמעשרות שלך על מנת שהמעשרות שלי ושלך אסור כהן שקבל שדה מישראל על מנת שהמעשרות שלי מותר על מנת שהמעשרות שלך אסור על מנת שהמעשרות שלי ושלך אם קבל עליו כדרך המקבלים מותר ואם לאו אסור ישראל שקבל שדה מכהן אמה על מנת שאטול את המעשרות ואתנם לפלוני אסור : ישראל שקבל שדה מכהן אמר על מנת שאטול אני ואתה ונותנם לפלוני מותר כהן ולוי שמכרו ושחכרו מכהן ומלוי מעשרות לסוכר ולחוכר : כהן ולוי שחכרו פירות שדה לישראל כמחובר לקרקע מעשרות שלהן כתלוש מן הקרקע עד שלא מירחו מעשרות שלהן משמירחו מעשרות שלו מפרים תרומה ומעשר ונתן לכהן והשאר שלו : מכר הוא לכן פירות עד שלא מירחו מעשרות הרי אלו שלו משמירחו מעשרות הרי אלו שלהן מפרים תרומה ותרומת מעשר ונותנן לכל כהן שירצה : ישרא׳ שקבל מעות מכהן ליקח בהן פירות למחצית שכר אמר לו פחתו או הותירו הרי הן שלי מעשרות שלך אסור : כהן שקבל מעות מישרא׳ ליקח בהן פירות למחצי׳ שכר אמר לו פחתו או הותירו הרי הן שלי מעשרות שלך אם נתן לו שכרו מותר ואם לאו אסור ישראל שקבל שדה מכהן תרומה לכהן מכרה לישראל חולקין ביניהן קבל שדה מישראל חולקין ביניהן מכרה לכהן חולקין קבל שדה מבת ישראל חולקין ביניהן נשאת לכהן חולקין ביניהן קבל שדה מבת כהן תרומה לבת כהן נשאת לישראל חולקין ביניהן נתארמלה או נתגרשה חוזר לתחלתה : פרתו של כהן שהיתה שותפות אצל ישרא׳ וילדה בכור הבכור לכהן דברי רבי יהודה וחכמים אומרים הבכור לשניהן אמר להן רבי יהודה אי אתם מודין בפירו׳ שדה שכהן שלו אמר לו שדה גופה שלו ופרה גופה לשניהן אף פרה אם היתה גופה שלו בכור לכהן : הנותן שדהו בקבלה לכותי ולכותי ולמי שאינו נאמן על המעשרות אע״פ שאינו רשאי לעשות כן אע״פ שלא בא לעונת המעשרות צריך לעשר על ידו משבאו לעונת מעשר הנותן שדהו בקבלה לעם הארץ עד שלא באו לעונת המעשרות צריך לעשר על ידו ומשבאו לעונת המעשרות אין צריך לעשר על ידו כיצד הוא עושה עומד על הגורן ונוטל ואינו חושש למה שאכלו שאין אחריות לרמאין : כהן שמכר שדה לישרא׳ על מנת שהמעשרות שלו לעולם ומת אין לו במעשרות על מנת שמעשרו׳ לבני ומת מעשרות לבניו על מנת שהמעשרות שלי כל זמן שהשדה בפניך מכרה לאחר אע״פ שחזר ולקחה ממנו אין לו במעשרו׳ כלום ישרא׳ שקבל שדה מכהן אמר לו על מנת שהמעשרו׳ שלי ארבע או חמש שנים מותר לעולם אסור שאין כהן עושה כהן וכן בן לוי שהיה חייב מעות לישראל לא יהא נוכה מאחרים ומפריש עליו שאין לוי עושה לוי מפריש ישרא׳ בין ברשו׳ לוי בין ברשות עני ועושה חשבון באחרונה דברי רבי מאיר ר׳ יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אוסרין אלא א״כ נותן לו איסור : כהן שמכר שדה לישראל אמר לו על מנת שהמעשרות שלו ארבע וחמש שנים אין רשאי ליטע כרם ולזורעה חטים ולעשותה שדה קנים לעולם רשאי ליטעה כרם ולזורעה חיטים ולעשותה שדה קנים :

הדרן עלך פרק שביעי

עם הארץ שאמר לחבירו קח לי אגודת ירק אחד גלוסקין אחד רבי יוסי אומר אין צריך לעשר ר׳ יהודה אומר צריך לעשר רבן שמעון בן גמליאל אומ׳ אם החליף את המעה צריך לעשר : מעשה שאמרו לאחד לא והבא לנו עשר גלוסקין עשר אגודות של ירק הביא לכל אחד ואחד בפני עצמו חברין שכאן אין צריכין לעשר אלא על חלקן בלבד הביא להן מעורבין חבירין שכאן צריכין לעשר על הכל נתנו לו אחת יתרה רבי יהודה אומר לשליח רבי יוסי אומר למתנה : המזמין את חבירו שיאכל אצלו והוא אין מאמינו על המעשרות אומר מערב שבת מה שאני עתיד להפריש מחר הרי הוא מעשר וזה מעשר עשוי עליו ושאר מעש׳ סמוך לו זה שעשיתי מעש׳ עשוי תרומת מעשר עליו מעשר שני בצפונו או בדרומו ומחולל על המעות : אמר רבי יהודה היאך זה מעשר דבר שלא בא לתוך ידו מודה ר׳ יהודה בהולך ולוקח ממקום שלקח זה מוזג את הכוס ואומר מה שאני עתיד לשייר בשולי הכוס הרי זה מעשר ושאר מעשר סמוך לו זה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר עליו מעש׳ שני בצפון או בדרום ומחולל על המעות : פועל שהיה עושה אצל בעל הבית והוא אין מאמינו על המעשרות ר׳ יוסי אומר תנאי ב״ד הוא שתהא תרומת מעשר משל בעל הבית ותרומת מעשר שני משל פועל : הלוקח יין מבין הכותיים מערב שבת ושבת ולא הפריש אומר שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה ועשרה הבאין אחריהן מעשר ראשון ותשעה הבאין אחריהן מעשר שני מוחל ושותה מיד דברי רבי מאיר רבי יהודה ורבי יוסי ור׳ שמעון אוסרין אמרו לו לר׳ מאיר אי אתה מודה שאם יבקע הנוד שמא זה טבל אמר להם לכשיבקע היו לו תאנים של טבל בתוך ביתו והוא בבית המדרש או בשדה אומר שני תאנים שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה ועשר הבאות אחריהן מעש׳ ראשון ותשע הבאות אחריהן מעש׳ שני היו דמאי אומ׳ מה שאני עתיד להפריש מחר הרי הוא מעשר ושאר מעשר סמוך לו זה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר על מעשר שני בצפון או בדרום ומחולל על המותר : נוטל תרומה ותרומת מעשר ומניחה במקום שתולכנו אחת תרומה טהורה ואחת תרומה טמאה : לא יטיף אדם שמן לא לתוך נר חדש ולא לתוך המדורה ולא לתוך דבר המאכיל אבל קורא שם לתרומת מעשר שבה עד שלא תגיע לארץ כיוצא בו מי שהיו לו עשר חביות של מעשר טבל טמא ושל מעשר טבל טהור רואה אחד מהן שנשפך או שנתגלה אומר הרי זו עשויה תרומת מעשר על חמש או בשמן אסור מפני נכסי כהן ואם אמר הרי זו תרומת מעשר לא אמר כלום רואה אחד שספרי׳ תרומה ומעשרות ואמר הריני כמה שאמר זה דברי קיימין רבי יוסי אומר בסמוך תנאי ב״ד הוא מנחו׳ דף כד °המרבה במעשרות מעשרותיו מתוקנין ופירותיו מקולקלין הממעט במעשרות מעשרותיו מקולקלין ופירותיו מתוקנין הקורא שם לשולי חבית לא ישתה מפיה לפיה לא ישתה משוליה מפני שהמשקין מעורבין אבל הקורא שם לשולי מגורה אוכל מפיה לפיה ואוכל משוליה : היו לפניו שתי כלכלות של טבל כוז מאה וכוז מאה בטלה תרומתן או מעשרות זו כוז הראשונ׳ מעושרת של זו בזו ושל זו בזו אין הראשונה מעושרת : נוטל שני פלגים שני עשורין ועשורו של עישור מעשרותיהן מעשרות כלכלה בהכרתה קורא שם . נוטל עשרים תאני׳ מאיזה מהן שירצה כוז מאה וכוז מאתים אם מקטנה הוא נוטל נוטל אחת עשרה ואם מגדולה נוטל נוטל את כולה לא השלים כוז מאה וכוז אלף אם מקטנה הוא נוטל נוטל חמש עשר ואם מגדולה הוא נוטל נוטל את כל השבים מכאן ואילך לפי החשבון : היה בידו כלכלה של פירות שאינה מתוקנת נוטל שני תאנים הא ותאינה הא של תאינה בין שהטבל מרובה על החולין ובין שהחולין מרובין על הטבל נוטל את כל החולין כדי תרומת מעשר שבטבל בין שמעשר טבל מרובה על החולין בין החולין מרובין על המעש׳ טבל נוטל את כל החולין כדי תרומת מעשר שבמעשר טבל מאה ושמוני׳ טבל נוטל תשעים ושנים חסר עישור אחד מאה ומעשר נוטל תשעים ושלשה חסר שני עשירים מכאן ואילך לפי החשבון : המפקיד לוג טבל אוכל עליו תשעים ותשעה הוא אומר לוג שבשולי חבית הרי הוא חולין ושאר תרומה על הכל טבל לאכול וטבל לשתו׳ אומר לוג שבשולי חבית עשוי תרומת מעש׳ על מניין שבחבי׳ ושאר מעש׳ סמוך לו זה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר עליו מ״ש בצפונו או בדרומו מחולל על המעו׳ כ״כ המפקי׳ לוג מעשר אוכל עליו תשעים אומר לוג שמן שבשולי חבי׳ הרי כן חולין ושא׳ תרומ׳ על הכל : טבל לאכול וטבל לשתות אומ׳ מעש׳ בדרומו עשוי תרומת מעשר על מניין שבחבית גמרן ודאי נותנן לכהן ספק גמרן ספק לא גמרן מעש׳ עליהן וקורא שם למעשרותיהן כיצד קורא שם למעשרותיהן אם היו של טבל אומ׳ מעשרן בצפונן ותרומת מעשר בדרום דרומן אם היו של מעשר טבל אומר תרום׳ מעשר בדרום דרומן : מי שהיו לו שתי חביות אחת של מעשר טבל טמא ואחת של מעשר טבל טהור מביא שני לוגין וממלא מזה תרומת מעשר על שניהן ומזה כדי תרומת מעש׳ על שתיהן הולך אצל הראשון ואומר אם זה מין טמא אין בדברי כלום ואם זה מין טהו׳ עשוי כדי תרומ׳ ומעשר על שתיהן והולך אצל השני ואומ׳ אם מין זה טמא אין בדברי כלום ואם זה מין טהור מזה עשוי תרומה ומעשרות על שתיהן וקורא שם לראשון וחוזר וקור׳ שם לשני כמנהגו חביות מתוקנו׳ : הלגינין אחד של מעשר טבל טמא ואח׳ של מעש׳ טבל טהור שותה מזה וטובל ושות׳ מזה וטובל ושותה משניהם כאחת צריך טבילה באחרונ׳ . מי שהיו לו שתי חביות אחת של מעשר טבל טמא ואח׳ של חולין טהורים מביא שני לגיני׳ וממלא מזו כדי תרומת מעשר עלי׳ ומזה כדי תרומות מעשר הולך אצל הראשון ואמר אם זה מין טמא אין בדברי כלום ואם זה מין טהור עשוי כדי תרומות מעש׳ עליה והולך אצל השני ואומ׳ אם זה מין טמא אין בדברי כלום ואם זה מין טהור עשוי כדי תרומת מעש׳ עליה קורא שם לראשון וחוזר וקור׳ שם לשני כמנהגו חביות מתוקנות והלגינין אחד של מעשר טבל טמא ואחד של חולין טהורים שותה מזה וטובל ושותה מזה וטובל שתה משניהן כאחת צריך טבילה באחרונה :

הגה״ה
כך בנסחי התוספתא כתיבת יד וצ״ל שרא״ה לומר בן מאה מעשר ותשעים שבל נוטל תשעים ושנים חסר עישור אחד מאה מעשר ושמונים טבל נוטל שמונים ושנים חסר שני עישורים :

הדרן עלך פרק שמיני וסליקא מסכת דמאי

תוספתא מסכת תרומות

רבי יהודה אומר חרש שתרם תרומתו תרומה אמר רבי יודה מעשה בבניו של רבי יוחנן בן גדגדה שהיו חרשים והיו כל הטהרות שבירושלים נעשות על גבם אמרו לו משם ראיה טהרות אין צריכות מחשב׳ ונעשות על גב חרש שוטה וקטן תרומות ומעשרות צריכות מחשבה : רבי יצחק אומר משם רבי אלעזר תרומת חרש לא תצא לחולין מפני שהוא ספק יש בו דעת ספק אין בו דעת כיצד עושין בית דין ממנין לו אפוטרופוס והם מקיימין על ידיו רבן שמעון בן גמליאל אומר איזהו חרש שהיה חרש מתחלתו אבל פקח שנתחרש הוא תורם וכן מקיימין על ידיו שומע ואינו מדבר זה הוא אלם מדבר ואינו שומע זה הוא חרש זה וזה הרי הן כפקח לכל דבר איזהו שוטה היוצא יחידי בלילה והלן בבית הקברות ומקרע את כסותו והמאבד את מה שנותנין לו פעמים שוטה ופעמים חלום זה הכלל כל זמן שהוא שוטה הרי הוא כשוטה לכל דבר חלום הרי הוא כפקח לכל דבר : ר׳ יהודה אומר קטן שהביאו אביו במקפה הוא תורם ואביו מקיים על ידו תרומתו תרומה אמרו לו לא הוא שתרם אלא אביו שאימן אחריו כיצד תורם את שאינו שלו הרי שירד לתוך שדה חברו וליקט ותרם שלא ברשות אם חשש משום גזל אין תרומתו תרומה ואם אינו חושש משום גזל תרומתו תרומה כיצד יודע אם חושש משום גזל אם לאו הרי שבא בעל הבית ומצאו ואמר לו כלך אצל יפות נמצאו יפות אינו חושש משום גזל ואם לאו הרי חושש משום גזל : אם היה בעל הבית מלקט ומוסיף עליהן בין כך ובין כך אינו חושש משום גזל : הגנב והגזלן והאנס תרומתן תרומה ומעשרותיהן מעשר והקדישן הקדש אם היו בעלים מרדפין אחריהן אין תרומתן תרומה ואין מעשרותיהן מעשר ואין הקדישן הקדש בעלי בתים שיקדקון תרומתן תרומה ומעשרותן מעשרו׳ והקדישן הקדש : הכן והשכיר והעבד והאשה תורמין על מה שהן אוכלין אבל לא יתרמו על הכל שאין אדם תורם דבר שאינו שלו הבן כשל אביו והאשה בעיסתה הרי אלו תורמין מפני שתרמו ברשות : אריס שתרם ובא בעל הבית ועכב אם עד שלא תרם עכב אין תרומתו תרומה ואם משתרם עכב תרומתו תרומה אבל אין רשאי להוציא מעשר אלא על חלקו בלבד : פועל שתרם את הגורן אין תרומתו תרומה אם אמר לו בעל הבית כנוס לי גרני תרומתו תרומה שאין הגורן נכנס אלא א״כ נתרם : פועלים שתרמו את הכור אין תרומתם תרומ׳ ואם היה כור קטן ואחרים משתתפי׳ בו תרומתן תרומה רשאי בעל הבית להפקיד מעשר טבל כדי תרומת מעשר שבמעשר רבי יוסי אומר בעל הבית שתרם את המעשר מה שעשה עשוי : אפטרופין תורמין ומעשרין על נכסי יתומים מוכרין בתים שדות וכרמים בהמה עבדים ושפחות להאכיל ליתומים ולעשו׳ להן סוכה ולולב וציצית וכל מצות האמורו׳ בתורה ולקנות להן ספר תורה תפילין ומזוזות וכל דבר הכתוב מן התורה אבל אין פודין עליהן שבויין ואין פוסקין עליהן לצדקה בבית הכנס׳ דבר שאינו כתוב מן התורה ואינן רשאין להוציא עבדים לבני חורין אבל מוכרין אותם לאחרים ואחרים מוציאין אותן לבני חורין רבי אומר אומר אני שנותן דמי ופודה את עצמו : אין מוכרין ברחוק ליקח בקרוב ברע ליקח ביפה אין דנין לחוב ולזכות להכנים להוציא ליתומין אלא אם כן נטל רשות מבית דין וצריכין אפטרופין לחשב עם היתומין באחרונה דברי רבי רבן שב״ג אומר אין ליתומי׳

אלא מה שהניחו להם אפוטרופין מוכרין עבדי׳ ליקח בהן קרקע׳ אין ב״ד עושין אפטרופין נשים ועבדים בתחלה ואם מינה אותן אביהן בחייו עושין אפטרופין : רשב״א אמר יתומים שסמכו אצל בעל הבית או שסמכום אביהן או שסמכום בית דין מעשר ומאכילן מפני תקון העולם וכן היה ר׳ שמעון בן אלעזר אומר יוסף בן לוי שגדל אצל בעל הבית מעשר ומאכילו מפני תקון העולם היה אחד אצל לוי או כהן או עני הרי זה מאכילו משלו אם היה בן אמתו כהן או לוי או עני הרי זה מאכילו מחלקו : קטן שאמר לאחד בשוק האכילני מעשר מחלקו האכילו מפני תקון שלום אם היה חייב לו מזונות או שעשה עמו כדי מזונותיו מאכילו משלו ועוש׳ לו כחלקו שגולה : לא יתרום בעל הבי׳ מעשר ויטול רשו׳ מן הלוי ולא את הזרוע והלחיי׳ והקבה ויטול רשות מן הכהן אבל תלוה אותן להיו׳ מפרי׳ עליהן מחלקן מכרי כהונה ולויה אינן רשאין לעשותן כן בכרי׳ שאוכלין מותר מפני שהוא כמשיב אבדה : ר׳ אלעזר אומר מי שבא בדרך ובידו תאני׳ וענבי׳ ותלפפות שאין יכולין להגיע לעיר משליכן לתוך הבקע או לתוך הסטאן היה עובר בין הכותים ובין הכותיי׳ ובידו דברי׳ שאין יכולין ליגע לעיר מניחן ע״ג סלע ר׳ יוסי אומר נותנן בפונדתו עד שיסריחו : כותי שתרם של חברי׳ ושל ישרא׳ אפילו ברשות אין תרומתו תרומה מעשה בפינה בישראל אחד שאמר לכותי תרום לי גרני ותרמה והורק תרומה לגורן ובא מעשה לפני רבן גמליאל ואמר הואיל והכותי תרם אינה תרומה ר׳ יצחק אומר כותי שתרם את של ישראל והבעלין מקיימין על ידיו תרומתו תרומה :

הדרן עלך פרק ראשון

המוכר פירות לחברו ואמר לו פירות שמכרתי לך טבלים הם בשר בכור הוא יין נסך הוא שורת הדין אין נאמן ר׳ יודה אומר לא נחשדו ישרא׳ על כן אלא הכל לפי מה שהוא אלים היה מקרב עמו זבחים ואמר לו נתפגלו היה עושה עמו טהרו׳ ואמר לו נטמאו לא נחשדו ישרא׳ על כן אבל אמר לו זבחים שהקרבתי עמך באותו היום נטמאו שורת הדין אין נאמן ר׳ יהודה אומר לא נחשדו ישרא׳ ע״כ אלא הכל לפי מה שהוא אלים : השוחט את הפסח על בני חבורה ואמר שלא לשמו שחטתיו שורת הדין אין נאמן ר׳ יהודה אומר עד שלא יתחיל בו נאמן משהתחילו בו אינו נאמן : אין תורמין ממין על שאינו מינו אבל אמרו כל מיני חטין אחד כל מין אופילין ואגוזים ושקדים ורמוני׳ אחד תורמין ומעשרין מזה על זה היו לו תאנים שחורות ולבנות בתוך ביתו וכן שני מיני חיטין תורמין ומעשרין מזה על זה ר׳ יצחק אומר משם רבי אלעזר ב״ש אומרי׳ אין תורמין ב״ה אומרי׳ תורמין כיצד אין תורמין מן החדש על הישן אין תורמין מפירות שנה זו על פירו׳ שנה שעברה ולא מפירות שנה שעבר׳ על פירות שנה זו אבל שדה שעשתה שתי בריכות בשנה וכן שדה בית השלחי׳ תורמין ומעשרין מזה על זה לקט ירק בערב ר״ה שבי׳ עד שלא בא השמש וחזר ולקט משבא השמש אין תורמין ומעשרין זה על זה מפני שזה חדש וזה ישן היתה שניה ונכנסה שלישי הראשון מתעשר מעש׳ שני והשני מתעשר מעש׳ עני ליקט אתרוג בערב חמשה עשר בשבט עד שלא בא השמש וחזר ולקט אחר משבא השמש אין תורמין ואין מעשרין מזה על זה מפני שזה חדש וזה ישן היתה שליש׳ ונכנסה רביעי׳ הראשון מתעשר מעשר עני והשני מתעש׳ מעשר שני : כיצד אין תורמין מן התלוש על המחובר אומר פירו׳ תלושין אלו עשויין תרומה ומעשרות על פירות מחוברין אלו או פירות מחוברין עשויין תרומ׳ ומעשרות על פירו׳ תלושין אלו לא אמר כלום אבל פירו׳ תלושין אלו עשוין תרומה ומעשרות על פירו׳ מחוברין אלו לכשיתלשו הרי זה אוכל מהן ערא׳ ועושה אותו תרומה ומעשרות על מקום אחר עד שיתלשו נתלשו דבריו קיימי׳ כיוצא בו מי שהיה בא בדרך והיתה בידו כלכלה של פירות שאינן מתוקנין אומר הרי זו עשויה תרומה ומעשרו׳ על פירו׳ שיש לי בתוך ביתי לכשיגי׳ לעיר הרי זה אוכל ממנה ערא׳ ועושה אותה תרומה ומעשרות על מקום אחר עד שיגיע לעיר הגיע לעיר דבריו קיימים נאכלו פירות או נגנבו או שאבדו עד שלא הגיע לעיר כלכלה בטבלה משהגיע לעיר דבריו קיימין יתר על כן א״ר אליעזר בן יעקב פירות ערוגה זו עשויין תרומה ומעשרות על פירו׳ ערוגה לכשתשלים ותיעקר : כיצד אין תורמין מפירות הארץ על פירות חוצה לארץ אין תורמין מפירות ארץ ישראל על פירות סורי׳ ולא מפירו׳ סורי׳ על פי׳ ארץ ישרא׳ : ישרא׳ שקנ׳ שדה בסורי׳ הרי הוא כקונ׳ בפרוזדור שבירושלם תורם ומעש׳ עליה : ישרא׳ וכותי שקנו שדה בסורי׳ הרי הן כטבל וכחולין שנתערבו זה בזה דברי רבי רשב״ג או׳ חלקו של ישרא׳ חייב חלקו של כותי פטור : ישרא׳ שקנה שדה בסורי׳ אע״פ שחזר ומכרה לכותי חייבת במעשרות ובשביעית שכבר נתחייבה : אבל האריסין והחכירות ובתי אבות וכותי שמשכן שדהו לישרא׳ אע״פ שעשה ישראל נימוסות עליה פטורה מן המעשרות ופטורה מן השביעית : איזו היא הארץ ואיזו היא חוצה לארץ כל שפופע מטור אמנון ולהלן ארץ ישרא׳ מטור אמנון ולפנים חוצה לארץ נסין שבים רואי׳ אותן כאלו חוט מתוח מטורי אמנון עד נחלי מצרים מחוט ולפנים ארץ ישראל מחוט ולחוץ חוצה לארץ ר׳ יהודה אומר כל שהוא כנגד ארץ ישרא׳ הרי הוא כארץ ישרא׳ שנא׳ וגבול ים והי׳ לכם הים הגדו׳ וגבול נסין שבצדדין רואין אותן כאלו חוט מתוח מקפלריא עד אוקיינו׳ מנחל מצרים עד אוקיינו׳ מחוט ולפנים ארץ ישרא׳ מחוט ולחוץ חוצה לארץ ספינה הבאה מחוצה לארץ והיו בה פירו׳ מחוט ולפנים אם היא גוששת חייבת לפי חשבון היוצא לחוצה לארץ אין חייבת לפי חשבון ר׳ אליעזר או׳ עפר ארץ ישראל כל שהוא חייב לפי חשבון אבל ערלה וכלאי הכרם שוין לכותי בארץ ישרא׳ בסוריא בחוצ׳ לארץ אלא שר׳ יהודה אומר אין לכותי כרם רבעי בסורי׳ וחכמים אומרים יש לו אמר ר׳ יהודה מעשה בשבין ראש בית הכנסת של כזיב שלקח הכותי רבעי בסוריא ונתן לו דמיו ובא ושאל את רבן גמליאל שהי׳ עובר ממקו׳ למקו׳ ואמר לו המתן עד שנכני׳ בהלכ׳ אמר לו משם ראי׳ אף הוא שלח לו ביד שליח חרס מה שעשית עשית אבל לא תשנ׳ לעשות כן : אין תורמין מן התבואה שלא הביאה שליש כיצד יודע אם הביא׳ שליש אם לאו אם זרע׳ ומצמח׳ הדבר ידוע שהביא׳ שליש אם זורעה ואינ׳ מצמח׳ הדב׳ ידוע שלא הביאה שליש :

הדרן עלך פרק שני

מפני מה אמרו אלם לא יתרום מפני שאין יכול לברך מפני מה אמרו סומא לא יתרום מפני שאין יכול לבור את היפה מן הרע מפני מה אמרו שיכור לא יתרום מפני שאין בו דעת אע״פ שאמרו שיכור מקחו מקח וממכרו ממכ׳ מתנתו מתנ׳ ונדרו נדר הקדשו הקדש עבר עבירה שחייב עליה חטאת מחייבין אותו סקילה [מחייבין אותו] כללו של דבר שכור הרי הוא כפקח לכל דבר : מפני מה אמרו בעל קרי לא יתרום מפני שאינו יכול לברך מפני מה אמרו ערום לא יתרום מפני שאינו יכול לבר׳ אבל מכסה את עצמו בתבן ובקש ובכל דבר ומברך היה הולך להפריש תרומה ומעשר ראשון ומעשר עני מאימתי מברך עליהן משהפרישן הפרישן אם עתיד לקרות להם שם אין בהן קדושה עד שיקרא להן שם ואם אין עתיד לקרות להן שם כיון שהפרישן נתקדשו : ר׳ יהודה אומר מודד אדם את טבלו ומכניסו לתוך ביתו ובלבד שלא יתרום במדה בשקל מונה אדם את טבלו ומכניסו לתוך ביתו ובלבד שלא יתרום במנין רבי יוסי ברבי יהודה אומר לא במדה ולא במדוד ולא במשקל ולא בשקול ולא במנין ולא במנוי אמרו לו מעשה שהיינו מלקטים תאנים אחר אביך ואמר לנו היו מונין א״ר שמעון בן אלעזר מעשה בזקן אחד בערדסקי׳ שהיה שוקל את כלכלתו מלאה וחוזר ושוקלה ריקנות והיה רבי מאיר משבחו שתורם את הכלכלה ונמלאו פירות כלבי כלכל׳ הרי אלו תרומה מפני שלבו לתרום על שכל היה לפניו תאנים דמוגים אין מחייבין אותו להיות יושב ומעשר בין בדקה בין גסה אלא תורם כדרכו בבינוני התורם את הגורן צריך שיכוין את לבו על מה שבקשין על מה שבתבן על מה שבסדרין על מה שבגורן : התורם את הגת צריך שיכוין את לבו על מה שבחרצנין ועל מה שבזגין : התורם את הכור צריך שיכוין את לבו על מה שבגפת אם לא כיון תנאי׳ ב״ד הוא שיתרום על הכל : ר׳ יוסי אומר כל בית הגרנות תפוסה אחת כיצד גת אחד לשתי כורות שתי גיתו׳ לכור אחת שתי גיתות לשתי כורות בזמן שכולם תפוסה אחת תורמין ומעשרין מן זה על זה נטמא אחד מהן תורם מן הטהור שבו על הטמא שבו אין כולם תפוס׳ אחת אין תורמין ומעשרין מזה על זה ניטמא אחד מהם לא יתרום מן הטהור שבו על הטמא שבו וכן היה ר׳ יהודה אומר כל בית הבד קורה את׳ כיצד קור׳ אחת לשתי בורות שתי קורות לבור אחת שתי קורות לשתי בורו׳ בזמן שכולם תפוס׳ אחת תורמין ומעשרין מזה על זה נטמא אחד מהן תורם מן הטהור שבו על הטמא שבו אין כולם תפוסה אחת אין תורמין ומעשרין מזה על זה נטמא אחד מהן לא יתרום מן הטהור שבו על הטמא שבו : היה מלקט כפי ירק ומניח בגנה תורם מאחת על הכל שהיא מין אחד בינוין תורם מכל אחד ואחד הביא מתוני׳ הרבה מקופה כרוב מלמעלה וכרוב מלמטה ומין אחר באמצע לא יתרום מן העליון לתחתון אלא אם כן הקף חמשה גבורי׳ בגורן תורם מאחד על הכל אמר ר׳ יהודה אימתי בזמן שעקר הגורן קיים אין עקר הגורן קיים תורם מכל אחד וא׳ הכניס פירותיו לתוך ביתו אע״פ שהן מפוזרין תורם מאחד על הכל : שתי מגורות בשני׳ אחת תורם מכל אחד ואחד שקי תבואה ועגולי דבילה וזגיות של גרוגרות כולם בהקפה אח׳ תורמין ומעשרין מזה על זה : מאימתי תורמין את הגורן משתעקר הגלה כבר מקבת הגורן תורם מן הכבור על שאינו כבור מאימתי תורמין את הגת משיהלכו בה שתי וערב מאימתי מטבלין בית שמאי אומרים משיטיל מעשר ראשון בית הלל אומרים משיטיל מעשר שני אמר ר׳ יהודה הלכה כדברי בית שמאי אלא שנהגו הרבים כדברי בית הלל וחכמים אומרי׳ תולין תרומ׳ ומעשרות ומטבלין את הגת מיד אימתי תורמין את הזיתים משיטענו ור׳ שמעון אומ׳ משיטחנו רבי יוסי ברבי יהודה אומר מביא זיתים בקופה ונותן לתוך הממל ומהלך בהן שתי וערב אמרו לו אינו דומה ענבים לזיתים ענבים רכות ונותקות את יינן וזיתים קשין ואין נותקין את שמנן : אין תורמין שמן על הזיתים הנכתשין ולא יין על הענבים הנדרכות אם תרם תרומתו תרומה ויחזור ויתרום הראשונה מדמעת בפני עצמה וחייבין עליה חומש אבל לא שניה וצריך להוציא עליהן תרומה ומעשרות ר׳ יוסי אומר בית שמאי אומרין תורמין ובית הלל אומרין אין תורמין ומודים שאם תרם שצריך לתרום שנייה : התורם זיתים על זיתים העתידין להכתש ענבים על ענבים העתידים לידרך תרומה ויחזור ויתרום הראשונ׳ מדמעת שניה אין מדמעת הראשונה חייבין עליה חומש שניה אין חייבין עליה חומש וצריך לקרות להם שם : חזר ועשה זיתים ראשונים שמן וענבים ראשונות יין תרומה ואין צריך לתרום שנייה : התורם זיתים שמן על זיתים לאכילה הרי זה תורם על השמן הראוין לעשות דברי רבי רבן שמעון בן גמליאל אומר תורמין על אוכלין חוץ מגרעיניהן מודי׳ בקלפין שתורמין על אוכלין חוץ מגרעיניהן : התורם ענבים לעשותן צימוקין תאנים לעשותן גרוגרו׳ רמונין ועתיד לעשותן כרי תרומה ואין צריך לתרום שניה רבי אליעזר אומר בית שמאי אומרי׳ אין צריך לתרום שניה ובית הלל אומרים צריך לתרום שניה אמרו ב״ה לבית שמאי הרי הוא אומ׳ וכמלאה מן היקב לא תרם זה מן היקב אמרו להם ב״ש הרי הוא אומר וכל מעשה וגומר אם אומר אתה צריך לתרום שניה אף הוא לא קיים קדש לה׳ : תורמין הערמה מן המו׳ על שבי אבל לא מן הכרי על הערמה : המכניס שבלים לתוך ביתו לעשות׳ מלילות הרי זה פוטר שבולין בן לוי שנתמנו לו שבלין ועתי׳ לעשותן גורן ענבים ועתיד לעשותן יין זתים ועתי׳ לעשותן שמן שכשם שתרומת ראשית מן הגורן ומן היקב כך תרומת מעש׳ מן הגורן ומן היק׳ ר׳ אליעזר אומר תורמין מן הטהור על הטמא אמר רבי אליעזר מעשה שנפלה דליקה בגורו׳ כפר סגנא ותרמו מן הטהור על הטמא אמרו לו משם ראייה אלא שתרמו מהן עליהן ר׳ איש׳ אמר משם רבי אליעזר תורמין מן הטהור על הטמא אף כלא כיצד מי שכבש זיתין בטומאה ומבקש לתרמן בטהרה מביא מסכך שאין כפיו כבילה ומביאו על פי החבית ומביא זיתין ונותן לתוכו ותורם כמלא תורם מן הטהור על הטמא ומן המוקף אמרו לו אין קרוי לה אלא יין ושמן בלבד : ר׳ יוסי אומר התורם מן הטמא על הטהור בין בשוגג בין במזיד תרומתו תרומה אמר ר׳ יוסי מה כשתנה זה מן התורם מן הרע על היפה מפרישין תרומה ומעשרות מן הטמא על הטמא ומן הטהור על הטהור ומן הטמא על הטהור אבל לא מן הטהור על הטמא וד׳ בשמים אומר אין מפרישין מן הטמא על הטמא אלא בדמאי בלבד אמרו לו הרי הוא אומ׳ ונתתם ממנו את תרומת ה׳ לאהרן הכהן :

הדרן עלך פרק שלישי

התורם והמעש׳ בשבת בין בשוגג בין במזיד מעשרותיו מעשרות והמטביל כלים בשבת בין בשוגג בין במזיד עלו לו ידי טבילה תורמין חטין על הפת אבל לא הפת על החטין אלא לפי חשבון תורמין תאנים על הגרוגרות במדה וגרוגרות על תאנים במנין אבל לא תאנים על הגרוגרות במנין ולא גרוגרות על תאנים במדה : רבן שמעון בן גמליאל אומר סלי תאנים וסלי גרוגרו׳ בזמן שאין תורמין מזה על זה אמר ר׳ ישמעאל בר׳ יוסי אבא היה נוטל עשר גרוגרו׳ מן המוקצה על תשעים תאני׳ שבכלכלה תורמי׳ גלוסקין על זיתי שמן ולא זיתי שמן על הגלוסקין ר׳ יהודה או׳ אף זיתי שמן על הגלוסקין תורמין יין כלול על שאינו כלול ולא שאינו כלול על הכלול ר׳ יהוד׳ אומר אף שאינו כלול על הכלול שלב׳ שיתו׳ מן היפה תורמו׳ יין שאינו מבושל על המבושל ולא המבושל על שאינו מבושל רשב״ג אומר אף המבושל על שאינו מבושל וכן היה רשב״ג אומר יין מבושל אין בו משום גלוי ואין בו משום יין נסך : ירק שדרכו להסתמר יום אחד תורמי׳ עליו יום אחד שני ימים תורמין עליו שני ימים שלשה תורמין עליו שלשה ימים הקשואי׳ והדלועי׳ והטרכסמין ותרדין שדרכן להסתמר יום אחד תורמין עליהן יום אחד החורין והכרישין והלפת והכרוב שדרכן להסתמר שני ימים תורמין עליהן שני ימים הקפלוטות והמלפפונות שדרכן להסתמר שלשה ימים תורמין עליה׳ שלשה ימים זה הכלל כל שנשמר תורמין עליו ר׳ נחמיה אומר לא יתרום מן התותי׳ שליקט בשחרית על תותי׳ שליקט בין הערבים וכן היה ר׳ יוסי אומר אין לך מר בקישות אלא שפניה שבה הרי זה מוסיף על חילון שבה ותורם : התורם את הכור ונמצא מגולה אבטיח ונמצא נקור תרומה ויחזור ויתרום ר׳ ישמעאל בר׳ יוסי אומר משם אביו תורמין יין על חומץ ולא תורמין חומץ על יין אלא לפי חשבון : התורם חבית של יין ונמצאת של חומץ אם ידוע שהית׳ של חומץ עד שלא תרם אינה תרומ׳ ואם משתרמה החמיצה הרי זו תרומה ספק תרומ׳ ויחזור ויתרום דברי ר׳ יוסי בר׳ יוסי אומר יין וחומץ שני מינין וחכמים אומרים מין אחד : היה בלבו לתרום יין על יין מה שבידו ומצאו חומץ אין תרומתו תרומה מה שבידו יין היין תורם ויחזור ויתרום את החומץ היה בודק את החבית להיות מפריש עליה והולך ונמצא׳ של חומץ עד ג׳ ימים ודאי מכאן ואילך ספק אבל יין מגתו מפרישין עליה בחזק׳ שהוא יין כל ארבעים יום : האומר תרומת הכרי הזה בצפונו מחליו בלבי צפון מדומע דברי רבי וחכמים אומרים שמא לאתו למין כי רשב״ג אומר נוטל את התרומה בצפון לפונו המקדים תרומה לבכורים מעשר ראשון לתרומה ומעשר שני לראשון אע״פ שעובר בלא תעשה מה שעשה עשוי ראשון לא יאכל עד שיצא שם שני עליו שני לא יאכל עד שיצא עליו תרומה שאין תרומה מעכבת את הבכורי׳ כיוצא בו העושה עסה מן הטבל בין שהקדים חלה לתרומה בין שהקדים תרומה לחלה מה שעשה עשוי חלה לא תאכל עד שיוציא עליה תרומה ותרומה לא תאכל עד שיוציא עליה חלה : היה הולך להפריש תרומה בשעת הפרשתו אומר הרי זה מעשר ראשון הרי זה ומעשר ראשון היה הולך להפריש מעשר ראשון בשעת הפרשתו אומר הרי זה מעשר שני הרי זה

מעשר

מעשר שני : היה הולך להפריש מעשר שני כשעת הפרשתו אמר הרי זה מעשר עני הרי זה מעשר עני נתכוון לומר מעשר ב' ואמר מעש' עני מעש' עני ואמר מעש' ראשון לא אמר כלום מעש' ראשון ואמ' מעש' שני דבריו קיימי' ר"י אומ' אם לשום מעש' עני נתכוון לא אמ' כלום אי משום ב' לראשון דבריו קיימין : כותי שתרם תרומתו תרומה כד"א על הגורן הכרים תרומה ונתנה לכהן מעשר ראשון ונתנו ללוי מעש' עני ונתנו לעני פירותיו מתוקנו' יאמכנים פירותיו לתוך ביתו פירותיו מקולקלין : ישרא' החשוד שמכנים פירותיו לתוך ביתו פירותיו מקלקלין הכותי ככותי דברי רבי רבן שמעון בן גמליא' אומר הכותי כישרא'. כותי שהעריש בכור פטר חמור וחלה מודיעין אותו שאינו חייב שכדין בו וגוזין אותו ואח"כ מקבלין הימנו וחלה נאכלת לזרים הוציא תרומה מתוך ביתו נותנה כהן טבל ותרומה דברי ר' רבן שמעון בן גמליא' אומר אין נותנה כה את תרומ' גדולה בלבד הוציא מעש' ראשון מתוך ביתו ונותנה בו טבל ומעש' ראשון דברי ר' רשב"ג אומ' אין נותנה בו את מעש' בלבד הוציא מעשר שני מביתו אמר פדוי הוא לא אמר כלום פדאוהו לכם נותנה בו טבל ומעשר שני דברי רבי רבן שמעון בן גמליא' אומר אין נותנה בו את מעשר שני בלבד ישרא'. החשוד והוציא מעשר שני מתוך ביתו ואמ' פדוי הוא לכם לא אמר כלום פדאוהו לי ופדאוהו לכם דבריו קיימין והכותי ככותי ד"ר רבן שמעון בן גמליא' אומר כותי כישראל כותי שתרם ונתנה לכהן תרומתו תרומה. ר' שמעון בן אלעזר אומר תרומה ויחזור ויתרום אומר לו מה נשתנה זו מכאן שתרם ונתנה נפני כהנתו אמר להם הפרש היא זו שזו נתרמה בקדוש' וזו לא נתרמה בקדושה . היתה לו ערמה מורחת רצה לעשותה תרומה על מקום אחר עושה נוטלה תרומתה אם רצה לעשות אותה מעש' ראשון על מקום אחר עושה נוטל מעשר ראשון רצה לעשות אותו מעשר שני על מקום אחר עושה נוטל מעשר שני רצה לעשות אותה מעשר עני על מקום אחר עושה ואם אמר הריני תורם ומחשב אם תעלה בידי אחד מששים תרומתו תרומה ואם לאו אין תרומתו תרומה תרם ועלה בידו אחד מששים תרומתו תרומה אלא שתרם כמדה :

הדרן עלך פרק רביעי

היה לוקט דלעת להיות מפריש עליה והולך והיה רושם ואומר עד כאן תרומה דברי רבי רבי שמעון אומר תורם ומחשב כמו שלמוד היה צריך להפריש מעשר וכחמש פשרה חבית של יין מעלה את הראשונה ואומר זו תרומה את השנייה אומר הרי זו תרומה דברי רבן שמעון בן גמליא' ר' אומר מעלה כולן לגב הכור ואומר הרי זה תרומה . מי שהיו פירותיו במגורה נותן סאה לבן לוי וסאה לבני מפרים שתוכה שאין ואוכלן בין שהיתה אותה סאה קיימת בין שלא הית' אותו סאה קיימת מפרש עליה ואוכל דברי ר' מאיר וחכמי' אומרי' אם היתה אותה סאה קיימת מפרים עליהן תרומה והולך ואם לאו אין מפרים אלא לפי חשבון. שעור תרומה בית שמאי אומר עין יפה משלשים והבינונית מארבעים והרעה מחמשים בית הלל אומר עין יפה אחד מארבעים בינונית מחמשים והרעה מששים רבי ישמעאל אומר מחצ' חולין ומחצה תרומה ובלבד שיהו חולין מרובין על התרומה האומר לשלוחו צא תרום תורם בינונית אחד מששים לא תרום אחד מחמשים פחת עשרה או הוסיף עשרה תרומתו תרומה ואם נתכוון להוסיף אחד אין תרומתו תרומה נתכוון לתרום א' מעשר' ועלה בידו מעשרי' משלשים ומארבעים ומחמשי' ומששים תרומתו תרומה נתכוון לתרום א' מששים ועלה בידו מחמשים מארבעים משלשים מעשרים מעשרה אין תרומתו תרומה ואם אמר הריני תורם תורם ומחשב ותורם ועלה בידו אחד מששים תרומתו תרומה ואין צריך להוסיף מששים וא' צריך להוסיף . ר' אומר רובו של אחד כמותו עד כמה מוסיף אפילו אחד על א' רבן שמעון בן גמליא' אומר כמו שלמוד ר' יהודה אומר תוספת תרומה ניטלת מן הטהו' על הטמא ואינ' מדמעת ואין חייבין עליה חומש כד"א כיצד שנתכוון לתרום אחד מששים ועלה בידו מששים אחד אבל אם אמר הריני תורם ומחשב זו היא תרומה ודאית ר' ישמעאל שורי ורבי שמעון אומר כל תרומה שאין מקפידין כגון תרומת הבליסין והחרובין ניטלת אחד מששים ותרומה טמאה ניטלת אח' מששים . אלו נוטלין אחד מששים גידולי תרומה וגידולי תרומה ותרומ' שנטמאת בשגגה ובאונס ותרומת הקד' ותרומ' חוצה לארץ הקנה והבליסין והחרובין וגמזוז' והורמסין ושעורין אדומיות ותרומת עציץ ותרומת אפטרופים . אמר ר' יוסי מנין לתרומ' שהיא אחד מחמשי' שנאמר ומחצית בני ישרא' תקח אחד אחוז מן החמשים וגומר אף ממה שאחזתי לך ממקום אחר הרי הוא כזה מה זו אחד מחמשים אף זו אחד מחמשים מנין שאם תרם ועלה בידו אחד מששים שתרומתו תרומה שנ' ואת התרומה אשר תרימו ששית האיפה מחומר החטים וששיתם האיפה מחומר השעורים ר' ישמעאל בר יוסי אומר משום אבא ר' יוסי אומר תשלומי תרומה חומשה וחומש חומשה הרי הן כתרומה לחייב עליהן מיתה קרן וחומש לאוסרן כפחות ממא' לעלותו כמאה ואחד ר' שמעון אומר במאה מקל וחומר מה מצינו בתרומ' מעשר אחד מעשר אף זו אחד מעשרה אמר לו לא אם אמרת בתרומת מעשר שביטל' קודש מקדש ולא נקרא שם איסור עליה תאמר בזו שביטולה קודם מחול ונקרא שם איסור עליה ערלה וכלאי הכרם עולין באחד ומאתים ר' שמעון אומר מאתי' אין צריך להוסיף וכן היה ר' שמעון אומר כל תרומה שאין הכהנים מקפידין עליה אין צריך להוסיף תרומ' ערלה וכלאי הכר' ספיקן מותר ספק נאכלו ספק נגנבו ספק אבדו ספק נפלו לחולין ספיקן מותר . ר' יהוד' אומר רימונים מתוקין אסורין כל שהן כיצד נפל א' מהן לתוך הריבוא כולן אסורין נפל מריבוא לתוך ריבוא אחרת כולן אסורין ר' שמעון בן יהודה אומר משם ר' שמעון נפל אחד מהן לתוך הריבוא כולן אסורין נפל מריבוא לתוך שלשה משלשה למקום אחד ספיקו אסור מפני שספק דימוע . אמר ר' יהודה בן בכא אחד מן הראויין לחורו שאם יבואו לידי חליפות תרדין אומר אני שיעלו באחד ומא' ולא עוד אלא שב"ד צריכין לחגות על כולן שיעלו באח' ומאה נתפלטו אגוזי' נתפרדו רמונים נתפתחו חביות נתחתכו דלעים נתפרסו ככרות יעלו באחד ומאתים נפלו ואח"כ נתחתכו בין בשוגג בין במזיד הרי אלו לא יעלו דברי ר' מאיר ור' יודה ור' שמעון אומרים בין בשוגג בין במזיד יעלו ר' יוסי אומר בשוגג יעלו במזיד לא יעלו וכן היה ר' יוסי אומר תרומה סתומה שנתערב' בפתוחות ונתפתחו ופתוחה בפתוחות הרי אלו יעלו שלא אמרו את סתומה שבסתומו' שנתפתחה לומר כלל שר' אליעזר אומר בידוע לא תעלה בשאין ידוע תעלה ר' יהושע אומר בין בידוע בין בשאין ידוע תעלה דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר ר' אליעזר אומר בין בידוע בין שאין ידוע תעלה ר' יהושע אומר בין בידוע בין בשאין ידוע לא תעלה ר' עקיבא אומר בידוע לא תעלה שאין ידוע תעלה . ליטרא קציעות שדרסה על פי חבית ואין ידוע באיזו חבית דרסה דרס' ע"פ כוורת ואין ידוע באיזו כוורת דרסה דרסה בעיגול דבלה ואין ידוע באיזה עיגול דרסה ר' אליעזר אומר רואין את העליונות כאילו פרודות אם יש שם מאה ואחד ליטרו' תעלה ואם לאו לא תעלה ר' יהושע אומר אם יש מאה פומין יעלה ואם לאו הפומין אסורין והשולים מותרין דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר ר' אליעזר אומר אם יש שם ק' פומין תעלה ואם לאו הפומין אסורין והשולים ר' יהושע אומר אף ע"פ שיש שם שלש מאות פומין לא תעל' דרסה בעגול ואין ידוע היכן דרס הכל מודי' שתעלה סאה תרומה שנפלה על פי המגורה רואין אותה כאילו היא חטין על פי שעורין לקלפה רבן שמעון בן גמליא' אומר כמשמע' תעלה באחד ומאה תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה מדמעת למקום אחר אינו מדמעת דברי ר' אליעזר וחכמים אומרי' בין למקומה בין למקום א' מדמעת ר' שמעון אומר בין למקומה בין למקום אחר אינו מדמעת כשם שהתרומות עולות מתוך החולין באחד ומאה בין בלול בין שאינו בלול כך טמא' תעלה מתוך הטהורה בא' ומאה בין בלול ובין שאינו בלול ר' יוסי אומר בבלול לא תעלה בשאינו בלול תעלה נפלה לתוך החולין טמאים הכל מודים שתעלה . קישות של תרומה שנתערב' במאה קישות של חולין וכן פרוס' של לחם הפנים שנתערבה במאה פרוסות של חולין הרי או יעלו ר' יהודה אומר לא יעלו . אם נעשו פרוסות זו כזו שיעשו זו כזו . ואם הי' אוכל פסול שנפסל בטבול יום הכל מודים שיעלו הטבל שנתערב בחולין הרי זה אסור כל שהו אם יש לו פרנס' ממקום אחר מוציא לפי חשבון ואם לאו ר' אליעזר בן ערך אומר קורא שם לתרומת מעשר שבו ועולה באחד ומאה וכן מעשר טבל שנתערב בחולין הרי אוסר כל שהו אם יש לו פרנסה ממקום אחר מוציא לפי חשבון ואם לאו ר' אליעזר בן ערך אומר קורא שם על תרומת מעשר שבו ועולה באחד ומאה ואם הי' טבל מעשר ראשון ומעשר שני הרי זה אסור שלא התירו ספק מדומע אלא לדבר שיש לו מתירין רבי שמעון אומר כל דבר שיש לו מתירין כגון טבל ומעשר שני והקדש והחדש לא נתנו חכמים שיעור וכל דבר שאין לו מתירין כגון ערלה וכלאי הכרם נתנו חכמים להם שיעור . אמרו לו והלא שביעית אין לה מתירין ולא נתנו לה חכמים שיעור אמר להם שביעית אינה אוסרת כל שהוא אלא לביעור אבל לאכילה אינה אסורות אלא בנותן טעם :

הדרן עלך פרק חמישי

סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה חולין הרי אלו מדומעין אין חייבין עליהן קרן וחומש . ואין משלמין מהן קרן וחומש ממקום אחר אלא לפי חשבון סאה תרומה שנפלה למאה והגביהה אם היו של טבל עושה' אותן תרומה ומעשרו' על מקום אחר או קורא שם לתרומת מעשר שבהן אם היו של מעשר טבל עושה אותן תרומ' ומעשרות על מקום אחר או קורא שם לתרומת מעשר שבהן אם היו של מעשר שני מחללן על המעות בדמי תרומ' חוץ מדמי תרומה שבהן אם היו של חדש ימתין עד שיבא הפסח ויתננו לכהן : סאה תרומה שנפל' לפחות ממאה ונדמעו אם היו של טבל עושה אותן תרומה ומעשרות על מקום אחר או קורא שם לתרומת מעש' שבה היתה של מעשר טבל עושה תרומ' ומעשרות על מקום אחר או קורא שם לתרומת מעשר שבה ואם היו של מעשר שני מחללין על המעות בדמי תרומה חוץ מדמי תרומה שבהן אם היו של חדש ימתין עד שיבא הפסח ויתננו לכהן : סאה תרומ' שנפלה למאה שביעית הרי אלו יעלו פחות מכן ירקבו : סאה תרומה טמאה שנפלה למאה סאה תרומה טהורה בית שמאי אוסרין וב"ה מתירין אמרו ב"ה לבית שמאי טהורה אסורה לזרי' וטמאה אסור' לכהני' מה טהורה עולה אף טמאה תעלה אמרו להם ב"ש לא אם אמרת בטהורה שהיא עולה מתוך החולין להיאכל לזרים תאמרו בטמא' שאין עולה מתוך החולין ליאכל לכהני' אמרו להם בית הלל הרי טמאה שנפלה לתוך החולין תוכיח שאין עולה מתוך החולין להאכל לזרים והרי היא עולה אמרו להם ב"ש אם אמרתם בחולין שהתירו היתר מרובה תאמרו בתרומ' שהתירה היתר מועט אמרו להם בית הלל וכו' כמה שהחמירה תורה באוכלי תרומה לזרים או באוכלי תרומ' לכהני' באוכלי תרומה לזרים טהור שאכל את הטהור וטהור שאכל את הטמא וטמא שאכל את הטהור וטמא שאכל את הטמא כולם במית' ובאוכלי תרומ' לכהני' טהור שאכל את הטהור במנותיו טהור שאכל את הטמא בעשה וטמא שאכל את הטהור וטמא שאכל את הטמא בלא תעשה והלא דברים קל וחומר ומה אם במקום שהחמיר' תורה באוכלי תרומה לזרים הרי הוא עולה מתוך החולין ליאכל לזרים מקום שהקיל' תורה באוכלי תרומה לכהנים אינו דין שתעלה מתוך החולין להאכל לכהנים אחר שהורו ר' אליעזר אומר תרום ותרקב וחכמים אומרי' אבדה במיעוטה : סאה תרומה שנפלה למאה ולא הספיק להגביה עד שנפלה אחרת הרי זו אסורה ור' שמעון מתיר אמר ר' אלעזר כרבי שמעון בד"א בזמן שלא ידע בה ואח"כ נפלה אבל אם ידע בה ואח"כ נפלה אחרת הרי זו מותרת שכבר היה לה להעלות : הקמחין והסלתות מעלין זה את זה דברי ר' נחמיה וחכמים אומרים אין מעלין זה את זה לוג מים שנפל לתוך תשעים ותשע' של יין ואח"כ נפל לוג שמן מעלין זה את זה דברי ר' נחמיה וחכמים אומרים אין מעלין זה את זה סאה ערלה שנפל' למאתים ידע בה ואח"כ נפלה אחרת הרי זו מותרת לפחות מכן הרי זו אסור' עד שירבה אסור על הנעת' סאה תרומה שנפלה למאה ואח"כ נפלו לתוכ' חולין כל שהן הרי זו מותרת סאה תרומ' שנפל' לתח' אין מעלין זוגין שבה פחות מכן מעלין זוגין שבה לוג יין צלול שנפל לתוך מאה לוגין עכורין אין מעלין שמרים שבהן פחות מכן מעלין שמרים שבהן לוג יין עכור שנפל לתוך מאה לוגין צלולין אין מעלין שמרים שבו . שאור שנפל לו בשאור אחר והחמיץ בו את העיסה' אם אין באסור נותן טעם מותר חטין בשעורים יבור טחנן בנותן טעם גריסין בעדשי' יבור בשלן בנותן טעם רבי יוסי אומר גרים של פול וגרים של טופית הרי אלו מין אחד . וכן היה ר' יוסי אומר שתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה ונפלה סאה של תרומה לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזו מהן נפלה שתיהן מותרות שתי קופות בשתי מגורו' שתי מגורות בשתי עליות שתי מגורות בשעליה אחת הרי אלו יעלו ר' יהודה אומר לא יעלו ר' שמעון אומר אפי' הן בשתי עיירות מעלות זו את זו כזו מאה וכזו אין מאה הריני אומר לתוך מאה נפלה אחת מדומעת ואחת שאינה מדומעת הריני אומר לתוך מדומעת נפלה . שתי קופות בזו ארבעים סאה ובזו אין ארבעים סאה נפלה סאה לתוך אחת מהן וידוע לאיזו מהן נפלה ואח"כ נפלה שנייה ואין ידוע לאיזו מקום נפלה הריני יכול לתלות ולומר למקום שנפלה הראשונה שם נפלה שנייה . נפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזו מהן נפלה ואח"כ נפל' שניי' ואין ידוע לאיזו מהן נפלה אינו יכול לתלות ולומר למקום שנפל' שנייה שם נפלה ראשונ' אבית לפניו שתי קופות אחת של חטים ואחת של שעורים נפלה אחת מהן ואבדה א' מהן ואין ידוע אי זו נפל' ואיזו אבדה שתיהן מותרות . שתי קופות אחת של תרומה טמאה ואחת של תרומ' טהורה נפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזו מהן נפלה הריני אומר לתוך של טמאה נפל' וטהורה לא תאכל בטהר' עד שתתחשב שאין בכל עיסה ועיסה' כביצה . שתי קופות אחת של תרומה טמא' ואחת של חולין טהורין נפלה סאה תרומ' לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזו מהם נפל' הריני אומר לתוך תרומ' טמאה נפלה וחולין טהורין לא יאכלו בטהר' עד שיתחשבו שאין בכל עיסה ועיס' כביצה אחת של תרומ' טהורה ואחת של חולין טהורין נפל' סאה תרומ' לתוך א' מהן ואין ידוע לאיזו מהן נפל' שתיהן מותרות אם יש בהן לעלות זו את זו מעלות זו את זו ולא יאכלו בטהר' עד שיתחשבו שאין בכל עיסה ועיס' כביצה . היו לפניו שתי קופות אחת של תרומ' ואח' של חולין ולפניהן שתי סאין אחת של תרומ' וא' של חולין ונפלו משתיהן לתוך שתיהן ואין ידוע אם מזו לתוך זו ואם מזו לתוך זה הריני אומר תרומ' לתוך תרומ' נפלה חולין לתוך חולין נפלו אם הי' טבל מעשר ראשון ומעשר שני הרי זה אסור שלא התירו ספק מדומע אלא שיש לו מתירין הפריש תרומ' ומעשר ראשון ומעשר שני ואין ידוע איזהו הרי זה מעלה את התרומ' את הראשו' ואת השני' :

הדרן עלך פרק ששי

רבי שמעון אומר הספק שאכל של תרומ' שוגג משלם את הקרן ואינו משלם את החומש האוכל תרומ' נקורה והשות' יין מגול' משלם קרן וחומש בזיד משת' יין של תרומ' שוגג משלם את הקרן ואינו משלם את החומש אכל תרומ' ביום הכפורי' משלם קרן וחומש יין וחומץ משלם קרן וחומ' האוכל תרומ' טמא' משלם דמי עצי' לכהן אבא שאול אומ' כל דבר שיש בו שוה פרוט' חייב בתשלומין אמרו לו לא אמרו שוה פרוט' אלא בהקדש בלבד . אחד האוכל וא' השות' ואחד הסך אכל וחזר ואכל אם יש מתחלת אכיל' ראשונ' עד סוף אכיל' אחרונ' כדי אכילת פרס מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין שתה חזר ושתה חזר ושתה אם יש מתחלת שתיי' ראשונה עד סוף שתייה אחרונה כדי שתיית רביעית מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין כשם

שאכילה

שאכילה בכזית כך שתייה בכזית · אכיל' ושתי' אין מצטרפין אבל כזית אפי' מחמשת המינין הרי אלו מצטרפין אכל כחצי זית ונודע לו וחזר ואכל כחצי זית אחר ממין אחר הרי אלו אין מצטרפין · כשם שאין נותנין תרומה אלא לכהן חבר כך אין משלמין קרן וחומש אלא לכהן חבר · האוכל תרומה עם הארץ משלם קרן וחומש לכהן חבר וחבר נוטל דמים ומפריש את כ"ה תרומת חבר ותרומ' עם הארץ שנתערבו כופין את עם הארץ למכור את חלקו · האוכל תרומ' טהורה משלם מן החולין הטהורין שילם מן החולין טמאין סומכו' אומר בשוגג תשלומיו תשלומין במזי' אין תשלומיו תשלומין וחכ"א בין בשוגג בין במזי' תשלומיו תשלומין ויחזור וישל' חולין טהורין ישרא' שנתנו לו תרומה מבית אבי אמו ואכלה וכן בעל הבית שגבה בחובו וכן לאשה בכתובת' משל' קרן וחומש לכהן חבר וחבר נותן לו דמי הגזו' תרומת הקד' ולא אכלה משל' את הקרן ואין משלם את החומ' וכפל אין בהקדש ישלם שני לרעהו ולא להקדש אכלה משל' שני קרני' וחומש קרן וחומש מן החולין והן נעשין קדש כתרומ' קרן נותן לגיזבר וחומש לבעלין בקרן מועלין בחומש זה אין מועלין חומ' שני תרומ' נותן לגיזב' וחומש לבעלין ר' מאיר מחיי' בקופ' שנייה בחלה רבי יוסי פוטר וחכמים אומרי' מדומע פטור מן החלה ספק מדומע כאכל מסו' דמע וחייב בחלה · ר' אליעזר אומר משלמין ממין על שאינו מינו ובלבד שישל' מן היפה על הרע כיצד אכל שעורים ומשלם חטים גרוגרות ומשלם תמרים תבוא לו ברכה ר' עקיבא אומר אין משלמים רק ממין על מינו ר' אליעזר אומ' כשם שמשלמין מן החדש על הישן כך משלמין ממין על שאינו מינו · האוכל את הטבל משלם מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה ומן התבוא' שלא הביא' שליש דברי ר' אליעזר ר' עקיבא אומר אין משלמין מדבר שלא בא לעונת המעשרו' א"ר נתן היה רבי אליעזר אומר ימתין עד שתבא שבת ויבא לחבר ויגמור ר' יהושע אומר דם שעל הככר גורר את תקנתו ואכל את השאר כמה' בין שניו משפשף ואינו חושש · האוכל את הנבלה ואת הכנ' שבתבואה חייב את הגזו שבעדשי' ואת יתושין שבכליסין ואת התולעין שבתמרין ושבגרוגר' פטור' פירשו וחזרו חייב את התולעי' שבעקרי לגות ואת הקפה שבירק חיי' וכחושין שביין ושבחומץ הרי אלו אסורין ר' יהודה אומר מסננין את היין ואת החומץ המתברך על החת' הרי זה דרך אחרת · הציר והחומץ והתוריים והשמן והדבש מותרין משו' גלוי ור' שמעון אוסר א"ר שמעון אני ראיתיו ששתה בחם ביר בגלילין אמרו נחש שותה היה ואין מביאין ראיה מן השוטין שמתרת אסורה משום גלוי ר' נחמיה אומר אם היתה תחתונ' מכוסה אע"פ שעליונה מגולה הרי זו מותרת מפני שארס של נחש דומ' לספוג ועומ' במקומו · פיסה שלש' במי' מגולין אפילו היא של תרומה תשרף ואין צריך לומר של חולין ר' נחמיה אומר אם פסה הרי זו מותר' מפני שארס של נחש כלה בתנור · מי כבשים ומי שלקות ומי תורמוסין אין בהם משום גלוי מים שנ' בהן כבושין שלקו' ותרמוסין אם בהן נותן טעם מותרי' ואם לאו אסורי' מים שהדיח בהן עוכסין ודרמסקין לחולה אין בהן משו' גלוי מים שנתגלו וחוממן אסורין משום גלוי מים חמין כל זמן שמעלין הבל אין בהם משו' גלוי · מים מגולין לא ישפכם ברשות הרבי' ולא יגבל בהן את הטיט ולא ישקה מהן כותי ולא בהמת אחרי' אבל משק' הוא בהמת עצמו · מים מגולין לא ירחיץ בהן את הבית ולא ירחוץ בהן פניו ידיו ורגליו אחרים אומרי' לא אמרו אלא בזמן שיש בו סריטה ובמה הן בקרקעות ת' ספה אחרי' אומרי' שאתי' בין מכוסין בין מגולין ר' נחמיה אומר כדי שתצא חבית של פיטין מתמלאה מעין כל זמן שהוא מוסך אין בו משום גלוי אמר ר' ישמעאל בר' יוחנן בן ברוקה מעשה שהלכו' יוחנן בן ברוקה אצל ר' יוחנן בן נורי לבית שערי' ומצא גבי שאין בו שלשה לוגין ושתה ושתה ממנו יין בין בכלים בין בקרקע אסור · חמש וגמל' נחש מת בבור יין ובלו ושאלו את ר' יהודה בן בבא והתיר להם את הבור יין תוסס כל זמן שהוא תוסס אין בו משום גלוי וכמה תוסס ג' ימים לגין שהניחו בשיד' ובתיבה הרי זה אסור בדקו והניחו הרי זה מותר לגין בתיקו הרי זה אסור בדק והניח ה"ז מות' נתנו בבור אפי' עמוק ק' אמה הרי זה אסור נתנו במגדל אפילו גבוה ק' אמה הרי זה אסור נתנו בטרקלין אפי' מגיר מסוייד הרי זה אסור מכסין ולא פוקקין ואם הי' פקק ה"ז מותר כמה יהא בנקב כדי שיתכב' בו אצבע קטנ' של קטן בקורי תבשיל וקלח של כרוב וכל דבר שיש בו לחה אסור ר"ש בן מנסי' אומר זורק את הניקור ואוכל את השאר · פטריו אסורו' מפני סכנת נפשו' נקר בתאנ' וכפסת גרוגר' בתמר' וגעם זכסה שתיכן מותרו' נראה לבור שנקר בתאנ' ועכב' תנקר באבטיח שניהן אסורין שאני אומר שמא נקורין היו · אבטיח שניק' ואכלו ממנו י' בני אדם השאר ה"ז אסו' וכן חבית שנתגלת' ושת' הימנ' י' בני אדם השאר ה"ז אסור : אין מערבין תרומות טהורו' תלויות זו בזו אבל מערבין תרומ' שנטמאת בולד הטומאה עם תרומה שנטמא' באב הטומאה אע"פ שמוסיפין טומא' על טומאת' אם אמר פלוני' טהור' היא הרי זו טהור' אם אמר פרוטי' מניח' על שמשן עליה הרי זו טמא' נולד לככר ספק טומא' והודידו ספק טומא' שעל גבי השלחן נוטל' ומניח' במקו' המולכנו · חבית שנשבר' בגת התחתונ' והעליונ' טמאה הכל מודי' שתרד ותטמ' ול' ידחנו' סיעה של בני אדם שאמרו להם כותי' תנו לנו אחד מכם ונהרגנו ואם לאו הרי אנו הורגין את כולכ' יהרגו כולן ול' ימסרו להם נפש אח' מישרא' אבל אם ייחדוהו להם כגון שייחדו לשבע בן בכרי יתנוהו להם ול' יהרגו : א"ר יהודה בד"א בזמן שהוא מבפנים והן מבחוץ אבל בזמן שהוא מבפני' והם מבפני' הואיל והוא נהרג והן נהרגין יתנוהו להן ול' יהרגו כולן וכן הוא אומר ותבא האשה אל כל העם בחכמת' וגו' אמר' להם הואיל והוא נהרג ואתם נהרגין תנוהו להם ול' תהרגו כולכם ר' שמעון אומר כך אמרה להם כל המורד במלכו' בית דוד חייב מיתה:

הדרן עלך פרק שביעי

הזורע פשתן של תרומה עד שלא הביא שליש יותר משהבי' שליש יקיים דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר בשוגג עד שלא הביא שליש יופך משהבי' שליש יקיים במזיד זה וזה יופך : הזורע תוספת של תרומה ושלה עלה מתוך מאה גדוליהן חולין גדולי הקדש חייבין עליהן קרן וחומש על מקום אחר אלא לפי חשבון וחייבין בחלה הידים והטבו' יום אין פוסלין בהן כדרך שפוסלין בחולין חדש כיצד יעשה מביא קפיס ותולה בצואר בהמ' ונותן לתוכ' חולין רבי שמעון אומר נותן לתוכה כרשינין והן יפות לבן מהכל : מאה לגינין של תרומה ואחד של חולין כולן מותרין בדבר שזרעו כלה אבל דבר שאין זרעו כלה לא יעלה שאין קרק' עול' באחד ומאה שלש ועלה ובלבד שלא יתכוין ויתלוש ר' שמעון אומר אף יתכוין ויתלוש ויעלה באחד ומאה : ליטרה מעשר ראשון שניטעה והרי בה כעשר ליטרין חייבת בתרומה כמעשר ראשון וכמעשר שני וכמעשר ראשון שבה עושה אותה תרומ' ומעשרו' על מעשר ראשון שנטע ליטרה מ"ש שנטעה והרי בה כעשר ליטרין חייבת בתרומה וכמעשר ראשון וכמעשר שני חוזר ופודה את מעשר שני שנטע : המכנס עם הכותי בחסיות אע"פ שפירותיו טבל לא יאכ' מפירותיהן ערלי רבי שמעון בן אלעזר אומר בתולשי שביעית עם ישרא' מותר המפריש חבילי תלתן של מעשר הרי זה פודה את הען ואת הזרע ר' נתן בר' יוסף אומר שתילי בצלים עד ג' שנים אסורין מכאן ואילך מותרין תלתן שנפלה בבור של מים ר' מאיר אוסר ור' יהודה מתיר א"ר שמעון כד"א כזמן שקשט אבל לא שקשה הרי זו מותר' : תפוח שרסקו ונתנו לתוך העיס' וחמצה ר' יוסי אומר אין חימוצו חמץ אחד נותן טעם לשבח ול' נותן טעם לפגם זה וזה אסו' דברי ר"מ ר' שמעון אומר לשבח אסור לפג' מותר כגון החומץ שנפל לגריסין וגריסין שנפלו לתוך הבור של מים שמרים שנפל על גביהן יין גרוגרו' שנפל על גביהן שמן הרי זה אסור ור' שמעון מתי' שאור של תרומה שנפל לתוך העיס' והגביהו ואח"כ נתחמץ מותר שאור של שביעי' שנפל לתוך העיס' ידע בו ואח"כ נתחמץ מותר שאור של תרומ' ושל שביעי' שנפל לתוך העיס' לא בזה כדי לחמץ ולא בזה כדי לחמץ ונצטרפו וחימצו אסור לזרים ר' אלעז' בר' שמעון מתי' לזרים היה בזה כדי לחמץ ובזה כדי לחמץ ונצטרפו וחימצו אסור לכהני' ר' אליעזר בר' שמעון מתיר לכהנים : יין של תרומה שנפל על גבי יין וכן שמן של תרומה שנפל על הפירו' ידיחן והן מותרין וכן על גבי יין יקפה אותו והיין מות' נפל ע"ג ציר יקפינו כדי שיבטל טעם שומן של כלים שסכן בשמן טמא וחזר וסכן בשמן טהור או שסכן שמן טהו' וחזר וסכן שמן טמא ר' אליעז' אומר אחר הראשון אני בא וחכ"א אחר האחרון ר' אליעזר אומר יבא אדם סך את כליו שמן טמא וחוזר וסכן בשמן טהור כשהן מנגבין אין מנגבין אלא מן הראשון וחכ"א יבא אדם סך את כליו שמן טהור וחוזר וסך שמן טמא כשהן מנגבין אין מנגבין אלא מן האחרון כלי שסכן שומן טמא ונכנס משתמש בהן כשהן חוזרו וכלו מהן משקין טמאין : קדרה שבשל בה בשר לא יבשל בה חלב בישל בה בשר חולין לא יבשל תרומה תרומ' לא יבשל בה חולין ואם בשלן ה' בנותן טעם : היו לפניו שתי קדירות אחת של תרומה ואח' של חולין ולפניו מדוכה אח' של תרומ' נתן לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזה מהן נתן הרי אני אומ' לתוך של חולין נתן היו לפניו שתי מדוכות אחת של חולין ואח' של תרומה ולפניו קדיר' אחת של חולין נתן מאח' מהן ואין ידוע מאיז' מהן נתן הריני אומר מתוך של חולין נתן : היו לפניו שתי קדרות אחת של חולין ואח' של תרומ' ולפניהן שתי מדוכות אח' של תרומ' ואח' של חולין נתן מאחיהן ואינו יודע אם מזו לתוך זו ואם מזו לתוך זו הריני אומ' תרומה לתוך תרומ' נתן וחולין לתוך חולין נתן ואם הי' טבל מעש' ראשון ומ"ש הרי זה אסור שלא התירו ספק דמוע אלא בדבר שיש לו מתירין : חתיכה אסורה שנתערבה בחתיכו' אפי' כן אף כולן אסורי' הרוטב בנותן טעם אם נמחה הרי זה בנותן טעם חתיכה של חטאת שנתערב' בק' חתיכות של חולין וכן פרוסה של לחם הפנים שנתערבה בק' פרוסו' של חולין הרי אלו יעלו ר' יהודה אומר לא יעלו חתיכה של חטאת טמאה שנתערב' בק' חתיכו' של חטאת טהורה וכן פרוס' של לחם הפני' טמא' שנתערב' בק' פרוסות של לחם הפני' טהור הרי אלו יעלו ר' יהודה אומר לא יעלו וכן בחלות תודה : טבל יין נסך מין במינו כל שהו ושלא במינו בנותן טעם ושאר כל האסורין בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם :

הדרן עלך פרק שמיני

דג טמא שכבשו עם דג טהור וכן גרב שמחזיק סאתי' שבו משקל עשרה זוז ביהודה שהן חמשה סלעים בגליל דג טמא צירו אסור ר' יהוד' אומ' ברביעי' בסאתי' ר' יוסי אומ' אח' מששה עשר בו א"ר שמעון בן מנסיא אין לך גרב שמחזיק סאתים שאין בו משקל עשרה זוז ביהודה שהן ה' סלעים בגליל : דג טמא שאין בו רביעי' א"ר יוסי בר יהודה בד"א בזמן שמונ' ומניח לפניו ומל' בו בשטור הזה אבל אם היה נוטל וזורק ראשון אע"פ שמל' בו יותר מכשי' הזה מותר : דג טמא שכבשו עם דג טהור מדיחו ומותר דג טמא מליח ודג טהור תפל אסור דג טהור מלי' ודג טמא תפל מותר דג טמא שבשלו עם דג טהור רואין אותו כאלו הוא קפלוט אם יש נותן טעם אסור ואם לאו מותר : אלו הן מיני חסיות הלוף והשום והבצלים והקפלוט ר' יהודה אומ' אין לך מיני חסיות אלא קפלוט בלבד ר' יוסי אומר כובשין כבלין של תרומה בחומץ של חולין ואין כובשין כבלין של תרומה בחומץ של תרומה ואין צריך לומר כבלים של חולין בחומץ של תרומ' ר' עקיב' אומר כל המתבשלין זה עם זה מותרין עם הבשר בשר בבשר אסור וכולן שנתבשלו זה עם זה הרי אלו אסורין ר' אליעז' אומר כבד אוסרת ונאסרת ר' ישמעאל בר' יוחנן בן ברוק' אומר שלוקה אוסרת ואינה נאסרת מתובלת אוסר' ונאסרת ביצים טהור' ששלקן עם ביצים טמאות אם יש בהן בנותן טעם אסורות ואם לאו מותר' ביצי' ששלקן ומצ' באחת מהן אפרוח אם יש בהן בנותן טעם אסורות ואם לאו מותרת ניטולי כלים מותרין בתבשיל' ביני' מזורות נפש יפה תאכל מגל בלא' מהן דם זורק את הדם ואוכל את השאר ואם אדם דגים וחגבים בין חיים בין מתי' ואינו חושש : יין של תרומ' שנפל לתוך החוריים אסור לזרים ר' אליעזר בר' ישמעאל מתיר לזרים נותן אדם דבלה וגרוגרות לתוך המורייס כדרך שנותן את התבלין לא יסחטם לאוכ' מהן מסקין כתבלין מותר מפני שהן תבלין כתבן כודר את התבלין ונותנן לתוך התבשיל אם בטל טעמן מותרין ואם לאו אסורין אין שופין את היין אילנטית ואת המתערב ואם עשה את היין אלנגתי' ואת המתערב סך את השמן ואין סך יין וחומץ שאין דרכו לסיכה יין וחומץ אין דרכן לסיכה : דבש תמרים ר' אליעזר חייב במעשרות א"ר נתן מודה ר' אליעזר שפטור מן המעשרות אבל אומר היה ר' אליעזר שלא יאכל מן הדבש עד שיתקן את התמרים מודה ר' אליעזר שאם תקן התמרים והוכשו באשפתיא שמותר דבש תמרים ר' אליע' מטמא משו' משקה א"ר נתן מודה ר' אליע' שאין זה מטמא משו' משקה על מה נחלקו על שנתן לתוכו מים שר' אליעזר מטמא משו' משקה וחכ"א הולכין אחר הרוב : זיתים של תרומ' טהור' יעשו שמן טמאים לא יעשו שמן ענבים בין טמאות בין טהורות לא יעשו ד"ר מאיר ר' יעקב אומר מודה ר' אליעזר לר' יהושע בזיתים טהורין שיעשו שמן על מה נחלקו על זתים טמאים שר' אליעזר אומר לא יעשו ור' יהושע אומר יעשו וענבים טהורות יעשו וטמאות לא יעשו א"ר יהודה מודה ר' יהושע לר' אליעזר בזיתים טהורים ובענבים טהורות שיעשו על מה נחלקו על הטמאי' שר' אליעזר אומר לא יעשו ור' יהושע אומר יעשו אמר ר' לא נחלקו ר' אליעז' ור' יהושע על זיתים טהורין שיעשו ועל ענבים טמאים שלא יעשו על מה נחלקו על זתים טמאים ועל ענבים טהורו' שר' אליעזר אומר לא יעשו : תרומה ניתנה לאכילה ולשתי' ולסיכה לאכול דבר שדרכו לאכול ולשתות דבר שדרכו לשתות ולסוך דבר שדרכו לסוך כיצד לאכול דבר שדרכו לאכול אין מחייבין אותו לאכול קטופות של ירק ולא פת שעיפשה ולא תבשיל שעברה צורתו ר' חנינא סגן הכהנים אומר תרומה שנפסלה מלאכול אדם והכלב יכול לאכלה מטמא טומאת אוכלין ושורפין אותה במקומה כיצד לשתו' דבר שדרכו לשתות אין מחייבין אותו להיו' גומע אניגרון ואכסיגרון ולשתות יין כשמריו החושש בשיניו לא יגמע בהן את החומץ ויהא בולע אבל מגמע ובולע ומטבל כדרכו ואינו חושש החושש בגרונו לא יערענו בשמן אבל נותן שמן הרב' לתוך אניגרון ובולע כיצד לסוך דבר שדרכו לסוך סך אדם שמן ע"ג מכתו ובלבד שלא יטול בתוך ובמטלית ויתן ע"ג מכתו החושש בראשו וכל מי שעלו לו חטטין סך את השמן ואינו סך יין וחומץ שהשמן דרכו לסיכה יין וחומץ אין דרכן לסיכה יין של תרומה אין טופין אותו אלונתית ואין טופין אותו אנומלין ולא יתן מבורי הכוס בידיו והאשה לא תריח בו את בנה רשב"ג אומר יין של תרומה שנטמא או שנתגלה שופך ושונה ואינו חושש :

הדרן עלך פרק תשיעי

גרעיני זיתים גרעיני תמרי' וגרעיני חרובין כולם אע"פ שאין מכנסין אסורין ושאר כל הגרעיני' מכנס' אסורי' שאין מכנסן מותרין קלפי פולין ועדשין יש בהן אוכל אסורין אין בהן אוכל מותרין קלפי מלפפון אע"פ שאין בהן אוכל אסורין קלפי אתרוג אסורין גרעיני אתרוג מותרין אתרוג אסורין מפני שקיימות אוכלות קלפי אבטיח ומעי אבטיח וקנובת ירק של תרומה ר' דוסא מתיר לזרים וחכמים אוסרין ר' יעקב אומר משמו הכברות והסיפות אסורות באתלע קיין מותרו' כשם שאסורו' לאכול בתרומ' כך אסורו' בטבל ובמעשר טבל ובמעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ובמעשר שני והקדש שלא נפדו המגולית והרקבובי' של תרומ' אסורו' העלו אבק מותרו' : סובין של חדשות אסורות של ישנות מותרות : עד מתי חדשות אסורו' כל זמן שבני אדם רגילין לחבוט בין הגרנות ר' אחא אומר ל' יום תלתן של תרומ' שחפפה בה בת כהן ראשה אין רשא' בת ישרא' לחוף אחריה אבל מטבלת שערה בשערה קטניות של תרומ' אין טוחנין אותן טחינן ר' שמעון מתיר בכרשינין כמה יהא בתרומת מעש' של דמאי ויוליכנה לכהן אחד משמנא בשמינית בד"א בכשל דמאי אבל בשל ודאי

והאי הרי אפילו כל שהוא אסור בד"א בטהורה אבל בטומאה אפילו כל שהוא וכן אתה אומר בתרומת מעשר שבשאר כל הפירות אם יש בה כשיעור הוא נותנ' לכהן ואם לאו משליכ' באור וטורפה: פרתו של ישרא' שילדה בכור מאכילה כרשינין של תרומ' רבן שמעון בן גמליא' אומר ולא עוד אלא שוכר לה כרשינין נותן אדם כרשיני תרומה לתוך שובכו ואינו חושש עבד כהן שברח ואשת כהן שמרדה הרי או אוכלין בתרומה ולא יצא הרוצח מחוץ לגבול עיר מקלטו בחזקת שכהן גדול קיים בקרו של כהן שהיה עומד אבל בקרו של ישרא' וכן כליו של כהן שהי' בחרש אבל כליו של ישרא' הרי זה מדליק עליהן שמן שרפה ישרא' שהיה יושב בחנותו של כהן הרי זה מתלא לו את הנר שמן שריפ' עולה לעלייה ויורד לדור לעשו' צרכיו של כהן ולא לעשו' צרכיו של ישרא' אם היה שותף עמו בחנות הרי זה מותר וכן כהן שהיה מיסב בתוך ביתו של ישרא' הרי זה מדליק לו את הנר שמן שרפה אף ע"פ שעמד כהן והלך לו אין מחייבין אותו לכבותו עד שיתכבה מאליו: ישרא' שנכנס לתוך ביתו של כהן להדליק לו את הנר ומבקש לילך טובל לו פתילה בשמן שרפה וכן בת ישרא' שנכנסה אצל בת כהן ומבקשת לילך טובלת לה פתילה בשמן שרפה בת כהן שהיתה בידה נר מלא שמן שרפה בערב שבת עם חשיכה הרי זו נותנת לתוכו חולין כל שהו' ומדליקו: סך כהן עצמו שמן של תרומה ומביא בן בתו ישראל ומעגלו על גביו סך כהן עצמו שמן של תרומה ונכנס למרחץ אין הוא נמנע מלעמשינו אע"פ שניסך סימנו לא יתן כהן שמן של תרומה על גבי טבלא של שיש להתעגל עליהם רבן שמעון בן גמליא' מתיר שמן של תרומה אין סכין אותו בידים טמאות נפל על גבי בשר משפשף אפי' בידים טמאות: שמן של תרומה אין חוסמין בו תנור וכירים ואין סכין בו מנעל וסנדל לא יסוך את רגליו והוא בתוך המנעל לא יסוך את רגליו והוא בתוך הסנדל אבל סך את רגליו ונותנה למנעל סך את רגליו ונותנה לסנדל סך הכהן עצמו שמן של תרומה ומתעגל על גבי קטבוליא חדשה ואינו חושש: שמרים של תרומה ראשון אסור ושני מותר ר' מאיר אומר שני בנותן טעם ושל מעשר ראשון ושני אסור שלישי מותר ור' יהודה אומר בנותן טעם ושל חרם ראשון ושני ושלישי אסור ורביעי מותר רבי מאיר אומר רביעי בנותן טעם: שמרי כותים שיבשו אסורין בהנייה התמד של זב ושל זבה ראשון ושני טמא ושלישי טהור בד"א בזמן שנתן לתוכו מים אבל לא נתן לתוכו מים אפילו עד עשירי טמא רבי אליעזר בן יעקב אומר שלישי אע"פ שלא נתן לתוכו מים טהור: לוקחין ושואלין מימי רגלים מכל מקום אין חוששין שמא של נדות הן שלא נחשדו בנות ישרא' להיות מכנסות מימי רגליה' בשעה שהן נדות: אין מערבין תרומה תבואה וקטנית כאחד אבל מערבין שומשמין באפילים כמעשים וכל דבר שדרכו ליכבד משהרבה יהודה מהריס מבנה התחילו לערב תבואה בתבואה וקטניות בקטניות אבל לא תבואה בקטנית ולא קטנית בתבואה כהן שנתנו לו תרומה ומצא בו דברים אחרים הרי אלו אסור שמשלימין לבית הדמע אין מביאין תרומה מן הגורן לעיר ומן המדבר לישוב אבל במקום שחיה אוכלתה ובהמה אוכלתה התקינו שיהא מביא ונוטל שכרו מכהן מפני חלול השם: עשרה אין חולקין להם בין הגרנות אלו הן חרש שוטה וקטן טומטום ואנדרוגינוס נשים ועבדים וערל וטמא והנושא אשה שאין הוגנת לו וכולן נותנין להם תרומה מתוך הבית [חוץ] מן הטמא והנושא אשה שאינה הוגנת לו:

הדרן עלך פרק עשירי וסליקא מסכת תרומה

תוספתא ממסכת שביעית

שלשה אילנות בתוך בית סאה הרי או מצטרפין וחורשין כל בית סאה בשבילן ובלבד שתהא מטעתן ממשמשת עשרה לבית סאה דברי ר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי ור' שמעון אומרי' אין חורשין להן אלא צרכן כמה ריוח יהא ביניהן רבן שמעון בן גמליא' אומר כדי שיהא בקר עובר בכליו רבן גמליא' ובית דינו התקינו שיהו מותרין בעבודת הארץ עד ראש השנה אילן העומד בבית קנים ושנים העומדים בבית ארבע קבין אין חורשין להם אלא צרכן שלשה אילנות של שלשה בני אדם ושדה של אחר אע"פ שבעל השדה חורש מפני צורך שדהו הרי זה מותר זקנה ונראית כנטיעה ונטיעה ונראית כזקנה מה בין זקנה לנטיע' זקנה עד ערלת נטיעה עד ר"ה זקנה מעין שלשה ונטיעה עשרה ושדה קנים כדרך כנטיעה: שלש' קשואין שלשה דלועין וארבע נטיעות הרי או מצטרפין וחורשין כל בית סאה בשבילן ובלבד שתהא מטעתן עשר' לבית סאה כמה ריוח יהא ביניהן רבן שמעון בן גמליא' אומ' כל שתחתיו וחוצה לו מלא בקר וכליו איזהו נטיעה ר' יהושע אומר בת חמש בת שש בת שבע אמר רבי מפני מה אמרו בת חמש בת שש ובת שבע לא מדיני גפנים בני חמש תאני' בני שש וזתים בני שבע מוכרין ומוכילין וכלים ערב שביעית מישרא' החשוד על השביעית ומן הכותי אפילו בשביעית מותר עד מתי מותר לוכל כל זמן שמותר לחרוש מותר לוכל: משקים את הנטיעות עד ר"ה ר' יוסי בן כיפה אמר משו' ר' אליעזר ב"ש אומרי' משקה על הנוף ויורד על העקר ב"ה אומרי' על הנוף ועל העקר אמרו ב"ה לב"ש אם אתה מתיר לו מקצת התיר לו את הכל אם אין אתה מתיר לו הכל לא תתיר לו מקצ' ומכוונין את הנטיעו' עד ר"ה ר' יהוד' אומר אם היו מבורכות לפני שביעי' נוטלין אף בשביעי' או הן עוניות או כדיין שבעיקרי אילנות מותרין ומשמשין בקני' מקום שנהגו לוותר ולשתם לפני החג מותרין ומשמשין לפני החג לאח' החג מותרין ומשמשין לאחר החג: פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית ר' יהודה אומר מקו' שנהגו לסוך אין סכין מפני שהיא עבודה מקום שלא נהגו לסוך סכין ושל שביעית שיצאו למוצאי שביעית מותר הכל פגין שאין סכין אותן ואין מקנחין אותן וכן היה רבי יהודה אומר הלוקח פגים מחברו בשאר שני שבוע אף במקום שנהגו לסוך סכן לא יקנח סרך בעקר מפני שמתרין אבל מקנחו בעלין: תאנה שנתקלפה אין טוחין אותה בטיט שהי' מלאכתה אין תולין תחוין בתאנה ואין מרכיבין בתאנה מפני שהיא עבודה ר' שמעון בן אליעזר אומ' במועד גורד ובשביעי' יוכך סוקרן את האילן בסיקרא וטוענין אותו באבנים ואין חושש לו משום שביעית ולא משום דרכי אמורי: מסלקין מקולין מקוטפין ומסתתין ומלדדין ומגמזין עד ר"ה ונוטל את הרואה רשב"א אומר אין שמין את הנפנים בשביעית: חורשין שדה בית השלחין ומשקין אותן ל' יום לפני ראש השנ' רבי אומר עד לפני ר"ה שלשה ימים כדי שיטע ויפרים איקמודקין את הזרעים בגללי' ובעלין אבל כודקין אותן באדמה ובעלין ומשיירת משביעית למוצאי שביעית ומקיימין את העלויים שבגב אבל אין מתקין אותן:

הדרן עלך פרק ראשון

מרביצין שדה בערב שביעית כדי שתעל' ירקות בשביעית ולא עוד אלא אף בשביעי' מרבצין אותה כדי שתעלה ירקות למוצאי שביעית בכלים שנכנסו מער' שביעית לשביעית מרבצין עליהן מים כדי שיהו נוחים ליעקר הלוף שהעלה תמרות בשביעי' לא יטול התנו בשביעית מפני מראי' העין בכלים שנכנסו מערב שביעית לשביעית או שיצאו משביעית למוצאי שביעית מרבצין עליהם מים כדי שיהו נוחין ליעקר: הנוטע והמבריך והמרכיב שלשים יום לפני ראש השנה עלתה לו שנה ומותר לקיימן בשביעית פחות מכן לא עלתה לו שנה ואסור לקיימן בשביעית פי' נטיעה זו אסורין עד חמש' עשר בשבט אם ערלה ערלה אם רבעי רבעי פול המצרי שזרעו מתחלה מים ל' יום לפני ראש השנה מתעשר לשעבר ומותר לקיימו בשביעית אם לאו אסור לקיימו בשביעית ומתעשר לשנה הבאה בד"א בבעל שקי' אבל בשל בעל שמבע הימנו שתי מרבעות דברי ר' מאיר וחכמים אומרי' שלש ר' יוסי בן כפר אומר משם ר' שמעון שזורי בד"א בזמן שזרעו לירק וחשב עליו לזרעו אבל אם זרע מתחל' לזרע והקנתן השרים לפני ראש השנה ומקלתו השרי' לאחר ר"ה אין מעשרין הימנו על מקו' אחר ולא מתקו' אחר עליו אלא כוכ' ברכו לתוכו ומעשר הימנו עליו בנתא מעשר מן החדש על החד' ומן הישן על הישן מעשר עני ומ"ש לפי חשבון נוטל את העישור ושום אותו מעשר שני ומעשר שני אם זרעו מתחלה לזרע וירק או שזרעו לזרע וחשב עליו לירק זרעו מתעש' לשעבר וירקו משעת לקיטתו אמר רבן שמעון בן גמליא' לא נחלקו ב"ש וב"ה על הגמור שהו' לשעבר ושל שלא הגין שהוא לעתיד לבוא על מה נחלקו על המוחל שבית שמאי אומרי' לשעבר וב"ה אומרים לעתיד לבא: בצלות אומר שלש מדות בירק פול המצרי שזרעו לירק אע"פ שהשרים לפני ראש השנה ולקטו לאחר ר"ה מתעשר וכשעת לקיטתו עישורו ומתעשר זרעו על ירקו וירקו על זרעו אם עשה קטנים גמורין לפני ר"ה זרעו מתעשר לשעבר וירקו בשע' לקיטתו עישורו השבת והנסבר שזרעו לירק אע"פ שהשרישן לפני ראש השנה ולקטן לאחר ראש השנ' מתעשרין וכשעת לקיטתן עשורן ומתעשרין זרעו על ירקו ומירקו על זרעו אם הביאו שליש לפני ראש השנ' זרעו מתעש' לשעבר וירקו כשעת לקיטתו השבת שזרע לזרע מתעשרו' זרע ופטורה זירין וירק זרעה זירין מתעשר' זרע וזירין וירקה פטור זרעה ירק מתעשר זירין וירק כל ירקות שזרען לזרע בטלה דעתו ירקן חייב וזרען פטור התיא' הקטניו' שזרען לזרע בטלה דעתו זרען חייב וירקן פטור השול והשעורין והתלתן שזרען לירק בטלה דעתו וזרע חייב וירקן פטור השחלים והגרגיר שזרען לזרע מתעשרין ירק וזרע: רבן שמעון בן גמליא' אומר בצלין הקיצונין שרבן לפני ראש השנה מתעשרין לשעב' ומותרין בשביעית ואם לאו אסורין בשביעית ומתעשרין לשנה הבאה היתה שנייה ונכנסה שלישי' אין מודכין ואין מוכצין אותם מים כדי שיהא מעשר עני היתה שלישית ונכנסה רביעית מודכין ומוכצין אותם כדי שיהא מעשר שני ומותר לדכן ברגל וכן כל אדם נוהגין: כל ירקות שהשקן לפני ראש השנה מותר לקיימן בשביעית אם היו רבין אסור לקיימן בשביעית מפני מראית העין אין מחייבין אותו לפרש את הלוף לא מכיתן כמות שהוא אם צמח למוצאי שביעית מותר אין מחייבין אותו לפרש את הקונדס אבל גוזה בעלים אם צמח למוצאי שביעית מותרת: התבוא' והקטניות שהביאו שליש לפני ראש השנה מתעשרין לשעבר ומותרין בשביעית ואם לאו אסורין בשביעי' ומתעשרין לשנה הבאה ר' שמעון שזורי אומר מתחלה פול המצרי שזרעו לעמיר וכן פולין הגמלונין וכל כיוצ' בהן מתעשרין לשעב' ומותרין בשביעי' ואם לאו אסורין בשביעי' ומתעשרין לשנה הבאה אמר בן עזאי לפני ר' עקיבא משום ר' יהושע אף משהשרישו חזר ר' עקיבא להיות שונה כדברי בן עזאי: אין מלקטין עשבים מגבי זבל אבל מלקטין מגבי קיסוסות נותנין עליו קש הו מבן כדי שירב' נותנין עליו מים כדי שיפרח ועודרין אותו כדי שיתפח אין מוסיפין לא על המשפלות ולא על האשפות דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר מוסיפין על המשפלות ואין מוסיפין על האשפות ר' שמעון אומר אף על האשפות ובלבד שלא יפחות משלש אשפתות לבית סאה: המדייר את שדהו עושה סהר בית סאתי' נתמלאת עוקר מתוך הסהר ועוש' אשפתות בתוך שדהו כדרך המזבלין וחוזר ועושה סהר אחר אמר ר' יהודה בד"א בזמן שהיתה גללו מועטת אבל אם היתה גללו מרובה אפילו בית כור אפילו בית כורים מותר ר' שמעון בן אלעז' אומר תוקע יתד באמצע ומקיף לה ארבע סהרים מארבע רוחותיה שיהא כל שדהו בית סאתים לא יעשה כולה סהר אלא משייר הימנה מקצת מפני מראית העין דברי ר' מאיר רבי יוסי מתיר עוקר מסהר זה ונותן לתוך סהר אחר ובלבד שלא יחזיר לראשון דברי רבי מאיר וחכמים מתירין עוקר מסהר זה ונותן לתוך סהר אח' ובלבד שלא יהא בינו לחברו בית שמנ' סאין דברי ר' דוסתאי בר יהודה ר' יוסי בן כיפר אומר משם ר' אליעזר בית סאתים ובית סאתים זה אוכל וזה גוזז לתוכה ומכניס ומוציא כדרך עלייה: בכל עושין סהרין באבנים ומחצלות בקש ובקנים ובקילחות אפי' שלשה חבלים זה למעלה מזה וזה למעלה מזה ובלבד שלא יהא בין חבל לחברו שלש טפחי' כדי שיכנס הגדי אין מדיירין לא בשבתו ולא בימי טובי' ולא בחולו של מועד אפילו בטובה אם באו מאליהן אין מסייעין אותן ואין מותר להשיב סומר ולבער את הכמן אם היו מדיירין לשבתו לחדשו ולמועדי' ומותר להשיב סומר ולבער את הכמן רבי אומר מדיירין בשבת בטובה ביום טוב במועט בחולו של מועד ואפילו נוטל שכרו:

הדרן עלך פרק שני

לא יפתח אדם מחצב בתחלה בתוך שדהו עד שיהו שלש מרביות שהן שלש על שלש על רום שלש אמר ר' יהודה בד"א בזמן שמתכוין לעשות שדה אבל בזמן שאין מתכוין לעשות שדה אפילו דבר מרובה מותר אמר רבן שמעון בן גמליא' בד"א בזמן שאין מתכוין לעשות שדה אבל בזמן שמתכוין לעשות שדה אפי' כל שהוא אסור: סלע שנפץ על גבי הארץ ואינו יוצא ממנה אם יש בו כשיעור הזה מותר ואם לאו אסור אבנים מושכות שהמחרישה מזעזעתן אם יש כהן שתים של משוי שנים שנים הרי אלו ינטלו ר' נחמיה אומר בונין מדרגות על גבי גאיות בערב שביעית ובשביעית סומך להם עפר ונותנן על גבי גאיו': מסקלין דרך רשות הרבים דברי ר' יהושע רבי עקיבא אומר כשם שאין לו רשות לקלקל כך אין לו רשות לסקל ואם סקל יוציא לים או לנהר או למקום הטרשין מסלקין מפני דרך היחיד ומפני דרך הרבים ומפני דרך הספק ושפין ספתים שבראש גגות ומקיימין אותו ואין חוששין לא משום שביעית ולא משום עבודת הארץ: זיתי ערב שביעית שנכנסו לשביעי' מסלקין מקותן ממלאין בקעין שתחתיהן עפר ועושין עוגיות לגפנים מזו לזו ולא עוד אלא אף זיתי שביעית שיצאו למוצאי שביעית מותר לעשות כן כראשונה היו אומרים מלקט אדם זיתין מתוך שלו כדרך שמלקט מתוך של חברו את הגס הגס מחברו לסי' נותנין זה לזה בטובה התקינו שיהיו מביאין מן המצוי ומן הקרוב והלב יודע אם לעקל אם לעקלקלו': כראשונה היו אומרים מלקט אדם לבורות וחרסין מתוך שלו כדרך שמלקט מתוך של חברו את הגס הגס מחברו עוברי עבירה הורו להיות אסור: שדה שנטייבה אין זורעין אותה למוצאי שביעית [illegible]

[illegible]

בתולת

בתולת אדמה בתולת אילן בתולת אדם כל שלא נבעלה מימיה בתולת אדמה כל שלא נעבדה מימי' רבן שמעון בן גמליא' אומר כל שאין בה חרס בתולת אילן כל שלא ניקצצה מימיה : אין עוקרין גדר שבין שתי שדות אחד גדר של עצים ואחד גדר של אבני' בד"א בזמן שמתכוין לעשו' שדה אבל לעצים מותר : המשרש עיקר חרוב ושרש שקמה לעצים מותר ולשד' אסור מחפרין' שנוטל מהן אילן הרי זה לא יכסה בעפר אבל מכסים באבנים או בקש הקוצץ בקנים הרי זה מגביה טפ' וקוצץ רשב"ג אומר מקום שנהגו לקוץ יחתוך לחתוך יקוץ ה"ז מגבי' טפח וקוצץ אין מטילין את הקנים בחיטות הקנים מפני שהיא מלאכתן רשב"ג מתיר וכן היה רשב"ג אומר מותר אדם ליטע אילן סרק כדי לעשות סייג : בשביעית אין מלמדין את הפרה אלא בחולה בלבד רבן שמעון בן גמליא' אומר אף בתוך שדה חברו מותר ובלבד שלא יסמוך לה מענה אבל שבל אומר מגדר בחרשין ונוטמין מעם הארץ ובלבד שלא יקוץ בקורדום : שבין של ערב שביעית אין חולקין אותן בשביעי' וכשיוצאות מותר מפני שהי' מלאכתן בקיר ובכפכין' מותר מאימתי אדם רשאי לקוץ את האילן בשא' שני שבוע משיבא לעונת המעשרו' אין מוכרין שדה אילן לחשוד על השביעית אלא אם כן פוסק עמו על מנת שאין לו באילן ר' שמעון מתיר מפני שהוא אומר לו אני מכרתי את שלי לא ותבע את שלך :

הדרן עלך פרק שלישי

רבי יהודה אומר הפרסאות שביעית שלהן מוצאי שביעית שהן עושין לשתי שנים אמר לו הרי הן אלך בטברי' ואין עושות אלא כנות שנה והטומן את הלוף בשביעי' רבי אומר לרך ארן טמנו בשנין כדי שלא יבאש אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנא' ונתתם בכלי חרס למען יעמדו ימים רבים : הלוף שעברה עליו שביעית ר' אליעזר אומ' אם שקה שלש שנים נותן לעניים רביע אם שקה שתי שנים נותן לעניים שלים שנה אחת נותן לעניי' מחצה מאימתי מותר אדם ליקח הלוף במוצאי שביעית מכל מקום ר' יהודה אומר מיד א"ר יהודה מעשה והיינו בעין כושי והיינו אוכלין לוף במוצאי חג של שביעית ע"פ ר' טרפון אמר לו ר' יוסי משם ראי' עמכם הייתי ומוצאי פסח היה : אין מוכרין פירות שביעי' לחשוד על השביעי' אחד זרעים הנאכלין ואחד זרעים שאין נאכלין ב"ש אומרים לא ימכור לו שדה בשביעי' וב"ה מתירין ואיזו היא ארץ ישראל מנהר דרומה של כזיב ואילך סמוך לעמון ומואב ארץ מצרים שתים ארצות הן או נאכל ונעבד או לא נאכל ולא נעבד עיירות ארץ ישראל הסמוכות לספר מוסיפין עליהן שומר כדי שלא יפשטו כותים ויבוזו פירות שביעית . עיירות המותרות בתחום ניתו ונאסרו כגון ציר וציר ובסתי ופזיון ויגרי טב וגב חורבתא וברכה דבית חרב עיירות האסורות בתחו' נוה שבן וכנת ופותא ביכא ותגיתא עוליתא ותגיתא ארעית דאשמיא ובית מיל כריא ועמק חוץ עיירות שחייבות במעשרות בתחום סוסיתא ועינישת ועין תרעא ורוהבך עין ישרים וכפר יעדים דבב תנפיא וכפר צמח ר' התיר כפר צמח : תחו' ארץ ישראל כרסת אשקלון וחומר מגדל פרשינה יהוד ופורא דקיסרא פורא דשכו ורים מייא דגעתון ומתין ברה ובכרתא וכוביתא וקנטרי דגנילה וקובשיא דרלתין ומגלתא דכו' וטריי רבתא ותפני' ושבכתה וסחרתא דינר ומגליה רבתא ותדפ' וטחרם' ונחלא דיפלא ושלשתא ואולם רבתא ומגד חרוב וקבתא דעין ומיפא ותיקרא ברכא סיבורא ותרנגלא עיליים דקיסרין וקנת ורכה וטרכא דמתחת לבבר' ויגר שהדותא וגמרים ונלא דחרלי' ויבקא וחסבון ונהלא ורפה וחוורה ועמון ומואב ורקם גאה ובנגייה דאשקלון ודרך הגדולה ההולכת למדבר : הודה ר' עקיבא שאין זורעין ואין חורשין ואין מכבשין כבושי' לפי שאין ביוצא בהן מותר בארץ של ביוצא בו מותר בארץ עושי' אותו כבושי' אין עושין אותו במחובר בקרקע כבוריא אבל עוקרין ואוגד על ידיהן ובלבד שלא יהא הוא מלקט והן אוגדין על ידיו בוררין ודורך על ידיהן מוסקין ואוסם על ידיהם בד"א במוצא פירות לחבירו מתוך ביתו או שאלה לו חברו פירות אבל שלוקח לו מן השוק הרי זה נלקט כיד ואינו חושש בכלים שנכנסו מערב שביעי' לשביעית או שיצאו משביעית למוצאי שביעית אם עשו ביוצא בהן מותרין ואם לאו אסורין : אמר ר' יוסי מעשה שזרעו כרם גדול כלאי' בצפורי למוצאי שביעית ודשוהו שעברין והיו פועלין יורדין ומכבשין בתוכו ומביאין ירק בתוך קופותיהן ובא מעשה לפני ר' יוחנן בן נורי ואמר אם עשו ביוצא בהן מותרין ואם לאו אסורין אוכלין עלי ירק מן האפול על שביר מהרחוק על הקרו' הותר מקום אחד הותרו כל המקומות הלוף השום והבצלים הותרו יבשים הותרו לחין לא הותרו יבשים עד שתגיע הגורן אין מין מתיר את מינו : ואין מתירין את מינן אלא על פי חכם וכולן למוצאי שביעית חייבות במעשרות : ירק שנטעו בערב ראש השנה של שביעי' הרי זה לא יאכל ממנו בשביעית עד שיתיר את החדש ר' שמעון בן אלעזר אומר נוטל שיהו שלו ומכנים לתוך ביתו אע"פ שאין ביוצא בהן נמכר בשוק בראשונה היו אומרי' אין כובשין ואין מיכבשין יבשת ובכשת מחוצה לארץ לארץ אין מביאין ירקו' מחוצה לארץ לארץ רבותינו התירו שיהו מביאין ירקות מח"ל לארץ וכשם שמביאין ירקות מח"ל לארץ כך מביאין תבואה וקטניות מחוצה לארץ לארץ רבי ובית דינו התירו ליקח ירק במוצאי שביעית מיד פירות שביעית שבאו לארץ אין מוכרין אותם לא במדה ולא במשקל ולא במנין אלא הרי הן כפירות הארץ מביאין שחלים וקרוטלים מחוצ' לארץ לארץ אבל לא מארץ לח"ל לאכול עליהן בארץ אין מביאין ענבים מחוצה לארץ ודורכין אותן בארץ ולא זתים מח"ל לארץ ועוטנן אותן בארץ ולא קוכני פשתן מחוצה לארץ לארץ ושורין אותן בארץ מביאין גרוגרו' ונחוקין וקוכני פשתן מח"ל ושורין אבל לא מח"ל לארץ לעשות בארץ רבי התיר שיהו מביאין אותן מחוצה לארץ לעשותן לארץ סמוך לח"ל : כל אילן שחנטו פירותיו קודם חמשה עשר בשבט הרי הן לשעבר לאחר חמשה עשר הרי הן לעתיד לבא ר' נחמיה אומר בד"א באילן שעושה שתי בריכות בשנה אבל אילן שאינו עושה אלא ברך אחת כגון הזיתים והתמרים והחרובין אע"פ שחנטו פירותיו קודם חמשה עשר בשבט כאלו לא חנטו אלא לאחר חמש' עשר בשבט רבן שמעון אומר מהואלת עלין עד הפני' חמשים יום מן הפנים ועד שיהיו טובלו' חמשים יום ומשכן נובלות עד התאנים חמשים יום רבי אומר כולן ארבעים ארבעי' יום וכולן קודם הזמן הזה הרי הן לשעבר לאחר הזמן הזה הרי הן לעתיד לבא : מעשה בר' עקיבא שלקט אתרוג באחד בשבט ונהג בו כדברי בית שמאי וכדברי ב"ה ר' יוסי בר' יהודה אומר כדברי רבן גמליא' וכדברי ר' אליעזר בר' יוסי אבטלים העיד משם חמשה זקנים שאתרוג בשנת לקיטתו למעש' ורבותינו נמנו עליו כאוש' שאתרוג בשנת לקיטתו למעשר ולביעור רבי שמעון אומ' אתרוג שנכנס מערב שביעית לשביעית או שיצא משביעית למוצאי שביעית פטור מן המעשרות ופטור מן הביעו' שאין לך דבר שחייב במעשרות אלא דבר שגדל בחובה ונלקט בחובה אין לך שחייב בביעור אלא דבר שגדל בשביעית ונלקט בשביעית :

הדרן עלך פרק רביעי

פירות שביעית שיצאו לחוצה לארץ מבערן במקומן דברי רבי ר' שמעון בן אלעזר אומ' מביאין לארץ ומבערן בארץ שנא' בארץ תהיה כל תבואתה לאכול : אין מביאין תרומה מחוצה לארץ לארץ אמר רבן שמעון בן גמליא' אני ראיתי את שמעון בן כהנא שהיה שותה יין של תרומה בעכו ואמ' זה בידי מקלקליא ונזרו עליו שישתהו בספינה עלה תמכה והרחביל' עלי ורד ועלי חלב יש להן שביעית ולדמיהן שביעית ויש להן ביעור ולדמיהן ביעו' עיקר המלפפון עיק' ורד ועיק' חלב אין להן שביעית ולא לדמיהן שביעית אין להן ביעו' ולא לדמיהן ביעו' ר' מאי' אומר דמיהן מתבערין בר"ה השנה אמרו לו להם אין ביעו' ק"ו לדמיהן אמר להם מתמה' אני כדמים יותר מן העיקר שמן של שביעית מדליקין בו מכרו ולקח בו שמן אחר אין מדליקין בו . הלשישות והלביבין והירעגה והבוריות והאהל יש להן שביעי' ולדמיהן שביעי' יש להן ביעו' ולדמיהן ביעור עיקר חרוב ועיקר האהל ועלי האוג והפרחביל' ולדמיהן אין להם ביעור ולא לדמיהן ביעו' דין ובכר וזרע סטין נורעין במוצאי שביעית מפני שהן מלאכתן . הכבעין והפשתין לוקחין מורסן מ"מ ואין נמכבין ואין מוכרין אותה מחרוזות מחרוזות אבל מוכרין אות' אוברין אוברין ע"ג מסות לא יהא מכי' כלכי נופדין ואולדו השמן ואתולין וקיפו' לאכרן לעותי ולם . עליהן אבל מורייס ונבינת בית הוניקי והפת והשמן של מותר למוכרן לכותי ולשבב' עליהן לא יהא לוקט ירקות שדה ומוכר בשוק אבל הוא לוקט ובנו מוכ' על ידיו ר"ש בן אלעזר אומר אף ישכור פועלין ויכנים לתוך ביתו לקח הככו' לתמש' בו או לרגל ולא כריך לו אות' למוכרו רבי אומר אות' אני שלא ימכו אלא בדמיו לולבי האלה והבטנ' והאטדי' והאהל ר' מאיר אות' ללולבין עם העלים אין ביעור וחכמי' אומרי' לעלי' עם הלולבין יש ביעו' ר' שמעון אומר ללולבין אין ביעור אבל לעלים יש ביעו' מפני שנשרו מאביהן ושל שנכנסו מערב שביעית לשביעית או שיצאו משביעית למוצאי שביעית נידונין כאילן חוץ מן האהל שנדון כירק העיד יהודה בן ישעיה הבשם לפני ר' עקיבא משם ר' טרפון שיש לקפו שביעית עלי זיתים ועלי קנים ועלי חרובין אין להן ביעור לפי שאינן כלין : הוורד החדש שכבשו בשמן ישן ילקט את הוורד והישן מותר ישן בחדש חייב בביעור החרובין חדשין שכבשן ביין ישן ילקט את החרובין והיין מותר ישנין בחדש חייבין בביעו' ר' אליעזר אומר חבילי תלתן והפיאה והקודרנית שהכניסן לעצי' אין מסיקין בהן לאחר כבהמה מסיקין בהן ר' שמעון אומ' אף קלחין של בית השלחין שייבשו אסורין בהמה חציר וירקות שדה שלקטן להטין בהן אם רשאי להטין בהן לאכל בהמה רשאי להטין בהן עידית שלקטה לאכל בהמה הרי זה צריך לבער כתנה תחת הבד הרי היא כמבוערת תבן של שביעית אין נותנין אותו לתוך הבד ולא לתוך הטיט אם נתנוהו אחרים הרי הוא כמבוער : תנור שהסיקו בתבן ובקש של שביעי' יוצ' מוכרין אוכל אדם ואוכלי בהמ' ליקח בהן אוכל אדם ואין מוכרין אוכלי בהמ' ליקח בהן אוכלי בהמה ואין צריך לומר אוכלי אדם ליקח בהן אוכלי בהמה : פירות שביעי' אין מאכילין אותן לבהמה ולחיה ולעופו' אם הלכה בהמה מאליה לתחת תאנה ואוכלת בתאני' לתוך חרוב ואוכלת בחרובין אין מחייבין אותו להחזירה משום שנא' בארצך תהיה כל תבואתה לאכול : מאכילין את האכסניא פירות שביעית ואין מאכילין לא את הכותי ולא את השכיר פירות שביעי' ואם של שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע או שקבעו מזונותיו עליו מאכילין אותו פירות שביעית : אין ב"ד קוצצין לאשה פירות שביעית אבל ניזונת היא משל בעלה ספיחין של שביעית אין תולשין אותן ביד אבל חורש כדרכו ובהמה רועה כדרכה .

הדרן עלך פרק חמישי

שביעית נתנה לאכילה לשתיה ולסיכה לאכול דבר שדרכו לאכו' ולשתו' דבר שדרכו לשתות ולסוך דבר שדרכו לסוך כיצד לאכול דבר שדרכו לאכול אין מחייבין אותו לאכול קליפת של ירק ולא פת שעיפשה ולא תבשיל שעברה צורתו כיצד לשתות דבר שדרכו לשתו' אין מחייבין אותו להיות נותן אנגרון ואקסגרון ולשתות יין בשמריו : החושש בגרונו לא יערערנו שמן אבל נותן שמן הרבה לתוך אנגרון ובולע החושש בשניו לא יגמע בהן את החומץ ויהא פולט אבל מגמיע ובולע ומטביל כדרכו ואינו חושש כיצד לסוך דבר שדרכו לסוך סך אדם שמן על גבי מכתו ובלב' שלא יטול במוך ויתן על גבי מכתו החוש' בראשו וכל מי שעלו בו חטטין סך את השמן ואין סך יין וחומץ שהשמן דרכו לסיכ' יין וחומץ אין דרכן לסיכה : יין של שביעית שנפל לתוך המורייס צריך לבער ר' אלעזר בר' שמעון אומ' הרי הוא כמבוער נותן אדם דבילה וגרוגרות לתוך התבשיל כדרך שנותן את התבלין ולא יסחטם להוציא מהן משקין והתבלין מותר מפני שהיא מלאכתן לורד את התבלין ונותנן לתוך התבשיל אם בטל טעמן מותרי' ואם לאו אסורין אין עושין את היין אנומלין ואת השמן של ואם עשה את היין אלונתית ואת השמן ערב סך את השמן ואין סך יין וחומץ שהשמן דרכו לסיכה יין וחומץ אין דרכן לסיכה : לא יתן אדם שמן של שביעית על גבי טבלה של שיש להתעגל עליה רבן שמעון בן גמליא' מתיר של שביעית אין סכין אותו בידים טמאות נפל על בשרו משפשפו אפילו בידים טמאות : שמן של שביעית אין חוסמין בו תנור וכירים ואין סכין בו מנעל וסנדל לא יסוך את רגלו שמן והוא בתוך מנעל ולא יסוך את רגלו והוא בתוך סנדל אבל סך את רגלו ונותנה לתוך מנעל סך את רגלו ונותנ' לסנדל סך אדם את עצמו שמן של שביעית ומתעגל ע"ג קטבליא חדשה ואינו חושש . אין מפטמין שמן של שביעית רבל לוקח שמן ערב לסיכה מ"מ שמן של שביעית אין נותנין אותו לתוך האגודה ר' יוסי אומר נובטם עלין ונותנו לתוך מדורה מסיקי' בגפ' וכונין של שביעי' אבל אין מדליקין בלגנוזי' ואין מסיקין בותים : אין מוכרין פירות שביעי' לא במדה ולא במנין ולא במשקל ולא יהא ממלא את החבית ומוכרה כמות שהוא אלא אומר לו חבית זו אני מוכר לך כדי כלכלה זו אני מוכר לך כטריסות לא ימלא את הכלכלה ויוצא ומוכרה בשוק אף בשאר שני שבוע אסור שזו דרך הרמיות ב"ש אומרי' אין מוכרין פירות שביעית במעות אלא פירות כדי שלא יקח בהן קורדום וב"ה מתירין אין מוכרין פירות שביעית לחשוד על השביעי' אלא מזון שלש סעודות בד"א בדבר המתקיים אבל דבר שאין מתקיים אפילו מאה סעודות מותר אין מוכרין ואין לוקחין מן הכותי ומן הכותי פירות שביעי' אחרים אומרי' מוכרין לכותי כד ארבעה אסרות : הלוקח מן הנחתום ככר בפונדיון ואמר לו כשאלקט ירקות שדה ואביא לך מותר ר' יהודה ור' נחמיה אוסרין : חמשה שהיו מלקטין ירק לא יהא אחד מוכר לכלם אלא כל אחד מוכר שלו ושלהן חמש' אחי' שהיו מלקטין ירק אחד מוכר על ידי כולן ובלב' שלא יעשו פלטר חנוני שהיה מבשל ירק של שביעית לא יהא מחשב שכרו מירק אבל מחשב הוא מן ותפין שכר בטלה : לא יאמר אדם לחברו העלה את הפירות הללו לירושלם לחלק אלא אומר לו העלם שנאכלם בירושלם ונאכלם אני ואתה וכן לא יאמר אדם לעני הילך סלע זו והבא לי לקט היום הבא לי שכחה היום הבא לי פיאה היום אלא אומר לו כלקט שתביא היום כפיאה שתביא היום : וכן שהיתה בידו סלע של שביעי' ומבקש ליקח בה הלוך הולך אצל חנוני ואומר לו תן לי בזו פירות ונותן לנחתום אומר לו הרי פירות הללו נתונין לך במתנה והוא פירות שביעית אין לוקחין בהן מים ומלח ר' יוסי אומר לוקחין בהם מים ומלח פירות שביעית אין נותנין אותן לא לתוך המשרה ולא לתוך המכבסה ר' יוסי אומר נותנין אותן לתוך המכבסה החמרין והגמלים והספנין שהיו עושין בשביעית שכרן משביעית : זיתים של שביעי' אין עושין אותן בקטבי רשב"ג מתיר רבן גמליא' ובית דינו התקינו שיהו עושין אותן בקטבי ר' יהודה אומר טוחנין בריחים שלא נטחן בה כאשר שני שבוע ר' שמעון אומר כותש ומקפה בעריבה ענבים של שביעית אין דורכין אותן בגת אבל דורכין אותן בעריבה ר' יהודה אומר דורכן במגבב בחבית תלויים של שביעית אין עושין אותן גרוגרות אבל עושין אותן דבלה ר' יהודה אומר מתעך ומגבב ביד מפררין רימונין לבוסן צריך וסוחטי' ענבים לעשותן למוקים אין לוקחין תרומה בדמי שביעית שלא יביאוה לידי פסול ור' שמעון מתיר :

הדרן עלך פרק ששי

אין מחללין מעשר על פירות שביעי' ואם חלל יאכלו כחומר שבהן פירות שביעי' ופירות מעשר עני שנתערבו יאכלו כחומר שבהן פירות שביעית שלקח בהן דברי' אחרי' יאכלו כחומר שבהן פירות מעשר שני שלקח בהן דברים אחרים יאכלו כחומר שבהן חומר בשביעית שאין במעשר שני ובמעשר שני שאין בשביעית שהשביעית עשה בה את התופס

בפגו' ואפולת אוכלין כאוכלין ואוכלי אדם כאוכלי בהמ' וקליפי אגוזי' וקליפי רימונין כיוצ' בהן מה שאין כן במעש' שני: שביעית מתחלל' על הכל ומעשר שני אין מתחלל' אלא כאותו מין בלבד שביעי' מתבערת מכל מין ומין ומעשר שני אין מתבער אלא כאותו מין בלבד: שביעית היא ודמיה אסורין ומעשר שני הוא או הוא או דמיו אסורין שביעי' אין לוקחי' בה זבחי שלמי' מה שאין כן במעש' שני: מותר במעש' שני שמעש' שני קונה את הקנקן ואסר דמיו עירובין וספק ערובו כל שהו' וסכין אותה וסכין וידוי ואסו' לאונן ולא הוא לאכיל' אלא כפדיון ואין מדליקין בו את הנר מה שאין כן בשביעי': א' שביעית וא' מעשר שני מתחללין אותו על חיה ועוף ועל בהמ' בעל' מום בין חיים ובין שחוטין דברי ר' וחכמי' אומרי' לא אמרו אלא בזמן שהן שחוטין: א' שביעי' וא' מעשר שני אין פורעין מהן מלוה וחוב ואין משלמין מהן גמולין ואין פודין בהן שבויין ואין עושין בהן שושבינו' ואין פוסקין מהן לצדק' אבל משלחין מהן דבר של גמילו' חסדי' וצריכי' להודיע ונותנין אותן לחבר עיר בטוב': שלש ארצו' לביעו' יהודה ועבר הירדן והגליל ושלשתן של שלש שלש ארצות למה הוזכרו הר העמק והשפלה לפי שאין אוכלין מבהר על שבעמק ולא מבעמק על שבהר אלא הר והורו עומק ועומקו שפלה ושפלתו ובסוריא לא אמרו שלש ארצות אלא אוכלין מן הראשון עד שיכלה האחרון שבה ר"ש אומר לא אמרו שלש ארצות אלא ביהודה ושאר כל ארצות אוכלין והולכין עד שיכלה מבית א' ומיגדלה של קיסרין אין הוא הר שלה זה הר המלך שפלה זו שפלת לוד עומק שלה משין גדי ועד יריחו איזה הוא עומק שבגליל כגון גנוסר וחבורותיה ר"ש בן אלעזר אומר איזהו הר שבעבר הירדן כגון הרים וכנבו' גדור וחברותיו שפלה שלה חשבון וכל עריה שבמישו' דיבון ובמות בעל ובית בעל מעון עומק שלה כגון בית נמרה רמתה וחברותיה רשב"ג אומר סימן להרים אילן סימן לעמקי' דקלים סי' לנחלים קנים סי' לשפלים שקמים אעפ"י שאין ראייה לדבר זכר לדבר ואת הארזים נתן כשקמים אשר בשפלה לרוב: אוכלין מבית המלך עד שיכלה מבית א' אע"פ שאין ראי' לדבר זכר לדבר בנימין זאב יטרף זו ארצו שחוטפת כבוקר יאכל עד זו יריחו שמוקדמ' ולערב יחלק שלל זה בית אל שמאחרת אוכלין כרגליה עד שיכלו אגוטרי ובני גליל העליון עד שיכלו נופסי בית דגן וחבורותיה בגליל התחתון עד שיכלו אוזניות של מגן אבא אוכלין בתאנה עד שיכלו בני בית פגי א"ר יהוד' לא הוזכרו פגי בי' אוני אלא למעשרו' בלבד פגי בית אוני ואחיני טובניא חייבין במעשרו': אין אוכלין על הספיחין שבשבו ר' יוסי אומ' אוכלין על הספיחין שבשבו ועל הדיפרא אבל לא על סיפוניות ר' יהוד' אומר אף על סיפוניות ר' יוסי אומ' דיפרא שביכרה עד שיכלה הקיץ אוכלין עליהם אוכלין בענבים עד שיכלה זליות שבאשכול אם יש אפיל' מהן אוכלין עליהם ושאר כל ארצות אחד לזתים ולתמרים אוכלין בזיתים עד שיכלה האחרון שבתקוע ר"א בן יעקב אומר אף על גוש חלב כדי שיהא עני יוצא ולא יהא מביא רובע בין ראשו ובין מתחתיו אוכלין בתמרים עד שיכלה האחרון שבצוער רשב"ג אומר אוכלין על מה שבכופין ואין אוכלין על מה שבסינין ושאר כל פירות האילן כגון השגוסין והקרסטמילין והפריסין והשזרדין אוכלין ממה שבהר על שבהר ומה שבעמק על שבהר ר"ש בן אלעזר אומר כולן כחרובין אוכלין עליהן עד שתרד רביעה שניי' אוכלין על הירק של בית שלחין לפי שאינו כלה שורשי קולסי כרוב שיכשו אסורין כהגאה ר"ש אומר קולסי כרוב אע"פ שיכשו אוכלין עליהן ביוצא בו מגביב ויבש צריך לבער: מאימתי פורשין מפולין שבשדות משתרד רביעה שנייה א"ר יוסי במה דברים אמורים בזמן שהגשמים בתחילתן עכשיו שנתקנסו שנים אפי' לא ירד אלא גשם אחר בלבד צריך להלך רבן שמעון בן גמליא' אומר גשמים שירדו שבעת ימים זה אחר זה ולא פסקו יש בהן כדי רביעה שנייה:

הדרן עלך פרק שביעי

בראשונה היו שלוחי בית דין יושבין על פתחי עיירות כל מי שמביא פירו' בתוך ידו נוטלין אותן ממנו ונותנין לו מתוכן מזון שלש סעודות והשאר מכניסין אותו לאוצר שבעיר הגיע זמן תאנים שלוחי ב"ד שוכרין פועלין ועודרים אותן ועושים אותן דבילה ומכניסין אותן לאוצר שבעיר הגיע זמן ענבים שלוחין בית דין שוכרין פועלין ובוצרין אותן ודורכין אותן בגת וכונסין אותן בחביות ומכניסים אותן לאוצר שבעיר הגיע זמן זיתים שלוחי בית דין שוכרין פועלין ומוסקין אותן ושוטנין אותן בבית הבד וכונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר ומחלקין מהן ערבי שבתות כל אחד ואחד לפי ביתו הגיע זמן שעת הביעור עניים אוכלין אחר הביעור אבל לא עשירים דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור רבי שמעון אומר עשירים אוכלין מן האוצר אחר הביעור: מי שיש לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור מחלק מזון לשכניו ולקרוביו ולידועיו ומוציא ומניח על פתח ביתו ואומר אחינו בית ישראל כל מי שצריך ליטול יבוא ויטול חוזר ומכניס לתוך ביתו ואוכל והולך עד שעה שיכלו הקפת החבות משמטת דברי רבי יהודה וחכמים אומר אין משמטת אמר רבי נהוראי דברי רבי יהודה בכותב מצות ודברי חכמים בכותב פירות: כתובת אשה פנתה וקפה הרי זו משמטת פנתה ולא קפה ולא פנתה הרי זו אינה משמטת: המלוה את חברו על המשכון אף על פי שהחוב מרובה על המשכון הרי זו אינו משמיט: המלוה את חבירו על המשכון או בשטר שיש בו אפותיקי הרי זה אינו משמיט: וכשם שהשביעית משמטת מלוה כך שביעי' משמטת שבועה שנאמר וזה דבר השמטה דבר שהשביעית משמטתו משמטת שבועתו ודבר שאין השביעית משמטתו אין משמטת שבועתו רבי שמעון אומ' הוא משמי' ואין יורשין משמיטין שנא' שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו רבי יהודה אומר פרוזבול התקוסר דייקין הולאמין מכפנים והעדים מבחוץ אמרו לו אין מעשה בית דין כריכין וקיום: חמשה שלוו בשטר אחד כל מי שיש לו קרקע כותבין עליו פרוזבול וכל מי שאין לו קרקע אין כותבין עליו פרוזבול ר"ש בן גמליאל אמר אפי' א' שיש לו קרקע כותבין עליו פרוזבול ללוה קרקע ולמלוה אין קרקע כותבין עליו פרוזבול לו אין קרקע ולערבין לו קרקע ולחייבין לו קרקע כותבין עליו פרוזבול עלין נקוב כותבין עליו פרוזבול ושאינו נקוב אין כותבין עליו פרוזבול רבי שמעון אומר אף שאינו נקוב כותבין עליו פרוזבול רבי חוצפית אומר כותבין לאשה על נכסי בעלה: אימתי כותבין פרוזבול ערב ר"ה השנה של שביעית כתבו ערב ר"ה השנה של מוצאי שביעית אף על פי שחזר וקרעו לאח' מכן גובה עליו והולך אפי' לזמן מרובה רבן שמעון בן גמליאל אומר כל מלוה שלאחר פרוזבול הרי זה אינו משמיט הגזלן והמלוה מעותיו ברבית שעשו תשובה והחזירו גזילן אין מקבלין מהן כל המקבל מהן אין רוח חכמים נוחה הימנו:

הדרן עלך פרק שמיני וסליקא מסכת שביעית

תוספתא ממסכת כלאים

כל האומות שמנו חכמים מין במינו אינן כלאי' זה בזה ושאר ירקות השדה וירקו' הגנה מין במינו אינן כלאים זה בזה: הלפת והנפסין הכוסבר והכרפס אעפ"י שדומין זה לזה כלאי' זה בזה הקשואין והדלועין והאבטיחי' והמלפפונות אינן כלאי' זה בזה ותורמי' ומעשרין מזה על זה דברי ר' מאיר ר' יהודה ור' שמעון אומר כלאים זה בזה ואין תורמין ומעשרין מזה על זה הוסיף ר"ע השום והשמני' והבצל והבצלצל והתורמוס והפלוסלוס אמר ר' שמעון לא היה ר' עקיבא שונה אלא בשני זוגות או אלא התורמוס והפלוסלוס אינן כלאים זה בזה: בתחום אריח היו מרכיבין תפוח על גבי אוזרד מצאן תלמיד אחד אמר להם אסורין אתם הלכו וקצצום ובאו ביבנה אמרו יפה אמר אותו תלמיד: בסוקי של צפורי היו מרכיבין קדוסתמין על גבי עוגס מצאן תלמיד אחד אמר להן אסורין אתם הלכו וקצצו' ובאו ושאלו ביבנה אמרו מי פגע בכם אינו אלא מתלמידי שמאי ר' נחמיה אומ' דלעת ארמית ומצרי' ויונית כלאים עם הרמוסה: חמשה דברי' נאמרו בדלעת יונית אסורה לסכך על גבי זרעים עוקצה טפח אוסרת כל שהוא ומביא את הטומאה וחוצצת בפני הטומאה והנודר מן הדלועין אין אסור אלא בדלעת יונית בלבד תרנגול טווס ותרנגול פסייני אע"פ שדומין זה לזה כלאים זה בזה: ר' יודא אמר פרדה שתבעה זכר אין מרביעין עליה לא מן הסוס ולא מן החמו' אלא מן הפרד שור ושור הבר חמור וחמור הבר חזיר וחזיר הבר אע"פ שדומים זה לזה כלאים זה בזה: חמשה דברים נאמרו בשור הבר אסו' משום אותו ואת בנו וחלבו אסו' וקרב לגבי מזבח וחייב במתנות וניקח בכסף מעשר לזבח שלמים אבל לא לבשר תאוה והרי הוא כבהמה לכל דבר ר' יוסי אומ' זהו תאו האמור בתורה ומותר משום אותו ואת בנו וחלבו מותר ופסול גבי מזבח ופטור מן המתנו' וניקח בכסף מעשר לבשר תאוה אבל לא לזבחי שלמי' והרי הוא כחי' לכל דבר וחכמים אומרים תאו בריה לעצמו שור הבר בריה לעצמו: אין נוטעין שרביט של תאנה ולא עקצים של רימון בלב סדן של שקמה ואין נותנין ומורה בין שתי קורות כדי שתרכב עליהן ואין נותנין שני מינין בשפופרת אחת כדי שיבלעו זה מזה ואין מרכיבין זיתים ברכב של תמרה מפני שהוא אילן באילן ואין מרכיבי' קשות על גבי האוממא ולא תרד על גבי ילבוז מפני שהוא ירק בירק אין מרכיבי' כשות על גבי תאנה מפני שהוא ירק באילן ר' יהודה מתיר ירק באילן ואילן בירק רבן שמעון בן גמליאל מתיר משום ר' יהודה בן תבראי איש כפר עכו: הנוטע תיגה של תורמוס בכד תיכה של דלעת כדי שתקלע הארץ מפני שחייב: הזורע דבר המצמיח על גבי כלים ועל גבי חולת חייב על גבי סלע ועל גבי אמת המים פטו' ודבר שאין מצמיח בין על גבי כלים בין על גבי חולת בין על גבי סלע ובין על גבי אמת המים פטו': הזורע והמנכש והחופה עובר בלא תעשה ר"ע אומר אף המקיים עובר בלא תעשה וזורעין זרע וזרעוני אילן כאח': הזורע תרבני' עם החטי' הרי זה לוקה את הארכפים כל שדה שיש בה רובע זרע ממין אחר יתמעט כד"א בזרעי' הנופלי' שלשה וארבע קבין שדה כמאה זרעוני הגנה מצטרפין אחד מעשרים וארבעה בנופל למינו בין שנפל לתוך אחרי' בין שנפלו אחרים לתוכו היתה שדהו זרועה חיטין ונמלך לזרעה שעורים לא יזרע עד שיוקצץ לא הפך ימתין עד שתתלע עד כמה היא מתלעת עד מקום שיזרע שלשה ימים כתקון הגינת ג' חדשי' אבל לא במקום הגריד שמקלת היום כבולו אין מחייבים אותו להיות חריש דק אלא חורש חרים נסה בתלומי הדגימה רבן שמעון אומ' זכה השום היתה נקראית סו' עפרה: נוגע בעפרה של זו אם שיחה והאריך לתוכה בהמה וליקטתו הרי זה אות' בתשיה ונמלך לזורעה מגביה עד פחות מטפח זרע ואח"כ תמרים נזרע עד פחות מטפח וכא והלא כלין על גבי תבואה מצא' לשביע' ואסור לעתיד לבא שוקר איזה מהן שירצה ומקיים איזה שירצה: שדה שעלו בו עשבים אין מחייבין אותו לשפך אלא חורש כשעה שמחפה והיפך ומכסה ונוטל את הגם מלפני פועלין ואין בזה משום מכסח:

הדרן עלך פרק ראשון

הרוצה לעשות שדהו שורות של תבואה ושורות של מינין הרבה עושה שלשת תלמין מפולשין מראש שדה ועד סופו ר' אלעזר בר' שמעון ואבא יוסי בן חנן איש יוני אומר דין אורך חמשים אמה כמה רחבה תלוא עול השרוני דומה לעול של כרמים תלמתו בשעור הזה אע"פ שאין סופו בשעור הזה: היו לו שתי שדות אחת זרועה חטי' ואחת זרועה שעורים היה חורש ומכניס חטים בתוך שדה שעורים או שעורים בתוך שדה חטים מותר מפני שחטים נראות בסוף שדה לשעורים ר' אלעזר בן יעקב אומר אפי' חטה אחר חט' נכנסת לתוך שדה שעורים או שעורה אחר שעורה נכנס' לתוך שדה חטים מות' מפני שחטי' נראות בסוף שדה לחטין ושעורין נראות בסוף שדה לשעורי': היו לו שתי שורו' אחת זרוע' חטים ואחת זרועה שעורים מותר לעשות ביניה' שלש להיות זורע אחת חטה ואחת שעורה היתה חטה אחת מובלע' בתוך שדה שעורין או שעור' אחת מובלעת בתוך שדה חטין אפי' היו לו שתי שדות אחת זרועה חטים ואחת זרועה שעורין אין מותר לעשות ביניהן תלם של מין אח' ובפשתן מותר מפני שרוצה לבדוק את שדהו ובלבד שיהא תלם מקרים מראש שדה ועד ראשו ר' אלעזר בר שמעון ואבא יוסי חנן איש יוני אומרין דין אורך חמשים אמה ר' אומר מותר אדם לעשו' בתוך שדהו שורה של חרדל כמה הוא אורך השורה י' אמות ומחצה: אין מקיפין חרדל חריע אלא לאיסות בלבד דברי ר"מ ר' יהודה אומר לכל מקיפין חרדל חריע חוץ מן התבואה רשב"ג אומר לערוגיות קטנות של ירק מקיפין אותו חרדל חריע: הסומך לגורפי אילן שיכשו שהן גבוהין מעשרה טפחים ואילן שאין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים וזרע תחתיו וזרע וסומך לו מין אחר מבחוץ היו מופסות מן הגדר שלשה טפחים לא יפחות משלשה תלמים מפולשין כדי שיהו נראו' כשורה דרך היחיד ודרך הרבי' וגדר שהו' נמוך מי' טפחי' עולה לתל' בית רובע אבל הגבוה עשר' טפחי' אין עולה למידת בית רובע כמה היא מידת בית רוב' כשר אמות ומחצה על י' אמות ומחצה מרובעת ר' יוסי אומר אפי' אורכה כשנים ברוחבה: מבוד' ירק בירק אחר ששה טפחים רואין אותם כאלו היא טבלא מרובעת אפי' אין שם אלא קלח אחד נותנין לה עבודתה ו' טפחים בין מן החלב ובין מן הבדדין היו קלחין נוטין לו לארבע רוחותיה מותר מפני שנראין בסוף שדה: החרדל והפולין והספיחי' אע"פ שזרעו לירק אין זורעין אותן בערוגה פולין הגמלונין ופול המצרי בזמן שזרעו לזר' זורעין אותו בערוג' לירק אין זורעין אותו בערוגה ושאר ירקו' שדה וירקות גנה אע"פ שזורעין לזרע אין זורעין אותן בערוגה: מותר אדם לעשות בתוך שדהו תלמיות קטנות של טפח טפח וליתן לתוכן ג' ג' מינין א' מכן וא' מכאן וא' באמצע מותר אדם לעשו' בתוך שדהו ערגיות קטנות של ששה ששה טפחים ו' ו' מן לתוכן חמשה מינין ארבע על ארבע רוחות ערוגה ואחת באמצ' ומותר אדם לעשו' בתוך שדהו גומא קטנה שיש לה עמוק' טפח וליתן לתוכ' ארבעה מינין והופכן לארבע רוחותיה ומותר אדם לעשות בתוך שדהו תלם להיות נוטע קישואין ודלועין אבטיחי' ומלפפונות ופול המצרי והופכן אלו לצד זה ואלו לצד זה ובלבד שלא יהא בינו לבין חבירו ששה טפחים הנוטע שתי שורו' של קשואין שתי שורות של דלועין שתי שורות של אבטיחים ושתי שורות של מלפפונות ושתי שורות של פול המצרי אפי' כל שדהו מותר הקולר בכדי שגיסם ר' ישמעאל אומר עשר אמו' רבי עקיב' אומ' שמונה אמות מעשה היה בכפר פני יהודה ועשה ר' נחמיה כדברי ר' ישמעא' שורה של דלועין בירק ארך ששה טפחים ורוחב מלואו אחד שורה של קישואין ואח' שורה של ירק א' בתבואה ארך עשר' אמו' ומחצה על רוחב ששה טפחי' ושורה של ירק בירק ארך י' טפחי' ורחבו מלואו של דלועין בירק ובין שורה לתבואה שתים עשרה אמה וכן בתבואה של תבואה בירק א' מראש השדה ועוד ראשו של רוחב ג' תלמים של פתיח: אחת שורה של קישואין ואחת שורה של דלועין ואח' שורה של אבטיחי' ואחת שורה של מלפפונו' ואחת שורה של פול המצרי מקיי' קלח א' וצריך לזרע לעשו' מחיצה גבוהה עשרה טפחי' ורחבה ארב': כותי שהרכיב הפרסק על גבי

עובד אע"פ שאין ישראל רשאי לעשות כן נוטל הימנו וחוזר ונוטעו במקום אחר הרכיב תרד על גבי ירבוז אע"פ שאין ישרא' רשאי לעשות כן נוטל הימנו זרע וזורע במקום אחר: ישרא' מקיים כלאים בתוך שדהו אין אחיו הכהנים נכנסין לתוכה אלא רואין כגון בית הקברות אין עושין עם הכותי בכלאים אבל עוקרן עמו בכלאים מפני שממעטו את התקלה: אין עושין עם הכותי בכלאים ובעיירו' המובלעו' כגון בית ענת. אומ' וחברותיה עושין עם הכותי בכלאים כשם שהכלאים בארץ כך הכלאים לחוצה לארץ:

הדרן עלך פרק שני

אילן שהיה קרחת הכרם כרם שחרב אמצעו ונשתיירו ארבע וחמש גפנים בין מארבע רוחות ובין משלשה רוחות ובין משתי רוחות זו כנגד זו איזו מחול הכרם בין שני כרמים דברי ר' יהודה וחכמים אומרים אם אין שם אלא שתי' עשרה אמה לא יביא זרע לשם היו שם שתי' עשרה אמה נותנין לו עבודתו וזורע את המות'ים כמחילת הכרם להקל ולהחמי' כיצד מחילה סמוכה לגפנים וזרע חוצה לה עד שמגיע לעיקר מחילה שאלו אין שם נותנין לכרם ארבע אמות וזורע את המותר היתה מפוסה אחת עשרה אמה לא יביא זרע לשם שאלו אין שם מחילה נותן לכרם ארבע אמות וזורע את המותר: מחיצת הכרם שנפרצה אומר לו גדור גדרה ונפרצה אומרי' לו גדור אם נתייאש הימנה הרי זה קדש וחייב באחריות' כמה תהא מטעתה שלש כנגד שלש נטלה אחת מן האמצעי' כמה יהא ביניהן שתי' כנגד שתים מארבע אמות עד שמנה והזבב מד' אמות עד שמנה בין שתים כנגד שתים מארבע אמות ועד שמונ' הזבב פטור מד' אמות או יתר על שמנה או שתים שכנגד שתים מארבע אמות עד שמונה או יתר על שמנה והזבב מד' אמות עד שמנה הרי זה אינו כרם עד שיהיו שתים כנגד שתים מארבע אמות ועד שמונה והזבב מד' אמות ועד שמנה: בזורת מכוון וגוף אין מכוון הרי זה כרם גוף מכוון ובזורת אין מכוון הרי זה אינו כרם: היו דקות ולא היו מכוונו' סיעתו וכשמר מכוונות הרי זה כרם כיצד יודע אם היו מכוונות אם לאו מותח את החוט לעיקר גפני' אם היה כולן כנגד' החוט הרי זה כרם אחת נכנס' ואחת יוצאת הרי זה אינו כרם ר"ש אומ' ארין שנטוע כהלכתו או שהי' מוקף כמוכך הזה ענגל ה"ז אינו ארין כרם שנטוע ערבוביא אם יש בו לכוין שתים כנגד שלש הרי זה כרם ואם לאו אינו כרם זה היה מעש' ובאו ושאלו את ר"ג א' לכה ושאלו את יוסי בן גולאי שהוא בר ובקי בהלכו' הכרם ובאו ושאלוהו אמר להן אם יש בו לכוין שתים כנגד שלש הרי זה כרם ואם לאו אינו כרם ר"ש אומר כרם שנטוע על פחות מד' אמות או יתר על שמנה אמות הרי זה אינו כרם: כרם שנטוע כהלכתו ובור אחת יוצ' מקצו כשהוא מודד נותן לכרם ד' אמות ולגורה ארבעה טפחים היה נטוע כהלכתו ונפני' החיצונין פרוצין מכנסים כשהוא מודד מכפנים נותן לכרם ארבע אמות ולגפנים ששה טפחים: גפן שנטוע במדרגה נותנין לה עבודתה הזרעים והירקות שנטועין במדרגה נותנין להן עבודתן היו להן שתי שורות זו למעלה מזו התחתונה נטוע כרם והעליונה אין נטועה כרם וזורע את העליונה עד שמגיע לעיקר התחתונה העליונה נטועה כרם והתחתונה אין נטועה כרם זורע את התחתונה ואת המדרגה עד שמגיע לעק' גפני': גפן שנטועה בבקע עמוק עשרה ורוחב ארבע' נותנין לה עבודתה למטה פחות מכן נותנין לה עבודתה למעלה: חרין שעובר בכרם עמוק עשר' ורוחב ארבעה ר"א אומר זורעין בתוכו שלשה זירעונין א' מכאן וא' מכאן ואחד באמצע ר"א בן יעקב אמר נראין דברי ר"א בחריץ מכוון: הנוטע ירק בכרם או המקיים הרי זה מקדש ארבעים וחמש גפני' אימתי בזמן שנטועות על ארבע ארבע או על חמש חמש היו נטועות על שש שש או על שבע שבע הרי זה מקדש שש עשרה אמה לכל רוח עגולות לא מרובעות ר"ש בן אלעזר אומר תוקע בארץ ומודד שש עשרה אמה לכל רוח עגולות לא מרובעות מפני שגדלות כקרן-טבלה ר"ש בן יהודה אומר משום ר"א בר שמעון הזורע וסיערתו הרוח לאחריו מותר מפני שהוא אונס סיערתו הרוח לפניו אסור: בעל הבי' שקיי' ירקות שדה בכרם אסור לו ומותר לכל אדם אחר מכל מקום שקיים ירקות שדה בכר' אסו' לו ומותר לכל אדם: הלשיפות והלגיגין והחרכוייר והבולכסין והכרכום והקינרס והחמית' והתלמית והסילה והאיווב והקורבית והקפולין והדלועי' והאבטיחי' והמלפפוני' ופול המצרי מיני זרעי' הרי הן כלאים בכרם האירוס והקיסוס ושושנת המלך מיני זרעים ואינן כלאים בכרם ר' דוסתאי בן יהודה אומר מיני דשאים הרי הן מיני כלאים החשיפה והאיטן והגמי וכל הגדלין באפר מיני דשאי' הרי הן כלאים בכרם הקנים והאכין והוורד והאטדין מין אילן ואינן כלאים בכרם זה הכלל כל המוציא עליה מעיקרו הרי זה ירק וכל שאין מוציא עליה מעיקרו הרי זה אילן החכב ר' ישמעאל אומר כלאים וחכמים אומרים אין כלאים כסות ר' טרפון אומר אין כלאים וחכמים אומרים כלאים א"ר טרפון אם כלאים בכרם תהא כלאי' בזרעים ואם אין כלאים בזרעים לא תהא כלאים בכרם לפיכך בית שמאי אומרי' כלאים ובית הלל אומרים אין כלאים אלו ואלו מודים שחייב בערלה:

הדרן עלך פרק שלישי

רבן גמליאל ובית דינו התקינו שיהו מרחיקין ארב' אמות מעקר' גפנים לגדר העושה מחיצה לכרם גבוה עשרה ורחבה ארבע' בטל ארב' אמות שבכרם: העוש' מחיל' לגפן עמוקה עשרה ורחבה ארבעה בטל ששה טפחים שבגפן בכל עושין מחיצה בתבנים ובתבלנות בקשים ובקנים ובקולחות אפי' ג' חבלים זה למעלה מזה וזה למעלה מזה ובלבד שלא יהא בין קנה לחברו ג' טפחים כדי שיכנס הגדי ר"א אומ' חרין שהעבירו על גבי הריפין הרי הריפין כמחיצה ובלבד שלא יהא בינו לבין חבירו כמלואו: ר' יהודה אומ' חרין שהעבירו ע"ג קנים והרי קנים כמחיצה צריך שלא יהא בין קנה לחברו שלשה טפחים כדי שיכנס הגדי ר' יוסי אומר אם היו קנים מדוקרכין ועשה להם פאה מלמעלה מותר במלאת אומר ג' מדות במחיצה כל פחות משלשה צריך שלא יהא בינו לחברו שלשה טפחים כדי שלא יכנס הגדי כל שהן שלשה משלש' עד ארבע' צריך שלא יהא בינו לבין חבירו כמלואו כדי שלא יהו פרוצו' בבנין היו יתרות על הבנין אף כנגד הבניין אסור כל שהן ארבע' מארבע' ולמעל' צריך שלא יהא בינו לבין חברו כמלואו כדי שלא יהא פרון כעומד אם העומד כפרון כנגד העומד מות' כנגד הפרון אסו' אם היה עומד מרוב' על הפרון אף כנג' הפרון מות' ובלבד שלא תהא פירצ' יתרה על עשר אמות אם היו קנים מדוקרכין ועשה להם פיאה מלמעל' אפי' יתרה על י' אמו' מותר: כל מחיצה שעשויה שתי ואין עשויה ערב ערב ואין עשויה שתי הרי זו מחיצה ר' יוסי בר' יהודה אומר אין מחיצה אלא עד שתהא עשוי' שתי וערב מעשה שהלך ר' יהושע אצל רבי ישמעאל בכפר עזיז והראהו גפן שמודלה על מקצת אתנה אמר לו מה אני להביא זרעו תחת המותר אמ' לו מותר שאין אדם מבטל אתנתו מפני גפן העלה משם לבית המבנוי' והראהו גפן שמודלה על מקצת קורה ובו סדן של שקמה ובו קורות הרבה אמר לו תחת קורה זו אסור והשאר מותר שאני רואה שכל קורה וקורה כאילן אילן בפני עצמו ר' ישמעאל בן אלעזר אומר אם היה מפליע בין קורה לחברתה כלו אילן אחד: אילו הן פסקי חרין חרין שחרב אמצעו ונשתיירו בו חמש גפנים מכאן וחמש גפני' מכאן אם אין שם שמנה אמות לא יביא זרע לשם שמנה אמות ועוד נותנין לו עבודתו וזורע את המותר כמה היא ועוד אחד משמנה טפחים באמה: העושה מחילה לכרם גבוה' עשרה ואין רחבה ארבעה לא ביטל את ד' אמות שבכר': העושה מחילה לגפן גבוהה עשרה ואין רחבה ארבעה לא בטל ששה טפחים שבגפן ומודה ר"ע גפן שהיתה מודלה ע"ג תבואה אפי' היה אחת אמה כל הגפן כולה אסורה היא ופירותיה תבואה שנטעה תחת הגפן מחזיר ואינו מקדש הגפנים והירקות שנוטין לתוך הגפן אבל שאול אומר ר"ע אומר יחזיר ובן עזאי אומר ישפר: היו פרשין יוצאין בתוך ד' אמות שבכרם הכל מודים שעיקר פרשי פיאה יוצאין בתוך ד' אמות שבכרם אפי' למטה משלשה טפחים מותר: המבריך את הגפן בארץ אם אין על גביו עפר אלא כל שהוא מותר לזרוע מכאן ומכאן ואפי' לזרוע על גביו המריכה שבשלע אע"פ שאין עפר על גביו אלא שתי אצבעות מותר לזרוע על גבה דברי ר"מ ר' יוסי אומר שלש אצבעות רשב"ג אומר בית שמאי אומרים עשר אמות וב"ה אומרים ששה טפחים תבואה שהשרישה הרי זו אסורה ומתקדשת גפנים שהשרישו הרי אלו אסורין ומקדשין אבל אין מתקדשין עד שיעשו כפול הלבן ומקצתם עשו כפול הלבן ומקצתן לא עשו את שעשו כפול לבן אסורין ואת שלא עשו כפול הלבן מותרין: המעביר עציץ נקוב בכרם אם הוסיף מאתים אסור אבל אין מתקדש עד שיניחנו תחת הגפן ר"ש אומר אין בין עציץ נקוב לשאינו נקוב אלא הכשר זרעים בלבד:

הדרן עלך פרק שלישי

כלאי הכרם מותרין משום גזל ופטורין מן המעשר כלאי זרעים אסורין משום גזל וחייבין במעשרו' סוס שילדה מן חמור מותר עם אמו ואם היה אביו חמור אסור עם אמו: חמור שילדה מן הסוס מות' עם אמו אם היה אביו סוס אסור עם אמו רחל שילדה מן עז מותר עם אמו אם היה אביו עז אסור עם אמו עז שילדה מן רחל מותר עם אמו אם היה אביו רחל אסור עם אמו ואין קרב לגבי מזבח: כוי מטילין עליו שני חומרים אין קושרין את הסוס לא לצדי הקרון ולא לאחר הקרון ולא את הלפרקים לגמלים ר' מאי' מתיר אם היו מסייעין בירידה ובעליה הכל מודים שהוא אסור: לא יקשור סוס לפרד ופרד לחמו' וחמור לערוד מפני שמתכבין זה את זה אם עשה כן ר' מאיר מחייב וחכמים פוטרין ר' יהודה אומר בני סוסה ובני חמורה כאחד אוסרין זה את זה וחכמים אומרים כל הפרדות מין אחד הן אסיה בכלי' אומר אסור לרכוב על גבי פרדים מקל' וחומר ומה אם במקום שמות' ללבוש שני חלוקות כאחד הרי הוא אסור בתערובתן מקום שאסור לנהוג שתי בהמות אינו דין שאסור בתערובתן אמרו לו הרי הוא אומר והרכבת' את שלמה בני על הפרדה אשר לי והורדת' אותו אל גיחון אמר להן אין משיבין מתקופה אמרו לו הרי הוא אומר ויעש דוד הישר בעיני ה' ולא סר מכל אשר צוהו רק בדבר אוריה החתי: כלב מין חיה ר' מאיר אומר מין בהמה הפרש בין ר"מ וחכמים לא שהכותב חייתו לבנו ר"מ אומר כתב לו כלב וחכמים אומרים לא כתב לו כלב הכותב בהמתו לבנו ר"מ אומר לא כתב לו כלב וחכמים אומרים כתב לו כלב כוערין מין חיה הירודין והגעגעות הרי הן כעופות לכל דבר שאין בהמה טמאה יולד' מן טהורה ולא טהורה מן טמאה ולא גסה מן דקה ולא דקה מן גסה ולא אדם מן כולן ולא כולן מן אדם כל שיש ביישוב יש במדבר הרבה יש במדבר שאין ביישוב כל שיש ביבשה יש בים הרבה יש בים שאין ביבשה אין מין חולדה בים: החוסם את הפרה והמזוג את הכלאים פטור אין לך שהוא חייב אלא הנוהג והמנהיג בלבד: צמר הגמלי' וצמר הרחלים אסור בד"א בזמן שטרפן זה בזה והביא פשתן בזה' וטרף אבל העושה חלוק שכולו צמר הגמלים וכולל צמר הארנבי' ואורג בו חוט אחד של צמר בכלך זה וחוט אחד פשתן בכלך זה אסור בגד שיש בראשו אות כלאי' לא יתכסה בכר השני אע"פ שהכלאים מונח בארץ: חלוק של צמר שנפרם ותירפו בחוט של פשתן ושל פשתן שנפרם ותירפו בחוט של צמר אם תופרן אסורין משום כלאים ויוצאין בו בשבת: לובש אדם שתי חלוקות זו על גב זו אע"פ שפונדתו חגורה עליו מבחוץ ובלבד שיתן את התכיכה ויקשור בה בין כתיפיו בלחרי' גמים אין בהן משום כלאים נומין תופרן תקנות את הטותחה ואסורות משום כלאים מטפחות תיכה אין בהן משום כלאים מטפחות ידים ומטפחת ספרים ומטפחת ספוג אין בהן משום כלאים ר"א אוסר דברי ר"מ ר' יהודה אומר ר"א מתיר וחכמים אוסרין לא יתן את המרדעת על כתפו אפי' להוציא עליה את הזבל ור"א בר"ש מתיר כגד שאבד בו כלאים לא ימכרנו לכותי ולא יעשנו מרדעת לחמור ר"ש בן אלעזר אומר לא יעשנו תלמוי אימרא המפורסמת אבל יעשה אותו תכריך למתים שיפו של כתנו בפשתן מותר שכה שני ראשיו כלך א' אסו' צמר שכתנו בפשתן בזיו' ואורג עליו הרי זה אסור שכשעה שהיה לגוזו היה נוטלה אר"ש בן אלעזר למה נקרא שמו שעטנז מפני שמליז את אביו שבשמים עליו ר' חנניה בן גמליאל אומר לא יקשור סרק של צמר ושל פשתן לחגור בו את מתניו אע"פ שהרצועה באמצע הפוקריא והגליפה אין בהן משום כלאים ואם תפרן מקבלין טומאה ואסורין משו' כלאים פשתן שלבשו בחרת לא ימכרנו לכותי ולא יעשנו אימר לפשתן המפורסמת בכרים ובכסתות הרי זה מותר: איינטליסית מלוגמה ורטייה אין בהן משום כלאים בהמה ובכהמה והאוהלין והאבסנו והאסטמ' וקלע ואילגן ובגדי כהני' ובגדי כהן גדול אין בהן משום כלאים בגדי כהן גדול היוצא כהן למדינה חייב. והמקדש בין לפרת ובין שלא לפרת פטור מפני שהן ראויין לעבודה:

הדרן עלך פרק רביעי וסליקא לה מסכת כלאים

תוספתא ממסכת מעשרות

גרנן למעשרו' חייב עליו משו' טבל משתיגמר מלאכתו ומלאכת מכנסתו כל שתחלתו אוכל וסופו אוכל כגון ירק חיי' בתחלתו וחיי' בסופו כל שתחלתו אוכל ואין סופו אוכל כגון המקיי' זרע לירק חייב בתחלתו ופטו' בסופו כל שאין תחלתו אוכל אבל סופו אוכל כגון פירות אילן פטור בתחלתו וחייב בסופו ר' ישמעאל בר' יוסי אומ' משם אביו אפי' לא הביא אלא גרגיר אחד באשכול כל האשכול כולו הרי זה חייב: האסרי' האפרסקי' והאסטרובלין משיעשו קליפה האגוזין והשקדין משיעשו מגורה ר' יהודה אומר משיעשו קליפה באיזו קליפה אמרו בקליפה התחתו' של גב אוכל באורחי בן סיגיא אומ' משום ר"ש תפוחין קטני' פטורין תפוחי גמילא חייבין בין גדולים בין קטנים רבי ישמעאל ברבי יוסי אמר משום אביו שקדים המרים חייבין בין קטני' בין גדולי' שקדים המתוקין משתפרו' קליפתן החיצונה ר' ישמעאל בש' את המלפפונו' בקטנן משיקדחו: השיא' והאיזוב והקורני' משיכיבו וכל האוכי' אדומים משיצמ' היתה שנייה ונכנסה שלישי' הרי הן של שלישי' היתה ערב שביעי' ונכנסה שביעית הרי הן של שביעי' רשב"ג אומר לא נחלקו ב"ש וב"ה על הגמור שהוא לשעבר ועל שלא הגן שהוא לעתיד לבא על מה נחלקו על האוכין ב"ש אומ' לשעבר וב"ה אומר לעתיד לבא היה מקפין ראשון ראשון ומסליק ראשון ראשון כיון שגמר כל כרכי הרי זה חייב תורמין קישואין ודלועין אע"פ שלא קיפן אבטיחי' ומלפפוני' אע"פ שלא שלק מלפפונו' שעתידין לשלותן מן הירוה אינו חייב עד שיעלם מן הירוה ירק שנאגדו בשדה ועתיד לעשותן גינוק לשלוקיכין שאגדו הרי זה חייב

המלקט

המלקט בשדה כיון שליקט כל צרכו הרי זה חייב המלקט בשדה כיון שליק׳ היה עתיד לקלות בשוב ולאגד בבבל אינו חייב עד שיקלע ויאגוד שבלין הפולטו׳ מן הגורן ומחפורות של כרי וקלכין של קטניות כיון שנתמרח הגורן לא יאכל עד שיעשר קטניות שיכבר נוטל מתחת כברה ואוכל: המקדיש את הבכור עד שלא עולה וקיפה ומשעלה וקיפה לא ניזכר ופדאו חייב הקדישו עד שלא עלה וקיפה ולא נזכר ועלה וקיפה ואח״כ פדאו הואיל ובשעת חובתו פטור היין משיקפה אע״פ שקיפה קולט מן הבית העליונה ומן הבנור ושותה: הבינור השמן משירד לעוקל אע״פ שירד נוטל מן העוקל ומן המגול ומבין הפסין ונותן לחמיתה ולתמחוי אבל לא יקבל בכלי להיות משתמש מתנו והולך היה אוכל והותיר והשיב׳ בליל שבת מותר א״ר שמעון בן אלעזר כד״א בזמן שאכל והותיר והשיבה בליל שבת אבל לא יתכוון ויתן לתוך אגנרון הרבה בשביל שיותיר ויכני׳ לתוך ביתו: המקפה בעריבה והמקופה בכלי נותן לחמיתה ולתמחוי המערה מחמים למיחם ומאלפס לאלפס ומקדרה לקדרה מותר ליתן לשני ואסור ליתן לראשון: הסוחט ענבים לתוך ידו הרי זה פטור בתוך הכוס הרי זה חייב הבדדין המדליקין אבד לבד אין חוששין משום גזילו של בעל הבית שכך נהגו היה דש בחבית ועלה במגורה בספר החבי׳ ונפתחה המגורה אסור לאכול מהן עראי רבי יוסי מתיר מפני שהתחתונו׳ בריכו׳ לעליונות:

הדרן עלך פרק ראשון

החמרין ובעלי הבתים שהיו עוברין ממקום למקום אוכלין ופטורין עד שמגיעין לאותו מקום אם ייחד להן בעל הבית בית בפני עצמן אם לנין שם חייבין לעשר ואם לאו פטורין מלעשר: מעשה שהלך ר׳ יהושע אצל רבן יוחנן בן זכאי לברור חיל והיו בני עיירות מוציאין להם תאנים אמר מהו לעשר. אמר להם אם לנין אנו אנו חייבין לעשר ואם לאו פטורין מלעשר הגיעו למקום לינה אפילו שתי שעות צריכין לעשר רבי מאיר אומר הגיעו למקום שביתה אפילו ביום השני פטור׳ לעשר: התורם גרוגרות ועתיד לדורסן תמרי׳ ועתיד לדוסן ר׳ אליעזר אומר לא יאכל מהן עראי וחכמים אומ׳ אוכל מהן עראי מודה ר׳ אליעזר לחכמים בתורם שבלין ועתיד לעשותן גורן ענבי׳ ועתיד לעשותן יין שיאכל מהן עראי ומודים חכמים לרבי אליעזר בכלכלה של תרומה עד שלא נגמרה מלאכתה שלא יאכל ממנה עראי ור׳ שמעון מתיר מקל וחומר ומה אם במעשר שיש עליה זיקת שלשה מעשרו׳ אוכל הימנה עראי שזו שאין עליה אלא זיקת שני מעשרות אינו דין הוא שיאכל הימנה עראי: הלוקח גרוגרות ועתיד לדורסן תמרים ועתיד לדוסן ר׳ מאיר אומ׳ לא יאכל מהן עראי ומעשרן דמאי וחכמים אומרי׳ אוכל מהן עראי ומעשרן ודאי. מודה ר׳ מאיר לחכמים בלוקח שבלין ועתיד לעשותן גורן ענבים ועתיד לעשותן יין זתים ועתיד לעשותן שמן שאוכל מהן עראי ומודים חכמים לרבי מאיר בפירות שאין צריכין גמר מלאכ׳ שלא יאכל מהן עראי הבוצר כרמו לשוק שאם לא מצא להן שוק מחזירן לגת זיתיו לשוק אם לא מצא להן שוק מחזירן לבד אוכל מהן עראי ומעשרין ודאי אמר לו בא ולקט לך תאנים מן התאנה אוכל מהן עראי ומעשרן ודאי בא ומלא לך כלכלה זו אוכל מהן עראי ומעשרן דמאי כד״א בעם הארץ אבל בחבר אוכל ואין צריך לעשר דברי רבי רשב״ג אומר כד״א בעם הארץ אבל בחבר לא יאכל עד שיעשר שלא נחשדו חברין תורמין שלא מן המוקף א״ר יהודה רואה אני את דברי מדברי רשב״ג מוטב יתרמו חבירי׳ שלא מן המוקף ואל יאכילו את עמי הארץ טבלים אמר לו בא ולקט לי תאני׳ מן התאנה אוכלן ואינו חושש משום גזל בא ומלא לי כלכלה זו הרי זה חושש משום גזל בין כך ובין כך מוציא עליה תרומה ומעשרות משל בעל הבית ואינו חושש אמר לו בא ולקט לך עשרים תאנים מתוך שלי ואני אמלא כריסי מתוך שלך המלקט במניין חייב הממלא כרסו פטור: ר׳ אליעזר בר׳ צדוק אומר המלקט שלשה תאנים בתוך כיון פטור ארבע הרי זה חייב אמר לו בא ולקט לך כלכלה גדולה אין פחות מסאה בינוני׳ אין פחות מתרקב קטנה אין פחות מקביים: המביא תאנים מן השדה לאכלן בחצר שפטורה מן המעשר שבת והכניסה לתוך ביתו מוציאין לחצר ואוכל מהן עראי: המביא תאנים מן השדה לאכלן בחצר שפטור׳ מן המעשרות שבת והעלן לראש הגג אפילו בתוך ביתו אוכל מהן עראי המביא תאנים מן השדה לאכלן בראש גגו שכח והכניסן לתוך חצר חברו לא יאכל עד שיעשר ר׳ יוסי ברבי יהודה אומר מעלן לראש הגג ואוכל: המוציא את פועליו לשדהו אין רשאי להאכילן אלא אם כן עישר והן אינן רשאין לאכול אלא אם כן עשרו ואם היה בעל הבית מוציא ונותן לפניהן בעין יפה אוכלין ואין צריכין לעשר: האומר לחברו הילך איסור זה ותן לי בו חמש תאנים אוכל אחת אחת ופטור אם צרפן חייב אם היה בעל הבית מוציא ונותן לו אוכל ואין צריך לעשר דברי ר׳ מאיר ר׳ יהודה אומר בין כך ובין כך אוכל אחת אחת ופטור ואם צרף חייב: הלוקח גרוגרות מן המוקצה לא יאכל עד שיעשר דברי ר׳ מאיר א״ר יהודה כד״א בלוקט מתוך שלו אבל בלוקט מתוך של חברו אוכל ואין צריך לעשר: פועלים שהיו מכבשין בשדה ומעדרין בשדה לא יאכלו מן הזית ומן התאנ׳ אלא א״כ נתן להם בעל הבית רשות לפיכך אם נתן להם בעל הבית רשות אוכלין ומעשרין ופטורין כד״א בזמן שאין להם שילוי מזונות אבל אם יש להן שילוי מזונות אוכלין ופטורין ואם צירפו חייבין: פועלין שהיו עודרין בתאנים ונודרין בתמרים ומוסקין בזיתים אוכלין ופטורין שהתורה נתנה להן רשות לא יספות במלח ויאכל אלא אם כן נתן לו בעל הבי׳ רשות ולא יאכל בהן פתו אלא אם כן נותן לו בעל הבית רשות: והשוכ׳ את הפועל לכנס בכלכלי׳ מקרטס עלה עלה ואוכל לא יאחוז קלח בידו ויאכל אלא מקרטמו במחובר וקרקע ואוכל: פועלין שהיו עוקרין בכללי׳ ואוגדין בכללים אוכלין פטורין שהתורה נתנה להם רשות תלש כריכות ברשות היחיד אסורות משום גזל וחייבות במעשרו׳ ברשות הרבים מותרות משום גזל ופטורות מן המעשרות והאלומות בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים אסורות משום גזל וחייבות במעשרות: מצא תבואה ממורחת העשוייה כרי אסורה משום גזל מפוזרת מותרת משום גזל בין כך ובין כך עושה אותה תרומה ומעשרות על פירות של בעל הבית ואינו חושש מצא כלכלה מקוף׳ אסורה משום גזל וחייבת במעשרות כיצד הוא עושה שום׳ אותה דמים: מצא קליות לא יהא קולן והולך בהן לפי שנחשדו רוב אדם עליהן היתה לו ערמה של שבלים ושל גרוגרות ושל חרובי׳ בראש גגו בורר ואוכל בורר ומניח על השלחן בורר ומשליך לפני בהמתו ר׳ שמעון בן אלעזר אומר אין בהמה אוכלת עראי בחצ׳ ובולן שהכניסן מן השד׳ לעיר לא יאכל מהן עראי לפי שאין סופו להחזיר את המותר: לעול׳ יהא מאכיל פקיני עמיר עד שיעש׳ חבילות ר׳ שמעון בן אלעזר אומר משם ר׳ עקיבא כל שאחד פותח ואחד נועל כגון שני שותפין שנים דיורי׳ הגגות פטורין אע״פ שהן על חצר חייבת מעלין לראש הגג ואוכל: בית הכנסת ובית המדרש אם יש בהן בית דירה אין אוכל בהן עראי ואם לאו אוכ׳ בהן עראי האורוין והאוצרו׳ שבשדה העשויות לתבנס אוכל בהן עראי לבית דירה אין אוכל בהן עראי ר׳ נחמיה אומר חצר המצרי׳ הרי היא כגנה ואוכל בה עראי סוכת היוצרי׳ אחרי׳ אומרים משם ר׳ נתן הפנימית חייבת והחיצונה פטורה תאנה שעומדת בגנה ונוט׳ לחצר אוכל כדרכו ופטור אם ליקט והניח על השלחן אפילו אחת חייב אילן שמקלתו נטוע בארץ ומקלתו בחוצה לארץ הואיל ומקלתו נטוע בארץ כאלו כולו נטוע בארץ דברי רבי רבן שמעון בן גמליאל אומר חצר הנוטע בארץ ישראל הרי היא כארץ ישראל חצר הנטוע בחוצה לארץ הרי הוא כחוצה לארץ:

הדרן עלך פרק שני

רבי שמעון בן יהודה אומר משום ר׳ שמעון המכבב בשדה הרי זה חייב השוחק את הטיס ואת השחלים בשדה הרי זה חייב: תינוקות שטמנו תאנים לשבת שחורות ומצאו לבנות לבנות ומצאו שחורות הרי אילו אסורות ומפני ששפיקן אסורין ספקן אסור ספק מוכנן אסור כלכלה שבת בית שמאי פוטרין ובית הלל מחייבין ר׳ יהודה אומר הלל לעצמו היה אוסר המלקט כלכלה לשלח לחברו לא יאכל עד שיעשר ר׳ יהודה אומר הלל לעצמו היה אוסר: המעביר תאני׳ ממקום למקום ועברה עליהן שבת לאוכלי שבת לא יאכל עד שיעשר ר׳ יהודה אומר הלל לעצמו היה אוסר: סוכי תאנה ובהן תאנים מכבדות תמרה ובהן תמרים הכניסום תינוקות או פועלין פטורין הכניסן בעל הבית חייבין הכנים שבלין לתוך ביתו לעשותן עיסה פטור לאוכלן מלילות רבי מחייב ור׳ יוסי בר ר׳ יהודה פוטר המקליף שעורים שתים פטור שלשה חייב וחיטי׳ שלש פטור ארבע חייב אמרו לר׳ אליעזר אע״פ שמחזירין למעטן הזה הרי הוא כמחזירן למעטן אחר: כסבר שזרעה לזרע וחשב עליה לירק מתעשרו׳ זרע וירק חרדל שזרעו לירק וחשב עליו לזרע מתעשר זרע וירק כהנו בירקות היתר דברי ר׳ אליעזר אמר רבי יהושע בן קבוסאי מימי לא בא לבי נומר לאדם בא ולקט תמרות של חרדל ובכוס והאיקטור מן המעשרות: האטלי׳ לא נהגו בה חכמים היתר לא למעשרו׳ ולא לשביעי׳ בשהוא תורשיאדס מכל אחד ואחד שאין תורמין ממין על שאינו מינו: העוק׳ שתלים מתוך שלו ליטען בחוצה לארץ ולזרע ולהפקיר ולמוכרן לכותי הרי זה חייב מפני שמוציאן מידי מעשרות ר׳ יהודה אומר משום ר׳ אליעזר בן עזריה המשלח לחברו שתלין ואטונין והוגני פשתן מעשרן ודאי מפני שנחשדו רוב אדם עליהן וחכמים אומרין הרי הן ככל הפירו׳ ואין מעשרין אלא דמאי בכלים שהבריטו זה בזה בקופות הרי זה כחוקתן למעשרות ולשביעית אם היו נוטעי׳ לא עלו בידי טומאתן ומותר לתלוש מהן בשבת: השרישו זה בזה בקרקע עלייה הרי הן כחוקתן למעשרות ולשביעי׳ ואם היו טמאין עלו בידי טומאתן ואסור לתלוש מהן בשבת ואם תלש פטו׳ נפלה עליהן מפולת והן מגולין הרי או כנטועין בשדה אסורין בשביעית וחייבין במעשרות: נוטות הלוף בורר גסה גסה ומניח בתוך ידו דקה דקה הרי זה פטור בארץ ובכלי הרי זה חיי׳ א״ר שמעון בן אלעזר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על הבורר בארץ שהוא פטור ועל הבורר בכלי שהוא חייב על מה נחלקו על הבורר ביד שבית שמאי מחייבין וב״ה פוטרין: המפקיר שדהו שנים ושלשה ימים יכול לחזור בו אם אמר הרי שדי מופקרת יום אחד שבת אחד חדש אחד שנה אחת שבוע אחת עד שלא זכה הוא בין הוא בין אחר יכול לחזור בו משזכה בינו לבין אחר אינו יכול לחזור בו וקוצר את בהמתו על גבי הפקר אבל לא על גבי לקט שכחה ופאה אבל עוקר ומשליך לפניה: קופת תאנים ומשמר שדהו מפני ענבים ומשמר שדהו מפני ירק אם היו פועלין עוברין ביניהן אם היה בעל הבית מקפיד עליהן הרי או חייבי׳ ואם לאו הרי או פטורין: הזורע תבנו סתם ולקחו אחר אפילו לאוציא היתנו פטור א״ר שמעון בן גמליא׳ מודין בית שמאי ובית הלל שלא ימכור אדם גדים של תבואה ועבים של ענבים ומעטן של זיתים אלא לחבר ולעושה בטהרה מוכר לו חטים אע״פ שיודע בו שאינו נוכל עיסתו בטהרה ובן בן לוי שנתמנו לו עדיסין ועשין בותים הרי זה מפריש פטור זיתים ושמן טבל מתוך ביתו אם אמר מה שזיתים האו ראויין לעשות מעשר בדרומן ותרומ׳ מעשר בדרום דרומן: הלוקח שדה ירק בסוריא עד שלא באו לעונת המעשרות פטור משבאו לעונת המעשרות חייב מלקט כדרכו ופטור דברי ר׳ עקיבא וחכמים אומרים אף משבאו לעונת המעשרות חייב לפי חשבון מודים חכמים לר׳ עקיבא שאם מכר לו תבואה לקצור וענבים לבצור וזיתים למסוק שלוקט כדרכו ופטור: איזה שום בעל בכי כל שאין לו אלא זור אחד מקיף את השומר איזה הוא בעל של רכפה כל שאין עוקצו בצל משוך לתוכו רבן שמעון בן גמליאל אומר כל שאין לו אלא קליפה אחת או הן גריסין הקלקלין אנוכין המרוכשין רבן שמעון בן גמליאל אומר אין לך מרוכש משפת ימי בראשית או הן עדשין מצרים אי שגלגליהן חרין רבן שמעון בן גמליאל אומר כל שאין בו ברור ר׳ מאיר אומ׳ אף הקלק׳ שעקציהן קטנין והלקטיהן ארוכין ר׳ יוסי אומ׳ אף הקנטין שלמטה מהן כגון אלו כרבו חכמי׳ ליתן בהן סימן לפי שאין ביוצ׳ בהן בארץ ישראל אבל הפרסין והאפרסקין והאסטרובילין לא כרכו חכמים ליתן בהן סימן לפי שביוצא בהן בארץ ישראל עירו׳ לא הלכו בהן חכמים לא אחר הטעם ולא אחר הריח ולא אחר המראה ולא אחר הדמים אלא אחר הרוב בלבד ושאר זרעוני גנה כגון זרע קישואין ודלועין וזרע לפת וכנונו׳ שאין נאכלין פטורי׳ מן המעשרות ונלקחין מכל אדם בשביעית ר׳ יהודה אומר לא אמרו אלא זרעוני גנה בלבד ר׳ יוסי אומר אף זרעוני שדה כגון זרע אסטים וכקיא:

הדרן עלך פרק שלישי וסליקא מסכת מעשרות

תוספתא ממסכת מעשר שני

מעשר שני אין מוכרין אותו ואין ממשכנין אותו ואין מחרימין אותו ואין מחליפי׳ אותו ולא שוקלין כנגדו דינרי זהב אפי׳ לחלל עליהן מ״ש אחר ולא יתנם לשולחני להתנאות בהן ולהלוותן להתעטר בהן אם בשביל שלא יעלו חלודה הרי זה מותר: כיצד אין מוכרין אותו לא יאמר לו הילך מאתים ותן לי מנה כיצד אין ממשכנין אותו לא יכנס לביתו וימשכננו מעשר שני שלו כיצד אין מחרימין אותו לא יאמר לו הילך מעשר זה ויצא פידך ויתן לי עליו חולין כיצ׳ אין מחליפין אותו לא יאמר לו הילך יין ותן לי שמן הילך שמן ותן לי יין אבל אומר הילך יין מפני שאין לי שמן והלה אומר לו הילך שמן מפני שאין לי יין נמצאו מחליפין ואין מחליפין ועושין טובה עם זה: מ״ש אין נותנין אותו לא ע״ג ביצית ולא ע״ג זוית ואין עושין אותו קמיע אין מחללין מ״ש על אסימון ור׳ דוסא מתיר אבל פרוטות קטנים הנתנ׳ שיתן במרחץ הבל׳ שיין שאין מחללין אותו עליהן: אין מחללין אותו לא על מטבע מרוד ולא על מטבע שאינו יוצא ולא על המעות שאינן ברשות כיצד היו לו מעות כוזביות ומעות ירושלמיות אין מחללין אותו עליהן אם חלל לא קנו עליהן מעשר אבל מטבע היוצ׳ משם מלכו׳ הראשוני׳ מחללין אותו עליהן אין מחללין אותו לא על מעות שבן כוכב׳ ולא על מעו׳ שבכב׳ אבל אם היה בן והיו לו מעו׳ בבבל מחללין אותו עליהן כיצד אין מחללין על המעות שאין ברשותו היו לו מעות בקיסטרא ובית המלך או שנפל טמוניתן כיסו לבור אע״פ שיודע שהו׳ שם אין מחללין אותו עליהן ואם חלל לא קנה מעש׳ היוצ׳ בו מי שבא בדרך ובידו מעו׳ ורואה אנס בא כנגדו לא יאמר הרי הן מחוללין על מעו׳ שיש לי בתוך ביתי אם עשה כן דבריו קיימין: היה טעון כדי יין וכדי שמן ורא׳ אותן שנשתברו לא יאמ׳ הרי הן עשויין תרומ׳ ומעשרו׳ על פירות שיש לי בתוך ביתי אם עש׳ כן הרי זה אסור: לוקחי׳ חיה ועוף לבש׳ תאוה אבל לא לזבחי שלמי׳ משנזרו שיהא בשר תאוה מטמא את הידי׳ אמרו אין לוקחין חיה לבשר תאו׳ אבל לוקחין עוף לבשר תאוה ר׳ אליעזר בן יהודה אומ׳ אים אבלי׳ אף העוף לבשר תאו׳ שבל הנה שנכנס׳ ע״ג בשר תאוה טמא׳ לקודש וטהור לתרומה: הלוק׳ חבית בירושלם פתוח׳ צריך לאכו׳ כנגד הקנקן סתומ׳ אין צריך לאכו׳ כנגד הקנקן כד״א בשל יין אבל בשל ציר חומץ ושל מורייס ושל שמן ושל דבש בין פתוח ובין סתומ׳ א״צ לאכו׳ כנגד הקנקן ריתכאית של תמרה ותורמו׳ של תמרה אין אוכל כנגדו

אם היו קופו' הרי זה אוכל ואחר כל הדברי' אין אוכל כנגדן לא כנגד החרלבין ולא כנג' הזגין ולא כנגד הגפת: הלוקח גפי בירושלם א"צ לאכול כנגד הגו' שחוץ צריך לאכול כנגד הגו': אין משבירין כד"ם בירושלם מפני שהן של שבטים ר"א בר"ש אומר אף לא המטות עורו' של קדשי' בעלי' משמזקבאין ונוטלין אותן בורו' לולב הורדין והחרובין עד שלא ימתיקו אין נקחין בכסף מעש' משימתיקו נקחין בכסף מעש' אבל הלוף והחרדל ותורמוסין ושאר כל הכבשין בין משימתיקו בין עד שלא ימתיקו נקחין בכסף מעשר בנות חריע נקחות בכסף מ"ש ואין מטמאו' טומא' אוכלין חלות חריע א"ר יוסי בר' יוחנן בן נורי אבל חלפת את לו חלו' חריע מה הן שילקחו בכסף מעשר אמ' לו לא ילקחו אמ' לו אף אני לא אמ' כן אלא שמקבלת טומ' ילקחו: קור ניקח בכסף מעש' ואין מטמא טומא' אוכלין כפניות נקחות בכסף מעש' ומטמא' טומא' אוכלין ר' יהוד' אומ' קור הרי הוא כעץ לכל דבר אלא שניקח בכסף מעש' כפניו' הרי הן כפירו' לכל דבר אלא שפטורו' מן המעשרו' ר"ש אומר משום ר"א כרכום אין ניקח בכסף מעשר לפי שאין בו טעם אלא למראה א"ר יהוד' בין גרום מפני ר"א של בית אבא היו מוכרין גרי בירושל' אי כמי אמר שאא דבין מוכרין עמו: הלוקח בהמה לזבחי שלמי' בשוגג יחזרו דמיה למקומן במזיד תעלה ותאכל במקום בזמן הזה תמות א"ר יהודה בר"א בזמן שמתכוין ולקחה מתחלה לשום שלמים אבל כמתכוין להוציא מעות של מעשר שני לחולין בשוגג בין במזיד יחזרו דמי' למקומן אם היה בהמה בעלת מום בין בשוגג בין במזיד יחזרו דמים למקומן אם היו פירות טמאין בין בשוגג בין במזיד יחזרו דמי' למקומן לוג יין שנפל לתוכו לוג דבש והרי בו ב' לוגין השבח לפי חשבון תבשיל של מעש' שני שתבלו בתבלין של חולין השבח לפי חשבון ושל חולין שתבלו בתבלין של מעשר שני א' יוציא מעשר שני שלו לפדיון: קפלוט של מעשר שני ושל חולין שניתבלו זה עם זה השבח לפי חשבון היתה לו עיסה של מעשר שני ואפאה השבח לפי חשבון ניטלה הפת ונקרא התבשיל השבח לשני בורר את החטי' וטוחנן ומרקידן דייס שיפד' כשע' חטים ר' יוסי אומר מקום שמחשבין את הוצאה פודין את החטים ואין פודין את הככרות מקו' שאין מחשבין את הוצאה אף פודין את הככרות: שמן של מעשר שני וראשי בשמים של חולין שנתערבו השבח לפי חשבון זה הכלל א"ר יוסי כל המותיר במדת שבחו ניכר השבח לפי חשבון לא הותי' במדת ש' או נכר השבח לשני:

הדרן עלך פרק ראשון

תלתן של תרומה שחפה בה כת כהן ראשה אין ישרא' רשאי לחוף אחרי' אבל מפנג' בה בשער': תלתן של מעשר יאכל גומחביות של תרומה בית שמאי אומר כל מעשיה בטהרה ובי' הלל אומרים כל מעשה בטומאה חוץ מחפיפתה דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר ב"ש אומר כל מעשיה בטהרה ובית הלל אומרים כל מעשה בטומא' חוץ משרייתה כרשינין של מעשר שני יאכלו במחובין של תרומה ב' שמאי אומרים שורין בטהרה ושפין ומאכילין בטומאה וב"ה אומר שורין ושפין בטהרה ומאכילין בטומאה דברי ר' יהודה ר' מאיר אומר ב"ש אומ' שורין ושפין בטהרה ומאכילין בטומא' ובית הלל אומרי' כל מעשיהן בטומאה א"ר יוסי זו משנת ר"ט לפיכך הוא אומר יתננו לכל כהן וחכמים לא הודו לו אין שורין תמרין להוציא מהן שכר תמרים ולא במוקים להוציא מהן מי במוקים אבל שוחקן ועוש' אותן טרימה בתבלין מותר מפני שמלאכתן בורר את התבלין ונותנן לתוך התבשיל אם בשל טעמן מותרין ואם לאו אסורין אין שופין את היין אלונתי' ואת השמן ערב סף את השמן ואין סך יין ואומן ששמן דרכו לסוכ' יין ואומן אין דרכו לסיכ': מעות חולין ומעו' הקד' שנתפזרו מה שלקט לקט להקדש אחד מעו' במעו' פירות בפירות רמונין ברמונין וכל דבר שדרכו ליבלל אבל דבר שאין דרכו ליבלל מה שלקט לקט לשניה' ומה שהותיר הותיר לשניה' סלע של מ"ש ושל חולין שנתערבו מבי' בסלע מעות בן עזאי אומר בשתי' סלע של חולין ושל הקד' שנתערבו בורר את היפה שבהן ואומ' אם הקדש הוא הרי הוא הקדש ואם לאו הקדש בכל מקום שהוא מחולל על זה ושנייה הרי היא מותרת: סלע של מ"ש ושל הקדש בכל מקום שהו' מחולל על זה נוטל את השנייה ומחלל את המעות עליה סלע של מ"ש ושל חולין ושל הקדש שנתערבו מביא בסלע מעות ואומר סלע של מ"ש בכל מקום שהוא מחוללת עליה ואלו בורר את היפה שבהן ואומר אם הקדש הוא הרי הוא הקדש ואם לאו הקדש בכל מקו' שהו' מחולל על זה נוטל את השנייה ומחלל את המעו' עליה ושלישית הרי זו מותרת: מפני שאמרו מחללין נחשת על הכסף וכסף על הזהב כסף על הנחשת מדוחק אבל לא זהב על הכסף ר' אלעזר בר' שמעון אומ' כשם שמחללין כסף על נחשת כך יחללו זהב על הכסף אמר לו ר' מפני מה מחללין כסף על הנחשת שכן מחללין כסף על הזהב לא יחללו זהב על הכסף שאין מחללין זהב על הנחשת רבי א' עזר בר"ש אומר מעשר שני של זהב מחללין אותו על המעות שבירושלם בד"א בשל דמאי אבל בשל ודאי הרי זה אסור אף בדמאי מחללין אותו אוכלין על אוכלין מעש' שני של זהב שעשאו כלי אין לו פדיון אם היה של כסף הרי זה מות' מעש' שני של דמאי שנתערב בשל ודאי יאכלו כחמור שבהן: חומר בהקדש שאין במ"ש ובמעשר שני שאין בהקדש הקדש מתחלל על הכל מעשר שני אין מתחלל אלא על המעות בלב' הקדש אין עולה מכאן ואילך ושלא מ"ו והקדש נכנס לירושלם ויוצא מ"ש נכנס לירושל' ואין יוצא חומר במעש' שני מבהקדש שמ"ש קונה את הקנקן אוסר דמיו ושירוכיו ספק פירותו כל שהו' אסור לאונן וטעון חומש וטעון ודוי ולא הותר לאכילה אלא בפדיון ואין מדליקין בו את הנר מה שאין כן בהקדש חומר בהקדש שההקדש חל על הכל ומועלין בו ולא הותר לאכיל' אלא בפדיון מה שאין כן במ"ש ר"מ אומר אין מחללין כסף ופירו' על הכסף א"ה כיום עמו פרוטרוט וחכמי' מתירי' ר' יעקב אומר משמו שלשה דינרין כסף ודינר ה' מעות וה' פירות ר"ש בן לעזר אומר שמאי הזקן יניחנה בחנות ויאכל כנגדה • היו לו שתי חבורות אחת של תרומה ואחת של מעשר שני ומצא ביניהן פירות קרוב לתרומ' יפלו לתרומ' למעש' שני מחצה על מחצה מטילין אותו לשני אמרין ר' יוסי בר' יהודה אומר תיבה שנשתמשו בה חולין ומעש' שני ומצא בתוכה מעות אם רוב הביאו חולין חולין אם רוב הביאו מעשר שני מ"ש אמר להם ר' שמעון הרי שלמים שיש בהן חזה ושוק שהן אסורין לזרים ר"ש בן יהודה אומר משם רבי יוסי כך אמרו בית הלל לבית שמאי אין אתם מודים עפירו' שלא נגמרה מלאכתן שאם יפדה מעש' שני שלא יאכל בכל מקו' אף פירות שנגמרה מלאכתן שיכול להפקירן להוציאן מידי תרומה ומעשר תאמרו בפירות שנגמרה מלאכתן ביוצא בהן אמרו להן ב"ש לב"ה לא אם אמרת בפירו' שלא נגמרה מלאכתן שאין יכול לעשות להפקירן להוציאן מידי תרו' ומעשרו' תאמרו להן ב"ה אף פירות שנגמר' מלאכתן יכול לעשות תרומה ומעשרו' של מקום אחר ר"א אין חייבין תרומה ומעשרות אלא עד שירימו: אילן שעומד בפנים ונופו נוטה לחוץ יש למעשר שני שלו פדיון החוזר נופו לפני' אין למעש' שני שלו פדיון היה עומד בחוץ ונופו נוטה לפנים אין למעש' שני שלו פדיון החוזרו נופו לחוץ יש למעשר שני שלו פדיון בתים שפתחיהן לפנים וחללן לחוץ פתחיהן לחוץ וחללן לפנים ב"ש אומר אין פודין מהן מעשר שני כאלו הן מבפנים ואין אוכלין בהן קדשים קלים כאילו הן בחוץ וב"ה אומר מכנגד החומה ולפנים כלפנים ומכנגד חומה ולחוץ כלחוץ א"ר יוסי זו משנת ר' עקיבא משנת ראשונה בית שמאי אומר אין פודין בהן מעשר שני כאלו הן מבפנים ואין אוכלין בהן קדשים קלים כאלו הן מבחוץ ובית הלל אומר הרי הן כלשכות את שפתחה לפני' כלפני' ואת שפתחה לחוץ כלחוץ לשכה בנויה בקדש ופתח' לחול תוכה חול וגגה קדש אוכלין בה קדשי קדשי' ואין שוחטין בה קדשי' קלי' ואין חייבין עליה משו' טומא' בנוייה בחול ופתח' לקדש אע"פ שאין מקיימין בין תוכה קודש וגגה חול אוכלין בה קדשי קדשים ושוחטין בה קדשי' קלי' וחייבין עליה משום טומאה בנוייה בקודש ופתוחה לחול ולקדש ללא קדש: בנוי' בחול ופתוח' לקדש ולחול כול' חול בנויי' בקדש ובחול ופתוח' לקדש ולחול כגון בי' המוקד תוכו וגגותיהן מכנגד הקדש ולקדש קדש ומכנגד החול לחול חול אם לאכיל' קדשים שכל הולך אחר פתחה אם לענין טומאה מכנגד חומה ולפנים הכל הולך אחר פתח' היתה בנויה בחומת ירושל' אוכלין בה קדשי קדשי' ואין שוחטין בה קדשי' קלי' היתה בנוייה בחומת עזרה שוחטין בה קדשי' קלי' ואין פודין בה מעש' שני: בית הכסוי בחומה ר' יהודה אומ' כאלו הוא מבחוץ ר"ש אומר כאלו הוא מבפנים: כל הלשכו' כולן בנויות בקדש ר' יוסי אומר תחומי ארץ ישרא' שבכותי' נידונין כחוצה לארץ ר' אלעזר בר יוסי אומ' נידונין כארץ ישרא': מעשר שני נכנס לירושלם ונטמא בין שנטמ' באב הטומאה ובין שנטמא בולד הטומאה בין מבפני' בין מבחוץ ב"ש אומר הכל יפדה ויאכל בפנים ובית הלל אומרים הכל יפדה ויאכל מבחוץ חוץ שנטמא באב הטומאה דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר בית שמאי אומרי' הכל יפדה ויאכל בפנים חוץ מה שנטמא באב הטומא' בחוץ וב"ה אומר הכל יפדה ויאכל בחוץ חוץ מה שנטמ' בולד הטומאה מבפנים ר"א אומר נטמא באב הטומא' בין מבפנים בין מבחוץ יפדה ויאכל בחוץ נטמא בולד הטומאה בין בפנים בין בחוץ יפדה ויאכל בפנים ר"ע אומר נטמא בחוץ בין באב הטומאה בין בולד הטומא' יפדה ויאכל בחוץ נטמא בפני' בין באב הטומא' בין בולד הטומאה יפדה ויאכל בפנים: אמר ר"ש בן לעזר לא נחלקו ב"ש וב"ה על שנטמא באב הטומא' בחוץ שיפדה ויאכל בחוץ ועל שניטמא בולד טומאה בפנים שיפדה ויאכל בפנים על מה נחלקו על שנטמא באב הטומא' בפנים ובולד הטומא' בחוץ שב"ש אומר נפדה במקום ויאכל במקום וב"ה אומר נפדה במקום ונאכל בכל המקומות: הלוקח בכסף מ"ש שנטמאה יפדה ר' יהוד' אומר יקבר אמרו לו לר' יהודה מה אמיר בטפילה יתר מן העקר אמ' להם מצינו שהחמירו בטפיל יותר מן העקר שהחמורה חלה עליה כבעל מום קבוע והקדש אין חל אלא על בעל מום קבו' אמרו לו ממקום שבאתה מה להלן תמימים אין נפדין ובעלי מומין נפדין אף כאן טהורין לא יפדו טמאין יפדו המשאיל קנקנין למ"ש אע"פ שגופם לא קנה מעשר בד"א בשל יין אבל של ציר ושל אומן ושל מוריים של שמן ושל דבש בין גופס בין שלא גופס קנה מעש' בין גופס בין שלא גופס שולים בא ומחה בין גופ' בין שלא גופ' מקדשי' בכל שהן אימתי אמרו קנה מעשר בזמן שכולה מעשר אבל אם הפקיד לתוכה רביעית של חולין אע"פ שגופ' לא קנה מעשר א"ר שמעון בן אלעזר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על הדורך בתחל' חבית שמפתחת ואין צריך לערות על מה נחלקו על הדורך בגת שבית שמאי אומרי' מפתח ומערה לגת ובית הלל אומרים מפתח ואין צריך לערות:

הדרן עלך פרק שני

המוליך פירות מעשר שני ממקום שיוקר למקום הזול או ממקום הזול למקום שיוקר פדהו כשער מקומו א"ר יהושע בן קרחה: בד"א בשל דמאי אבל בשל ודאי פודין אותו כשער הזול פודין מעשר שני בשער הזול כמו שחנוני נוקח ולא כמות שהוא מוכר ר' שמעון בן לעזר אומר כמו שחנוני לוקח באותו המין: הפורט דינר כסף למ"ש כמו שחנוני לוקח ולא כמות שהוא מוכר המצרף דינר זהב למעשר שני כמו ששולחני פורט ולא כמות שהוא מצטרף שיש תוליכו ממקום למקום ומשתכר עליו על שויו רבע דברי ר' יהודה ר"א אומר עד דינר מעשר שני אין לו דמים דין הוא שיאמר הוא וחומשו מחולל על איסר זה מעשר שני שאין דמיו ידועים נפדה ע"פ שלשה לקוחות ולא ע"פ שלש' שאין לקוחו' אפי' אחד מהן כותי ואפי' אחד מהן בעליה כופין את הבעלי' לפתות ראשון אם אמר הרי הוא שלי באיסר יכול לחזור בו זה חומר בהקדש מבמ"ש: אין פודין מ"ש אכסרה אלא מעות כיוצ' בו היו לו פירו' מרקיבין ומעות מחלידין לא יאמ' כמה אדם רוצה ליתן בטיבו זה וכמ' אדם רוצה ליתן בכרי זה אלא אומר כמה אדם רוצה ליקח לו מעו' בסלע וכמה אדם רוצה ליקח לו מעו' בדינר סלע כמה תמות חסרת ולא יהיו מחללין עליה מ"ש לסלע ארבע איסרות ולדינר איסר דברי ר"מ ר' יהודה אומר לסלע ארבע פונדיונות ולדינר פונדיון ר"ש אומר סלע שמונה פונדיונות ודינר שני פונדיונות יתר על כן מחללה בשוה סלע עד שקל ודינר עד רובע מכן אפי' איסר אין רשאין לחלל עליה בית יונה לשימון בסלע ולהטבע בשקל לשימון בשקל ולהטבע בסלע אין למ"ש אלא כשער השטבע: המוכר פירות לחבירו ונמצאו טבלים רץ אחריו לתקן לא מצאו בידוע שהן קיימין צריך לעשר על ידו אם בידוע שאינן קיימין א"צ לעשר על ידו ספק שהן קיימין וספק שאינן קיימין מעשר עליהן וקורא שם למעשרותיהן: המוכר פירו' לחברו המוכר אומר טבלים מכרתי לך והלוקח אומר מתוקנין מכרתיו לי כופין את המוכר לתקן את שלו הרי שלקחו של בית המלך את גרנו אם מחמ' החוב צרי' לעש' על ידו אם מחמ' אונס א"צ לעש' על ידו: האוכל פירו' מעש' בין בשוגג בין במזיד יזעק לשמים דברי ר"מ ר"ש בן גמליאל או' בשוגג יזעק לשמים במזיד יחזרו דמיה למקומן: האוכל טבל של חברו משלו דמי מעשר טבלו דברי ר' ר' יוסי בר' יהודה אומר דמי חולין שבו ישראל שאכל פירותיו כשבלו אע"פ שמתחייב בהן לשמים אין לכהן בהן כלום שנא' בהן תרומה אין לכהן בהן אלא עד שירימו וכן בן לוי שאכל מעשרותיו כשבלו אע"פ שמתחייב בהן לשמים אין לכהן בהן כלום שנא' בהן את אשר ירימו לה' אין לך בהן אלא עד שירימו: המכניס פירות מן הגורן לעיר מפרים תרומה ונותנה לכהן מעשר ראשון ונתנו ללוי מעשר שני ונתנו לעני אין מחשב עמהן דמי הבהמה אבל אם קרא להן שם בגורן הרי זה מחשב עמהן דמי הבהמה: המוכר פירות לחברו ואמר לו פירו' שמכרתי לך טבלין הן בשר בכור הוא יין נסך הוא מה שאכלו אכלו ויחזיר להן את הדמים ר"ש בן לעזר אומ' דבר שהנפש קצה בו מה שאכלו אכלו ויחזי' להן את המותר דבר שאין הנפש קצה בו מה שאכלו אכלו ויגבה להן מן הדמי' אין פודין מ"ש בירושלם בזמן הזה ואין מפרישין מ"ש בירושלם בזמן הזה ואין מחללין מ"ש בירושלם בזמן הזה ואין מוכרין מ"ש בירושלם בזמן הזה ואין מוליכין מעש' שני בירושלם בזמן הזה ואם הוליא הרי אלו ירקבו המחללן מעו' על פירות בירושלם בזמן הזה ב"ש אומר זה וזה מעשר שני ב"ה אומרים המעות כמות שהיו והפירות כמות שהיו: ב"ה אומר מפרים אדם מעשר ראשון של דמאי ותורמו ואוכלו ואין צריך להפרים שני ב"ש אומר צריך להפרים שני הורם השני הראשון הורם הראשון לא הורם השני והלכה כדברי בית שמאי. ראה אחד שהפרים מעשר שני נאמן על הראשון דברי ר"א וחכמים אומרים נאמן על הראשון נאמן על השני ואינו נאמן על השני אין נאמן על הראשון: הפרים תרומ' ומעשר ראשון ומעשר שני ואוכלן על אותו המין נאמן על מין אחר אין נאמן דברי ר"א וחכמים אומרים אף על אותו המין אין נאמן לא כל הימנו שיתקין את עצמו ויבא ויקלקלנו: האומר מעשר שני שבאפן זה מחולל על איסר זה ולא קבע לו מקום ר' שמעון אומר קרא שם וחכמים אומר עד שיאמר לצפונו לדרומו מעשה ברבן שמעון בן גמליא' ור' יהודה ור' יוסי שנכנסו אצל בעל הבית לכזיב אמרו לא נדע היאך בעל הבית הזה מתקן את פירותיו כיון שהרגיש כהן הלך והביא לפניהם דלוסקיא מלא דינרי זהב אמרו לו היאך אתה מתקן את פירותיך אמר להם כך וכך אני אומר מעשר שני שבאפן זה מחולל על איסר זה אמרו לו לא תאכל את פירותיך המתכרח בחמעות אכלת נבלות. חבר שמת והניח פירות אפי' באותו היום כנסן הרי הן בחזקת מתוקנין:

הדרן עלך פרק שלישי

הפודה מעשר שני שלו הרי זה חייב בחומש אחד הכונס מתוך שלו ואחד הלוקח מן הכותי ומן הכותי פירות טבלים אחד פירש ואח׳ שניתן לו במתנה הרי זה חייב בחומש כיצד חייב בחומש הפודה בסלע נותן חמשה דינרין רבי אליעזר בר׳ שמעון אומר הפודה בשקל נותן חומשה של סלע הפודה במעשר אם רצה לדקדק ידקדק : כיצד חלל על הסלע ונמצאת רעה על הטריסית ונמצאת רעה יחלף : מערימין על מעשר שני לפוטרו מן החומש כיצד אומר אדם לבנו ולבתו הגדולים לעבדו לשפחתו העברים הילך מעו׳ האו ופדה בהן את מעשר אבל לא יאמר לו פדה לי בהן את מעשר זה. אמר ר׳ יהושע בן קרחה בראשונה היו טוהגין כך משרבו הרמאים אומר אדם לחברו הרי הפירו׳ האילו נתונין לך במתנה וחוזר ואומר לו הרי הן מחוללין על פירות שיש לי בבית ובלבד שלא יאמר לו הרי הן מחוללין על מעות שיש לי בתוך הכיס עד שיזכה בעל הבי׳ לתוך ידו או עד שיסכור לו את מקומו : מפקיד אדם מעשר שני שלו אצל חבירו של דמאי אבל עמי הארץ אבא חלקי׳ מן קרויה אומר בראשונ׳ היו שונין כן חזרו לומר אפי׳ חבר אין מפקידין אצלו שאין אתה יודע מי עומד אחריו נתן לו את הקרן ולא נתן לו את החומש ר׳ אליעזר אומר חילל וחכמים אומרין לא חילל אמר ר׳ נראין דברי ר׳ אליעזר בשבת ודברי חכמי׳ בחול : מי שלא קרא שם לתרומת מעשר של דמאי ר׳ אליעז׳ אומר יאכל וחכמים אומרים לא יאכל אמר ר׳ יוסי נראין דברי ר׳ אליעזר בשבת ודברי חכמים בחול : שני אחין ושני שותפין אב ובנו פודין זה לזה מעשר שני ונותנין זה לזה מעשר עני אמר רבי יהודה תבא מארה לאדם שנותן מעש׳ עני לאביו אמרו לו מה אלו היו שניה׳ עניים אשתו פודה לו את המעשר כדברי ר׳ שמעון בן אליעזר אשתו אין פדה לו את המעשר : כל אלו שאמרו פודין זה לזה מעשר שני נותנין זה לזה מעשר עני מודה רבי שמעון בן אלעזר באשתו שאע״פ שפודה לו את המעשר שאין נותנין לה מעשר עני : מפרישין תרומת מעשר על פירות עם הארץ אף על פי ששונה תקלה לבאין אחריו : כיצד הוציא פירות מתוך ביתו ואמר לו הפרש על אלו לא הפרי׳ אלא עד מקום שהוא לוקח מחללין מעשר שני על מעות עם הארץ אף על פי ששונה תקלה לבאים אחריו כיצד הוציא מעות מתוך ביתו ואמר לו חלל על אלו לא חלל אלא עד מקום לוקח ופורט לו דינר לאלתר אם מחמת החוב מותר אם מחמת מלוה הרי זה אסור עד שילך לתוך ביתו ויחזור : קטן שמוכר בשוק מפרישין עליו מעשר שני כיצד נתן לו טריסים בין שהיא ביד הלוקח בין שהיא ביד המוכר בין שהיא באונקולין מפרים עליו והולך וחוזר ומביאו בטל היתנו דינר מפרים עליו והולך ולא עוד אלא שאדם מוציא דינר מתוך ביתו ומפרים עליו והולך וחוזר ומביאו לו באחרונה ואומ׳ לו על זה חללתו : לקח הימנו עשרה דינרין של זהב לא יחלל על כולן אלא על אחד מהן לקח הימנו עשרה כורין של חטין לא יפרים על כל המגורה אלא על אחד מהם : לקח הימנו עשר חביות של יין לא יפרים על כל המוכר אלא על אחת מהן : לקח הימנו עשר אגודות של ירק לא יפרים על כל האונקלי׳ אלא על אחת מהן שלא להפחית את השוק כשיניו מוכר מעשר שני לשם חולין לא ימכרנו לשם מעש׳ מפני שפוגם את המעשר יש לו חולין ומעש׳ שני מעורבין זה בזה ומבקש למוכרן מוכר ראשון ראשון ונותן לתוך האונקלי׳ נתנן כולן בכרך נוטל דמיהן בכרך אלו שרוצה מוכר לשם חולין ואלו שרוצה מוכר לשם מעשר שני : האומר מעשר שני מחולל על סלע שתעלה בידי מכים זה ועל דינר שיעלה בידי מכים זה רבי יוסי אומר לא חילל וחכמים אומרים חילל מודה ר׳ יוסי לחכמים באומר מעשר שני מחולל על סלע חדשה שתעלה בידי מכים זה ועל דינר חדש שיעלה בידי מכים זה שזה חלל מודים חכמים לר׳ יוסי באומר מעשר שני מחולל על סלע שהיתה ביד בני ועל דינר שהיה ביד בני שלא חלל שאני אומר שמא לא היתה בידו באותה שעה : האומר מעשר שני מחולל על סלע שאפרים מן הדינר ועל טוריסי׳ שאפרוט מן הסלע פורט לו דינר ונוטל הימנו סלע סלע ונוטל הימנו טריסו׳ נותן אדם לחברו טריסית טברית ונוטל הימנו צפורי׳ בפורית ונוטל הימנו שני פונדיון ונוטל הימנו שני אסרין בד״א בשל דמאי אבל בשל ודאי הרי זה אסור אף בדמאי מחללין אותו נחשת על נחשת נותן אדם לחברו גולגי׳ ונוטל הימנו דינר ונוטל הימנו פונדיון א״ר יוסי בד״א בדמאי ובדוחק אבל בודאי ובריוח הרי זה אסור : היה עובר ממקום למקום ובידו מעות אם עתיד לחזור למקומו מחללין כשער מקומו ואם לאו מחללין כשויין כשער אותו מקום הפריש תרומה ומעשר ראשון ומעש׳ שני ולא קרא להן שם ר׳ יוסי אומר נתקדשו ר׳ יהודה אומר לא נתקדשו רבי אומ׳ אם עתיד לקרות להן שם אין כהן קודשה עד שיקרא להן שם אם אין עתיד לקרו׳ להן שם כיון שהפרישן נתקדשו : פדה הימנו מעשר בסלע ולא הספיק לאוכלו עד שעמד בשתים מה שפדה פדה מידת הדין ביניהן פדה ממנו מעשר בשתים ולא הספיק לאכלו עד שעמד בסלע מה שפדה פדה ומדת הדין ביניהן שמעשר שני פדיתו היא משיכתו רשב״ג ור׳ ישמעאל בר׳ יוחנן בן ברוקה אומר אף הקדש פדיתו היא משיכתו : המניח אסר ואכל עליו חציו והלך למקום אחר והרי הוא יוצא בפונדיון ואוכל עליו עוד אסר המניח פונדיון ואכל עליו חציו והלך למקו׳ אחר והרי הוא יוצא באסר ואוכל עליו פלגא זה הכלל עד שלא פדאו מה שהשביח השביח לפני חשבון ומה שפגם פגם לפני חשבון אחר שפדאו מה שהשביח השביח לשני ומה שפגם פגם לשני :

הדרן עלך פרק רביעי

מצא כלי וכתוב עליו אלף ד״לת ר״ים תיו הרי זו תרומה יוד מם הרי זה מעשר פ״יא סין הרי זה שני וחכמים אומרי׳ כולם שמות אדם הן אבל מצא חבית מלאה פירות וכתוב עליה תרומה הרי זה תרומה מעשר הרי זו מעש׳ א״ר יוסי אפי׳ מצא חבית מלאה פירו׳ וכתוב עליה תרומה הרי אלו חולין שאני אומר אשתקד היה׳ מלאה תרומה ופינה וחזר ומלאה חולין מודה ר׳ יוסי שאם כתוב בחרס ונתן על גבי חבית בכייר ונזון ע״פ שגול אם תרומה הרי זה תרומה אם מעשר הרי זה מעש׳ : מצא כלי חרס וכתוב עליה קוף קרבן הוא קרבן מתא שכתובו קרבן דברי ר׳ מאיר וחכמים אומרים אין דרך אדם להיות מקדיש כלי חרס אבל כלי מתכות כתוב עליו קרבן אם היה ריקן אסור להשתמש בו עד שיודע שהוא של הקד׳ ונפד׳ אבל כלי חרס וכתוב עליו קרבן הרי זה קרבן אבל כלי חרס וכתוב עליו מעשר הרי זה מעשר עוד לשם יוסף לשם שמעון לא אמר כלו׳ לעצלות ולאוכלו בירושלם הרי אלו חולין מעש׳ שתם ומטילין עליו שני חומרין האומר מ״ש יש לו בבית ונמצא בעלייה בעלייה ונמצא בבית בכים ונמצא בדלסקים בדלסקי׳ ונמצ׳ בכים הרי אלו מעשר שני יש לו והלך ומצאו בין בבית בין בעלייה בין בכים בין בדלסקים הרי אלו חולין כים מעשר שני יש לי בתוך הבית הלך ומצא שם שנים שלם כיסין הגדול מעשר שני ושנים הקטנים חולין לא יאכל מן הקטני׳ עד שיחללם על הגדול שמנה של זהב יש לי בכים והלך ומצא שמנ׳ דינרי זהב הרי אלו שני שמנה דינרי זהב יש לי בכים והלך ומצא שמנה של זהב הרי אלו חולין שמנה של חולין יש לי בכים והלך ומצא חמשים סלע או מאתים זוז מאתים זוז או חמשים סלע ואח״כ מצא שמנה דינרי זהב הרי אלו שני שמנה דינרין זהב יש לי בכים והלך ומצא חמשים זוז או מאתים זוז או חמשים סלע אח״כ מצא שמנה הרי אלו חולין הרי שם מנה ומצא מאתים חולין ומעשר שני מעורבין זה בזה דברי רבי וחכמים אומרים הכל חולין מאתים ומצא מנה מנה מונח ומנה מוטל דברי רבי חכמי׳ אומרי׳ הכל חולין : היה חולה ומסותק אמרו לו היכן מעש׳ שני שלך הרלן במכבשו כך וכך הן שמא במקום פלוני הן הרכין בראשו בודקין אותו ג׳ פעמים אם אמר על לאו לאו ועל הן הן דבריו קיימין היה מסטער היכן מעש׳ שני של אבא בא בעל חלום אמר לו כך וכך הן במקום פלוני הן זה היה מעשה ומצאו שם מעות ובאו ושאלו את חכמים ואמרו הרי אלו חולין שדברי חלומות לא מעלין ולא מורידין : האומר לבניו אפילו אתם מתים אל תגעו בזוית זו הלכו ומצאו שם מעות הרי אלו חולין ראו את אביהן שהטמין מעות בשידה בתיבה ובמגדל ואמר של פלוני הן של מעשר שני הן אם כמערים לא אמר כלום אם כמתכוין לעבות דבריו קיימין אמר להן אחד אני ראיתי את אביכם שהטמין בשידה בתיבה ובמגדל לא אמר כלום במקו׳ פלוני בשדה פלונית דבריו קיימין זה הכלל כל שתלוי להם לא אמר כלום כל שאין תלוי להם דבריו קיימין אמר להן כובס טלית זו של אביך היה ולקחתי הימנו נאמן הוא הפה שאסר הוא הפה שהתי׳ אם יש עדים שהי׳ של אביו ואומר לקחתיה הימנו אינו נאמן אחרים אומר סוקרין אותו בסיקרא בית ע״א מפחמין אותו בפיחמין בית מנוגע מטילין עליו אפר מקלם מקום הרוג מציינין אותו בדם עגלה ערופה מציינין אותו במגירה של אבנים : כרם רבעי עליה לירושלם מהלך יום לכל צד בד״א בכרם שיש בו חמש גפנים אבל כרם שאין בו חמש גפנים ושאר כל האילן הרי זה נפדה סמוך לחומה רשב״ג אומ׳ אחד כרם שיש בו חמש גפני׳ ואחד כרם שאין בו חמש גפנים הרי זה עולה לירושלם ומחלק הימנו לשכניו ולקרוביו ולמיודעיו ומעטר בו את השוק : אמר רבי שמעון אין כזה עיטור השוק אלא פודהו כשער הזול ודמיו נאכל מעשר שני משחר׳ הבית בית דין הראשון לא אמרו בו כלום בית דין האחרון גזרו שיהא זה נפדה סמוך לחומה מעשה בר׳ אליעזר שהיה לו כרם בלד כפר טבי במזרח ולא רצה לפדותו אמרו תלמידיו רבי משגזרו שיהא זה נפדה סמוך לחומ׳ אתה צריך לפדותו עמד ר׳ אליעזר ובכרו ופדאו ושאר כל האילן כנטע רבעי כמעשר שני : כרם רבעי בית שמאי אומרי׳ אין לו חומש ואין לו ביעור ובית הלל אומרי׳ יש לו חומש בד״א בשביעית אבל בשאר שני שבוע יש לו חומש ויש לו ביעור דברי רבי רבן גמליאל אומר אחד שביעית ואחד שני שבוע ב״ש אומרים אין לו חומש ואין לו ביעור וב״ה אומרים יש לו בית שמאי אומרים אין בוצרין אותו ובית הלל אומ׳ בוצרין אותו בית שמאי אומר אין פודין אותו ענבים אלא יין בית הלל אומר יין וענבים אבל הכל מודים שאין פודין במחובר לקרקע בית שמאי אומר אין נוטעין אותו ברביעית שהרביעית שלו הל׳ להיות בשביעית ובית הלל מתירין : אילן שנטעו בערב ראש השנה של שביעית אין מעשר שני שלו מתבער אלא בשביעית המקדיש מעשר שני הרי זה פודה על מנת ליתן להקדש את שלו ולמעשר שני את שלו : ר׳ יוסי אומר בערתי הקדש מן הבית זו חלה וגם נתתיו ללוי זו מעשר ראשון לגר ליתום ולאלמנה זו מעשר עני ואכלו בשעריך ושבעו זו מעשר שני דבר אחר כיון שהפרשתו מן הבית אין אתה זקוק לו כל העוסקין במצות פיהם פתוח בתפלה לפני המקו׳ שנא׳ ומגיד אומר ויקם לך ואומר ויסב חזקיהו פניו וגו׳ ויאמר אנא ה׳ זכר נא וגו׳ ואומר השקיפה ממעון קדשך וגו׳ זו מקום השקפה שנא׳ אמת מארץ תצמח וגו׳ מן השמים תאומר טוב שבשמים שנא׳ יפתח ה׳ לך את אוצרו הטוב את השמים וברך את עמך הכל בכלל הברכה ברוך אתה בעיר את ישראל הכל בזכות ישראל שנא׳ וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב ואת האדמה בזכות המזבח שנאמר מזבח אדמה תעשה וגו׳ ואומר אשר נתת לנו הכל לפי מתנות שנאמר ובתים מלאים כל טוב וגו׳ ואומר כאשר נשבעת זו שבועה של אברהם שנ׳ ויאמר בי נשבעתי נאם ה׳ יען כי וגו׳ ואומר לאבותינו הכל בזכות אבותינו שנאמר שבועות מטות אומר סלה ארץ זו ארץ עממה תפאת קדים עד פאת ים דן אחד מפאת קדים ועד פאת ים ראובן אחד מפאת קדים עד פאת ים נפתלי אחד : זבת חלב ודבש מלמד שהמעשרות נותנין טעם וריח ושמן ודגן בפירות רבי שמעון בן אלעזר אומר טהרה נטלה את הטעם ואת הריח מעשרות נטלו את השמן ואת הדגן :

הדרן עלך פרק חמישי וסליקא מסכת מעשר שני

תוספתא ממסכת חלה

רבי יוחנן בן נורי אומר אף הקרמית חייבת בחלה רבי ישמעאל בר׳ יוסי אומ׳ משם אביו אוזו חלוט הנותן קמח לתוך חמין המעיסה חמין לתוך קמח וחכמי׳ אומרי׳ אחד זו ואחד זו הנעשה באלפס ובקדירה פטורה הנעשה בתנור חייבת המלוי של ישראל ופועלי כותים עושין בתוכו חייב בחלה המלוי של כותים ופועלי ישראל עושין בתוכו פטור מן החלה העושה עיסה לרבים חייב בחלה העוש׳ עיסה לאבילה בבק חיי׳ בחלה קמח קלי שגבלו ועשאו עיסה חייב בחלה עיסת ארנונא חייבת בחלה מפני שחיי׳ באחריותה עד שעה שימסור עיסת מעש׳ שני בירושלם חייבת בחל׳ ספק מדומע חייב בחלה דברי ר׳ מאיר ור׳ יוסי פוטר וחכמים אומ׳ מדומע פטור מן החלה ספק מדומע נאכל משום דמע וחייב בחלה אמר ר׳ אלעאי שאלתי את ר׳ יהושע חלות תודה ורקיקי נזיר מה הן בחלה אמר לי פטורות וכשבאתי ושאלתי את רבי אליעזר אמר לי עשאן למכרו בשוק חייב וכשבאתי והרצתי דברים לפני ר׳ אלעזר בן עזריה אמר לי הברית אלו דברים נאמרו מפי חורב ר׳ יהודה אומר עיסת כלבים מעכמה ניכרת עשאה כברין חייבת עשאה למודין פטורה כהן ששייר קמח בעסק עיסתו וכן האשה ששיירה קמח בעיסתה הקמח והשאור מצטרפין לחומשת רבעים לאסור את העסה אמר ר׳ יהודה מפני מה אמרו בעל הבית אחד מעשרים וארבעה מפני שעינו יפה בעיסתו נחתום א׳ מארבע׳ ושמנה מפני שעינו רעה בעיסתו וחכמים אומרים לא מן השם הוא זה אלא בעל הבית עיסתו מעוטה ואין בה כדי מתנה לכהן נחתום עיסתו מרובה ויש בה כדי מתנ׳ לכהן : הלוקח מן הנחתום ומן האשה שעושה למכור בשוק צריך להפרים חלת דמאי מן בעל הבי׳ ומן המתארחין אצלו אין צריך להפרים חלת דמאי ביטלת אחד מארבעים ושמנה ר׳ שמעון אומר אפילו לא עלה בידן אלא מעשים ובא מי שאין יכול לעשו׳ עיסתו בטהרה יעשנה קבין ואל יעשנ׳ בטומאה ר׳ עקיבא אומר יעשנה בטומאה ואל יעשנה קבין שכשם שקורא על הטהור׳ כך קורא על הטומאה על זו קורא חלה לשם ועל זו קורא חלה לשם אבל קבין אין בהן חלק לשם אמרו לפני ר׳ עקיבא אין אומרים לו לאדם עמוד וחטא בשביל שתזכה עמוד וקלקל בשביל שתתקן ר׳ אליעזר אומר חלה ניטלת מן הטהור על הטמא אמרו לפניו ר׳ ישמעאל הלא פלוני יש בדרום והיה מורה כתורתה הזאת אמר להם לכום שלכם בו אבא ובין שנתנו בין עיניו אם לא אלמד בו לכל תורה הורתו אמרו לו בשם ר׳ אליעזר אמר להם אקראה יש לו במה יתלה : האשה שהפקיד׳ עיסתה או שמכרתו או שנתנתו במתנה פטורה עד שתתגלגל בחטי׳ ותטמטו׳ בשעורים אין חייבת בחלה עד שיהא כדבן בשיעור נגלגלה בחטים וטומטמה בשעורים אע״פ שאין בכל אחד וא׳ אלא כזית חייבת בחלה נולד לעיסה ספק טומא׳ עד שלא נתגלגלה תעשה בטהרה משנגלגלה תעשה בטומאה וחלתה תלויה באיזה ספק אמרו כדבר הספק לחלה וכן פירו׳ שנולד להן ספק טומאה עד שלא נגמרה מלאכתן יעשו בטהרה משנגמרה מלאכתן יעשו בטומאה ותרומתן תלויה באיזה ספק אמרו כדבר הספק לתרומ׳ : גר שנתגייר והיתה לו עיסה נעשת עד שלא קרמו פניה חייבת משקרמו פניה פטורה דברי רבי עקיבא ר׳ יוחנן בן נורי אומר עד שלא תתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים חייבת נגלגלה בחטים ושיטמטם בשעורין פטורה אחרים אמרו משם רבי יהודה בן בתירא משתעשה מקרצות :

הדרן עלך פרק ראשון

העושה עיסה מן החיטים ומן האורז רבן שמעון בן גמליאל אומר אין חייבת בחלה עד שיהא כדגן כשיעור אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח עד שיהא בה כשיעור : הנוטל שאור מעיסה שלא הורמה חלתה ונותן לתוך עיסה שהורמה חלתה הרי זה תביא קמח ממקום אחר ותגרפו לחמשת רבעים לחייב עליו לפי חשבון קב מכאן וקב מכאן וקב חדש באמצע קב מכאן וקב מכאן וקב שעורי׳ באמצע הרי אלו מצטרפין הוסיפו עליהן קב מכאן וקב מכאן וקב של אשה אחרת באמצע וקב מכאן וקב מכאן וקב דבר שניטלה חלתו באמצע הרי אלו מצטרפין קב מכאן וקב מכאן וקב הכותי באמצע קב מכאן וקב מכאן וקב אורז באמצע קב מכאן וקב מכאן וקב תרומ׳ באמצע אין מצטרפין קב חטין וקב שעורי׳ וקב כוסמין הרי אלו מצטרפין כשהו׳ תורם תורם מכל אח׳ ואח׳ שאין תורמין ממין על שאינו מינו : חצי קב חטים וחצי קב שעורין וחצי קב כוסמין נוטל מן הכוסמין אמר ר׳ אליעזר בן יעקב הנוטל חלה מן הקב לזה הוא דומה לתורם תבואה שלא הביא׳ שליש שאין תרומתו תרומה חזרו לומר לא כך ולא כך שהרי הקב הזה מצטרף הוא עם אחרים : קמח טמא שנתערב בקמח טהור ואין בטמא כאיסר כשהוא נוטל אומר הרי זו חלה חוץ מן הטמא שיש בו חטים טמאו׳ שנתערבו בחטים טהורות ואין בטמאות כשיעור כשהוא תורם אומר הרי זו תרומה חוץ מן הטמאות שבכן : אמר רבי אליעזר בר צדוק אף על פי שהיה רבן גמליאל פוטר את עריסות בסוריא אוסר היה מלערס אם ערס הרי זה פטור ובלבד שלא יהא הוא מלקט והן אוגדין על ידו הו׳ בוצר והן דורכי׳ על ידו הוא מוסק והן טוענין על ידו אלא הן מלקטין והוא אוגד על ידיהן הן בוצרין והוא דורכן על ידיהן הן מוסקין והוא טוענן על ידיהן

וכן היה ר׳ אלעזר בר׳ צדוק אומר לא היה רבן גמליאל מחייב בסוריא אלא חלה אחת בלבד הלוקח מן הנחתו׳ בסוריא צריך להפריש חלת דמאי דברי רבן גמליאל וחכמים אומרים אין צריך להפריש חלת דמאי מגבר דרומה של כזיב ולו שתי חלות דמאי רבי שמעון אומר אם לא תורם את האח׳ כשיעור לא יאכל מן °השני חלות הכותי בחוצה לארץ ותרומ׳ הכותי בחוצ׳ לארץ מודיעין אותו שאינו חייב וחלה נאכלת לזרים : עשרים וארבע מתנות כהונה ניתנו לאהרן ולבניו בכלל ופרט וכברית מלח אלו הן עשר במקדש ארבע בירושלם ועשר בגבולין עשר במקדש חטאת ואשם וזבחי שלמי צבור וחטאת העוף ואשם תלוי ולוג שמן של מצורע שתי הלחם ולחם הפנים ושירי מנחות והעומר ארבע בירושלם הבכורה והבכורים והמורם מתוד׳ ואיל נזיר ועורות קדשי׳ עשר בגבולין תרומה ותרומת מעש׳ וחלה ראשית הגז והזרוע והלחיים והקבה ופדיון הבן ופדיון פטר חמו׳ והחרמי׳ ושדה אחוזה וגזל גר כל או ניתנו לאהרן ולבניו בכלל ופרט וברית מלח לחייב על הכלל ולחייב על הפרט ליתן שכר על כלל וליתן שכר לפרט השוכר עליהן כשוכר משום כלל ומשום פרט : איזו היא הארץ ואיזו היא חוצ׳ לארץ כל המשפע מטורי אמנון ואילך ארץ ישרא׳ מטורי אמנון ולהלן חוצה לארץ הנסים שבים רואין אותן כאלו חוט מתוח מטורי אמנון ועד נחל מצרים מחוט ולפנים ארץ ישראל מלחוט ולחוץ חוצה לארץ רבי יהודה אומר כל שהוא כנגד ארץ ישראל הרי הוא כארץ ישראל שנא׳ וגבול ים והיה לכם ים וגבול : הניסין שבצדדין רואין אותן כאלו חוט מתוח מקפלריא ועד אוקיינוס ומנחל מצרים ועד אוקיינוס מחוט ולפני׳ ארץ ישרא׳ מחוט ולחוץ חוצה לארץ : ספינה שהיא באה מחוצה לארץ לארץ והיתה בה עיסה עד שלא קרבו פניה חייבת משקרבו פניה פטורה :

הדרן עלך פרק שני וסליקא מסכת חלה

תוספתא ממסכת ערלה

הנוטע לסייג לקורות ולעצים פטור מן הערלה אמר רבן שמעון בן גמליאל בד״א בזמן שנטעה לסייג ולקורות ולעצי׳ דבר הראוי להם אבל נטע לסייג לקורות ולעצים דבר שאין ראוי להם חייב בערלה נטעו לעצים וחשב עליו לאכילה מאימתי מונה לו משעת נטיעתו הנוטע לרבים חייב ור׳ יהודה פוטר ור׳ שמעון בן אלעזר אומר משום הנוטע לרבים חייב בערלה העולה לרבים פטור מן הערלה הנוטע בספינה ובעציץ ובראש הגג חיי׳ בערלה נזרעו בעציץ שאינו נקוב נשבר וחזר וזרען בעציץ נקוב אם יכול לחיות חייב ואם לאו פטור כיצד יודע אם יכול לחיות ואם לאו חופר לו גומא בארץ ונוטעו בה אם יכול לחיות חיי׳ ואם לאו פטור : אילן העולה בין מן הגזע ובין מן השרשי׳ חייב רבי יהודה אומר העולה מן הגזע חייב מן השרשי׳ פטור הקדישו ואחר כך נטעו פטור נטעו ואחר כך הקדים ופדאו מאימתי מונה לו משעת נטיעתו כותי שהרכיב ען מאכל על גבי ען סרק מונה לו משעת נטיעתו רבי יוסי אומר נוטעים יחור של ערלה ואין נוטעין אגוז של ערלה מפני שהוא פרי ואין מרכיבין כפניות של ערלה רבי שמעון בן אלעזר אומר סמני ערלה עולין באחד ומאתים לוכע בהן בכלול והולכין אחר הרוב : רבי שמעון בן אלעזר אומר בשר בחלב מותר בהנאה בעלי מומין אסורין כל שהן רבי יוסי אומר בעלי מומין יבקר : תנור שהסיקו בקלפי ערלה אם חדש יותץ אם ישן יוגן אפה בו בגחלים מותר אפה בכולן מותר חוץ מבעלי אסר׳ אפר בגדים שנתנגעו ועפר בתים שנתנגעו אסורין בהנאה ספק ערלה בארץ ישראל אסור בסוריא ובחוצה לארץ מותר כיצד כרם ושדה שנטוע ירק וירק נמכר חוצה לו ספיקו בארץ ישראל אסור בסוריא ובחוצה לארץ מותר רבי יהודה אומר אף זה ספקו בסוריא אסור איזהו ספיקו מותר כרם שנטוע ירק ושדה ירק בצדו וירק נמכר חוצה לו ספקו בארץ ישראל אסור בסוריא ובחוצה לארץ מותר הרי שנמצאת נטיעה קטנה בתוך שדהו ספיקו בארץ ישראל אסור בחוצה לארץ ובסוריא מותר רבי אליעזר בר יוסי אומר משם רבי יוסי בן דורמסקית שאמר משם ר׳ יוחנן בן נורי שאמר משם רבי אליעזר הגדול אין ערלה בחוצה לארץ :

הדרן עלך פרק ראשון וסליקא מסכת ערלה

תוספתא ממסכת בכורים

אין מביאין בכורים קודם לעצרת ואם הביא ימתין עד שתבא עצרת ויקרא עליהן : הקונה אילן אחד בתוך של חברו הרי זה מביא ולא קורא מפני שלא קנה קרקע דברי ר׳ מאיר וחכמים אומרים לא מביא ולא קורא רבי יהודה אומר כל הגרים כולן מביאין ולא קורין : בני קני חותן משה מביאין וקורין שנא׳ והיה הטוב כי תלך עמנו וגו׳ : רבי יוסי אומר היה רבי מאיר או׳ כהני׳ מביאין ולא קורין מפני שלא נטלו חלק בארץ ואני אומר כשם שנטלו לוים כך נטלו כהנים בין מדבר מרובה בין מדבר מועט : המפריש את בכוריו ומכר את שדהו מביא ואינו קורא והשני מהו להביא מאותו המין אינו מביא ממין אחר מביא וקור׳ רבי יהודה אומר אף מאותו המין מביא וקורא הרי שהפריש את בכוריו וקרא עליהן וחזר וקנה שדה אחרת ונתבכרו לו מחמ׳ המינין אע״פ שנתן לתוכן מאותו המין מביא ולא קורא שאין אדם קורא פעמים בשנה רבי יהודה אומר עד כאן הגולה חייב באחריותן מכאן הגולה אינו חייב באחריותן רבי שמעון בן יהודה אומר משם רבי שמעון שנים אין חייב עליהן חומש רבן שמעון בן גמליאל אומר אין מביאין בכורים מתמרי׳ אלא מן התמרים שבהרים ואין קורין אלא על הכותבות בלבד ר׳ שמעון בן אליעזר אומר רימוני עמקים מביאין וקורין: חומר בתרומה שאין במעשר שני ובכורי׳ ובמעשר שני שאין בתרומה שהתרומה אין ניטלת אלא מן המוקף ואין ניטלת אלא מן הגמור ואין ניטלת מן הטהור על הטמא ומדמעת וחייבין עליה חומש ונוהגת בכל הפירות מה שאין כן בבכורים ונוהגת בשאר שנים מה שאין כן במעשר שני : חומר במעשר שני שמעשר שני קנה את הקנקן ואוסר דמיו ועירוביו וספק עירובו כל שהוא אסור לאונן וטעון חומש וטעון וידוי ולא הותר לאכילה אלא בפדיון ואין מדליקין בו את הנר מה שאין כן בתרומה : חומר בתרומ׳ ובמעש׳ שני שאין בבכורי׳ שהתרומ׳ ומעשר שני נוהגין בטמון ובמלוג מה שאין כן בבכורים : חומר במעשר שני ובכורים שאין בתרומה שמעשר שני ובכורים טעונין הבאת מקום וטעונין ודוי ואסורין לאונן ורבי שמעון מתיר וחייבין בביעור רבי שמעון אומר ביכורין פטורין מן הביעור : רבי יוס׳ אומר מעשר שני טעון וידוי ובכורים טעונין וידוי מה מעשר שני טעון ביעור אף ביכורי׳ טעונין ביעור אמר לו רבי שמעון מה למעשר שני שטעון ביעור שכן דמיו טעונין ביעור תאמר בבכורים שאין דמיהן טעונין ביעור וכן היה רבי שמעון אומר ביכורים לא אמרו גידוליהן לאכול בירושלם מעשר כאיזה מעשר אמרו בדבר שורשו כלה נכנס לירושלם ויוצא בשאין בו שוה פרוטה ובשאין לו פדיון רבי שמעון בן יהודה אומר משם רבי שמעון בכורים אין חייבין עליהן במחובר לקרקע :

הדרן עלך פרק ראשון

כוי כיצד דומה לחיה דמו טעון כסוי כמו החיה רבי אליעזר אומר חייבין *על חלבו אשם תלוי כיצד שוה לחיה ולבהמה תפסיד בו חיבור כחיה ובבהמה ונוהג בו גיד הנשה כחיה ובבהמה אם אמר הריני נזיר שזה חיה ובהמה הרי זה נזיר רבי יוסי אומר כוי בריה לעצמו ולא יכלו חכמי׳ להכריע עליו אם חיה אם בהמ׳ : אנדרוגינוס יש בו דרכים שוה לאנשי׳ ויש בו דרכי׳ שוה לנשי׳ ויש בו דרכי׳ שוה לאנשי׳ ולנשי׳ ויש בו שאינו שוה לא לאנשי׳ ולא לנשים דרכי׳ שוה בהן לאנשי׳ מטמא בלובן כאנשי׳ נושא אבל לא ניסא כאנשי׳ ואין מתיחד עם הנשי׳ כאנשים ואינו ניזון עם הבנות כאנשים ואין מטמא למתי׳ כאנשי׳ ועובר על בל תקיף ועובר על בל תשחית כאנשים וחייב בכל מצות האמורות בתורה כאנשי׳ דרכים ששוה לנשים מטמא באודם כנשי׳ ואין מתיחד עם האנשים כנשים ואין זוקק ליבום כנשים ואין חולק עם הבנים כנשים ואין חולק בקדשי קדשים כנשים ופסול לכל עדות שבתורה כנשים ואם נבעל בעבר פסול מן הכהונה כנשי׳ : דרכים שוה בהן לאנשים ולנשים חייבין על נזקו כין איש בין אשה ההורגו במזיד נהרג בשוגג גולה לערי מקלט אמו יושבת עליו בדם טוהר כאנשים וכנשים ומביאה עליו קרבן כאנשים וכנשים ונוחל בכל נחלות כאנשים וכנשים ואוכל בקדשי הגבול כאנשים וכנשים ואם אמר הריני נזיר שזה איש ואשה הרי זה נזיר : דרכים שלא שוה בהן לא לאנשים ולא לנשים אין חייבין על טומאתו ואין שורפין על טומאתו ואין נערך לא כאנשים ולא כנשים אין נמכר לעבד עברי לא כאנשים ולא כנשי׳ אם אמר הריני נזיר שאין זה איש ואשה הרי זה נזיר רבי יוסי אומ׳ אנדרוגינוס בריה לעצמו ולא יכלו חכמי׳ להכריע עליו אם איש הוא אם אשה הוא אבל טומטום אינו כן אלא או ספק איש או ספק אשה כיצד מפרישין את הבכורי׳ יורד אדם לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה אשכול שבכר קושרן בגמי ואומ׳ הרי אלו בכורים ר׳ שמעון אומר חוזר וקורא אותן ביכורים מאחר שנתלשו מן הקרקע מצוה להביאה בשבעה כלים ואם הביאן בכלי אחד יצא כיצד הוא עושה מביא שעורין ונותן לתוכ׳ ודבר אחר על גביהן חטין מלמטה ודבר אחר על גביהן זיתים על גביהן תאנים למעל׳ מכולן ומקיפין להן אשכולות של ענבים מבחוץ לא היו עולין יחידי׳ אלא פלכי׳ פלכי׳ לא היו מתלבי׳ כל היום כולן אלא שתי ידות ביום חזני בית הכנסת עולין עמהן ולנין ברחוב׳ של עיר לא היו נכנסין לבתים מפני אהל טומאה וטעונה עולה ושלמים לא היו מתעסקין בהליכה כדרך שמתעסקין בהן בחזירה ומן עלי הכהנים והעם בתשעה באב וטעונין לינ׳ לא היו מתעסקין בהן בדרך שמתעסקין בכורים כל הדרך כולה הרשות בידו ליתן לעבדו או לקרובו עד שמגיע להר הבית הגיע להר הבית אפי׳ אגריפס המלך נוטל את הסל על כתפו ונכנס עד שמגיע לעזרה הגיע לעזרה דברו הלוים בשיר ארוממך ה׳ כי דליתני ולא שמחת אויבי לי הגוזלות שעל גבי הסלי׳ היו עולות ומה שבידן נותנין לכהנים : תוס׳ הבכורים אין כמינו ועיטור הבכורים אין כשאינו מינו תוספ׳ הבכורי׳ נאכלת בטהרה ופטורה מן הודוי ואין צריך לומר מן הדמאי עיטור הבכורי׳ אמין על מינו מדבר שהוא חייב בבכורים פטור מן הודוי ואין צריך לומ׳ מן הדמאי עטור הבכורי׳ מין כשאינו מינו דבר שאין חייב בדמאי ואין צריך לומר בודאי עיטור הבכורים ממין על מינו דבר שאין חייב בבכורים או תעמון ומולב אפילו דבר שחייב בבכורים אין מקבלין אותו : המוכר ספר תורתו אינו רואה סימן ברכה לעולם כותבי ספרים תפילין ומזוזות הן ותגריהן ותגרי תגריהן וכל העסוקין שלא לשום שמים אינן רואין סימן ברכה לעולם אם היו עסוקין לשם שמים הרי הן בכלל ברכה תגרי שמיטה ומגדלי בהמה דקה וקוצצי אילנות טובות אינן רואין סימן ברכה לעולם העסוקים לגבוה אם היו עסוקין לשם שמים הרי הן בכלל ברכה :

בריא׳

דף ח׳

תם ונשלם סדר זרעים

ברכות פאה דמאי תרומות שביעית כלאים מעשרות מעשר שני
חלה ערלה בכורים